BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
5 G
33

M

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
14-30. 6. 11.

43. 5. 13.

43 d 3.
43 d 13

i 3/13

DE INSTITVTIONE PRINCIPVM, LOCI COMMVNES, QVORUM cognitio non modò ijs, qui cum imperio ſunt, uerùm quibúſuis alijs Magiſtratibus, & ſubditis in primis utilis & neceſſaria: Recens recogniti, atque locupletati,

Autore REINHARDO *Lorichio Hadamario.*

CVM INDICE.

BIBL. SEC. COLL. ROM. SOC. IESV. IHS

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Cum Gratia & Priuilegio Cæſareo.

FRANC. *Apud Chr. Ege.*

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI, DOMINO ERICO IVniori, Duci in Brunſsuueigk, & Luneburgk, &c. Domino ſuo clementiſſimo, Reinhardus Lorichius Hadamarius S. D. P.

CVM IAMOLIM *qualemcunq; de Chriſtiani Principis inſtitutione libellum Germanicè ſcriptum, æderem, non arbitrabar futuros qui propter nimis obſcurũ Autoris nomen, uel orationis illepiditatem eſſent illum aliquo fauore proſecuturi. Sed euentus opinionem uicit: Libellus enim non ſolum à fortunæ mediocris hominibus rerum publicarum magis quàm priuatæ commoditatis amatoribus, prædicatur in oculis ferri, ſed etiam ab Illuſtriſſimo, cui dicatus erat, Heſſorum Principe Domino Vuilhelmo, ſolidam iniiſſe gratiam, & in primis ab eius parente ſummorum Heroum clariſſimo, D. Philippo, qui non modo cõmendaſſe, ſed maximis etiam alijs Principibus exemplaria requiſita perhibetur ad legendum obtuliſſe. Tanta nimirum in tamis principibus relucet animi moderatio, ſtudiorum a-*

mor, humanitas, & quæ uerè generoſos Heroas ex ornant uirtutes. Quare licet hodie uerißimum illud ſit, quod Eccleſiaſtes ait: Faciendi plures libros, nullus finis: & me æditi illius Germanici propemodum iam pœniteret, tamen Principum tantorum erga bonas literas fauor atq; benignitas, effecit, ut animum, qui ferè (quod aiunt) in pedes deciderat, ego recipiens, Germanicũ recognoſcere, atque idem argumentum oratione latina reddere non exhorruerim. Sed ad nouos labores accincto mihi uidebatur accidere, quod uulgò dicunt: ἡ κύων σπεύδουσα τυφλὰ τίκτει. Paucis enim ſeptimanis penſum hoc, quod plurimas efflagitabat, uerius, ut ita dicam, præcipitaui, quàm abſolui. Sic feſtinandi ſtudiũ, ac negocio ſuſcepto Colophonem addendi, nimius ardor, imprudentem naribus traxit. Sic urſit item Chalcotypi neceßitas, qui cum libelli partem iam ſub prælo haberet, cogebatur famulorum opera in id deſtinata uti, et totum hoc opus, uno quaſi textu ad finem uſq; perducere. Quare ſi quid minus ſcitè, quàm pro expectatione multorum, poſitum, dictumúe erit, id uel temporis anguſtiæ candidus lector imputare debet. Quanquã quòd nonnullis in locis parum eleganter atq; concinnè filum orationis cohærere uideatur, in cauſa etiam fuit illa ſententiarum illuſtrium, ex Autoribus claßicis depromptarum bene multa coaceruatio,

tio,quarum copiam non facilè poterat ingenij te-nuitas ita diſponere, ut genuinam unius ſtili nobilioris naturam præ ſe ferrent,artificiq; ductu fluerent. Quas *tamen ut ubertim,ita ſtudioſè collegi, quò uidelicet earum dignitate ſimul ac elegantia captus lector,hoc opuſculum aliquo dignaretur honore, non impolitia mearum compoſitionum abalienatus,odio proſequeretur:* Deinde *ſi qua liberius apparuerint dicta, non protinus ea mihi,ſed* Autoribus,*unde promanauerint,aßignaret.*Neq; *uerò hic* Attici *lepòris artem profiteri,ſed craßiore,quod aiunt,* Muſa *ſollibuit proferre,quæ ſentirem,uallata ſelectiſſimis autorum optimorum ſcriptis,licentioſius alicubi (cum ſic etiam citata,plus utilitatis lectori non moroſo,quàm incommodi uidebantur allatura) productis.* Atqui *ſuborituros auguror,quibus oratio petulantior alicubi,fœnũ, (ut aiunt) in cornu uidebitur habere:* Verum *ijdem ſi meminerint eius regulæ, quam toties inculcat* Diuus Hieronymus,*uidelicet:* Vbi *generalis de uicijs diſputatio eſt,ibi nullius perſonæ eſſe iniuriam,neque carbone notari quenquam, quaſi malus ſit,ſed omnes admoneri,ne ſint mali:minimè,ut puto,hæc auerſabuntur,aut frontem, quod dici ſolet, corrugabunt, niſi fortè contendant omnes* Principes *immaculatos atque ſanctos eſſe, omnes aulicos incorruptos, omnes denique ſubditos honeſtos,&*

integros. Denique non uideo, qui nam tandem generatim hæc ſcripta, in ſe ſpeciatim dicta eſſe, adeò ſuſpicaturi ſint, niſi forte ij,

Quos diri conſcia facti
Mens habet attonitos, et ſurdo uerbere cædit,
Occultum quatiente animo tortore flagellum,

ut poëta ait. At ego, cum ne Iupiter quidem ipſe (iuxta prouerbium) placeat omnibus, æquiore ſum animo laturus dicta, ut ſic dicam, eorum Archilochia, qui ſemper ocioſi, nihil ipſi ſcribere: tantum aliena, ut Momus, reprehendere ſolent, neque quicquam laude dignum, niſi quod ipſi faciant, putare. Quorum ſimilibus ingenijs ut occurreretur, antiqui moris fuit, eos, qui protuliſſent opera literaria, uiris ea præclaris, atque potentibus dedicare, ut in tutelam recepta defenderentur ab iniurijs hominum malè feriatorum. Proinde ego quoque quum animaduerterem libellum hunc meum, in eam fortunam incidiſſe, ut quaſi alijs inſulſior, & opprobrijs fatalibus magis expoſitus, haberet opus meliore patrono, cœpi mecum cogitare atque diſpicere, cuinam quarta natus (ut aiunt) luna protectori commendandus eſſet. Inter multos, tua potiſſimum Illuſtriſſime Princeps, occurrit clementia, cui totam illius ſalutem committendam eſſe duxi, nihil ambigens, quin Latinus non minorem in tua ſibi conciliaturus ſit beneuo-

lentiam

lentiam atque præſidium, quàm Germanicus in Soceri tui chariſſimi Principis aula fuit conſecutus. Et quanquam non dubitem futuros, qui mihi uicio hanc rem uertent, quòd una opera, duplicem inire gratiam, eademq; fidelia, ut eſt in prouerbio, duos parietes dealbare uelim, uidelicet eodem libello duobus inſcripto Principibus, attamen quum ad laborem aſpicio, quem non modò in hoc latinè uertendo & nouum, & maiorem ſumpſi, ſed etiam eo nomine difficiliorem aliquanto, quòd pleraque fuſius & copioſius retractaui, multa etiam ſupra ueterem illum ſententiarum acervum, quaſi de nouo adieci, uideor mihi meo quodam iure hoc facere potuiſſe. Neque enim puto, quòd alij toties fecere et docti, & principibus uiris ijdem non ingrati aut uiles habiti, idipſum mihi non licere, præſertim cū non idem aliquod opus repetam, eandemq; cantilenam iterū canam, ſed argumentū antea tenuiter, & pro linguæ ratione etiam humiliter tractatum, non modo diuerſo, ſed multò etiam locupletiore dignioreq; ſermone excolendum, & quaſi interpolandum mihi ſumpſerim. Quare Illuſtriſſime Princeps, quando ea tua ab omnibus prædicatur clementia, ut neminem ſupplicem auerſeris, ea tua humanitas, ut neminem abiectum aut humilem deſpicias, non dubito, quin hunc quoque libellum, pro inſita atque innata iſta animi libertate, benignè ac

placidè ſis recepturus. Quod ſupereſt, DEVM OPT. MAX. *precor, ut ſua dona, quæ in te largißime contulit, ſeruare, tueri, & augere dignetur.* *Marpurgi,* XVI. *Calendas Septembris. Anno*

M.D.XXXVIII.

AVTOR

AVTOR AD LIBELLVM.

Corda uenturi nimis imperita
Cum geras fati, properas abire
Quo fugax, quò nam uolitare geſtis,
Stulte Libelle?
Veritas, cuius probitate fidis,
Pauculos uulgò reperit fauentes,
Quem paras, niſu ſimili Patronum
Quæritat ipſa.
Ergo prudenti moderare cœptum
Regula curſum, moribunda priſca
Iam Fides languet, uiduata priui
Iuris amuſſe.
Tecta plagoſæ uiolenta (ne tu
Vapules) turbæ caueas ſubire:
In tui ſolum Domini futurus
Tutior aula.

PROLOGVS.

PHILIPPVS Amyntæ filius, Macedoniæ rex, cuius uirtute, induſtriaq; Macedones locupletiſſimo imperio aucti, nationum multarum potiri cœperant, & cuius uim atque arma toti Græciæ cauendam, illæ Demoſthenis orationes planum faciunt. Is licet negotijs belli, uictorijſque præoccupatus eſſet, à liberali tamen Muſa, & ſtudijs humanitatis nunquam abfuit. Teſtimonio ſunt complura ingenij eius monumenta, in quorum numero literæ clarent, quibus Ariſtoteli philoſopho natum ſibi eſſe Alexandrum nunciauit, aſſerendo, dijs immortalibus ſe gratiam habere, non perinde, quia natus eſſet filius, quàm pro eo, quòd eum naſci contigerit temporibus Ariſtotelis: Sperabat enim fore, ut eductus, eruditusque ab eximio præceptore filius, & patre, & ſucceſſione regni dignus euaſurus eſſet.

Gell. lib. 9. cap. 3.

Quod egregium curæ, diligentiæque in liberorum diſciplinas hortamentum, optimo iure Principum Chriſtianorum animos expergefacere deberet. Nam ſi Ethnico regi, curam eam iniectam fuiſſe legimus, ut ſolius patriæ ſalutis gratia, non ſolum ipſe tot arduis negocijs diſtrictus, in bonas literas incubuerit, uerum etiam filium ijſdem diſciplinis uoluerit imbutum iri, quanto magis Chriſtianum

principem

principem decuerit, & ad Dei Opt. Max. gloriam, & ad beatum totius Reipub. ſtatum, neruos omnes in id intendere, atque uigilanter procurare, ut bonarum literarum ſtudia foueantur, & quod imprimis expeditu neceſſarium, generoſi liberi ſui diligenter erudiantur, ut bonis artibus exculti, & piam ætatem exigere, et habenas Reip. prudenter tractare poßint.

DE PRINCIPIS TENERIORIS Pædagogo, atq; eius officio.

NATVRA *tenaciſsimi ſumus eorum, quæ rudib. annis percepimus, ut ſapor, quo noua imbuas durat, nec lanarũ color, quibus ſimplex ille candor mutatus eſt, elui poteſt. Et hæc ipſa magis ptinaciter hærẽt, quæ deteriora ſunt, quæ celerius ad uicia procliue magis ingeniũ hominis arripit, non aliter, quàm ignem uiciniũ naphtha. Vnde Chryſippus, nõ immerito nutrices optauit ſapientes, et quantũ res pateretur optimas eligi uoluit, ne ſermonib. prauis animi teneriores corrumperentur. Et Quintilianus in ipſis parentibus quàmplurimũ eruditionis optauit eſſe*

Era. in mil. Chriſt.

Quin. li. 1. cap. 1.

eſſe,nec id in patribus tantum,uerumetiam in matribus,ut in Gracchorum Cornelia, *aut* Lælij, *aut* Hortenſij *filia*. *Quod cum in plebeiorum potißimum inſtitutionum (qui priuati non tantum poterunt* Reipub. *uel prodeſſe,uel incommodare) legamus ab* Autoribus *illis tanta diligentia prolatum, neminem arbitror fore,qui non intelligat,quàm moratos & eruditos requirat informatores, principem inſtituendi prouincia,ut cuius ab ingenio,certa patriæ uel ſalus,ſi bonus euaſerit, uel, ſi malus, pernicies ſit profluxura*. Non *igitur quibuslibet committendus erit imperio natus, ſed ijs tantùm, quorum eruditio non ſolum perſpecta,ſed etiam uita nullis obnoxia criminibus,irreprehenſi mores, & optimum experimentum, ne malè morati ad uicia procliues,innocentem generoſorum animorum ſanctitatem,mala contagione corrumpant*. Vt Leonides *olim alexandri* Pædagogus, *qui uicijs eum quibuſdam imbuit,quæ robuſtum & maximum regem,ab illa inſtitutione puerili ſunt proſecuta*. Vnde *naturæ ſuæ uicium agnoſcens* Philager, *ſapienter dicitur reſpondiſſe, rogatus, quamobrem non delectaretur educandis et informandis pueris: quoniam,inquit,nec meipſo delector*. Erat *enim natura iracundus & moroſus, eòque nec appoſitus ad teneram ætatem inſtituendam*. Nouerat *ingenuus uir in pædagogis non modo ſolidam eruditionem,*

Plutarc. de educ. pue.

Era. Apo.

ſed

ſed morum integritatem, & præcipuè manſuetudi nem requirendam, ne quod ingeniorũ dexteritate ſtructum, id rigidiore morum aſperitate ac ſæuicia deſtruatur. In primis enim cauere oportebit, ne teneris protinus acerbius inſtantes, faciamus, ut qui ſtudia nondum amare poſſunt, odio quaſi nouercali, proſequantur: et amaritudinem ſemel perceptam, ultra rudes annos reformident, & acerbitatis denique impatientes, à quinque rupibus (ut aiunt) in undam deſilire præſumant. Et cum ipſe Pythagoras olim in familiarem quempiam aſperius fuiſſet inuectus, adoleſcentem laqueo præfocaſſe guttur, aiunt. Et ex eo tempore nunquam uir ille quenquam alio præſente, reprehendebat atrocius. Etenim nihil eſt fœdius præceptore furioſo, qui cum debeat eſſe manſuetus, toruo uultu, trementibus labijs, rugata fronte, effrenatis conuicijs, facie inter pallorem & ruborem uariata, clamore perſtrepitat, & errantes non tam à bono retrahit, quàm ad mala ſua ſæuicia præcipitat. Eiuſmodi ergo debet eſſe futuri principis inſtitutor, ut & eruditione ſana, & morum iucunditate præcellens, norit, quemadmodum eleganter à Seneca dictum eſt, obiurgare citra contumeliam, & laudare citra adulationem, quem ille ſimul & reuereatur ob uitæ ſeueritatem, & amet, ob morum iucunditatem.

Quin. li. 1.

Plut. de diſ. adu. et ami.

Hiero. ſup. epi. ad Ti.

Cæterum

Eraſmus in prin.inſtit. Cæterum quiſquis inſtituendi principis ſuſcipit prouinciam, illud etiam atq; etiam ſecum cogitabit, ſeſe rem haud quaquam uulgarem agere, ſed omnium ut longè maximam, ita omnium periculoſiſsimam: Qui animum in primis adferet eo munere dignum, neque ſpectabit, quantum ſacerdotiorum illinc auferre poſsit, aut quantum æris aceruum corradere: ſed qua ratione poſſit ſuæ patriæ, cui plurimum debet, ſalutarem principem reddere. Cum autem pleraque mortalium ingenia, magis in malum, quàm bonum uergant, ſagaciter animaduertet is, cui ſuas fortunas in gremium dedit Reſpub. quorſum iam tum ſuſcepti uergat adoleſcentis ingenium. Quippe, qui perſpicaces Era. in Philodoxo. ſunt, deprehendunt in pueris notas quaſdam, quibus coniecturam facere liceat, ad quæ ſtudia, quódque uitæ genus, quáſque actiones ſint idonei. Quæ ratio diſcipulos recipiendi ac inſtituendi Pythagoræ fuiſſe traditur. Gell. lib. 1. cap. 9. Is iam à principio adoleſcentes, qui ſeſe ad diſcendum obtulerant ἐφυσιογνωμόνει, id uerbum ſignificat, mores naturasque hominum coniectatione quadam, de oris & uultus ingenio, deque totius corporis filo, atque habitu ſciſcitari. Gelli. lib. 5. cap. 3. Et Democritus aciem animi, ſolertiamque Protagoræ ex artifici lignorum faſce, & quaſi geometrica caudicum iunctura conſiderauit. Notus igitur quibuſdam induſtrius Pædagogus

gogus deprehendet, num propenſior ſit generoſioris adoleſcentis animus ad iracundiã, num ad ambitionem, aut famæ ſitim, num ad libidinem, aut aleam, aut pecuniæ, aut uenationis nimiæ ſtudium, num ad uindictam, aut bellum, num ad potentiam, aut Tyrannidem. Deinde quà ſenſerit illum procliuem ad uicium, eà primum muniet animum illius ſalubribus decretis, ac præceptis accommodis, conabiturque ſequax adhuc ingenium in diuerſum habitum trahere. Rurſus quà deprehenderit naturam ad honeſta procliuem, hàc magis inſtabit, & naturæ commoditatem cultu adiuuabit. Eraſmus in prin. inſtit.

Porrò ut ex mala principum inſtitutione plurima ueniunt incommoda, ſic utilitatis plurimum naſcitur è principum bene inſtitutorũ prudentia. Cuius rei gratia bonus Pædagogus, multa facere, multa etiam non grauabitur tolerare. Vnde Ariſtippus à Dionyſio conſputus, æquo tulit animo. Indignantibus autem ob eam contumeliam, Piſcatores inquit, ut gobionem capiant aqua marina ſe patiuntur aſpergi: ego ut balenam capiam, non patiar me aſpergi ſaliua? Balenæ uocabulo Regem ſignans, quem ſua patientia conabatur ad philoſophiæ ſtudium allicere.

QVO TEMPORE PRINceps inſtituendus.

Me-

MERITO reiecta eſt à doctis illo-rum ſententia, qui putauerunt ætatem, minorem ſeptem annis, non admouendam literis, cuius ſententiæ Autorem plurimi crediderunt Heſiodum, quanquam Ariſtophanes Grammaticus ὑποθήκας, quo in opere id proditum eſt, negat eſſe Heſiodi. Verum ut citra controuerſiam fuerit Heſiodi, nullius hominis autoritas tantum apud nos ualere debet, ut pigeat meliora ſequi, ſi quis attulerit. Tametſi quicunque fuerunt huius ſententiæ, non hoc ſenſerunt, totum hoc temporis, uſque ad annum ſeptimum, oportere uacare omni cura inſtitutionis, ſed ante id ætatis pueros nõ eſſe uexandos labore ſtudiorum, in quibus omnino tædia quædam deuoranda ſunt, uelut ediſcendi, reddendi, ſcribendiq́;. Vix enim reperias ullum tam docile, tamque tractabile, ac ſequax ingenium, quod his rebus prorſum abſque ſtimulis aſſueſcat. Nec repugnarunt ijs infantulos tradendos, qui ſapienter ingenia tractare nouerint. In quorum numero ſunt, qui pueris dant cruſtula blandi, Doctores elementa uelint ut diſcere prima. Qui literarum eburneas irritandæ ad diſcendum infantiæ formas in luſum offerre calluerint, uel ſi quid aliud, quo magis illa ætas gaudeat, inueniri poteſt, quod tractare, intueri, nominare, iucundum ſit, ac

Horat. 1. ſer. 1.

inter

inter luſum pro captu ingeniolorum ediſcere. Qui denique nouerint puerorum ingenia, quamuum excipere poſſint. Quæ non aliter ut uaſcula oris anguſti, ſuperfuſam humoris copiam reſpuere, ſenſim autem influentibus, uel etiam inſtillantibus comple ri. Huius generis præceptoribus nempe duobus prudentiſſimis ac celeberrimis Grammaticis Palæmoni & Cornuto, traditus olim Lucanus, Romam deportatus, non maior octo menſibus, Sodales ſtudiorum habuit Salcium Baſſum, & A. Perſium, alterum hiſtoria, alterum Satyra nobilem. Hinc nimirum illa in iuuene, tam omnibus numeris abſoluta Cyclopedia, tam admirabilis eloquentia, qui in carmine non minus oratorem ſummum præſtat, quàm poëtam. Proinde natus Princeps ſtatim ab ipſis (ut aiunt) incunabulis optimo pædagogo tradendus eſt. Etenim mox, ut fari cœperit, habilis fit ad inſtitutionem literarum. Et tempus aptiſſimum, quo uacuum curis ac uicijs ingenium, quo mollis ac tractabilis ætas, quo ſequax ac habilis ad quæuis animus ac præceptorum tenaciſſimus: Et quod potiſſimum, quo ſeſe principem eſſe nondum intellexerit. Porrò ſi uicijs, priuſquam intelligit quid ſit uicium, poteſt aſſueſcere, pari ferè facilitate uirtutibus poterit. Optimis autem rebus, optimum eſt protinus aſſueſcere. Quod intelligens Marcus imperator magno curarũ fluctuabat æſtu:

Quin. li. 1. cap. 1. et 2.

Ex Io. Sulpitio et Petro Crinito.

Eraſ. de pueris liber. inſtit.

Ex Herodiani libro primo.

Anxius enim agebat, ne filius, qui tum primam inierat adoleſcentiam, ſiue ætatis feruore nimio, ſiue licentia quadam ſumma, quam in orbitate eſſet habiturus, bonis artib. ſtudijsq; relictis, ebrietati ſeſe & crapulæ dederet. Quippe facile ingenia adoleſcentũ à recta honeſtaq; diſciplina ad luxũ uoluptateſq; dilabuntur. Terrebat inſuper hominẽ minimè imperitũ multorũ memoria principũ, qui iuuenes imperiũ ſuſcepiſſent, ut Dionyſij Sycilìæ Tyranni cuius tanta fuit intẽperantia, ut nouarũ uoluptatũ inuentores ſummis adficeret præmijs, ut item eorũ qui Alexandro ſucceſſerunt. Ita .n. contumelioſe, uiolenteq; dominati ſunt, ut illius imperio graue decus cõciliarint. Siquidem Ptolomæus eo turpitudinis prolapſus eſt, ut contra Macedonũ atq; adeo Græcorũ omniũ leges, etiam ſororis amoribus implicaretur. Antigonus aũt, quo liberũ patrẽ repręſentaret pro diademate Macedonico hederã capiti circundare, thyrſumq; pro ſceptro geſtare eſt ſolitus. Solicitabant animũ ſenis recẽtia quoq; exempla, ut Neronis ipſius, qui ne à materna quidẽ cæde abſtinuerit, et ſe ridiculum populo ſpectaculũ præbuerit. Vt item Domitiani, qui nihil ſibi ad extremã crudelitatem reliqui fecerit. Has igitur tyrannidũ imagines uolutans, de filio ſolicitus fuit, curarũq; fluctib. æſtuans amicos rogauit, ut filio parẽtis loco eſſent, atq; curarent inſtituendũ, ne rerũ imperitia

uitia de recto quaſi curſu ablatus deflecteret, malis que artibus impingeret. Eſte, inquit, uos illi pro me uno multi parentes; ſed excolẽdo, atq; optima ſuggerendo.

DE MODERANDO PRINcipum impubium uictu.

OPERA *non ſolum danda, ne laſciuientis ætatis culpa, & inquiete petulantia, pueri detrimentũ accipiant; ſed multò magis ne potu nimio, aut cibo frequenter ingurgitẽtur, Crapula .n. teneriorum corporũ ſanitatem profligat, ac ingenijs officit. Etenim ex multiplici menſarũ Sybariticarũ, aut cœnarum pontificalium uarietate (ubi frigida cũ calidis, pugnant humentia ſiccis, Mollia cum duris, cum dulcibus acria certãt) ingluuies cõtracta, puerilium ingeniorum uires eneruat ac deperdit, feneſtramq; morbis compluribus aperit. Porrò qui multiplici ciborũ paſtu nutriuntur, diuerſas (ut Macrobius ait) ex diuerſitate ſuccorum qualitates patiuntur, humoribus ex materiæ uarietate naſcentibus, minimè concordantibus. Hinc morborum ſcaturigo, qui ex repugnantium ſibi humorum uariorum diſcordia naſcuntur. Vnde ſimplex unum ſalubre ferculum, puero melius & utilius multò, quàm uiginti diuerſiſſimis aromatum ſpeciebus condita ciborum genera. Simplex*

enim cibus adultis, nedum teneris pueris utiliſsimus. E contrario aceruatio ſaporum peſtifera, et condimenta pernicioſiora. Vnde Hipocrates in libello de Flatibus, Malam diætam uocat, quæ conſit ex pluribus cibarijs, multiformiq́; alimonia. Rectè Perſius inquit:

Poſcis opem neruis corpusque fidele ſenectæ,
Eſto age, ſed grandes patinæ, iuretaque craſſa
Annuere his ſuperos uetuere, Iouemq; morantur.

Hoc eſt, turpe uotum bonam corporis ualetudinem præcari, cum eandem epulis nos impediamus, atque crapula.

Accipe igitur uictus tenuis quæ, quantaq́; ſecum
Horat. 2. ſer. 2. *Adferat, inprimis ualeas bene, nam uariæ res*
Vt noceant homini credas, memor illius eſcæ,
Quæ ſimplex olim tibi ſederit. At ſimul aſsis
Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis,
Dulcia ſe in bilem uertent, ſtomachoq́; tumultum
Lenta feret pituita: uides ut pallidus omnis
Cœna deſurgat dubia.

Simili modo, tenuis, ſed boni uini, aut cereuiſiæ potio, puerilibus ingenijs longè ſalubrior, quàm fortia, Sicceræ, Cretici, uel Rhœtici pocula, quæ natiuos puerorum calores ac ſanguinem, uelut ignem caminis addentia, perurunt. Nec ſolum ex nimio cibi uel potus uſu, corporum pernicies, ſed etiã ingeniorum (ut dixi) profluit. Inde enim pueri ſtupidiores

diores,ac ingenij multò tardioris euadunt. Vnde Gellius,compertum eſt,inquit,Impuberes,ſi plurimo cibo,ſomnoque uterentur, hebetiores fieri, animaduertimusq́; hinc tarditatem elici. Hinc prouerbium: παχῆα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον. *Rectè Poëta Lyricus;*

> *Quin corpus onuſtum*
> *Heſternis uicijs,animum quoq; prægrauat ipſum,*
> *Atq; affligit humo diuinam particulam auræ.*

His omnibus diligenter excuſſis ſapientiores externarum gentiũ patres accuratius procurare ſolent,ne filij,cum natura paucis contenta ſit, obruantur crapula. Atqui nonnullæ nutrices Germanæ bonum ac ſalubre pueris arbitrantur, ſi multiplicibus uariorum generum cibis ſubinde diſtenti fuerint,ut periculum ſit,ne rumpantur.

DE CONVICTORIBVS ac colluſoribus iuniorum Principum.

CVM *tantæ cõſuetudinis aſſiduæ uis exiſtat,& occultus quidam naturæ conſenſus, ut homines etiam imprudentes, imbibant eorum uicia,quibuscum uiuunt, ex uſu fuerit ætatem cum ijs exigere qui moribus ſunt incorruptiſſimis. Quare non quibuslibet colluſoribus* Eraſm. in prin.inſtit.

admiſcendus Princeps, ſed bonæ uerecundæq; indolis pueris. Ab huius igitur auribus atque oculis erit arcenda laſciuorum iuuenũ, ebrioſorum, turpiloquorum, & imprimis adulatorum pernicioſa turba. Sumuntur enim à conuerſantibus mores. Et ut quædam in contactos corpore uicia tranſiliunt, ita animus mala ſua proximis tradit. Ebrioſus cõuictores in amorem uini trahit. Impudicorum cœtus fortemq; & ſi liceat uirum emollit. Auaricia in proximos uicium ſuum transfert. Hinc Ariſtoteles rogatus à quodam, quibus rationibus efficere poſſet, ut equum haberet eximiũ. Si inter generoſos, inquit, equos educetur. Quippe nõ tã ualetudini pdeſt utilis regio et ſalubrius cœlum, q̃ animis parũ firmis, in turba meliorũ uerſari. Etenim ut infectus aër corpora corrũpit, ita bonos mores, colloquia praua. Et modicũ fermentũ, totã maſſam corrũpit. Et ſi iuxta claudũ habites, ſubclaudicare diſces, ut ueriſſimum illud: Σοφοὶ τύραννοι, τῶν σοφῶν συνουσίᾳ. Sapientes tyranni, ſapientũ congreſſu.

Seneca lib. 3. de ira.

Era. de pu. liber. inſti.

1. Corin. 5. & 15.

DE PRINCIPIS IVnioris inceſſu.

INSTITVTI perperam adoleſcentis eſt, ambulando greſſus hiſtrionum (qui pedem quotieſcunque proferunt, modulos quoſdam obſer-

obſeruare ſoliti ſunt) imitari. Aut thraſonum, qui per mediam turbã incedentes, ſuperciliosi, buccas inflant, & labia porrigunt, quaſi popyſmum facturi. Sed morato Principi, quod abhorret à uero dignitatis heroicæ decoro, fugendũ eſt. Quare probabilem ac maturum diſcat ſuſcipere greſſum, in quo grauitatis ſpecies, & autoritatis ueſtigium ſit effulſurum. L. Catilina nobili genere natus, ſed ingenio malo prauoque, cuius conſcientia mentem exagitatam uaſtabat: Vnde color eius exanguis, fœdi oculi, citus modò, modò tardus erat inceſſus, ut ait Salluſtius. Imprimis igitur cauendum, ne aut tarditatibus utatur in greſſu mollioribus, ut pomparum ferculis, ſimilis eſſe uideatur, aut in feſtinationibus ſuſcipiat nimias celeritates aut ridicula faſtus inſulſi documenta relinquat. Etenim quum modò celeriter, modò lente nimis itur, quum fiunt anhelitus, quum torquentur ora, ſignificatio magna fit, non adeſſe conſtantiam, aut dignitatem indoli heroicæ reſpondentem, ſed arrogantiæ ac ſtoliditatis argumenta. Proinde quoties prodit, aduigilet, ut ipſe uultus, inceſſus, & præcipuè ſermo talis ſit, ut populum reddat meliorem, memor, quicquid fecerit aut dixerit, ab omnibus obſeruari, cognoſcique, ut ait Eraſmus in Principis Inſtitutione.

Cic. 1. Offi.

LITERAS PRINCIPI futuro neceſſarias eſſe.

PROCERVM *aulicorum quidam, ſubuerentes, ne non, ubi* Princeps *bonarum diſciplinarum cultu ſplendidior euaſerit, & ingenij radijs omnium aulicorum oculos præſtrinxerit, inferiorem gratiæ uel autoritatis gradum ſint occupaturi, ſolent ineptiſſimos* Pædagogos *aſciſcere, atq; in hanc ſententiam proloqui:* Quorſum Principi *noſtro literæ?* Non decet tot *fortunæ dotibus herum excellentē, ſtudere: nec in* Doctorem *euadere.* Qui *literarum hoſtes, uidentur imitari ſtultitiam* Epheſiorum, Qui *cum* Hermodorum *ciuitate expellerent, ita locuti ſunt:* Nemo *de nobis unus excellat, ſed ſi quis extiterit, alio in loco, & apud alios ſit:* Librorum *uſus principis membra debilitat, & uires exhaurientia ſtudia cerebroſum reddunt, quæ ſolis cerdonum filijs, ac pauperculis ſocijs relinquenda, ut in ea noctes atque dies incubituri famem pellant, & miſeris quærant uiatica canis. Sed hæ uoces nouæ non ſunt.* Nihil *enim iam dictum, quod non dictum ſit prius. Siquidem olim* Alphonſus Arragonum *rex, quum audiſſet, quendam modo conſimili dixiſſe, nempe:* Non decere *principes ſcire literas, fertur exclamaſſe:* Eam *uocem bouis eſſe, non hominis, cùm à rationis iudicio non profecta, ſed inſulſo beluinæ ruditatis inſtinctu fuiſſet.*

Cicero Tuſculanarū Queſtionū quinto.

Er. S. apo.

fuiſſet effuſa. Quam ſapientiſs. Regis ſententiam, omnes Trabeati literarum oſores animis infigere deberent, et denſis tandem excuſsis animi tenebris, ſagaciter perpendere, Literas uiris principibus magis neceſſarias eſse, quàm hominibus plebeijs, cũ ex illorum ingenijs & inſtitutione literaria, totius (ut dictum eſt) patriæ fortuna dependeat, ex horũ non item. Porrò quemadmodum corpora cœleſtia, ſi uel paululum tumultuentur, ac recto curſu diuaricent, non ſine graui rerum humanarum pernicie id faciunt, id quod palam uidemus in defectibus ſolis, ac lunæ. Ita ſummi principes, ſi quid aberrent ab honeſto, aut ſi quid ambitione, ira, ſtulticiaúe peccent, id protinus ingenti totius orbis malo faciunt. Recte igitur Vegetius: Nullus eſt, inquit, quẽ oporteat uel plura, uel meliora ſcire, quàm Principem, cuius doctrina debet omnibus prodeſſe ſubiectis. Etenim ut in nauigatione nauclerum, cui clauus commiſſus eſt, oportet cæteris antecellere peritia gubernandi, uiglia, fide: Sic eum qui principatum gerit, oportet reliquos anteire dotibus imperatorijs, ſapientia, iuſtitia, animi moderatione, & ardentiſs. publici commodi ſtudio: Quæ non inter canum uenaticorum latratus, equorum hinnitus, militum ſtrepitus, & inter quæ (ut Cice. ait) leges ſilent, arma diſcuntur, ſed ex uaria literarũ, et hiſtoriarũ cognitione percipiuntur: ex qua uelut

Eraſmus in prim. inſtit.

Vege. de re mili.

Ci. pro Milone.

uberrimo fonte profluit omnis bene regnandi, ac ſapienter imperandi peritia. Quorum non ignari quondam Imperatores Ethnici, diligenter bonam nauando ſtudijs operam, in doctos uiros, imperijs dignos euaſerunt. Quid enim commemorem Philipum Macedoniæ regem, cuius ingeniũ ſtudia nobilitarunt. Quid eius filium Alexandrum, qui Homericam (quam rei militaris uiaticum appellauit) Iliadem ab Ariſtotele præceptore perdidicit, atq; ipſum Homerum in tanto precio habuit, ut ſemper unà cum pugione ſub puluino iacentem tenere, & ipſum βασιλικὸν Poëtam uocitare ſolitus fuerit, ac dicere: Malle ſe diſciplinis antecellere, quàm opulentijs. Quid C. Iulium Cæſarem, animi uigore præſtantiſsimum, quem ſcribere et legere ſimul, dictare & audire ſolitum legimus, Qui epiſtolas maximarum rerum quaternas pariter librarijs dictare, aut ſi nihil ageret, ſeptenas. Quid Tyberium? Qui doctus compoſuit carmina Lyrica. Fecit & Græca Poëmata, Euphononem imitatus, & Parthenium, Quibus poëtis admodum delectatus ſcripta eorum & imagines publicis Bibliothecis inter ueteres, & præcipuos authores dedicauit. Quid regem potentiſsimum Darium? qui literarum ſitientiſsimus, Heracliti Epheſij, et contubernio & diſciplina frui peroptauit, ſcripſitq; ad illum ita: Rex Darius Hiſtaſpis filius, auditor tuus

Plu. in uita Alexandri

Plin. li. 7. cap. 25.

tuus eſſe cupit, Venias itaque quàmprimum ad conſpectum meum, ac regiam domum. Apud me aderit tibi omnis honor, primatusque omnis, quotidiéque ſolicita obſeruatio & grata colloquutio, uitaque tuis moribus probabilis. Quid Antonium Philoſophum Imperatorem? in quo tantum philoſophiæ ſtudium fuit, ut aſcitus iam in imperatoriam dignitatem, tamen ad domum Apollonij cauſa diſcendi uentitarit. Iam breuitati conſulturus prætereo Hieronem, Attalum, Magonem, Iubam, Cn. Pompeium, Auguſtum, Traianum, Antoninum Pium, atque alios innumeros Muſarum alumnos, ac literarum propagatores, Imperatores, Reges, ac Cæſares. Vnum tranſire non poſſum Sigiſmundum Imperatorem Alberti Socerum, qui cum alijs multis nominibus, tum illo præcipuè commendabilis fuit, quòd ut ipſe linguarum ac literarum peritiam amauit, ita uiros eruditione præſtantes ſemper amare, ac prouehere ſtuduit. Quo nomine quum à Germanis principibus, qui latinas literas oderant, reprehenderetur, quòd homines obſcuro genere natos, ob literarum commendationem foueret. Quid ni, inquit, eos amem, quos natura cæteros antecellere uoluit? Germani plurimũ tribuunt generis nobilitati, at uir prudens intellexit, in eruditis eſſe quiddam

Dio. Laert. li. 9. de uit. philoſo.

Iulius Capi.

quiddam ſtemmatis præſtantius. Illi habent ædiũ parietes clypeis et imagnibus depictas, hi animum habent optimis diſciplinis exornatum. Adde quòd *ut natura animus præſtantior eſt corpore, ita ornamenta ingenij longè pulchriora ſunt externæ nobilitatis inſignibus. Quod agnoſcentes uerißimum hodie multi nobiles, non ſine maxima proſperrimarum rerum expectatione bonas ad literas ſeſe conferunt.* Idem etiam *Ethnici quondam excellentißimi uiri fecerunt.* Et licet *ætate confecti, tamen bonas literas mordicus amplexi ſunt, unde* Rector *populorum authoritate multa præditus*

Val. lib. 8. cap. 7. Solon dicere ſolebat: Se quotidie *aliquid addiſcentem ſeneſcere. Quod ipſum die ſupremo confirmauit.* Nam *aßidentibus amicis, & quadam de re ſermonem inter ſe conferentibus, ſatis iam preſſum caput erexit.* Interrogatusq́; *quapropter id fecisſet, reſpondit: ut cum iſtud, quicquid eſt, dequo diſputatis, percepero, moriar.* Et Saluius Iulianus *tum eximia iuris cognitione, tum multorum* Prin-

Pan. li. 14. tit. de fidei com. l. 20. *cipum ac* Regum *amicitia clarus, ſolitus eſt dicere:* Κἂν τὸν ἕτερον πόδα ἐν τῇ σορῷ ἔχω πρὸς μαθεῖν τι βουλοίμην. Hoc eſt, *ſi alterum pedem in ſepulchro haberem, adhuc quid addiſcere uellem.*

Ci. de ſene. *Cum igitur non uiribus, aut uelocitatibus, aut celeritate corporum res in* Imperijs *magnæ gerantur, ſed, quæ ex ſolo literarum cultu profluunt, & conſilio,*

conſilio,& authoritate,& ſententia, non iniuria maximum olim dedecus fuit habitum, in Principibus literarum ignorantia. Et adhuc Heroës *exteri ſapientiores, unicum ditionis mediocris eruditum Principem, multis locupletioribus præferre non dubitarint, perſuaſum habentes, illum ſtudiorum fructu plurimum utilitatis adferre poſſe.* Et σύμβουλον ἱερὸν χρῆμα. *Hos autem indoctos nō item, quum in conciliabulis ſint, quod canis (ut aiunt) in balneo.* Quod Ariſtippus *non ignorans, cuidam percontanti, quare melior eſſet euaſurus filius, ſi eum curaret literis erudiendum. Vt nihil aliud, inquit, certè in* Theatro *non ſedebit lapis ſuper lapidem.* Hominem *indoctum & elinguem uocauit lapidem.* Sic Diogenes *hominem opulentum & indoctum* χρυσόμηλον, *id eſt, ouem aureo uellere dicebat.* Idem *meridie lucernam geſtans, obambulabat per forum hominibus differtū, rogatus quidnam rei quæreret:* Hominem, *inquit, quæro. Sciebat illic eſſe turbam, ſed pecudum, nō hominum.* Idem *cum die quodam ex æditiore loco contionem aduocaſſet, clamans:* Adeſte *homines, iamq; frequens hominum turba conueniſſet, nec aliud ille diceret, quàm:* Adeſte *homines. Subirati quidam reclamauerunt:* Adſumus *homines, dic ſi quid habes. Tum ille:* Homines *adeſſe uolo, non uos, qui nihil minus eſtis, quàm homines, eosq; baculo*

Dioge. La. li. 2. de ui. phi.

Diog. li. 6.

culo abegit. Profectò uerißimum eſt, hominem nec philoſophiæ, nec ullis diſciplinis inſtructum, animal eſſe brutis aliquanto deterius. Siquidem pecudes naturæ duntaxat adfectibus obſequuntur; homo niſi literis ac Philoſophiæ præceptis formetur, in adfectus plus quàm ferinos rapitur. Nullum eſt animal adfectatius, aut nocentius homine, quem agit ambitio, cupiditas, ira, inuidia, luxus, & libido. Quibus adductus Socrates, diuitem indoctum conſpiciens: Ecce, inquit, aureum mancipium. Idem prædiuitem, ſed nulla præditum uirtute conſpicatus: Hic, inquit, equus eſt argento circumtectus: equorum numero duxit, Nam ut equi ſtragulis, phaleris, ac bullis argenteis exornari ſolent, quum interim tamen nihil aliud ſint, quàm equi. Sic indoctus Heros purpurata Simia. Et ſimiæ (iuxta prouerbium) ſemper ſimiæ, etiam ſi aurea geſtent inſignia.

Era. de pu. libe. inſtit.

Er, 8. apo.

Quapropter licet principes opulenti ſint, et omnibus fortunæ dotibus præponderent, tamen eos decuerit, non tam facultatibus externis, quàm eruditione, & ſapientia ſubditos præſtare: perſuaſum habentes, hæc uera & æterna bona, illa momentanea eſſe; ut Salluſtius rectè dixerit: Diuitiarum & fortunæ gloria fluxa & fragilis habetur. Et Procopius ille propter uictoriam ſtultè ferociuerit, ignorans, quòd quiuis beatus, uerſa rota

Ammianus Marcel. li. 26.

rota fortunæ, ante ueſperum poterit eſſe miſerrimus. Eſt enim τύχη εὔριπος, id eſt, fortuna æſtuaria & uolubilis. Et θεὸς, quaſi pilas homines habens, iam in alium iacit, iam in terram affligit: nunc huius, nunc illius fautrix, ſed nimis ut Vurgilius ait, inconſtans, fragilis, perfida, lubrica. Quæ magnum ſuis monſtrat oſtentum, Si quis uiſatur, una ſtratus ac fœlix hora. CONTRA. Decus eruditionis, & doctrinarum uirtutes, nullius fortunæ ludibrijs obnoxias, immortales florere. Quas nec Iouis ira, nec ignes, Nec poterit ferrum, nec edax abolere uetuſtas, Nec ullum (quod ſingula torrentis inſtar trahit, ac rapit omnia) bellum eripere doctrinam poterit. Vnde cũ Demetrius captam urbem ſolo æquaſſet, Stilponem interrogauit: numquid ſuorum quicquam amiſiſſet? Reſpondit Stilpo: Nihil equidem, Bellum enim ex uirtute nulla ducit ſpolia. Et Bias Prienenſis, quum patriam eius hoſtes inuaſiſſent, omnibus quos modo ſæuicia belli incolumes abire paſſa fuerat, precioſarum rerum pondere onuſtis fugientibus, interrogatus quid ita nihil ex bonis ſuis ſecum ferret? Ego, inquit, uera bona mea, mecum porto. Pectore enim illa geſtabat, non humeris, non oculis uiſenda, ſed æſtimanda potius animo, quæ domicilio mentis incluſa, nec mortalium, nec deorum manibus labefactari queunt;

Plau. in Captiuis.

Boëtius.

Plutarc. de educa. pue.

Vale. li. 7. cap. 2.

& ut manentibus præſto ſunt, ita fugientes non deſe-
runt. Laudanda igitur libra illa Critolai, qui
cum in alteram lancem animi bona imponat, in al-
teram corporis & externa, tantum propendere il-
lam boni lancem putet, ut terram & maria depri-
mat. Illorum contemptor olim, & horum admi-
rator egregius ille, cuius opulentia in prouerbium
abijt, Lydorum rex Crœſus extitit. Vnde cum
acie collata ſuperatus à Cyro, pyram instructam
alligatus conſcendiſſet, ſpectantibus Perſis, et Cy-
ro, quantum maxima uoce potuit, ter: O Solon (cu-
ius antea prudentiam et eruditionem deſpexerat)
exclamauit, pœnitentia ſcilicet tactus, quòd fortu-
næ bona, donis animi conſolatione plenis, faſtuoſus
olim prætuliſſet. Quæ ſi modo conſimili Diony-
ſius Syracuſanorum Tyrannus, contempſiſſet, con-
fectis fame uiribus emarcuiſſet. Qui licet maxima-
rum opum dominus, exercituum dux, rector claſſi-
um, equitatu potens eſſet, tamen bonarum literarũ
maximè Muſicæ, & poëtriæ ſtudioſus erat. Vnde
Syracuſis pulſus, Corinthi pueros docendo uitæ
neceſſaria poterat nanciſci. Hinc cùm aliquandò
Neroni prœdictum à mathematicis foret, ut impe-
rio destitueretur, uocem illam celeberrimam fer-
tur enunciaſſe: τὸ τέχνιον πᾶσα γαῖα τρέφει, quò
maiore uenia meditaretur Citharœdicam artem,
Principi gratam, priuato neceſſariam. Quippe
ter-

Cic. 5. Tuſ. queſt.

Plut. in ui. Solonis.

Cic. 3. et 5. Tuſc. quæ.

Suetoni. in Cæſarib.

certiſsimum uiaticum eſt Eruditio. Vnde Antiſthenes Athenienſis, ea dicebat uiatica eſſe comparanda, quæ cum naufragio ſimul enatarent. Quæ consecutus olim Ariſtippus Socratis diſcipulus, cum naufragio eiectus, in oppidum Rhodienſium ueniſſet, & bonas literas profeſſus eſſet, munera multa accepit, ut non modo ſeipſum ornaret, ſed etiam eis, qui unà cum eo erant, ueſtimenta, & cætera quæ opus eſſent ad uictum, præſtaret. Cum autem comites eius in patriam reuerti uoluiſſent, interrogarentq; eum, quid domum renunciare uellet, iuſsit Athenienſibus dicere, ut eas poſſeſsiones & uiatica liberis ſuis pararent, quæ etiam & naufragio unà poſſent enatare, & ea uera uitæ præſidia æſtimarent, quibus neque fortunæ tempeſtas unquam, neque publicarum rerum mutatio, neque poſſeſsionum uaſtatio poſſet nocere. Rectè igitur Plato, qui percontantibus quibuſdam, quænam poſſeſsionum genera filijs comparanda præſtarent, ea dixit, quæ non grandinem, non uim, non deniq; ipſum Iouem pertimeſcerēt, Eruditionem intellexit. Nam ut Menander ait: ἀναφαίρετον κτῆμ᾽ ἐστὶ παιδεία βροτοῖς. Quod etiam Abſtemij fabula planum facit: Vir, inquit, diues quidam, ſed illiteratus, uirum doctum, ſed inopem deridebat; quòd ipſe ſua induſtria multas diuitias congregaſſet, cū

Diog. Laer. lib. 6.

Plu. in uita Platonis.

Ille qui tanta doctrina pollebat, maxima inopia premeretur. Cui ille: Nil mirum, quum tu opibus coaceruandis, ego uerò doctrinæ comparandæ, quæ longè diuitijs præſtat, incubuerim. Hinc inter diuitem & literatum orta contentio, utrum doctrina, an gaza præſtantior eſſet, componi non poterat, quum uterq; multos fautores haberet, ſed plures diues. Tandem hoc pacto compertum eſt, doctrinam gaza præſtantiorem eſſe: Diſcordijs ciuilibus ambo ſolum mutare compulſi, quum nihil ſecum è ſuis fortunæ bonis ferre potuiſſent, in aliam urbem ſe contulerunt, ubi uir literatus magna ad docendum mercede conductus, in magno precio, & honore habebatur. Qui uerò diues fuerat, panem hoſtiatim petere coactus, inopia confeſſus eſt, ſe ſua opinione deceptum. Hinc Philoſophus ille cuidam percontanti, qua re differret eruditus ab indocto. Mitte, inquit, ambos nudos ad homines ignotos, & uidebis. Significat ſapientem doctum, ſecum in pectore circumferre, quo ſe commendet quibuslibet. Proinde ſi doctum & indoctum pariter nudos mittas in regionem peregrinam, ubi ambo ſint æquè ignoti, doctus autem proferens opes ſuas, protinus rem & amicos inueniet, nudus alter fame periclitabitur.

Er. 3. apo.

Quare Principis erit ſapientis, bonarum litera-

rum

rum ſtudia, ut cognitu neceſſaria complecti, non contemnere, uana Gnatonum perſuaſione ſeducti, aut ambitioſo nimis gloriæ mundanæ curru prouecti, aut dotibus æſtuariæ fortunæ momentaneis plus æquo ſuffulti ac confiſi, ſed egregia multorum, ſapientia præcellentium Ethnicorum exempla ſequutus, illa rebus in proſperis ornamentum ac utilitatem, in afflictis, ſpem ac ſalutem allatura, ſibi certò perſuadebit, ac ſemper animo uerſabit: Regibus opus eſſe diſciplina, quòd eos maximè iuſtitiæ capiat obliuio, qui in imperiorum honorem gloriæue cupiditatem inciderunt. Rectè igitur Alexander ille Magnus inquit: Ἐγὼ δ᾽ ἐβουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. Ego doctrinæ anteire malim, quàm copijs atque opulentijs.

Cicero 1. Offic.

Gell. li. 20. cap. 4.

CVR ET QVID addiſcere Princeps iunior debeat.

THemiſtoclis Pædagogus dicere
ſolitus: Nihil mediocre futurus
es, ò puer, Nam aut magnum bo-
num eris Reipub. aut magnum ma
lum. Quibus intelligi uoluit, Iu-
niorem Principem, ſi accedat recta inſtitutio, ma-
gno bono patriæ futurum, ſin educatione praua
corruptus, ad uitia degenerarit, illaturum ingen-
tia damna, et ipſiſsimam inuecturum κακῶν ϖανη
γυριν. Quod uetus etiam prouerbium appro-
Era. in pro bat: Aut regem aut fatuum naſci oportet. Cum igi
uerbijs. tur uideamus qua ſollicitudine, qua cura, qua uigi-
lantia paterfamilias educat puerũ, unius fundi do-
minum futurum, longè maiori cura inſtituendus e-
rit is, qui uel magno omnium bono, futurus ſit bo-
nus, aut magno omnium exitio, malus. Quare in-
fantulo, cum ſe nondum intelligat eſſe Principem,
adhibendus artifex egregius, qui in pectuſculum ad
huc uacuum ac ſequax inſtillet opiniones principe
dignas, muniat optimis de honeſto decretis, oſten-
dat diſcrimen ueri Principis & tyranni, ſubijciat
oculis, quàm propinqua Deo res ſit, ſalutaris Prin-
ceps, quàm tetra belua, tyrannus. Admoneat nihil
Ex Sene- intereſſe inter piratas & principes, prædonum ac
ca. piratarum animo præditos. Inculcet quàm multis
hominum millibus, imò quàm uniuerſo mundo pro-
deſſe queat, ſi is ſapientem ac bonum præſtiterit
uirum.

uirum. Doceat apud Chriſtianos homines, imperium nihil aliud eſſe, quàm Reipub. adminiſtrationem, non dominium. Breuiter planum faciat, quòd non ortus, non imagnes uetuſtæ, non ſceptrum, non diadema, ſed animus ſapientia præcellens, animus pro incolumitate publica ſollicitus, & nihil niſi commune bonum ſpectans, faciat Principem.

Cæterum cum imperio deſtinatus, non habeat longa uarios audiendi libros, atque diſcendi tempora, nec omnes Principi literæ conueniant, poterunt à tradita ſtatim loquendi ratione, duos in ſcopos Inſtitutionis capita dirigi: Alter ſit pietatis, cuius imbibendo ſemina, Deum omnipotentem, ſupremum omnium iudicem eſſe, Regem regnantiũ, dominum dominorum agnoſcat, ſub cuius imperio Principes omneis terræ mancipia ſint, ac opus habentes illius gratia miſeri peccatores. Illum igitur ex toto corde diſcat amare ac timere, quum principium ſapientiæ, ſit timor domini, unde prompta ſapienter regnandi facultas promanat. Cum in duobus autem tota ſcriptura pendeat, nempe in uera (quæ fertiliſſima ſemper optimos producit fructus) fide, & non ficta (quæ minimè faſtidioſa, non quærit quæ ſua ſunt, ſed quæ proximi, hoc eſt, ſubditorum) charitate, fideliter informandus erit, ut agnoſcat, quid Deo Opt. Max, debeat, quid ſubdi-

Eccleſ. 1.

Matth. 22.

tis ſuis, quorum curam non aliter atque magnus Paterfamilias, ab omnipotente Deo ſuſceperit. Hic non parum ſitum erit in commoditate dexteriore interpretis, ut breuiter, dilucidè, plauſibiliter, ac uiuidè doceat, ea potiſſimum, quæ ad Principis munus attineant, & ad pernicioſiſſimas uulgarium Principum opiniones refellendas faciant, partim ex nouo Teſtamento, partim ex ueteri deprompta, cum primis autem Prouerbia Solomonis exponantur, Eccleſiaſticus, Liber Sapientiæ, mox Euangelia. Præmoneatur & Heros, ut nec omnia quæ deinceps in ſacris Voluminibus uel legerit, uel audierit, continuò putet imitanda. Diſcat Hebræorum pugnas & cædes ad allegoriam eſſe uocandas. Et longè aliud permiſſum pro ratione temporum illi populo, aliud traditum cœleſti Chriſtianorum populo.

Eraſmus in Prin. inſtit.

Alter ſcopus ſit bonarum artium, in quibus fideliter exercitus Princeps, reddetur magis idoneus audiendis ac legendis ſelectis Ethnicorum libris, hoc præſertim antidoto præmunitus, ut caueat, ne quicquid uſquam offenderit, id protinus ſibi putet imitandum, ſed omnia ad Chriſti regulam exigenda. Inprimis autem profutura ſunt egregia lectionum hiſtoricarum exempla, Ethica, Politica, cuius generis pulcherrima Liuius, Cicero, Seneca, Plutarchus, complurima memoriæ prodiderunt.

diderunt, quibus omnia contineri Princeps animaduertet, quæ ad iuſtam regnorum adminiſtrationem deſiderauerit, cum pacis, tum belli temporibus. Hinc Alphonſus Arragonum rex, percontantibus utri rei plus debere ſe fateretur, libris an armis. Ex libris, inquit, & arma, & armorum iura didici, hac uoce profitens, ſe libris debere omnia. Er.8.apo.

In prædictis igitur, cum ſolidius fundamentum iecerit Princeps, & iam adultas habenas imperij tractare cœperit, ipſe literarum amore captus, libenter, oblata rerum & temporis occaſione bonos Autores euoluet, facilè inuenturus, quod boni Principis ſit officium, quæ mali ueſania. Et ea maximè lectionibus priuatis aſſecuturus, quæ neceſſaria correctu, nemo aulicus, uel timore perculſus, uel adulationis lenocinio fractus indicare uoluerit. Vnde prudenter Demetrius Phalareus, Regem Ptolomeum admonere ſolitus, ut conſcriptos de regno, imperioque libros compararet, atque lectitaret. Nam quæ amici non audent reges monere, ea in libris deſcripta eſſe. Et diuina ſcriptura Regem, poſtquam in ſolio ſederit, monet, ut legis Volumen deſcriptum habeat, & legat illud omnibus diebus uitæ ſuæ, ut diſcat timere dominum deum ſuum, et tenere legis præcepta. Plut.in apo. Deut,17.

QVAE SAEPIVS AVDIRE, & imis reponere ſenſibus iunior Princeps debeat.

Eraſmus in Prim. inſtit. & militis Chriſti.

Non ſemel audiat Chriſti dogmata, cum primis ad Principem attinere Chriſtianum, qui non tam gemmis, auro, purpura, ſatellitio ſubditos antecellere, quàm integritate, prudentia, ac ueris animi bonis debeat exuperare. Animo infigat, Principes Chriſtianos non debere poteſtatem tyrannicam in ſuos exercere, ſed charitatem, & cogitare, qui maximus, eum miniſtrum, non dominum eſſe. Nec his artibus conſtare Principem, ſi bellè ſaltitet, ſi dextre ludat alea, ſi gnauiter potitet, ſi faſtu turgeat, ſi fortunæ ſtrepitu inſoleſcat, ſi regaliter expilet populum, ſi cætera faciat, quæ nos pudet referre, ſed uerum (ut dixi) Principem æſtimandum: modeſtia, ſapientia, animi magnitudine, humanitate, & longo uirtutum, recteq́; factorum ordine. Quantopere enim uulgus Principum ſtudet abeſſe, à cultu uictuq́; plebeio, tantopere uerus Princeps debet abeſſe, à uitijs plebeijs, ſordidis opinionibus, ac ſtudijs uulgi, imò hoc ſolum ſordidum, uile, ſeq́; indignum ducat, cum plebecula ſentire, cui nunquam optima placuerunt.

QVAM EX INSTITVtione recta, boniſq; ſtudijs commoditatem aſſecuturus ſit Princeps.

Vum (ut Salomon in prouerbijs ait) ſtultitia ſit agnata cordi adoleſcentis, nemo tā generoſo ſtemmate natus unquam prodijt, qui citra ſalutarem inſtitutionem, in uirum imperio dignum euaſerit. Prouer. 22 Nemo enim ſapi*ens naſcitur, ſed fit.* Seneca lib. de ira. Et ut *ager quamuis fertilis, ſine cultura fructuoſus eſſe non poteſt, ſic quoq; ſine doctrina animus.* Ita eſt *utraq; res ſine altera debilis.* Quippe *nihil momenti, uel ad bene uiuendum, uel ſapienter regnandum, externa generis claritas poterit conferre, ſed ea ſolummodo, quæ diſciplinarum inſertione prouenit, accommoda prodeſt, ſed ijs potiſſimum, quos & ingenij uis adiuuat, ac ſedula parentum et amicorū diligentia propellit, non quos ubique delicata nimis indulgentia corrumpit, & malus animi* Genius *retardat.* Ci. 2. Tuſc. queſt. Nam *hi præceptoribus etiam ſexcentis ſtipati uix promouerint, ut* Commodus Antoninus Imperator, *cui tot inſignes bonarum diſciplinarum magiſtri nihil profuerunt.* Is *à prima ſtatim pueritia turpis, improbus, crudelis, libidinoſus, ore quoq; pollutus* Ael. Lam.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

& conſpurcatus euaſit. Et Neronis natura corruptior erat, quàm ut ſanctiſsimus ille præceptor Seneca, potuerit efficere, quo minus peſtilentiſsimus euaderet Princeps. Vnde præclarum indolis generoſæ, ac boni Principis indicium eſt, bonas ab ineunte adoleſcentia diſciplinas, honeſtarumque profeſſores artium amore proſequi, & diſcendi cupidum eſſe. Hoc animo præditi ſapientes, ubi
Prou. 1. audierint, promouebunt, & cordati induſtriam conſequentur. Contrà, ſtulti ſapientiam & eruditionem aſpernabuntur, pluris facturi uel canem, uel equum, uel etiam cercopithecos, quàm optimos eruditionis prouentus. Verum illi, quibus ſapientia curæ, plurimas inſtitutionis rectæ beneficio commoditates aſſequuntur.

PRIMO. Virtutis habitum, uitæ autem prauæ deſuetudinem, & odium. Quod euidenti Lycurgus Spartanorum ille Legiſlator exemplo planum fecit. Qui geminos ex iiſdem parentibus catulos ſuſcipiens haud paribus educauit moribus: Alterum enim helluonem, luxuriáque ſolutum, alterum indagine ſagacem, & uenationibus idoneum reddidit. Poſtea cum aliquando Lacedæmonij in unum locum conueniſſent. Ad parandam, inquit, uirtutem, uiri Lacedæmonij, ingens eſt momentum, conſuetudo, diſciplina, doctrina, & uitæ inſtitutio, quæ uobis illico manifeſta uehementer

Plutarc. de educa. pue.

eſſe faciam, duos ſubinde catulos adducens, cum ollam in medio, leporemq́; corā eis poſuiſſet, alter quidem in leporem, alter in ollam magno erupit impetu. Cum autem Lacedæmonij nondum quidnam id ſibi uellet, coniectarent, aut quamobrem catulos oſtentaſſet. Hi ambo, dixit, iiſdem orti parentibus, cæterum diuerſam uitæ conſuetudinem aſſecuti, alter guloſus, alter uenator euaſere. Sic perperam edocta ſoboles, in prauos, ſed inſtituta bene, in homines bonos euadunt. Vnde Plato ſcripſit, Hominem recte inſtitutum, in diuinum quoddam animal euadere, Contrà perperam educatum, in immaniſſimam quandam degenerare beluam.

SECVNDO. Quamuis rerum copia Princeps adeò præcellat, ut non opus habere uideatur inſtitutione literaria, tamen propter res longè grauiores ea ipſa nullo modo poterit carere: Etenim is, qui beatus albæ (ut aiunt) gallinæ filius, tot maiorum ornamētis effulget, cui bonorum Myrmecia, uel domi Gygis annulus, uix in tanta uiuendi uel agendi libertate principatum rectè geſſerit, niſi bonis fuerit diſciplinis inſtitutus. Indoctus enim à dextra uirtutis uia longè facilius ad latam & molliorem deflexerit, quàm difficiliorem tranſitu tenuerit, neq; id mirum, cum fortuna

ſecun-

ſecundior animos efferet, ac ſtultitiam (iuxta Horatij ſententiam) patiantur opes, ut immunis à delicto diues eſſe non poßit. Adeò ex rerum proſperitate luxuria, ex luxuria uerò ut uicia omnia, ſic impietas aduerſus Deum naſcitur, ut longè facilius
Marci.10. ſit, camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem in regnum cœlorum intrare. Abſtrahunt enim
Seneca de pauper. à recto diuitiæ, honores, potentiæ, & cætera, quæ opinione hominũ cara ſunt, precio ſuo uilia. In tã uarijs igitur, in quæ diuites ac potentes Heroës incidere ſolent, diſcriminibus tentationũ, quis non uideat ſanam doctrinam Principibus utilißimam, qua uenenoſis blanditiarum laqueis irretitum animum explicare, & innoxium conſeruare queant, ne in hoc mundo potentes, diuites, in futuro ſeculo uilißimi ac miſerrimi pauperes ſint futuri. Quibus
Eras.7.ap. periculis ſana paupertas obnoxia non eſt, hinc Arceſilaus eã cõparauit Ithacæ patriæ Vlyßis, quæ iuxta Homerum aſpera quidem, ſed bona κουροτρόφος, id eſt, iuuenũ altrix, dũ eos conſuefacit frugaliter & cõtinenter uiuere, ad omnẽ uirtutis functionem exercẽs. Eadẽ ratione motus Diogenes, pau-
Eraſ.3.apo pertatem αὐτοδίδακτον, id eſt, quæ per ſe diſcitur appellauit. Cum diuites opus habeant multis præceptis, ut ſanctè uiuant, ut ueterem cum ſuis affectibus Adamum rerum copia luxuriantem coërceant, ne uoluptatibus frangantur & inſoleſcant

ad

ad interitum. Quæ omnia ſe ipſam docet paupertas, quæ per ſeipſam nulli turpitudini cõiungitur. Non enim habet unde luxurioſe uiuat, cuticulam plus æquo curet, opes inſana iactet, ac ferociat, aſsiduò pergræcetur, maſchalam deniq; tollat. Si quid tamen horum fecerit, ridicula fuerit, nec probro uituperationeq́; uacauerit. Diues igitur heros tanto felicior æſtimandus erit, quanto plus eruditionis fuerit aſſecutus. Concors huic & conſentaneum illud Iſocratis uidetur eſſe reſponſum. Nam cum Gorgias (ut arbitror) percontaretur, an Perſarum regem felicem eſſe putaret, Neſcio, inquit, quantum habeat uirtutis ac diſciplinæ, perinde ac in hiſce, non autem fortunæ bonis perſiſtat beatitudo.

Plu. in ecõ. Ariſtid. & Catonis.

Plu. de lib. educ.

TERTIO. Literarum ſtudia Principibus conferunt, mentis acumen, ac ſingularem euoluendi libros amorem infundunt, ut ipſi legendo commodũ ea percipiant, quæ boni Principis interſunt et quorum aulici cæcutientes nolunt, uel (ut dixi) non audent admonere. Porrò muti magiſtri neſcientes erubeſcere non conniuent, ſed ut dignis bonos Heroas euehunt laudibus, ita ſublato metu prauos inſectantur, ac dente Theonino rodunt. Quam audaciam non omnes ſuis in aulis Principes tollerauerint, ſed ferro citius gratiam retulerint, & ſanguine reputatum læſæ maieſtatis crimen expiarint.

rint. Pauci enim ſimiles imperatoris Theodoſij, qui cũ à beato Auguſtino, propter quoddã facinus obiurgaretur, & niſi publicè pœniteret, in eccleſiam non admitteretur, prohibitionem humiliter pertulit, & ſatiſſactionem non erubeſcens, indictum ab Epiſcopo pœnitentiæ modum deuotus excepit. Alij complures ſimiles aliorum, adfectui magis, quàm rationi parentium. In quorum numero fuit Cypri rex Nicocreon, qui Menedemum Philoſophum ad ſe uocatum, luxurioſa conuiuia coarguentem, & apparatus ſuperfluos damnantem interficere conatus.

Pau. Diac. libr. 12. de ge. Roma.

Diog. La. de ui. phil.

In eodem numero Cambyſes rex, quem nimis deditum uino cum Praxaſpes, unus ex chariſſimis admoneret, ut parcius biberet, turpem eſſe dicens, ebrietatem in rege, quem oculi omnium aurésque ſequerentur. Ad hæc ille: ut ſcias, inquit, quemadmodum nunquam excidam mihi, approbabo iam, & oculos poſt uinum in officio eſſe, & manus. Bibit deinde liberalius, quàm aliàs capacioribus cyphis, & iam grauis, & uinolentus, ac uiolentus obiurgatoris ſui filium procedere ultra limen iubet, alleuatáque ſuper caput ſiniſtra manu ſtaret, tunc intendit arcũ, cor adoleſcentis (id enim ſe petere dixerat) figit, reciſoq́; pectore hærens in ipſo ſpiculum oſtendit, ac reſpiciens patrem, an ſatis certam haberet manum, interrogauit,

Sene. lib. 3. de ira.

guit. Sic cum Harpagus Regem ſuum alicuius rei admonuiſſet, offenſus Rex, liberos illi epulandos appoſuit, & ſubinde quæſijt, an placeret conditura. Deinde ut ſatis illum plenum malis ſuis uidit, afferri capita illorum iuſsit. Simili modo Dionyſius Tyrannus inſanijt, qui Platonem, ut ſecum loqueretur impulit. Cum autem ille de Tyrannide diſſereret, dicens: Non id præſtare, quod ſibi ſoli eſſet utile, niſi & uirtute excelleret. Offenſus tyrannus: Verba tua, inquit, ocioſorum ſenum ſunt. Et Plato: Et tua, inquit, tyrannidem ſapiunt. Ad hæc indignatus tyrannus illum necare uoluit, ſed à Dione & Ariſtemone exoratus tantum flagitium non admiſit. Quibus horrendis Tyrannorum exemplis adductus fatearis oportet, utiliſsimam eſſe Principibus literarum cognitionem, unde meliores redditi, ſponte ſua uirtutes amplexabuntur, & autores legendo ſua ipſorum uicia agnoſcent, ne rudes, omniſq; expertes humanitatis ſæuiant in amicos, inq; honeſtatis admonitores exerceant phalariſmum. Plu. in uita Platonis.

QVARTO. Quamuis antiqua generis nobilitate Principes emicent, ab indulgentis fortunæ decoribus præluceant, tamen, ut ſplendorem iſtum externũ uera claritate fulgidiorẽ efficiant, utiliſsimum illis doctrinæ cultum futurũ nemo dubitarit. Cũ igitur τιμὴ πέφυκε πᾶσι παιδεία βροτοῖς id eſt, Menander

id eſt, Honor omnibus mortalibus eruditio. Et *do-*
Eccleſi. 21. *ctrina ſit ornamentum aureum prudenti, & quaſi*
Daniel 12. *brachiale in dextro, ut etiam docti quaſi ſplendor firmamenti ſint effulſuri, procul dubio Principes eruditi pulcherrimis genus ac fortrnas ſuas ornamentis illuſtraturi ſunt, & maximam inde gloriã autoritatemq́; conſecuturi, non ſolum apud ſuos, ſed etiam apud exterarum nationũ* Heroas. Quod *adfatim experientur, ſi longinqua peregrinatione ſuſcepta, fines alienos aliquando peragrauerint.* Prudentiſſimum *olim (memoriæ piæ)* Maximilianum *Cæſarem, fauore ſummo proſequebãtur, & omni digniſſimum honore iudicabant omnia regna, idq́; ſolo eruditionis, & qua pollebat, dicendi facultatis nomine.*

Sic piæ memoriæ D. Arnoldus Dominus *in* Eckmont, *huius adhuc Caroli uiuẽtis Geldriorum ducis auus, ſummis, quos ex doctrinæ cultu ceperat, præditus honoribus effulſit.* Qui *cum ueterẽ quorundam* Chriſtianorum *conſuetudinem aſſeruando, multis* Heroibus *ac ducibus alijs, præſertim fratre* Guilielmo Domino *in* Eckmont, *comitatus,*
Ex D. Ger. Hieroſolymam *iter inſtitueret, ſolus magno paſ-*
Noniomag *ſim honore fuit adfectus: at frater & reliqui, quoniam rudes literarum erant, uulgus indoctum, homines illaudati, & ad pocula* Germani *fortes iudicati,* Eidem Romam *uenienti magnificum hono-*

rem exhibuit Pontifex Max. Paulus Quintus, qui latinam illius confeßionem, & eruditam colloquij facundiam exoſculatus, tā expolitum ante omnes regaliter hoſpitem tractauit, cæteris omnibus Germaniæ Principibus prætulit, ſubinde prædicando, ſolum Arnoldum Principem dignum, qui liberis populis imperaret, cum bene, ut qui didicerit, principatum gerere poßet. Hæc Guilielmi fratris animum, præſentem ignorantiæ teſtem occulto uerbere ceciderunt. Vnde reuerſus in patriam, filios omnes ſuos bonis literis imbuēdos curauit, & Lutetiam miſſos, non antè fuit in patriam redire paſſus, quàm in magiſtros (ut uocant) artium euaſißent. Fratris exemplo bonus Princeps licet ſerò, didicit, quanta ſtudiorum gloria, laus & honor. Quare neruos in id omnes intendit, ut diuinis quæ neglexißet ipſe literarum inſignibus exornati liberi, ſuis, atque patriæ ſummo futuri eßent ornamento.

QVINTO. Bona literarum ſtudia ueram & æternam, adeòque ſolam principibus dignam uoluptatem adferūt. Alia quibus capi ſolent, irritamenta læticiæ momentanea ſtatim euaneſcunt. Gaudia enim non remanent, ſed fugitiua uolant. Mart.li.1. Quod leuius uideretur, ſi fugientia non relinquerent à tergo uenenum. Quippe uoluptas quæ non habet commercium cum uirtute, mentis præſtrin-

Sen. in epi. git oculos, inimica rationi. Oblectamenta enim fallacia, & breuia decipiunt, ſicut ebrietas, quæ unius horæ hilarem inſaniam longi temporis tædio pēſat. Vnde rectè Boëtius: Habet hoc uoluptas omnis: Stimulis agit furentes, Vbi grata mella fudit, Fugit, & nimis tenaci ferit icta corda morſu. Hinc Tarentinus Architas ille ſolebat dicere,

Cic. in ſen. Nullam capitaliorem peſtem, quàm corporis uoluptatem hominibus à natura datam, quòd nullum ſcelus, nullū facinus magnum eſſet, ad quod ſuſcipiendum nō libido uoluptatis impelleret. Quocirca cum blāda ſub imagine uoluptates atrox uirus effundant, ac receſſuræ plus aloës quàm mellis relinquant.

Era. 7. ap. Ariſtoteles Stagirides admonere ſolitus, ut uoluptates contemplemur nō uenientes, ſed abeuntes, hoc eſt, non à fronte, ſed à tergo. Venientes enim fucata ſpecie blandiuntur: abeuntes autem pœnitentiam ac dolorem relinquunt. Contrà, uoluptates honeſtæ, quas literarum (quibus, ut ait Cicero, nihil dulcius eſt) ocia producunt, ueram ſemper iucunditatem, et uberrimam ſuauitatis æternæ delectationem fundunt.

Ci. pro Archia. Res cæteræ neq; tēporum, neq; ætatum omnium, neq; locorum ſunt, ſed literarum ſtudia adoleſcentiam agunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, aduerſis perfugium ac ſolatium præbent, delectāt domi, nō impediunt foris, pernoctant nobiſcum, peregrinantur.

tur, uenantur, militant.

Porrò literas magno Principibus uſui futuras, unde exiſtimatu facile eſt, quòd ad manũ eruditis ſit, quo iucundis & honeſtis, animos ſuos uarijs negotiorum curis obrutos, ſubinde queant illectationibus demulcere, Si quidem in conciliabulis nõ ſalibus ſcurrilibus, non in aulis alea, non teſſeris animorum laxandorum gratia certauerint, nec ſeſe mutuis, corpora perdentibus & animos, poculis ingurgitarint, ſed eruditi lepidiſſimis hiſtoriarum ac rerũ ſymbolis oblectarint. Et ſoli etiã ſtudiorum amœnitate ſeſe recrearint, omnia temporis longi tædia diſcuſſuri. Etenim docti licet ſoli, nulla tamen ſolitudinis tædia ſentiunt, nec minus ſoli & ocioſi, quàm cum ſoli ſunt. Vnde magnanimus ille dux P. Scipio Aphricanus dicere ſolitus: Nunquã ſe minus ocioſum eſſe, quàm cum ocioſus, nec minus ſolum, quàm cũ ſolus eſſet. Quæ uox magno uiro digna, declarat, illũ in ocio fuiſſe negocioſum, & in ſolitudine ſecum loqui ſolitum, ut alterius colloquio non egeret. Nam & hanc utilitatem heroibus ſtudia conferunt. Vnde Antiſthenes Atheniensis rogatus, quid emolumenti cepiſſet ex philoſophia: Vt mecum, inquit, loqui poſſim. ſenſit doctos etiam ſolos, multa ſuo cum animo tractare poſſe, nec ullam ijs ſolitudinem, neque temporis tædiũ eſſe moleſtũ. Docti ergo Principes non opus

Cic. 3. offi.

Dio. Lae. lib. 6.

habituri pudendo Morionum & Scurrarum grege, quorum illecebroſis inficetijs, & ridiculo fuco titillati ſoluantur in riſus, cum animis inſculptas ipſi gerant ueras delicias, ex bonarum literarum ſtudijs depromptas, quarum una multo magis recreare, & plus ueræ uoluptatis afferre poterit, quàm trecenta ſcurrarum dicteria. Hinc ueteres Principes literis excultos urbaniſsimos fuiſſe legimus, hominum doctorum magis, quàm fatuorum, ac paraſitorum conſortio delectatos. Teſtimonio ſunt autores multi, qui plurimos Heroũ iocos, & eruditas facetias memoriæ prodiderunt.

SEXTO. Bona ſtudia uirtutes afferunt, & præcipuè ſummis uiris digniſsimas: Comitatem, clementiam ac humanitatem. Vnde rectè Menander: ἅπαντας ἡ παίδευσις ἡμέρους ποιεῖ, id
Ouid.1.de Ponto. eſt, omnes eruditio manſuetos facit. Artibus enim ingenuis pectora molleſcunt, aſperitáſque fugit.
Horat.1. Epiſt. Et nemo adeò ferus, ut non miteſcere poſsit, Si modo doctrinæ patientem præbeat aurem. Vnde fa-
Gel.lib.18. cap.15. ctum eſt, ut ueteres humanitatem appellauerint id propemodum, quod Græci παιδείαν uocant, nos eruditionem institutionemq; in bonas arteis dicimus, quas qui ſynceriter cupiunt appetuntque, iſ ſunt uel maximè humaniſsimi. Tales ſi Principes fuerint, ſolidam certè & grandem à ſubditis ſuis gratiam iniuerint, non uulgarem omnium. (quod

non

non paruum regni præſidiũ) amorem conſecuturi. Porrò ualidißimus atque ſanctißimus habetur amor ille, quem per uirtutem quiſpiam à ciuibus & populo ſibi comparauerit. Plut. in pol

SEPTIMO. *Saluberrimas rebus in afflictis, conſolandi rationes & medicamina laborantis animi certißima Principes humanitatis ſtudio conſequuntur.* Nam *iuxta prouerbium:* Animo *ægrotanti medicus eſt oratio.* Vnde *rogatus* Ariſtoteles, *quid eſſet eruditio.* Reſpondit*;* Inter *pro ſpera ornamentum, inter aduerſa refugium.* Hinc Horatius*: Sunt uerba, inquit, & uoces, quibus hũc lenire dolorem poßis, & magnam morbi depellere partem.* Quod *expertus in bello ciuili* M. Tullius Appio Balbo *ſcripſit.* Si *quam ad incommoda nobiſcum ferenda medicinam haberem, tibi quoque eandem traderem: ſed eſt unum profugium, doctrina & literæ, quibus ſemper uſi ſuimus, quæ ſecundis rebus delectationẽ modò habere uidebantur, nunc uero etiam ſalutem.* Siquidem *ſtudia ut optimè felicitatem extollunt, ita facilimè calamitates minuunt.* Hinc *diuinus* Seneca*:* Alia *ſunt, inquit, ad exiguum momentum doloris remedia.* Ita *que illò te ducã, quò omnibus, qui fortunã fugiunt, confugiendum eſt, ad liberalia ſtudia, illa ſanabunt uulnus tuum, illa omnem triſtitiam tibi euel-* Dio. lib. 5. Ep. fa. li. 6 Sen. de cõſ. ad Albinã.

ſent. Ad bonas igitur literas reuertamur, tutum te præſtabunt illæ, cõſolabuntur illæ, delectabunt illæ, ſi bona fide animum tuum intrauerint, nunquam amplius intrabit dolor, nunquam ſolicitudo, nunquam adflictionis irritæ ſuperuacua uexatio. At hic protinus ex indocta nugonum aulicorum turba, germen Arcadium obganniet: Hinc facesse cũ tua cõſolatione literaria, qua Princeps noſter opus nõ habet, qui ſemper Tibicinis, aut ſponſi uitam (ut aiunt) poteſt uiuere, cuius irrepentem fortaſſe mœrorem cantiones Agathoniæ diſcutiunt, ſubortam triſtitiæ nubeculam, odore ſuo propellunt Samiorum flores. Si qua denique nauſea, uel tædia, protinus ea leuant Adonidis horti, Cerebella Iouis, Attica bellaria. Verum ſi mundum hunc ualli lachrymarum, et ſeculum mari tot funeſtis fluctuũ triſtiorum procellis agitatum, ſimillimum nõ modò legimus, ſed etiam experimur, ut Solon urbes humanarum cladium miſeranda ſepta rectè uocauerit & dixerit, ſi in unum locum homines cuncti mala ſua contuliſſent, futurum, ut propria deportare domum, quàm ex omni miſeriarum aceruo portionem ſuam ferre mallent, certè principum uita, non ſemper (ut facie tenus apparet) undique fortunata, nec malorum expers, ſed communibus etiam aduerſitatibus obnoxia iacet, immo quanto maior fortuna, tanto

Vale. li. 7. cap. 2.

Ari. 8. eth.

minus

minus eſt ſecura. Quanto res ſublimior euecta, tanto grauiori ſubiecta caſui, & quo ſecundior blandientis fortunæ ſerenitas effulſerit, tanto faciem auertentis obnubilatio triſtior. At *minus glorioſum extiterit, neque gratulatione dignum, ſi qui nimiū fortunati floruerint.* Id enim *eorum eſt, qui ad mundi principē Satanā defecerunt à* Deo, *mundi, non* Dei *uiui pacem habentes, uoluptuarijs pecuniarum cupiditatum oblectamentis, & adfectibus ſuis prauis relicti. Sed quem* Dominus *diligit, hunc caſtigat.* Diuus Auguſtinus: Felicitatibus, *inquit, terrenis ideo* Deus *amaritudines miſcet, alia ut quæratur felicitas, cuius dulcedo nō eſt fallax.* Non *abſurdè* Demetrius *ille, nihil infelicius eo dixit eſſe, cui nihil in uita acciderit aduerſi, quòd oporteat talem hominem, aut ſibi ignotum eſſe, aut qui nunquam ſui periculum fecerit, aut dijs inuiſum, ut quem prætericrint, uelut ignauum, nec idoneum ad fortunæ conflictum.* Quocirca *ſancti uiri cum ſibi ſuppetere proſpera huius mundi conſpiciunt, pauida ſuſpitione turbantur.* Timent *enim, ne hic laborum ſuorum fructus recipiant.*

Prou. 3. *De uerbis Domini ſermone* 28. Ex Seneca

Cum igitur mortalium calamitates, æquè potentiſsimis atque uiris humilimis impendeant, meritò Principes bonas in literas incubuerint, ex quibus efficaciores multo, quàm ex temporarijs

Grego. 51. moral.

ſortunarum delicijs conſolationes, ad manum po-terunt rebus in aduerſis habere. Argumento ſit Demetrius Phalereus rex, quē exulantem, ingloriū, humilemque Thebis uiuentem, cum Crates conueniſſet deq; exilio diſſeruiſſet, quòd nihil haberet miſerum, neque grauiter ferendum, cum eſſet à periculoſiſsimis negotijs & incertis liberatus, ſimulque adhortaretur, ut in ſeipſo, ſuóque animo fiduciam collocaret, exhilaratus ille, receptóque animo ad amicos, inquit: Malé ſit negotijs & occupationibus, per quas huiuſmodi uirum non licuit cognoſcere. Et enim dolenti grata amici oratio eſt. Quòd ſi Crœſus olim ætate et regno florente, artes ingenuas et præclaras illas Solonis admonitiones auidè fuiſſet amplexus, plus inde refrigerij cepiſſet, quàm ex opulentiſsimo theſaurorum aceruo. Nec Arthemiſia Mauſoli regis uxor perpetuo mœrore, & æterno luctu contabuiſſet, ſi bonis diſciplinis imbuta, ſententiam illius imbibiſſet: Aequo animo ferendum, quod uitari non poteſt. Fata nolentem trahunt, uolentem ducunt. Et:

Plu. de diſ. adu. et ami.

Plu. in uita Solonis

Hor. 1. epi. 18. & 1. ſer ſat. 1.

> Eſt modus in rebus, ſunt certi deniq; fines,
> Quos ultra citraq; nequit conſiſtere rectum.

Nec Cleopatra Aegypti regina ſibi uoluntariam mortem aſpidis ueneno conſciuiſſet, ſi literarum ſtudio magis olim indulſiſſet, quàm libidini. Sic

forſi-

forſitan erudita hoc aut ſimili ſe captiuam fortiter erexiſſet:

Nemo confidat nimium ſecundis, Senec. trag. 2.

Nemo deſperet meliora lapſis.

Aut illius ſimile reuocaſſet in memoriam: Non eſt noſtrum mortem arripere, ſed illatam ab alijs libenter accipere. Vnde & in perſecutionibus non licet manu propria perire. Vetat enim dominans ille in nobis Deus iniuſſu hinc nos ſuo demigrare. Hieron. ad Heliod. Cic. 1. Tuſ. quæſt.

Prudentius igitur uitam ſuam inſtituerat Dionyſius, qui licet non inferior nequitia (quæ ſumma in doctis pernicies) tamen bonis literis fuit inſtructor, unde regno pulſus, non deſperare, neque fortunam inſolenter ferre, ſed ex ſtudiorum fructu conſolationes petere, & in meliorem ſpem animos erigere didicerat. Quare cum tyrannide excidiſſet, interrogatus à quodam, quid ſibi Plato philoſophiaque profuiſſet: Vt tantæ, inquit, fortunæ mutationem æquo animo feram. Et Diogenes rogatus, quid ex philoſophia lucratus eſſet, reſpondit: Si nihil aliud, uel hoc ipſum, quòd ad omnem fortunam paratus ſum. Plu. in apo. Lae. li. 6.

OCTAVO. Salutari diſciplinarum inſtitutione Principes aſſequuntur ingeniorum perſpicacitatem, inſitam mentibus prudentiam, & ad omnem uirtutem procliuos, omnemque uelut ad honeſtatis rationem enatos animos, adeò, ut ſi nulla

lex, nullus infernus, nullum deniq; numen eſſet, tamen quarumcunque conditionum eruditi & ſapientes uiri ſua ſponte nullum flagitium ac nefarium ſcelus eſſent facturi. Vnde Antiſthenes ſolebat dicere: Sapientem non ſecundum conſtitutas leges uicturum, ſed iuxta uirtutis normam. Quod Peregrinus ille Philoſophus approbat, Qui uirum ſapientem non peccaturum eſſe dicebat, etiamſi peccaſſe eum dij atque homines ignoraturi forent. Non enim pœnæ aut infamiæ metu non eſſe peccandum cenſebat, ſed iuſti honeſtique ſtudio & officio. Philoſophi quatuor ponunt ſpecies perturbationum, quæ Græci πάθη uocant, hoc eſt, concitatos animorum turbidorum motus, dolorem, metum, ſpem, lætitiam, quibus hominum uulgus, ut procelloſum mare fluctibus inquietatur. Tormentorum aut infamiæ metu non committuntur latrocinia, nec furta, neq; alia flagitia deſignantur. Eadem ſuſcipiuntur, perficiendi ſpe, uel cōmodorum expectatione. Et, Mali ſit ſpes cælandi, miſcebunt ſacra prophanis. Spartanus ille Glaucus, depoſitum utilitatis propriæ cauſa, primò negauerat, mox deorū metu, & pœnarum formidine reſtituit Mileſijs. Quod hiſce uerſibus eleganter Iuuenalis ſcripſit:

Gel. lib. 12. cap. 11.

Cic. in Tuſ. Quæſt.

Horati. in epiſt.

Hero. li. 6.

Iuuenalis ſaty. 13.

Spartano cuidam reſpondit Pythia uates,
Haud impunitū quondam fore, quod dubitaret
Depoſitum retinere, & fraudem iure tueri,

Iurando,

Iurando, quærebat enim quæ numinis eſſet
Mens, & an hoc illi facinus ſuaderet Apollo.
Reddidit ergo metu, non morib. ſed tamen omnẽ
Vocem adyti dignã templo, uirumq; probauit.
Extinctus tota pariter cum prole domoq;.

Atqui ſapientes et docti propriæ uirtutis inſtinctu nõ peccant. Etenim ſua ſpõte, nullis externis impulſi rebus ea faciũt, quæ iuſta leges alijs præſcribunt.

Oderunt peccare boni uirtutis amore. Hor. 1 epi.

Vnde rogatus Ariſtoteles, quid ex philoſophia lucratus eßet: Hoc, inquit, ut iniußus ea faciam, quæ plerique per legum metum faciunt. Quippe uulgus legum præſcriptis arcetur à peccando. Doctus autem rationem, atq; è ſtudijs collectam, infixamq; pectori pietatem pro legibus habet, faciens quod rectũ eſt, etiamſi nõ iubeat, imò ſi nulla eßet, aut uniuerſa flammis abſumpta foret. Vnde percontanti Dionyſio quid eximium haberent philoſophi præ cæteris hominibus, reſpondit Ariſtippus: ut etiamſi omnes leges aboleantur, tamen æquabiliter ſint uicturi. Sed literarum rudes ac malicioſi, ſolis prohibiti legibus, & infernalis pœnæ metu deterriti, flagitioſis inceptis aliquando abſiſtunt, tyrannidẽ non exercent, plebem non expilant, urbes et agros igni & ferro non uaſtant. Perſarum regis Cubiculario peculiariter hoc negotij mandatũ erat ut diluculo ingreſſus, regi diceret: Surge rex atq; Diog. Laer. lib. 5. Plu. de doc. principis.

cura negocia Reipub. Sed docti & boni Principes admonitore non opus habebunt externo, ſunt enim ſibijpſis monitores, cordibus inſculpta gerentes, quæ uellant aurem, et admoneant omnis officij atq; iuſtitiæ. Porrò quemadmodum apud Senecam Ariſton ait: Inſano fruſtra præcipi, quomodo loqui debeat, quomodo procedere, quomodo ſe gerere in publico, quomodo in priuato, niſi prius atram bilem expuleris: ita fruſtra moneas de ratione gerendi principatus, niſi prius expulſa ignorantia, & diſcuſſa pectoris caligne, ſanctæ fuerint infuſæ doctrinæ, & impreßi uirtutum ſtimuli.

NONO. Sæpißimè Principibus uſuuenire ſolet, ut dare reſponſa, ſententias dicere, ad fortiter agendũ ſuos adhortari, ad interrogata reſpondere, Ius dicere, honores mandare, beneuolentiam colligere, res geſtas oratione defendere cogantur, ijs ergo non ſolum utilia, ſed omnino literarum ſtudia neceſſaria fuerint, quibus inſtructi, dicenda tacendaq; noſcant, ne rerum ignari pueriliter ineptientes, ridiculi fiant, & occulti materia riſus, atq; ſub orituri contemptus. Porrò Principum uerba, uelut Apollinis oracula ſolent ab omnibus excipi, quæ ſi futilia, & concha (ut aiunt) digna fuerint, furtim naſo populus ſuſpendet, ac à tergo Ciconia pinſet. Eraſmus igitur rectè: Ex oratione, inquit, certius quàm ex amictu Principis animus cognoſcetur.

Eraſmus in prin. inſtit.

ſcetur. Spargitur in uulgus, quicquid ab ore Principis fuerit exceptum. Proinde ſummam oportet eſſe curam, ut ea quæ loquitur uirtutem ſapiant, et mentem bono Principe dignam præ ſe ferant. Quas etiam ob cauſas ſolitus Diogenes dicere, ſæpius in uita parandum λόγον ἢ βρόχον. *Laer. li. 6.*

Dictis igitur atque compluribus alijs ſimilibus rationibus adducti iuniores Principes artibus ingenuis libenter incumberent, in Platonis ingenij & doctrinæ Principis ſententiam diſceſſuri. *Plato de repub. lib. 5.* Qui tum denique ciuitates, atque Reſpub. beatas fore iudicauit, ſi aut docti, aut ſapientes homines eas regere cœpiſſent, aut qui regerent, omne animi ſtudium in doctrina & ſapientia collocaſſent. Proinde non in caſſum Diogenes ille ſolitus eſt dicere: *Diog. li. 2.* Vnicum eſſe bonum, ſcientiam, Malum contrà unicum: inſcientiam, quòd illinc rerum humanarum felicitas, hinc certa calamitas impenderet. Vnde rectè ſcripſit Iſocrates: *Ad Demon.* Exiſtima, inquit, diſciplinas multis eſſe pecunijs præſtantiores, Iſtæ quidem citò deficiunt, illæ uerò per totum tempus permanent. Sola enim poſſeßionum immortalis ſcientia. Nec malè Cyrenaicus Ariſtippus: Melius eſſe, dicebat fieri mendicum, quàm indoctum: quòd ille tantum pecunijs egeat, hic humanitate, atque iudicio. Cæterum non difficiles inuentu ſunt homines barbari, qui prædicta grauißimorum autorum

præ-

præconia floccifacientes, ex animo uelint omnes bonos libros cum ſcriptoribus omnibus è medio ſublatos, & ad internitionem ferro & ignibus abſumptos. Cuius peruerſitatis unica cauſa eſt ignorantia, quam Eruditio ſolam habet inimicam. Porrò ſi uotorum (id quod Deus omen auertat) iſti compotes fierent, ac bonæ literæ, quæ Dei Opt. Maxi. dona ſunt, ad illuſtrandum hunc mundum, ac homines, cœlitus demiſſa, penitus extinguerentur, tum chaos illud antiquum redire, & cœlum, (ut aiunt) terræ, terram cœlo uideas miſceri. Quid enim aliud eſſet ingenuas è mundo diſciplinas tollere, quàm de cœlo ſolem auferre. Omnia enim eſſent æterna caligine obſcurata, & cuncta iacerent in tenebris, niſi literarum lumen accenderet. Ergo bono iure Diogenes Eruditionem omnibus hoc ſermone commendabat, quòd diceret eam iuuenibus adferre ſobrietatem, ſenibus ſolatium, pauperibus diuitias, diuitibus ornamentum, propterea quòd ætatem ſuapte ſponte lubricam coërceat ab intemperantia. Senectutis incommoda honeſto ſolatio mitiget, Diuitum fortunas exornet.

Cic. pArc.

Eraſ. 3. apo

CVR HEROVM FILII à bonis literis potiſſimum abhorreant.

AD uoluptatem à labore naturalis illa procliuitas, et mollior educatio, quam indulgentiam uocamus, faciunt, ut generoſi pueri, iocularibus, quibus aſſueuerũt, oblectentur magis, quàm rebus ſerijs & utilibus, neq; id mirum, cum iudicij & rationis expertes, nondum intelligere, nec indagine conſequi ſtudiorum commoda poßint. Remotis igitur magiſtris ad ingenium redire, & quæ plauſibilia magis, et iucunda, percaeptu faciliora capeſſere ſolent. Hinc Flaccus ait:

Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto,
Gaudet equis, canibusq́;, et aprici gramine cãpi.
Cereus in uitium flecti, monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris.

Accedit quòd ab initio, literæ plus aloës (ut aiunt) quàm mellis habere uidentur. Quocirca ſolitus Diog. li. 5. *Ariſtoteles dicere: Studiorum liberalium amaras radices, fructus autem dulces eſſe. Et olim uel his cauſis commoti, uel parentum uicijs corrupti iuuenes bonas literas exploſerunt, ut lege lata Lycurgus impendentibus malis ſuccurrere fuerit coactus, & omnes ciuitatis iurium expertes denunciare, qui puerorum inſtitutionem neglexiſſent. Sed qui felicioris indolis ſunt, & naturæ dexterioris, ſua ſponte, ad bonarum literarũ ſtudia feruntur, difficultate rerum nulla deterriti.*

Non

Nouerunt enim nullum ignauia decus parari, Callem uirtutis arduum eſſe, Deorum munera laboribus uendi, Et quæ pulchra, difficilia fore. Proinde cum res quidem pulcherrima ſit bonum Principem præſtare, ac ſapienter imperium adminiſtrare, ſed longè difficilima, non pigebit eius rei gratia Principem iuniorem bonis literis, uirtutum genitricibus operam impendere non uulgarem.

DISCRIMEN ERVDITI Principis, & indocti.

QVemadmodum rationis ac uirtutum capacitate præſtant homines animantibus reliquis, ita Principes eruditi reliquos antecellunt ſola literarum ac uirtutum gloria, non poteſtatis, aut diuitiarum affluentia, cum illa ſummo in precio cuncti Sapientes habuerint: hæc autem, ut non uera bona plurimi contempſerint, in ſuo (quod aiunt) regno ſatis diuites uiſi. Et inter plebeios ſatis opulenti reperiantur, magis fortaſſe quàm Principes in hac parte fortunati, cũ tranquilliores illi genialiter uiuere poſſunt, hi negociorum turbis obruti, quo diuitiarum plus habent, tanto plus in mille rerum uſus, in tot hominum capita cogantur indies expendere. Adde quòd diuitiæ

Iſoc. ad Nicoclen reg.

uitiæ etiam improbis affluant, & bipedum opes etiam nequiſſimis contingere queant. Vnde Solon ille ſapiens inquit:

Multi ditãtur improbi, Probi aũt pauperes fiunt, Verum nõ permutabimus, Diuitijs uirtutẽ quidem Quoniam hoc ſtabile eſt perpetuum, Illud mutatur Aliàs aliter ſeſe habet. (tempore. Plu. in uita Solonis.

Cum autem ueræ diuitiæ non opes ſint, ſed uirtutes, quas ſecum conſcientia portat, ut in perpetuum diues fiat. Et aurum & argentum uerè terra ſit rubea & alba, quam ſolus error hominum facit, aut magis reputat precioſam, boni Principis fuerit, in id iugiter incumbere, ut ueris animi dotibus, non bonis fortunæ, præluceat alijs, & cogitare: Non habere aurum præclarum uideri, ſed his qui habent bene poſſe imperare. Quòd ex literarum ac uirtutum ſtudijs ſolum parari poteſt. Quæ cœleſtia munera, atque adeò uera bona ſola faciunt homines hominibus non modò ſuperiores, ſed etiam beatiores, ut æquitate, probatis moribus, ſaniſque mentibus præditos, multis, ut aiunt, paraſangis uulgo præcurrentes. Vnde rogatus Ariſtippus, quò differrent docti ab indoctis, quò equi, inquit, domiti ab indomitis. Quemadmodum equus indomitus ad omnem uſum incommodus eſt, ob inſcitiam ac ferociam, ita qui rapitur affectibus, quos bona domat inſtitutio, ad omnem Bernhard. ſerm. 4. Ci. de ſene. Diog. li. 2.

uitæ conſuetudinem inutilis. Hinc & Plato *rogatus, quidnam inter peritum et imperitum interesset.* Quod *inter medicum, ægrotumq́; reſpondit.* Et Ariſtoteles *quò docti à rudibus differrent interrogatus:* Quò *uiuentes inquit, à mortuis.* Nam *ſine doctrina uita eſt quaſi mortis imago.*

Plut. in uita Platonis: Diog. li. 5. Cato.

PRINCIPVM ET HEroum maximorum ſtatus & conditio.

V*Vlgus indoctum, et multorum illa capitum belua perſuaſum habet, magnos* Principes *in regno ſuo, uelut in amœniſsimo quodam* Paradi*ſo uiuere, ubi dijs atq; hominibus plaudentibus bonorum glomi, & (ut dicitur)* Datyli *dies, ubi omnia, quæ ad delitias atq; uoluptates pertinent, uirgula (ut aiunt) diuina ſuppeditentur. Atqui iuniores* Principes *longè aliter ſentiunt, diſciplinarum beneficiò certiores facti, quòd terræ* Principibus *omnibus ac regibus grauis æquè labor & crux, ut plebeijs hominibus à* Deo Opt. Max. *ſit impoſita, atq; adeò, ut facile diſcretu fuerit, utra maior ac durior.* Non *enim exigui negotij res eſt, ſapienter imperare, proferre uirtutum pomœria. Criminibus omnibus uiam præcludere.* Neminem *iniuſtè per potentiam opprimere, ſine acceptione perſo-*

perſonarum inter uirum & proximum ſuum indicare, aduenis & pupillis & uiduis defenſorē eſſe, furta cohibere, adulteria punire, iniquos non exaltare, impudicos & hiſtriones non nutrire, parricidas & peierantes uiuere non ſinere, eccleſias defendere, pauperes eleemoſynis alere, iuſtos ſuper regni negocia conſtituere, ſenes, & ſapientes, & ſobrios conſiliarios habere, iracundiam differre, patriam fortiter defendere, cuncta aduerſa patienter tolerare, filios non ſinere impiè agere, oppreſſam plebem liberare, pro Reipub. commodis iugiter inuiglare, et in id incumbere, ne alicubi rationis deliret amuſsis. Et imprimis proſpicere, ne officiarij iuſtitiæ prætextu ſæuiant, aut fucatis titulis ſubditos expilent. Hæc & conſimilia Principum atque Regum ſunt officia, quibus ſi non diligenter reſponderint, grauiſsima damna ſunt accepturi, & animarum, procul dubio, iacturam facturi. Quod ad animi iudicium, ſi paulo perſpicaciores reuocaremus, certè noſtra ſorte contenti libenter cum Aeſopico uiueremus aſino. Qui quum uideret equum alimonia delicata ſaginari, ocio indulgere ac diligenter curari, aureo freno ephippioque inſignem, & purpureis redimitum phaleris, illum longè beatiorem prædicabat, quòd optimis continuè cibis ueſceretur, & ſplendido amiciretur ornatu, ſe autem præ illo

Ex Auguſtino de 12. abuſionū gradibus.

infelicem deplorabat, qui clitellis malè dolatis oppreſſus, quotidie maxima onera ferre cogeretur, & cum multum laboraſſet, uix haberet, quibus famem eximeret paleas. At ubi belli tempus ingruit, miles armatus in equum inſiluit, in gyros flexit, & calcaribus inſtigatum, medios in hoſtes immiſit, ubi uulneribus multis confectus, propè ſuccubuit. Quem cum uidit aſinus ſanguinolentum pugna redeuntem, præ illius infelicitate, ſe felicem appellabat, & uicē illius dolens longè melius eſſe dicebat, quotidiano labore durum uictum quæritare, et turpiter ueſtiri, quàm poſt optimos & delicatos cibos, & tantos ornatus, grauiſſima uitæ diſcrimina ſubire. Sic alius quidam inuidebat Porco, quòd omnis laboris expers, uarijs nutriretur cibis, indiesque pinguior fieret, ipſe autem plurimum laboris ſuſtinens, duris paleis aleretur, unde macilentus effectus, uix ingredi, uel oſſibus hærere poſſet. Sed ubi uidit porcum ad lanienam trahi, aliquantulum recreatus: Atat, inquit, hinc illa in nutriendo porco hominum diligentia. Sic nos, qui maximorum Heroum uitam feliciſſimam eſſe putamus, Aſinos Aeſopicos imitati noſtras mutaremus ſententias, ſi cōtemplaremur labores ac pericula, quæ Reip. gratia Principes ſæpius adire coguntur. Etenim munus illorum eſt, non ſolum Reipub. præſentem ſtatum tueri, uerumetiam multis laboribus florentiorem

Ex Abſtemij fabulis.

tiorem reddere, plurimum oportere perſpicere, qui plurimis proſpicere, plurimum ſapere, qui uniuerſis conſulere uolunt. Breuiter, *infinitas ſubditorum ac pauperum cauſa moleſtias ac labores ſuſcipere atque perferre.* Et *ſua morte, ſi fors ita tulerit, populi commodis conſulere, atque* Reipublicæ *mala in ſe transferre.* Quod *in uotis erat* Furio Camillo, *qui precatus, ut ſi cui* Deorum *nimia populi* Romani *felicitas uideretur, ſuo aliquo ſaciaretur incommodo, ut ait* Valerius. Quæ *omnia perpendens,* Rex Seleucus *ſubinde dicere ſolitus fuit:* Si *multi ſcirent, quantum ſit negocij, tantum modo tot in regnis epiſtolas ſcribere & legere, nec humi proiectum diadema tollerent.* Item *rex ille ſubtilis iudicij, quem ferunt traditum ſibi diadema, priuſquam capiti imponeret, retentum diu conſideraſſe, ac dixiſſe:* O *nobilem magis quàm felicem pannum, quem ſi quis penitus cognoſcat, quàm multis ſolicitudinibus, & periculis, & miſerijs ſit refertus, ne humi quidem iacentem tollere uellet.* Et *olim* Dionyſius, *quàm beata potentiſſimorum uita eſſet, oſtendit.* Nam *cū quidam ex eius aſſentatoribus* Damocles *commemoraret in ſermone copias eius, opes, maieſtatem, dominatus, rerum abundantiam, magnificentiam ædium regiarum, negaretq; unquam beatiorem quenquam fuiſſe.* Vis *ne igitur ò* Damocles

Era. 8.ap.

Vale. li. 7. cap. 2.

Cic. 5. Tuſ. quæſt.

quoniam hæc te uita delectat, ipſe eandem degu-ſtare, & fortunam experiri meam? Qum ille cu-pere dixiſſet, collocari iuſsit hominem in aureo le-cto, ſtrato pulcherrimo, textili ſtragulo magnificis operibus picto, abacosq; complures ornauit argen-to, auroq; cælato. Tum ad menſam eximia forma pueros delectos iuſsit conſiſtere, eosque ad nutum illius intuentis diligenter miniſtrare. Aderant un-guenta, coronæ, incendebantur odores, menſæ con-quiſitiſsimis epulis extruebantur. Fortunatus ſibi Damocles uidebatur. In hoc medio apparatu, fulgentem gladium è lacunari ſeta equina, aut te-nuiſsimo filo appenſum demitti iuſsit, ut impen-deret illius beati ceruicibus. Itaque nec pul-chros illos adminiſtratores aſpiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat ad men-ſam, iam ipſæ defluebant coronæ. Denique exo-rauit Dionyſium, ut abire liceret, quòd iam bea-tus nollet eſſe. Quibus oſtenſum eſt, Poteſtates o-mnes excelſas uarijs caſibus ac periculis pluribus ſubiectas eſſe. Rectè igitur Seneca: Omnium, inquit, iſtorum, quos incedere altos uides, bracteata feli-citas eſt. Inſpice & ſcies, ſub iſta tenui membrana dignitatis, quantum mali iaceat. Hinc eſt quòd Eth-nicorum Theologi finxerint atram illam ſilicem la-pſuram ſemper, & cadenti ſimilem, illorum potiſsi-mum capitibus imminere, qui in principatu ſummo

Epi. lib. 21. epi. 115.

Macro. de ſom. Sci. li. 2, cap. 10.

cogunt

cogunt ſubiectum uulgus odiſſe, dum metuat. Olim Crœſus ditiſsimus, cum aperuiſſet theſauros ſuos, & cæteram ſupellectilem, ac magnificentiam regiam Soloni oſtendiſſet, rogaſſetq; num quem alium hominem ſe beatiorem uidiſſet. Tum Solon nihil adulans reſpondit, ſe nouiſſe Tellum, Cleobim & Bitonem homines obſcuros, ſed bonos atq; pios longè fœliciores. Quod uerum ipſe rex captus à Cyro Crœſus poſtea comprobauit. Quis igitur illos ſuauiter ac beatè uitam exigere cenſuerit, qui tot negociorum aſſiduò procellis obruti, qui tot nunciorum, tumultuum, legatorum, querelarum, ac iniuriarum moleſtijs affecti, ut ubiq; laborum mare circumſonet, & uix ad aures quidem (ut aiunt) ſcalpendas ocium ſuperſit. Quippe: Plu. in uita Solonis. P'ut. de diſ. adu. et ami. Sene. tra. 8.

Nunquam placidam ſceptra quietem,
Certumúe ſui tenuere diem,
Alia ex alijs cura fatigat,
Vexatq; animos noua tempeſtas.
Non ſic Lybicis ſyrtibus æquor
Furit alternos uoluere fluctus,
Vt præcipites regum caſus
Fortuna rotat: metui cupiunt,
Metuiq; timent: non nox illis
Alma receſſus præbet tutos:
Non curarum ſomnus domitor
Pectora ſoluit,

Quod expertus Arragonum ille rex Alphonſus, cui cœnanti cum ſenex quidam importunus & garrulus ſine fine obſtreperet, exclamaſſe fertur, & dixiſſe: Aſinorum conditionem eſſe potiorem, quàm regum. Nam illis dum paſcuntur dominos parcere, regibus neminem. Quæ ſapientes omnia Principes ſi diligenter expenderent, certè regnorum ſuorum finibus contenti, nouis amplioribus nunquam inhiarent, cum quo maior & populoſior ditio fuerit, tanto maiores quoque curarum æſtus, & uariæ, quæ ſeriò penſiculatæ regnorum adfectationem cohibuerint, rationes exoriuntur.

Era 8. apo

PRIMO. *Quàm ingens onus humeris ſuſtineant, qui uerè Principes acturi gubernacula rerum ſuſceperint, non ignorant qui nouerunt quàm difficile ſit (ut dictum eſt) bene imperare, qui ſciunt, quanta rerum moderatores opus habeant prudentia, ne temerarij & priuatas, & Reſpub. in graue diſcrimen adducant. Qui denique intelligunt, quanto uirtutum ordine reliquos antecellere debeant, quibus imperant. Quippe ut oculi eſt uidere, aurium audire, narium olfacere, ita Principis eſt, populi commodis conſulere. At non poteſt alia re conſulere, quàm ſapientia. Ea ſi careat princeps, non magis conſulet Reipub. quàm oculus uidebit excœcatus. Quocirca bono iure Cyrus ille maior ſolitus dicere: Neminem debere ſuſcipere*

Eraſmus in prin. inſtit.

princi

principatum, niſi melior ac ſapientior his, in quos ſuſciperet, Sentiens hoc eſſe Principis unicum munus, alijs proſpicere, & publicis conſulere commodis: id autem non poteſt, niſi qui ſapientia, uigilantia, animiq; integritate cæteris antecellit. Hoc uero non præſtat natiuitas, ſed inſtructio recta, & rerum uſus, nec inſignia faſtuoſa, neq; ſtrepitus aulicus. Hinc eſt, cur Solō dicere ſolitus: ἄρχε πρῶτον μαθὼν ἄρχεσθαι. Tūc rege, cū primū didiceris regi. Impera, ſed cum imperium ferre addidiceris. Era. 5. ap. Dio. Laer. lib. 1.

SECVNDO. Tanta regnandi libidine non traherentur, ſi perpenderent uerum Principem ſibi non licentioſam uiuendi rationem, nec tyrannicā legibus abutendi potentiam arrogare licere, ſed à legibus, quarum ipſe conſeruator & exactor eſt, ne latum (ut aiunt) digitum diſcedere debere, cum principatus nihil aliud ſint, quàm nitida quædam miniſteria. Quod agnouit rex Antigonus, qui conſpiciens filium ſuum eos, in quos habebat imperium, ferocius tractantem, atq; inſolentius: An ignoras, inquit, fili regnum noſtrum eſſe ſplendidam ſeruitutem? Nihil dici potuit cordatius. Nam Princeps non minus obſeruire cogitur populo, & æquitati, quàm populus Principi & legibus, niſi quòd Princeps id facit cum dignitate. Alioqui re uera mutua ſeruitus eſt. Hinc illud Homericum prouerbium: Conſulendum, et conſilijs parendum. Et Aga Era. 8. ap. Hom. Il. 2.

Ad Iu. Cæ. petus: Tibi, inquit, ipſi cuſtodiendi leges imponenæ ceßitatem, quum non habeas in terris, qui te poßit cogere. Sic enim tum legum præ te feres cultũ ipſe ante alios eas reuerendo: tùm ſubditis conſtabit, legum præuaricationem periculi non eſſe immunem. Cæſar Auguſtus legem tulerat de adulteris, quomodo iudicandi eßent de hoc crimine delati, & quomodo puniendi conuicti. Pòſt iræ impotentia irruit in adoleſcentem delatum, quòd cum Iulia Auguſti filia commercium habuißet, eumq; manibus uerberauit. At cum adoleſcens exclamaßet: Legem tuliſti, ô Cæſar, adeò facti pœnituit Cæſarem, ut eo die recuſaret cœnam capere. Crimen licet per ſe graue erat, tum admißum in Cæſaris filiam, tamen Heroi doluit exacta non ſecundum legem propriam uindicta. Sed quis Principum noſtratium ibi dolori ſuo temperaßet, aut ibi legum iudiciorumq; moras expectaſſet? At tantus Princeps ſibi adeò diſplicuit, ut à ſe ipſo pœnas ſumpſerit, quòd legi, quam alijs prodiderat, nõ per omnia paruiſſet. Verum quis principi iuſtius imperauerit, quàm Lex, quæ omnium regina, mortalium & immortalium, ut ait Pindarus. Porrò cæterarum artium optima quæque difficilima, ſed nulla neque pulchrior, neque difficilior, quàm bene regnandi: quam ignorantes magiſtratui gerendo non idoneos eße, Rex Ageſilaus indicaturus, Xenophon-

Plu. impo. · Plu. de do. princ. · Plu. 1. apo

nophontem illum ſapientem, quem apud ſe magni nominis habebat, iuſsit, ut filios ſuos accerſeret Athenis Lacedæmonem docendos, artem omnem pulcherrimam, uidelicet imperare, & parere imperio. Athenienſes putauit ſcire, quæ recta eſſent, ſed nolle facere, Apud eos quidem florebat omnium liberalium diſciplinarum genus, ſed illam artem cæteris omnibus præſtantiorem exiſtimabat nuſquam melius diſci, quàm apud Lacedæmonios, ubi non uerbis diſputabatur de bene adminiſtranda Repub. ſed ciuium moribus honeſtiſsimæ rei exemplum exprimebatur. His adiungere poteris Ageſilaum, quem ideo ſubditis commodiſsimum fuiſſe regem tradunt, quòd ad imperandum non prius acceſſerit, quàm bene imperare, & imperio obſequi didiciſſet. Cic. in Sen. Plu. in uita

TERTIO. *Regnorum adfectatores ad imperia plura, ſuam in poteſtatem redigenda, tumultuoſos nunquam adijcerent animos, ſi conſiderarent Principem Dei quoddam ſimulachrum eſſe debere. Quippe, ut Deus eſt optimus, cui bonitas hoc præſtat, ut omnibus prodeſſe uelit. Sic Principem Dei uicarium oportet ſubditis commodum eſſe, non quæ ſua, ſed quæ ciuiũ ſunt, quærere, omnibus deniq; (ſi modò uelit Archetypo ſuo reſpondere) præditũ eſſe uirtutibus, ad quarũ æmulationẽ extimulẽtur ſubditi. Quo pernicioſius* Ci. de le. 3.

de

de Rep. merentur uitioſi Principes, quòd non ſolum uicia concipiunt ipſi, ſed ea inſundunt in ciuitates, neq; ſolũ obſunt, quòd illi ipſi corrũpuntur, ſed etiam quo corrumpunt, pluſq; exemplo, quàm peccato nocent. Etenim non ſolum malorum abſtinentia iuſtificat potentem, ſed bonorum operum æditio coronat illum. Non igitur ſolum abſtinere malicia cogitabit, ſed egregia etiam uirtutum ædere facinora contendet. Quãtũ enim poteſtate cæteris antecellit, tantum bonis operibus emicare debet, perſuaſiſsimum habens, eam à ſe poſtulari honeſtorum operationem, quæ magnitudini poteſtatis reſpondeat. Sic memoriæ proditum legimus, Themiſtoclem, cum ad Remp. animum appuliſſet, decentius ſeſe geſsiſſe, compotationibus & comeſsationibus abſtinuiſſe, uigilijſq; multis ſe maceraſſe. Sic in magiſtratu, qui (ut aiunt) uirũ demonſtrat, Periclen, rationem uiuendi mutaſſe, & compoſitum os atq; uultum aſſumpſiſſe, quòd confiderent, populi multitudinem, ſalutaribus exemplis pellectum facilius in officio contineri poſſe. Quippe idem in regno, quod in nauigatione contingere ſolet. Nã ſi quiſpiã nauta modicũ errauerit, affert nauigantibus nocumentũ. At ſi gubernator ipſe delirauerit, totius efficit nauigij perniciẽ, & in eo rerũ omnium iacturã. Sic in ciuitatibus, ſi quiſpiam ex ſubditis peccet, Non tam Rempublicam quàm

Agapetus. (margin, beside "ſed etiam quo corrumpunt")

Plu. in pol. (margin, beside "ſtatis reſpondeat")

Agapetus. (margin, beside "pe idem in regno")

ſeipſum

ſeipſum lædit. Sin uero ipſe Princeps, uniuerſæ infert Reipublicæ detrimentum. Is igitur, ut nõ exiguam redditurus rationem, ſi quid neglexerit eorum, quæ facto opus ſunt, cum exquiſita diligentia, & dictitet cuncta, & factitet. Nã quanto quiſque maior eſt, tanto eius dicta factaq; ſunt conſpectiora, illuſtrioraq;. Et ut inquit Satyriographus:

Omne animi uitium tanto conſpectius in ſe *Iun. ſat. 8.*
Crimen habet, quanto maior qui peccat habe-(tur.

Principi ergo, qui in dilucido mortalium conſpectu uiuit, in quem oculi omnium conijciuntur, cuius in clariſſima luce uerſantis, nullum obſcurum poteſt uel dictum, uel factum eſſe, circumſpectius, cautius, & ſanctius uiuendum eſt, ut eius uita pro ſpeculo ſit contemplantibus. Et profecto non parum multa priuatis permittuntur, quæ minimè Principem deceant, imò quæ Puincipem dehoneſtent ac indecorent. In quam ſententiam eſt illud ab Ouidio in Conſolatione ad Liuiam decenter proditum:

Non eadem uulgusq; decent, & limina Regum,
Eſt quod præcipuum debeat eſſe domus.
Ad te oculos, auresq; trahis, tua facta notamus.
Nec uox miſſa poteſt Principis ore tegi.

Concinit ſubſcribitq; Naſonis carmini luculenta illa Claudiani, & memoratu & ſcitu digna ſententia.

Hoc te præterea crebro ſermone monebo,
Vt te totius medio telluris in orbe
Viuere cognoſcas, cunctis tua gentibus eſſe
Facta palàm, nec poſſe dari regalibus uſq;
Secretum uicijs. Nam lux altiſsima facti
Occultum nihil eſſe ſinit, latebraſq; per omnes
Intrat, & obſtruſos explorat fama receſsus.

Porrò nullius peſtilentiæ, neque citius corripit, neque latius ſerpit contagium, quàm mali Principis, cum Principis uita ſit in conſpicuo, ut latere nequeat. Aut igitur omnium bono bonus ſit, neceſſe eſt, aut magna cum ſua, tum omnium pernicie malus. Eraſmus in prin. inſt.

QVARTO. *Inſatiabilis regnorũ adfectatio facilè deferbuerit, ſi ante oculos poſitum fuerit, in quanto diſcrimine Principũ fortuna fluctuet. Quãto cum onere ac ſolicitudine, ſummus ſit honor cõiũctus, Quàm ſpinoſa, quàm plena curarum, ac periculorum uita potentium, quàm denique breuis uita potentatus omnis, ut Cæſar ille rectè dixerit: Conditionem Principum miſerrimam eſſe. Vbiq; timentur inſidiæ, proditoriæ fraudes, doli, ſeditiones, inimicitiæ, uenena. Vix audent proferre pedem, niſi magno ſtipati ſatellitio. Non cibum capere, niſi Chironomon aliquis prægustauerit. A quibus omnibus liberum uulgus ac ſecurum. Nulla enim aconita bibũtur fictilibus, tunc illa time, cum pocula ſumes gemmata, & lato Setinum ardebit* Eccleſ. 10. Sue. in Fla. Domitian. Iuue. ſa. 10.

in aure. Poſſum in qualibet parte urbis incedere, ſine timore, quamuis nullus ſequatur comes, nullus ſit domi, nullus ad latus gladius. Principi in ſua pace armato uiuendum eſt. Noſtros motus pauci ſentiunt, prodire nobis ac recedere, ac mutare habitum ſine conſenſu publico licet, Principi non magis, quàm ſoli, latere contingit. Quocirca quiſquis affectat Principis munus, is aut ſtultus ſit neceſſe ſit, qui non intelligat, quàm ſolicita, quamq́; periculoſa res ſit, rectè fungi Principis officio: aut adeò uir malus, ut in animo habeat ſibi gerere imperium non Reip. Aut adeò ſocors, ut non expendat onus, quod ſuſcipit. Quarum rerũ omnium magnitudine Cæſar Auguſtus olim deterritus, non ſemel de deponẽda imperij mole cogitauit. Et feciſſet, ſi nactus fuiſſet, in cuius humeros citra publici ſtatus perniciem, onus potuiſſet reclinare. Illum enim diem lætiſſimũ cogitabat, quo magnitudinem ſuam exueret. Et rationibus iſdẽ impulſus Ludouicus olim Lantgrauius, oblatã imperij Romani molẽ recuſauit, literarũ ignorantiæ prætextu, cũ ingenij dotibus & animi præſentia uir eſſet, qui Principum omnium fluctus potuerit uel ſolus compeſcere. Sen. lib. 1. de clement. Eraſmus in Prin. inſt. Suetonius in Cæſarib. Seneca de uita bre. Fran. Iren.

ITEM, Syriæ rex Antiochus, à L. Scipione ultra Taurum montem, imperij finibus ſubmotus, cũ Aſiam prouinciam uicinasq; ei gentes amiſiſſet, gratias agere po. Ro. non diſſimulãter tulit, quòd Val. li. 4. cap. 1. Ci. in orat. pro Deiot.

quòd nimis magna procuratione liberatus, modi-cis regni terminis uteretur. Intellexit uir prudens *unius hominis animum, quantumuis uigilantem non poſſe tot negotijs parem eſſe, ut ait* Eraſmus *in apo phthegmatis.*

POSTREMO *Nulla ſummæ dominationis cupitæ ſuſpicio, maximis ne per ſomnium quidem incideret hominibus, ſi mente conciperent, ac præmeditarentur,* Imperium *ita gerendum eſſe, ut facilè geſti queat ratio reddi.* Futurum, *idq́; breui, ut rationem exacturus ſit is, apud quem nihil profuerit* Principem *fuiſſe, niſi quòd tantò rigidior futurus ſit, quanto maius poteſtatis perperam adminiſtratæ concreditum talentum.* Vnus *licet aliquis ſit totius orbis monarcha, tamen nec illum exactorem, nec fallere poterit, nec effugere, nec terrere, nec corrumpere.* Cogitarent *igitur, quàm capitalis ex alto ruina, quàm ſeuerum iudicium ſupremi iudicis in eos futurum, qui hic ſeſe in honoribus & poteſtatibus uſurpandis, cæteris antepoſuerunt.* Mors *quidem æqua eſt omnibus mendicis iuxta ac regibus.* At *poſt mortem iudicium haud æquum eſt omnibus, in quo cũ nullis ſeuerius agetur, quàm cum potentibus.* Quibus, *qua menſura ſuis fuerint menſi, eadem metietur* Deus, *apud quem non eſt perſonarum reſpectus.* Quocirca Iuſtinianum Agapetus *admonet, ut talem ſe præſtet erga famulos,*

Eraſmus in prim. inſtit.

Rom. 2.

qualem

qualem erga ſe Dominum *futurum exoptet.* Nam *ut audimus, inquit, audiemur: ut reſpicimus reſpiciemur, à diuino cunctaq; obtuente aſpectu.* Prio*res igitur nos miſericordiæ miſericordiam conferamus, ut par pari recipiamus. Sicuti exquiſitá ſpecula, tales monſtrant uultuum apparentias; qualia ipſa ſunt* Archetypa, *nitida uidelicet nitentium, triſtes triſtantium: eodem pacto iuſtum* Dei *iudicium noſtris actionibus adſimilatur, qualia enim ſunt, quæ à nobis præſtantur, talia ipſe nobis par pari referens, exhibebit.*

Ergo uel cæco manifeſtum eſt, Principum *(quibus animarum longè charior eſt ſalus, quàm ueſana regnandi libido) conditionē longè minus, quàm facie tenus appareat, amœnam ac beatam eſſe. Quare qui non leues* Chriſtianorum Principum *officijs fungi uoluerint, adfatim ad manus habebunt, in quibus ſe uiros oſtendant, uitam* Chriſtiano Principe *dignam uicturi.*

Fuerunt magni Proceres, *qui pietatis exercendæ ſtudio, magnos principatus reliquerint, & inuoluti cucullis, in horrida monachorum habitacula conceßerint. At proferendæ uirtutis cauſa neceſſe non erit, ut* Princeps Chriſtianus *in uarias monachorū, quaſi* Proteus, *ſe figuras transformet. cum amplus ſatis in ipſo* Regni *ſplendore campus ſit, in quo ſe poßit ad ſatietatem exercere,* Mona

chorum ac monialium turba, noctu ſurgit, ad preces antelucanas, & nocturna ſacra facienda. Et *Principi ad negocia Reip. procuranda noctu ſurgendum:* Ου χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον
Hom. Il. 2. ἄνδρα, *id eſt,* Non decet Principem *ſolidam dormire noctem.* Etenim Principi *uigilandum, ut ſubditis altum dormire liceat. Quid enim non uigilandum ei, cui tot hominum milia, cui tãtæ negociorum moles commiſſæ ſunt?* Vnde *cuidam percon-*
Era. 5. ap. *tanti, num eſſet ocioſus* Dionyſius *ſenior: Abſit, inquit, ut hoc mihi unquam accidat. Senſit turpiſſimum regi, uacare unquam à* Reipub. *negocijs.* Vbi *ſunt igitur, qui bonam diei partem alea, nugisq́; tranſigunt?*

Porrò, ut gubernatoris eſt, clauum tenendo regere nauigium ſolertia atque prudentia, cum interim uectores perſæpe ludant, cantitent, comeſſentur, ocioſi rerum omnium. Ita Principis eſt, *clauũ* Reip. *uigilantia et cõſilio moderari, proſpicere, ne uſpiam periclitetur, & impingat, cum interea ciues et ſubditi ocio perfruantur, et colant genialia, de principe illud meritò concinentes:* In te domus
Phil. Bero. de opt. ſtat. *omnis inclinata recumbit. Quocirca ſatis conſtat, principatum nequaquã rem undiq; delectabilem, aut inertem eſſe, uel ignauam, ſed ualde laborioſam, nec ocio et animi relaxatione fluentẽ, ſed moleſtijs, curis, uigilijs inquietam, cuius faciem amœnam*

nam et amabilem ſorinſecus qui hiantes cõtemplantur, laborum interiorum amaritudinem non uident. Quòd ſi Virgilius non ſine iudicio fingit Aeneam ubique uigilem ac laboribus obrutum, unde quæſo Principi Chriſtiano ſit ocium, totos fallendi dies, imò perdendi maximam uitæ partem, alea, choreis, uenatibus, morionibus, & his etiam nugatioribus nugis? Atqui prudentiores olim Principes ethnici, graues officiorum ſuorum rationes cõtemplati, multum uigilare, nõ inerti ſolebant ocio torpeſcere. Quod Alexandrum Magnum factitaſſe legimus, qui ænea concha ſuppoſita, brachio extra cubile protento, pilam tenebat argenteã, ut cum neruorum rigorem ſopor laxaſſet infuſus, geſtaminis lapſi tinnitus abrumperet ſomnum. Et Iulianus (qui noctes item ad officia diuiſerat tripartita: quietis, Reip. et Muſarum) abſq; inſtrumento, quoties uoluit, euigilauit, & nocte dimidiata, ſemper exurgens, non è plumis, uel ſtragulis ſericis ambiguo fulgore nitentibus, ſed ex tapete, & ξυσίσα, quam uulgaris ſimplicitas Suſurnã appellauit. Et Auguſtus Cæſar ob ingentes curas ſæpe maximam noctis partem ducebat inſomnem. Quare cum Equite Romano quodam defuncto, compertum eſſet, illum tantum habuiſſe æris alieni, ut ſumma ducenties mille nummûm excederet, idq; dum uiueret, cælauerat. Quum igitur res illius auctio-

Eraſmus in prim. inſtit.

Am. Marcel. lib. 16.

Macrob. Sat. lib. 2. cap. 4.

ni ſubijcerentur, ut ex pecunia creditoribus ſatisfi eret, Auguſtus iuſſit ſibi emi culcitram illius cubicularem, ac mirantibus hoc præceptum: habenda eſt, inquit, ad ſomnum mihi conciliandum illa culcitra, in qua ille tanto ære alieno obſtrictus, ſomnum capere potuit. Proinde cum in ſummo principatu ſumma difficultas ſit ac periculum. Et nihil (ut Diocletianus ait) æquè difficile, quàm bene imperare.

Fla. Vopiſ. in Aurelia.

Solomon ille Rex ſapientiſſimus laudatur, cui cum integrum eſſet optare quicquid uellet, protinus accepturus quicquid petiſſet, non optauit plurima regna, non opum uim, nõ exitium inimicorum, non inſignem famæ gloriam, nõ uoluptates, ſed ſapientiam: neq; quamuis ſapientiam, ſed eam, qua poſſet regnum ſibi creditum cum laude adminiſtrare: Ego, inquit, ſum puer paruulus, ignorans egreſſum et introitum meum, ſeruus tuus in medio populi infiniti. Dabis ergo ſeruo tuo cor docile, ut populum tuum iudicare poſſit, & diſcernere inter bonum & malum.

3. Reg. 3

Ethnicus item rex Philippus Alexandrum filium adhortabatur, non ut diuitias congereret, aut imperium extenderet, ſed ut auſcultaret Ariſtoteli, cui traditus erat inſtituendus, daretque operam philoſophiæ: Ne, inquit, multa committas, quæ feciſſe nunc pœnitet. Perſpexit egregius Princeps, neminem philoſophiæ expertem regno idoneum eſſe, ſed eum, qui bo-

Eraſmus 4 apo.

bonis literis excultus ad id acceſſerit, cui modò mens adſit integra, uix poterit infeliciter regnare, uel ab honeſto deflectere. Vbi ſunt interim, qui literas ac philoſophiæ ſtudium clamant ad Rempublicam adminiſtrandam prorſus inutile? apud eos fortaſſe, qui deteriores Ethnicis, deſidioſam ac delicatam in principatibus uitam quærunt, & uſurpant, quibus, utilitatis unica propriæ, nulla ſubditorum cura. Qui omnia imperij negocia reijciunt in officiarios, & uix ullas moleſtias extremis digitis attingunt. Qui calidis (ut aiūt) balneis teneri, de nullis omnino rerum duriuſculis occupatiunculis audire uolunt, audentes iurare ideo ſe natos, ut diuitiarum ac gloriæ cōmodis perfruantur. Dormitur ergo in medios dies, mox ad ientaculum, quo uix peracto iam interpellat prandiū, Sub id alea, laterūculi, ſortes, ſcurræ, moriōes, ſcorta, luſus, inficetiæ. Interim una atq; altera merenda, Rurſum cœna, poſt hanc repotia, nō una per Iouē. Et quoniam iucūda rerum eſt uiciſsitudo, accedūt iocoſa certamina, equeſtres ludi, aucupia, uenationes. Atq; ad hunc modum citra ullū uitæ tædiū labuntur horæ, dies, menſes, anni, ſecula. Sed an ea ratione perueniatur ad cœleſte regnum, illi uiderint: Exitus acta probabit. Verū ſi non omnino temere eſt (ut aiunt) quod uulgò dictitant, nō abs re natum uidetur illud Germanicum prouerbium: Eraſ. in moria.

Es iſt ein Fürſt wol ſo ſeltzam im himel / als ein hirtz in eins armen mans küchen. Hoc eſt, *Vt pingues ferinæ raræ ſunt in culina pauperis, ita princeps rara auis in cœlo, coruo quoq; rarior albo. Quapropter è principum re fore duxerim, ſi aliquãdo meminerint huius Germanicæ cãtionis*

Vff alle gwaltig pracht das darum ſetzen/
 Täglich aller wolluſt ſich ergetzen/
Allzeit jagen/ſpielen/ſauffen/freſſen/
 Armer leut/vnd alles ampts vergeſſen
Treibt fürſten / vnd groß Herren ſchnell/
 Durch Gottes ſtraff in pein der hell.

Hoc eſt:

Anchora ſacra cui faſtus pompoſus habetur,
 Alcinoi ſyluæ, pontificumque dapes,
Aſſiduiq; placent ludi, uenatio, thermæ,
 Ebrietas, ſocijs concomitata ſuis:
Pauperis interea ſubiecti cura popelli
 Nulla ſubit, regni functio recta ſui,
Hunc ſtygio miſerè deuotum Heroa barathro,
 Iuſtior æterno puniet igne Deus.

DE POTESTATE Principum.

IN *nonnullis Principum aulis ſunt, qui eiuſmodi quædam ad aures dominorum occinunt: Quid etiam gratioſiſſime Domine hæſitas? An*

ta

te Principem *eſſe oblitus es, qui legibus (quæ ſolum modo pertinent ad homines plebeios) nullis obſtrictus, regnas? An non ius eſt, quod tibi placuit? Tua celſitudo maior legibus.* Regum *eſt non ex præſcripto, ſed ex animi libidine uiuere. Quicquid uſquam tuorum quiſquam poſsidet, id omne tuum eſt. Tibi liberum donare uitam, liberum eripere. Tibi fas eſt, addere rem, cui uiſum ſit, fas eſt ubi uelis adimere. Alia alijs uicio ac laudi uertuntur. Tibi nihil non honeſtum, nihil non laudi futurum. Vis tu philoſophaſtris iſtis ac ſcholaſticulis, præpoſtera* Rempub. *ſapientia turbantibus, auſcultare?* Faceſſant *iſti, & hominibus priuatis, ſacerdotibus, monachis dogma ſuum inculcent. Quibus exitialibus adulatorum cantilenis aures præbuit impuriſsimus Cæſar Sextus Nero, cuius ut perditiſsimi nebulonis ſupplicio, non debuit una parari ſimia, nec ſerpens unus, nec culeus unus, ita dignum (ut aiunt) patellæ nactus operculum, qui cum nihil flagitiorum ſibi non permitteret, elatus tanto rerũ ſucceſſu, dicebat:* Neminem Principum *ante ipſum ſciſſe quid ſibi liceret.* Et Antoninus *Caracallus, cuius nouerca Iulia pulcherrima, cum quaſi per negligentiam ſe maxima corporis parte nudaſſet, dixiſſetq;* Antoninus: *Vellem, ſi liceret, reſpondiſſe fertur: Si libet, licet. An neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere? Quo audita*

Er. in pan. ad Phil. re.

Iuue. ſat. 8.

Ex Aelio Spartiano.

furor inconditus ad affectum criminis roboratus, impias nuptias celebrauit, quaſi ſciret, ſe leges dare, cum uerè ſolus prohibere debuiſſet.

Simile portentum hominis fuit C. Caligula Cæſar, qui ſe nihil in natura ſua probare dicebat, quam ἀδιατρεψίαν, *id eſt, inuerecundiam. Qui Antoniæ auiæ, pro ſua autoritate monenti, ut quædam ſecus ageret, prudentius habenas Imperij tractaturus: Memento, inquit, mibi omnia in omnes licere. Hoc ueneno imbibito tyranni nihil non patrant, ſua poteſtate turpiter abutendo. Vnde percontanti, quo pacto Dionyſius amicis uteretur, reſpondit Diogenes: ut uaſculis aut utribus, plenos ſuſpendit, inanes abijcit, ſignificans Tyrannum ſua quærere, omnia pro libidinis inſtinctu agere, diuites occidere, pauperes negligere.*

Ex. Sueto.

Dio. Laer. lib. 6.

Contrà, docti & prudentes Domini licet aliquando tartareis palponũ aulicorum ſtimulis ad maleficia impellantur, conceßis tamen imperij ſui uiribus nunquam abutuntur, habentes aures cum Homerico Vlyſſe cera obturatas ad omne carmen quod dulce ſolum aulicis, ſed miſeris ſubditis & lugubre & funeſtum. Vnde rex Macedonum Antigonus, quodam, qui eiuſmodi Aulicorum ingenia bene referebat, dicente: Omnia Regibus honeſta iuſtaq; eße, Sunt, per Iouem inquit, Barbarorum duntaxat regibus: At nobis ea duntaxat honeſta

Plu. in ap.

ſunt,

ſunt, quæ honeſta ſunt, & ea tantum iuſta, quæ iuſta ſunt. Grauiter repulit adulatricem uocem, uolentis omnia licere regibus. Non enim rex eſt honeſti iuſtiq; regula, ſed honeſti iuſtiq; miniſter. Atq; utinam ſimiles uoces, ſimili ſeueritate reijcerent Chriſtiani Principes, & animis reuoluerent, ordinatas à Deo Opt. Max. poteſtates eſſe, non ad omnium libidinũ ſupplementa, uel tyrannidis patrocinia, ſed ad iuſtitiæ ſolius conſeruandæ præſidia. Tanto igitur caſtigatior in Principe libido debet eſſe, quanto poteſt eſſe liberior. Hinc enim dicti principes, quòd (ut inquit D. Greg. 11. Moraliũ) principentur cogitationibus, id eſt, omnes adfectuum prauorum impetus conſtringant. Sic à rectè agendo uocati Reges, quòd rectè faciẽdo regale nomẽ obtineant, amittant peccando. Quocirca Princeps ne ſibi putet licere, quicquid libuerit, quod ſtultæ mulierculæ, & (ut dixi) adulatores ſolent Principibus occinere, uerum ita ſemetipſum inſtituat, ut non ſolum libeat, niſi quod licet, immo ne hoc ſibi licere, credat, quod licet priuatis. Nam quod in alijs error eſt, in Principe flagitium eſt. Quo ſibi plus licet per alios, hoc minus ipſe ſibi permittat, oportet, & hoc in ſeipſum ſit ſeuerior, quo magis indulgent alij. Ipſe ſit ſibi cenſor acerrimus, etiam cum applauſerint omnes. Vnde rectè Iſocrates ad Nicoclen Regem: Ne animum, inquit, in ducas tuum,

August. lib. 5. de ciui.

Iſido. lib. 3. de ſum. bo.

Eraſmus in Prin. inſtit.

alios decere, honeſtè uitam agere, regibus immodeſtè uiuendi relicta licentia: ſed ea ſis temperantia, ut exemplum rectè uiuendi conſtituas, compertum habens urbium mores, prorſus ad ſimilitudinem componi Principis. Argumentum uerò rectè gubernati regni hoc eſt, ſi ſubditos uideas locupletiores redditos, ac uehementer modeſtos tua cura atq; diligentia. In omnibus igitur quæ egeris, in mentem ſubeat, te non tyrannũ, ſed Regem eſſe, curaq;, ne quid indignum tanto honore geſſeris.
Et Claudianus ad Theodoſium:

Nec tibi quid liceat, ſed quid feciſſe decebit,
Occurret, mentemq; domet reſpectus honeſti.

Quibus præceptis tam ſalutaribus multi tyranni non acquieſcẽtes poteſtate ſua turpiter abuſi ſunt, & ſibi nihil non permittendo, generis ſui nobilitatem fœdiſſimis criminibus conſpurcarunt. Hinc
Laë.lib.6. Diog.li.2. Diogenes dicere ſolitus: Nobilitatem malitiæ uelamenta eſſe. Et Socrates profari: Opes & nobilitates non ſolum nihil in ſe habere honeſtatis, uerum & omne malum ex ijs oboriri. Quod confirmant tyrannicæ uoces:

Iuue.ſa.6. Hoc uolo, ſic iubeo, ſit pro ratione uoluntas.

Et, quibus nullas peſtilentiores Seneca putat eſſe: Oderunt, dum metuant. Me mortuo terra miſceatur igni, imò me uiuente. Item: Vtinam populus unicam ceruicem haberet. Item: Mementote pa-
Sene.lib.2. de clement.

rendum

rendum magis nobis, quàm ſuadendum. Sed quæritur quæ res tyrannos faciat, Primum nimia licentia, deinde rerum copia, Amici præterea improbi, ſatellites deteſtandi, aulici uel ſtulti uel deteſtabiles & quod negari non poteſt, rerum publicarum ignorantia, cui patrocinatur adulatio, cuius impulſu fit, ut quæ ſolent in humilibus accuſari, eadem in potentibus excuſentur. Vnde rectè Iuuenalis: Vale. li. 9. cap. 5. Fla. Vopiſ. in Aurelia.

Alia turpis, Turpe & adulterium mediocribus hæc eadem illi Saty. 11.
Omnia cum faciant, hilares nitidiq; uocantur.

Item:

At uos Troiugenæ uobis ignoſcitis, & quæ
Turpia cerdoni Voleſos Brutosq; decebunt.

QVINAM PRINCIPATVS diuturni ac ſtabiles permaneant.

DVabus potiſsimum rebus imperia fulta permanent ſtabilia: Sapientia uidelicet ac beneuolentia. Sapi. 6. Etenim concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum perpetuum. Si ergo delectamini ſedibus & ſceptris, ò Reges populi, diligite ſapientiam, ut in perpetuum regnetis. Diligite lumen ſapientiæ omnes, qui præeſtis populis. Multitudo ſapientum ſanitas eſt orbis terrarum. Et rex ſapiens populi ſtabilimentum eſt.

Regnum

Eraſmus in prin.inſt. Regnum quod uirtute adminiſtratur, & beneuolentia, non ſolum quietius & iucundius eſt, uerumetiam diuturnius & ſtabilius. Quòd ſi canes, equos, & feras beluas facilius oblectamento cicures feceris, quàm plagis, longè profectò facilius tuos (ſine quibus nullum regnum poßidebis) populos beneuolentia tibi perpetuò deuinxeris, quàm effera crudelitate. Non enim fruſtra ſcriptum eſt: Beati mites, quoniam ipſi hæreditatem accipient terræ. Item. Manſueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Quocirca qui longo tempore deſiderauerit imperare, trãquilli & diuturni regni captus amore, Phalaridis (ut aiunt) principatum non imitetur, neceſſe erit, ſed beneuolentiam, quæ amicitiæ fons à natura conſtitutus, amplectatur, et ante omnia ſtudeat ab omnibus haberi charus, id exploratum habens, quòd parui momenti regna, & aliarum Rerump. gubernacula, diutiſſimè permanſerunt, in quibus popularis multitudo beneuolè tractata eſt. Hinc illa laudata Biantis Prienæi ſententia: Ciuibus placere omnibus ſtude. Habet enim id multum gratiæ. Contrà, faſtus & ſuperbia, ſemper nocuit. Quippe ut nobilitate Cecropen, ut felicitate Polycratem, ut opibus Crœſum, ut copijs Xerxen, ut uictorijs C. Cæſarem, ut triumphis Pompeium præcedat et exuperet Princeps, nihil tamen maius dare

Math. 5.

Pſal. 36.

Cic. in Lel.

Iſoc. ad Nicoclen reg.

Diog. li. 1.

Eraſmus in pandect. ad Philip.

re

re poſſint ſuperi, quàm communem populi fauorem, & amorem ciuium, quod diuturnum & inexpugnabile regnorum propugnaculum. Vnde Claudianus: Non ſic excubiæ, non circumſtantia pila, quàm tutatur amor. Hunc aſſequetur, qui beneuolus imperauerit ſubditis, non aliter ac pater filijs, præceptor diſcentibus. Nonne peſſimus pater eſt, qui aßiduis plagis liberos etiam ex leuiſſimis cauſis crudeliter exercet, contra illud: Nolite ad iracundiam prouocare filios ueſtros, ſed educate illos diſciplina & correptione Domini. Nonne Buſyride crudelior præceptor, qui diſcipulos excarnificat, ſi memoria illis non conſtiterit, aut ſi parum aglis in legendo oculus hæſerit. Certè non minus Principi turpia ſunt multa ſupplicia, quàm medico multa funera. Alexander laudatus ab Herodiano, quòd annis quatuordecim ἀναίμακτον, hoc eſt, citra ſanguinem geſſerit imperium, ne uno quidem occiſo, Neminem aliquis illo imperante cōmemorare poteſt, cui mors indemnato ſit illata. Quippe remißius imperanti, melius paretur. Ferina eſt rabies, ſanguine gaudere & uulneribus, & abiecto homine, in ſylueſtre animal tranſire. Nullum ex omnibus magis, quàm regem ac Principem clementia decet. Quæ uirtus magnis uiris decori & gloriæ. Natura peſtifera uis eſt, ualere ad nocendum. Illius demum magnitudo ſtabilis,

Senec. li. 1. de clement.

Herodian. lib. 6.

fun-

fundataq; eſt, quem omnes tam ſupra eſſe, quàm pro ſe ſciunt, cuius curam excubare pro ſalute ſingulorum, ac uniuerſorum quotidie experiuntur. Hoc procedente, non tanquam portentoſum atque noxium aliquod animal è cubili proſiliat, diffugiunt ſubditi, ſed tanquam ad clarum ac beneficum ſydus certatim aduolant, obijcere ſe pro illo mucronibus inſidiantium paratiſsimi, & ſubſternere corpora ſua, ſi per ſtragem illi humanam iter ad ſalutem ſtruendum ſit. Somnum eius nocturnis excubijs muniunt, latera obiecti, circumfuſique defendunt, in currentibus periculis ſe opponunt. Quid igitur pulchrius, quàm imperare, et uiuere optantibus cunctis? Quis huic inſidias ſtruere contendat, qui manſuetus Princeps ac clemens fuerit? ſub quo iuſtitia, pax, ſecuritas, dignitas florent, ſub quo opulenta ciuitas, copia bonorum omnium abundat. Quòd ſi olim, apud Ethnicos, ijs diuini decernebantur honores, qui moderatè ac ſapienter geſsiſſent imperia, quanto magis Chriſtiani Principes, in aſtra tollentur à Chriſtiano Populo iugiter ad Deum Opt. Max. preces fuſuro, ut tam ſalutare manſueti ſui Principis imperium diu fortunatum & ſtabile perduret. Romani quondam uirtutis acuendæ gratia, facinoribus præclaris inſignes, ac omnibus beneficiorum generibus excellentes uiros Deos fecerunt, aut Dijs genitos prædica-

uerunt. Id quod Alexandro Magno, Scipioni Aphricano, Octauio Auguſto, cumq; his alijs compluribus euenit. Hinc illud:

Romulus et Liber pater, & cũ Caſtore Pollux
Poſt ingentia facta, deorum in templa recepti,
Præſenti tibi maturos largimur honores,
Iurandasq; tuum per nomen ponimus aras.

Hor. 2. epi.

Quod etiam Cicero de natura deorũ ſecundo probat, inquiens: Suſcepit uita hominum, conſuetudoque communis, ut beneficijs excellentes uiros in cœlum fama, ac uoluntate tolleret. Hinc Hercules, hinc Caſtor, hinc Pollux, hinc Aeſculapius, hinc Liber. Id ſi Gentiles fecerunt, certè Chriſtiani populi ſuos uirtute (quæ cultrix omnis humanitatis, & conſeruatrix) conſpicuos Principes, non inferiore proſequentur amore, & officiorum ſtudijs. Hæc de bonis Principibus, quibus regnantibus, ut ſubditi florent ac fortunati ſunt, ſic è contrà quum efferi atque impij dominantur, gemit ac luget populus. Et ut manſuetorum regna ſtabilia, ſic tyrannorum ſedes non diuturnæ, iuxta illud Eccleſiaſtici decimo: Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Deus, & ſedere fecit mites pro eis. Regnum à gente in gentem transfertur, propter iniuſtitias, & iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos. Item undecimo: Multi potentes oppreſſi ſunt ualde, & glorioſi traditi in manus alterorum.

Lactantius li. 1. ca. 15.

Prouer. 29.

rum.

rum. Item Prouerbiorum 12. *Euertentur impij, & non erunt: at iuſtorum domus durabit*. Et Prouerbiorum 14. *Domus impiorum euertetur, ſed tabernacula iuſtorum florebunt. Brachia peccatorum*
Pſ.36. *conterentur, confirmat iuſtos* Dominus. *Breuiter, nulla* Tyrannis *tam munita fuit, quæ diu conſtiterit*. Exemplo ſit Dionyſius, *quem propter tyrannidem populus oppreſſus oderat cane peius & angue*. Cæſar *Caligula quum aduerſus cunctos*
Eutro. li. 7 *ingenti auaritia, libidine, crudelitate ſæuiret, interfectus in palatio eſt, anno imperij ſui quarto, menſe decimo, die octauo*. Aulus Vitellius *graui ſæuicia famoſus, interfectus, & magno dedecore tractus per urbem* Romam *publicè nudus, ſtercore inuolutus, imperij menſe octauo & die uno*. Dies *me deficeret, ſi nebulonum potentiſsimorum inconditam fæcem omnem producere tentauero, quorum turpiſsima uita uiuendi rationem abrupit, ut ueriſsimè reſponderit* Thales Mileſius *interroganti: Quid difficile, Tyrannum inquiens, ui-*
Diog. li. 1. *diſſe ſenem?* Errat *& deſipit ergo ualde, qui ſtabiles imperij fines & tutos exiſtimat ſine bonitate, qua excluſa, potentia tyrannis eſt*. Etenim *non ſunt adamantina imperij uincula illa, quæ* Dionyſius *tyrannus dictitabat: Metus, uiolentia, claſſis, præſidium decem militum armatorum, ſed beneuolentia, gratia, bonitas, innocentia*. Rectè igitur
Ad Iuſt. Cæ Agapetus:

Agapetus: Exiſtima, *inquit, tum demum te tutò regnare, quum uolentibus imperas. Quod enim inuito animo ſubijcitur, ſeditionibus fluctuat captá occaſione. Quod uerò uinculis beneuolentiæ regitur, ſtabilem ſeruat erga rectorem obedientiam. Ergo ſi honore, qui ab omnibus proficiſcitur, perfrui uis, præſta te communem omnium benefactorem, nihil enim adeò attrahit ad beneuolentiam, ut beneficij gratia. Quòd enim ob metum præſtatur obſequium, non integrum eſt, ſed fucatum.* Et *qui metu adactos poßidet, non totos, ſed dimidiatos poßidet.* Hinc *crede mihi, magno ſatellitio nudatur, qui fauore populi deſtituitur.* Multos *timeat oportet, qui timetur ab omnibus, & tutus eſſe non poteſt, quem maxima pars hominum cupiat extinctum.*

Porrò rerum omnium nec aptius eſt quicquam ad opes tuendas, ac tenendas, quàm diligi, nec alienius, quàm timeri. Præclarè itaq; Ennius: *quem metuunt, oderunt, quem quiſque odit, periſſe expetit. Multorum autem odijs nullas opes poſſe obſiſtere, ſæpius eſt cognitum.* Malus *enim eſt cuſtos diuturnitatis metus: contrà, beneuolentia fidelis eſt, ad perpetuitatem.* Adde, *quòd qui ſe metui uolunt, à quibus metuuntur, eoſdem metuant ipſi, neceſſe eſt. Quid enim cenſemus illum ſuperiorem* Dionyſium, *quo cruciatu timoris angi* Ci. 2. Offi.

ſolitum, qui cultros metuens tonſorios, candenti carbone, ſibi adurebat capillum. Quid Alexandrum Pheræum, quo animo uixiſſe arbitramur, qui (ut ſcriptum legimus) quum uxorem Theben admodum diligeret, tamen ad eam ex epulis in cubiculum ueniens, barbarum, & eum quidem, ut ſcriptum eſt, compunctum notis Threicijs, diſtricto gladio iubebat anteire, præmittebatque ex ſtipatoribus ſuis qui perſcrutarentur arculas muliebres, & ne quod in ueſtimentis occultaretur telum, exquirerent. O miſerum, qui fideliorem & barbarum & ſtigmaticum putaret, quàm coniugem. Nec eum fefellit opinio. Ab ea enim eſt ipſe propter pellicatus ſuſpicionem interfectus. Nec uerò ulla uis imperij tanta eſt, quæ premente metu poßit eſſe diuturna. Teſtis eſt Phalaris, teſtis Demetrius, teſtes mille alij tyranni. Qui odioſi ueneno, gladijs, & tam multis petiti periculis, quàm multorum ipſi periculum fuerunt, neq; id immeritò.

Senec. 1. de clement.

Nihil enim Deo & hominibus inuiſius tyranno, in quem ea lex erat, quæ nunc eſt in lupos, aut urſos. Quod etiam Diogenes innuit, qui à tyranno interrogatus, è cuiuſmodi ære potißimum oporteret fieri ſtatuas: Ex eo, inquit, ex quo fuſi ſunt Harmodius, & Ariſtogiton, indicans tyrannum tollendum eſſe, quòd illi tyrannicidæ fuerint. Non malè Iuuenalis inquit;

Eraſm. in prin. inſtit.

Eraſ. 3. ap.

Ad generū Cereris, ſine cæde & ſanguine pauci
Deſcendunt Reges, & ſicca morte tyranni.

Et Græci homines Deorum honores tribuebant ijs uiris, qui tyrannum necauerunt. Hi cantibus & carminibus propè ad immortalitatem, & religionem, & memoriam conſecrabantur. Quippe tyrannorum genus peſtiferum, atque impium, ex hominum communitate uidebatur protinus exterminandum eſſe. Etenim, ut membra quædam amputantur, ſi & ipſa ſanguine, & tanquam ſpiritu carere cœperunt, & nocent reliquis partibus corporis: ſic iſtam in figura hominis feritatem & immanitatem beluæ à communi tanquam humanitate corporis ſegregandam. Cicer. pro Milone. *Quapropter Cato ſenior ſapienter admonebat, ut qui potentes eſſent, parcius uterentur ſua poteſtate, quo ſemper uti poſſent, ſentiens potentiam clementia comitateq́; fieri diuturnam, ferocia breuem. Sed Ethnicorum illa certa de capitibus tyrannorum decreta fuerunt. Atqui Chriſtiani non habent ſimilia decreta, quorum eſt omnem ab impijs illatam iniuriam ferre patienter, magiſtratui etiam malo, in omnibus, quæ non contra Deum ſunt, obtemperare. Vnde diuus Petrus: Famuli, inquit, ſubditi ſint cum timore dominis, non ſolum bonis & humanis, ſed etiam prauis. Chriſtus ipſe afflictus eſt pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut inſe-* 1. Pet. 2.

querremur ueſtigia ipſius, qui peccatum non fecerat, nec inuentus eſt dolus in ore illius, qui cum maledictis inceſſeretur, non remaledixit: cum malis afficeretur, non minabatur. Sed tradidit uindictam ei, qui iudicat iuſtè, qui dicit: Mihi uindicta,
Deut. 32. Vltio mea eſt, ego retribuam. Nobis cogitandum,
Roma. 12. propter peccata noſtra nos à malignis affligi. Nos à peruerſo magiſtratu pro meritis noſtris crudeliter raptari. Nobis ad malum malas res plurimas (permittente Deo) ſe adglutinare. Quippe in manu Dei
Eccleſ. 10. poteſtas hominis eſt. Et cor Regis in manu Do-
Proue. 12. mini, ſicut flumina aquarum, quorſum uolet inclinabit. Iam ſi pij fuerint ſubditi, pium conſecuturi ſunt Principem: ſin impij, impium, quem aliquandiu ſinit pro libidine tyrannidem in ſuos exercere, tantiſper dum populus pœnitentia ductus, ad deum ſe conuerterit, & ille facinorum ſuorum præmia receperit, flagellatorum flagellum ignibus tartareis abſumendum. Quocirca qui malum rectorem
Gregor. ſuper Iob. patitur, Deum non accuſet, quia nimirum ſui fuit meriti, peruerſi Rectoris ſubiacere ditioni. Culpam igitur magis accuſet operis, quàm iniuſtitiam gubernantis, Dominus dominantium, inquit: Dabo Reges in furore meo. Hinc Tamerlanes Scytharum Rex rogatus, quid tantum ſæuiciæ indulgeret, & quòd nulli eſſet exorabilis, nullis precibus flecteretur, toruo aſpectu reſpondiſſe dicitur: An tu

me

me hominem eſſe putas;& non Dei iram potius, ad hominum perniciem in terris agentem? Attamen ſciat Rex, quòd ſicut in throno hominum primus conſtitutus eſt, ſic & in pœnis, ſi iuſtitiam non fecerit, primatum habiturus eſt.

Sabel.li.8. de crudeli. Auguſt. de 12. abuſionum gradibus.

QVID NOBILI-tas.

NObilitas eſt quædam maiorum claritas, & laus ueniens de meritis parentum. Sed ea natiuum decus ſuum in filijs amittit, ſi parentum uirtutibus non reſponderint. Vnde Diuus Chryſoſtomus Homelia 5. Nobilitas, inquit, uel bonitas cognatorum non ualet, niſi fuerimus nos ipſi boni. Etenim uita maiorum, quanto præclarior eſt, tanto poſterorum ſocordia flagitioſior. Quid enim prodeſt ei, quem ſordidant mores, generatio clara? Aut quid nocet illi generatio uilis, quem mores adornant? Ipſe enim ſe uacuum omnibus bonis oſtendit, qui gloriatur in patribus. Non facit nobilem, atrium plenum fumoſis imaginibus, ſed uirtus. Hinc Iuuenalis Satyra octaua:

Ari.2. rhe. Boet.7.cõ. li præfa.6. Saluſtius in Iug. Chryſo. in Matth. Sene.5.epi. ultima.

Tota licet ueteres exornent undiq; ceræ
Atria, nobilitas ſola eſt, atq; unica uirtus.

Qua carens qui genus laudat ſuum, aliena laudat.

Sen.in Hercul.ſur.

Ouidius in Metam.

Nam genus et proauos, & quæ non fecimus ipſi
Vix ea noſtra uoco.

Apuleius. Eraſ. 8. ap.

Si laudas igitur aliquem, quia generoſus eſt, parentes eius laudas. Quippe qui nihil aliud habet, quàm maiorum imagines, opinione nobilis eſt uerius, quàm re. At qui uirtute præditus eſt, unde manat etiam illa uulgaris nobilitas, germanam ac natiuam habet nobilitatem. Rectè igitur Petrarcha Dialogorum libro 1. Alieno gloriari, ridiculoſa eſt iactantia. Auorum merita nepotum degenerantium notæ ſunt, nec aliud poſterorum maculas aperit, quàm maiorum ſplendor ac gloria. Sepe alteri commodum uirtus alterius tulit: Veram laudem, niſi de proprio ſumpſeris, ab alio non expectes. Quòd ſi claritudinem prædicatio facit, illi ſint clari neceſſe eſt, qui prædicantur. Atqui ſplendidum te, ſi tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Quòd ſi quid eſt in nobilitate bonum, id arbitror eſſe ſolum, ut impoſita nobilibus neceſsitudo uideatur, ne à maiorum uirtute degeneret. Rectè igitur Chryſoſtomus: Ille clarus, inquit, ille ſublimis, ille tunc integram nobilitatem ſuam putet, qui dedignatur ſeruire uicijs, & ab eis non uult ſuperari. Et Cocceius Nerua Imperator, Virtutem hominis, non genus, & patriam ſpectari oportere exiſtimauit. Nec malè Themiſtoclem ferunt Seriphio cuidam in iurgio reſponſ-

Chry. ſup. Matth.

Ex Dione Caßio.

Ci. in Cato. maiore.

diſſe

diſſe, cum ille dixiſſet: Non eum ſua, ſed patriæ gloria ſplendorem aſſecutum. Non Hercle, inquit, ſi ego Seriphius eſſem, ignobilis: nec ſi tu Athenienſis eſſes, clarus unquam fuiſſes. ſignificans, ſe propria uirtute, non aliena nobilitatum. Sic Imperator Iphicrates ſutore natus Harmodio, priſca nobilitate prætumido, generis probrum per conuitium obijcienti: Meum, inquit, genus à me habet originem, tuum in te deſinit. Quod imitatus Cicero in Saluſtium: Quòd ſi, inquit, res geſtæ, & uita innocentiſſimè acta, Scipionibus & Metellis fuit initium nominis & dignitatis, cur non æquè de nobis exiſtimetur, cuius & res illuſtres, & uita integerrimè acta? quaſi uerò tu ſis ab illis uiris, Saluſti, ortus: quòd ſi eſſes, nonnullos iam tuæ turpitudinis pigeret. Ego meis maioribus uirtute mea præluxi, ut ſi prius noti non fuerint, à me accipiant initium memoriæ ſuæ. Tu tuis uita, quam turpiter egiſti, magnas offudiſti tenebras, ut etiam ſi fuerint egregij ciues, certè uenerint in obliuionem. Et aduerſus eos, qui maiorum imaginibus, aut diuitijs nobilitatem metiebantur, Antiſthenes ſolitus dicere: Τοὺς αὐτοὺς εὐγενεῖς, τοὺς καὶ ἐναρέτους, id eſt, Qui uirtute præditi ſunt, eoſdem nobiles eſſe: habent enim id unde uera naſcitur nobilitas. Atqui imagines, in atrio exponunt, et nomina familiæ ſuæ longo ordine

Eraſ. 5. ap.

Era. 7. ap.

Sene. lib. 3. de benefic.

ac multis ſtemmatum illigata flexuris in parte pri-ma æ diũ collocant, nothi magis quàm nobiles ſunt. Hinc C. Marius, ſe proprijs uulneribus ac uirtutibus, non alienis imaginibus gloriaturum dicebat. Et Horatius obſcurus genere, nobilitatus autem ſtudijs atq; uirtutibus de ſe ſcribit, inquiens:

Plu. in uita Marij.

Me Libertino natum patre & in tenui re
Maiores pennas nido extendiſſe loqueris:
Vt quantum generi demas, uirtutibus addas.

Vt ergo Rubellium Plancũ (qui ſuperbus alto Druſorum ſanguine tumebat) quaſi fecerit ipſe aliquid, propter quod nobilis eſſet, naſo Iuuenalis ſuſpendit: ita faſtuoſi Thraſones, qui uentres ignauiſsimi, nihil aliud nouerunt, quàm auos & proauos dicere, carioſaq; maiorum inſignia paſsim oſtendere, ſunt deridendi. Vnde Regem Nicoclen admonet Iſocrates, ut relinquat ſtatuas, quæ uirtutis ſint monumenta magis, quàm ſtaturæ corporis. Sed utinam hodie multos uidere ſit, quibus ſi maiorum ornamenta, regios habitus detraxeris, & aduentitijs nudatos bonis, ad ſuam cutem redegeris, iam nihil relinquas, præter egregium aleatorem, inuictum potorem, acrem expugnatorem pudicitiæ, uaferrimum impoſtorem, inſatiabilem expilatorem, periurijs, ſacrilegijs, perfidijs, omnique facinorum genere coopertum hominem. Rectè igitur Frontinus ille, qui uetuit ſibi extrui monumentum

Iuue. ſa. 8.

Eraſm. in prin. inſtit.

Eraſ. 8. ap.

mentum his uerbis: Impenſa monumenti ſuperuacanea eſt, Memoria noſtri durabit, ſi in uita meruimus. Innuens eos Principes uerè nobiles & æternos fore, qui bene regnando nomen immortale ſunt conſecuti. Et rex Ageſilaus, cum Græci decreuiſſent illi, in quibusq; clarißimis ciuitatibus honoris cauſa ſtatuas erigi, reſcripſit illis hunc in modum: Mei nulla ſit imago, neque picta, neque ficta, neque ullo alio artificio parata. Si quod præclarum facinus geßi, hoc erit monumentum mei. Sin minus, ne omnes quidem ſtatuæ, uilium opificum opera, mei memoriam illuſtrabunt: admonens Principem, qui uerè clarus uideri uelit, ne oſtentet ſculptas, aut coloribus adumbratas imagines, in quibus ſi quid ueræ laudis eſt, id pictori debetur, quin potius uirtutis monumenta moribus. At Principum uulgus illo honoris genere ſe dijs æquiparari credebat, ſummũque rerum bene geſtarum præmium arbitrabatur. Ageſilaus ipſo honeſto contentus, negligebat eiuſmodi adulationes uerius, quàm glorias, malens inſculpi prudentum, ac bonorum hominum pectoribus, quàm in foro æreus, aureuſue ſtare. Eximiam uirtutem ſponte ſua, ſuum conſequitur decus. Nec ulla ſpecioſior ſtatua, quàm honorifica bene actæ uitæ memoria. Cæterum cum tria ſint nobilitatis genera: Vnum quod ex uirtute, recteq; factis naſcitur. Proximum, quod ex honeſtißimarum di-

Plu. in apo. Era. 1. apo.

Eraſmus in prin. inſtit.

ſciplinarũ cognitione proficiſcitur. Tertiũ, quod natalium picturis, & maiorum ſtemmatis æſtimatur, decuerit Principem non infimo ſolum nobilitatis genere, ſed ſummo præclarum effulgere, cũ Franciſcus Petrarcha dialog. 16. *uera claritas non naſcendo quæratur, ſed uiuendo. Et uerus nobilis non naſcatur, ſed fiat. Rectè Satyricus de Romanis, à quibus ſuperbi quidam genus auitum, ac ſtemma ſuum deducunt, ait:*

Malo pater tibi ſit Therſites, dummodo tu ſis
Aeacidæ ſimilis, Vulcaniaq; arma capeſſas,
Quàm te Therſitæ ſimilem producat Achylles,
Et tamen ut longè repetas, longeq; reuoluas
Nomen, ab infami gentem deducis aſylo.
Maiorum primus quiſquis fuit ille tuorum,
Aut paſtor fuit, aut aliud quod dicere nolo.

CONTRA FASTVM, MVNdi gloriam, & ſuperbas ambitioſarum mentium cogitationes, quibus iuniorum Heroum animi ſæpius impetuntur, Remedia.

P*Rinceps iunior non intumeſcet animo, ſi cogitauerit omnes huius* Eraſmus in inſt. Chri. *mundi honores, merum eſſe fucum, dignis iuxta ac indignis communem. Item, ſi iuxta tritiſſimum illud adagium, co-*

gnouerit ſeipſum, id eſt, ſi quicquid habeat in ſe magnificum, quicquid pulchrum, quicquid præclarum, id dei munus, non ſuum bonum eſſe ducat. Contrà, quicquid humile, quicquid ſordidum, quicquid prauum, id totum ad ſe ſolum referat. Si meminerit, quàm friuola ſit animalium ſuperbiſſimi origo, quum plerunque abortus cauſa fiat odor à lucernarum extinctu. Si perpenderit, quantis in ſordibus conceptus ſit, in quantis natus, quàm nudus, quàm inops, quàm brutus in hanc lucem prorepſerit. Corpuſculum iſtud, quot undique morbis, quot caſibus, quot periculis & fortunæ ludibrijs expoſitum. Quàm denique omnia ſint hominum tenui pendentia filo. Et ſubito caſu, quæ ualuere, ruant, ut is uitā æqua lance penſitauerit, qui ſemper fraglitatis humanæ memor fuerit. Cuius admonentes Ethnici, Genio flores ſolebāt offerre. Minatur ſponſæ ſuæ myſticus ille amator in Cāticis ac foras abire iubet niſi ſemet cognorit. Si ignoras, inquit, te ò pulchra inter mulieres egredere, et poſt ueſtigia gregū tuorum. A facie Chriſti iubetur abire Princeps, qui ſeipſum ignorauerit, hoc eſt, qui ſuperbus poteſtatē, gloriā, diuitias et omnia magnifica, quæ poſſidet, ſibi arroganter adſcripſerit, turpiter omnibus abutendo, qui non agnouerit omnia Dei munera, dumtaxat in ſanctiores uſus conceſſa. Proinde iuuenis Heros cogitabit

Plin. lib. 7. natur. hiſt.

Pli. lib. 7. natu. hiſt.

Cant. 1.

Eccleſ. 10.

omnia

omnia Dei eſſe, ſe ſolum adminiſtratorem, ac famu
lum: ſe dominum hodie uocari, cui cras morten-
dum, ſerpentes hæreditaturo. Secum reuoluet ſe ci
nerem eſſe, & in cinerem propediem rediturum,
1. Petr. 1. nihil igitur eſſe, cur ſuperbiat cinis & terra. Con-
templabitur omnem carnem gramen, et omnem ho
minis gloriam, quaſi florem graminis: ut ſi habeat
Hieron. in Matth. ſapientiam Solomonis, ſi pulchritudinē Abſolonis
ſi fortitudinem Sampſonis, ſi longæuitatem Enoch,
ſi diuitias Crœſi, nihil tamen hæc omnia proſint, cū
tandem caro detur uermibus, et anima dæmonibus,
cum diuite ſine fine crucianda.

Circumſpiciet denique, quòd ſui ſimiles multi
August. de natu. & gra. glorioſi paribus fulſerint ſplendoribus, iam in ni-
hilum redacti. Vbi iam ſunt, qui ambiebant currū
poteſtatis? Vbi inſuperabiles Imperatores? Vbi
ſunt, qui conuentus diſponebant, & feſta? Et equo
rum ſplendidi nutritores? Vbi nunc ueſtes & or-
namenta peregrina? Vbi ſeruorum turba? Vbi io
cus, & lætitia? Vbi exercituum duces? Vbi ſatra
pæ, & tyranni? Nonne puluis et fauilla? Nonne in
paucis uerſibus eorum uitæ patet memoria? Reſpi
ce eorum ſepulchra, & uide, qui ſeruus, & qui do
minus: qui diues, qui pauper. Diſcerne, ſi potes, ui-
ctum à Rege, fortem à debili, pulchrum à deformi.
Vide, ſi eſt aliquod in eo ſignum iactātiæ ſuæ. Cer
tè nulla diſtinctio inter cadauera mortuorum, niſi
forte

ſortè, quia grauius fœtent diuitum corpora, diſten ta luxuria. Quid ergo te contra pauperem inflat. Certè quando aliquo caſu aliqua ſepulchra franguntur, oſſa diuitum non agnoſcuntur. Memorare itaque naturæ, ne extollaris. Rectè igitur Agapetus ad Iuſtinianum inquit: Faſtuoſus & ſupercilioſus homo, ne ut taurus alticornis eleuetur, ſed animaduertens carnis ſubſiſtentiam, ſedare debet cordis tumorem. Nam & ſi factus eſt Princeps in terra, ne tamen ignoret ſeſe ortum ex terra, cùm ex puluere ad ſolium aſcendere, atq; in eundem puluerem tandem deſcendere poßit. Ergo ut ſummatim dicam, duo præcipuè prohibebunt à ſuperbia, & inanis gloriæ tumore: ſi conſideres, quid ipſe ſis in te, putredo in exortu, bulla in omni uita, eſca uermium in morte. Et quid Chriſtus factus ſit pro te.

Ambroſius in Hexa.

Auguſt. de uerb. Dom.

Eraſ. in mil. Chriſtia.

QVA RATIONE PRINceps odium & inuidiam deuitare, & ſubditorum fauorem poſſit aucupari.

QVandoquidem ex opulentia plerunq; naſcitur inuidia, quæ ſecundis ex rebus alterius ægritudo fertur, operam dabit Princeps, ut ad popularem fauorem ſibi fenestrā, ut

Sal. in Cat.

ut aiunt, aperiat, inuidiæ præcludat. Quod tribus potiſſimum fieri modis uidetur.

Eccle. 10. PRIMO. Cum odibilis coram Deo & hominibus ſuperbia ſit, Princeps inuidiam, quam illa parit, facilius effugerit, ubi ſe non ingeſſerit oculis, nec arroganter bona ſua iactauerit, apud inferio-

Sen. ep. 18. res, ſed in omni poteſtate, honoribus ac diuitijs modeſtum ſe atque humilem exhibuerit. Eſt enim fir-

Plu. in pol. miſſimus honorũ cuſtos modeſtia. Et humilitas ma-

Greg. 17. Moral. ter uirtutum, & origo, quibus præditus Heros, ſolidam & grandem à ſuis gratiam inire poteſt. Vt

Eraſmus in prin. inſtit. igitur ſol, cum altiſſimè prouectus eſt in Zodiaco, tum tardiſſimi motus eſt, ita quo fortuna principem ſubuexerit altius, hòc oportet animo leniori, minuſque feroci eſſe. Rectè igitur Cicero: Quanto ſu-

Officio. 1. periores ſumus, tanto nos ſubmiſſius geramus. Etenim ut S. Iacobus inquit, ſuperbis Deus reſiſtit, hu-

Eccl. 3. milibus autem dat gratiam. Et Solomon: Fili in mãſuetudine opera tua perfice, & ſuper hominum gloriam diligeris. Quanto maior es, tanto te magis humilia in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Quòd ſi fauorem ac Dei gratiam modeſtia & humilitas inueniunt, multo magis ſunt inuentura ſubditorum amorem, quod unum inexpu-

De clemen. lib. 1. gnabile regnorum munimentum Seneca prædicat. Hinc Antigonus Rex Macedonum, amicis ſuadentibus, ut ſi Athenas caperet, ualidis illam præſidijs com-

communiret, ne quando deficeret, ſummaq; cura, ut totius Græciæ baſim cuſtodiret, reſpondit: Se ſemper in hac fuiſſe ſententia, ut crederet nullum eſſe regni præſidium firmius, quàm ciuium beneuolentiam. Et Ageſilaus ille magnus Lacedæmoniorum Rex, cuidam percontanti, quam ob cauſſam Sparta non cingeretur mœnibus, oſtendit ciues armatos, inquiens: Hi ſunt Spartæ ciuitatis mœnia, ſignificans Reſpublicas nullo munimento tutiores eſſe, quàm et uirtute et beneuolentia Ciuium, quæ ex modeſtis Principum actionibus promanant. Era. 4. ap. Plut. in ap.

SECVNDO. Liuoris omnis rancore è ſubditorum cordibus euulſo, fauorem popularem ſibi conciliabit Princeps, ſi uitauerit auaritiam, quæ radix omnium malorum: ad hæc, ſi nouationes publicorum grauaminum omnes fugerit. Non enim nouitati ſtudendum eſt, nec ordo, neq; modus omnium rerum temere permutandus. Nã etſi quid in melius commutetur, tamen ipſa nouitas offendit. Nec unquam ſine tumultu commutatus eſt uel Reipub. ſtatus, uel publica ciuitatis conſuetudo, uel leges olim receptæ. Proinde, ſi quid erit eiuſmodi, ut ferri poßit, non erit innouandum, ſed aut tolerare conueniet, aut commodè ad meliorem uſum deflectere. Rurſum, ſi quid erit eius generis, ut tolerandum non ſit, id erit corrigendum, ſed arte ac paulatim. Plu. in pol. Eraſmus in prin. inſt.

ter atque contentioſe renitatur, atque repugnet. Contrà, nullis inuidiæ ſtimulis expoſiti, fauentem, & in omnibus obſequentem populum faciunt, qui comes atque faciles fortunis ſuis non inſolenter utuntur. Rectè itaq; Cato ſenior eos, qui fortuna mo deratè, ſobrieq; uterentur, dicebat minimè peti inuidia. Non enim, inquit, nobis, ſed quæ nos circum ſtant, inuident homines. Externa bona extra homi nem ſunt, at inſolenter utendi crimen intra hominē eſt; Cum igitur ſimilis comparatio ſit Principis aut Regis ad ſubditos, patris ad filios, paſtoris ad oues maximum apud ſuos, non modò fauorem, ſed etiam certiſſimum præſidium habebit is, qui modeſtiam omnem præ ſe ferendo, ſubditis ſuis, non aliter, atque pater filijs imperitarit. Vnde Lacedæmoniorum Rex Agaſicles, quum quiſpiam ab eo ſciſci taretur, quo pacto poſſet aliquis tutò imperare, nullo ſtipatus ſatellitio, reſpondit: Si ſic imperet ſu is populis, ut pater filijs. Nemo plura dixit unquàm maiore compendio. Certè ſi Principes beneuolentia & benefactis ſibi ciuium animos magis ad iungerent, quàm grauaminibus alienarent, non opus haberent barbarico conductitioq; ſatellitio, ſed nullos haberent corporis ſui cuſtodes tutiores, quàm ciues ſuos, ergà quos patris geſſerint affectum. At quibus placet illud tyrannicum prouerbi bium: Oderint dū metuant, nullos magis habebunt

Plu. in apo.

Ariſtot. in ethicis.

Plu. in apo. Lacon.

Era. i. apo

CVM uerus ille Princeps aut Rex ſit,qui ſeipſum regere,ſibiipſi præſidere,& deſideriorũ motus temperare nouerit, in omni actione ſuſcipienda,tria potiſsimum tenenda Principi:Primum,ut appetitus rationi pareat, quo nihil eſt ad officia conſeruanda accommodatius. Deinde,ut animaduertat,quanta illa res ſit, quam efficere uelit;neu maior,neúe minor cura,& opera ſuſcipiatur,quàm cauſa poſtulet. Tertium eſt,ut caueat,ut ea,quæ pertinent ad rerum dignitatem,moderanda ſint. Modus autem optimus,decus ipſum tenere,nec progredi longius.Horum autem trium præſtantiſsimum eſt,appetitum obtemperare rationi. Tenenda item duo Platonis præcepta: Vnum, ut utilitatem ciuium ſic tueatur, ut quicquid agit,ad eam referat, oblitus commodorũ ſuorum. Alterum,ut totum corpus Reipub. curet,ne dum partem aliquam tuetur, reliquas deſerat.Vt enim tutela,ſic procuratio Reipublicæ ad utilitatem eorum,qui commiſsi ſunt,non ad eorum,quibus commiſſa eſt,gerenda eſt.

Grego.ſuper Iob.

Cic.offi.

QVAENAM PRINCIPAtum ſuſcepturus cogitare debeat.

*QVum inflati principatum ſuſcipi-
unt Ethnearchæ,cogitare,& ma-
gna cum ſuperbia reputare ſolent.
quantam gloriã,quantos honores,
quantũ militũ & equitũ numerum
ſint habituri,quot uectigalia,redditus,decimas,cē
ſus accepturi,quàm opulentam ditionem,populo
ſam regionem,quàm munitas arces,et breuiter, o-
mnium rerũ copiã ſortituri, quibus omnibus ſum-
ma cum licentia queant uti,quorũ fiducia freti,cũ-
ctis poßint terrorem gentibus incutere. Sic horum
omniũ affluentia nimis elatus Aßyriorum rex,cum
4.Re. 18. Ezechiam uiciſſet,iußit Iſraëlitis dicere: Tranſi-
& 19. te ad regem Aßyriorum, & dabo uobis duo milia
equorũ. Nõ poteſtis ſubſiſtere ante unum Aßyrio-
rum Satrapam. Nolite audire Ezechiã,dicentem:
Eruens liberabit nos Dominus,et nõ tradetur ciui-
tas hæc in manu regis Aßyriorum. Audiuiſtis,quæ
fecerunt uniuerſis terris reges Aßyriorũ. Sic obli-
tus ſui Dauid,& immemor Dei,dixit ad Ioab: Va-
de, numera Iſraël & Iudam, quod delictum graui
2.Re.24. mox expiatũ peſtilentia. Sic Dionyſius, animo uer
ſabat equites,milites,cõmeatus,naues, & præſidia
mera crepabat,quorũ auxilijs ſe tutum ac ſecurum
arbitrabatur. In ſumma igitur licentia uiuentis pe
ctus tãta regnandi libido occupauerat,ut etiã mor
te principatum putauerit emendũ. Quocirca cum*

à con-

à coniuratis in illum ciuibus regni ipſius regia obſideretur, & amici autores eſſent, ut imperium deponeret, ni mallet captus interfici, ille cōſpiciens bouem à coquo mactatum ilico cōcidere, dixit: Cum mors adeò breuis ſit, an non abſurdum ſit, nos metu mortis tale regnum relinquere? Atqui Chriſtianus Heros, cum Principatum ſuſcipit, non cogitàbit, quantum accipiat honoris, ſed quantum oneris ac ſollicitudinis. Nō cenſuum ac uectigalium modū expendet, ſed curam: nō arbitrabitur ſibi prædam obtigiſſe, ſed adminiſtrationem. Quo ditionem ſuſcipit ampliorem, non cogitabit ſe hoc longè fortunatiorem, ſed meminerit, ſe hoc plus curarum ac ſolicitudinum, in humeros ſuſcepiſſe, ut minus iam indulgendum ſit ocio, minus dandum uoluptati. Plut. in ap. Eraſmus in prin. inſtit.

Cogitabit ſemper dominium, imperium, regnū, maieſtatem, potentiam, Ethnicorum eſſe uocabula, non Chriſtianorum, Chriſtianum imperium nihil aliud eſſe, quàm adminiſtrationē, quàm beneficētiam, quàm cuſtodiam. Item: nobilitatem, imagines, ceras, ſtemmata, & totam illam caduceatorum pōpam, qua Procerum uulgus muliebriter intumeſcit, inania eſſe nomina, niſi quicquid hoc nominis eſt, à uirtute fuerit (ut dixi) profectum. Cum uiderit urbes ſuorum, non cogitabit: tantarum rerū dominus ſum, hæc omnia mei ſunt arbitrij, in hæc mihi licet, quicquid libet. Sed, hæc omnia meæ credita

ſunt fidei. Vigilandum igitur, quò meliora reddam, quàm acceperim, ut meritò cũ Auguſto dicere poſſim: Patriam lateritiam accepi, marmoream relinquam. Cum innumeram ſuorum multitudinem conſpexerit, non ſic cogitabit: tam multos habeo ſeruos, ſed: tot hominum millia de mea pendent ſollicitudine: uni mihi ſe, ſuaq́; tuenda crediderunt, me ueluti parentem ſpectant, tot millibus prodeſſe poſſum, ſi meipſum bonum præſtitero principem: plurimum nocere, ſi malum. An non igitur magnopere curandum, ne ſim improbus, ne tam multis noceam mortalibus, ne Solomonis illud de me dici poßit: Rex inſipiens perdet populum. Item: Væ terræ, cuius rex puer. Item uetus illud adagium: ἀνδρῶν ἀφρόνων τέκνα πήματα. Cogitabit regnum nihil aliud eßſe, quàm ingens quoddam corpus, cuius ipſe membrum aliquod inſigne ſit, dignos fauore, qui ſuas fortunas omnes unius fidei commiſerint, Se quidem dominum uocari, ſed cum alijs Dei ſeruum, ſe longè ſuperiorẽ in cœlis dominum habere, iuxta illud: Scitote, quòd ueſter ipſorum dominus eſt in cœlis. Etenim in terris Imperator, ut eſt omniũ dominus, ita cum omnibus Dei ſeruus exiſtit. Quare cũ turgeſcit animus, quòd ſe homunciones ei ſubmittunt, cogitabit, quanto maior, quantoq́; potentior ſuo immineat capiti Deus, qui omnẽ ceruicem elatã deprimet, & oẽs colles in plana deducet, qui ne an-

Sueton. in Cæſarib.

Eph. 6.

Agapetus.

Eraſ. in mi. Chriſtia.

ſulo quidem ſuperbienti pepercit. Meminerit certius nullum aliud eſſe ſtoliditatis & inſipientiæ documentum, nullũ ſtultitiæ genus deploratius, quàm ſi quis ſibi uehementer placeat. Ergo cum audiet regionum titulos, non ſtatim criſtas eriget; ueluti tãtarum rerum dominus, ſed ſic (ut dixi) cogitabit: quàm multis bonum Principem debeo. Cum audiet ſolennes panegyricos, non protinus elatior credet, aut fauebit ſuis laudibus, ſed ſi talis nõdum eſt, qualis prædicatur, admoneri ſe cogitabit, dabitq; operam, ut ijs laudibus aliquando reſpondeat. Si autẽ talis eſt, adnitetur, ut ſeipſo melior euadat. Si celſitudines, maieſtates, diuinitates ingeret aliquis, meminerit hæc non competere, niſi in eum, qui ad Dei exemplum adminiſtret imperium, cœleſti quadam animi magnitudine. Cum audiet Pater patriæ, cogitabit, nullum unquã titulum Principibus additũ, quàm Patris patriæ, qui magis propriè quadret in bonum Principem. Id igitur ſibi agendum, ut hoc titulo dignus appareat. Cum inuictus dicetur, cogitabit, quàm ſit abſurdum, inuictum dici, quem uincit iracundia, quẽ domat ſuperbia, quẽ exercet auaricia, qui quotidie ſeruit libidini, quẽ captiuũ, quò lubet, ducit agitq; ambitio. Eũ demũ inuictum eſſe, qui nulli cedit adfectui, nec ulla rerũ ſpecie ab honeſto poteſt deflecti. Cũ ſereniſſimus appellabitur, ſuccurret principis eſſe officiũ, omnia tranquillare, omnia componere.

Quòd ſi quis per ambitionem, aut furorem ſeditio-
nibus ac bellorum tempeſtatibus omnia perturbat,
ac miſcet uniuerſa, hunc titulus sereniſſimi non or-
nat, ſed uitium illi ſuum exprobrat. Cum illuſtriſſi
mus uocabitur, cogitabit uirtutis ſuæ ſplendore, re
gni terminos omnes illuminandos eſſe. Cum dicetur
inclytus, cogitabit, nullum eſſe uerum decus, niſi
quod à uirtute, recteq; factis proficiſcitur. Quòd
ſi quem conſpurcat libido, contaminat auaricia, fœ
dat ambitio, quid aliud eſt inclyti cognomen, quàm
admonitio, ſi quis imprudens erret, merum conuiti
um, ſi prudens peccet. Breuiter, in omnibus quæ
Iſocrat. ad Nicoc. re. egerit, ſemper in memoriam ſubibit, ſe Principem
eſſe, curabitq; ne quid indignum tanto honore ege-
rit. Poſtremò, cum ea, quæ ad bonam regni admini
ſtrationem, & uirtutis incrementum pertinuerint,
audiet proferri, non ſecum ita cogitabit: Cur iſta
mihi canuntur, non ſum priuatus, non ſum epiſco-
pus, non ſum ſacerdos, non ſum monachus, ſed ſic co
gitabit: Chriſtianus ſum et Princeps. Chriſtiani eſt,
ab omni turpitudine prorſus abhorrere. Principis
eſt, integritate prudentiaq; cæteros oẽs antecelle-
re. Quod ſi fecero, laudes ab hominibus, et æterna
ſum à Deo Opt. Max. præmia relaturus. Cõtrà, ſi
me Principem malum præbuero, Neronem, aut id
genus inſignes nebulones imitatus, turpiſſimum in
hoc ſeculo dedecus, æterna in futuro tormenta

com

commeriturus ero, cum Deus Opt. Max. *(cuius oculi lucidiores ſunt ſuper ſolem, circumſpicientes omnes uias hominum, & corda) redditurus unicuique iuxta ſua facta, nullo perſonarum reſpectu habito.* Quin *illos, qui* Tyranni *fuerunt, grauius iudicium, & acerbior pœna manebit, Audite ergo, (inquit Sapientia)* Reges, *& intelligite, diſcite iudices finium terræ, præbete aures uos, qui continetis multitudines, & placetis uobis in turbis nationum, quoniam data eſt à* Domino *poteſtas uobis, & uirtus ab altiſsimo.* Qui *interrogabit opera ueſtra, & cogitationes ſcrutabitur:* Quoniam *cum eſſetis miniſtri regni illius, non rectè iudicaſtis, nec cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, nec ſecundum uoluntatem* Dei *ambulaſtis.* Horrendè *& citò apparebit uobis, quoniam iudicium duriſsimum in his, qui præſunt, fiet.* Exigua *enim conceditur miſericordia, potentes autem potenter tormenta patientur.* Non *enim ſubtrahet perſonam cuiuſquam* Dominus, *qui eſt omnium* Dominator, *nec uerebitur magnitudinem cuiuſquam.* Quoniam *puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter eſt illi cura, de omnibus.* Fortioribus *autem fortior inſtat cruciatio.* Ad *uos ergo* Reges *ſunt hi ſermones mei, ut diſcatis ſapientiam, & non excidatis.* Qui *enim cuſtodierint iuſtitiam, iuſtè iudicabuntur, & qui didicerint iuſta, inuenient quid reſpondeant.*

Eccleſ. 23.

Roma. 12.

Sapien. 6.

QVORVM IMAGINES BOni principes, quorum item mali repræſentent, & quibus Epithetis ſignari ſoleant.

Eraſ. 3. ap. Prouc. Aut reg. aut fat.

SOcrates bonos uiros dicebat, deorum ſimulachra. Et Plutarchus ait: Salutarem Principem, uiuam Dei, moderantis uniuerſa, imaginem referre. Vt igitur deorum, cum ſint optimi natura, proprium eſt, benefacere omnibus, nocere nemini, ita princeps ſalutaris, quo nihil præclarius, nihil melius, nihil Deo propius, omnibus prodeſſe, nemini ſtudet incommodare. Atque eò magnificentior, quò propius ad archetypi ſui formam acceſſerit, qui ut numen quoddam præſens, quò potentior, hòc melior ac clementior euadit, non more luporum aut urſorum laniat, perdit, mactat, ſed omnes fouet ac protegit, nõ punit niſi rarò, idq́; coactus, unde clariſſimi atque gratioſiſſimi iure bono uocantur, atque his titulis laudantur: Pater, mitis, placidus, lenis, prouidus, æquus, humanus, magnanimus, liber, pecuniæ contemptor, haud obnoxius affectibus, ſibi ipſi imperans, dominans uoluptatibus, ratione utens, acri iudicio, perſpicax, circumſpectus, ualens conſilio, iuſtus, ſobrius, numinum curam agens, hominum

Ex Iulio Polluce.

negocia curans, ſtabilis, firmus, infallibilis, magna cogitans, autoritate prӕditus, induſtrius, confector negociorum, ſolicitus pro his, quibus imperat, ſeruator, promptus ad beneficentiam, lentus ad uindictam, certus, conſtans, inflexibilis, propenſior ad iuſtitiam, ſemperque attentus ad id, quod de Principe dictū eſt, Librӕ in morem facilis aditu, comis in congreſſu, cōmodus alloqui uolentibus, blandus, expoſitus, curam agens ſuo parentiū imperio, amans militum ſuorū, qui ſtrenuè quidem bellum gerat, ſed qui bellum non adfectet, pacis amans, pacis conciliator, pacis tenax, appoſitus ad emendandos populi mores, qui ducē agere norit, ac Principē, qui leges ſalutares ſciat cōdere, conditas ſeruare, natus ad bene merendum, diuina ſpecie.

CONTRA, qui peſtilens eſt Princeps, is Cacodӕmonis ſimulachrum, ac uicem reddit. Quod habet potentiӕ, in Reipub. peſtem abutitur. Et cum plurimum noceat omnibus, plus tamen uult nocere, quàm poßit. Quicquid habet uirium, id omne conſumit ad calamitatem humani generis. An non huiuſmodi quidem orbis malus Genius fuit Nero, an non Calugula, an non Heliogabalus, an non alij ſceleratißimi, quorum non ſolum omnis uita peſtis quӕdam mundi fuit, ſed ipſa etiam memoria, publicӕ mortalium execrationi eſt obnoxia? Nihil igitur malo principe fœdius, nihil peius, Ex Eraſmo

nihil

nihil cacodæmoni ſimilius, qui coloribus hiſce depingi ſolet. Tyrannicus, crudelis, efferus, uiolentus, occupator alieni, auidus pecuniarum. Et quod uerbum eſt apud Platonem, ἐρασιχρήματος, id eſt, pecuniarum cupiens, rapax, Et quod dixit Homerus, δημοβόρος, id eſt, populi deuorator, ſuperbus, elatus, difficilis aditu, incommodus ad conueniendum, durus ad congreſſum, incomis ad colloquium, malè iracundus, irritabilis, terribilis, turbulentus, uoluptatum ſeruus, intemperans, immoderatus, inconſideratus, inhumanus, iniuſtus, inconſultus, iniquus, impius, mente carens, leuis, inconſtans, & qui facilè decipiatur, malè facilis, immitis, adfectibus deditus, incorrigibilis, contumelioſus, bellorum autor, grauis, moleſtus, incoërcibilis, intolerabilis. Vt ergo diuinum eſt, bonum Principem agere, ſic Tyrannum agere, nihil aliud ſit oportet, quàm eius uicem agere, qui Deo diſsimilimus eſt.

QVAE BONVS PRINceps, quę malus item in actione ſuſcipienda dicit, ac facit.

Boni Principes, in omnibus negotiorum cauſis, non ſolum prædicare, ſed etiam re conſirmare ſolent Rempub. ſibi longè chariorem eſſe, quàm

quàm res ſuas priuatas, Nihil præcipitãter agunt, ſed aliorum ſanis acquieſcentes conſilijs, illud ſubinde prouerbium habent in ore, σπεῦδε βραδέως, id eſt, Delibera diu, ſignificantes, lentè conſultandum, at ubi conſulueris, maturè quod opus facto, faciundum. Sic Phocion, cum rumor incerto autore obortus eſſet de morte Alexandri, moxq; rhetores proſilirent, hortantes, ne cunctarentur, ſed ilico bellum ſuſciperent, expectare iuſsit. Nam ſi, inquit, hodie mortuus eſt, & cras, & perendie mortuus erit, grauiter Oratorum præcipitem temeritatem coërcuit. E diuerſo Tyranni priuata magis commoda, quàm publica quærunt, quaſi iuxta barbaricum nonnullorum Oliarcharum morem iuraſſent, in hanc formam: Plebem odio proſequemur, & pro uirili adnitemur, ut illi ſit malè. Faciunt igitur omnia pro libidinis inſtincto, non rationis ductu, loquentes cum Xerxe, qui Græciæ bellum indicturus, conuocatis omnibus Aſiæ Principibus, dixit: Ne uiderer meo tantum conſilio hoc aggreſſus, contraxi uos, cæterum mementote, mihi parendum magis, quàm ſuadendum. Vox bis tyrannica, & quòd Principum conuentu pro fuco abuteretur, & quòd negocium multò periculoſiſsimum, ſua unius cupiditate uerius quàm conſilio ſuſciperet.

Sal: in Cat.

Plut. in ap.

Ariſtot. in pol.

Eraſ. 5. ap.

INTER PRINCIPES & tyrannos diſcrimen.

Hoc intereſt inter Principem et tyrannum, quod inter propitiũ patrem, & immitem dominum. Ille cupit etiam uitam liberis ſuis impendere: hic nihil aliud ſpectat, quàm ſuum emolumentum, aut animo ſuo morem gerit, non ſuorum commodis conſulit. Tyrannus iubet quicquid libuit: Princeps, quod Reipub. iudicarit optimum. Princeps commodum publicum ſpectat, Tyrannus ſuum. Vt Deus amatur à bonis omnibus, non timetur niſi à malis, hoc duntaxat genere timoris, quo quis timet, ne ſibi noceatur, ita bonus Princeps nulli formidabilis eſt, niſi ſontibus, ac ſceleroſis: At ita rurſus, ut his quoque ſpes ueniæ reliqua fiat, ſi modo fuerint ſanabiles. Ex aduerſo quemadmodum Cacodæmon amatur à nemine, formidatur ab omnibus, præcipuè bonis (nam malis cum illo conuenit) ita Tyrannus optimis quibuſque maximè eſt inuiſus, & nullus eſt ab hoc minus alienus, quàm qui peßimus eſt. Tyranno propoſitum eſt ſequi, quicquid animo collibuit. Principi contrà, quod rectum ſit, & honeſtum. Tyranni præmium diuitiæ, Principis honos, qui uirtutem cõſequitur. Tyrannus adminiſtrat metu,

Eraſm. in prin. inſtit.

dolo,

dolo, de malis artibus, Princeps ſapientia, integri tate, beneficentia. Tyrannus ſibi gerit imperium, Princeps Reipub. Tyrannus barbarico ſatellitio, & conductitijs latronibus tuetur incolumitatem ſuam, Princeps ſe ſua erga ciues beneficentia, & ciuium erga ſe beneuolentia, ſatis tutum putat. Tyranno ſuſpecti ſunt, & inuiſi, quicunq; ciuium uirtute, prudentia, aut autoritate pollent: At hos Princeps & adiutores & amicos potiſſimum complectitur. Principis eſt officium, ſuis ipſius curis, & ſtudijs ſubditorum ſtatum reddere feliciorem: Iſocrat. de bello ſi. gi. Tyrannis mos eſt, ciuium laboribus, & malis, ocium ſibi & uoluptatem parare. Tyrannus aut ſtupidis delectatur, quibus imponat, aut ſceleratis, quibus ad ſuæ tyrannidis præſidium abutatur, aut adulatoribus, à quibus audiat, quæ libenter facit. Contrà, Principi ſapientiſſimus quiſque gratiſſimus eſt, cuius conſilio poſſit iuuari: quò quiſque melior eſt uir, hoc pluris facit, quòd huius fidei tutò poſſit credere, et liberos quoque amat amicos, quorum conſuetudine reddatur melior. Et Principum et Tyrannorum multæ ſunt manus, multi item oculi, ſed lōgè diuerſa membra. Tyrannus hoc agit, ut ciuium opes ad paucos, eosque peſſimos conferantur, et attenuatis ſuorum uiribus, ſuam cōmuniat potentiam. Princeps hoc maxime in ſuo fiſco eſſe ducit, quod in ære ſit ciuium.

*Tyrannus hoc agit, ut omnes ſibi legibus, aut de-lationibus habeat obnoxios Princeps libertate ciuium delectatur. Tyrannus metui ſtudet, Princeps amari. Tyrannus nihil æquè ſuſpectum habet, atq; ciuium bonorum, ac ciuitatum concordiam, qua præcipuè gaudent boni Principes. Tyrannus gaudet inter ciues factiones ac diſsidia ſerere, & ſimultates forte fortuna obortas diligenter alit, ac prouehit, atq; his rebus ad ſuæ tyrannidis communitionem abutitur. At hoc unicum Principi ſtudium eſt, ciuium concordiam alere, & ſi quid ortum fuerit diſſenſionis, cõtinuò rem inter eos componere, nimirum, qui intelligat hanc eſſe grauiſsimam rerum publicarum peſtem. Tyrannus ſi ſenſerit florere Rempub. repertis titulis, aut immiſsis etiam hoſtibus, bellum excitat, ut hac occaſione uires ſuorum attenuet. Contrà Princeps omnia facit ac patitur, quò pacem publicam reddat perpetuam, intelligens ex bello ſemel omnia Reip. mala proficiſci. Tyrannus leges, conſtitutiones, edicta, fœdera, deniq; ſacra profanaq; ad ſui capitis tutelam, aut inſtituit, aut pertrahit, Princeps hæc omnia publico metitur bono. Tyranni in uoluptate ſæuiunt, Reges ex cauſa & neceſsitate. Tyrannis ſæuicia cordi, quorum eſt occidere, ſonis cathenarum, uaſtationibus, atq; incendijs delectari, & ciuium capita decidere, quocunq; uentum eſt, mul*tum

Sene. lib. i. de clement.

*tum ſanguinem fundere, aſpectu ſuo terrere, & fu-
gare, ut alia uita non eſſet, ſi leones urſique regna-
rent, aut ubi ſerpentibus, aut noxioſiſſimo cuiq; a-
nimali poteſtas eſſet in homines data. Contrà, Prin-
cipes non delectantur eiuſmodi Phalariſmis, non
ſæuiunt, niſi publica neceſſitas exegerit. Principi-
bus igitur bonis nihil melius, contrà nihil peius ty-
rannis, qui eiuſmodi beluæ, ut non ſint alia ſub ſole
portenta neq; noxia æquè, neq; magis omnibus in-* Cic. Offi. 3.
*uiſa. Quos olim (ut dictum eſt) occidere pul-
chrum fuit, ac pium, nimirum in quorum uita, nulla
fides, nulla charitas, nulla ſtabilis beneuolentiæ fi-
ducia, ſed omnia ſuſpecta atq; ſolicita.* Cic. in Lel.

PICTVRA BONI Principis.

*Bonum Principem ſi pingere uelis,
delinies cœleſte quoddam animal
numini quàm homini ſimilius, omni-* Ex Eraſmo
*bus uirtutum numeris abſolutum,
omnium bono natum, imò datum
à ſuperis ſubleuandis rebus mortalium, quod ocu-
latiſſimum proſpiciat omnibus, conſulat omnibus,
cui nihil ſit antiquius, nihil dulcius* Rep. *cui plus
quàm paternus ſit in omnes animus, cui ſingulorũ
uita charior ſit ſua: quod dies & noctes nihil aliud
agat nitaturq;, quàm ut optimè ſit omnibus, apud*

quem præmia parata ſint bonis omnibus, malis uena, ſi modo ſeſe ad frugem meliorẽ referant. Quod adeò gratis cupiat de ciuibus ſuis bene mereri, ut ſi neceſſe ſit, non dubitet ſuo periculo illorum incolumitati conſulere. Quòd patriæ cõmodum, ſuum ducat eſſe lucrum: quòd ſemper uigilet, ut cæteris liceat altùm dormire: quòd ſibi nullum relinquat ocium, quò patriæ liceat in ocio uitã agere: quòd ſe iugibus curis diſcruciet, quò ciuibus ſuppetat tranquillitas. A cuius unius uirtute publica pendeat felicitas.

MALI PRINCIPIS pictura.

MAlum Principem oculis ſubiecturus, pinges immanem quandam ac tetram beluam, è dracone, lupo, leone, uipera, urſo, ſimilibusq́; conflatam portentis, undiq; ſexcentis armatam oculis, undiq; dentatã, undiq; metuendam aduncis unguibus, uentre inſatiabili, humanis ſaginatam uiſceribus, humano ſanguine temulentam, quæ peruigil, omnium fortunis uitæque immineat, infenſam omnibus, ſed præcipuè bonis, fatale quoddam totius orbis malum, quam execrentur, & oderint uniuerſi, qui bene uelint Reip. quæ nec ferri poßit ob immanitatem, nec tolli ſine magna orbis ruina, ob præſidijs & opibus armatam maliciam.

BO-

BONI PRINCIPIS deſcriptio.

DEus ipſe in Deuteronomij libro boni Principis imaginem deſcripſit, in hunc modum: Cumq; fuerit rex conſtitutus, non multiplicabit ſibi equos, nec reducet populū in Aegyptum, equitatus numero ſubleuatus. Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animum eius, neq; argenti & auri pondera. Poſtquam autem ſederit in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomium legis huius, in uolumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum omnibus diebus uitæ ſuæ, ut diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire uerba & ceremonias eius, quæ in Lege præcepta ſunt. Nec eleuetur cor eius in ſuperbiam, ſuper fratres ſuos, neq; declinet in partem dextram nec ſiniſtram, ut longo tempore regnet ipſe. Si Rex Hebræus iubetur legem ediſcere, quæ figuras & umbras iuſtitiæ tradebat, quanto magis conuenit ut Princeps Chriſtianus Euangelij dogma teneat & ſequatur. Si non uult Regem Iudæum efferri ſuper populum ſuum, fratres illos appellans, non ſeruos: quanto minus idem facere oportebit Chriſtianum in Chriſtianos, quos ipſe quoque Chriſtus Principum omnium Monarcha, fratres appellauit.

Deut. 17.

INSTITVTIO MALI REGIS, AVT Tyranni deſcriptio.

1.Regũ 8.

Hoc erit ius Regis qui imperaturus eſt uobis: Filios ueſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietque ſibi equites, & præcurſores quadrigarum ſuarum, ut conſtituat ſibi tribunos, et centuriones, et aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſegetum, & fabros armorum & curruum ſuorum. Filias quoq; ueſtras faciet ſibi unguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoq; ueſtros & uineas, & oliueta optima tollet, & dabit ſeruis ſuis. Sed & ſegetes ueſtras, & uinearum redditus addecimabit, ut det Eunuchis, *& famulis ſuis. Seruos etiam ueſtros & ancyllas, & iuuenes optimos, & aſinos auferet, & ponet in opere ſuo.* Greges *quoq; ueſtros addecimabit, uosq́; eritis ei ſerui.* Et *clamabitis in die illa, à facie* Regis *ueſtri, quem elegiſtis uobis, & non exaudiet uos* Dominus. *Atqui neminem hoc moueat, quòd hic*

Ex Eraſmo

Regem *uocat, non Tyrannum. Quippe nomen olim* Regis, *non minus inuiſum fuit, quàm* Tyranni: *quo cum nihil odioſius, & deterius, hanc imaginem* Deus *iratus præponi iuſsit, ut populum à petendo* Rege *deterreret. Proinde ius* Regum, *ius* Tyrannicum *dixit.*

AR-

ARTES TYRANnorum.

TRes ſunt Tyrannorum artes, Prima: Tyranno ſtudium eſt, ne uelint, aut auſint ciues aduerſus Tyrannidem inſurgere. Proxima, ne ſibi inter ſe fidant. Tertia, ne quid poßint rerum nouarum moliri. Prima efficit, dum modis omnibus agit, ut ciuibus quàm minimum ſit animi, minimumq; ſapientiæ, dum eos ſeruiliter habet, & aut ſordidis addictos officijs, aut delationibus obnoxios, aut uoluptatibus effœminatos. Scit enim generoſos & erectos animos indignè ferre tyrannidem. Secunda efficit, dum agit, ut ciues inter ſe dißideant mutuis odijs, & alius alium deferat, ipſe interim ſuorum malo potentior, imbecilliorum laniatu paſtus. Tertia aſſequitur, dum opes, & autoritatem ſuorum, & maximè bonorum uirorum modis omnibus attenuat, eò quòd nemo ſanus aggredi uelit, quòd deſperet poſſe confici. Ariſtoteles in Pol. Ex Eraſmo

QVORVM IN NOVI REgiminis Exordio Princeps admoneri debeat.

QVibuſdam indoctis Palatiorum præfectis & Ceremoniarum magiſtris fortaſſe

ridiculum uideatur & abſurdum, ſi de rebus auli-cis ſcribere præſumpſerit is, qui nunquam fuerit in Principum aulis uerſatus. A qui meminerint eos, qui bonos autores & Hiſtorias uigilanter euoluunt, multarum ætatum atq; ſeculorum res geſtas, tanquam in ſpeculo contemplari, & examuſſatim referre poſſe, non unius tantum atq; alterius modò uiuentis, ſed plurimorum, qui multis retrò actis ſeculis floruerunt, non aulicas modò uitas, ſed etiam dietas, ſatellitia, poteſtates, exercitus, copias, apparatus, prælia, & breuiter omnes Imperiorum adminiſtrationes, ac fortunas. Lector enim diligens hiſtoriarum beneficio facile perſpicit, quorum aula beata fulſerit: è diuerſo quorum horruerit inauſpicata. Item qui boni, & imperijs digni regnauerint, contrà qui nebulones inſignes, onera (ut aiunt) terræ, bonos ciues afflixerint, et turpiſsimam uitam exegerint. Qui denique Patres patriæ bene morientes æternam nominis ſui gloriam reliquerint: è contrà quorum turpiter occumbentium memoria uigeat æternis execrationibus obnoxia. Hiſtorias igitur repetenti, tria potiſsimum occurunt neceſſaria cognitu iam principatum Heroi ſuſcepturo. Quorum primum, Adulatio, Proximũ Calumnia, Tertium Oculus Domini. Quod ut Aularum iubar ſplendidiſsimum eſt, ſic pernicioſiſsima Calumnia, & multò peſtilentior Adulatio.

ADVLATIO.

ADulatio eſt falſa laudatio, mellitum linguæ tectorium, dulce lenimentum, aurium ſeruitus: & amicitia ficta, quæ magnis cõmuniter aulis incubat, in quibus ὀφθαλμόδουλοι καὶ ἀνθρωπάρεσκοι, id eſt, obſequijs ad oculum præſtitis placere dominis ſtudentes, omnia faciunt, ac loquuntur omnia, quæ nouerint cordi futura ſuis dominis, ut eiuſmodi dictionum mellitarum fucis aucupentur fauorem & autoritatem, quæ uictus & amictus ſponte ſua ſequuntur. Verſutia igitur ſubdola perſpiciunt et obſeruant, quo dominorum ingenia propenſa ſint. Vt ſi (uerbi cauſa) ad crapulam illos & certamina compotationum animaduerterint procliues, aquam (ut aiunt) ſuffundendo frigidam, heros potores ſtrenuos in oculis ferunt, & laudibus extollunt: Domini, inquiunt, noſtri dapſiles et boni ſocij ſunt, liberales, etiã ſi re uera ſemper fuerint κυμινοπρίσαι, hoc eſt, impendio parci & ſordidi, qui congeſtis undiq; ſaxis indormiunt hiantes, et tanquam parcere ſacris coguntur, & pictis tanquam gaudere tabellis.

ITEM. Aulici palpones ubi cognouerint, dominos ſtupris, & adulterijs, tanquam iocoſo ludo capi, non Chriſtianæ religionis admonendo peccantes à flagitijs deterrent, ſed molliter arridentes, aut

conniuent, aut crimen excuſant, Gnatonicè dicentes: Venia digniſsimum eſt, ut Principes, cum neq; ſacerdotes, neq; monachi ſint, ſe uiros præbeant. Et ludum olim Iupiter conſimilem luſit. Et Dauid atq; Solomon Reges oculatiſsimi formarum ſpectatores extiterunt, concubinarum plurimarum conſortijs oblectati.

ITEM. Si Principes literarum ac diſcendi fuerint cupidi, adulator totus eſt in libris, ex quibus decerpit, quæ ſubinde iactet, ac proferat, maximè domino ſubauſcultante, cui nouos affabre cõpactos codices dono mittit, ſperans meliora præmia, aut pinguiora filijs ſacerdotia.

Hinc cum diſcumbere cœpit:
Laudat Virgilium, & perituræ parcit Eliſſæ,
Committit uates, et comparat inde Maronem,
Iuue. ſat. 6. Atq; alia parte in trutina ſuſpendit Homerum.
Cedunt Grãmatici, uincuntur rhetores omnes.

E diuerſo ſi literarum contemptores domini fuerint, Adulator omnes in orbe Bibliothecas, nucc uiciosa non emerit. Sic Dionyſius olim, cum miro quodam ardore philoſophiæ teneretur, complures habuit aulicos literarum ſtudioſos. At cum relicta philoſophia Rex ad compotationes, ad mulierculas, ad nugas, ad laſciuias raperetur, ſtatim uniuerſos perinde quaſi Circes poculis transformatos, literarum odium, obliuio, uitæq; mollicies occupauit.

ITEM.

ITEM, Venandi ſtudioſum Principem nactus adulator, exclamat: Per deos, geſtio canibus lacerare ceruos maculoſos, caßibus implicans: Plu. de adu. et am.

Scit bene palpo locos, ceruis ubi retia tendat.
Qua ſolita frendens ualle moretur aper.

Hinc certatim mittuntur Virgil. 4. Aeneid.

Retia rara, plagæ, lato uenabula ferro:

Pœmenis, Ichnobates, Menaleus & Pamphagus, Alce. Oui. 5. me.

Et niueus Leucon, & uillis Aſbolus atris,
Præualidusq; Lacon, & curſu fortis Aëllo,
Labros, et Aglaodos, et acutæ uocis Hylactor.

ITEM. Si domini ad Lutheranorum partes adhæſerint, Adulator eam doctrinam mordicus tenet, pugnat etiam, quaſi pro focis & aris dimicaturus. Papiſtas igitur gladiatorijs tanquam uiribus oppugnans, multa nouit de rebus Euangelicis intonare, ſed ea potißimum, quæ carnis ſuæ, non ſpiritus libertatem aſtruere uideantur, ut non pectore ſyncero, ſed obeſo uentre percipiat Euangelij ſui fructum. Contrà, ſi dominorum ſententia nonnihil uariauerit, lingua (quod aiunt) amicus iſte mutatus inquit: Lutherus adſimilatus uiro fatuo, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam, uenerunt flumina, & flauerunt uenti, & impegerunt in domum illam, & deiecta eſt, & fuit ruina illius magna, quā animus mihi iam olim præſaguerat.

ITEM. Adſentatores aulici emungendarum gratia pecuniarum in factionibus egregiè nouerūt partibus utriſque blandiri, uerißimum illud facientes: Duabus ſedere ſellis. Et duos parietes de eadem dealbare fidelia Et utroq; claudicare pede. Et duobus dominis ſeruire.

ITEM. Si familiari cuipiam ſe mutuo daturum pecuniam, aut munera bono uiro ſe miſſurum Princeps fuerit pollicitus, & promißi pœnituerit, cæterum negare puduerit, ibi adulatores fidelis officij prætextu, uerecundiam illam ſtultam arguunt eſſe, iubentes eum rebus ſuis parcere, quippe, qui multa donet, inſumat, quiq; multis ſuppeditare cupiat. Principem, cui multa pluribus ſint distribuenda, oportere parcum eſſe, & lingua magis quàm rebus liberalem, ne aliquādo dici poßit: Sera in fundo parſimonia.

Plu. de diſ. adu. et am.

ITEM. In conſultationibus aulicis adulatores uerſuti ſimul adducunt ſupercilia, ſimul annuunt uultibus, loquuntur autem nihil. Quòd ſi Princeps rogauerit, quid eis uideatur? Papæ, inquiunt, qui ante nos dixit, anteuertit loquendo. Nam iſtud ipſum nos eramus dicturi.

ITEM. Peregre ueniens adulator aulicus, libenter patitur, omnia uel honoris, uel beneficiorū genera ſpeciatim in ſe cōferri. Promißis igitur ditiſſimus & ſplendidis uerbis excultißimus ait: Malè

mihi ſit, ſi gratiam referre non ſtuduero. Te *libera lem hoſpitem iubeo, ut ſi quid habes, quod abſque* Theſeo *cõficere nequeas, in aulam recipias ad me, fratrem (ut aiunt) adfuturum iuro.* Paucis *diebus interiectis,* Hoſpes *perſuaſus uenit, aduentus certio rem facit aureorum montiũ pollicitatorem iſtũ* Pi *laden, uel potius* Herculem *pomarium.* Sed *ut amicus ille bullatus officium promiſſum ſubterfugiat, raptim colligit carioſas, quæ multo tempore ſolem non uiderunt, literas atq; tabellas, quibus ſuffarcinatus tandem procedit, aduentum gratulatur, & aulica* Rhetorica *præcellens:* Vides, *inquit, quantis curarum ac laborum fluctibus obruar, iam uni mihi tot* Principum, *tot* Regum *maximorum incumbunt negocia.* Proinde *iam mihi ueniam dabis, uix quò cibum capiam, ocium ſuppetenti, ſed quem oportuno magis tempore promptiorem habebis, ac in rebus tuis diligentiorem.*

ITEM. *Ad munerũ elargitores, nõ aliter quàm corui ad cadauera gregatim adulatores conuolant, quorum nemo, ubi nummi ſpes effulſerit, eſt, cui non oblata maximæ ſolicitudini ſit cauſa donantis futura.* Sed *acceptis nummis, ueternoſi torpent, rem in dies multos extrahentes, ut ex ſimulata rei difficultate, plus compendij facere queant.*

ITEM. *Ad expedienda negocia quopiam miſſus*

miſſus adulator, pertinacius ibi ſolet promiſſorum oblitus hærere, ubi bona pabula, uinum dulcius, boni ſocij, & uberior lucri ſpes effulſerit. Etenim *intra ſe dicit:* Πῶς γὰρ οἷός τε ἀνὴρ τοιαύτης θοίνης ἀπέχεσθαι. *Certè ex alieno tergore lata ſecantur lora.*

ITEM. A*d utilitatem* Reipub. *communem, ſi* Princeps *legem promulgauerit, eam concione facta modis omnibus obſeruandam proponunt ſuis adulatores officiarij, cum* Heraclito Epheſio *dicentes:* Non *minus oportere ciues pugnare pro legibus, quàm pro mœnibus.* Q*uòd abſq; legibus nullo pacto poßit eſſe ciuitas incolumis, abſque mœnibus poßit.* At *mox ubi priuatam, è laxatis legũ habenis prouenturam commoditatem ſuboleuerint, eos liberant à rigore legis, et immunes faciunt, quorum grauis ære dextra uidetur, & qui donis beneficia compenſare poſſunt: ſed non eodem priuilegio pauperes gaudere permittunt, quos ſolos capiſtratos coërcent.*

ITEM. *Sunt, qui monachos & papiſtas ubique dicterijs inceſſunt, & à tergo ciconiæ pinſunt, interim tamen magnam cum* Abbatibus & Abbatißis *amicitiam contrahunt, his coràm blandiuntur, hos laudibus euehentes, filiorum in baptiſmo fideiußores accerſunt, eam nimirum propter cauſam, ut aſtuti, fauore illorum adiuti, ſacerdotia pinguia*

guia, opimas decimas, & prouentus annuos ue-nentur.

ITEM, *Quòd ſi Princeps illiteratis ſacerdotibus parum fauerit, eoſdem odio quodam Vatiniano proſequuntur* Adulatores. *Quare in deprehenſos, qui Priſcianum & Poſtillas non bene rumi nauerint, acerrimè inuehuntur, apud Principem ſe delaturos atrociter minantur, & cenſu parochi aliſpoliaturos. Atqui ſacerdos aliquis animo recepto, ſi nonnullos frumenti modios, furtim, ſed certò ſe daturum in aurem inſuſurrauerit, dicto citius tumida æquora placat, Collectaſq; fugat nubes, ſolemq; reducit, ut uerè dicas Alcedonia circa forum eſſe, & audias indoctum prius, doctiſsimum extolli, ac multis alijs præferri.*

ITEM. *Prodigioſas compotationes, & prophanas choreas, quas in templorum (ut uocant) dedicationibus, rarò ſine uulneribus exire nouerunt, boni Principes è medio tollendas edixerunt. Ruſticum igitur uulgus quidam* Adulatores *ſtrictim urgent, ut mandato Principis acquieturum, à poculis & ſaltationibus ſibi temperet. Atqui paulatim in iſs tantum pagis, ubi* Adulatores, *aut eorum amici, uina, libertatemq; ſaltandi precio uendunt, liberrimum omnibus conceditur, dies noctesq; pergræcando, Maſchalam (ut uocant) tollere, & prorſum inſanire.*

ITEM

ITEM. *Si funeſtis (quod anno priore multis in* Germania *contigit) incendijs omnia fuerint abſumpta. Quorum ad reſtaurationem aliquot ligna donaturo* Principi, *ſyluarum cuſtos, aut præfectus adulator occinit*: Quod proluuium? Quænam iſta tua largitas *Domine*? Syluis tuis parce. Quòd ſi omnino uis arbores elargiri, uiliores pace tua dabo, ſeruaturus ad uſum *Reipub.* tuæ præſtantiores. *Atqui digreſſus à* Principe, *ſordidioris ſpe lucelli blanditur ei, cui ligna donata ſunt, inquiens*: Apud *Principē* diligenter egi, quò tibi meliora ligna daret. Qui licet ſecretò iuſſerit, ne quercus præſtantiores tibi deijcerē, tamē optimas auferes, aut quas elegeris ipſe, ſi numeraueris, aut dono dederis aliquid. Scis quantos ſyluarū cuſtodia requirat labores, pro quib. mihi nulla unquam ſatis gratia poteſt referri.

ITEM. *Libellis adflictorū hominū ſupplicibus acceptis et cognitis, bonus* Princeps *mādat, ne pauperū cauſa plures in dies extrahatur, ſed eueſtigio ducatur ad umbilicū. Adſentator flexo poplite, & ſubſeruiēte geſtui uoce*: Fiet, inquit, gratioſiſsime domine, fiet. *Sed ab* Hero *progreſſus, qui totam iuuandi, et negocia celeriter expediēdi facultatē accepit lōgè quàm dominus aſperior ingraueſcit, nodū in ſcirpo quærit, res differt in annos, & gregē pauperē per tot cliuos atq; lamas diutius curſitare*

&

et domeſtica magno cũ diſpendio negocia negligere cõpellit, ut ſic autoritatis ſuæ & grauitatis ſuperciliosæ documenta præbeat, nec minus emungat in opes argento. ITEM. Princeps liberis ſuis tutores relinquit, qui ſi fuerint adulatores, aliud ore pollicentur, aliud manet alta mente repoſtum. Sic bonus Hieron rex Syracuſarũ, quindecim Hieronymo nepoti reliquit tutores, quos precatus eſt moriens, ut fidem erga Populũ Ro. 50. annos abs ſe cultã, inuiolatam ſeruarent, iuuenemq́; ſuis potiſſimum ueſtigijs inſiſtere uellent, diſciplinæq́;, in qua edoctus eſſet. Poſt hæc mandata quũ expiraſſet, tutores, qui pauloante in uerba regis iurauerant, adulatores perfidi, ſuis rebus & gloriæ magis ſtudentes, puerũ ita corruperunt, ut omnia in eo præcipitia ad exitium fuerint. Liu. lib. 4. 2. bel. pun.

ITEM. Adulatores, ad dicendum, conſultandum, cum hoſte confligendũ inutiles, in negocijs ſub alaribus, id eſt, quæ ad uoluptatem pertinent, nihil recuſant, fidi amoris miniſtri, nõ ſegnes in cœnis apparandis, obſequioſi in concubinas, ſed in uxores & adfines rigidi. Quibus ſi mãdet Princeps quicquid libitum fuerit rerũ infamium & minus honeſtarum, parati ſunt, nihil ſibi parcentes, modò gratum faciant mandanti Principi. Cuius fauorem aucupati, ueros ab eo amicos abigunt, nemini dant locum, neminem ſinunt accedere propius. Ex Plutar.

Quòd

Quòd ſi id non poßint, blandiuntur quidem palàm & aſſectantur, & quaſi obſtupefacti ſuſpiciunt, ac mirantur, ceu præſtantiores. Atqui cum apud Principem ſoli ſunt, ſubdunt, ac ſubſerunt calumnias quaſdam, ut ſibi beneuolentiam concilient, illos quos paulo antè falſo ueneratì fuerunt, in odium rapiant.

ITEM. *Cum proſperæ ac fortunatæ ſunt res Principum, adulator nemo uult, uel audet peccantem corrigere, ſed ubique felicitatem eße ſomniat, ad quam admonitio non debeat accedere. Verum ſi Principes ceciderint, & in ſummum diſcrimen fuerint adducti, tum certatim adulatores inſultant, & humiles iam, & abiectos redditos calcant, totam ſimul obiurgandi libertatem effundentes in illos, non aliter quàm flumen, quod præter naturam uicit. Increpando igitur dicunt: Miſerrimum hoc fatum ſæpe prædiximus, ſi conſilijs noſtris ſanis fuiſſent uſi, non in hanc miſeriam incidiſſent. Lugeant modò, digna ſtudiorum ſuorum præmia conſecuti etc. Sic Euctus & Eulœus amici Perſæ Regis, donec ſecundæ res fuerunt, ſemper illi, quemadmodum cæteri, blandiebantur, & aßentabantur. Cæterum ubi cum Romanis congreſſus apud Pydnam concidit ac fugit, tum acriter inſectantes, illum obiurgabant acerbè, & commemorabant quæ peccaßet, et ut quenq; faſtidiſſet, exprobrantes, donec homo*

Plu. de diſ. adu. et am.

dolo

dolore pariter & ira uictus, ambos gladio peremit. Rurſum contrario modo faciunt adulatores, ſi Princeps infortunatus ex omni ſæuicia calamitatis emerſerit, nemo tum eorum nebulonum eſt, qui non optima conſuluerit, bonam operam nauauerit & ubique plus omnibus ſudauerit.

Porrò infinita ſunt aulicarum adulationum genera, ſed omnium peſtilentiſsima ſunt duo. Alterū ſub prætextu libertatis adulari, ut Tyberio Graccho ſenatum ingredienti, ſurgens adulator quidam exclamauit inquiens: Eſſe liberè loquendum, nec reticenda, quæ ad Remp. attinerent. Erectis ad hanc uocem omnibus, ipſo etiam Tyberio attento: Audi (inquit) Cæſar, in quo te reprehendimus omnes, licet nullus audeat palàm fateri, Impēdis te ipſum, corpus tuum diurnis nocturnisq; laboribus & curis pro Republica conficiens. Huiuſmodi multa cum diceret, ſub libertatis prætextu turpiter adulans, C. Seuerus ſubieciſſe fertur: Iſta tanta libertas hunc hominem dabit exitio.

Alterum eſt, quum palpones manifeſta Principum peccata, grauem Reipublicæ perniciem illatura uidentes, excuſant atque defendunt. Ethnicus olim Philoxenus, maluit in lapidicinas reduci, quàm aſſentando mala Dionyſij carmina laudare. At hodie non pauci, qui Chriſtiani uideri uolunt, ſolius gratia uentris, non inconſulta modò Princi-

pum uerba ſæpius approbant, ſed facta etiam, quæ Principes ipſi compotes ſui non laudarint, ut ſacroſancta defendunt. Amplum & Principe dignum aſſerunt, ſi pauperum ſudoribus, & Reipublicæ uiſceribus maximam hominum inutiliſsimorũ turbam fouerit: & tanto, quem eius parentes, ſi reuiuiſcerent, deteſtarentur, luxu, ut maiore nõ poſſet, diffluens, omnes Heroas exceſſerit. Neceſſarium dicunt, ut fiſcus tot inutilibus, in faſtuum documenta, gloriæ certamina, ludorum ſpectacula, uenationum ſtudia ſumptibus factis, exhauſtus, uafro nouarum exactionum ſupplemento magis, quàm parſimonia, quod maximum uectigal, repleatur. Magnificum uocant, ſi ſubſtruſtionum ſuperbarũ magis quàm neceſſariarũ cauſa, fuerint onera ſubditorum nimis aggrauata; & inopes populi ſcorpionibus cæſi. Glorioſum denique prædicant, ſi Principi ſuo, maior ad inferenda uicinis etiam inſontibus arma, quàm ad defendendam patriam fuerit animus. Quem per ſe tumidum, aut etiam ad maleficia pronum, feruidioribus fortunarum ac poteſtatum præconiis inflant, & ut uentus excitat ignem, accendunt. Sic Curio propenſum ad bella Cæſarem extimulabat: Ipſi enim in bellum prono tantum tamen addidit iræ,

Luc. lib. 1. *Accenditq; Ducem, quantum clamore inuatur*

Blæſus ſonipes, quamuis iam carcere clauſo,
Immineat foribus, pronusq; repagula laxet.
Tolle moras (inquit) nocuit differre paratis,
Par labor, atque metus precio maiore petũtur.
Bellantem geminis tenuit te Gallia luſtris,
Pars quota terrarum, facili ſi prælia pauca
Geſſeris euentu, tibi Roma ſubegerit orbem.

Sic adulatores complurium malorum capita, morbos, morbis heroicis (quibus adhibita prudentia medicari poſſent) addunt, & oleum, quod aiunt, camino, ut longè ſatius fuerit, exemplo Philoxeni philoſophi, procul ab aula detrudi, quàm adulando tot grauiſſimorum criminum participes fieri, fauorem humanum aucupari, gratiam diuinam penitus amittere. Era.6.ap.

Hæc iam dicta Principi non (ut uidetur) inutilia cognitu fuerint, ut prudentior factus, non omnibus aulicis ſpiritibus fidem adhibeat, cum primis adulatoribus, qui omnia faciunt, ſuggerunt, loquuntur, admonent, conſulunt, laudant, non ex mero ſynceritatis candore, ſed fucatis linguarum tectorijs. Vnde ſæpius Principum uitijs colorem inducunt, non quòd probatu digna cenſeant, ſed quòd aſſentationis artificio (quæ promptior ars eſt emungendi argento diuites) uentribus ſuis bene conſulant. Quocirca ſi Principes indocti, deformes, elingues atque debiles fuerint, eruditione,

formoſitate, eloquentia ac fortitudine conſpicui celebrantur ab aßentatoribus. Quid quòd adulandi gens prudentißima laudat.

Iuue. ſa. 3. *Sermonem indocti, faciem deformis amici,*
Et longum inualidi collum ceruicibus æquat
Herculis, Antæum procul à tellure tenentis.

Plu. de diſ. adu. et am. *Et Plutarchus: Indoctum (inquit) qui diues eſt, ſimul & Rhetorem, & poëtam: quòd ſi opus ſit, etiam pictorem ac tibicinem faciunt. Inſuper & pedibus celerem, & robuſtum, dum illi ſuccumbunt inter luctandum, & in curſu ſuperantur. Sic enim Creßon Himeræus, curſu contendens cum Alexandro, data opera uincebatur. Quod quidem ſentiens Rex, indignè tulit. Item iam Reges plerique, nonne, ſi muſicantur, uocantur Apollines? cum inebriantur, Bacchi? cum luctantur, Hercules? in omne dedecus, gaudentes adulatione, abducuntur. Rectè Curtius lib. 8. ait: Adulatio perpetuum malum Regum, Quorũ opes ſæpius aſſentatio, quàm hoſtis euertit.*

Quin & innata Principibus uitia libenter palpones imitantur. Sic Alexandri Regis adulatores ceruicem inflexam, & in dicendo uocis aſperitatem reddiderunt. Sic item ferunt Platonis familiares, contractos humeros expreßiße. Item Ariſtotelis contubernales balbutiem illius imitari ſolitos. Prætereà fingunt ſe morbo ſimili ægrotantibus teneri

neri, & nec acutè cernere, nec audire, ſi cum luſcioſis ac ſurdaſtris agant. Quemadmodum Dionyſio cæcutiente, adulatores illius, alius in alium impingentes, & patinas inter cœnandum deijcientes, ſimulabant & ipſi cæcutientiam. Quæ ſpecie tenus grata quidem regi dementato, ſed re uera turpiſſimum naſutæ turbæ præſtigium, & irriſio fuit. Recte igitur diuus Hieronymus: Ne credas, inquit, laudatoribus tuis, imò irriſoribus, aurem ne libenter accommodes: Qui cum te adulationibus fouerint, & cum te impotentis mentis effecerint, ſi ſubitò reſpexeris, deprehendes poſt te colla incuruari, aut manu auriculas agitari aſini, aut æſtuantis canis protendi linguam. Quocirca in exquiſita cordis ſui curia perſpiciat Princeps conuerſantium ſecum mores, ut pernoſcat examuſſim, & quos charitate uera ſibi deuinctos habeat, & qui ſibi per fraudem adulentur. Pleriq; enim beneuolentiam ſimulantes, magno credentibus detrimẽto ſunt. Deſpiciat igitur adulandi peritos, eosq;, qui adulatione beneuolentiam captant, nec patiatur, ut meliores apud ſe partes occupent improbi. Etenim ut mel muſcæ ſequuntur, cadauera lupi, frumenta formicæ, ita adulatorum turba, non principem ipſum, ſed diuitias eius ſequuntur, non amici hominis, ſed menſarum atque loculorum. Hinc rectè Solon admonet, inquiens:

Hieron. ad ruſt. mont.

Aga. ad Iu.

Iſocrat. ad Nicoc. re.

Sen. de remed. fortui.

Diog li. 1. *Tu ſi ſapis, fac ſingulos probè obſerues,*
Ne fortè quiſquam tegat, quod habet intus
Odium, & interim uultu loquatur blando,
Ac lingua duplex ex atra ſonet mente.

Porrò qui uultum fingit, machinatur malum. Qui labra componit, mala perpetrabit. Quippe uultus Prouε. 19. *egregiè fingere, & ad* Empuſæ *morem, in uarias formas ſe uertere, omnibus denique adfectibus accommodare cortatiles ad unguem nouerunt adulatores.* Plu. in pol. *Qui ut aucupes auicularum uoces imitantur, ita ſe dominorum moribus attemperant, ut hiſce artibus gratiam uenentur, ac ſe dominis commẽdent. Qui cum externorum adfectuum, uitarum, ac motuum imagines in ſe recipere ſoleant, eleganter ſpeculis comparantur, & chamæleonti. Certè ut* Plu. de diſ. adu. et am. *hic colorum omnium exprimit ſimilitudinem, præterquam albi, ſic adulatores fucatis omnia coloribus, non ueris exprimunt penicillis. Quorum ut piſciũ* Polyporum *mutationes facilimè deprehendere licebit. Etenim in conſpectu* Principum *integerrimi, fideliſſimi, omniumq; officioſiſſimi comparẽt, mox uultum auertente domino, ſceleratiſſimi, perfidiſſimi, & ad functiones honeſtas pigerrimi nebulones conuincuntur, eò ſolum, unde priuata commoditas effulſerit, omnia ſtudia ſua dirigentes. Quòd ſi* Princeps *hominem aliquem uituperet, & illi uituperant, dicentes: Serò tu quidem hominem per-*

noſti

noſti, nam mihi nec ab initio placebat. Rurſus, ſi *mutata ſententia, laudet, multo magis laudant illi:* Per Iouem, *gratulamur (inquiunt) & illius nomine gratiam habemus, planeq́; uera credimus quæ dicis.* Quod ſi dixerit Princeps: Diuerſum uitæ *genus ſuſcipiam, & à* Reipublicæ *negocijs digreſſus, in tranquilliorem uitam me conferam.* Idem *ſuadent* Adulatores, inquientes: Iam *olim ab his tumultibus, & hominum inuidentijs nos liberari expediebat.* Quòd *ſi rurſum ad negocia & cauſas agendas propenſius uideatur, ſtatim acclamant:* Digna *te profectò cogitas:* Nam *à negocijs abeſſe, iucunda quidem res eſt, ſed humilis & ingloria.* Denique *quicquid dicunt* Principes, *idem* Adulator *dicit, artis* Gnatonicæ *memor proloquens:* Hiſce *ego non paro me ut rideant, ſed his ultrò arrideo, & eorum ingenia admiror ſimul. Quicquid dicunt, laudo: id rurſum ſi negant, laudo id quoque.* Negat *quis, nego: ait, aio.* Poſtremò *imperaui egomet mihi, omnia adſentari, is quæſtus nunc eſt multo uberrimus.* Id *intelligens* Chiroſophus, Dionyſij *Adulator, cum uideret* Regem *cum aliquot familiaribus ridentem, ipſe, quanquam longo abeſſet interuallo, nec audiret, pariter riſit.* Vnde Iuuenalis: Ridet *(inquit) maiore cachinno*

Concutitur: flet, ſi lachrymas conſpexit amici.

Ter. in Eu.

Era. 6. ap.

Iuu. ſa. 3.

Sed hæ ueræ lachrymæ non ſunt, ſed Crocodili, aut eiuſmodi, quas fortior uini melioris hauſtus facilimè poterit ad hilaritatem reducere. Sic reliquæ omnes adulatorum actiones fictæ ſunt. Et laudes plerumq; non ex ueritate, ſed metu profectæ. Quod Abſtemij docet Apologus de Aquila: Quæ ſe in pulchritudine cæteris auibus præferebat, cunctis hoc uerum affirmantibus, Pauo ſecum dicebat: Non pennæ te formoſam, ſed roſtrum & ungues efficiunt, quorum timore nulla ex nobis audet tecum de formoſitate contendere.

Hæc omnia, quoniam Principes uelut effaſcinati, non intelligunt, aut tardius accipiunt, Carneades dicere ſolitus fuit: Regum ac Principum filios nihil rectè atque bene diſcere, præterquam equitare. Quòd ſolus equus non curans, regem gerat, an priuatū, diuitem an pauperem, tergo excutit, quiſquis equitandi fuerit imperitus: ſed alij omnes adulantur, exoſculati ſtultam illam & aſpernandam Bionis ſententiam, ſic dicentis: Si quis agrum laudando feracem, & frugiferum reddere queat, non uideri errare, qui id facere malit, quàm fodere et fatigari. Verū cum adulatores inſinuatione prorſus artificioſa, Principibus palpum (ut aiunt) obtrudentes, uictum & amictum ſibi ſplendidum aucupentur, non immeritò ſimiles feruntur muſcis, quæ ut ſanguinem extrahunt, ſic illi pecunias exugunt.

Eră.7.ap.

Plu.de diſ. adu.et am.

Vnde

Vnde Niceſias Alexandro abigenti muſcas, quòd ab illis diceret ſe morderi: Magis, inquit, ab alijs quæ plus tui habent, guſtato ſanguine. Adulatores notauit, ut omnibus muſcis plus ſugentes. Quod non contingeret, ſi caudam illi Principibus non iactantes, ueritatem ubique loquerentur. Hæc enim odium parit, ac moleſta eſt. Etenim qui liberè & ſine adulatione ueritatem prædicant, & geſta prauæ uitæ arguunt, gratiam non habent apud homines. Atqui uerſipellis Adulatio colligit beneuolentiam, ut prandia conſequatur opipara. Eraſ. 6. apo.

QVID PRINCEPS AB aſſentatore laudatus cogitare debeat.

LAudatus ab aſſentatore Princeps cogitabit, ſub laudandi prætextu ſe peculiariter ad honeſta inuitari, admonitum, ut talis euadat, qualis encomio prædicetur. Et id propterea fieri, quòd generoſus animus blandimento magis, quàm ſcurrilibus conuicijs admoneri debeat, atq; uelit. Cogitabit laude celebratam colli torquem, nihil aliud innuere, quàm uirtutum omnium concentum, & harmoniam: Auri fulgorem, animi ſynceritatem poſcere. Gemmarum multiplici colorum gratia nitentium lumina, ſignificare,

uirtutum excellentiam, & quod quicquid honeſtū id in Principe eximium eſſe debere. Animo uerſabit, ornamenta ſua ſplendidiſſima nihil aliud indicare, quàm uehementem erga ciues charitatem. Reputabit inſignia ſua clariſſima uelle, ut maiorū ſuorum uirtutes, uel æquet, uel ſuperet. Animo reuoluet eximios Maieſtatis titulos, & magnificum gladij ius ideo conceſſum, ut meminerit huius præſidio patriam oportere tutam eſſe, cum ab hoſtibus, tum à ſceleroſis.

DE ARTIBVS Aſſentatorum.

Plut. de diſ adul. et ami

DVas potiſſimum eſſe ferunt artes Adulatorum: Prior, In ueris ac grauibus dominorum flagitijs, nihil ſe ſcire, ſe nihil intelligere cortales ſimulant adulatores: ſed ad errata leuiſſima, nihil etiam ad ſe pertinentia, mirè concitantur, magnoq; clamore & acrimonia iurgantur: Vt ſi quod uas in aula neglectum, pauimenta ſtercore canino fœdata, relictas aranearum telas conſpexerint, ſi Principis ocreas luto conſperſas. turbatum uentis amictum, animaduerterint, ſi parum ſplendidè ueſtitum, ſi à tonſore ruſtico malè tonſum: ſi deniq; canes, & aues non bene paſtas uiderint, Atqui parentū neglectus, nimia uiuendi licentia.

licentia, faſtus in familiares, inſatiabilis ludendi a-uiditas, prodigalitas, animus efferus, ebrietas, libido, furor, nihil prorſum hos mouent, in his elingues ſunt, in his timidi, perinde quaſi Aliptes athletam inebriari, ſcortariq; ſinens, circa Lecythum, & frictum moroſus ſit, Aut ſi Grammaticus puerū de tabula, deq; ſtylo caſtiget, porrò barbariſmum & ſolœciſmum committentē, audire ſe diſsimulet. Sic adulatores Ptolomæo Regi, cum diſcendi cupidus, ac pietatis ſtudioſus uideretur, de lingua, de uerſiculis, de Hiſtoriala, atq; alijs de nugis, ad mediam uſque noctē reluctabantur, ſed tympana pulſanti, ſæuienti, uiribus imperij turpiter abtenti, uectigalibus opprimenti populū, & alia patranti crimina, nemo repugnabat. Non aliter ergo, ac ſi quis hominis tubera, fiſtulaſq; habentis, medico ferro pilos duntaxat incidat, & ungues. Sic adſentatores, obiurgandi libertatem, ijs admouent partibus, quæ non dolent, neq; moleſtiam adferunt.

ALTERA. Cum animus humanus duas habeat partes, alteram ueram, honeſtis gaudentem, rationi obtemperantem, Alteram rationis expertem, mendacijs gaudentem, adfectibus obſeruientē, Adulatores aſtutā uapido portantes pectore uulpem, ſolent relicta meliore, ad brutam, & adfectibus obnoxiam partem adhæreſcere, Hanc ſcabunt, ac titillant, huic perſuadent, & abducunt

à rationis amuſſi, pernicioſam quandam mollitiem illi molientes inducere. Ergo quemadmodum cibi nonnulli ſunt, qui neq; ſanguini, neq; neruis, neq; medullis aliquid uigoris addunt, ſed pudenda modò permouent, aluum tumefaciunt, & carnem ſupputrem & flaccidam gignũt, Sic aſſentatoris oratio, nihil addit ſobrietati, nihil prudẽtiæ nihil uirtutibus alijs omnibus, ſed uiciorum irritamenta prouocat, ſemper alicui imminens animi morbo, hunc premit, & urget, Bubonis in morem undique putribus, & inflammatis animi partibus incumbendo. Proinde ſi iraſceris, ulciſcere, inquit. Si concupiſcis, fruere, inquit. Si ſuſpicaris, crede, inquit. Si diuitijs inhias, rape, inquit. Si regnum affectas, bellando tibi ſubijce, inquit.

QVOMODO PRINCEPS adulatorem ab amico diſcernere debeat.

NEruos omneis in id Princeps intendere debet, ut pernoſcat, qui ueri ſui ſint amici, & qui more paraſitorum, cibi gratia diligant non ex animo. Quippe nemo minus amicus eſt Principi, quàm qui turpiter aſſentando, dementat, & abducit à recto, qui bellis inuoluit, qui perſuadet expilationes populi, qui tyrannidis

Er. in princip. inſtit.

tyrannidis

rannidis artem docet, qui illum bonis omnibus fa-cit inuiſum: hæc eſt uera proditio, & non uno ſup plicio digna. Exiſtimet ergo ueriſſimos amicos, non qui laudent omnia, quæ dicantur à domino, ſed qui nihil non integro iudicio facere contendũt ſic ut gratulentur tibi, ſi benè: contrà mœrore affi ciantur, ſi perperam dixeris, aut feceris, Hos re-uera ab omni fraude abhorrentis amicicia præ ſe ferre ſcias inſignia. Quippe uerus amicus in re-ctis factis ſocius eſt imperterritus, nõ in peccãdo. Fidus amicus inſeruit in rebus honeſtis, Adulator in turpibus: hic ad gratiam, ille ad Reip. utilita-tem. Verus amicus, nullius hominis crimina laudat nec ullius perſonæ metu deterritus mendacia dicit ſed mordicus tenet illam ſententiam D. Auguſtini ſic dicentis: Quisquis metu cuiuslibet poteſtatis ueritatem occultat, iram Dei ſuper ſe prouocat, Quia magis timet hominem quàm Deum, cui magis quàm hominibus oportet obedire. Rex eris, ait Horatius, ſi rectè facies, hic murus ahæneus eſto.

Agapetus.

Plut. de diſ adul. & am.

Auguſt. ad Caſulanum.

Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.
 Audebit dicere Pentheu
Rector Thebarum, quid me perferre patiq;
Indignũ coges? adimam bona, nempe pecus, rẽ,
Lectos, argentum, tollas licet: in manicis, &
Compedibus ſæuo te ſub cuſtode tenebo:
Ipſe Deus, ſimul atq; uolam, me ſoluet opinor.

Hor. i. epi. & 16.

Hoc ſentit, moriar. mors ultima linea rerū eſt. Contra ollares amici, quales illi ſunt aulici canes, ad parietem, ut aiunt, ſtelicem inflectere ſoliti, omnia uentris gratia ſuſcipiunt ac laudant, nihil curantes, honeſta ſint an turpia, commoda uel noxia: uerſipelles audent tenebras lucem, lucem tenebras dicere, in opere bono pigri, ſolum in negocijs (ut dictum eſt) ſubalaribus ſtrennui, lapidem omnem mouent, ne gratiam lenocinijs comparatam amittant, nihil ſoliciti utrum dominis oportunè res an malè ſit caſura, Vnde ſub perſona adulatoris aulici rythmicus Germanus Murſzhaim cecinit:

Iohã. Agri.

Alles was mein herr gern hözet/
Vnd wan er land vnd leut verdözet/
So radt ich/ja Herr/es ſei gůt/
Wiewol ich anders hab im můt/
Ich hilff vnd radt machen parthei/
Obs wol wider gemeynen nutz ſei/
Wann mir eyn ſchlecklin dauon wirt/
Was frag ich darnach wen es irzt.

Hoc eſt:

Cuncta loquor, miſeris, dño aut nocitura, uel ipſi
Perſpiciam altori, quæ placitura meo.
Corde gerens aliud, lingua conſulto, quid ad me,
Si fleat hirtus, ego dum ſatur altilium.

Io. Chry. li 4. de ueſtig philoſop.

Adulator igitur qui uere ſcorpius dici poterit incedens palpando, ſed cauda feriens, & quaſi cla

uum

uum in illius oculum, cum quo ſermonem conſerit figens, maximè cauendus eſt Principi, ſapienter imitaturo Regem Ageſilaum, quē Xenophon narrat, eos amicos fauore proſecutum, & ab ijs libenter laudari ſolitum, qui non dubitarent, & uituperare. Nam amicus iucundus & blandus putandus eſt, qui quandoque poßit contriſtare. Et melior eſt manifeſta correptio, quàm clādeſtina dilectio. Et melius eſt, à ſapiente corripi, quàm ſtultorum adulatione decipi. Princeps igitur adulatores hoſtium numero ducat, & fidos exiſtimet amicos, non qui quicquid dixerit, aut fecerit, laudant, ſed qui errantem audent increpare. His faueat, & parum etiam dextrè monentibus ignoſcat, ne rectè monituri ullo feritatis exemplo, deterreantur ab officio. Rectè igitur Agapetus ad Iuſtinianum: Accepta eos, qui bonorum te conſiliorum admoni tum uolunt, non eos, qui adulantur. Illi, quod expe dit, perſpiciuut: hi quæ potentibus cordi futura, reſpiciuut, corporum umbras imitantes, ſingulis eorum dictis applaudunt. Proinde ſuſpecta ſit blandiloquentia, nec æſtimandi homines ex bonis dictis, ſed ex bonis factis. Inſidiatur Principi, quiſquis admodum blandus eſt. Meminerit ſic capi & illici aues, ſcilicet imitatione uocis, Hinc illud Catonis.

Ex Plutar.

Prouer. 27

Eccleſia. 7

Iſocra. ad Nicoclem reg.

Noli homines blandos nimium ſermone probare,
Fiſtula dulce canit, uolucrem dũ decipit auceps.

Breuiter qui grata ſemper loquuntur, et qui commodi ſui gratia ſunt amici, ueri nõ ſunt amici, ſed adulatores atq; paraſiti. Quos dum affatim paueris, arridebunt, plaudent manibus, laudabunt uirũ optimum, liberalem deniq; patrem patriæ dicent. Sin aliquando ceſſaueris, ſiquidem ſponte auarũ, ſordidum, miſerum diffamabunt, & aduerſitatis tempore fugiunt: Sed amici ueri in aduerſis hærent & illas domos auidius frequentant, quas fortuna deſeruit. Vnde Tarquinius Superbus Rex, factus exul, dicere ſolitus: Se tum deniq; cognouiſſe, quos habuiſſet amicos fidos, quos infidos, cum neutris gratiam referre poſſet.

Petrar. lib. 1. dial. 19.

Eraſ. 6. apo.

QVOMODO PRINceps amicorum animos experiri queat.

Eraſ 7. ap.

REx *Demetrius aiebat ueros amicos in rebus lætis adeſſe uocatos, in aduerſis inuocatos, & ultrò, ſed uulgo ſecus fit. Nam princeps in ſumma rerum affluentia & felicitate plurimos etiam nõ uocatos habet amicos, ſed in aduerſitate paucos, iuxta illud.* εὐτυχία πολύφιλος, Et,

Donec

Donec eris fœlix, multos numerabis amicos,
Tempora ſi fuerint nubila, ſolus eris.

Viri enim infortunati (ut aiunt) procul amici. Er*go ſi rebus adhuc florentibus, experiri uoluerit ſuorum fidem, imitari poterit uirum illũ diuitem, qui fortunatus, & admodum liberalis, magnam habebat amicorum copiam, quos ad cœnam ſæpiſſimè inuitabat, ad quam libentiſſimè accedebant.* Ex fabulis Abſtemij. *Volens autem experiri, an in laboribus & periculis ſibi fideles eſſent, omnes pariter conuocauit dicens:* Obortos *ſibi inimicos, ad quos perdendos ire ſtatuerat:* Quare *correptis armis ſecum irent ut illatas ſibi ulciſcerentur iniurias:* Tunc *omnes præter duos, ſeſe excuſare cœperunt. Cæteris igitur repudiatis, illos tantum duos, in amicorum numero habuit, quos deinde ſigulari amore proſecutus eſt.* Vafrum Conſtantij, *qui* Conſtantini *pater erat, factũ, qui uolens in ſuo palatio quoſdam Chriſtianos probare, ſi boni & ſolidi eſſent uiri.* Euo*cans uniuerſos præcepit dicens, ut ſi quidem uenirent ad ſacrificandum, & eius colerent* Deos, *circa eum eſſent, & in ſuo cingulo permanerent.* Si *uerò refugerent egrederenturq́;, de palatio gratias agentes, quò minimè punirentur.* Cumq́; *in utroque apparuiſſent, alij quidem religionis deſertores, alij uerò diuina præſentibus præponentes: deliberauit eis amicis, & conſiliarijs uti; qui in me-*

lioribus fideles conſtanteſq; permanſerũt. Alios ueluteffœminatos auerſatus, expulit à ſuo colloquio, credens eos nunquam circa ſuum principem fidos fore, qui fuerint Dei ſui ſic paratiſſimi proditores, ut habetur Eccleſiaſticæ hiſtoriæ li. primo.

QVOMODO PRINCIPEM ab amicis expediat admoneri.

Seneca de beneficijs.

NOn incaſſum dixit Seneca: Monſtrabo tibi, cuius rei inopia laborent magna faſtigia, & quid poſſidentibus omnia deſit, ſcilicet: qui dicat uerum. Vnde una contentio eſt, quæq; blandiſſime fallat. Quod potiſſimum ad aulicos proceres referri poteſt, quorum pauciſſimi ſunt, qui uelint, uel auſint Principem libere reprehendere magis, quàm ad gratiam loqui. Rurſum inter hos paucos, haud facile reperias, qui id facere norint, ſed ita ſe liberè loqui putant, ſi conuitientur ac uituperent. Atqui libertas intempeſtiua ſimilis eſt pharmaco, non in tempore dato, moleſtiam magis, quàm utilitatem adferenti. Erit igitur eorum, qui cũ Principe conſuetudinem agunt, ut in tempore, ut commodè, ut amicè moneant. Deinde ut ſpectent, ut ad illius utilitatem atque honeſtatem oratio pertineat, ne ſermo ſpiret aliquam priuatam cõmoditatem. Vnde Hyperides iubebat Atheni

Plut. de diſ. adul. et ami

Er. in princip. inſtit.

Plut. de diſ adul. et ami

Athenienſes conſiderare, non ſolum an eſſet acerbus, ſed an gratis acerbus. Attamen, ſi iuſta ratione propulſus, iniuriæ priuatæ incuſare uolueris Principem, id commodius feceris aliorum prætextu. Sic Plato, cum ipſe negligeretur à Dionyſio, ſuper Aeſchine neglectui habito, Tyrannum admonuit. Etenim cum ipſe à Dionyſio faſtidiretur, parumq; cum illo conueniret, popoſcit congrediendi copiam. Ille putans Platonem aliquid de ſe queſturum, dedit, Plato uerò in hunc modum cum eo diſſeruit: Si quem ſenſeris inimicum in Siciliam appuliſſe, Dionyſi, qui mali quippiam tibi facere uoluerit, cæterum non data oportunitate nihil maleficerit, nũ hunc ſineres abire, citraq; noxam dimitteres? Multum abeſt, inquit Dionyſius, ut id faciam, ò Plato. Oportet enim hoſtium non facta ſolum, ſed animi quoque propoſitum odiſſe. Ergo ſi quis, inquit Plato, tui amore beneuolentiaq; huc profectus boni quippiam tibi cupiens adferre, non faciat autem, te non præbente illi oportunitatem, num par eſt hunc nulla cum gratia, contemptum abijcere? Hic cum Dionyſius interrogaſſet, quisnam is eſſet, Aeſchines, inquit, uir & moribus cum quouis Socratis amicorum conferendus, & qui poßit dicendo meliores reddere, cum quibus habeat conſuetudinem. Is cum huc multum euenſus maris adnauigauit, ut per philoſophiam,

Elegans inductio Platonica.

tecum haberet conſuetudinem, neglectus eſt. Hæc *Platonis oratio, in tantum commouit Dionyſium ut protinus illum complecteretur, beneuolentia hominis, animiq; magnitudine delectatus, Aeſchinem uerò honorificè ſplendideq; tractaret.*

Deinde curandum ut libertas admonendi morum iucunditate ſit condita, ne contentioſa & contumax ſit oratio, ſed placida & ciuilis. Ciuilius, uerbi gratia, fuerit, Si dicas: Ignoraſti Princeps illuſtriſsime, quàm ſi dicas: iniuriam feciſti. Item: Non attendiſti, dictu mollius eſt, quàm: turpiter egiſti. Rurſum: Ne contendas cum adfinibus, moderatius, quàm ſi dicas: Ne uiolenter illorum iura peruertas, ac bona rapias, Item: Fuge concubinas te corrumpentes, urbanius, quàm ſi dicas: ſcortationibus aſsiduis corpus & animam perdas. Hic paulo tamen acriore, & magis ſeria opus eſt reprehenſione, cum tempus ſcilicet, depoſcit, ut beluina uoluptate, aut ira, aut ferocitate præcipitem coërceas, aut ut aduerſus ſtultum aliquem animi motũ reluctęris. Sic libere locutus eſt Solon apud Regem Crœſum, inſtabili felicitate corruptum ac tumidum, iubens ſpectare finem. Sic Socrates compeſcuit Alcibiadem, ac ueras expreſsit lachrymas, cum illum coargueret, & cor illi funditus moueret. Sic Plato Dionem, cum eſſet florentiſsimus, & ob formam rerumq; magnitudi-

nem,

gem, omnium in ſe uertiſſet animos, ad monuit, caueret ac metueret contumatiam, ut cuius comes eſſet ſolitudo. Scripſit eidem Xeuſippus, ne ſuperbiret, quòd magnifieret inter pueros, & mulierculas, ſed uideret, ut Siciliam æquitate, iuſticia, optimisq; legibus ſic ornaret, ut eam celebrem redderet Academiam.

Poſtmodum cauendum, ne libertatem admonendi iactemus, ac uulgò circumferamus, ſed ad iuuandum Principem ac ſanandum, ea duntaxat utamur, nec inter pocula monitoris perſonam induamus.

Inſuper cauendum erit & illud, ne coram pluribus obiurgemus Principem. Certe non aliam ob cauſam, in Cletum perinde concitatum Alexandrum fuiſſe plures arbitrantur, quàm ut Regem uinoſum, multis præſentibus coërceret. Et Ariſtomenes inſtitutor Ptolomæi, quòd dormitanti præſentibus Legatis inſtiterit, & expergefecerit, anſam quandam præbuit adulatoribus, Regis uicem indignari ſeſe ſimulantibus, ſi tantis laboribus ac uigilijs feſſum ſomnus occupauit, Seorſim, inquiunt, admonere te debemus, non coram tam multis uiris manum inijcere. Conueniet igitur illud Platonis habere in animo. Nam cum Socrates obiurgaret acrius familiarem quempiam, in conuiuio cum eo diſceptans: Nonne ſatius fuerat, inquit,

Plato, hæc illi ſeorſim dixiſſe? Et Socrates: At tu ſanè nonne ſatius feciſſes, ſi ſeorſim iſta mihi dixiſſes?

Poſtremo curandum, ut amarulentam admonitionem ad extremum adhibita uerborum comitate mollias. Conueniet igitur imitari Medicos, qui ut cum ſecant partem adflictam, in cruciatu non deſtituunt, ſed placidè rigant ac leniunt, ſic qui admonent ciuiliter, non protinus aufugere, ſed alijs colloquijs, & uerborum comitate delinire, ac mollire debent. Quo neglecto periculum accedit. Etenim Principem eum, qui reprehenſione uulneratus deinde ira percitus turbatusq;, dimiſſus abierit, poſtea difficilimè reuocaueris, & ægerrimè conſolatus fueris.

QVAENAM INCOMMODA crimen Adulationis ſequantur.

Eraſ. 3. apo.

Diogenes, aut, ut Plutarchus uult, Bias interrogatus, quæ beſtia morſum haberet nocentiſsimum, & quod animal eſſet omnium maximè noxium. Si de feris, inquis, interrogas, obrectator. Si de cicuribus, adulator. Nam obtrectator præ ſe fert odium. Adulator ſub amici perſona multò etiam lædit grauius, & ſub

melliti

melliti ueneni pigmentis, plurimum incommodat, ut adulatio perniciosa, prouerbio non iniuria dicatur, melle litus gladius. Etenim *ut aranea (ut aiunt) antequam mordeat, linit: & medicus, antequam ſeriat: & auceps, & mulier, quem fallere uult, delinit: & polypus quem demergit, amplectitur.* Ita *peſſimi hominum nunquam terribiliores ſunt, quàm dum ſe geſtu & uoce leniſſimos oſtendunt.* Quod *in primis de* Domitiano Principe *lectum eſt.* Vix *ulla eſt ſine ſuſpitione delinitio, & ad fallendum humana uoce nihil aptius.* Vnde *non malè* Diogenes, *uel ut alij ſcribunt,* Antiſthenes *Athenienſis aiebat, ſi ad alterutrum adigeret neceſſitas, ſatius eſſe in coruos incidere, quàm in adulatores,* εἰς κόρακας ἢ εἰς κόλακας. Nã *corui non comedunt, niſi mortuos,* Adulator *etiam uiuos deuorat, & plus lingua uenenata perſequitur, quàm manus perſequentis.* An *non perſequi eſt, foris uultu uirgineo applaudere, intus ſcorpionis (ut dixi) aculeo pungere,* Fronte *blanda mellitos adulationis imbres compluere, corde perfido infanda machinari,* Ex *hominibus ſtultis inſanos facere.* Breuiter *in omnia genera diſcriminum adducere, idq́; mellito laqueo, id eſt, per adulationem, quæ periculis maximis, & criminibus grauiſſimis plena manu ſubminiſtrat fomenta.* Nam *qui malè agentibus adulatur, pul-*

Petrar. lib. 1. dialog.

Era. in prou. Ad coruos.

& 7. apo. Auguſt. ſuper pſal. 69.

Alanus de cõplanctu naturæ.

uillum ſub cubito, & ceruical ſub capite peccantis ponit, ut eo fultus in uitijs molliter quieſcat. Eiuſmodi *puluillos & ceruicalia ſub* Alexandri *ceruice poſuit adulator* Anaxarchus. Qui *cum* Alexandrum, *ob* Cliti *necem, quam inter uina perpetratam inſonti* Rex *intulerat, ſe diſcruciantem uideret: Clito, inquit, contigit iuſtitia, quæ dijs aſsidet, perſuadere turpiter cupiens, homicidium diuinum factum, & quicquid à* Rege *fieret, ius faſq; eſſe.* Et *crimina* Regis Cambyſæ *turpiter fouerunt iudices* Perſici, *qui percontanti* Regi, *num qua lex eſſet, quæ cum ſorore (cuius amore fœdo captus erat) nuptias contrahere ſinat, reſponderunt, nullam ſe apud* Perſas *eiuſmodi legem inuenire, præter eam, qua licet* Regi *facere, quicquid libet.*

Era. 6. ap.

Herodo. in Thalia.

Porrò ſi non oſcitanter hiſtorias euolueris, inuenies complures potentiſsimos Heroas, *in maria, ut aiunt, malorum ab aſſentatoribus ſæpiſsimè præcipitatos, & ex ſumma felicitate miſerrimam in calamitatem detruſos.* Quondam Hieronymus *ille* Syracuſarum Tyrannus *fortunatiſsimus uixiſſet, ſi fidem erga* Romanos, Hieronis *aui ſui ueſtigia ſecutus, integram conſeruaſſet: & diſciplina, in qua bene fuit edoctus, inſtitiſſet, non adulatione corruptus, fœdera turpiter rupiſſet. Sed inflatus eorum aſſentationibus, qui cum non* Hieronis, *ſed* Pyrrhi *etiam* Regis *materni aui iubebant meminiſſe, legationem*

Liu. lib. 4 ſec. bel. pu.

onem ad Carthaginienſes miſit, qua æquum cenſebat, Siciliam ſibi omnem cedi. Quam iactationem in iuuene furioſo, non arguebant adulatores, dummodo auerterent eum à Romanis. *Sed omnia in eo præcipitia (ut ſupra dictum) ad exitium fuerunt.* Legimus Alexandrum, *ſummo ingenio, ſumma modeſtia diſcipulum* Ariſtotelis. *At poſtea quàm ab adulatoribus* Rex *fuit appellatus, ſuperbum, crudelem, & immoderatum euaſiſſe. Græciæ bellum illaturus* Xerxes *ſeptuaginta millia de regno ſuo armauerat, & trecenta millia de auxilijs, ut non immeritò proditum ſit, flumina ab exercitu eius ſiccata,* Græciamq; *uix capere exercitum eius potuiſſe.* Naues *quoq; decies centum millia numero habuiſſe dicitur.* Harum *igitur copiarum fiducia* Rex *elatus intumebat, & animum ſuperbum, oblitumq́; quàm caducis confideret, adulatores impellebant.* Alius *aiebat, non laturos nuncios belli, & ad primam aduentus famam, ter ga uerſuros.* Alius *nihil eſſe dubij, quin illa mole non uinci ſolum* Græcia, *ſed obrui poſſet: magis uerendum, ne uacuas deſertasq́; urbes inuenirent, & profugis hoſtibus uaſtæ ſolitudines relinquerentur, non habituris, ubi tantas uires exercere poſſent.* Alius *illi uix rerum naturam ſufficere.* Anguſta *eſſe claſsibus maria, militi caſtra, explicandis equeſtribus copijs campeſtria.* Vix *patere*

Cic. epiſt. ad Atti. lib. 13.

Iuſt. lib. 2. Oroſius lib. 2. cap. 10.

Sene. lib 6. de benefi.

cœlum ſagittis, ad emittenda omnia manu tela. Cũ in hunc modum multa undique iactarentur, quæ hominem nimia æſtimatione ſui furentem concitarent. Demaratus Lacedæmonius ſolus dixit, ipſam illã, qua ſibi placeret, magnitudinem indigeſtam et grauem, metuendam eſſe ducenti. Non enim uires, ſed pondus habere, Vi modica nunquam regi poſſe, nec diu durare, quicquid ſtare non ualeat. Nihil tã magnum eſſe, quod perire non poſſit, &c. Sed adulatorum ſententia præualuit. In hoſtium igitur regiones copias traiecit: Sed ut introitus in Græciam terribilis fuit, ita turpis ac fœdus diſceſſus. Nam

Val. li. 3. cap. 2. Leonida Spartanorum rex cum trecentis ciuibus apud Thermopylas toti Aſiæ obiectus, grauem illum & mari & terræ Xerxen, nec hominibus tantum terribilem, ſed Neptuno quoq; compedes, & cœlo tenebras minitantem, pertinacia uirtutis, ad ultimam deſperationem redegit. Et ſtratus per totam Græciam Xerxes intellexit, quantum ab exer

Ex Seneca. citu turba diſtaret. Itaq; Xerxes pudore, quàm damno miſerior, Demarato gratias egit, quòd ſolus ſibi uerum dixiſſet, & permiſit petere, quod uellet.

Oroſi. li. 1. cap. 11. A qui bello in Græcia infeliciter geſto, contemptibilis ſuis factus Xerxes, per Artabanum præfectum ſuum in regia circumuentus occiſus eſt. Quo uel uno miſerrimo Regis, per adulationem perditi, fato Principes cautiores facti diſcerent, ipſam te-

ferrimam uiciorum adiutricem, adulationem amouendam, malorumq; machinatricem fugiendam eſſe. Sed cum hodie plurima durent in aulis adulationum genera, nullum tamen exitialius aſſentandi genus, quàm cùm uerbis Euangelicis, *aut propheticis aſſentatores, animi morbis blandiuntur, non medentur.* Cic. de am. Eraſmus in mil. Chri.

Audit Princeps: Omnis poteſtas à Deo, *protinus ſurgunt criſtæ, & Adulatore peruicaciter instigante, cornua tolluntur. Audit Princeps:* Exijt edictum à Cæſare, ut deſcriberetur totus orbis. Item: Aperto piſcis ore, inuenies ſtaterem, acceptũ eum, da illis pro me & te. Item: Date Cæſari, quæ Cæſaris ſunt. Et uectigal, cui debetis uectigal &c. *His protinus inflatum Principem Adulator admonet, & calcaria ſubdit, dicens: Acquiſſimum eſſe, ut non magna etiam urgente neceſſitate, ſed rebus pompoſo magis quàm utili apparatu conſumptis, pecunias à miſeris ſubditis extorqueat, ſudorem ac ſanguinem populi pauperis exugat. Ita dum Adulator uerſipellis malefacta Principum laudibus effert, auget, quæ debuerat increpare. Hinc ergo per Prophetam dicitur:* Væ his, qui conſuunt puluillos ſub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia ſub capite uniuerſæ ætatis. *Ad hoc quippe ſub cubito puluillus, uel ceruical ſub capite iacentis ponitur, ut molliter (ut dixi) quieſcat in peccatorum uolutabro.* Gre. in mo. Ezech. 13.

Rectè igitur Agapetus Iuſtinianum monet, inquiens: Pellaces adulatorum ſermones auerſare, ut coruorum rapaces mores: illi namq; corporis effodiunt oculos, iſti autem animæ hebetant cogitatus, cũ non permittant perſpicere rerum ueritatem, uel enim commendant nonnunquam, reprehenſione quæ digna ſunt, uel reprehendunt plerunq;, quæ omni laude ſunt maiora, ut de duobus alterum ab ipſis committatur, uel prauorum laus, uel contumelioſa bonorum criminatio, Quorum memores Ethnici Cæſares ac Principes, Vatiniano quodam (ut aiunt) odio proſecuti ſunt adulatores. Octauius Auguſtus, quamuis ſcelere occuparit imperium, cõtumeliæ loco ducebat, uocari dominum, & hanc appellationem à Mimo delatam, coram uniuerſo populo, uultu ſimul & uoce renuit, uelut eo uocabulo tyrannis exprobraretur. Quam hominis Ethnici moleſtiã, non malè Princeps Chriſtianus imitaretur. Idem Tyberius Cæſar fecit. Is cuidã, à quo fuerat dominus appellatus, denunciauit, ne ſe amplius cõtumeliæ cauſa nominaret. Etenim adulationes adeo auerſatus eſt, ut neminẽ ſenatorũ, aut officij, aut negocij cauſa ad lecticã ſuã admiſerit. Et quendam dicentem: ſacras eius occupationes. et rurſum aliũ: Autore eo ſenatũ ſe adijſſe, uerba mutare, & pro autore ſuaſorẽ, pro ſacris laborioſas dicere coẽgerit. Quanta modeſtia in tanto Principe! Nunc quidem

Eraſm. in prim. inſtit.

Suet. in Tyberio.

Era. 6. ap.

dem nihil audire poſſunt, niſi ſacras maieſtates, gratioſas celſitudines, & reuerendiſſimas dominationes. Item Alexander Magnus in Ammonis templo, quum à uate dictus eſſet Iouis filius: Nihil, inquit, mirum. Nam Iupiter omnium quidem natura pater eſt, ſed ex his optimos quoſque peculiariter ſuos facit. Modeſtiſſimè interpretatus eſt oraculum. Nam uates per adulationem dixit illum filium Iouis. Alexander faſſus eſt, Iouem natura autorem ac parentem eſſe omnium: ſed eos demum peculiariter pro ſuis filijs agnoſcere, qui uirtute ac præclarè geſtis proximè ad diuinam naturam accederēt, ea eſt, omnibus benefacere. Eraſ. 6. apo.

Item. Cum in obſidione cuiuſdam urbis infirmiſſima mœnium quærens, ſagitta ictus eſſet, multiq́; eorum, qui illum ſæpenumero Deum appellare conſueuerant, accurriſſent, ſerena fronte: Hic quidem inquit, ſanguis eſt, ut uidetis, & non liquor, ut canit Homerus. Omnes me prædicatis Iouis eſſe filium, ſed uulnus hoc, hominem me eſſe clamat. Plu. in ap.

Item. Cuidam apud Lyſandrum iactanti, quòd ipſum & laudibus ueheret, & aduerſus obtrectantes tueretur. Duo, inquit, mihi ſunt boues ruri, tacentibus ambobus, tamen certò noui, uter ſit ignauus, uter ad laborem ſtrenuus. Senſit ueram uirtutem non egere laudibus adulatorum, cum ipſa ſecū ducat ſuam laudem ac decus. Cæterum qui nihil gerunt Eraſ. 1. ap.

runt præclari, his opus eſt Thraſonibus atq; Gnatonibus. Item, Ariſtobulus Hiſtoricus librum conſcripſerat de rebus ab Alexandro Macedone geſtis, in quo multa ſupra ueri fidem adulantiſsimè affinxerat, eum cum illi in nauigatione recitaſſet, Alexander arreptum è manibus librum in fluuium Hydaſpen demerſit, et ad Ariſtobulum conuerſus: Tu inquit, dignior eras, ut eòdem præcipitareris, qui ſolus ſic me pugnantem facis, ac uel uno iaculo interficis elephantum.

Era. 8. ap.

Victus tamen aliquando pellacibus adulatorũ lenocinijs Alexãder, ita matri ſcripſit: Rex Alexander, Iouis Ammonis filius, Olympiadi matri ſalutẽ dicit. Sed Olympias ei reſcripſit in hanc ſententiã: Amabò (inquit) mi fili, quieſcas, neq; deferas me, neque criminere aduerſum Iunonem. Malum mihi prorſum illa dabit, quum tu me literis tuis pellicem illi eſſe confiteris. Sic mulier ſcita comiter admonuit, deponendam eſſe opinionem uanam, quam ille blandimentis adulantium imbiberat, genitum eſſe ſeſe de Ioue. Item. Adulatores cane peius & angue oderat Alexander Seuerus. Qui ſolum hoc nomine uolebat ſalutari: Aue Alexãder. Quòd ſi quis caput flexiſſet, aut blandius aliquid dixiſſet, uti adulator, uel abijciebatur, ſi loci eius qualitas pateretur, uel ridebatur ingenti cachinno, ſi eius digni-

Gell. li. 13. cap. 4.

Ael. Lam. in Alc. Seu.

tas grauiori ſubiacere non poßet iniuriæ.

Idem adulatorem aulicum, qui malignæ aſſentationis artificio, in cauſis ab utraq; parte pecunias acceperat, fumo necauit. De qua re ſcribit idem autor, inquiens: Alexander ſolus poſt meridiem, uel matutinis horis, idcirco nunquam alios uidebat, quòd ementitos de ſe multa cognouerat, Speciatim Verconium Thurinum, quem cum familiarem habuißet, ille omnia uel fingendo ſic uendiderat, ut Alexandri quaſi ſtulti hominis, & quem ille in poteſtate haberet, & cui multa perſuaderet, infamaret imperium, ſicq; omnibus perſuaſerat, quòd ad nutum ſuum omnia faceret. Deniq; hac illũ arte deprehendit, ut quendam immitteret, qui à ſe quiddã publicè peteret, ab illo autem occultè quaſi præſidium poſtularet, ut pro eo Alexandro ſecretò ſuggereret. Quod cũ factũ eßet, & Thurinus ſuffragium promiſißet, dixißetq; ſe quædam Imperatori dixiße, quum nihil dixißet, ſed in eo pendere, ut adhuc impetraret euentũ uidens: cumq; iterũ iußißet Alexander interpellari, & Thurinus quaſi agens aliquid nutibus annuißet, neq; tamen interim quicquam dixißet, impetratum autem eßet, quod petebatur, Thurinus autem ab illo qui meruerat, fumi uenditor, ingentia præmia percepißet, accuſari eum Alexander iußit, probatisq; per teſtem omnibus, & quibus præſentibus, quid accepiſſet, & quibus

Era. in prouerb. fumũ uendere.

quibus audientibus, quid promiſiſſet, in foro tranſitorio ad ſtipitem altum ligari præcepit, & fumo appoſito, quem ex ſtipulis atq; humidis lignis fieri iuſſerat, necauit, Præcone dicente: Fumo punitur, qui uendidit fumum. Eodem *ſupplicio digniſſimi, qui adhuc in* Principum *aulis, ſellis duabus ſedendo, pecunias ab utriſque partibus accipere, & promiſſis ingentibus inopem lactando plebem aucupari munera, fumosq; uendendo res ſuas priuatas augere & exornare ſolent, inopum autem fortunas adfligere.*

CALVMNIA.

IN *magnis* Heroum *aulis ubertim prouenit herba, quã uocamus* Calumniam, *hoc eſt, malicioſa et mendax infamatio.* Quam Lucianus *Aſſentationi cognatam, imò ſororem eſſe ſcribit, quæ radices ubi cœperit agere, plurimum incommodorum atque uenenorum producit, omnibus ipſa gladijs acutior.* Calumniatoris *enim uerba, perinde ſunt ac uerbera, penetrantq; penetralia pectoris.* Hinc Thearidas, *cum gladium cote acueret, rogatus à quopiam, num eſſet acutus:* Acutior, *inquit, calumnia, grauiter innuens; rem omnium rerum nocentiſſimam eſſe calumniam;*

Prouer. 18. & 26.

Plut. in ap.

am. Cuius aduerſus abſentem arma ſunt: Fallacia, mendacium, periurium, impudentia. Denique innumeræ impoſturæ, & malitioſæ cantiones, ut ait Lucianus. Princeps igitur probus & circumſpectus aures ſuſurronibus, & calumniatoribus præbere non debet. Qui perſæpe aures principales ita præoccupant, innocentes criminando, ut difficilimum ſit, id ex præcordijs Principis euellere, quod falſus criminator infixit. Hinc Medius ille Calumniatorum dux iubebat audacter calumnijs mordere, inquiens: Si is qui morſus eſt, uulneri medeatur, cicatricem tamen calumniæ relinqui. Memoratiſſimum igitur illud, quod Hiſtorici laudant dictum Domitiani, Princeps animo infigat: Delatores qui non caſtigat, irritat. Imitetur dignum illud imitatione exemplum Alexandri Magni, qui in iure dicendo, quàmdiu dicebat accuſator, aurem altera manu ſolebat occludere, quæ reo illibata ſeruaretur, alteram tantum porrigens accuſatori. Hoc nimirùm eſt, quod ſignificare uoluit ſacra ſcriptura dicens: Sepi aures tuas ſpinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito oſtia, & ſeras auribus tuis, hoc eſt, ut interpretatur diuus Hieronymus: Noli habere aures prurientes, ad audiendum alienas calumnias. Cuius rei gratia rectè Seneca docet libro ſecundo de ira: His quæ narrata ſunt, inquit, non debemus citò credere. Mul-

Beroal. de opt. ſtat.

Plu. de diſ. adu. et am.

Suetoni. in Domitian.

Plu. in uit.

Eccleſ. 28.

M

ti ementiuntur, ut decipiãt, multi qui decepti ſunt, alius crimmatione gratiam captat, & fingit iniuriam, ut uideatur diluiſſe factam. Eſt alius malignus qui amicitias cohærentes diducere uelit. Sic (ut apud Herodotum ſcitè profert Artabanus) obtrectatio calumnioſa, res eſt importuniſsima, in qua duo ſunt, qui iniuriam faciunt. Qui detrahit, iniurius eſt: Et qui audit, & credit, iniurius eſt, quòd prius credit, quàm rem cõpertam habet. Sed qui calumniatores audiunt, & credunt, ut delatoribus peiores ſunt, ita non inferiora etiam conſequuntur incommoda: Primum, Prauiloquentiæ, uel ut Græci dicunt, ψευδολογίας amatores eſſe deprehenduntur, eamq́; pluris, quàm ueritatem æſtimare. Deinde leuitatis crudelitatisq́; ſectatores putabuntur, quæ in adoleſcentibus etiam turpiſsima habentur. Poſtremò inuidi uidebuntur, auditionis iniuſtæ magiſtram inuidiam facientes, cum ſint ipſi calumnijs digniores, qui de alijs allatas eaſdem ueras putant. Maximè autem omnium Principes quodam quaſi impulſu naturali dum audiunt, commouentur, & auditis fidem præſtant, ita ut meritò dixiſſe uideatur Xerxes ille magnus Perſarum Rex: Animum habitare in hominum auribus, nam prout bene, uel malè audit, ita lætatur, uel excandeſcit. Verùm, quum qui reſponderit, antequam audierit, ſtultus: Et qui citò credit, corde

Philoſt. li. de ui. Apo.

Beroal. de opt. ſtat.

Eccle. 29.

ue leuis eſt: In credendo Princeps lentus eſſe de-bet, & mores hominum, atque uerba penſitare, im-mò criminum conſarcinatores, odorantes omnia, & proditorijs fraudibus omnia peruestigantes e-ijcere, explodere, eliminare. Proindeſi aliquan-do ſuborituri fuerint in hanc ſententiam calumnio-ſe dicturi: Illuſtriſsime Princeps in tua ditione, uillis, pagis, ſubditos habes, bipedum (ut aiunt) ne-quiſsimos Bomolochos, non capientes ſomnum, niſi hoc aut illud crimen deſignauerint, indigniſsimos, quibus ſacrum illuceſcat ſolis lumen &c. non pro-tinus adhibebit fidem Princeps, nec iubebit igni & ferro uaſtari omnia, ſed prouerbium illud uetus in animo diligenter reuoluet: Μήτε δίκην δικάσῃς πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς, id eſt, Ne de lite pronuncies, niſi partes audiueris ambas. Vnde re-ctè Lucianus inquit: Scelestum & crudele iudiciũ eſt, ſi quid ſtatuatur ante aquã cum accuſatione cõ-parata ſit defenſio. Cephidius olim calumniator a-cerrimus, apud Imperatorem Romanum Iulianum accuſabat Numerium, ut furem, à quo quum obie-cta diluerentur, nec poſſet in quoquam confutari. Tunc accuſator inopia documentorum percitus, exclamauit: Et quis florentiſsime Cæſar nocens po-terit eſſe uſquam, ſi negare ſufficiet. Tunc Iulianus prudenter, motus reſpondit hoc dictum bracteatũ: Et quis innocens eſſe poterit, ſi accuſare ſufficiet? Proue. 19. Ant. Mar.

Item Antiphus olim delator inſignis Apellem falſo proditionis accuſauit apud Ptolomæum. Vndè reus cum uix infortunium euaſiſſet, calumniatorem & calumniam ultus eſt tali pictura: Virum ſedentem fecit auribus prægrādibus præditum, aut prælongis, quales illæ Midæ fuerunt, inſignem, protendentem manum ad Calumniam, propius accedentem. Circa hunc ſtabant duæ mulieres: Ignorantia ſcilicet & Suſpicio. Ex alia parte pinxit Calumniam, imagine muliérculæ uenuſtioris, quæ ardens & concitata, quandam quaſi rabiem & iram præ ſe ferens, ſiniſtra facem accenſam tenebat, dextra adoleſcentem quempiam per capillos trahebat, manus in cœlum tendentem, & deos obteſtatem. Præcedebat calumniam uir ſqualidus & deformis, clariſſimè cernens, hæc erat inuidia. Duæ puellæ calumniam adornantes uiſebātur, altera erat Inſidia, altera Fraus. A tergo ſequebatur lugubris quædā fœmina pullis ueſtibus, ac laceris induta, et hæc Pœnitentia dicebatur, quæ retro flexa cum luctu & uerecundia aſpiciebat aduenientem Veritatem.

Lucian. de non temere cred. cal. Beroal. de opt. ſtat.

Hæc omnium digniſſima pictura, quæ in aularum propatulo graphicè depicta ſtaret, qua uelut in ſpeculo Principes contemplarentur, quàm pernicioſis ſtipata pediſſequis, incedere Calumnia ſoleat, ſimul admonerentur, ne Ignorantia & Suſpitione fulti, patulas aures præbeant illi, ſed excuſſa ueritate,

tate, grauiter in calumniatores mendacij conui-
ctos animaduertant, iuxta Legem Rhemiam, qua Pand. 48.
pœna calumniatoribus irrogatur. Et quæ depoſcit titu. 16.
calumniatorem id pati, quod reum, ſi conuictus.

Fuerunt olim, & metuendum, ne non adhuc in aulis eius farinæ ſint, Officiarij, homines admodum auari, quorum inſatiabilis habendi libido, nimis impunita, miſeros ſemper infinitis, & calumnijs et iniurijs ſoliti proſcindere. Qui licet uiderint, in opes ſubditos, ſatis oneratos, & peſſundatos ſoluendis tot cenſibus, decimis, uectigalibus, atque alijs innumeris exactionum debitis & officijs, quæ dominis in ſingulos annos exoluant, atque præſtēt. tamen ſtipendijs ſuis non contenti, miſeros exordinariam multam ſæpius immaniter extorquendo tractarunt inclementiſſimè, idque friuolas ſubinde propter res, atque de aſini (quod aiunt) proſpectu, & quod magis eſt, priuatæ, ut ſuam ſcilicet, aliorum ſudore, cuticulam curarent, commoditatis cauſa, non Principum, ad quorum aures ſi geſta perueniſſent, illos et dedecore et pœnis, dubio procul affeciſſent. Quis enim Principū toleraſſet, ſub prætextu ſui nominis, inopū facultates artificioſis emendicationibus eripi? Quis laudibus euexiſſet, multifariam lucris Officiariorum iniuſtis plebem exhauriri, uarijs uſuris arrodi, clandeſtinis exa-

ctionibus abſumi, fraudulentis uenditionibus circū-duci, coëmptionibus rerum publicarum deperdi, breuiter, mari (ut aiunt) malorū abſorberi, ut præ illis uel Turcæ, uel Iudæi tolerabiliores imminuerint. Neminem tam peruerſi iudicij opinor fuiſſe, qui mala cruce duxiſſet indignos eos, qui non ſemel in ſua prouincia dominos ipſos uina, frumenta, pecora ſimularunt empturos, deinde fraudulenter mandarunt, ne quis ſubditorum aliquid uenderet, niſi primi coëmiſſent Domini. Quo fuco malitioſa ſæpius auari Officiarij duplicem malè ditandi occaſionem nacti. Nam ſi uel agnum, uel anſerem, inopia ſumma preſſus pauperculus, ijs, qui plus ſibi ad exoluendas Dominis exactiones pecuniæ numeraſſent, uendidiſſet, grauem pecuniæ ſummā à uenditore, quaſi reo læſæ maieſtatis immaniter extorſerunt. Alios autem ſubdoli rogarunt, perſuaſerunt, urſerunt etiā, ut miſeri facultates ſuas quàm minimo Dominis aliquando gratiam relaturis, uenderent. Quas arte tali uilius mercati, ſtatim multo carius reuendere non ſunt uerecundati. Item, Qui à Comitibus aut Principibus blandiloquentia perſuaſis, frumenta precio uiliſſimà mercati, ſtatim eadem in maximum paupertatis onus duplo, aut triplo ſubditis inopia preßis ſoliti reuendere. Vnde factum, ut æs alienum ſuum diſſoluere non potentium, miſerorum domus, horrea, agri, prata, non ſemel in lucra creditorum ceſſerint. At hic ui-

dea-

deas, quantulo interuallo Chriſtiani iſti differant à Iudæis.

Item. Quibus ad exugendos pauperum ſudores, ſi pellis (ut aiunt) leonina non fuerat ſatis, addiderunt uulpinam, & è contrà. Talibus iniurijs adfecta, ſimilibusq; calamitatum procellis obruta plebs, ad Principem, ſacram tanquam anchoram, iniurias queſtum confugitura, uentis nimium aduerſis ſæpius repulſa. Nam inſtructi dolis Officiarij, aut calumnijs antea falſis Principum animos præoccupando, miſeris omnem gratiæ feneſtram præcluſerant, aut omnibus aularum angulis incubando procurarunt, ut ne rimula quidem uoci miſerorum, aut libellis eorum ſupplicibus pateret, nec adflicti ueritate cognita, ab iniurijs potuerint uindicari. Quod illis non difficile perpetratu, qui propitium ſibi Principem arte fecerunt aulica, quibus inibi fautores, amici plures, adfines, conſanguinei, fratres, quorum alius pauperum cauſa non facilè lædit alium (ut uulpes iuxta prouerbium Germanicum) non facilè mordent uulpes, ſed lepiam perca ſequitur. Quorum elati fiducia nonnulli, crimina ſua cōfeßi proclamaße feruntur. Ruſtica gēs humilis uulgi pars ultima noſtri, quod animi parturiunt, efficite: Vos ad Principem conferte, curriculo currite, illatas queſtum iniurias.

Nos ſecuri manum non uerterimus: Vos autem laterem laueritis, nec non Camarinam, ut aiunt, moueritis. Etenim nobis liberrima Principem adeundi, cauſamq́; noſtrā agendi facultas offeretur: Vobis nulla, quibus triobularibus, & Myſorum (ut aiunt) extremis, portæ claudentur. Nobis coram Principe loqui dabitur: Vos, qui ſenti, ſqualidi, pannis annisq́; obſiti eſtis, procul à Principis illuſtrißimi conſpectu deturbabimini. Nobis in aula denique multi amici: Vobis nulli.

Atqui nemo ignorat, non paucos in populo nebulones eſſe turpißimos, morte, exilijs, uinculis, damnis, ſupplicijs coërcendos. Cic.phi.7. *Vri enim ſecariq́; patimur, ut membrorum potius aliquod, quàm totum corpus intereat, ſic in Reipub. corpore ut totū ſaluum ſit, quicquid eſt peſtiferum, amputandum erit. Sed imprimis expediuerit id minus fieri, ex affectu priuato, uel commodo, ſed in utilitatem Reipub. ſolam. Et pecunias ante omnia multatitias, in communem Reipub. uſum collocari, non in auarorum priuatam utilitatem Officiariorum conferri:* Eraſm. in prim. inſtit. *Qui ſuis ſtipendijs contenti uiuere, nullis pauperum prædis inhiare debent. Nihil enim inutilius, quàm ex admißis ciuium lucrum redire ad Magiſtratum. Nam qui dabit operam, ut quàm minimum exiſtat malorum, cui expedit, quàm plurimos eſſe nocentes? Quippe non aliter ut auari Chirurgi*

multis

multis ruſticorum uulneribus, ſic officiarij mali plurimis ſubditorum delictis gaudere ſolent, facilem ſpolijs penu ſuum alienis locupletandi occaſionem nacti. Sed (ut reuertar unde ſum digreſſus) deteſtãdas illas pauperũ oppreſsiones bonus Princeps animo reuoluens, facilè uiderit quid ex officio debeat. Principio Calumniatores odiſſe, & pauperes, à Deo Opt. Max. ſibi concreditos defendere, Solomonis illud in pectore fixum habendo: Qui pauperem caluminatur, conuicium facit eius factori. Item: Ne opprimas pauperem, quia Dominus cauſſam illius iudicabit, & perdet eos, qui illi uim attulerunt. Deinde conſiderare, quod Officiarij plerumq; callidiores, facta ſua mala phaleris obuoluere, aulico uerborum apparatu expolire, colorem dicere, & os deniq; (ut aiunt) ſublinere nouerunt. Atqui bona ruſticæ turbæ pars ſimplex, Ficus ficus, ligonem, ut in prouerbio eſt, ligonem uocare. Quod uetus oſtendit Fabulatoris illius Germani apologus, De Leone & Vulpe. Hanc cũ Dominus Leo ſubditis ſuis, Anſeribus potiſsimum Gallinis & Anatibus præfeciſſet, iniurijs uarijs affecta plebs apud dominum Leonem accuſauit auariciæ atq; tyrannidis: Vulpes impetrata ſeſe purgandi copia, in hunc modum diſſeruiße fertur. Prou. 14. & 22.

Oratio uulpis contra ſuos accuſatores.

Non officij, nec magiſtratus quem gero, dignitatisq; adeo ſum oblitus, ut ſi de meo crimine ambi

geretur, ſerentiſsime Rex, dicturus cauſam, accuſantibus neſcio quibus fuerim, ſed non quid ego fecerim, in diſquiſitionem bono iure uenire poteſt (quem, quicquid in ſubditis peſsimè de tua maieſtate meritis, feci, magiſtratus à me benè geſti æquitas defendit) ſed quid iſti pati debuerint. Qui ſi non fuerunt mali, nihil interest, qua ratione peccarim: ſin autem, quod omnes nouimus, bipedum (ut aiunt) nequiſsimi, publicam pacem turbare, & non ſolum ipſi ad alios, qui locupletiſsimi ſunt in propinquo dominos deficere, ſed etiam ſimplicium animos ſolicitare, & uicinos ad idem crimen pertrahere ſunt aſsiduè conati, quis paſſos eſſe paulò duriora, quum meruerint, indignatur? In extremis imperij finibus obtigit mihi prouincia planè barbara, quæ ut à malè fauentibus Regiæ tuæ maieſtati uicinis undique tentatur, & incolarum perfidijs incrudeſcit, ita uigiles ac ſtrenuos, qualem me profiteor, Regis uicarios requirit, ne præſidum ignauia, licentiam incolæ ſeditioſiſsimi colligentes, facinus aliquod tuæ maieſtati pernitioſum deſignent. Quippe nutante ſubditorum fide, quid alij faciant, ignoro, mearum ego rerum ſatagere ſoleo. Etenim in chamis & frenis ruſticorum maxillas conſtringendo ſedulus efficio, ut omnia recto procedant ordine. Proinde magnam ac ſolidam à tua maieſtate gratiã iniiſſe

me

me ſpero, qui quod miniſtri fidelis intereſt, nihil prorſum intermiſerim, quod ad conſeruandam regiæ maieſtatis dignitatem pertineat, ac utilitatem publicam ſolam. Nam iſthic mihi nec ſeritur nec metitur, imò longè plus periculi, quàm emolumenti ex officioſo meo labore prouenit mihi, qui cum ingenti famæ, corporis, ac rerum diſpendio, cogor me ſæpius repugnantium telis obijcere, & furorem uulgi retundendo, maxima adire pericula. Quantum ad me attinet, aliorum exempla ſecutus, adulari ſubditis, frena laxare, ad omnia conniuere, ſecurus in utramuis aurem dormire, & breuiter ita me gerere, ut ab omnibus amari, laudibusq; ad ſydera tolli poſſem: ſed an id regiæ tuæ maieſtati oportunè caſurum fuerit, breui tempore, non ſine magna regni iactura uideremus. Cum olim priuatus ætatem exigerem, nullus in tota prouincia locus, nulli fuerunt homines, ubi uita eſſet inuiſa mea, ſic me non ſolum aduerſus bonos, ſed etiam aduerſus malos geſſeram. At in magiſtratu, qui uirum oſtendere debet, iuſtis cauſis impulſus, genuinam cogor ingenij facilitatem exuere, & gentem ruſticam paulò inclementius tractare. Hinc illæ lachrymæ, hinc illæ querimoniæ, & accuſationes. Verum, ut ſpeculatio (quod aiunt) cæca perditiſſimo noſtro ſeculo, multū publicis ubiq; rebus incōmodauerit.

ita

ita in mea, ubi οὐδὲν ὑγιὲς prouincia, damni plurimum inuexerit. Quid enim cõmemorem petulantiam effrenem, peruerſam duriciem, et corruptos prouincialium mores, quæ ſi nimia præfectorum indulgentia fouerit, eueſtigio ſacra profanis, & mare cœlo miſtum iri contemplaremur. Verbis ego Rex sereniſſime conſequi nequeo, quantam, ad rerum omnium euerſiones feneſtram aperuerint ipſorum, qui hodierno me die criminantur inſontem, factiones, Anſerum, inquã, atq; Gallorum, qui ſeditioſi paſſim aſſiduo murmure, & alentibus monſtra ſibilis, conſpirant, gregatim obambulant, excubias agunt, in eum omnia finem, ut aut patriam prodant, aut magnates atq; Principes in ſummum adducant diſcrimen, aut omnibus, quos arbitrentur obſtare, ſublatis, ipſi ſoli rerum potiantur. Cuius rei præludia ſunt illæ leues, & fictæ, quibus indies inter ſe dimicando ſolent colludere, & depugnationes identidem ſuſcipere, ut admiſtos fortè ſequeſtros è medio tollant, primas nimirum futuræ teterrimæ, quã diu partutierunt animi, cladis uictimas. Hæc omnia ſi nebulones impune ſemper auferre paterer, ouo prognatus eodem, deq; illo grege, furem fur, lupusq; (ut aiunt) lupum cognoſcere meritò iudicarer. Sed aliud ſuadente mea fide, & quod aſtringit me tuæ maieſtatiſacramento, ruſticam turbam coloribus ſuis de-

pingere

pingere,ſuiſq; pro meritis egregiè tractare noui, illud unum uigilanter procurans ut inuiolata maieſtatis tuæ iura, & ab impendentibus prouinciæ malis integra conſeruetur. Dixi.

Huius calumniatricis orationis ſententia, Re*gis animum ita mouiſſe, atq; oculos præſtrinxiſſe fertur, ut iudex uerum non uidens, nec agnoſcens, reo fallaci magis fauerit, quàm ad miſerorum, qui tot iniurijs affecti, ſubditorum partes adhæſerit. Sic autor & fabricator ſcelerum, doloſo regalis miniſterij prætextu, ſua, quæ priuatæ commoditatis gratia patrauerat, crimina diluens, duplici miſeros flagello cecidit.* Etenim *ſuæ libidinis explendæ ſtudio prius immaniter illos afflixit, opes diripiendo, multorumq; corpora perdendo.* Deinde *Leoni rugienti, in iram ſoluto grauiſſimam, obiecit deuorandos, & canes, quod aiunt, excoriatos excoriandos, eos inquam, qui regis imperia nunquam detrectaſſent, ſed omnia, quæcunq; bonos ciues decuiſſent, libenter executi fuiſſent, ſuis ſtercorarijs, atq; laboribus aßiduis contēti.* Qua *fabula docentur* Principes, *Calumniã atq;* Officiariorũ *auariciam, res omniũ eſſe pernicioſißimas, quas exercentium ſupplicijs, non debeat una parari Simia, nec ſerpens unus, nec culeus unus.* Nam *eos longè magis puniendos, qui ſub honeſtatis ſpecie dominorum prætextu, iuſticiæ deniq; titulo, miſe-*

ram

ram plebem deſerunt, expilant, atq; funditus perdunt, Abſtemij feſtiua, de Cane oues domini ſui mactante, fabula comprobat: Quidam, inquit, paſtor oues ſuas cani dederat cuſtodiendas, optimisq; illum paſcens cibis. At ille ſæpe aliquam ouem occidebat. Quod cum paſtor animaduertiſſet, canem capiens, eum uolebat occidere. Cui Canis: Quid me, inquit, perdere cupis, ſum unus ex domeſticis tuis, interfice potius Lupum, qui continuè tuo inſidiatur ouili. Immo, inquit Paſtor, te quàm Lupum morte dignum magis puto. Ille enim palàm, ſe meum hoſtem profitetur: Tu uerò ſub amicitiæ ſpecie quotidie meum imminuis gregem. Quod æquum paſtoris iudicium, de ijs hodie ferri deberet, qui rapacitatem ſuam inexplebilem, dictis phaleratis excuſare nouerunt, optimam illam dicendi facultatem, uulpina loquendi copia, ſuſpectam & inuiſam ubiq; reddendo, Et olim facundos, qui peiorem cauſam meliorem facere poterant nebulones, effeciſſe legimus, ut diuina eloquentia, non odio ſolum habita, ſed etiam ciuitatibus expulſa fuerit. Veruntamen cum in utramq; partem, arma facundiæ ualeant, non aliter atq; cibus, potus, ignis, aqua, domus, ferrum, argentum, aurum, & reliqua, non debet id protinus à Principe malum haberi, quo benè licet uti. Proinde ut chari Principibus æſtimandi ſunt, qui

Quin. lib. 2 cap. 17.

boni

bonis diſciplinis benè utuntur, ſic omnibus digni ſupplicijs, qui res humanam ad ſalutem product as in perniciem conuertunt, in quorum numero ſunt qui fraudulẽtis & calumniatricibus facinora ſua defendunt artibus, & criminatione proditoria, gratiam (ut dixi) captant, iniuriasq; fingunt, ut uideantur diluiſſe factas. Quod ijs familiare, qui detrahunt alijs, & repugnante natura, emolumenti ſui cauſa, ſpolijs aliorum ſuas facultates, copias, opes augent. Quo hominum genere nihil in Rep. deteſtabilius, uel peſtilentius poterit exiſtere. Quibus iniuſtos quæſtus ſubinde facientibus, & præter ius ſeu dolo, ſeu ui bona rapientibus aliena, ſi quis parumper fuerit reluctatus, is ſtatim in ſuam ipſius perniciem, leones (ut aiunt) ſtimulauerit. Hi ſunt, quorum ianuæ pauperibus nihil afferentibus clauſæ ſemper, at munera portantibus ſunt apertæ. Quorum ad luxum ampliter alendum, ſi miſeri ſubditi, nõ gratuitas adduxerint oues pingues, uitulos, porcos, & aduexerint precarias acapnorum uehes, plauſtraq; uiui, præterea ſi non omni cum familia, iumentis, omni denique apparatu ruſtico ſæpius inſeruierint, ſtatim audiunt: Efficiemus iniquum tibi Principem. Aut ſi id non audiunt, experiuntur, tolerabiliorem Reip. ſtatum eſſe, ubi princeps ipſe malus eſt, quã ubi mali Principis amici, atq; Officiarij. Etenim

Cic. 2. offi.

Er. in princip. inſt.

anum

unum Tyrannum utcunque ferimus, Vnius auariciam facile populus explet, unius libidini non magno negocio fit ſatis, Vnius ſæuiciam ſatiare licet: At multos tyrannos explere, grauiſsimum. Hi leuiſsimis ſubinde rebus impulſi, miſeros inclementius exercere, nec non uel à mortuo tributum afferre minus exhorrent. Atq; id ipſum ne temere feciſſe uideantur, cauſas prætexere nouerunt, ut illud uerè dici poſsit: Occaſione tantum opus eſt improbitati. Et quod circumfertur hodie uulgò apud noſtrates Adagium: Facile fuſtem inuenerit qui cupit cædere canem. Id Aeſopus per quandam de Lupo & Agno fabulam ſignificat: Lupus (inquit) ad caput fontis bibens, uidet Agnum procul infrà bibentem, Accurrit, agnum increpitat, quòd turbarit fontem. Trepidare agnus, ſupplicare, ut parcat innocenti, Se quando longè infrà biberit, potum Lupi, ne potuiſſe quidem turbare, nedum uoluiſse. Lupus contrà intonat: Nihil agis ſacrilega, ſemper obes: Pater, mater, omne tuum inuiſum genus, ſedulò mihi aduerſatur, Tu mihi dabis hodie pœnas. Hunc Lupum imitantur auari potentes illi, qui ſi libet nocere, ſtatim arripiunt, & calumniandi & nocendi cauſsam, affirmantes, ſatis peccaſſe eos, qui reſiſtere non poſsunt. Ergo cum delatores, & inſtructi calumnijs Officiarij rapaces, nō modò pauperibus ſubditis maxima ſoleant

accerſere mala, ſed etiam principibus ipſis plurimum incommodare, non fruſtra dixit Theophraſtus *Ereſius: Citius credendum infreni equo, quàm uerbo delatoris incompoſito. Nemo nõ metuit inſidere equo infreni: at multò plus eſt periculi à lingua effreni. Quæ ſeditiones, ac turbas facere, pauperes in diſcrimen adducere, & ſæpe grauiſſima inter ipſos (cuius memorabile tranſactis annis exemplum quidam Germaniæ proceres acceperunt) Principes diſſidia concitare ſolet. Ipſa licet exiguum corporis membrum ſit, tamen ſi bona fuerit, plurimum utilitatis: ſin mala plurimam perniciem hominibus omnibus afferre poterit. Proinde Diuus Iacobus Apoſtolus eam clauo nauis aſſimilem facit, quæ cum pars ſit minima, tamen totam nauim, aut ſeruat, aut euertit. Bias, referente Plutarcho in libello de audiendo, rurſum in alio de loquacitate, Amaſidi Aegyptiorum tyranno iubenti, ut ſibi, quod eſſet in uictima, quàm ad illũ miſerat, carnibus & optimum, & peſſimum mitteret, Linguam reſectam miſit, innuens huius uſum eſſe præcipuum, ſiue prodeſſe cupias, ſiue nocere. Porrò cum delatores aulici, uenenatis linguis, pluri mà damna faciant, omnes digni eſſent, qui deuehe rentur in ultimas maris, terrarumq; oras, ablegarenturq; eo, unde nec ad nos nomen famaq; illorũ accedere, nec innocentes ſolicitare, paupereſq;*

Diog. li. 5.

S. Iac. ca. 3.

inquietare poßint. Id olim à Romanis Cæſaribus factum Martialis oſtemdit libro primo inquiens.

Turba grauis paci, placidæq; inimica quietæ.
Quæ ſemper miſeras ſollicitabat opes.
Traducta eſt Gyaros, nec cœpit arena nocētes
Et delator habet quod dedit exilium.
Exulat Auſonia profugus delator ab urbe,
Impenſis uitam Principis annumeres.

Quorum exempla ſi Princeps Chriſtianus imitari noluerit, ſaltem imitetur morem Alexandri Magni, qui (ut dixi) alteram aurem occluſam, ſolebat integram reo ſeruare. Imis deniq; ſenſibus illud Germanicum prouerbium reponat:

Agricol. in pro.ger.

Keyn gröſſer tugent an eynem Herren iſt/ dann eynem ieden ſchwetzer vnnd orenbläſer nit leichtlich glauben:

Hoc eſt:

Omnibus allatis famulorum credere uerbis.
Tardius, eſt uirtus Principis ampla cati.

OCVLVS DOMINI.

PRiſcis autoribus celebratum atq; inſtar ænigmatis iactatum Adagium: Frons occipitio prior, hoc eſt potior, atq; melior. Quo ſignificauit antiquitas, rectius geri negocium ubi præſens ac teſtis eſt is, cuius agitur negocium.

Plin. li. 18. cap. 6.

Olim

Olim C. Furius Creſinus cum è paruo admodum agello, largiores multò fructus perciperet, quàm ex ampliſſimis uicini, in magna inuidia erat, quaſi fructus pelliceret ueneficijs. Quamobrem à Sp. Albino Curuli, die dicta metuens damnationem, cum in ſuffragium oporteret ire tribus, omnia inſtrumenta ſua ruſtica in forum attulit, dicens: Veneficia mea, Quirites, hæc ſunt. Deinde expoſuit ſuas ipſius uiglias, ſudóres, & aſſiduam præſentiam. Quo facto ſententijs omnium abſolutus fuit. Maiores enim fertiliſſimum in agro oculum domini eſſe dixerunt. Proinde, ſi parua magnis componere licet, ut oculus Creſini fertiliſſimum agrum, ita Principis oculus paruam aulam florentiſſimam reddit. Hic ordine iusto facit omnia procedere. Hic pauperes quaſi ſuam ipſius pupillam cuſtodit, ac ſaginat equos. Hinc illud magis adpoſitum Perſæ Libijſq; reſponſum. Quorum alter interrogatus, quæ res potiſſimum ſaginaret equum, reſpondit: Oculus domini. Alter rogatus, quod ſtercus eſſet optimum: Domini ueſtigia, inquit. Vterq; ſignificauit, domini præſentiam plurimum habere momenti, ad rem bene gerendam. Eodem ſpectat quòd Aegyptij, & ſapientes priſci, quibus mos erat hieroglyphis uti, ſimulachrum Principis ita repreſentabant, ut oculum pingerent cum ſceptro. Quod digniſſimũ.

Ari. 1. Oeconomi.

Er. in pro. Aut regem aut fatuum

ut in principum adhuc aulis ubiq; pictũ & ſculptum conſpiceretur, ut admonerentur, in regnis Principes Lynceo, quod aiunt, perſpicatiores eſſe debere omnia peruidendo, quæ uel in aula, uel extrà gerantur. Nam quod oculus in corpore, id uerus Princeps in Rep. Quod ſol in cœlo, id Princeps in populo. Sol oculus mundi, Princeps oculus multitudinis. Cuius hoc præcipuum munus, ut ſicut ab omnibus accipit uectigal, ita omnibus conſulere rebus, præſidere in iudicijs, excludere maleficia, Leges inutiles corrigere, Magiſtratus obſeruare, & inſtanter urgere debet, ut iuſticiam colant, iuxta Dei uerbum uiuant, neminem expilent, aut circumueniant. Vias publicas, à latrocinijs ac rapinis puras conſeruent. ITEM, tam acutum, quàm aut aquila, aut ſerpens Epidaurius cernere, quid in Cancellarijs, ut uocant, aut dicaſterijs agatur, an iuſtis inibi iudicijs iudicetur populus, an munera magis, quàm iuſticia ualeat, An iuxta prouerbium: Auro loquente, nihil proſit ueritatis oratio. Et: An Bos in lingua diuitis multò magis, quàm iuſta pauperis oratio polleat. Vulgaris enim iocus ait: tinulas rationes præcipuam habere uim ab perſuadendum. Quo pecunia domina rerum intelligitur. ITEM, an amor & odium, & proprium commodum quæ ſæpe faciunt iudicem, non cognoſcere uerum, in Magiſtratibus regnent

Macr. Sat. li. 1. cap. 28

Ariſt. 1. rhe

qui

qui neq; perſonam, neq; munera debent accipere, cum ea ex cæcent oculos ſapientum, ac mutent uerba iuſtorum. Proinde ut Deus pulcherrimum ſui ſimu'achrū in cœlo conſtituit Solē omnia fulgore ſuo perluſtrantē, ita inter homines euidentē ac uiuam ſui collocauit imaginem Principem: cuius oculorum perſpicacitas luceret in populo, cunctiſq; proſpiceret. Vnde Agapetus rectè: Sicut oculus, inquit, innatus eſt corpori, ita Imperator mundo adaptatus eſt, à Deo datus, pro adminiſtratione eorum, quæ uſui ſunt. Oportet igitur eum omnibus hominibus, quaſi proprijs membris proſpicere, ut proficiant in bonis, neu malorum offenſaculo illidantur. Quod potiſſimum fiet, ſi uigiles Domini, & prorſum oculati, uicarios ſuos, Conſiliarios, Archigrammateos, Argentarios, Quæſtores, Satrapas, Frumētatores, Prætores, Telonarios, procuratores, Iudices, omnes deniq; agrorū, prætoriorū, ac urbiū cunctarū præfectos in officio cōtinuerint, et à recto iuſtitiæ tramite nō permiſerint aberrare. Quorū omniū ut admoneantur, alij lucentes in auitis inſignibus habent ſtellas, alij nullo ueterno torpore ſolitos leones ac Gryphes, alij acutiſſimi uiſus aquilas, Iiſdem rationibus alij ab alijs ſereniſſimi, Alij ab alijs clariſſimi, alij ab alijs illuſtriſſimi uocantur, nominibus utiq; perſpicacitatis argumenta continentibus. Quorum immemo-

Deut. 16.

Ad Iuſt. Cæ

res ſi Principes cæcutiuerint, & in utramuis aurem dormientes ipſi, uniuerſa regni ſui gubernacula ſceleratis officiarijs tractanda commiſerint, infelix erit Reipub. ſtatus, ſubditi perdentur, agni (quod aiunt) canibus obijcientur, atq; oues lupis committentur, Atqui Rex ſedens in iudicij ſolio diſsipat omne malum intuendo ut ait Solomon in prouerbijs. Cæterũ Principe dormitante ſuboriri ſolent impoſtores fraudulenti, fœneratores auari, & exactores iniuſti, qui ſuis, quæ liberalitate Principum ampla ſatis exoluuntur, ſtipendijs nunquàm contenti, miſeros ſubditos concutiunt, plus quàm quod conſtitutum, extorqueut, & breuiter multis iniurijs affectum populum exhauriunt atq; perdunt: quo facto & Princeps cui uelut capiti membra, populus ſuppeditat incremẽta, reddetur infirmior. Qua ratione impulſus Homerus, Principem ſæpe uocat: ποιμένα λαῶν, hoc eſt, paſtorẽ populorum, indicans, Principem debere oculatiſsimũ perſpicere, ne ſubditi, qui oues ſuæ, à Deo Opt. Max. ſibi concreditæ. miſerabiliter à lupis iſtis rapacibus deuorentur, ſed omnia ſecundum æquitatis iura fiant, Huius rei gratia ſapientes nonnulli Germani Principes ſuis in regnis ſoli, ſine apparatu magnifico, humilibus ueſtimentis induti, ſæpius obequitauerunt incogniti, ut artificioſa indagine conſequerẽtur, omnem regionũ ſuarum ac populi

ſtatum,

ſtatum, mores, munia, penuriam, officiariorum in iurias, & omnes deniq; graues ſubditorum quere las, ut ijs perceptis, remedia maturius adhibere, & afflictis rebus ſuccurrere poſſent, In quorum numero fuit, piæ memoriæ primus Vuirtēbergenſiū dux, D. Eberhar. qui per meram perſpicacitatē at q; ſagacē inueſtigationē acceptis ſubditorū ſuorū conditionibus, rerumq; omniū fortunis cognitis, eò prouinciæ ſtatū prouexit, ut florentiſſimā ditionē ſuā reddiderit, Vnde prudentia ducis obſtupefacti ſubditi, quaſi numē quoddā eū coluerunt, dicentes:

Wañ gott nit gott were/ wer ſolt billicher gott ſein/ dañ vnſer Herr von Wirtemberg.

Hoc eſt, Si Deus non eſſet Deus, nemo iure maiore Deus eſſet, quàm noſter Vuirtembergenſium Dominus. Huius exempla, ſapientes alij, quos breuitatis gratia prætereo, ſecuti, proſperrimis auſpicijs regnauerunt, non modo Principes & Heroës illuſtriſſimi, ſed etiam præclara nobilitate præcellentes Comites, in quorum numero potiſſimum effulſit prudentiſſimus piæ memoriæ Comes Dñs Eberhardus Comes olim in Konigſteyn &c. De cuius ingenij perſpicacitate profecta, multa egregia facinora, uelut oracula, hodierno ad huc die celebrantur. Quapropter regno deſtinatus Princeps, illud inprimis docendus erit, ut intelligat oculum ſe lucidiſſimum eſſe & ſu-

Agrico. in pro. gr.

am exactiſsimè ditionem noſſe debere, quod tribus potiſsimum rebus conſequetur: Geographia, Hiſtoria, & crebra regionũ & urbium luſtratione. Studeat igitur imprimis, regionum ac ciuitatum ſitum, conſuetudines, ingenia, inſtituta, populos cognoſcere. Etenim Principis eſt uirtus maxima, noſſe ſuos. Proinde regna circumequitet, ſed ſine apparatu ſuperbo, ſine prodigioſa hominum inutilium multitudine: breuiter ſine mangis rerum publicarum expenſis, creberrimè uectus de ciuitatibus in ciuitates, de oppidis in oppida, arces, pagos: atq; ſagaciter exploret, qua parte Reſp. laborans, ſubſidat. Porrò maximum omnibus in negocijs feliciter ordinandis pondus ac momentum habet Domini præſentia. Vnde Agapetus ad Iuſtinianum: Optimè reges, inquit, egregium tuum imperium, ſi omnia des operam perſpicere, nec negligere pariare quicquam, neq; enim paruum eſt in te, quod paruum eſſe apparet æſtimatione tuorum. Quoniam uel exile Imperatoris uerbum, & minimum, ingentem obtinet apud omnes uim. Quas ob res Regem Geryonem admirãdum accepimus, qui multa crura, pleraſq; manus oculoſq; habere dicebatur, quia unico cuncta animo, conſilioq; adminiſtrabat. Atqui ſi grauiſsimis imperij negocijs implicitus aſsiduæ ditionis ſuæ perluſtrationi, uocare non poterit Heros, è numero uel

Er. in princip. inſtit.

Plu. in pol.

aulicorum

aulicorum, uel ſubditorum deligere & ſubornare poterit uiros, non auaros, neq; plebeiorum oſores, ſed integritate, uera charitate, fideq́; conſpicuos, quos accepta occaſione clanculum ad ſingulos regni terminos ableget, expiſcatum & perceptum omnes, uel relaxationes imperij nimias, uel aggrauationes. ITEM, *Pro ratione temporis oportunioris, ad ſe furtim ciues aliquot, quos cognouerit omnium honeſtiſsimos & probiſsimos, ex ſingulis ciuitatibus uocare, uel ſeparatim acccerſere, deinde, quum hoc fidei pignus, ut iurent ſe uera dicturos, acceperit, examuſsatim perquirere: In quo rerum ſtatu ſint omnia, quid priuatim, quid agatur publicè, an populus in recto honeſtatis ſtadio decurrat, an Officiarij non plus æquo ad rem attenti, rerum ſuarum ſatagant, an (ut dicitur) in Simpulo fluctus excitent. Poſtmodum, quas animaduerterit tempeſtates ingruiſſe, reducto ſole ſenſim diſcutiet. Hæc ipſa tam acris oculi dominici perſpicacitas, ac peruestigatio, multum, dubio procul, utilitatis adferet. Primò ſubditos in magnum Principis ſui tam diligentis amorem rapiet, ſceleratos à peccandi licentia deterrebit. Deinde præfectos & auaricia, et faſtu diſtentos, à clandeſtinis pauperum iniurijs, & à multis, quæ Principibus ignorantibus contingũt, rapiendi ſtudijs reprimet. Poſtremò laudem maximam, & æternam Principi gloriam comparabit.*

At nonnulli fortaßè, quibus acrior intentio neque cordi, neque uſui futura, rem iſtam ineptã, & Principe ni nis indignam erunt interpretaturi, cauſando plus inde ſumptuum ac laborum, quàm utilitatis promaturatum. Sed prudens Heros, *quaſi Marpeſia cautes, immotus ſtabit, ac animo reuoluet, è peruigili negociorum omnium perluſtratione commoditates maximas prouenturas, & diuinum in primis opus eſſe, ſi Principes omnibus, quantum fieri poßit, negocijs præſentes interſint, cum, ut Liuius ait, non feliciter procedant, quæ oculis agas alienis, multo felicius autem, quæ oculo Domini præſente adminiſtrantur. Vnde Antigonus Secundus, cum eſſet aduerſus Regis abſentis Ptolomæi milites prælio nauali pugnaturus, gubernatorq́; admoneret, plures eſſe naues hoſtium: Pro quot, inquit, nauibus ſupputas, quòd ego hic præſto ſum? Sentiens ad omnia negocia plurimum habere momenti, ſi Princeps magis ſtrennuus præſens cunctis rebus interſit. Quapropter à Deo Opt. Max. precibus aßiduis optandum eßet, ut oculi Principum aperiantur, ac cœlitus illuminentur, quo clarißimi cunctis in negocijs prælucere queãt. Atqui fortaſſe ſunt Officiariorũ nonnulli, qui prorſum occœcatos uelint, ut ſoli regnent ipſi, gloria atq; opibus præcellentes, cuius farinæ, qui dominis procul ablegatis, ſeſe dominos malint eße, qui propter opera ſua tene*

Plut. in ap.

brarum

brarum, oculũ domini lucentem reformidant, domini aduentum exhorrent, in intimis facta ſua recondunt abduntq́;, qui habitu, uultuq; longè minus præ ſe ferũt, quàm in animo gerũt, qui deniq; pro ſua libidine, et utilitate priuata, pauperes domini ſubditos inclementer tractant, et neq; homines, neq; Deum timentes, nimis imperioſi regnant in populis. Quorũ nonnulli putant, id parũ eſſe regiũ, aut dignũ Principe, quod Regibus pulcherrimũ, ac Principibus digniſſimum, in publicis functionib. uerſari. Alij prouerbio iactant: Glorioſum Principibus eſſe, ſi in functionibus eorũ Officiarij diuites euaſerint, ſed hoc ipſum probabile dixerim, ſi cõtigerint diuitiæ, dijs & hominibus non ſolũ plaudentibus, ſed etiã approbantibus. Sed utrũq; ut falſo ſæpius intellectum, temere profertur, ſic in multo peiores cõuertitur abuſus. Porrò magis decet oculatum (ut dixi) Principem publicis in functionibus uerſari, quàm more Regum Perſarum, abditum agere. Maxima Principum laus, præſente conſilio rebus publicis prodeſſe. Summa denique gloria, ſi à tergo pariter & à fronte ſit oculatus: βλέπων, ut inquit Homerus, πρόσσω καὶ ὀπίσσω, hoc eſt, ſi quàm plurimum in negocijs ſapiat, præterita reſpiciens, futura proſpiciens. Contrà: maximum Principi dedecus, ſi adeò ſtupidus atque cæcus fuerit, ut neque ſentiat, neque uideat, quæ ſub titulo ſui nominis iniqua

Eraſm. in prin. inſtit.

Ex Eraſm.

iniqua gerantur, quæ fiant in imperio ſuo graueſ iniuriæ, quòd eo, uel dormitante, uel turpiter conniuente, pauperes opprimantur. Sudor, atque ſanguis miſerorum exugatur, agri, horti, uillæ, ædes, prata, prædia uiduarum ac pupillorum fraudulenter aut uiolenter diripiantur, ab ijs potiſſimū, qui nequitia ſimul ac autoritate potentes in populo, iuſtitiam non colunt, miſericordiam floccipendunt, ſed reginæ pecuniæ, nomina, & (quod aiunt) herbam atque manus dederunt. Quorum Deus uenter, & per fas atq; nefas congeſtæ diuitiæ, Paradiſus. Quas iniuriarum abominationes, qui boni fuerunt olim Ethnici Principes atq; Magiſtratus, nullo fuiſſent modo paſſi. Nam ſuis in politijs Officiarios coëgerunt ſtipendijs cōtentos uiuere, ius ex æquo dicere, rerum ſuarū ſatagere, neminem lædere, manus denique prorſum ab alienis poſſeſſionibus abſtinere, conuictos, qui contrà fecißent, ſupplicijs grauißimis affecerunt. Hinc Lex repetundarum promulgata, & ſtrictißimè conſeruata fuit, qua repetebantur omnes res, uel dolo, uel ui ablatæ. Pertinebant autem ad eas pecunias atque res, quas quis in Magiſtratu, legatione, uel alio officio miniſterioúe accepiſſet. Cuius multa ſunt in ueterum hiſtorijs exempla, Principi non indigna cognitu. Subditorum expilationem Alexander Cæſar in matre Mammæa ferre non poterat. Nam ei grauiter ſuccenſebat,

Herodotus lib. 6.

bat, quòd eſſet pecuniæ auidior, & opum cumulandarum ſtudioſior. ITEM: *Iulius Tutor Treuir ripæ Rheni à Vitellio Præfectus, fuit damnatus quòd Cilices ſpoliauerat.* ITEM: *Capito Conſutianus Tigillini gener, qui ſoceri precibus in ordinem ſenatorium aſcitus, ſupplicio affectus, quòd à ſubditis pecunias abſtuliſſet. Vnde rectè Iuuenalis monet, ut Magiſtratus operam det, ut honeſtis actionibus gloriam promereatur, nulla iniquitate pœnas incurrat, quemadmodum Tutor atq; Capito.* Cor. Taci. lib. 20. Taci. li. 16

Expectata diu tandem prouincia cum te
Rectorem accipiet, pone iræ frena, modumq;
Pone & auaritiæ, miſerere inopum ſociorum.
Oſſa uides Regum uacuis exhauſta medullis,
Reſpice quid moneant leges, quid curia mãdet,
Præmia quãta bonos maneãt, quàm fulmine iuſto
Et Capito, & Tutor ruerint, damnante ſenatu
Piratæ Cilicum &c.

Præclarum igitur Imperatoris P. Scipionis Aphricani exemplum. Qui quum Locrenſes fœdifragos in gratiam recepiſſet, ad urbem tuendam Locros Q. Plemminium reliquit, qui aſtutam uapido portans ſub pectore uulpem, ſe uirum ſtrennuum, Imperatore præſente geſſerat, & egregia ſanctitatis ſimulatione magnam à Scipione gratiã inierat. Sed cum Scipio rebus publicis bene proſpectum arbitratus, in Siciliam traieciſſet copias, in Liui. li. 9. ſec. bel. pu.

Aphri-

Aphricam expoſiturus, & oculus ille domini negocijs grauioribus alijs præpeditus abeſſet, ſtatim erumperunt, quæ domini præſentis metu ſuppreſſa, Plemminij flagitia, qui ſcelere atq; auaritia tantum hoſtes ipſos Carthaginenſes ſuperauit; ut non armis, ſed uicijs uideretur certare: Nihil omnium, quæ inopi inuiſas opes potẽtioris faciunt, prætermiſſum in oppidanos eſt, in corpora ipſorum, in liberos, in coniuges infandæ contumeliæ æditæ. Ex oppidanorum domibus argentum atque aurum raptum. Et auaritia ne ſacrorum quidem ſpoliatione abſtinuit. Intactos omni ætate Proſerpinæ theſauros abſtulit. Innumeraq; alia facinora deſignauit. Quorum impatientes Locrenſes, Romam Legatos, de iniurijs acceptis conqueſtum miſerunt. Quibus auditis Senatores Romani Plemminium uinctum Romam deportari iuſſerunt, & ex uinculis cauſam dicere; Ac ſi uera forent, quæ Locrenſes queſti, in carcere necari, bona publicari, omniaq; ablata reſtitui. Romam pertractus Nebulo, quiq; in eadem cauſa erãt in catenas & carceres coniecti, de ſceleratis ſumptum ſupplicium, & ablata Locrenſibus reſtituta. Sic Romani propter oculatiſſimam in publicas functiones intentionem, atque conſeruatas iuſtitiæ leges, ſapientiſſimi atque optimi duces ubiq; gentium celebrati ſunt. Qui rectores ac Domini totius ferme terrarum orbis floruerunt tantiſper,

dum

dum iuſtitiæ ſtudium, atque concordia in imperio ſuo non emarcuerunt. At poſtquam ambitio, ſ. multus, & precipuè luxus atq; pecuniæ cupido (quæ generis humani certiſſimæ peſtes, quo penetraue- rint, iniuria dominatur, infamiaq; flagrat) ingruerunt, ſtatim præpotens illud imperium, præclara dignitas, atq; gentibus omnibus ſtupenda Populi Romani maieſtas, ad nihilum redacta corruit, in memorabile cunctis mundi gubernatorib. exemplũ. Vale. li. 4 cap. 3.

DE PRINCIPIS coniugio.

PRinceps æquè, cum alijs omnibus in baptiſmo iurauit ſemel, omnibus ſe renunciaturum, quæ Satanæ placerent, & Chriſto diſplicerent. Placent autem Satanæ, & Chriſto diſplicent: immundicia, libido, ſcortationes, adulteria, propter quæ uenit ira Dei ſuper filios incredulitatis. Quare ſi Princeps (qui non in Veneris, neq; Cupidinis, ſed in ſaluatoris Ieſu Chriſti uerba iurauit) hoc à ſuis exigit, ut leges ſuas cognoſcant, et cognitas obſeruent: multo magis à ſe ipſo debet exigere, ut Chriſti Imperatoris ſui leges diligenter ediſcat & obſeruet. Quòd ſi iudicat infame crimen, & cui nullum ſupplicium par inueniri poßit, ab Imperatore deſciſcere, qui ſemel in illius uerba iurauerit, cur ipſe ſibi ignoſcet. Coloſ. 3. Eraſm. in prin. inſtit.

luſum

luſum ac iocum exiſtimans, quoties per omnia libi-dinum genera uolutatur, edicta Chriſti negligen-do, cui nomen dedit, & ſacramentis eius adactus eſt & autoratus. Chriſtus uult, ut abiectis tenebrarũ operibus, in nouitate uitæ Princeps, ut uerum de-cet Chriſtianum, ambulet, & ueterem (quod my-ſtica in ſacrum baptiſmatis fontem demerſio præ-monet) hominem crucifigat, ac carni mortuum ſe-peliat, cur qui peccatis ſe moriturum iureiurando confirmauit, multo quàm Ehnici uel licentioſius, uel præfractius peccatis ſeruit, ac membra iniuſti-tiæ arma periurus accõmodat? is, inquam, qui uir-tutum ſplendore ac ſanctitate uitæ, reliquis debeat prælucere? Diuinitus inſtitutum eſt matrimonium, ſed ab inferis adulteria producta, quæ etiam Ethni-ci ſunt execrati, atque damnauerunt. Honorabi-

Heb. 13. *le connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Cuius in iudicio quis Principum conſtiterit, qui fortunis ſuis turpiter abuſus, reſoluitur indies in ef-frenem impunitate nimia libidinem. Diuus Paulus præcipit, ut propter ſtupra uitãda, ſuam unuſquiſ-*

Deut. 27. *que habeat uxorem, & DOMINVS ipſe ma-ledictum pronunciat eum, qui dormierit cum uxo-re proximi ſui. Quod non priuatis tantum, ac ple-beis hominibus, ſed multo magis dictum magiſtra-tui, ac Principibus, qui Dei miniſtri, omnem iniuſti-*

tiam

tiam coërcere, & ſubditos in honeſtatis uia continere debent. In hoc enim ſeruiunt Reges ac Principes Deo: Si in regno ſuo bona iubeant, mala prohibeant, non ſolum quæ pertinent ad ſocietatem humanam, ſed quæ ad religionem diuinam. At quæ rerum proſperitas, & uberior uirtutis prouentus, ibi poterit eſſe, ubi rectores, ac Principes ipſi peruerſi, ac ipſo Nerone fuerint neroniores: ubi ſubditi uelut oues, in medio luporum, & quaſi columbæ in medio accipitrum. Quicunq; igitur primò corpus proprium ſubegerit, nec ullis paßionibus animam turbari permiſerit Princeps, is multum profuerit, & bene regia quadam poteſtate ſe cohibens, Rex dici promeruerit, quòd primum ſe regere, & arbiter ſui iuris eſſe nouerit: & cauere, ne captiuus trahatur in culpam, nec præceps cum maximo ſuorum offendiculo feratur in uicia, inter quæ præcipua ſunt: Adulterium, ſcortatio, immundicia, laſciuia, quibuſdam aulicis nimium familiaria. Porrò quum omnis (quòd neminem excipit, ſeruum ſiue dominum, Papam ſiue Cæſarem) fornicator, non habiturus erit hæreditatem in regno Christi, & Dei, & laturus infortunium; quiſquis ad alienam uxorem acceſſerit. Iuuenis Heros ſapienter egerit, ſi, quod in baptiſmo cum alijs (ut dixi) iurauit, omni carnali concupiſcentiæ renunciauerit, ſeq; ab immundicia purum conſeruauerit,

August. ad Chryſoſt. lib. 3.

Ambroſius ſuper pſal.

Ephe. 6. Pro. 6.

aut ſi continere ſeſe non quiuerit, matrimonium ma turè contraxerit. Vnde Solomon: Exhilaret, *in-*
Prouer. 5. *quit, te uxor, quam adoleſcens ducis, ceu iucunda cerua, & uenuſtus hinnulus,* Illius *te amor perpetuò exaturet, & amore eius ſemper fruere. Cur fili mi ſeduceris à ſcorto, & alienam amplecteris mulierem?* Non *procul oculis* Dei *ſunt uiæ hominum, is omnes eorum ſemitas conſiderat. Sua ipſius improbitate impius capitur, & ſuis laqueis irre titur.* M*orietur, quum non ſit caſtigatus, eritq́; ei exitio ingens ſtultitia. Atqui nonnulli ſunt, qui nimis indulgentes ſibi, quicquid patrant, licere opinantur, qui uel nimiæ gloriæ, uel potentiæ fulgoribus occœcati, diuinorum contemptores mandatorum euadentes, iocos meros ac luſus iactant, et quaſi magnifica facta celebrant, ſi uirgines multas cor ruperint, pudicitiam expugnauerint, ac plurimis ciuium uxoribus ſtuprum intulerint. Quæ crimina*
Eraſmus in mil. Chri. *quum deſignauerint,* Dauidis *exemplo ſibi blandiuntur,* S*olomonis concubinas annumerant, inceſtiq́;* Loth *concubitum turpitudini ſuæ prætendunt. Sed bonus* Princeps *cogitabit,* S*anctorum crimina non ideo literis mandata, ut protinus imitari debeat, ſed ut ea cum timore* Domini *legat, ac ſimilia de uitet, ſimul diſcendo, proprijs uiribus non fidendum, nec ſuperbiendum, ſed omnem ſalutem à* Deo *ſolo petendam eſſe, quum omnis homo mendax, at*

que

que peccatis obnoxius, ſolus autem Deus iuſtus, qui Roma. 13.
concluſerit omnes ſub incredulitatem, ut omnium
miſereretur. Breuiter, ideo paſſum eſſe Deum magnos
uiros, & ſanctos homines in crimina prolabi,
non ut imitemur, ſed ut caueamus, & ne nos lapſi
deſperemus: ſed ita, ſi quemadmodum ſocij fuimus
errantium, ita ſimus & emendantium errata. At
nunc illud ipſum, quod imitandum non erat, exaggeramus:
& quædam rectè ab illis facta deprauamus,
aranearum inſtar, tantũ ſi quid ineſt ueneni,
exugentes, aut ſalutarem etiam ſuccum nobis uertentes
in uenenum. Cæterũ ſi Princeps, ſanctos peccatores
uoluerit imitari, nemo reclamauerit, modò
totos imitetur, non ea ſolũ, qua mali ſunt parte. Secutus
eſt Dauidem adulterantẽ, magis ſequatur pœnitentem.
Expreßit Magdalenã peccatricem, magis
exprimat amantẽ multũ, exprimat lachrymantem,
exprimat ad pedes Ieſu ſeſe abijcientem. Perſecutus
es Eccleſiam dei cũ Paulo, peieraſti cum Petro,
fac et ceruicẽ porrigas pro Euangelio cũ Paulo:
crucem ne reformides cũ Petro: Quippe, ut facilis
deſcenſus Auerni, ſed reuocare gradum, ſuperasq́;
euadere ad auras difficile, ita lubricus quidem,
et facilis in peccata lapſus, ſed feliciter emergere,
ac reſurgere, non lubricum eſt, nec facile.
Nemo eſt, qui non Dauidem adulterantem poterit
imitari, ſed paucißimi ſunt, quos admiſſo

rum uerè pœniteat, pauciſsimi, quorum in ædes Na-
2.Reg. 12. *than ille & Legis & Euangelij præco mittitur.*
Ro.1.et 2. *Plurimi uerò, qui in cupiditates ignominioſas, ac reprobam in mentem traditi, quorum incraſſata*
Prou.18. *atque indurata corda, pœnitere neſcia. Impius enim cum in profundum uenerit peccatorum, contemnit. Vnde Diuus Auguſtinus: Nolite (inquit)*
Aug.ſer.4 dom.de ad. *fratres mei, contemnere peccata, in quibus fortè cõſuetudinem iam feciſtis. Omne enim peccatum, conſuetudine uileſcit, & fit homini quaſi nullum ſit, obduruit: iam dolorem perdidit, & ualde putre eſt, nec dolet. Quod non dolet, non pro ſano habendum eſt, ſed pro mortuo computandum. Quãdo aliquid pungitur, & dolet, aut ſanum eſt, aut eſt in illo ſpes aliqua ſanitatis. Quando autem tangitur, pungitur, calcatur, nec dolet, pro mortuo habendum, nec non de corpore præcidendum. Actum eſt de ſalute Principum eorum, quibus pro ludo eſt, concupiſcentiam carnis perficere, & cum è malis ſanctorum exemplis uenena ſuxerint, uera minus agnoſcere, neq; dolere. Proinde bonus Princeps uel hirci Aeſopici caſu admonitus, priuſquam in peccati puteum deſcenderit, cogitabit, nõ perinde facilem eſſe reditum, formidabit ſemper impœnitentiam, perpendet deniq;, ex quàm multis, quàm pauci à*
Eraſ.in mi. Chriſtia. *peccatis uerè ac toto pectore reſipuerint, præſertim ijs, qui funiculos iniquitatis in extremum uſq;*

uitæ

uitæ protraxerũt. Quòd ſi nemo eſt, qui non turpe duxerit, quemlibet è plebe meretricijs amoribus teneri? quis non turpiſſimum iudicauerit, Principem *eiuſdem criminis reum haberi? Eum, inquam reum, qui iuſto debeat alios iudicio reos damnare.* Thales Mileſius *olim rogatus, quo pacto quis optimè ac iuſtiſſimè uiueret: Si, inquit, quæ in alijs reprehendit, ea non faciat ipſe. Quomodo ergo iuſtiſſimè uixerit* Princeps, *qui in alijs caſtiganda deſignat ipſe? Contingit aliquando, ut* Heroës *grauiſſimis impedientibus cauſis, non ducant uxores, nec interim à conſortio mulierum abſtinere queant. In quo caſu longè prudentius agunt, qui ad honeſtiorem unam, fœdere, ſi non propalam, tamen furtim icto, ſynceriter adhæreſcunt, quàm qui complurium meretricum indies nouatarum contagijs ſe commaculant. Qui fide ultro, citroque data propriam agnoſcunt, quàm qui nuptijs alienis inſidias aſſiduò tendunt impijſſimè. Qui denique fidei teſſeram non confringendo, liberos procreant, & enatos uirtutibus inſtitui, atque ad honorem* Dei *procurant educari, quàm qui improbiores, non bonæ frugis ſpe, ſed adfectui maleuolo ſatisfaciendi deſiderio propulſi, fundum arant alienum, & capras (quod aiunt) in agro ſurculario compaſcunt. Contrà, quos nulla neceſſitas uetat, urgetq́; , quo minus uxores ducant.*

Diog. li. 1. Era. 7. ap.

Item, qui mariti, pulchra facti iam prole parentes, & prophano tamen atque illicito malint, quàm amore legitimo perfrui, ſcelus magis nefarium, atq; facinus longè maius faciunt, quàm cui uel homines, uel Dij queant ignoſcere? Quibus in rebus Ethnici quondam Principes multi, ſe multo probius in Chriſtianorum pudorem geſſerunt: Qui uirtutum ſtudioſi, uicia libidinis non ſolum odêre, ſed acriter etiam coërcuerunt, ut metuendum, ne non illi, ſicut

Matth. 13. *Auſtri Regina, atque Niniuitæ ſurrecturi ſint in*
Lu. 11. *iudicio, cum uiris nationis huius, & eos damnaturi: qui plurima de rebus Euangelicis garriunt, ſed nullum doctrinæ ſanioris apicem factis exprimunt.*

Inſt. lib. 4 tit. ult. *Iuliam olim Ethnici Legem tulerunt, de adulterijs coërcendis, Quæ non ſolum temeratores alienarum nuptiarum gladio puniebat, ſed etiam ſtupri flagitium, quum quis ſine ui, uel uirginem, uel uiduam ſtupraſſet. Sed ubi nunc Lex Iulia dormis?*

Suet. in Domitiano. *Domitianus olim ex utroque ordine multos Lege Scatinia damnauit. Inceſta Veſtalium uirginum ſeuerè coërcuit. Stupratores uirgis in Comitio ad necem cædi iuſſit. Sed in hæc modò, qui debent animaduertere, multi*

Committunt eadem diuerſo crimina fato,
Iuu. ſa. 13. *Ille crucem pretium ſceleris tulit, hic diadema.*

Diony-

Dionyſius olim licet Tyrannus omnium iniquiſſimus, tamen in filio dignum exhæredatione crimen iudicabat adulterium; qui hodie magnatum ludus eſt. Ille quum intellexiſſet filium, cui principatum relicturus erat, ingenui uiri coniugem adulteraſſe, iratus interrogauit: an unquam tale quicquam in patre comperiſſet. Hic adoleſcens: Tu enim (inquit) non habebas patrem Regem. Nec tu, inquit Dionyſius, filium regem habiturus es, ni talia perpetrare deſinas. Eraſ. 3. apo. Plu. in ap.

L. Verginius Centurio, capitis ſui periculo pudicitiam uoluit in tuto eſſe, & ne domus ſua probro contaminaretur, proprio ſanguini non pepercit. Cuius filiam Virginiam unus Decemuirorum uir nobilis Appius Claudius adamauit, quam quum corrumpere non poſſet, clientem M. Claudium, qui eam in ſeruitutem depoſceret, ſubornauit, facilè uicturus, quum ipſe eßet accuſator & iudex. Pater re cognita, quum ipſo iudicij die ſuperueniſſet, & filiam iam addictam uideret, ultimo eius colloquio impetrato, quum eam in ſecretum abduxiſſet, occidit, & corpus eius humero gerens, ad exercitum profugit, & milites ad uindicandum facinus accendit. Qui decemuiros abdicare ſe magiſtratu præceperunt, eosq; omnes, aut morte, aut exilio punierunt, Appium Claudium in carcere necari curarunt. Vale. li. 6 cap. 1. Liu. lib. 3. ab urb. cõ.

Apud Cumanos mulier in adulterio deprehenſa, ducebatur in forum, ut illic lapidi inſiſtens, omnibus eſſet conſpicua: Deinde impoſitam aſino, atque ita per totam ciuitatem circumductam, reducebant ad lapidem, ut rurſus ibi eſſet omnibus ſpectaculo. His actis habebatur infamis per omnem uitam, & ignominiæ gratia ὀνόβατις, dicebatur, quòd aſinum equitaſſet. Sic apud gentes ſtupidas ſumma ignominia ſupplicij loco fuit. Nunc apud Chriſtianos ludus eſt adulterium, apud quos tamen matrimonium eſt ſacramentum. Quid ſupereſt, niſi ut præmia decernantur his, qui multorum uxores conſtuprarunt? Olim inceſtæ prophanæ uiuæ defodiebantur. Nũc uiolare uirginem Chriſto dicatam, pietas eſt.

Era. in pr. ὀνόβατις.

Scriba Põtificum Cantidius, cum Floronia uirgine ueſtali ſtuprum fecerat, quare uirgis in comitio cæſus ille, ut inter uerbera expiraret, hæc ſub terram ad portam Collinam necata fuit. Tantum autem nefas, ut expiaretur, Delphos à Romanis Legati miſsi, ſciſcitatum, quibus precibus, aut ſupplicationibus Dij poſſent placari. Iam multæ nonnullæ ditiones habent Floronias, multos quædam aulæ Cantidios, ſed facinus aufertur impune, nullus conſulitur Apollo. Stupra enim & inceſta quaſi iocularia ridentur.

Liui. lib. 2 ſec. bel. pu.

Quum Diogenes audiſſet Didymonem mœchum

Lae. lib. 6.

comprehenſum:Dignus eſt inquit,ex ipſo nomine ſuſpendi.Porrò διδυμοὶ *Græcis teſticuli dicuntur:ab his igitur,unde nomen habebat adulter,& quibus peccauerat,eum ſuſpendi uoluit, dignum arbitratus,purpuratis mœchis ſupplicium.*

Olim Tenedius quidam Rex in Adulteros legem tulit,ut utriuſq; corpus ſecuri concideretur eiuſq; legis exemplum in filium ædidit.Proinde in numiſmate iußit inſculpi altera ex parte ſecurim altera duos uultus ex eadem ceruice prominētes. Er. in pro. Tenedia bipennis.

Zaleucus urbe Locrenſium à ſe ſaluberrimis, atque utilißimis legibus munita, cum filius eius adulterij crimine damnatus, ſecundum ius ab ipſo conſtitutum utroque oculo carere deberet,ac tota ciuitas in honorem patris neceßitatem pœnæ adoleſcentulo remitteret,aliquandiu repugnaret, ad ultimum precibus populi euictus,ſuo prius,deinde filij oculo eruto,uſum utriq; uidēdi reliquit, Ita debitum ſupplicij modum legi reddidit, æquitatis admirabili temperamento, ſe inter miſericordem patrem,& iuſtum legiſlatorem partitus. Vale. lib. 6 cap. 5.

Iam quis Herorum ſtupris aßiduis pollutorum, hæc & ſimilia,memoriæ prodita Gentilium exempla legens, non ſuffundatur rubore? cum uideat Ethnicos peccanti ſuo ſanguini non peperciſſe, nec,quod in alijs punierunt,ipſos patraſſe, Porrò ſic agitur cenſura, & ſic exempla parantur,Cū

iudex alios, quod monet ipſe, facit. Cum primis igi-
tur curandum principi, ne ſit iiſdem, quæ in alijs
damnare debeat facinoribus ſtuproſis obnoxius.
Id multi, magna cum gloria Gentiles curarunt.
In quorum numero P. Scipio Aphricanus effulſit,
Vale. li. 4. cap. 3. qui egregio caſtitatis exemplo ſibi non modó ſub-
ditorum, ſed hoſtium etiam animos obligauit. Hic
Liui. li. 6. ſec. bel. pu. quartum & uiceſimum annum agens, cum in Hi-
ſpania Carthagine oppreſſa, multos obſides, quos
in ea urbe Pœni clauſos habuerāt, in ſuam poteſta-
tem redegiſſet, eximiæ inter eos formæ uirginem,
ætatis adultæ, aliaſq; uultu non tam modeſto quàm
uenuſto prænitentes, & iuuenis, & cœlebs, & ui-
ctor captas accepit. Quas integritatis ſpectatæ
uiro tradidit, tueriq; haud ſecus uerecundè atq;
modeſtè, quàm ciuium coniuges, atq; matres iuſsit.
Deinde cum intellexiſſet illam, quæ adeo formoſa,
ut quacunq; ſe uerteret, omnium conuerteret o-
culos, illuſtri loco natam nobiliſſimoq; uiro hoſti
ſuo deſponſatam Indibili, ſponſo inuiolatam tra-
didit, aurum quoq;, quod pro redemptione puellæ
allatum erat, ſummæ dotis adiecit.

Er. 4. ap. Egregium item caſtitatis exemplum tum in iu-
uene, tum in rege Alexandro Magno, ad quem cū
puella multa nocte eſſet deducta, cum eo dormitu-
ra, rogauit Rex, ubi fuiſſet tamdiu, illa reſpondē-
te, ſe expectaſſe donec maritus iſſet cubitum: mi-
niſtros

uiſtros accitos acriter obiurgauit, Reducite, inquit, hanc, Parum enim abfuit, quin ueſtra culpa fuerim factus adulter. Dij boni, quàm multi non nullis in aulis ſunt quorũ culpa ſæpenumero principes Chriſtiani fiunt adulteri?

Tanta Lacedæmoniorum antiquorum temporibus fuit uirorum continentia, & uxorum pudicia, tantumq́; aberant Heroës ab ea facilitate, quæ nunc inuaſit, ut prius eſſet incredibile, adulterij crimen apud Lacedæmonios inueniri. Ferturq́; dictum cuiuſdam uetuſtiſsimi Spartani Geradæ, Qui rogatus ab hoſpite quodam, quid pœnarum darent apud Spartanos adulteri, neq; enim uidere ſe, quicquã ſuper hac re ſancitum à Lycurgo. Nullus, inquit, amice, apud nos adulter eſt. Cũ ille ſubieciſſet. Quid igitur ſi exiſtat? Dabit, inquit, bouem tantum, ut porrecto ultra Taygetum montem collo, bibat ex Eurota. Cumq́; ille ridens dixiſſet: Fieri non poteſt, ut tantus bos inueniatur. Et quo pacto, inquit Geradas, Spartæ exiſtat adulter, in qua diuitiæ, deliciæ, & corporis aſcititius cultus probro habentur? Contrà uerecundia modeſtia, & decori laudiq́; dantur. Prudenter intellexit Geradas ibi non poſſe naſci uicia, ubi non admittuntur uiciorum ſeminaria, eaq; ubiq; iacere, quibus pro honore tribuitur ignominia.

Frigeſcea

Frigeſcerent in aulis portentoſi libidinum æſtus, ſi modeſtiæ atque frugalitatis maior, quàm luxuriæ ratio haberetur. At bonus Princeps magis (ut prouerbio dicitur) Hypolitum imitabitur, quàm Corinthiabitur, imò lectis honeſtiorum Ethnicorum exemplis, ita uitam inſtituet, ne Chriſtianus Princeps deterior Gentilibus prop hanis haberi, atq; longè peior à Deo Opt. Max. iudicari poßit.

QVA RATIONE PRINceps deteſtabiles libidinum reatus euitare poſſit.

Aug. in ſer. *INter omnia certamina Chriſtianorum, duriora ſunt prælia caſtitatis. Nam ibi continua pugna, & rarior uictoria. Rara enim concordia formæ, atq; pudicitiæ.*

Iuuē. ſa. 10. & 6. *Rara auis in terris, nigroq; ſimillima cygno.*

Quod cum uerum ſit, enixè Princeps in id incumbet, ut ſicuti reliquos nobilitate generis exuperat, ita morum etiam caſtitate præcellat, non cum turpibus, ac impuris homuntionibus frontem perfricans in libidinem ſubet, nec meretricum illecebris expugnatus, ceu bos ad lanienã, compedibus

Prouer. 7. *iniectis trahatur, inq; tetrum, ubi fatui cæci uincti telis habent icta iocinora, carcerem impingatur,*

tur,ut illud Diogenis dici poſſit: Qui Olympioni cen animaduertens in ſcortum frequenter intendē tem. Ecce inquit,ut aries Martius à capella uulgari,per collum captus adducitur. Ad quod captiuitatis execrabilis ſeptum, quatuor ſatis trita, bono uitanda Principi,ducunt itinera, Diog.Laë. lib.6.

PRIMVM. *Intemperantia eſt, ac ingluuies aſſidua.* Nam,ut D. Bernhardus inquit, *Luxuriæ currus quadriga uoluitur uiciorum*: Ingluuie uidelicet uentris, Libidine coitus, Mollicie ueſtium, ocijq́;, Saporiſq́; reſolutione. Trahitur equis æque duobus: Proſperitate uitæ, & rerum abundantia. Et qui ijs præſident duo: Ignauiæ torpor, & infida ſecuritas. Quorum uitiorum fons eſt ebrietas. Hæc flagitiorum omnium mater, culparumq́; materia, radix criminum, ac caſtitatis naufragium. Venter enim mero æſtuās, cito deſpumat in libidinem. In uino luxuria, in luxuria uoluptas, in uoluptate impudicicia. Qui luxuriatur, uiuens mortuus eſt, Qui autem inebriatur, & mortuus & ſepultus. Vnde D. Paulus admonet, ne uino, in quo luxus eſt, inebriemur. Et uaſa adulterijs cælata Plinius improbat, quòd per ſe ſatis doceat libidines temulentia. Porrò ut Sobrietas omnium uirtutum mater, ſic econtrà ebrietas omnium uitiorū origo, Hæc animi cæcitas, hoſtis pudiciciæ, & caſtitatis expultrix, Illa mentis, ſenſus, membrorum

Bern.ſu. cant. | Auguſt. ad ſacras uirg. | Hieron. ad Euſtochiū. | Epheſ.5. | Plin.li.14. ca.ult. | Origenes.

q; omnium corporis tutela, caſtitatis pudiciciæq; munimentum, pudori proxima, amiciciæ paciſq; ſerua, criminum & uiciorum omnium profuga.

SECVNDVM, Ad libidinis crimina ferens iter, eſt ſecorditer ociari, ueterno torpeſcere, & ab omnibus uirtutum ſtudijs feriari. Vicium enim libidinis facile ex uacantia & ocio naſcitur, hoc ſi tollas, periere Cupidinis arcus. Cum igitur animus humanus ſemper appetat aliquid agere, neq; ulla conditione, quietem ſempiternam poßit pati. Nam eo nihil uelocius, nec ulla celeritas, quæ poſſit cum animi celeritate contendere, ut rectè mentem antiqui auram, animum Zeno uocauerit ignem: prudentißimè iuuenis Princeps egerit, ſi rebus honeſtis animum aßiduò exercuerit, atq; ijs negocijs præoccupauerit, quæ ad utilitatem Reip. pauperumq; ſalutem pertineant. Sic enim animus nobilior, uirtutum ſtudijs implicitus, ab impuris cogitationibus liber, à fœditate ſpurca uacuus, ab omni deniq; libidinis macula uiguerit immunis. Nam ſi non

Chryſoſt. ſuper Ma.

Cic.5.de finib.

Cic.1.Tuſ. quæſt. & 4.de finib.

Ho.1.epi.2

Poſces ante diem librum cum lumine, ſi non
Intendes animum ſtudijs & rebus honeſtis:
Inuidia uel amore uigil torquebere.

Er. in princip. inſtit.

Aſſueſcat igitur iam inde à puero, aßidere cõſultationibus, intereſſe iudicijs, adeſſe creandis magiſtratibus, audire querelas & poſtulationes

pauperum,uerùm,ne quid ipſe ſtatuat,niſi multorum iudicio comprobatum,donec ætas & uſus rerum,certius iudicium pararit. Sic ubi conſueuerit publicis delectari commodis, nunquam deerit quò honeſtè animum exerceat,intellecturus,bono Principi non uacare, ut ineptis uoluptatibus ocij tædium fallat,& generoſum animũ, libidinum uicijs deturpet,ſed honeſtioribus aſſuetum, conſeruet immaculatum,qui molæ continuo motu irrequietæ ſimillimus.Nam ut hæc,ſi triticum defuerit,glandes,nuces auellanas, aut porcorum molit cibaria.Sic ille,ſi rebus,ut dixi,non honeſtis præpeditus,implicabitur inhoneſtis,et amore uexabitur inſano.Qui nihil aliud eſt,quã uacãtis paſſio. Chry.ſup. Ma

TERTIVM.In aulis ualdè tritum eſt, oportuna peccandi occaſio, cuius fuga cautior Principi ualdè ſalutaris exiſtit. Etenim ſex feruntur, quæ incorruptam conſeruant caſtitatem, nempe: Sobrietas,operatio,aſperitas cultus,inhibitio ſenſuum,raritas ſermonis cum honeſtate, & imprimis euitatio oportunitatis & perſonæ,& loci,& temporis. Quam peccandi promptã anſam aulici plures magis arripere,quã declinare ſolent,dicentes,ſe cũ mulieribus eſſe,quàm cũ philoſophis malle. Id cum ſtolidus quidam protuliſſet olim, rectè Pythagoras reſpondit:Et ſues libentius in cœno, quã in aqua uerſari.Bonus igitur Princeps mulier- Caßiodor. ſup.Math. Dio.Laer.

cularum

cularum ac formoſarum pediſſequarum conſortia uitabit, & aulis peramicas Sirenas, quarum aduerſus catilenas ceram auribus, ut aiunt, obdet, Vlyſſen imitatus, qui Sociorum aures, ne ſub domina meretrice canes immundi, & amicæ luto ſues uiuerent, obturauit. Proinde cum in aulis plurima ſint libidinum irritamenta, cum primis enitendum principi, ne deſiderio carnis expugnatus, herbam, ut aiunt, adfectui prauo ſuo porrigat, ſed ſeipſum potius uincere contendat, auertendo faciem

Eccleſi. 9. ſuam à mulieribus comptis. Etenim propter ſpeciem mulieris, multi perierunt, & ex hoc concupiſcentia, quaſi ignis exardeſcit. Speciem mulieris alienæ multi admirati, facti ſunt reprobi. Quod uerum Ethnici complures agnoſcentes, à mulierum conſortijs abſtinuernnt.

Plu. in apo. Antiochus tertius cum Dianæ ſacerdotem uidiſſet ſupra modum eleganti forma, continuò ſoluit Epheſo, ueritus ne uis amoris, aliquid ipſum fa-

Era. 5. apo cere compelleret, quod fas non eſſet. Immane, quãtum abſint, ab huius Ethnici Principis religione, quidam Chriſtiani, qui uirgines conſtuprare, pro ludo ducunt.

ITEM. Alexander cum Darij filias haberet captiuas, demiſſis oculis eas ſalutabat, idq; rarò,

Er. 4. ap. ſibi metuens, ab illarum inſigni forma. Apud familiares autem dicere ſolitus: Dolores oculorũ eſſe

Perſicas

Perſicas puellas. Has cum aliquando, ut inuiſeret inuitaretur, ire noluit, dicens: Sibi non committendum, ut qui uiros uiciſſet, à mulieribus uinceretur. Idem uicti hoſtis uxorem facie inclyta mulierem, uetuit in conſpectum ſuum deduci, ut eam ne oculis quidem ſuis contingeret. Er. 8. apo. Gell. lib. 6. cap. 8.

ITEM, *Perſarum Rex Cyrus maior abſtinebat à conſpectu Pantheæ. Et Araſpo dicente mulierem eſſe inſigni forma, dignam Regis oculis: Ob iſthuc ipſum, inquit, magis eſt ab illa abſtinendum Etenim ſi nunc tuo obtemperans conſilio, illam adiero, quum uacat: fortaßis illa mihi perſuaſura eſt, ut ad ipſam frequenter commeem, etiam cum non uacabit, eiq; aßideam neglectis ſerijs imperij mei negocijs. Scitè retorſit argumentum, regiæ functionis memor, nec ignorans, quòd ſemel guſtata uoluptas, ſic mentem Principis excantet, obſcuretq;, ut de turpitudine eat in turpitudinem, donec excæcatus ueniat in ſenſum reprobum, & obſtinatus in malo, ne tum quidem queat uoluptatem turpem relinquere, cum illa deſeruerit hominem. Id quod pleriſq; uidemus euenire, ut effœto corpore, extincta forma, frigente ſanguine, deficientibus uiribus, caligantibus oculis, tamen adhuc pruriant ſine fine, & ſceleratius turpiloqui ſint, quã olim fuerint impudici.* Plu. in apo. Er. 5. apo. Er. in mil. Chriſtiano

ITEM, *Cum Auguſtus Cæſar uiciſſet apud*

eſſe ſuper ſolem, circumſpicientes omnes uias hominum, & profundum abyßi, & hominum corda, intuentes in abſconditas partes. Et à carnis illecebris tutum redderent, aßiduus mortis propriæ reſpectus, mortiſq; Chriſti contemplatio frequenter ante oculos obuerſantia. Voluptatis enim capiſtro non facile miſerum os porrexerit qui perpenderit, quàm ſit hæc uita fumo fugacior, umbra inanior, quot laqueos nobis ſtruat mors, nullo nõ tempore inſidians, ut non fruſtra ſcriptum ſit: Vigilate, quia neſcitis qua hora Dominus ueſter uenturus ſit. Ad hæc nihil tam efficax ad curanda conſcientiæ uulnera, nec non ad purgandam mentis aciem, quàm Chriſti uulnerum ſedula meditatio. Certè qui mortem Chriſti, atq; eius ſanguinem pro factis peccatis effuſum meditatus fuerit, is ſi micam pietatis aliquam habuerit, in libidinis crimina non facile reciderit, ut canis reuerſus ad proprium uomitum, & ſus lota, ad uolutationem cœni.

Er. in mil. Chriſt.

Math. 24.

Bern. ſup. cant.

DE PRINCIPVM adfinitatibus.

Er. in prin. inſtit.

PRiuata quidem res eſt Principis matrimonium, at huc rerum humanarum ſummam penè uocari cernimus, ut ſæpenumero regnis eueniat, quod olim Græcis et Troianis

ianus in Helena. Porrò cum maximam ad beneuolentiam conciliandam habeat genus, & eadem patria, ſapienter egerit Princeps, ſi intra regni ſui fines, uxorem integritate, modeſtia ac prudentia commendatam, optimoq́ Principi morigeram, duxerit. Aut, ſi recedendum ſit à limitibus, cum proximè finitimis iunxerit adfinitatem, ijs potiſſimum, qui ad amiciciæ fidem ſint idonei. Quod prudentes aliquot Principes fecisse uidemus. Nam complures multis de cauſis, non probant receptas Principum cum exteris potentioribus, & maximè cum ſemotis nationibus, lingua, ſpecie, moribus, ingenijſq; diſſimilimis adfinitates, atq; imparia matrimonia. Quibus aliquando Principũ res augentur, ſed multò ſæpius populi facultates atteruntur, & adfliguntur. Hinc enim tumultus, hinc regnorum permutationes, hinc iurium uetuſtiſſimorum aliò tranſlatorum confuſiones. Hinc deniq; bella ſæpenumero exoriuntur atrociſſima. Quare cum æqualitas, iuxta prouerbium, haud bellum pariat, Inæqualitas autem ſit diſcordiarũ mater, prudenter agunt, qui Cleobulnm audiunt ſuadentem uxorem parem eligendam. Nam ſi clariorem duxeris, inquit, dominos adfines habebis. Diog. li. 1.
Idem monuit Pittacus. Fertur autem ſapiens ille, cum ab Atarnete adoleſcente nobili compelleretur, ut moneret, utra ſibi eſſet ducenda uxor, Du-

as quippe ſe expetere: Alteram *quidem opibus ſi-bi, & genere parem,* Alteram *utraq; in re excel-lentem:* Bacillo *ſenum adminiculo ſublato admo-nuiſſe, pergeret ad triuium ciuitatis, quo ludendi cauſa pueri conueniunt, eoſq; conſuleret, quid fa-cto opus eſſet, ſequereturq; illorum monita.* Sicq; *factum eſſe, adoleſcentemq; illum, puerorum uoci bus monitum, æqualem ſibi duxiſſe.* Id *factum* Cal *limachus in epigrammatis uenuſtiß imè ſcribit.* Hinc *inſignis illorum ſtulticia colligitur, qui pau-peres cum diuitibus, plebei cum nobilibus,* Nobi-*les cum comitibus,* Comites *cum* Principibus, Prin *cipes cum* Regibus *ſtudent adfinitatem iungere.* In *conciliandis autem matrimonijs boni* Princi-*pes ante omnia conferent in id ſua conſilia, ut in-de pax ſubditorum proueniat, ac* Reip. *commodi tas.* Spectabunt *itē magis uirtutes, quàm cenſum,* Quod *olim non facientibus procis quibuſdam no-bilibus* Ephori *multam indixerunt,* Qui Lyſan-*dri* Principis *filiarum nuptias prius ambierant, mox poſt obitum illius recuſauerant, quòd* Lyſan-*der repertus fuiſſet pauper, quem diuitem credentes coluerant: ſed eundem iu-ſtum ac probum ex pauperta-te agnitum contemp-ſerant.*

Plutarchus in ui. Lyſ.

DE

DE VITA AVLICA.

CVm proceres olim nonnulli, de moleſtijs aulicis ultro citroq; agitarent, ac uaria conquererētur, ſubridēs piæ memoriæ Cæſaris Max imiliani Mathematicus Doct. Stabius ait: Qui propius illuſtres Heroēs ſunt, æſtu ſibi nimio uidentur exuri: qui procul uiuunt, intolerabili gelu conſtringi. Etenim in aulas recepti, cupiunt aulica ſeruitute leuari: contrà qui priuati degunt, noctes atq; dies adlaborant, ut in aulicorum numerum transferantur. Quare uita aulica mihi ſimilis uidetur cohortib us, aut caueis Gallinaceis, in quibus captæ Gallinæ uiuentes, magis geniali fouentur ſagina. Sed ut aliæ liberæ nitorem iſtum uidentes, appetunt tam ſplendidam uiuendi rationem, ita cohortales, miſeris aſtrictæ conditionibus, in libertatem priſtinam geſtiunt reſtitui. Et Apollonius olim, cum ante regias fores conſiſteret, uideretq; homines quoſdam tanquam Deos adorari, alios autem ſupplices, uenerabundoſq; coram illis aſtare, tum ingredientium, egredientiumq; ſtrepitum ingentem animaduerteret, dixit: Hæc negocia uidentur balneis rectiſſimè comparari poſſe: Nam eos qui extrà ſunt, uideo intus ingredi properantes: Qui uerò intus, cum celeritate egredi

Agricol. in pro. ger.

Philo. li. 9.

animaduerto. Vt igitur, qui balneorum æſtu incaluerunt, egredi laborant. Et Gallinæ caueis incluſæ, liberius uiuendi genus exoptant: Ita qui ſapientiores ad ignem aulicum acceſſerunt, cupiunt retrogredi. Et qui libertatem rem charam æſtimant, abhorrent ab aulis, quòd qui utiles ſint, & conſilijs ualentes, moleſtijsq; ſufficientes, moleſtijs inibi atq; laboribus infinitis prorſum exhauriantur: qui uerò inutiles, omnibus ridiculi circumagantur. Vnde natum prouerbiū Germanicū

Wer zů hoff tůglich iſt/den treibt mann zů tod: der vntůglich iſt / der můß eyn nar ſein.

Hoc eſt.

Conſultus iugi conſumitur aulicus uſu.
Qui ſtolidus, molli ſcomma iocusq; choro.

Qua in re Princeps non imprudenter egerit, ſi uiris excellētibus aliquando laborē imminuerit, atq; pepercerit, ut eorū induſtrijs diu poſſit uti.

DE AVLICA Familia.

Eccle. 10.

AVlica familia plerumq; ſolet ingeua Dominorum induere, atq; mores imitari. Etenim ſecundum iudicem, ſic & miniſtri eius. Qualis rector ciuitatis, tales & iuhabitātes. Qualis pater, talis filius. Qualis hera, talis, ut

prouerbio

prouerbio dicitur,pediſſequa.Et quum florent im Proue.29.
pij,ſcelera multa fiunt. Quapropter opera dan*da,ut & Princeps ſuos unius mores integros et incorruptos præſtet Reipub. & quoad licet omnes proceres,miniſtros,magiſtratusq́; ſui ſimiles habeat.* Hi *membra ſunt Principis, & horum ſceleribus conflatum odium,non ſolum in Reipublicæ,ſed etiam in Principis redundat perniciem.* At *illud difficilimum eſt,inquiet aliquis,* Facilius *autem erit,ſi curet, optimos in ſuam familiam adſciſcere:* Deinde *ſi fecerit quoque,ut hi intelligant,ea maximè placere Principi, quæ maximè ſint in rem ſubditorum.* Quare *qui Principes familiam exornatam uirtutibus habere uelint,primum ipſi uirtutes amplexentur,& faciant,quæ cum laude,cum familia omnis,tum uulgus imitetur.*

Scilicet in uulgus manant exempla regentum, Claudian.
Vtq́;Ducum lituos,ſic mores caſtra ſequuntur.

Sic Adrianus Imperator,ſuos omnes ea docebat facere,quæ par erat. Atque *ut etiam eius exemplo* Ex Dione
meliores redderentur,duro & aſpero uictu utebatur. Caſsio Ni.
Atque *ut omnia breuiter complectar,ſic opere,& præceptis per totum imperij tempus milites omnes & exercuit, & exemplo inſtituit, ut quæ ab eo facta fuerunt,ea pro lege,atque militari inſtituto haberentur:* Quippe *efficaciſsimum exhortationis genus eſt,Principem hoc facere, quod ab a-*

liſs fieri uelit. Quod intelligens L. Sylla: Qui cum apud Orchomenium milites longius euagarentur, ordinibusq; perturbatis fugam caperent, ex equo deſiluit, & arrepto uexillo, in hoſtem uehebatur, ita uociferans: Mihi quidem ò Romani milites, hic pulchrum eſt mori. Vos interrogati, quo loco Ducem ueſtrũ amiſeritis, memineritis dicere: apud Orchomenium. In primam igitur aciem progreſſum Imperatorem, ultro ſecuti milites. Et Ageſilaus ille maximus Lacedæmoniorum Rex: Si quid erat, quod per milites ſuos celeriter confici uoluerat, primus ipſe ſub oculis omnium operas aggrediebatur, quo uel pudore ad induſtriam extimularentur. Et M. Craſſus omnium ille ditiſſimus magnam ſeruorum turbam domi alebat, quorum præcipuam agebat curam, diſcentibus adſtans, interdum & ipſe docens, dicens hanc oportere præcipuam eſſe patrisfamilâs ſolicitudinem, quòd ſint rei familiaris animata inſtrumenta. A quo ueræ pietatis adfectu, quàm alieni quidam Chriſtiani Domini uixerint, ignorat nemo. Qui non eorum, quos modò retuli bonos Principes, ſed meros nebulones, utpote Neronem Cæſarem, aut Commodum Antoninum imitati, qui ſua, non quæ Reipublicæ, quæſiuerunt. Horum ille nihil uirtute conſpicuus curabat. Vnde nunquam ſuorum cuiquam officium delegauit, niſi hæc adijceret: Scis qui

Ex Plutar.

Eraſ. 5. apo.

Suet. in. Ce

quibus mihi eſt opus, & hoc agamus, ne quis quid habeat. Hic cum peßimis in lucem potare ſole- bat, & belluari uiribus Romani imperij, ueſperi autem per tabernas, ac lupanaria uolitare. Non curabat Rempublicam, mittebat homines ad pro- uincias regendas, uel criminum ſocios, uel à crimi- noſis commendatos. Quorum ingenia & hodie qui referunt, hoc eſt, qui propriam magis glori- am, ac faſtus incrementa, quàm ſubditorum felici- tatem quærunt, minimè curant, quales habeant mi niſtros, Scythæ ne ſint, Iudæi, an Turcæ. Hinc non ſolum in equilibus, ſed etiam in aularum pene tralibus turpißima, quæ uel lenonibus fœdißimis, aut lupis ruborem incuterent, audias effundi, ſpur citijs omnia conſpergi, nomen denique et eloquium Domini blaſphemari. Etenim multi iam, qui pri ma fidei ac pietatis Chriſtianæ rudimenta non te- nent, auditu terribilia precantur proximis, ac iu- rant per corpus, uultum, neruos, cerebrum, uulne ra, ſanguinem, mortem, ac elementa Dei. Aeli. Lam.

Per Solis radios, Tarpeiaq; fulmina iurant, Iuue. ſa. 13.
Et Martis frameam, & Cyrrhæi ſpicula uatis,
Per calamos uenatricis, pharetramq; puellæ,
Quicquid habent telorum armamentaria cœli.

Quæ omnia Dominorum uicijs indulta, uulgus in peſtilentißimum imitationis exemplum trahit.

Nec

q; omnium corporis tutela, caſtitatis pudiciciæq; munimentum, pudori proxima, amiciciæ paciſq; ſerua, criminum & uiciorum omnium profuga.

SECVNDVM, Ad libidinis crimina ferens iter, eſt ſecorditer ociari, ueterno torpeſcere, & ab omnibus uirtutum ſtudijs feriari. Vicium enim libidinis facile ex uacatntia & ocio naſcitur, hoc ſi tollas, periere Cupidinis arcus. Cum igitur animus humanus ſemper appetat aliquid agere, neq; ulla conditione, quietem ſempiternam poßit pati. Nam eo nihil uelocius, nec ulla celeritas, quæ poſſit cum animi celeritate contendere, ut rectè mentem antiqui auram, animum Zeno uocauerit ignem: prudentißimè iuuenis Princeps egerit, ſi rebus honeſtis animum aßiduò exercuerit, atq; ijs negocijs præoccupauerit, quæ ad utilitatem Reip. pauperumq; ſalutem pertineant. Sic enim animus nobilior, uirtutum ſtudijs implicitus, ab impuris cogitationibus liber, à fœditate ſpurca uacuus, ab omni deniq; libidinis macula uiguerit immunis. Nam ſi non

Chryſoſt. ſuper Ma.

Cic. 5. de finib.

Cic. 1. Tuſ. quæſt. & 4. de finib.

Poſces ante diem librum cum lumine, ſi non
Intendes animum ſtudijs & rebus honeſtis:
Inuidia uel amore uigil torquebere.

Ho. 1. epi. 2

Aſſueſcat igitur iam inde à puero, aßidere conſultationibus, intereſſe iudicijs, adeſſe creandis magiſtratibus, audire querelas & poſtulationes

Er. in princip. inſtit.

pauperum

pauperum, uerùm, ne quid ipſe ſtatuat, niſi multorum iudicio comprobatum, donec ætas & uſus rerum, certius iudicium pararit. Sic ubi conſueuerit publicis delectari commodis, nunquam deerit quò honeſtè animum exerceat, intellecturus, bono Principi non uacare, ut ineptis uoluptatibus ocij tædium fallat, & generoſum animū, libidinum uicijs deturpet, ſed honeſtioribus aſſuetum, conſeruet immaculatum, qui molæ continuo motu irrequietæ ſimillimus. Nam ut hæc, ſi triticum defuerit, glandes, nuces auellanas, aut porcorum molit cibaria. Sic ille, ſi rebus, ut dixi, non honeſtis præpeditus, implicabitur inhoneſtis, et amore uexabitur inſano. Qui nihil aliud eſt, quā uacātis paſſio. Chry. ſup. Ma

TERTIVM. In aulis ualdè tritum eſt, oportuna peccandi occaſio, cuius fuga cautior Principi ualdè ſalutaris exiſtit. Etenim ſex feruntur, quæ incorruptam conſeruant caſtitatem, nempe: Sobrietas, operatio, aſperitas cultus, inhibitio ſenſuum, raritas ſermonis cum honeſtate, & imprimis euitatio oportunitatis & perſonæ, & loci, & temporis. Quam peccandi promptā anſam aulici plures magis arripere, quā declinare ſolent, dicentes, ſe cū mulieribus eſſe, quàm cū philoſophis malle. Id cum ſtolidus quidam protuliſſet olim, rectè Pythagoras reſpondit: Et ſues libentius in cœno, quā in aqua uerſari. Bonus igitur Princeps mulier- Caſſiodor. ſup. Math. Dio. Laer.

cularum

cularum ac formoſarum pediſſequarum conſortia uitabit, & aulis per amicas Sirenas, quarum aduerſus catilenas ceram auribus, ut aiunt, obdet, Vlyſſen imitatus, qui Sociorum aures, ne ſub domina meretrice canes immundi, & amicæ luto ſues uiuerent, obturauit. Proinde cum in aulis plurima ſint libidinum irritamenta, cum primis eniten dum principi, ne deſiderio carnis expugnatus, herbam, ut aiunt, adfectui prauo ſuo porrigat, ſed ſeipſum potius uincere contendat, auertendo faciem

Eccleſi. 9. *ſuam à mulieribus comptis. Etenim propter ſpeciem mulieris, multi perierunt, & ex hoc concupiſcentia, quaſi ignis exardeſcit. Speciem mulieris alienæ multi admirati, facti ſunt reprobi, Quod uerum Ethnici complures agnoſcentes, à mulierum conſortijs abſtinuerunt.*

Plu. in apo. *Antiochus tertius cum Dianæ ſacerdotem uidiſſet ſupra modum eleganti forma, continuò ſoluit Epheſo, ueritus ne uis amoris, aliquid ipſum fa-*

Era. 5. apo *cere compelleret, quod fas non eſſet. Immane, quantum abſint, ab huius Ethnici Principis religione, quidam Chriſtiani, qui uirgines conſtuprare, pro ludo ducunt.*

ITEM. Alexander cum Darij filias haberet captiuas, demiſſis oculis eas ſalutabat, idq; rarò,

Er. 4. ap. *ſibi metuens, ab illarum inſigni forma. Apud familiares autem dicere ſolitus: Dolores oculorũ eſſe*

Perſicas

Perſicas puellas. Has cum aliquando, ut inuiſeret inuitaretur, ire noluit, dicens: Sibi non committendum, ut qui uiros uiciſſet, à mulieribus uincerentur. Idem uicti hoſtis uxorem facie inclyta mulierem, uetuit in conſpectum ſuum deduci, ut eam ne oculis quidem ſuis contingeret. Er. 8. apo. Gell. lib. 6. cap. 8.

ITEM, *Perſarum Rex Cyrus maior abſtinebat à conſpectu Pantheæ. Et Araſpo dicente mulierem eſſe inſigni forma, dignam Regis oculis: Ob iſthuc ipſum, inquit, magis eſt ab illa abſtinendum. Etenim ſi nunc tuo obtemperans conſilio, illam adiero, quum uacat: fortaßis illa mihi perſuaſura eſt, ut ad ipſam frequenter commeem, etiam cum non uacabit, eiq́; aßideam neglectis ſerijs imperij mei negocijs. Scitè retorſit argumentum, regiæ functionis memor, nec ignorans, quòd ſemel guſtata uoluptas, ſic mentem Principis excantet, obſcuretq́;, ut de turpitudine eat in turpitudinem, donec excæcatus ueniat in ſenſum reprobum, & obſtinatus in malo, ne tum quidem queat uoluptatem turpem relinquere, cum illa deſeruerit hominem. Id quod pleriſq; uidemus euenire, ut effœto corpore, extincta forma, frigente ſanguine, deficientibus uiribus, caligantibus oculis, tamen adhuc pruriant ſine fine, & ſceleratius turpiloqui ſint, quā olim fuerint impudici.* Plu. in apo. Er. 5. apo. Er. in mil. Chriſtiano

ITEM, *Cum Auguſtus Cæſar uiciſſet apud*

Eutro.li.7 rerũ Rom. Accium nauali prælio M. Antonium, & Aegypti regnum, ſuo imperio ſubieciſſet, Cleopatra Regina exornata diuerſis ornatibus, ad Cæſarem uenit, ſperans eum, ut cæteros, ſua ſpecie, ad libidinem illicere: ſed ille, ſe intra pudiciciam coartans ad eius concupiſcentiã minimè inflexus, eam mox cuſtodiri mandauit. Et ut prophanis ſacra ſubiũgam, Cum Iehu filius Ioſaphat Rex ſuper Iſrael,
4. Reg. 9. appopinquaret ad meretricem Iezabel. ipſa depinxit oculos ſuos ſtibio, & occauit caput ſuum & reſpexit per feneſtram ut in obſcœnum amorẽ ſui uictorẽ traheret, At ille leuans faciem ſuam ad feneſtram ait. Quæ eſt iſta? Reſponderunt Eunuchi: Iezabel eſt. Dixit igitur miniſtris: Præcipitate eam deorſum. Et precipitauerunt eam, aſperſuſq; eſt ſanguine paries, & equorum ungulæ conculcauerunt eam. Certè Principi longe pulchrius atq; ſatius eſſet Auguſtum illum, uel hunc Iehu Regem imitari, quàm cum tot grauibus regnorum offendiculis libidini more pecudum indulgere, atq; permittere ut plures in aula ſimiles Cleopatræ atq; Ietzabel regnẽt, quã Lucretiæ, Hippones aut Lacænæ. Lucretia per uim ſtuprum pati coacta, cum grauiſſimis uerbis iniuriam ſuam in concilio
Liui. lib. 1. neceſſariorum deploraſſet, ferro ſe, quod ueſte tectum attulerat, interemit. Græca fœmina Hippo cum in hoſtium claſſem eſſet excepta, in mare ſe, ut pudiciciã morte tueretur, abiecit. Et illa Lacæ

na caſtè uiuere, quàm uiris inſidiari, atq; pudicici Val. lib. 6.
am ſuam proſtituere maluit. Hanc *cum quidam* cap. 1.
miſſo nuncio ſolicitaſſet, num aſſentiretur, ut ip- Plu. in apo.
ſi ſui faceret copiam, reſpondit illa: Quum eſſem Laconicis.
puella, parenti obedire didici, idq; feci: mulier au-
tem facta, uiro. Itaq; ſi dominus tuus me inuitat ad
honeſta, uiro primum rem aperiat. Quicquid ille
iuſſerit faciam. Atqui Chriſtianus Princeps caſtos
Ethnicorũ mores audiens, multò magis ipſe Chri-
ſtiano Principe dignam ætatem exiget, ſecum re-
uoluens quòd uinum & mulieres apoſtatare faci-
ant ſapiẽtes. Et qui ſe fornicarijs iungit, ſit nequã: Eccleſ. 19.
quòd mulier formoſa, quæ immodeſta eſt, non ſit
diſſimilis porco, naribus aureũ torquem gerenti,
ut rectè Diogenes formoſa ſcorta, lætali mulſo ſi- Prouer. 11.
milia dixerit. Stillans enim fauus ſcorti os eſt, & Diog. li. 6.
mollius quàm oleum collum eius. Verum poſtrema Prouer. 5.
amara uelut abſynthium, & acuta ceu gladius, pe
des eius ad mortem deſcendunt, & ad inferos pro
perant greſſus eius. Item fouea profunda os ſcorti
eſt, cui iraſcitur Dominus, is in eam incidet. Prouer. 22

QVARTVM, Ducens ad caſtra libidinis i-
ter, eſt mentis cæcitas, propriæ mortis, atq; Chri-
ſti Domini noſtri paſsionis obliuio. Suppreſsius e-
nim ac prudentius peccaretur, ſi intelligerent ho- Gell. li. 13.
mines, nihil omnium rerũ diutius cælari poſſe. Si Eccleſ. 23
crederent oculos Domini multò plus lucidiores

eſſe ſuper ſolem, circumſpicientes omnes uias hominum, & profundum abyßi, & hominum corda, intuentes in abſconditas partes. Et à carnis illecebris tutum redderent, aßiduus mortis propriæ reſpectus, mortiſq; Chriſti contemplatio frequenter ante oculos obuerſantia. Voluptatis enim capiſtro non facile miſerum os porrexerit qui perpenderit, quàm ſit hæc uita fumo fugacior, umbra inanior, quot laqueos nobis ſtruat mors, nullo nõ tempore inſidians, ut non fruſtra ſcriptum ſit: Vigilate, quia neſcitis qua hora Dominus ueſter uenturus ſit. Ad hæc nihil tam efficax ad curanda conſcientiæ uulnera, nec non ad purgandam mentis aciem, quàm Chriſti uulnerum ſedula meditatio. Certè qui mortem Chriſti, atq; eius ſanguinem pro factis peccatis effuſum meditatus fuerit, is ſi micam pietatis aliquam habuerit, in libidinis crimina non facile reciderit, ut canis reuerſus ad proprium uomitum, & ſus lota, ad uolutationem cœni.

Er. in mil. Chriſt.

Math. 24.

Bern. ſup. cant.

DE PRINCIPVM adfinitatibus.

Er. in prin. inſtit.

PRiuata quidem res eſt Principũ matrimonium, at huc rerum humanarum ſummam penè uocari cernimus, ut ſæpenumero regnis eueniat, quod olim Græcis et Troianis

ianus in Helena. Porrò cum maximam ad beneuolentiam conciliandam habeat genus, & eadem patria, ſapienter egerit Princeps, ſi intra regni ſui fines, uxorem integritate, modeſtia ac prudentia commendatam, optimoq; Principi morigeram, duxerit. Aut, ſi recedendum ſit à limitibus, cum proximè finitimis iunxerit adfinitatem, ijs potiſſimum, qui ad amicitiæ fidem ſint idonei. Quod prudentes aliquot Principes feciſſe uidemus. Nam complures multis de cauſis, non probant receptas Principum cum exteris potentioribus, & maximè cum ſemotis nationibus, lingua, ſpecie, moribus, ingenijſq; diſsimilimis adfinitates, atq; imparia matrimonia. Quibus aliquando Principũ res augentur, ſed multò ſæpius populi facultates atteruntur, & adſliguntur. Hinc enim tumultus, hinc regnorum permutationes, hinc iurium uetuſtiſsimorum aliò tranſlatorum confuſiones. Hinc deniq; bella ſæpenumero exoriuntur atrociſsima. Quare cum æqualitas, iuxta prouerbium, haud bellum pariat, Inæqualitas autem ſit diſcordiarũ mater, prudenter agunt, qui Cleobulnm audiunt ſuadentem uxorem parem eligendam. Nam ſi clariorem duxeris, inquit, dominos adfines habebis. Diog. li. 1. Idem monuit Pittacus. Fertur autem ſapiens ille, cum ab Atarnete adoleſcente nobili compelleretur, ut moneret, utra ſibi eſſet ducenda uxor, Du-

as quippe ſe expetere: Alteram quidem opibus ſibi, & genere parem, Alteram utraq; in re excellentem: Bacillo ſenum adminiculo ſublato admonuiſſe, pergeret ad triuium ciuitatis, quo ludendi cauſa pueri conueniunt, eoſq; conſuleret, quid facto opus eſſet, ſequereturq; illorum monita. Sicq; factum eſſe, adoleſcentemq; illum, puerorum uocibus monitum, æqualem ſibi duxiſſe. Id factum Callimachus in epigrammatis uenuſtißimè ſcribit. Hinc inſignis illorum ſtulticia colligitur, qui pauperes cum diuitibus, plebei cum nobilibus, Nobiles cum comitibus, Comites cum Principibus, Principes cum Regibus ſtudent adfinitatem iungere. In conciliandis autem matrimonijs boni Principes ante omnia conferent in id ſua conſilia, ut inde pax ſubditorum proueniat, ac Reip. commoditas. Spectabunt itē magis uirtutes, quàm cenſum, Quod olim non facientibus procis quibuſdam nobilibus Ephori multam indixerunt, Qui Lyſandri Principis filiarum nuptias prius ambierant, mox poſt obitum illius recuſauerant, quòd Lyſander repertus fuiſſet pauper, quem diuitem credentes coluerant: ſed eundem iuſtum ac probum ex paupertate agnitum contempſerant.

Plutarchus in ui. Lyſ.

DE

DE VITA AVLICA.

CVm proceres olim nonnulli, de moleſtijs aulicis ultro citroq; agitarent, ac uaria conquererētur, ſubridēs piæ memoriæ Cæſaris Maximiliani Mathematicus Doct. Stabius ait: Qui propius illuſtres Heroës ſunt, æſtu ſibi nimio uidentur exuri: qui procul uiuunt, intolerabili gelu conſtringi. Etenim in aulas recepti, cupiunt aulica ſeruitute leuari: contrà qui priuati degunt, noctes atq; dies adlaborant, ut in aulicorum numerum transferantur. Quare uita aulica mihi ſimilis uidetur cohortibus, aut caueis Gallinaceis, in quibus captæ Gallinæ uiuentes, magis geniali ſouentur ſagina. Sed ut aliæ liberæ nitorem iſtum uidentes, appetunt tam ſplendidam uiuendi rationem, ita cohortales, miſeris aſtrictæ conditionibus, in libertatem priſtinam geſtiunt reſtitui. Et Apollonius olim, cum ante regias fores conſiſteret, uideretq; homines quoſdam tanquam Deos adorari, alios autem ſupplices, uenerabundoſq; coram illis aſtare, tum ingredientium, egredientiumq; ſtrepitum ingentem animaduerteret, dixit: Hæc negocia uidentur balneis rectiſsime comparari poſſe: Nam eos qui extrà ſunt, uideo intus ingredi properantes: Qui uerò intus, cum celeritate egredi

Agricol. in pro. ger.

Philo. li. 9.

animaduerto. Vt igitur, qui balneorum æſtu incaluerunt, egredi laborant. Et Gallinæ caueis incluſæ, liberius uiuendi genus exoptant: Ita qui ſapientiores ad ignem aulicum acceſſerunt, cupiunt retrogredi. Et qui libertatem rem charam æſtimant, abhorrent ab aulis, quòd qui utiles ſint, & conſilijs ualentes, moleſtijsq́; ſufficientes, moleſtijs inibi atq; laboribus infinitis prorſum exhauriantur: qui uerò inutiles, omnibus ridiculi circumagantur. Vnde natum prouerbiũ Germanicũ

Wer zů hoff tůglich iſt/den treibt mann zů tod: der vntůglich iſt / der můß eyn nar ſein.

Hoc eſt.

Conſultus iugi conſumitur aulicus uſu.
Qui ſtolidus, molli ſcomma iocusq́; choro.

Qua in re Princeps non imprudenter egerit, ſi uiris excellẽtibus aliquando laborẽ imminuerit, atq; pepercerit, ut eorũ induſtrijs diu poßit uti.

DE AVLICA Familia.

AVlica familia plerumq; ſolet ingenia Dominorum induere, atq; mores imitari. Etenim ſecundum iu-
Eccle,10. dicem, ſic & miniſtri eius. Qualis rector ciuitatis, tales & inhabitã-
tes. Qualis pater, talis filius. Qualis hera, talis, ut

prouerbia

prouerbio dicitur,pediſſequa.Et quum florent im pij,ſcelera multa fiunt. Quapropter opera danda,ut & Princeps ſuos unius mores integros et incorruptos præſtet Reipub. & quoad licet omnes proceres,miniſtros,magiſtratusq́; ſui ſimiles habeat. Hi membra ſunt Principis, & horum ſceleribus conflatum odium,non ſolum in Reipublicæ,ſed etiam in Principis redundat perniciem. At illud difficilimum eſt,inquiet aliquis, Facilius autem erit,ſi curet, optimos in ſuam familiam adſciſcere: Deinde ſi fecerit quoque,ut hi intelligant,ea maximè placere Principi, quæ maximè ſint in rem ſubditorum. Quare qui Principes familiam exornatam uirtutibus habere uelint,primum ipſi uirtutes amplexentur,& faciant,quæ cum laude,cum familia omnis,tum uulgus imitetur. Prouerb.

Scilicet in uulgus manant exempla regentum,
Vtq́;Ducum lituos,ſic mores caſtra ſequuntur. Claudian.

Sic Adrianus Imperator,ſuos omnes ea docebat facere,quæ par erat. Atque ut etiam eius exemplo meliores redderentur,duro & aſpero uictu utebatur. Atque ut omnia breuiter complectar,ſic opere,& præceptis per totum imperij tempus milites omnes & exercuit, & exemplo inſtituit, ut quæ ab eo facta fuerunt,ea pro lege,atque militari inſtituto haberentur: Quippe efficaciſſimum exhortationis genus eſt,Principem hoc facere, quod ab a- Ex Dione Caſſio Ni.

lijs fieri uelit. Quod intelligens L. Sylla: Qui cum apud Orchomenium milites longius euagarentur, ordinibusq; perturbatis fugam caperent, ex equo desiluit, & arrepto uexillo, in hostem uehebatur, ita uociferans: Mihi quidem ò Romani milites, hic pulchrum eſt mori. Vos interrogati, quo loco Ducem ueſtrū amiſeritis, memineritis dicere: apud Orchomenium. In primam igitur aciem progreſſum Imperatorem, ultro ſecuti milites. Et Ageſilaus ille maximus Lacedæmoniorum Rex: Si quid erat, quod per milites ſuos celeriter confici uoluerat, primus ipſe ſub oculis omnium operas aggrediebatur, quo uel pudore ad induſtriam extimularentur. Et M. Craſſus omnium ille ditiſſimus magnam ſeruorum turbam domi alebat, quorum præcipuam agebat curam, diſcentibus adſtans, interdum & ipſe docens, dicens hanc oportere præcipuam eſſe patrisfamilâs ſolicitudinem, quòd ſint rei familiaris animata inſtrumenta. A quo ueræ pietatis adfectu, quàm alieni quidam Chriſtiani Domini uixerint, ignorat nemo. Qui non eorum, quos modò retuli bonos Principes, ſed meros nebulones, utpote Neronem Cæſarem, aut Commodum Antoninum imitati, qui ſua, non quæ Reipublicæ, quæſiuerunt. Horum ille nihil uirtute conſpicuus curabat. Vnde nunquam ſuorum cuiquam officium delegauit, niſi hæc adijceret: Scis

Ex Plutar.

Eraſ. 5. apo.

Suet. in. Ce

qui

quibus mihi eſt opus, & hoc agamus, ne quis quid habeat. Hic cum peßimis in lucem potare ſolebat, & belluari uiribus Romani imperij, ueſperi autem per tabernas, ac lupanaria uolitare. Non curabat Rempublicam, mittebat homines ad prouincias regendas, uel criminum ſocios, uel à criminoſis commendatos. Quorum ingenia & hodie qui referunt, hoc eſt, qui propriam magis gloriam, ac faſtus incrementa, quàm ſubditorum fœlicitatem quærunt, minimè curant, quales habeant miniſtros, Scythæ ne ſint, Iudæi, an Turcæ. Hinc non ſolum in equilibus, ſed etiam in aularum penetralibus turpißima, quæ uel lenonibus fœdißimis, aut lupis ruborem incuterent, audias effundi, ſpurcitijs omnia conſpergi, nomen denique et eloquium Domini blaſphemari. Etenim multi iam, qui prima fidei ac pietatis Chriſtianæ rudimenta non tenent, auditu terribilia precantur proximis, ac iurant per corpus, uultum, neruos, cerebrum, uulnera, ſanguinem, mortem, ac elementa Dei. Aeli. Lam.

Per Solis radios, Tarpeiaq́; fulmina iurant,
Et Martis frameam, & Cyrrhæi ſpicula uatis, Iuue. ſa. 13.
Per calamos uenatricis, pharetramq́; puellæ,
Quicquid habent telorum armamentaria cœli.

Quæ omnia Dominorum uicijs indulta, uulgus in peſtilentißimum imitationis exemplum trahit.

Nec

Ci.3.de le. *Nec tantum mali eſt, peccare Principes (quanquã eſt magnum hoc per ſeipſum) quantum illud, quòd permulti etiam imitatores Principum exiſtunt. Nam licet uidere, ſi uelis replicare memoriam temporum, qualeſcunq; ſummi ciuitatis uiri fuerint, talem ciuitatem fuiſſe, quæcunq; mutatio morum in Principibus extiterit, eandem in populo ſecuturam, Idq; haud paulò eſt uerius, quàm quod Platoni noſtro placet, qui Muſicorum cantibus, ait, mutatis, mutari ciuitatum ſtatus. Ego autem nobilium uita, uictuq; mutato, mores mutari ciuitatum puto. Quo pernicioſius de Repub. merentur uicioſi Principes, quòd non ſolum uicia concipiunt ipſi, ſed (ut ſuprà quoque citaui) ea infundunt in ciuitates.*

DE NVMEROSO PRINcipum famulatu.

S*Vnt qui glorioſum ac magnificũ putent, ſi Principis aula, famulatu numeroſo perſtrepat. Et maxima quæq; domus ſeruis ſit plena ſuperbis. Sed Heroës longè prudentiores, uarijs rationibus inducti, pauciores in aulis famulos ac ſeruos alere malunt.*

PRIMA, *Vt ſeptem conuiuium, nouem (iuxta prouerbium) conuitium, hoc eſt, ut inſuaue atque*

que

que clamoſum ſit conuiuium, in quod adhibita mul titudo numeroſa. Ita minus iucunda ſit aula, quam infinita famulorum, maximè ſeruilium capitum, paraſitorum, lurconum, atq; ſcurrarum multitudo complet: In quorum (à quibus, ut nihil durius, nequeas cauere) ſunt numero uerſipelles exploratores, qui latebras aularum omnes excutiant, & miris artibus conſilia, quæ nouerint, prodant. Petrar. dial. 33

SECVNDA: *Vbi multi ſerui, multæ lites, æmulationes, odia, multæ diſcordiæ, multa deniq; domeſtica bella, quorum Princeps, obſeruator, ſpectator ac laborioſus denique compoſitor ſit oportet. Interq; reos & accuſatores medius ſeruis ſuis ſeruiat, cuſtos & iudex factus ex Domino.*

TERTIA: *Vbi ſerui multi, & (quod aiunt) Callicyrijs plures, multus ſtrepitus, & ſecretū nullum. Etenim quot ſeruorum linguæ, tot præconum tubæ: quot ſeruorum aures atque oculi, tot aularū rimulæ, quibus illa etiam, quæ in fundo ſunt, facilè dilabuntur. Pertuſum uas ac futile ſeruilis animus, nihil continet, quicquid infuderis, mox effluet.*

QVARTA. *Qui multos in aula ſeruos habet, idem multos ſibilos, linguas uipereas, domeſticæq; pacis uirus abditum habet. Multos quoque profundos & capaces uentres, ac lubrica guttura, uinorum procellas, peſtes penuariorum, profundas annonæ uoragines, & inexplebilem charyb-*

dim

dim,in quam uelut in pertuſa boum omnium totius regni labores,atque hominum ſudores ingeruntur, dolia.

QVINTA: *Paucos ſeruos bene regere difficile,plurimos impoßibile. Quorum ingreſſu nihil humilius, nihil abiectius. Mox nihil inſolentius,nihilq; inſidius progreſſu. Poſtremò nil immitius,nil odioſius egreßu.Seruitium polliciti,ſtatim ſibi dominium arrogant, tyrannidem exercent, & quaſi ad uaſtandum conducti, non tantum deuorãt uniuerſa,ſed ſpargunt, de alieno, unde lata, iuxta prouerbium, ſecantur lora,corio, bonisq; liberales atque prodigi uelocißimi ad rapinam. Quare mirandum, quid in mentem ueniat illis, qui gregatim alunt eius farinæ multos homines,de quibus dici poßit illud Horatianum:*

Hor.1. ep. 2. & 15.

Pernicies, & tempeſtas, barathrumq; macelli.
Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati,
Sponſi Penelopes,nebulones,Alcinoiq;,
In cute curanda plus æquo operata iuuentus.
Cui pulchrum fuit,in medios dormire dies,&
Ad ſtrepitum cytharæ ceſſatum ducere curam.

QVIBVS IN LOCIS ARTES ingenuæ, & ſalubria Euangelij dogmata florere, ſimul ac accreſcere poſſint.

Solis

Solis in ijs nationibus,ciuitatibus,ac regnis artes liberales, atque pietatis ſtudia meſſe proueniunt uberrima,ubi magiſtratus, atq; ipſa capita, cum præſtantioribus ſuis membris, hoc eſt, ubi Principes cum ſuis proceribus,& comitatu aulico non modò bonarum literarum, ac pietatis cultores uel amatores extiterint, ſed etiam ipſi uero honeſtatis cultu,atque uitæ ſanctimonia, ſubditis omnibus præluxerint. Nihil enim tam ciuitatis Chriſtianæ plantarium fœcundat,& exauget,nihil tam efficaciter euehit, quàm ſancta magiſtratus, ac Principum exempla. Quippe, ut olim in Eccleſiæ primordijs, admodum tenui Chriſtianorum numerus ſuccreuit augmento,cum pauci pauperculi,cerdones,aniculæ,aut agreſtes operarij, ſparſim in alijs hi,in alijs illi ſpelæis deliteſcentes, religionis ueræ ſpecimina proferebant,ſed multo fertiliore prouentu tum emicuit, quum ipſi Principes populorum atque Reges, cum ſuo magnatum ordine, pietatis doctrinam, non ſolum erant amplexi, ſed factis etiam exprimebant. Sic hodierno die parum conducit, ad maximum publicum ueræ pietatis incrementum, ſi in tam populoſa Republica Chriſtiana, uulgi pars ut minima, ſic infima, doctrinam ſaniorem audiat, uel opera fidei faciat.

Verum hoc ante omnia promouerit, ſi primùm ipſa capita,ſe bonam in frugem reſoluerint, hoc eſt

Hinc magnum illud malorũ pelagus irrupit. Hinc malis malorum exemplis corruptiſſima plebs, cur, inquit, dominorum noſtrorum imitatores non ſimus? Illorum ueſtigijs certatim inſiſtemus. Quocunque Reges, Principes, Officiarij, Iudices, Quæſtores, Aediles, atque Prætores uita defuncti uenerint, & eòdem nos ueniemus: quam illi fortunam, eandem nos, imò habituri tolerabiliorem, quum illi tot opum atque titulorum iacturam, nos autem rerum leuiſſimarum facturi. Vnde clariſſimum ad Heroa beneſcriptum illud fateberis.

In commune iubes ſi quid, cenſesq; tenendum, *Claudian.*
Primus iuſſa ſubi, tunc obſeruantior æqui
Fit populus, nec ferre uetat, cum uiderit ipſum
Autorem parere ſibi, componitur orbis
Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta ualent, quàm uita regentis,
Mobile mutatur ſemper cum Principe uulgus.

Quare quiſque in Republica tanquam in magno corpore imperandi partes occupauit, eum oportet bonitate, ſapientia, ac uirtutibus alijs cæteros anteire. Et quanto Magiſtratus antecellunt plebi, tanto Princeps antecedere debet Magiſtratus. *Eraſm. in prin. inſtit.* Quippe quod cor eſt in corpore animantis, id eſt Princeps in Republica. Si cor ſyncerum eſt, quoniam ſanguinis, & ſpirituum fons eſt, uitam impartit uniuerſo corpori: Sin uiciatum fuerit, exitium

uerit, non in ſpinas, hoc eſt, in eos, qui dogmata bona quidem audiunt, ſed non retinent, neq; fructũ adferunt, ſuffocati ab huius ſeculi ſolicitudinibus, diuitijs, uoluptatibus, & honoribus, quorum altiſſima radix in aulis fixa. Et qui mollia geſtant, in domibus Regum ſunt. Quibus tricis expeditorũ Principum exempla bona, ſi uiderent ſubditi, dubio procul iniuſſi ſequerentur, quorum iam bona pars, in eodem luto (quod aiunt) hæſitant. Atqui uerendũ ne non quibuſdam in aulis malorum aſſuetudo, radices tam profundas egerit, ut ſi bonus uelit Princeps omnes euellere, non ſine moleſtia, uel tumultu poſſit. Verum hic prudenter agendum, et paulatim ſuccurrendum morbo, qui præproperam medicinam reformidat. Cæterum in tempeſtiuo rerum aggreſſu, ſi nonnihil à maiorum placitis uel annorum, uel hominum uicio corruptis, diſcedendum fuerit, non mouebitur Princeps, ſi rerũ imperiti quidam Thraſones aulici contradixerint. Sed longè maiorem operam dabit, ut aulam ſuam & moribus incorruptis, & legibus ſic inſtituat, ut in ſapienter inſtitutam, illa uetuſta duo Germanica non queant dici prouerbia: Luc. 8. Matth. 11.

Als bald Petrus zu hof kame / ward ein ſchalck drauß. Alterum: Agricola in pro. ger.
Lang zu hof / lang zu hell.

Hoc eſt.

Aulica quàm primum tetigit pede limina Petrus,
Periuro nequam gutture factus homo.
Tempore qui longo durat maleſanus in aulis,
Tartareo longam perferet igne crucem.

Item: ne ſequens Germani Renneri cantilena, de aulico ſatellitio ſuo cantari poßit:

Trew/zucht vnd warheit/
Demut/ſcham vnd einfeltigkeit/
Keuſch/vnd tugent/ſeind vertriben
Zu hoff/vnd an jr ſtat ſeind bliben:
Liegen/triegen/rybaldei/
Lotterfürer vnd buberei/
Vnzucht/vnkeuſch/lecker/ſchimpffen
Schlinden/trincken/ naſen rimpffen/
Lotterſpil/doppeln/vnd ſpott/
Lützel achten thůn auff Gott/
Auff die ſeel/vnd auff den tod/
Auff den Teuffel/ vnd auff die not.
Ein ſchön iungfraw ich ſelten ſpüre
Zu hof/die alle zeit zu für/
Frölich mit jren gſpielen gieng/
Vnd hoher fürſten geſt entpfieng/
Vnd jres Herzen eer bewart/
Vnd nicht für frummen geſtē ſpart/
Die böſe red den Herzen weret/
Vnd nit vnrecht jr gůt verzeret/
Die war Beſcheidenheit genant/

Vnd füret Warheit an der hand.
Die Trewe vnd Barmhertzigkeit/
Die iſt leyder nun verdrungen/
Bei den Alten/ vnd bei Jungen/
Mit jren geſpielen/ das ſei geklagt
Dir Herr/dem kein vnrecht behagt.
Geitzigkeit/lůder/vnkeuſche/
Můtwill vnd vnzimlich geteuſche/
Han manchen Herrn alſo beſeſſen/
Daß ſie der weiß gantz ſein vergeſſen.

Hoc eſt, Iambicis Senarijs.

Fides, honeſtas, humilitas, ac ueritas,
Pudor decens, & mentis alma caſtitas,
Simplex nitentis pectoris prudentia,
Integritas, & omne uirtutis iubar,
Ex Principum modò palatijs procul
Fugêre, quorum (proh dolor) uices gerunt:
Fraus atra, perfidia, procacitas, ſales,
Calumniæ, palpatio, ronchi, doli,
Naſuta ſanna, ſcomma, ludus, aleæ,
Potationum crebra concertatio,
Libido ſpurca, iugis & ſcortatio,
Summi nihil Dei metus perpenditur,
Curatur & nihil reſpectus ultimi
Fati, nihil tormenta dira tartari.
Apparet illa Virgo rarior modò,

Quæ læta cum ſuis ſodalibus, ſui
Decenter, hoſpites ſolebat proceres
Excipere, & aſſeruare Principis decus.
Magnifica pro loco, nihil pro tempore
Condens, nihil luxu iubente prodigens.
Inſanias non paſſa, non opprobria,
Sophia fuit uocata quæ modeſtior,
Manu Fidem priſcam trahens puriſsima.
Et Miſericordiam, ſimul Fidentiam,
Quas Humilitas gradu ſecuta ſimplici.
Nunc illa ab aulis exul heu procul iacet
Exploſa, grandæuis, ſimul pubi. Deus
Quod tibi queror, cui nil iniqui perplacet.
Auri ſitis, libido, fraus tyrannica,
Sic aulicos pleroſque captos detinent,
Vllum ut modum tenere porrò uix queant.

DE PRINCIPVM ERga ſuos liberos amore.

Quin. li. 1.

Homines non ſolum plebeij, ſed etiam nobilitate ſumma præcellentes, delicatè nimis ac molliter liberos educant, parum ſolliciti, quòd illa mollis educatio, quam indulgẽtiam uocamus, neruos omnes mentis & corporis frangat. Hinc eſt, *quòd tempeſtate noſtra, non ſine horrore conſpiciamus bimulos aut trimulos, plus in omni turpitudinis genere promouiſſe, quàm ſe-*

culis præteritis, quinquagenarios. Verum, ſi perditus & effœtus iſte mundus, per nouas incorruptæ fœcunditatis plantas, hoc eſt, per innocentes puerulos, in meliorem (ut facilius poterit) omnium uirtutum frugem reduci debet, neceſſe erit, ut parentes, quanto clariores, tanto purgatioribus ſtudijs, ad Reipublicæ *commodum, ac* Dei Opt. Max. *gloriam, liberos inſtituant, aut curent ſuos inſtitui.* Hic uerus Dei *cultus, & rectus amor eſt. Sed illa ſedulitas peruerſa eſt, & ſtolidus amor, quo parentes occæcati non uident, imò ſinunt, in omnia uiciorum genera ſobolem prolabi ad procliuia iugis exitij præcipitia. Quod odiſſe prolem, non amare eſt. Quare quum ſtultitia ſit agnata cordi adoleſcentis, uirga uerò caſtigatrix eximat eam.* Prouc. 22.

Item: Quum uirga & obiurgatio afferant ſapientiam: at puer, qui non coërcetur, pudefaciat matrem, boni parentis officio functus fuerit, qui filiolos non peruerſe, nec uecorditer educauerit, ſed gradus eorum, ad callem uirtutis durum aſſuetudine multa flexerit. Prouc. 29.

Nam qui amat filium, quærit ut erudiatur: qui uerò odit eum, abſtinet uirgam. Prou. 13.

At ſi caſtigaueris filium, iucundus tibi erit, & afferet animæ tuæ delitias. Prou. 29.

Ne ceſſes igitur caſtigare adoleſcentem: ſi percuſſeris eum uirga, non morietur: Si uirga uerberaueris, ex inferis animam eius eripies. Prouc. 23

Quorum memor bonus Princeps,

ita curabit educandos liberos, ut diuinæ gloriæ, atque patriæ commodis genitos, non ſuis adfectibus, aßiduò recordetur. Et *quantumuis multas erigat ſtatuas, quantumuis operoſas tollat ſubſtructiones, animo reuoluet, non aliud pulchrius uirtutum ſuarum monimentum ſe poſſe relinquere, quàm filium optimum, qui patrem optimum factis repreſentet optimis.*

Eraſm. in prim. inſtit.

Poſtremò turpißimum arbitrabitur eum, quo poſſeßionibus omnibus nihil charius habet, & cui parantur omnia, filium negligi, atque corrumpi. Et *cum niteat aula, niteant lacunaria, niteant armamentaria, niteant uaſa, ueſtes, ac tota ſupellex, cum bellè docti ſint equi, pulchre inſtructi famuli, fœdißimum putabit, ſi filij ſqualeat, ſordeat, atque horreat ingenium.* Nactus *eſt aliquis de lapide, quod aiunt, emptum mancipium, barbarum ac uile: ſi rude eſt, obſeruat, ad quem uſum ſit idoneum, & ad artem aliquam maturè inſtituit, ſeu culinariam, ſeu medicam, ſeu agricolationis, aut diſpenſationis, ſolum filium uelut ocio natum, & non imperio deſtinatum, negliget* Princeps? Sed *habebit, inquiunt adulatores, unde uiuat.* Verum *non habebit, unde rectè uiuat, ac ſapienter populum regat.* Vulgò *quo quiſque ditior eſt, hoc minus ſollicitus eſt, de liberorum inſtitutione.* Quid *opus eſt, inquiunt, Philoſophia, ſatis habebunt.* Imò *quo*

Eraſ. de pueris li. in.

plus

plus habent, hoc opus eſt maioribus philoſophiæ præſidijs. Quo maior eſt nauis, quoq; plus uehit mercium, hoc magis deſiderat (ut ſuprà dixi) nauclerum probè doctum. Quanto ſtudio id agunt nonnulli Principes, ut filijs quàm ampliſsimam ditionem relinquant, ſed minus curant eos inſtituendos his artibus, ſine quibus non poteſt rectè geri principatus. Nec principes hic ſolum, ſed & plebeiorum & nobilium uulgus, trifariam peccat. Vel quia prorſum negligunt puerorum inſtitutionem: uel quia ſerius incepere illorum animos ad philoſophiam fingere: uel quia tradunt his, à quibus diſcunt dediſcenda. Primi generis homines parentum indigni ſunt nomine, minimeq; differunt ab ijs, qui natos infantes exponunt. Non enim leuius eſt, optimam hominis partem, hoc eſt, mentem perdere, quàm corpus. Secundi generis ſunt, qui metuunt ſuis infantibus, cauſantes eſſe periculum, ne ſtudiorum labor, teneri corpuſculi ualetudinem imbecilliorem reddat. Sed hi ſtultiſsimi non metuunt interim, multo grauius periculum, ab immodico cibo, quo non minus læduntur ingenia paruulorum, quàm (ut ſupra dixi) corpora, à multiplicibus eduliorum potúſue generibus, quæ non congruunt ætati. Admouent infantes ſuos, uarijs ac prolixis conuiuijs, nonnunquam in multã noctẽ productis, explent illos ſalſis ac calidis, uſq; ad uo-

quæ ſummum artificem deſiderat, famulorum infimo committitur. Quid læuum eſt, ſi hic homines non habent læuam mentem? Sunt quos animus ſordidus deterret à conducendo præceptore idoneo, & multò pluris conducitur equiſo, cocus, uenator, lixa, quàm filij formator. Et tamen interim indulgetur ſumptuoſis conuiuijs, magnæ ſuperbo luxu facultates profunduntur, noctu dieq; luditur damnoſa alea, multum impenditur uenatibus, morionibus, ſcortis. In eo ſolo parci, ſordidiq; ſunt, cuius gratia poterat excuſari cæteris in rebus parſimonia. Vtinam pauciores eſſent, qui plus impendunt putido ſcorto, quàm educando filio. Res inquit Satyricus, nulla minoris Conſtabit patri quàm filius. Non abſurdum fortaſſe fuerit, hic meminiſſe Diarij, quod olim Cratetis Thebani nomine celebrabatur. Id ad hunc refertur modum: Ponito coquo minas decem, Medico dragmam, aſſentatori talenta quinque, Conſiliario fumum, meretrici talentum, philoſopho triobulum. Quid huic præpoſteræ rationi deeſt, niſi ut addas: liberorum formatori teruncium. Quanquam arbitror hic philoſophi nomine, ſignari præceptorem. Ariſtippum cum quidam nummis beatus, ſed mentis inops percontaretur, quantum mercedis poſceret pro filio inſtituendo, atque ille popoſciſſet quingentas dragmas: Immenſum,

Ex Eraſ.

Diog. La. lib. 6.

Diog. li. 2.

inquit

inquit, poſtulas. Iſta ſumma ſeruum mercari licebit. Tum Philoſophus quàm lepidè: Mercare, inquit, & pro uno duos es habiturus. Iam ſi quis roget quempiam, uellét ne unius filij exitio, centum equos lucrifacere? ſi micam habeat ſanæ mentis, reſpondebit, opinor: nequaquam. Cur igitur pluris conſtat equus, cur diligentius curatur, quàm filius: Cur Morio carius emitur, quàm inſtituitur filius? Alibi ſit locus frugalitatis, hic eſſe frugalem non eſt parſimonia, ſed magis dementia. At ſunt quidā ſatis dapſiles, atq; liberales Satrapæ. Tres enim aut quatuor in anno lepores mittere, Præceptores ad conuiuia nonnunquam uocare, & ita poculis ingurgitare ſolent, ut crapulæ minus aſſueta bona turba ferè cacet atq; uomat. Deinde beneficiorum iſtorum gloria turgidi, ſi malos mores & exempla, quæ domi à parentibus quaſi per manus accepit, filiolus expreſſerit, & à ſtudijs alienus ſe turpiter dederit, ſtatim Tragœdias miras excitant, ac omnem perditæ ſobolis culpam, ſolis

Quint. li. 1 cap. 2. *præceptoribus aſſcribunt: cum ille ſolutus ac fluens, non acceperit à ſchola mala iſta, ſed potius in ſcholam attulerit. Sed iudex omnium iuſtiſſimus Deus nouit eos, qui pueros corrumpunt. Is à parentibus malorum autoribus exiget, quicquid peccauerint filij. Quòd ſi Sacerdos Heli, qui peccan-*

1. Reg. 2. *tes filios corripuit quidem, ſed non ſatis acriter,*

maledictus

maledictus à Domino pœnas luit, quanto maiorẽ perpeſſuri, qui peccantes non coërcent, ſed uitiorum fomenta ſubminiſtrant, excandeſcentes, ſi nõ honoris magnifico titulo præfatus, infantes fueris allocutus, Vnde nonnullos ita uidemus diſſolutos, ac omnibus deſitiarum generibus effœminatos, ut prope modum neſciant, humi ne repant, an in aëre uolent. Sed ut indulgentia fœdiſsima, ita turpiſsima ſocordia parentum, qui non modo non rectè inſtituunt liberos, uerumetiam ad nequiciam corrumpunt. Hanc abſurditatem, cum Crates ille Thebanus perſpiceret in hominum moribus, non iniuria minitabatur, ſe conſcenſurum æditiſsimum urbis locum, & inde quàm maximè uocali clamore exprobraturum ciuitati publicam dementiam, huiuſmodi uerbis: Quæ uos agit dementia miſeri? Tam anxiam curam impenditis parandis pecunijs ac poſſeſsionibus: & liberorum quibus iſta paratis, nullam prorſus curam habetis. Er. de pu. lib. inſtitu.

Sunt in ſummorum etiam Heroum numero, qui negocijs alijs præditi, parum curant, qua ratione filij (quæ maxima cura eſſe debet) erudiantur, Quod uilius & abiectius arbitrantur, quã ut dignẽtur in id intendere. Nõnulli magna cura diſpiciunt, quibus equum inſignem, aut auem, aut canem curandum tradant: nihil autem referre putant, cui filium for mandum committãt, Quem ſæpenumero Er. in prin inſtit.

faſtus contemptor, qui repſit in purpura? Nondũ poteſt prima rerum uocabula ſonare, & iam intelligit, quid ſit coccum, iam poſcit conchylium, iam ſcit quid Scarus & mulus, & cum faſtu reijcit plebeios cibos? Qui uerecundus eſſe poterit, cum adoleuerit, qui infantulus ad impudiciciam fingi cœpit? Quo pacto liberalis euadet grandis, qui tantillus nummos, & aurum mirari didicit? Quî temperabit à luxu iuuenis, cuius palatum prius corrupimus, quàm mores formare cœperimus? Si quid nuper repertum ueſtis genus, ut quotidie ueſtiariorum ars, uelut olim Aphrica, parit aliquid noui monſtri, hoc infanti addimus. Docetur ſibi placere: & ſi tollatur, repoſcit iratus: Quo pacto grandis oderit temulentiam, qui infans didicit eßе uinoſus, & cui tot ſpurca porcorum aulicorum ebrietatis exempla non diſplicuerunt.

Sed cum parentes amore liberorum plerique dementati, peccent multifariam, operepretium fuerit, aliquot ſacræ ſcripturæ locos proferre, ut in ijs, tanquam in ſpeculo contemplentur, accuratam à Deo παιδαγωγίαν requiri.

Eccleſiaſtici 7. Filij tibi ſunt, erudi illos, & curua illos à puericia eorum. Filiæ tibi ſunt, ſerua corpus illarum, & non oſtendas hilarem faciem ad illas. Ne iocunderis in filijs impijs, ſi multiplicentur Eccleſ. 16.

plicentur, nec oblecteris ſuper ipſos, ſi non eſt Dei timor in illis. Non credas uitæ illorum, & ne reſpexeris in labores eorũ. Melior eſt unus timens Deum, quàm mille filij impij. Et utile eſt, mori ſine filijs, quàm relinquere filios impios. Ab uno ſenſato inhabitabitur patria, & à tribus impijs deſeretur. Qui diligit filium ſuum, aßiduat illi flagella, ut lætetur in nouißimo ſuo, & nõ palpet proximorum oſtia. Qui docet filium ſuum, laudabitur in illo, & in medio domeſticorum in illo gloriabitur. Mortuus eſt pater, & quaſi non eſt mortuus, ſimilem enim ſibi relinquit poſt ſe. Relinquit defenſionem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam. Sed ut equus indomitus euadet durũ ſic filius remiſſus euadet præceps. Lacta filium tuum, & pauentem te faciet. Lude cum eo, & contriſtabit te. Non corrideas illi, ne condoleas, & in nouißimo obſtupeſcant dentes tui. Non des illi poteſtatem in iuuentute, & ne deſpicias cogitatus illius, Curua ceruicẽ eius in iuuentute, & tunde latera eius, dum infans eſt, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas. De patre impio queruntur filij, quoniam propter illum ſunt in opprobrio, &c.

Eccle. 30.

Ethnici, qui ſola ratione ducti, ſcripturas ignorarunt, ſuos multò conformius atq; ſanctius, quã

Chriſtianorum multi, filios inſtituerunt, Maximus quidem adfectus charitatis erga liberos, ut non facile, niſi expertus crediderit. Vnde cũ Rex Ageſilaus domi aliquando arundine pro equo conſcenſa; unà cum pueris obequitans luderet; atq; id fortè uidiſſet ex amicis illius quidam, rogabat, ne cui diceret, quod uiderat, priuſquàm ipſe quoq; liberorum parens eſſet factus. Attamen liberi non tam fœdè corrumpebantur; ſed maiore diligentia curabantur inſtitui. Et patres, qui liberos erudiendos curaſſent, longè honorabiliores æſtimati fuerunt, quàm qui ſolùm genuiſſent, quòd hi ſolùm uiuendi, ſed illi etiam benè beateq; uiuendi autores. Contrà, qui liberos neglexiſſent, conſiliorum inopes, & opprobrijs digni reputabantur parentes, iiſq; filiorum peccata aſſcribebantur. Olim cum duo fratres inter ſe diſsidium haberent, Lacedæmonij multam dixere patri, quòd filiorũ diſcordiam diſsimulaſſet. Iuuenibus ignoſcendum putarunt. Sed quicquid illi per calorẽ ætatis peccaſſent, parenti imputabant, cuius autoritas prouidere debuerat, ne quid inter filios oriretur ſi multatis.

Er.1.apo. Diog.li.5. Er.2.apo.

Ad liberorum ſuorum flagicia prudentiſsimus Cæſar olim Auguſtus minimè ſolitus conniuere: Is nunquam filios ſuos populo commendauit, ut non adijceret: ſi merebuntur. Eiſdem prætextatis

Sue.in Cæ.

adhuc aſſurrectum ab uniuerſis in theatro, & aſtantibus plauſum, grauiſs. queſtus eſt. Is filiã & neptes ita inſtituit, ut etiam lanificio aſſuefaceret uetaretq; loqui, aut agere quicquam, niſi palàm, & quod in diurnos commentarios referretur. Idẽ Iulias & neptem omnibus probris contaminatas relegauit, item Agrippam. Etenim aliquanto patientius mortem, quàm dedecora ſuorum tulit. Relegatæ filiæ uſum uini, omnemquam delicatiorẽ cultum ademit, neq; adiri à quopiam libero ſeruoq;, niſi ſe conſulto permiſit. Poſt quinquennium demũ ex inſula in continentem, leuioribus paulò conditionibus tranſtulit. Nam ut omnino reuocaret, exorari nullo modo potuit. Deprecanti ſæpe populo Ro. & pertinacius inſtanti, tales filias ac coniuges pro contione imprecatus eſt. Iulias filiam ac neptem atq; Agrippam, non aliter appellauit, quã tres uomicas, ſeu tria carcinomata ſua.

Plu. in apo

Lacedæmoniorum mos erat, ut adoleſcentes cuiuſq; fortunæ fuiſſent, quopiam abituri, à ſenioribus interrogarentur, quò irent, & ad quid: obiurgabatur autem, qui uel non reſponderet perconTanti, aut friuolas cauſas recitaret. Qui uerò ſenior non obiurgarat adoleſcentem, ipſo præſente delinquentem, eidem pœnæ erat obnoxius, quam daturus erat, ſi peccaſſet ipſe. Cæterum qui obiurgationem moleſtè ferebat, in magno erat probro. Me

ritò

uitò puerorum errata imputantur iјs, quorũ partes erant ea, uel arcere, uel corrigere.

Apud eoſdem puer abs quopiam caſtigatus, ſi querelam ad parentes detuliſſet, turpe erat parentibus, ſi hoc audito, non iterum filiũ emendaſſent. Siquidem ex inſtitutione maiorum habebant hanc de ſe mutuò fiduciam, ut crederent neminem eſſe, qui cuiuſquam liberis, quos quiſq; pro ſuis habebat quicquam imperaret inhoneſtum. Prima ætas quoniam nondum ſentit quid turpe, quid honeſtũ, uerberibus eget. Solent autem pueri à præceptoribus cæſi, apud parentes queri, de crudelitate eorum, à quibus caſtigati ſunt. Ea res quoniam minuebat aliorum ſeniorũ autoritatem, hanc feneſtram occluſerunt liberis ſuis, ut omniũ ſeniorũ, eadem eſſet in pueros autoritas, quæ patribus. Talia Ethnicorum inſtituta & puerorum diſciplina: ſed qualis noſtro ſeculo (quo reliquis chriſtianiores uideri uolumus) ſit inſtitutio puerorum, ignorat nemo. Actum fuerit de tua uita, ſi coràm peccantem non modò Principis, ſed etiam Thraſonis, aut cerdonis cuiuſpiam opulenti filium obiurgaueris. Er.1. apo.

Conſimili modo Romani liberos non corruperunt, ſed optimis potius exemplis ad honeſta ſtuduerunt inflammare: apud quos diu fuit tanta uerecundia, ut antiquo more cum parentibus puberes filij, cum ſoceris generi non lauarentur. Cic.1.offi.

net, ne patres plus æquo ſint aſperi atque crude-
Coloſſ. 3. les, inquiens: Patres ne prouocetis liberos ueſtros,
ne deſpondeant animum. Sed iſta monitio ſuper-
uacanea modò poterit uideri, cum patres malis fi-
lijs iam non ſint admodum iniqui, uel inclementes.
Quippe nõ modo Principes, ſed etiã nos qui Scrip-
turas profitemur, ſtulticiæ filiorum patrocina-
mur, conuitia dicentes, aut blaſphemantes com-
Quin. li. 1, cap. 2. plectimur. Antè palatum eorum, quàm os inſti-
tuimus. In lecticis creſcunt: ſi terram attigerint,
ex manibus utrinque ſuſtinentium pendent. Gau-
demus ſi quid licentius dixerint. Verba ne Alex-
andrinis quidem permittenda delitijs, riſu & oſ-
culo excipimus. Nec mirum, nos docuimus, ex no-
bis audierunt, noſtras amicas uident. Omne con-
uiuium obſcœnis canticis ſtrepit, pudenda dictu
ſpectantur. Fit ex his conſuetudo, deinde natura.
Diſcunt hæc miſeri, antequam ſciant uicia eſſe.
Diſcunt tueri toruum, diſcunt amare ferrum, di-
ſcunt infligere plagam, Vident patres egregiè po-
Er. de pu. li. inſtitu. tos, audiunt dicenda tacendaq; effutientes, audi-
unt deniq; aulas mimis, tibicinibus, pſaltrijs, ac ſal-
tatricibus perſtrepentes. Atqui:
Iu. ſa. 14. Nihil dictu fœdum, uiſuq; hæc limina tangat,
Intra quæ puer eſt, procul hinc, pcul inde puellæ
Lenonum, & cantus pernoctantis paraſiti.
Maxima debetur pueri reuerentia, ſi quid

Turpe paras, nec tu pueri cōtempſeris annos:
Sed peccaturo obſiſtat tibi filius infans.
Hoſpite uenturo ceſſabit nemo tuorum,
Verre pauimentum, nitidas oſtende columnas,
Arida cum tota deſcendat aranea tela:
Hic lauet argentum, uaſa aurea tergeat alter,
Vox domini fremit inſtantis, uirgamq; tenentis.
Ergo miſer trepidas, ne ſtercore fœda canino
Atria diſpliceant oculis uenientis amici:
Ne perfuſa luto ſit porticus? & tamen uno
Semodio ſcobis hæc emendat ſeruulus unus.
Illud non agitas, ut ſanctam filius omni
Aſpiciat ſine labe domum, uicioq; carentem.

Proinde cum ſic natura iubeat, ut uelocius & citius nos corrumpant exempla domeſtica magis, cū ſubeant animos, autoribus, optimè dicebat Xenocrates Chalcedonenſis: Pueris aures muniendas eſſe follibus potius, quàm Athletis. Quòd plus ſit periculi, ne puerorū aures occupentur prauis ſermonibus, quàm ne Athletarum aures pateant ad ictus. Quæ omnia Ethnicorum uel honeſta placita uel inſtituta, meritò Chriſtianos hodie uiuentes obſtupefacerent, ſimul ac inſtigarent, ad longè caſtiores, quòd unicum corrupti huius ſeculi remedium, inſtitutiones puerorum, atque ſapienter inchoatorum conſeruationes pædagogiorum. Er. 7. apo

DE PIETATE IVVENUM Heroicorum erga parentes.

Ad Demonicum. *Talis fias, inquit Iſocrates, erga parentes, quales deſideras erga teipſum exhibere ſeſe liberos tuos. Quæcunque enim, ut Sapiens ait Thales Mileſius, ſtipendia paren-*
Diog. li. 1. *tibus intuleris, eadē ipſe à filijs tuis expecta. Sanctæ profectò ſententiæ, quibus non modo plebeiorum, ſed etiā iuſticiæ atq; pietatis aſſertorū principum filij admonentur, ut parentibus ſuis omnem honorem deferant, ac morem ubiq; gerant, in memoriam reuocantes, erga ſeſe fidem illorum, moleſtias, dolores, ſedulitatē, curas, ſolicitudines, atq; aßiduos labores. Summa igitur diligentia iuuenis Princeps, in id incūbet, ut uirtutū ſtudijs parentes ſemper exhilaret, nunquā uitiorū turpitudine contriſtet, paria ſuis in poſterū à liberis expectaturus. Olim quidam accuſatus, quòd patrē pulſaßet, hoc modo defendit impiū facinus. Et ille, inquit, patrē*
Er. 8. apo. *ſuum uerberauit: & hic, oſtenſo filio, me uerberabit, poſtquā adoleuerit: Adeo hoc nobis gentilitium eſt. Videmus hoc ferè uulgo euenire, ut qualis quiſq; fuerit in parentes, tales experiatur in ſe liberos. Alius quidam cum à filio pertraheretur, uentumque eſſet ad domus limen: Deſine, inquit,*

fili,

fili, nam & ego patrem hucuſque: Agnouit ſe commeruiſſe, qui ſic à filio tractaretur, tantum poſtulauit, ut eſſet æqua retaliatio. Proinde ut iocunditatem in filijs tuis habeas, & Domini benedictionem conſequaris, fac parentibus tuis obtemperes, atq; illis opera tua placeant. Vnde Ieſus Syrach: Honora, inquit, patrem tuum, ut ſuperueniat tibi benedictio à Deo. Qui honorat patrem ſuum, iocundabitur in filijs, & in die orationis ſuæ exaudietur. Qui timet dominum, honorat parentes, & quaſi dominis ſeruiet his, qui ſe genuerunt, in opere, ſermone, & omni patientia. Fili ſuſcipe ſenectā patris tui, & non contriſtes eum in uita illius, & ſi defecerit ſenſu, ueniam da, & ne ſpernas eum in tua uirtute. Ne glorieris in contumelia patris tui, Nō enim eſt tibi gloria, ſed confuſio. Et rex Solomon: Audi, inquit, patrem tuum, qui te genuit. Et ne contemnas matrem tuam. Vt calamitas patris ſtultus filius, ita iuſti pater lætabitur, & ſapientis pater gaudebit de filio. Oculum, qui patrem faſtidit, & matris imperium contemnit, corui iuxta flumen effodient, & uorabunt aquilæ. Qui maledicit patri ſuo, & matri, extinguetur lumen eius in medijs tenebris. Et ipſe dominus inquit: Qui maledixerit patri ſuo, aut matri, morte moriatur. Patri, matriq; qui maledixerit, ſanguis eius ſit ſuper eum. Quapropter honora patrem tuum, & matrem, ſicut

Eccleſi. 3. Prou. 19. & 23. Prou. 30. Pro. 20. Leuit. 20. Deut. 5.

præcepit tibi Dominus tuus,ut longo uiuas tempore,& ſis longæuus ſuper terram.

Ethnici licet ſcripturas ignorarint,tamen pleroſque,& honeſtate,& in parentes pietate nobilitatos,legimus ætatem exegiſſe beatiorem. Plini. 7. cap. 36. *Humilis olim in plebe, & ideo ignobilis puerpera, ſupplicij cauſa carcere incluſam matrem,quum impetraſſet aditum,à ianitore ſemper excuſſa, ne quid inferret cibi,deprehenſa eſt uberibus ſuis alere eam. Quo miraculo ſalus matri donata,filiæ pietate eſt, ambæq; perpetuis alimentis.*

Oro. li. 4. cap. 13. *Quum P. Scipio Conſul,cum Annibale congreſſus eſſet,& apud Ticinum manus conſeruiſſet,ipſe grauiter uulneratus, ab ipſa morte liberatus, per Scipionem filium admodum prætextatum,qui poſt Aphricanus cognominatus eſt. Hic eſt ille,qui clariſsimum in Principem euaſit, qui una die Carthaginem in Hiſpanijs expugnauit. Haſdrubalem Magonemq; fratres Annibalis Hiſpania expulit. Haſdrubalis & Syphacis Regis caſtra una nocte perrupit,uictis denique Carthaginenſibus leges impoſuit.*

Suet.in Cæ. *Contrà, ſceleratiſsimus Nero Cæſar, matrem dicta factaque ſua exquirentem acerbius, & corrigentem occidit. Adduntur his atrociora, ad uiſendam interfectæ cadauer illum accurriſſe, cōtrectaſſe mēbra,alia uituperaſſe,alia laudaſſe. Atqui*

ſceleris tanti conſcientiam, aut ſtatim, aut nunquã poſtea ferre potuit, ſæpe confeſſus, exagitari ſe materna ſpecie, uerberibus furiarum, ac tædis ardentibus: poſtremò turpiſſima morte ſuccubuit. Ipſe enim ferrum iugulo ſuo adigens, defecit, extantibus regentibusq; oculis, uſq; ad horrorem, formidinemq; uiſentium.

DE PIETATE IVNIORUM PRINCIPUM, ERGA FRATRES, CONSANGUINEOS, & ADFINES.

Qvum odia, ſimultates & bella ſint inter plebeios fratres & ignobiles adfines, non ſolum turpia, ſed etiam grauiore animaduerſione digna ab ipſis Ethnicis ſemper damnata, bonus omnem lapidem mouebit Princeps, ne uel ulla ſit, inter ſeſe atque ſanguine iunctos diſcordiæ ſuſpitio, cum Antiſthene Athenienſi ſentiens: Fratrũ inter ſeſe concordiam, omni muro, firmiorem eſſe. Diog. li. 6. Et fratrem (autore Solomone) qui adiuuatur à fratre, quaſi ciuitatem firmam. Quæ ueriſſima etiam Ethnici non ignorarunt. Quare Pomponius Atticus ea fuit in ſuos indulgentia, ut quos amare debuit, iraſci eis, nefas duxerit. Ex Plutar. Hic uerè gloriatus fuit, ſe nunquam cum matre, uel cum ſorore fuiſſe in ſimultate.

Et

Et Imperatori Theodoſio inerat cura pietatis eximiæ: Colere patruum, tanquam genitorem: Fratris mortui, ſororisq; liberos habere pro ſuis: Cognatos, adfinesq; parentis animo complecti: Elegans lætumq; conuiuium dare, nec tamen ſumptuoſum, miſcere colloquia pro perſonis, ſtudio, dignitatibus, ſermone cum grauitate iucundo, blandus pater, concors maritus.

Ex Sueto. ITEM, T. Veſpaſianus Imperator, fratrem inſidiari ſibi non deſinentem, & ex proſeſſo exercitus ſolicitantem, non occidere, neque ſeponere, ac ne in minore quidem honore habere ſuſtinuit, ſed ut à primo imperij die, conſortem, ſucceſſoremq; teſtari perſeuerauit, nonnunquam ſecretò lachrymis, & precibus orans, ut tandem mutuo ergà ſe animo uellet eſſe. Quotusquiſq; iam Principum Chriſtianorum huius Ethnici pium imitatur exemplum?

Plut. in uit. ITEM, Lycurgi Regis in fratrem pietas maxima fuit. Nam quum frater Polydectes ſine prole mortuus eſſet, ipſeq;, antequam conſtaret fratris uxorem prægnantem eſſe, regnaret, certior factus regnum declarauit pueri eſſe, ſiquidem mas foret. Principatum uerò ipſe tanquam tutor gubernabat. Sed ut mulier clanculum eum accerſere, uerbaq; de perdendo puero, quo illi Spartæ imperanti nuberet, facere, eius quidem ingenium Lycurgus

exoſus

exoſus, ac deteſtatus eſt, ad ea uerò quæ dicebantur, contradixit nihil, quin laudare & admittere ſimulans: Non oportet, inquit, per abortiuum partum, atque medicamentum ipſa ſibi corporis detrimentum adferat, periclitetur q́;, ſibi enim curæ fore, ut continuò, quod naſceretur, è medio tollatur. Hoc itaq; pacto, ad tempus uſque pariundi deducens mulierem, ubi illam parientem ſenſit, miſit qui parturienti aßiderent, eamq́; aßeruarent. His autem imperat, ſi fœmina naſceretur, eam mulieribus traderent: ſi mas, eum ad ſe deferrent. Accidit autem, ut mulier, ipſo cum Principibus cœnante, marem pareret. At miniſtri aderant, qui ad eum infantem deportarunt, Quem ille ſuſcipiens traditur dixiſſe: Rex natus eſt nobis ò Spartiatæ, ac deinde, cum regio in ſolio reclinauiſſet, Charilaum nominauiſſe, quoniam, qui aderant, hilares omnes eſſent, admirantes illi quidem, tum eius animi magnitudinem, tum iuſtitiam. In hoc iam ſpeculo ſe contemplentur Chriſtiani Principes, qui crudeles cũ Amulio fratribus imperia præripere, & ut principatibus ſpolient, eos captos, euirare, emaſculare, eunuchare, caſtrare, aut in carceres perpetuos impingere, non uerecundantur. Quare quid barbarius, uel magis Turcicum eſſe poterit, non uideo.

ITEM, Zethus & Amphion Reges Thebarum, fratres, propter ſtudiorum diuerſitatem, ad

diſcordiam prolapſi fuerunt: Alter enim Muſices, alter tenebatur uenationis amore. Amphion igitur ne fratrē abalienaret, Muſica relicta, ſe quoq; contulit ad uenationē. Sic cauſa concordiæ Princeps

Hor. 1. epi. 18.

Non ſua laudabit ſtudia, aut fraterna reprehēdet;
Nec quum uenari uolet ille, poëmata panget.
Gratia ſic fratrum geminorum, Amphionis atque
Zethi diſſiluit, donec ſuſpecta ſeuero
Conticuit lyra, fraternis ceſſiſſe putatur
Moribus Amphion.

Plu. in ap.

ITEM, Inter Xerxen Darij filium, & Arimenem fratrem de regno erat contentio. Itaque quum Xerxes intellexiſſet fratrem ex Bactrianorū regione deſcendere, miſit illi munera, & ijs, quibus ea mandarat perferenda, iuſſit, ut ipſius uerbis illi dicerent: His in præſentia te honorat frater tuus Xerxes, quòd ſi rex fuerit declaratus, eris apud eum omnium primus. Hac humanitate delinitus Arimenes, contentionem remiſit, ac fratri regnum adepto, protinus adorationis honorem exhibuit, eiq; diadema impoſuit. Xerxes autem illi proximum abſ͡c locum dedit. Ita Principes amicorum irritatorum animos, humanitate magis, quàm rigida ſeueritate poterunt ſibi reconciliare: Contentio enim melius ſoluitur blandis uerbis, ac benignitate quàm morum aſperitate.

Gen. 32. 33.

ITEM, Iacob audiens iratum fratrem Eſau

cum quadringentis uiris uenturum, munera, quibus fratrem placaret, præmiſit. Et ipſe progrediens adorauit pronus in terram ſepties, donec appropinquaret frater eius. Currens itaq; Eſau obuiam fratri ſuo, amplexatus eſt eum, ſtringensq; collum eius, & exoſculans, fleuit. Quorum pietatis exempla Chriſtianus Princeps, ſibi meritò propoſuerit imitanda, reuoluens diligenter, quàm glorioſum, quàm bonum ac iucundum ac res inſuperabilis ſit, habitare fratres in unum. Vnde Scilurus Scytha octoginta liberos maſculos habens, cum eſſet moriturus, faſciculum iaculorum ſingulis porrexit, iuſſitq; rumpere. Id cum ſinguli recuſaſſent, eo quòd uideretur impoſſibile, ipſe ſingula iacula exemit, atq; ita facilè confregit omnia, filios admonens his uerbis: Si concordes eritis, ualidi inuictiq; manebitis: contrà, ſi diſſidijs diſtrahemini, imbecilles eritis, & expugnatu faciles. Pſal. 132. Eraſ. 5. apo.

Hinc & illa grauis Macedonum Regis Philippi ad filios inter ſeſe pugnantes oratio: Quoties, inquit, ego audientibus uobis deteſtatus exempla fraternarum diſcordiarum, horrendos euentus eorum retuli? quibus ſtirpem ſuam, domos, regna funditus euertiſſent? Meliora quoq; exempla parte altera poſui, ſociabilem conſortionem, inter binos Lacedæmoniorũ reges ſalutarem per multa ſecula ipſis patriæq;, eandem ciuitatem, poſteaquam mos Liu. li. 10. bell. Mac.

ſibi

ſibi cuiq; rapiendi tyrannidem exortus ſit, emerſam. Iam hos Eumenem, Attalumq́; fratres à quàm exiguis rebus, propè ut puderet regij nominis, mihi, Antiocho, & cuilibet Regum huius ætatis, nulla re magis, quàm fraterna unanimitate regnum æquaſſe.

DE IVNIORVM PRINcipum erga præceptores ſuos, atque uiros eruditos amore.

Cic. 1. Tuſ. quæſt.

Perſpicuum eſt, hominem è corpore, animoq́; conſtare, et primas animi partes, ſecundas corporis eſſe. Cum aūt Præceptores ſint animorum parentes, non aliter eos, atque parentes ipſos honorabit Princeps. Certè cum præceptores fidi, diſcipulos non inferiore, quàm liberos parentes ſtudio complectantur, ac ſumant ante omnia parentum animos. Quintilianus non immeritò diſcipulos monet, ut præceptores ſuos nō minus, quàm ipſa ſtudia ament, credantq́; parentes non corporum, ſed animorum eſſe. Et Ariſtoteles inquit: Magiſtris, dijs, ac parentibus nō poteſt reddi æquiualens. Hinc illud Satyrici:

Quin. li. 2. ca. 2. et 10.

Ethic. 9.

Iuue. ſa. 7.

Dij maiorū umbris, tenuē ac ſine pōdere terrā,
Spirantesq́; crocos, & in urna perpetuum uer;
Qui præceptores ſancti uoluere parentis
Eſſe loco.

Hinc

Hinc M. Antoninus Philoſophus Imperator Proculum Siccenſem, & Frontonem Corneliũ præceptores ſuos ſummis affecit honoribus. Illũ enim uſque ad proconſulatum prouexit: huic ſtatuam, parem Dijs honorem, in Senatu petijt. Iuli. Cap.

ITEM, Rex Alexander præceptorem ſuum Ariſtotelem, cui puer formandus fuerat traditus, ſumma ueneratione proſequebatur, dicens, ſe illi nõ minus, quàm patri debere, quòd à patre uiuendi, à præceptore bene uiuendi initium accepiſſet. Plut. in uit.

Idem cum ad Lampſacenæ urbis excidium ſummo ferretur ſtudio, progreßumq; extra mœnia Anaximenem præceptorem ſuum uidiſſet, quia manifeſtum erat futurum, ut preces ſuas iræ eius opponeret, non facturum ſe, quod petiſſet, iurauit. Tunc Anaximenes: Peto, inquit, ut Lampſacum diruas. Hæc Præceptoris ſagacitas oppidum nobile, deſtinatum exitio ſubtraxit. Val. lib. 7. cap. 3.

Moris antiqui fuit, eos qui uel ſingulorum laudes, uel urbium ſcripſerant, aut honoribus, aut pecunijs ornare: noſtris uerò temporibus, ut alia ſpecioſa & egregia, ita hoc in primis exoleuit. Olim Auguſtus fouit Virgilium. Charus Archias Mario atque Lucullis. Horatium Mecœnas enutriuit. Tibullum Meſſala dilexit. Papinium Domitianus aureo palladio coronauit. Auſonium Gratianus cõſulatu decorauit. Pli. iu. li. 3. epiſt. ult.

Cura Ducum fuerant olim, Regumq́; Poëtæ,
Præmiaq́; antiqui magna tulere chori,
Sanctaq́; maieſtas, & erat uenerabile nomen
Vatibus, & largæ ſæpe dabantur opes.

P. & L. *Scipiones clariſſimi Imperatores* Q. *Ennium tanto ſunt honore proſecuti, ut in ſuorum monumentis ei ſtatuam* Romæ *extra portam Capenam, erigi curauerint*. Tum *honos artes alit, tum Principes eruditis uiris* Hermiones *(ut aiunt) uice fuerunt*. Et *iam noſtro ſeculo ſint* Mecœnates, *non deerunt porrò* Marones. Sed *alicubi magis in paraſitos ac palpones munera uideas profundi, quàm in doctos beneficia conferri.*

Diog. li. 4 Alexander *magnam pecuniæ ſummã miſit* Xenocrati *Chalcedonio*. Hic *ſublatis ſolum tribus minis Atticis, reliquum remiſit, dicens*: Illi *opus eſſe pluribus, qui plures enutriret*. Sed *iam rarò tanta præmia mittuntur, ut eorum pars cum laude queat remitti.*

Er. 4. ap. IDEM *Anaxarcho philoſopho iuſſerat dare, quantumcunq; ille poſtularet, quumq́;* Quæſtor *audita poſtulatione turbatus* Alexandro *indicaſſet*, Philoſophum *petere centum talenta*: Rectè, *inquit, facit, ſciens ſe amicum habere, qui tantum dare & poſſit, & uelit*. Hic *dubites, utrum potius admirari oporteat, regiam ne liberalitatem in donando, an* Philoſophi *improbitatem in poſtulando.*

IDEM

IDEM *hominesetiam mediocris eruditionis non reiecit.* Nam cum Cherylo poëta (*cuius, ut ait* Porphyrio, *tantũ ſeptem inuenta ſunt inſignia carmina*) *pactus erat, ut pro unoquoq; bono uerſu* Philippicum *acciperet aureum, pro malo colaphum:*

Gratus Alexandro *regi magno fuit ille* Ho.2.ep.1
Cherylus, *incultis qui uerſibus, & malè natis*
Rettulit acceptos regale numiſma Philippos.

ITEM, Pompeius *ille magnus, in bonarum litterarum profeſſores liberalis fuit.* Nam cum Rhodi *adeſſet, profeſſores omnes audire curauit, & præceptori cuiq; talentum dedit.* Eadem Athenis *circa* Philoſophos *egit.* Id *ſi modò* Principum *aliquis faceret, dedecus uulgò putaretur, & ab aulicis ſuis rideretur.* Plu. in uita Pompeij.

Similiter Auguſtus Cæſar *in precio doctos habuit, cui deſcendenti de palatio, ſolebat honorificum aliquod epigramma porrigere Græculus.* Mac. Sat. lib. 2. ca. 4
Id quum fruſtra ſæpe feciſſet, rurſumque eum id facturum uidiſſet Auguſtus, *breue manu ſua in charta exarauit Græcum epigramma, pergenti deinde ad ſe obuiã miſit: Ille legendo laudare, mirari tam uoce, tam uultu: quumque acceſſiſſet ad ſellam, demiſſa in fundam pauperem manu, paucos denarios protulit, quos* Principi *daret. Adiectus hic ſermo:* Μὴ κατὰ τὴν τύχην σέβασε, εἰ πλέον εἶχον,

πλέον ἐδίδουν: Non ſecundum fortunam tuam Auguſte, ſi plus haberem, plus darem. Secuto omnium riſu, diſpenſatorem Cæſar uocauit, & ſeſtertia centum millia Græculo numerari iuſſit. Ergo ſi Principes Ethnici, diuina munera literas, & earum cultores, & laudibus, & præmijs exornare non dubitarunt, multo magis id facere Chriſtiani debent Principes, cum uideant, nullam ſine bonis literis Remp. fœliciter adminiſtrari, uel conſiſtere poſſe.

DE PRINCIPVM ERGA ſubditos & patriam amore.

Eraſm. in prim. inſtit. *Riſtoteles prodidit ſeruum, uiuã*
eſſe domini portionem, ſi modò is
uerus ſit dominus. Eſt autem ami-
citia parti cum toto, & utilitas
utriq; ex altero. Quòd ſi uerum
id eſt inter herum & mancipium, de lapide (ut a-
iunt) emptum, quanto magis inter plebem Chriſtia-
nam, & Principem Chriſtianum? qui magis clemẽ-
ter, non ſecus ac bonus Paterfamiliâs (ut dixi) ſu-
am familiam, ſubditos regere, quàm inhumaniter,
aut Sicula immanius aula tractare debet, intelligẽs
Sen. de cle. *nullum animal arte maiore tractandum, quàm ho-*
minem, nulli magis parcendum. Quid enim ſtultius
quàm in iumentis quidem & canibus erubeſcere,
iram

iram exercere, peſſimam conditionem ſub homine eſſe. Vt igitur bonorum eſt medicorum, adhibere pharmaca, patienter ægrotos ferre, non crudeliter raptare, non ſpoliare, non occidere: ita bonorum, quibus tradita populi totius cura, Principum eſt, clementer cum ſuis agere, non ſæuire, non expilare, non rapere. Quippe Regis propria laus eſt clementia, cumq; plurimum poſſit, nulli tamen uelle nocere, ac ſolum aculeo carere, ſeq; totum in populi ſui commoditates impendere, adeò, ut Niloxenus ille ſapiens rogatus, quid eſſet utiliſſimum, reſponderit: Rex, Id eſſe proprium ueri Principis, indicans, ut quantum in ipſo ſit, nemini noceat, proſit omnibus, ſitq; magis optimus, quàm maximus. Eſt autem ſumma bonitas in rege, abſtinentia à pecunijs, & poſſeſſionibus ſubditorum. Ariſtot. de princi. reg.

Eleganter prodidit Xenophon, cætera animalia duabus rebus potiſſimum adduci ad obtemperandum, cibo, ſi quod fuerit abiectius: aut delinimento, ſi generoſius, uelut equus: & plagis, ſi contumacius, uelut aſinus. At hominem, quum ſit animal generoſiſſimum, non tam minis ac ſupplicijs cogi, quàm beneuolentia, & præmijs ad officium inuitari oportere. In Oecono.

Bonus igitur Princeps ubique pauperum ſubditorum reſpectum habebit, non truculenter eos uexabit, aut moleſtijs afficiet: ſed libenter ſuis reddi-

tibus, atque prouentibus annuis contentus, illorum magis utilitatem, quàm proprium commodum quæret. Domitianus Imperator olim nihil penſi habuit, quin prædaretur omni modo bona ciuium, uiuorum ac mortuorum uſquequaque, quolibet & accuſatore, & crimine corripiebantur. Satis erat obijci qualecunque factum, dictumque aduerſus maieſtatem Principis, confiſcabantur alieniſſimæ hæreditates, uel exiſtente uno, qui diceret, ſe audiſſe ex defuncto, quum uiueret: hæredem ſibi Cæſarem eſſe. At quis modò tam barbarus, aut Buſiride quouis immanior, putauerit honeſtum, illius nebulonis exemplum imitari? illius inquam, quem morte fœda conſumptum, contumelioſiſſimo & acerbiſſimo acclamationum genere lacerandum, cuius imagines, ac titulos eradendos, cuius denique memoriam abolendam, Senatus Populusq; Romanus exiſtimarit. Atqui, ſi neceſſitas aliquando flagitauerit, ſubditos aſperis innouationibus moleſtari, uel exactionibus diuexari, tum boni Principis erit, uices pauperum dolere, afflictis omni arte ſuccurrere, & breuiter: omnia ſummo cum iudicio facere, nihil temere, uel tyrannicè. Quemadmodum fidus ac doctus medicus non adhibet ſectionem aut uſtionem, ſi malagmate, aut potione tolli malum poſſit, nec unquam ad illa deſcendit, niſi morbo coactus: ita Princeps omnia tentabit remedi-

Sueton. in Cæſarib.

Ex Eraſm.

dia.

dia, priuſquam ad ſummam pauperum perniciem ueniat atq; calamitates. Atqui ſunt, qui ſubditos omnes non curant, nec faciunt unius aßis, ſed eos ſolum in precio habent, quorum opera in popinis, in uenatu, in domeſticis utuntur miniſterijs, cũ ſæpenumero nulli minus ſint uſui. Verum Princeps uniuerſos ciues, ex æquo ſuos ducens, amore proſequetur. Quorum ſi quis omnino delectus ſit, eum ſibi proximum & coniunctißimum habebit, qui uir ſit optimus, qui patriæ, qui Reip. amantißimus. Atqui tyrannidem ſapit, & ſycophanticũ eſt, ita tractare plebem, ut immanem aliquam beluam ſolent beſtiarij. Et qui ſuos eatenus curant, quatenus expedit proprijs commoditatibus, ij nõ alio ciues ſuos loco habent, quàm quo uulgus hominũ equos & aſinos. Porrò cum propria quidem bonorum Principum laus ſit, benignitas ac beneficentia, qua tandem fronte Principis uocabulum ſibi uendicant, quibus omnium conſiliorum ſumma huc tendit, ut cunctorum incommodo, ſuis conſulant rationibus. In hoc igitur erit ingenioſus ac uigilans Princeps, quo pacto poßit de omnibus bene mereri, ciuiumq; omniũ, quod tutißimum munimentum eſt, fauorem ſibi conciliare. Quæ res non eſt tantum in dando ſita: Alios iuuabit liberalitate, alios gratia & fauore proſequetur, nonnullos autoritate ſubleuabit alijs ingenio proderit, alios conſilijs promouebit.

Et breuiter, hoc erit animo, ut eum diem ſibi periiſſe putet, quo non beneficio ſuo, ſubditorũ aliquem adiuuerit, & infeliciter exactum, quo pauperibus oneri fuerit, ut cum diuo Iob dicere reformidet: Si aduerſum me terra mea clamat, & cum ipſa ſulci eius deflent: Si fructus eius comedi abſq; pecunia, et animam agricolarum eius afflixi, pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo ſpina. Notabit Princeps illud Sancti Hieronymi dictum: Alij ædificent eccleſias, ueſtiant parietes, columnarum moles aduehant, earumq; deaurent capita, precioſo ornatu & gemmis deaurata, diſtinguant altaria: Sed tibi ſit aliud propoſitum, ſcilicet: Chriſtum ueſtire in pauperibus, paſcere in eſurientibus. Hoc Chriſtiani Principis officium, pauperes fouere, protegere, atque diligere, non perdere. Sed hic Princeps ſibi non palpetur, dicens: Hæc ad Epiſcopos pertinent, non ad me: Imò ad te, ſi modò Chriſtianus es. Si Chriſtianus non es, nihil ad te pertinent. Ad honeſti regulam temetipſum exige, hinc te æſtima, ſecurus, quicquid uulgus Principum factitet. Si nemo fuerit, quem uincas, ipſe certato tecum, quandoquidem iſtud eſt certamen omnium pulcherrimum, & uerè inuicto Principe dignum, ſi quoties nitatur ſeipſo melior euadere. Melior autem euadet, qui beluina omni barbarie abiecta, charitatem, ac pietatem

Iob 31.

Hie. ep. 88.

Ex Eraſm.

pietatem in ſubditos ſuos indies exercuerit, qui plebem ſuam amore (quem principem, ad beneuolentiam coniungendam Cicero uocat) aßiduo proſecutus fuerit, qui deniq; ſi res popoſcerit, pro ſubditorum ac patriæ ſalute grauißima pericula adire, imò mortem oppetere non dubitarit. Nullum eſt enim tantum periculum, quod ſapiens, pro ſalute patriæ uitandum arbitrabitur, ſed omnia Reipub. cauſſa ſuſcipienda putabit. Sæpe ipſe ſecum loquetur: Non mihi ſoli, ſed etiam atq; adeo multò potius natus ſum patriæ. Vita quæ fato debetur, ſaluti patriæ potißimum perſoluenda: Aluit hæc me: Tutè atq; honeſtè perduxit uſque ad hanc ætatem. Muniuit meas rationes bonis legibus, optimus moribus, honeſtißimis diſciplinis. Quid eſt quòd à me ei perſolui poßit ſatis, unde hæc accepta ſunt? Vnde Thraſybulus, cum moliretur exigua manu ciuitatem Athenienſium à triginta tyrannorum dominatu liberare, cuidam è conſcijs dicenti: Quantas gratias tibi debebunt Athenæ, per te libertatem conſecutæ: Dij faxint, inquit ut quantas ipſe illis debeo, uidear retuliſſe. Significans neminem parem patriæ referre gratiam, etiam ſi uitam impendat, poſſe.

Cic. de ami.

Ci. ad Her.

Er. 6. apo.

Otho Saluius cum uideret aut deponendum imperium, aut magna ciuium ſtrage tuendum, ſtatuerat ſponte mori, & amicis, & militibus hortan-

tibus, ne tam citò de belli euentu deſperaret, negauit ſibi ſuam uitam eſſe tanti, ut hac de cauſſa bellum ciuile naſceretur. Sic ne in diſcrimen ciues adducerentur, obijt morte uoluntaria, triceſimo & octauo ætatis anno, nonageſimo & quinto imperij die. Quis non miretur hunc animum in Principe Ethnico?

Liui. lib. 8. ab urbe. *Sic Publius Decius pater, Conſul bello Latino, collega Manlio Torquato, poſitis apud Veſerim amnium caſtris, cum utrique Conſuli ſomnio obueniſſet, eos uictores futuros, quorum dux in prælio cecidiſſet, cum collato cum collega ſomnio conueniſſet, ut cuius cornu in acie laboraret, dijs ſe Manibus uoueret, inclinante ſua parte, ſe & hoſtes per Valerium Pontificem dijs Manibus deuouit, ac protinus concitato equo, in medium hoſtium agmen, patriæ ſalutem, ſibi mortem petens, irrupit, factaq; ingenti ſtrage, plurimis telis obrutus, ſupercorruit, ex cuius uulneribus & ſanguine uictoria emerſit.*

Patris exemplum imitatus P. Decius in bello *Liui. li. 10.* *Samnitico, ubi inclinante cornu, aduocato M. Liuio Pontifice, haſtæ inſiſtens, & ſolemnia uerba reſpondens, ſe & hoſtes dijs Manibus deuouit, impetu in hoſtes facto, uictoriam ſuis, morte ſua reliquit.*

Item patriæ cauſſa uitam impẽdit M. Curtius.

Cum

Cum enim in mediam partem fori, uaſto ac repentino hiatu terra ſubſideret, reſponſumq́; eſſet, ea re illum tantum modo compleri poſſe, qua Populus Ro. *plurimum ualeret. Curtius & animi & generis nobiliſsimus adoleſcens, interpretatus urbem* Romanam *uirtute, armiſq́; præcipuè excellere, militaribus inſignibus ornatus, equum conſcendit, eumq́; uehementer admotis calcaribus, præcipitem in illud profundum egit, continuò terra priſtinum habitum recuperauit.* Val. li. 5. cap. 6.

Sic claræ mortes pro patria oppetitæ, non ſolum glorioſæ, ſed etiam beatæ uideri olim ſolitæ. Cic. 1. Tuſ. quæſt. Repetunt *autores ab* Erichteo, *cuius etiam filiæ cupidè mortem expetiuerunt pro uita ciuium,* Co*drum qui ſe in medios immiſit hoſtes, famulari ueſte, ne poßet agnoſci, ſi eßet ornatu regio, quòd oraculum erat datum, ſi* Rex *interfectus eſſet, uictrices* Athenas *fore.* Menecheus *uerò non prætermittitur, qui oraculo edito largitus eſt patriæ ſuum ſanguinem.* Iphigenia *Aulidæ duci ſe immolandam iubet, ut hoſtium ſanguis eliciatur ſuo.*

Quapropter cum beneuolentia ſit amicitiæ fons à natura conſtitutus, & cuſtos eadem fidelis ad imperiorum perpetuitatem exiſtat, non inuitè bonus Princeps, *beneuolentiam in ſubditos ſuos magis, quàm tyrannidẽ exercere ſtudebit, ac res* Ci. in. Le. & 2. offi.

ſuas

ſuas omnes conferre, ſolius in utilitatem patriæ, pro qua etiam mori glorioſißimum Ethnici duxerint.

QVOMODO PRINCEPS à ſubditis ſuis beneuolentiam contrahere poſſit,

BEneuolentiam à ſuis colliget Princeps, ſi non plus ſatis ad rem attentus, magis Reip. commodis, quàm priuato luxui ſtuduerit. Si non faſtuoſus (ut dicitur) Maximus, ſibi plus æquo ſemper arrogarit. Si non præter modũ (in ferro quod aiunt) Celinis uiribus ſuis confiſus, aut opulentia rerum ſuffultus, ferociuerit, ſed munificentiam, comitatem, patriæ charitatem, omnibusq; commodandi facilitatem aßiduò præ ſe tu-

Gell. lib. 7. cap. 8. *lerit, Et breuiter, ſi, non uulgari ſubditos omnes amore complexus fuerit, ac uicißim ab illis, ſe magis redamari, quàm timeri contenderit. Quòd ſi redamant delphines amantem, ut fera belua iuuenis amabilis deſiderio tabuiſſe, exanimataq; lega-*

Er. in pan. ad Phi. re. *tur, quanto magis homines, amantem Principem, ac dominum clementem atque pium, non ſolum amore mutuo, ſed omnibus etiam officiorum generibus proſequentur. At in Principum inueniuntur numero, qui cupiunt à ſuis amari, ſed non amat uicißim*

uiciſſim ipſe, quo nihil ſtultius eſt. Cæterum tu, ſi uis amari, ama. Sed quæ hæc uoluptas, metui magis quàm amari uelle? An illud Laberij notiſſimum non audiſti? Neceſſe eſt multos timeat, quem multi timent. Hoc ille dixerat in Iulium Cæſarem, *quanto id in alios illo & minores, ſed formidabiliores rectius dici poteſt.* Neſcio quidem cur tam *multi cupiunt timeri potius, quàm amari.* Nemo *gratis metuitur, unà & metuit: & periculoſius eſt uni multos metuere, quàm multis unum.* Nonne ſatius *multò eſt, quòd nullus te metuat, & tu nullũ, quàm quòd te multi metuant, & tu multos? Segregari enim iſta nequeunt, ſemperq́; metus metu quæritur.* Poſcis *huius dicti cauſſam?* Illa *profectò eſt, quam* Ouidius Naſo *ait: Quia quem metuit quiſq;, perire cupit.* Illud *dictũ eſt ab* Ennio: *Quem metuunt, inquit, oderunt.* Quem *quiſq; odit, periiſſe cupit.* Vt *igitur metus periculoſus, ſic ecõtrà* Prin*cipis erga ſubditos amor ſalutare propugnaculũ: & ut ille fugiendus, ita modis omnibus hic captandus.* Ad Iuſt. Cæ.

DE SVBDITORVM OFFIciјs, atq; in dominos amore.

QVemadmodum *charitatem in ſubditos exercere* Domini *debent, & eadem uia ſibi ciues ſuos adiungere, qua* Deus *ſibi conciliat uniuerſos, ſcientes,*

ſcientes, quòd & ipſorum Dominus in cœlis ſit,
Ephe.6. *qui perſonas non reſpiciat. Ita minimi atque ſub-*
diti, obedire debent ijs, qui Domini ſunt iuxta car
nem, cum timore ac tremore, cum ſimplicitate cor
dis ſui, tanquam Chriſto, non ad oculum ſeruien-
tes, aut obſequijs ad oculum exhibitis, uelut homi-
nibus placere ſtudentes: ſed tanquam ſerui Chri-
Colloſſ.3. *ſti, facientes quæ uult Deus, ex animo cum beneuo*
lentia, ſeruientes Domino, & non hominibus: il-
Dialo.li:1. *lud ſcientes, quòd unuſquiſque, quod fecerit boni,*
dial.94. *hoc reportabit à Deo, ſiue ſeruus fuerit, ſiue liber.*
Inſyncera igitur ſtudia procul abſint, ac fucatus
amor, ne uerum ſit, quod Petrarcha dixit: Sere-
num hybernum, aura æſtiua, quies maris, Lunæ
ſtatus, amor populi, paria hæc ſi conferantur, mo
bilitatis ultimo palmam do. Abſit item perfidia,
& iniqua de mutandis Dominis conſilia, ne quod
olim Aeſopico aſino contigit, eueniat, qui ſeruiens
olitori cuidã, cum multum comederet, & parum
laboraret, Iouem exorauit, ut alium dominum ſi-
bi mutaret. Itaque Iupiter mandat, ut figulo ue-
neat. Apud quem aſinus cum laboraret, in depor-
tando lutum, lateres, tegulas, & huiuſmodi, ſe-
cundo Iouem precatur, ut alio deſeruiat domino.
Iupiter iterum mandat, ut Coriario uenundetur.
Cui aſinus multo cum labore, & pauco cibo ſer-
uiens: Heu me miſerum cum gemitu, ait, qui domi-

nos

nos omittens meliores, ad deteriorem perueni, apud quem, ut uideo, corium etiam meum poſt mortem cruciabitur.

DE PRINCIPVM ERga fideles miniſtros, & amicos amore.

D*Væ prouerbiales ſententiæ:* Nuſquam tuta fides, Et Nemini fidas, *niſi cum quo modium ſalis abſumpſeris, documẽto poſſunt eſſe, quid ſpei* Princeps, *in amicitiæ ſuæ uulgares adſectatores, quos palpones appellare poterimus, collocare debeat: contrà, quantum eos diligere, quos longo rerum uſu probatos cognouerit, ac fideles intellexerit. Certè quemadmodum illos fauore tenui proſequetur, ſic hos quàm plena manu promouens, conſilijs atq; rebus iuuabit, & ut* Bias Prienæus *inquit, horum uitam, ſuam putabit gloriam.* Huc illa, *quæ ſacris in literis memoriæ prodita legimus referuntur:* Ne derelinquas *amicum antiquum, nouus enim non erit ſimilis illi.* Vinum *nouum amicus nouus:* Vetereſcat, & *cum ſuauitate bibas illud.* ITEM: Amicus fidelis *protectio fortis, qui autem inuenit illum, inuenit theſaurum.* Amico *fideli nulla eſt comparatio, & non eſt digna ponderatio auri, & argenti*

Diog. li. 1.

Eccle. 6.

contra

contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis medicamentum uitæ, & immortalitas, & qui metuunt Deum, inuenient illum. Qui timet Deum æquè habebit amiciciam bonam, quoniam ſecundum illum erit amicus illius. ITEM: Seruus ſenſatus ſit tibi

Prou.27. dilectus, quaſi anima tua: non defraudes illum liber tate, neque inopem derelinquas illum. ITEM: A-

Eccleſ.7. micum tuum, & amicum patris tui ne deſeras. Has & ſimiles ſcripturæ ſententias licet Ethnici non legerint, nec fortaßis audierint, tamen fidos miniſtros atque amicos, & beneficijs & honoribus afficiendos eſſe, non ſolum crediderunt, ſed rebus ipſis comprobarunt.

Plu. in apo Darius Xerxis Regis pater, cum aperuiſſet prægrande malum punicum, & quidem ab eo ſciſcitaretur, cuius rei tantum numerum habere optaret, quantus illic eſſet granorum? reſpondit: Zopyrorũ. Is erat uir bonus, ac Dario fidus amicus, Significans Regi nihil prius, aut charius eſſe de-

Er.5.apo. bere, probis ac fidis amicis, qualis Zopyrus, Qui ſibi nares & aures aliquando præcidit, itaq; dißimulans quis eſſet, ad Babilonios trãsfugit, fingẽs ſe à Dario crudelißimè tractatũ. Babylonij perſuaſi cõmiſerunt illi præfecturam. Ille nactus occaſionẽ, Dario ciuitatem tradidit. Poſtea Darius ſæpenumero dicere ſolebat: Se malle unum Zopyrũ integrum, quàm centum Babylonas capere.

ITEM: Arceſilaus Rex, Apellem Chium, cum

ægro-

ægrotantem, & egentem cognouiſſet, reuiſit, & pecuniam adferens, & aſsidens proximo. Hic, inquit, nihil eſt, præter Empedoclis elementa, uidelicet hæc: Ignemq; & aquam, terramq; & ſpæras ætheris alti. Ac ne cubas quidem ſatis commodè, ſi mulq; mouens illius ceruical, clanculum pecuniam ſubiecit. Quã ſimul atq; reperiſſet anicula, quæ inſeruiebat ægrotanti, & admirans quid eſſet, Apelli retuliſſet, ridens ille: Arceſilai, inquit, hoc furtum eſt. Plu. de diſ. adul. et ami

I TEM: *Alexander Macedorum Rex quodam tempore* Darij *mulieres inuiſit, unà cum* Hephæſtione. *Hunc cũ eſſet eodem ornatu, quo Rex corpore etiam maior, Syngambris* Darij *mater pro Rege adorauit. Eadem cum ex nutibus aſtantium cognouiſſet errorem ſuum, perturbata denuo ſalutauit* Alexandrum. *Tum* Alexander: *Nihil eſt, ò mater, quòd turberis. Nam & hic* Alexander *eſt. Sentiens ut amicus (iuxta prouerbium) alter ipſe eſt, ita* Hephæſtionem *alterum* Alexandrum *eſſe.* Er. 4. apo.

IDEM, *Excellentiſsimus opibus* Darij *contuſis, æſtu & itineris feruore in* Cilicia *percalefactus,* Cydno, *qui aquæ liquore conſpicuus* Tharſum *interfluit, corpus ſuum immerſit, ſubitò deinde ex nimio hauſtu, rigore obſtupefactis neruis, ac torpore hebetatis artubus, maxima cum exanima* Vale. li. 3. cap. ult.

tione totius exercitus, in oppidum caſtris propinquum defertur, Iacebat æger Tarſi, mq; ualetudine eius aduerſa, inſtantis uictoriæ ſpes fluctuabat. Itaque conuocati medici, attentiſsimo conſilio ſalutis remedia circumſpiciebant. Qui cum ad unã potionem ſententiam direxiſſent, atq; eam Philippus medicus ſuis manibus temperatam Alexãdro, erat autem ipſius comes & amicus, porexiſſet, à Parmenione miſſæ literæ ſuperuenerunt, admonentes, ut Rex inſidias Philippi, perinde ac pecunia corrupti à Dario, caueret. Quas cum legiſſet, ſine ulla cunctatione medicamentũ hauſit, ac tunc legendas Philippo tradidit, plus amico fido, quàm literis proditorijs credens. Quare cum miniſtros fidos, & amicos, ut maximo uſui, & ormamento exiſtentes agnouerint, atque beneficijs affecerint Ethnici, iure bono Princeps Chriſtianus omnes fortunas ſuis audebit concredere, fidis illorum miniſterijs, atque uigilantia tutiſsimus futurus. Sic

Br. 4. ap. in exercitu, quum Philippus Macedonum Rex, multo tempore dormiuiſſet, experrectus: Tutò, inquit, dormiui, uigilauit enim Antipater. Subindicans non eſſe regium indulgere ſomno, præſertim in bello, ſed tamen hoc interdum abſque periculo fieri, ſi Rex habeat fidum ac uigilantem præfectum.

DE PRINCIPVM ERga uicinos amore.

MElior eſt, inquit Salomon, uicinus propinquus, quã frater longinquus. Etenim ut prouerbio dicitur: Non ſunt amici, amici qui degũt procul. ut rectè Chremes Terentianus in propinqua amicitiæ parte ponit Vicinitatem. Et non abs re Themiſtocles, cum prædium uenderet, iuſſerit præconem hoc addere: ὅτι καὶ ἀγαθοὺς ἔχει γείτονας, id eſt, quòd uicinos etiam haberet bonos, quòd uicinorum commendatione futurum eſſet longè uendibilius. Atrox enim peſtis eſt uicinus malus, contrà bonus maxima cõmoditas. Nec tantum inter priuatos uicinos hæ ſententiæ locum habent, uerum etiam experimentis obſeruatũ eſt, populos à uicinis ſubuerſos. Quemadmodum Aetolis, & Acarnanibus euenit, qui ſe mutuis cladibus euerterunt, inter ſeſe finitimi. ITEM Carthaginienſibus & Byontinis, quarum Hiſtoriarum meminerunt Heſiodi interpretes. Proinde bonus ac ſapiens Princeps operam dabit, ut cum omnibus pacem habeat, ſed præcipue tamen cum finitimis atque uicinis. Hos conſultiſſimum fuerit omni fauoris, & officiorum genere proſequi, cũ his nunquam bello diſſidere, ſed arctioribus amicitiæ uinculis alligari, cum plurimum nocere que-

Prou. 16.

Plu. in ap.

Heſio. li. 1. Agricultu.

Er. in. pro.

Er. in. pri. inſtitu.

aut inſenſi, amici prodeſſe, & ſine quorum mutuo commertio, ne durare quidem poßit Reſp. Et facile coit, & cohæret amicicia inter eos, quos lingua communis, regionum propinquitas, ingeniorum ac morum ſimilitudo conciliat.

QVIBVSNAM OFFICIA, & munera publica tutò poſſint & utiliter committi.

QVòd ſi nemo rerum nauticarũ imperitis clauum, quòd quatuor uectorum, aut paucarum mertiũ ſit periculum, ſoleat cõmittere, quanto magis Princeps, eum qui morũ integritate, atq; rerum peritia præfulgeat, deligere debet, cui Rempub. regendam committat, cui denique tot hominum capita credat. Inprimis igitur opera danda, ut magiſtratus creentur, non qui fœneratores, percußores, raptores, quos Homerus appellat δημοβόρους, populi deuoratores ſint: ſed qui morum integritate, atque rerum (ut dixi) peritia præcellant. Hinc ſapiens illud

Iſo. ad Demonic. & Nicocl. re.

Iſocratis dictum: Nemine utare malo uiro, ad obeunda miniſteria. Quæ enim ille deliquerit, eorum in te culpa transferetur. Idem: Negocijs quæ per te non geruntur, uiros eiuſmodi præfice, tanquam omnium, quæ illi commiſerint, culpa tibi ſit imputanda

Imputanda. Certè non modò Princeps in ſe ipſo ſanctimoniam exhibebit, uerum eandem etiam in officialibus ſuis requiret, haud quaquam ignoraturus, ſibi non tantum ab omni uiciorum contagione abſtinendũ, ſed alienam quoq; culpam præſtandam eſſe. Nihil omnino putabit intereſſe, utrum dicatur: Princeps iſthuc fecit, an, Principis munus gerens. Etenim iuxtà turpe, quid agat is, cui uicem tuam delegaris, uel neſcire, uel negligere. Vnde rectè monet Agapetus, inquiens: Cum à Deo tibi concreditum ſit regnum, caue ne aliquo utaris ex prauis, ad rerum adminiſtrationes. Quæ enim illi perperam fecerint, eorum rationem reddet Deo is, qui peccandi facultatem ipſis indulſerit. Magna igitur, & diligenti cum perſcrutatione, magiſtratuum promotiones fiant. Porrò cum præcipua Reipub. felicitas in hoc ſita ſit, ut purè creentur magiſtratus, & purè mandentur officia, duæ potiſſimum res Principi non incommodæ fuerint obſeruatu. Er. in pan. ad Philip.

PRIMO, *Ante omnia Principi curandum, ut ijs magiſtratus mandet, eoſq; aſciſcat, non qui plurimo emant, non qui improbiſſimè ambiant, non qui cognatione coniunctiores, non qui ad illius mores, aut adfectus cupiditateſq; maximè ſint accommodi, ſed qui moribus ſint integerrimis, & ad functionem mandati muneris aptiſſimi. Cæterum ubi* Er. in princip. inſtit.

Princeps unum hoc agi permittit, ut quàm pluri-mo uendantur officia, quid tandem ab emptoribus officiarijs expectet, niſi ut itidem reuendant, & quomodocunque damnum ſuum ſarciant, & cauponentur in adminiſtrando, quemadmodum ne-

Plu. in pol. gociatione ſunt confecuti. Vnde rectè Plutarchus: Non tanquam ad nundinas, inquit, & lucella eundum eſt ijs, qui ſibi gubernacula Reip. committi uolunt. Quemadmodum Stratoclem illum, & Dromoclidem accepimus ſolitos eſſe, ſeſe mutuò ad meſſem auream inuitare. Sic enim ioco tribunal, & munerum publicorum adminiſtratio-

Ari. pol. 5 nes appellare conſueuerunt. Et prudenter Ariſtoteles admonuit, Super omnia cauendum eſſe, ne ex magiſtratibus lucra proueniant ijs, qui eas gerunt, alioqui geminum incommodum hinc ſequi. Nam primum hac ratione fieri, ut auariſsimus quiſque, & corruptiſsimus ambiat, imò occupet, & inuadat magiſtratum, & populus duplici diſcrucietur moleſtia, tum quòd ab honoribus excluditur, tum quòd lucro priuatur. Quorum immemor Veſpaſianus pater Cæſarum auariſsimus, qui ſui ſimilimos, hoc eſt, rapaciſsimos quoſque ſolebat promouere, ſed mox ditatos condemnare. Vnde dictus eſt Officiarios ſuos habere pro ſpongijs,

Er. 6. apo. quòd ueluti ſpongias, & ſiccos madefaceret, & humentes exprimeret. Atqui Princeps Chriſtianus

ſtianus inexplebile Cæſaris iſtius Ethnici ſtudium habendi, & exemplum turpiſsimum minus imitabitur, illud perpendens: Quòd auaricia ſit radix omnium malorum, quæ ad quoduis maleficium perducit hominem. Quæ cui dominatur, eum ſubiectum omnibus malis demonſtrat. Quia de auaricia mala omnia oriuntur, & peccatorum ſpinæ producuntur. Caput igitur ſit in omni procuratione negocij, & muneris publici, ut auariciæ pellatur etiam minima ſuſpicio. Quippe habere quæſtui Rempub. non modo turpe eſt, ſed ſceleratum etiam & nefarium. Itaque quod Apollo Pythius oraculo ædidit, Spartam nulla alia re, niſi auaricia perituram, id uidetur non ſolum Lacedemonijs, ſed & omnibus opulentis populis prædixiſſe. Iam non parua nonnullis in locis calamitas exauditur publica. Et quidam per ſe boni Principes, in magnum odium publicum ueniunt, quòd nimium licere patiuntur ijs, quos auaros officijs publicis præfecerunt, uel in eos fauore, uel amore nimis inauſpicato preſtricti. Olim apud antiquos Ethnicos, qui curiæ limen intrabant, abiecta priuata charitate, publicam induebant. Olim Neruæ Coccei bonitas & ſtudiũ in Remp. maximè apparuit. Nã licet propinquos & cognatos plurimos haberet, publicæ

Ad Tim. 6

Ci. 2. Rhet

Auguſt. de. libe. arbi.

Cic. 2. offi.

Val. lib. 2. cap. 1.

Ex Dione Caſsio.

tamen utilitati atque ſaluti ſocietatem ſaguinis poſtpoſuit. Olim Cleon ille, poſteaquam Reip. adminiſtrationem accipere deſtinaſſet, teſtatus eſt, ſe iam omnium amicitiarum uincula uelle ſoluere, quòd amici plerumq; obſtent, ne liceat ubiq; rectum tenere clauum. Et hodie Princeps officio ſuò rem digniſſimam fecerit, ſi in mandandis publicis officijs, charitatem publicam induerit. Quod ubi non fit, ſæpenumero contingit, ut negligente, aut etiam conuiuente ad officiariorũ malefacta Principe, ſceleratiſſimi homines, ſub prætextu Principis tyrannidem exerceant in plebem, & dum uidentur illius agere negocium, cum eius nomini, tũ rebus publicis peſſimè conſulunt. Quapropter Theopompus interroganti, quo pacto quis regnũ tutò poſſit tueri, ſapienter reſpondens: Si, inquit, amicis concedat iuſtam libertatem, pro uiribus interim aduigilans, ne ſubditi afficiantur iniuria. Multis Principibus exitio fuit, quòd amicis nihil non permitterent, ciues iniuria affectos negligerent. Hic temperantia adhibenda eſt, ut Princeps nec amicos alienet tyrannica ſæuicia, nec patiatur illos regia familiaritate abuti, ad quiduis audendum præter ius aduerſus plebeios, qui nimium irritati ſæpe Reges excuſſerunt. Amicos quidem in honoris culmen euehere, & muneribus augere poterit Princeps, ſed citra pauperũ ſubditorũ perniciem.

Er. 6. apo.

Er. in prin inſtitu.

Plu. in ap.

ſpiciem, ac Rerumpub. iacturam, illos interim admonendo: Multis opibus præſtantius eſſe populi præconium, quod adipiſci quiuerint, ſi ex publicis adminiſtrationibus abierint, non ditiores, ſed gloria honeſtiores. Deinde permittendo, ut iuxta Platonis ſententiam, aurum poßideant, ſed extrinſecus, hoc eſt, facultates nullis aſperſas labeculis, omni peſte uacuas, quas nulla inuidia notare, nec ſordes ullæ contaminare queant. Iſoc. ad Demonicum. Plu. in pol.

Illud in primis in gubernatione publica ſeruandum, ut habeatur diſcrimen inter uiros utiles Reipublicæ, & ſuo uiuentes abdomini. Non perperam Lyſander, interroganti Perſæ, quam Rempub. maximè probaret: Eam, inquit, in qua fortibus uiris, ac meticuloſis, congrua redduntur utriſq;. Senſit uirtute redimitos præmijs inuitandos, ignauos atque malos ignominia potius, quàm honore afficiendos. Era. 1. ap.

Philippus Macedoniæ Rex, olim ubi reſciuit Alexandrum filium queri, quòd pater ex pluribus fœminis gigneret liberos, ſic illum allocutus eſt: Ergo quum plures habeas regni competitores, da operam, ut honeſtus ac probus euadas, ut non per me, ſed per teipſum regnum obtinuiße uidearis. Vir prudentia uerè regia præditus, non conſolatus eſt filium, ſed metum illius auxit, quo magis extimularet ad uirtutem: Indicans illi, non aliter ſperans Eraſ. 4. apo.

dum paternum (olim enim à populo Reges eligebã tur, non ut hodie receptum, naſcebantur) regnum, niſi ſe ſucceßione dignum præberet. Nec tam ma*gnum eſſe, regnum adipiſci, quàm regnum promeruiſſe. Conſimili modo Princeps ijs, qui pro dignitatibus atque officijs publicis, ſurſum (ut aiunt) ac deorſum curſitant, atque ſudantes certatim iter ad ea competitores affectant, reſpondere poterit, nẽpe omnibus illa propoſita, ſed uirtute tantum ambientibus, non gratia, non largitionibus, non fauore nitentibus: cum uirtute ambire oporteat, nõ fautoribus.* In *quorum ſpem opimam, non aulica duntaxat familia, ſed omnes, quos uniuerſa* Principis *ditio complexa fuerit, honeſtiores, erigi debent, ut omnes ex æquo, ad pulcherrimum uirtutis certamen, atque præmia ſolicitentur, tametſi Principes olim eos potißimum, qui eruditione ſana conſpicui florebant, adſciſcere, ijsq; gubernacula Reipublicæ committere ſolebant.* Quod *iam uidetur exoleuiſſe.* Nam *nonnullis in locis, uiros eruditos, ut* Myſorum *(quod aiunt) extremos contemni uideas, & eos eligi atque ornari, qui cornua tollere, criſtas erigere, pocula grandia uno impetu potenter ebibere, qui oris infrenis beluæ ferocire, Nanphracton tueri, centones farcire, ampullas ſumere, ſeſquipedalia uerba proferre.* Qui *deniq; glorioſi* Thraſones *atque* Gigantes *magnifico uerborum*

rum

rum apparatu ſua iactare, atque eadem per Sacramenta, per elementa, per uulnera quinque confirmare nouerunt. Quorum electores taxat Abſtemius. *Canis, inquit, moloſſus cognoſcens ſe lupo, cũ quo maximas exercebat inimicitias, imparem: ſtatuit aliquem ſibi ſocium adſciſcere, ut mutuo auxilio lupum ſuperaret. Videns autem aſinum lupo uocaliorem, maiorem, clitellisq; uelut thorace armatum, magnasq; pilas podice cum magno tonitru emittentem, ratus eſt eum ſtrenuum eſſe bellatorem. Quare contracta ſocietate, lupum ad pugnam prouocauit. Sed ubi ad primum lupi conſpectum aſinum fugientem uidit, nihilq́; aliud, quàm inconditos clamores, & magnos uentris crepitus ędentem, ipſe quoque fugiens, ſocium in ipſa pugna deſeruit, pabulum lupo, uulturibuſque futurum. Fabula indicat, ſtultos eſſe, qui hominum uirtutem, ex uerborum ampulloſitate, & corporis proceritate dijudicant.* At quidam inquiunt: *Inutilis et incommodus eſt* Oratorum ac Poëtarũ grex, *militiæ piger & malus. Atqui utilis eſt urbi, aſperitatis & inuidiæ corrector, & iræ,* Rectè *facta refert, &c.* Non inficias eo, quoſdam, ſed leuioris *literaturæ uiros,* Principis *gratia prouectos ad magiſtratum, longè & auariores, et ambitioſiores idiotis euaſiſſe, qui quum in re admodũ leuicula & negocijs tenuibus plebem, aliquo uel ſcripto, uel*

cons

conſilio debebant adiuuare, non erubuerunt dicere: Scitote uulgus indoctum, ac gens ruſtica, me uobis inſeruire gratis non uelle. Nam mihi multo pluris ſtudia mea conſtiterunt, quàm ut alicui gratis impertire poßim. Ego magnam Pariſijs impenſam, ac ſumptum ſtudiorum gratia feci, maiorem Erfordiæ, maximam Coloniæ, ubi non procul abfuit, quin in Iuris Licentiatum fuiſſem promotus. Reſtabit igitur, ut ſtudiorum fructu meorum uſuri, pecunias quàm plena manu numeretis, ut quæ olim inſumpſi, queam reſarcire. Sed hæc & conſimilia ſunt eorũ, qui quum bonas literas uix à limine ſalutarint, falſa hominum opinione docti, nullam ſolidam uirtutis literariæ frugem ſunt conſecuti.

Ex Dione Caßio. *Proinde ſagax Princeps, libenter eos, qui uera & eruditione, & morum caſtitate reliquis prælucent, ſtudebit promouere. Sic Imperator Traianus Nerua, bonos & ſtudioſos uiros honoribus & dignitate auxit.* Ael. Lam. *Et Alexander Seuerus, dicebat illos potißimum promouendos, qui per ſe Rempublicam gerere poſſent, & qui magis inuiti capeſſerent oblata, quàm affectarent, & ambirent negata.* Eraſm. in prin. inſtit. *Plato enim nullum imperio gerendo cenſuit idoneum, niſi qui coactus & inuitus ſuſciperet imperium. Vbi ergo ſunt, qui commoditatis priuatæ cauſa, non amore Rerumpublicarum, ad magiſtratus indeſinenter adſpirant? Qui Principi ſuam (non* aliter

aliter atq; parturienti Suculæ lupus Aeſopicus) operam ſtrennuè pollicentur, non illius amore, ſed ſui.

SECVNDO: *Non impigre ſuos, quibus officia mandabit Princeps, adhortabitur ad iuſtitiæ ſtudia, deterrebit ab auaritiæ criminibus. Sic Ageſilaus Rex aduerſus inexplebilem pecuniarum famem, quo uicio pleriq; laborant, amicos admonere conſueuit, ne tam pecunijs, quàm fortitudine, ac uirtute ſtuderent diteſcere. Sic Flauius Domitianus, omnes circa ſe largiſsimè proſecutus, nihil prius aut acrius monuit, quàm ne quid ſordidè facerent.* Eraſ.1.apo

Sueton.in Cæſaribus.

Deinde curabit Princeps, ut actio ſit malè geſti muneris, quemadmodum antiquis erat actio repetundarum, & animaduerſio ſit in coniunctos ſeueriſsima. Cuius rei gratia Cæſar Auguſtus amicos ſuos ita magnos & potentes in ciuitate uoluit eſſe, ut pari tamen iure eſſent, quo cæteri, legibusq; iudiciarijs tenerentur. Præclara res eſt regnum, ubi ſuo fungitur officio Princeps, & Magiſtratus rerum ſuarum ſatagunt. At turpiſsima rerum confuſio, ubi Princeps ſuum agit negocium, & Magiſtratus nihil aliud, quàm compilant populum, in hos ut animaduertat, ſtudium Principis ſummum eſſe debet. Epaminundas Thebanorum Dux, cuidam egeno mandauit, ut à quodam ex amicis ipſius peteret talentum. Petijt, & accepit: amico percontan

Eraſm. in prin. inſtit.

Ex Sueto.

ti, cur id iuſſiſſet, Quoniam, inquit, ille, quum uir ſit probus inopia premitur. Tu uerò diues es, multa de publico depeculatus. Et Adrianus *Imperator, quos pauperes & innocentes uidit, ſponte ditauit. Quos uerò calliditate ditatos conſpexerat,*

Ael. Spart. *odio habuit.* Iure bono *Chriſtianus* Princeps & *eos, qui per fas atque nefas in magiſtratu diteſcere nituntur, odiſſe, atque multam dicendo, res ablatas in pauperum, unde prius raptæ fuerunt, uſum poterit referre. Memmerit non fruſtra ſcriptum:*

Pro. 22. *Qui iniuria afficit pauperem, ut diteſcat ipſe, is dabit ditioribus, & egebit ipſe.* Item, *qui aceruat ex animo iniuſtè, alijs congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur.*

Eccesi. 24 Doceat Officiarios, Temeſſeum, *ut aiunt, Genium adfuturum, & euenturum id, quod* Abſtemico *Prætori, qui prouinciam, cui præfuerat, expilauerat, repetundarum damnatus fuerat. Cumq; egre ablata reſtitueret, dicebat quidam è prouincialibus:* Hic *noſter* Prætor *mulieres imitatur, Quæ fœtus concipientes mira uoluptate adficiuntur: cum autem eos emittunt, incredibili dolore torquentur.* Item *quod illi, qui auarus ingentem aur eorum aceruum malè partum congeſſerat, & iam moriturus interrogarat ſacculum nummorum (quem agenti animam ſibi iuſſerat afferri) quibus uoluptatem eſſet allaturus.* Cui *ſacculus:* Hæredibus, *inquit, tuis, qui nummos à te tanto ſudore quæſitos*

Ex Abſte. fabulis.

quæſitos in ſcortis & conuiuijs profundent, & dæmonibus, qui animam tuam æternis ſupplicijs mancipabunt.

AN PRINCIPES MVTARE debeāt cultus impios ceſſantib. aut prohibentibus Epiſcopis, aut ſuperioribus dominis.

E*piſcopis rerum ſuarum minimè ſatagentibus, aut* Eccleſiæ *doctoribus falſa docentibus, boni Principes debent tollere impios cultus, impulſi rationibus ut certiſsimis ita firmiſsimis octo.* Ex Philip. Melant. in Epit. phil. moralis.

Quarum prima ducitur ab urgente confeſsionis neceſsitate. Omnibus enim ſine diſcrimine mandatum eſt, ut credant Euangelio, & id confiteantur; ſiue accedat autoritas Epiſcoporum, & aliorum, ſiue aduerſetur. Sic enim ſcriptum: Corde creditur *ad iuſtitiam, ore fit confeſsio ad ſalutem.* Rom. 10.
ITEM: *Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego illū coram patre meo, qui in cœlis eſt. Quiſquis autem negauerit, negabo eum coram patre cœleſti.* ITEM: *Credidi, & ideo locutus ſum. Et nos credimus, ideo & loquimur.* Mat. 10. Pſal. 115. 2. Co. 4.
ITEM: *Vt potentiam annuncietis, qui uocant nos ex tenebris in admirabilem ſuā lucem.* ITEM:

Pſal.110. In conueniendo Reges & populos in unum,ut ſer-
uiant Domino. ITEM: Docebo iniquos uias tu-
Pſal.50. as,& impij ad te conuertentur.

Porrò confeßio eſt,palàm oſtendere, quòd non conſentias idololatriæ,& hoc ipſum genus doctrinæ quod amplecteris,alijs impertire. Item,tollere blaſphemias externas apud omnes, quibus præes, ut paterfamiliàs debet tollere blaſphemias in ſua familia, multo magis Princeps in ſua ditione,cui præeſt.Nam qui non impertit rectam doctrinam,item qui blaſphemias externas non tollit apud eos, quibus præeſt,is non confitetur, ſed uidetur conſentire cũ blaſphemis. Ergo Princeps debet mutare impios cultus, & non deterreri Epiſcoporum, aut ſuperioris domini iudicijs,iuxta illud: Oportet Deo magis obedire,quàm hominibus. Item: Si quis aliud Euangelium prædicauerit,ἀνάθημα ſit. Item:
Mat.10. Qui amauerit patrem,aut matrem ultra me,nõ eſt
me dignus.Hic nõ dubium eſt, mandatum communicandæ doctrinæ ſimpliciter,neceſſarium eße,& partem eſſe confeßionis,ſicut dicit Chriſtus: Sic lu-
Mat.5. ceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideãt ueſtra bona opera,glorificantes patrem ueſtrum, qui eſt in cœlis.Et Sergius proconſul,non ſolum audiebat Paulum,ſed uolebat eum audiri in tota prouincia.

SECVNDA: à præceptis ſpecialiter ad eos, qui præſunt pertinentibus,quibus iubentur,ut ob-

temã

temperent Euangelio, & propagari ſinant. Ete- Pſalm. 2.
nim nominatim præcepit: Et nunc reges intelligite,
erudimini qui iudicatis terram. Seruite domino in
timore, exultate ei cum tremore. Oſculamini filiũ,
ne quãdo iraſcatur dominus. ITEM: Aperite por
tas Principes ueſtras, & eleuamini portæ mundi, Pſalm. 23.
ut introeat Rex gloriæ. ITEM: In conueniendo
populos in unum, & Reges, ut ſeruiant domino.
ITEM: Reges terræ, & omnes populi &c. lau- Pſal. 148.
dent nomen domini. ITEM: Et erunt reges nutri
tores tui, & reginæ nutrices. Id eſt, Principes & Eſa. 49.
Reſp. debent adiuuare defendere miniſteriũ Euan-
gelij, & docentibus uictum curare. TERTIA
ratio ſumpta eſt ab officio magiſtratus. Magi-
ſtratus eſt cuſtos primæ & ſecundæ tabulæ legis,
quod ad externam diſciplinã attinet, hoc eſt, pro-
hibere externa ſcelera, & punire ſontes debet, &
proponere bona exempla. Manifeſtum eſt autem
in primo & ſecundo præcepto prohiberi idolola-
triam, & blaſphemias tollere, & curare, ut pia do
ctrina, & pij cultus proponantur. Et ſi magiſtra-
tus non mutat corda, nec habet miniſterium ſpiri-
tus, tamen habet ſuum officium externæ diſciplinæ
conſeruandæ etiam in ijs, quæ ad primam tabulam
pertinent. Confirmat igitur maiorem Paulus, cum
inquit: Lex eſt iniuſtis poſita, impijs, prophanis,
& blaſphemis, ſcilicet cohercendis. Illuſtre exem 1. Tim. 1.

ſplum eſt Regis Ethnici Nabochodonoſor, qui edi-
ctum propoſuit, ne quis dicat blaſphemiam contra
deũ Iſraël. Et lex propoſita de blaſphemis interfi-
ciendis Leui 24. Rectè igitur Cõſtantinus, Valen-
tinianus, et Theodoſius, qui cultũ idolorũ legibus
prohibuerũt, et capitalem pœnã inſtituerũt in eos,
ſi qui palàm ſacrificarent. Hæ leges hodie extant
in Codice. Theodoſius etiã dirui ipſa idolorũ tem-
pla iuſſit, ne uidelicet, quod antea cõtigerat, manen-
tibus templis poſt ipſum reſtituerentur ſacrificia
impia. Querebãtur Donatiſtæ, ſe à magiſtratibus
puniri, cũ cauſa eſſet Eccleſiaſtica, ſed Auguſtinus
reſpondet, id rectè fieri, & hæc decreta & exem-
pla piorum Imperatorum allegat. Quare manife-
ſtum eſt, ad magiſtratus officium pertinere, ut ab-
oleat impios cultus, & malos doctores. Quòd ſi
non fecerint, expectabunt eadem, quæ olim regibus
impijs acciderunt, Regibus Iuda atque Iſraël nu-
tritoribus idololatriæ. Propter Solomonis idolo-
latriam regnum Iſraël distractum eſt. Quæ pœnæ
magnitudo meritò omnes deterrere ab idololatria
debebat. Multi item Reges in Samaria propter im-
pios cultus interfecti ſunt, abductæ decem tribus
in exilium, & pene prorſus deletæ ſunt. Quales
autem pœnæ nunc impendent, pro impijs cultibus,
quum illi genti non pepercerit Deus, cui amplißi-
mas promißiones de regno dederat. E contrà lau-
dantur

Trip. hiſt. lib. 8. ca. 11 et 9. ca. 32.

Lib. 2. contra Pelagi. ca. 92.

ſtantur & ornantur uictorijs, & alijs beneficijs Reges, *qui ſuſtulerunt idola, ut Aſa,* Ioſaphat, Ezechias, Ioſias. Item, Iehu, *qui ſuſtulit totum cultum* Baal, *quem* Achab *addiderat ſupra priorem idololatriam, quæ antea inſtituta fuerat à* Ieroboam, *in Samaria.* Exempla *leguntur in libris* Regum, & Paralipomenis. *Sciant itaq;* Magiſtratus *ſe haud dubiè pœnas* Deo *daturos eſſe, ſi non aboleant impios cultus.* Extant *comminationes ſeuerißimæ in primo & ſecundo præcepto.* Et *primo* Regum *ſecundo dicitur:* Glorificantes *me glorificabo, & contemnentes me reddam contemptos.* Hæ *comminationes nequaquam ſunt inanes aut irritæ.*

QVARTA Ratio *ſumpta ab exemplo parentum.* Magiſtratus *in externa diſciplina debet omnia officia ſubditis, quæ debet paterfamiliâs.* Certum *eſt autem, patremfamiliâs debere hoc officium liberis, ut curet eos rectè inſtitui, & prohibeat impios cultus:* Ergo *idem debet* Magiſtratus. Minorem *confirmat* Paulus *ad* Epheſios *ſexto:* Patres *educate filios in diſciplina, & eruditione* Domini. Duas *res complectitur, eruditionem* Domini, *id eſt, uerbum* Dei, *quia præcipit, ut parentes tradant liberis doctrinam* Euangelij: *deinde addit de diſciplina, quæ ſignificat aſſuefactionem, qua arceantur à peccatis per doctrinam, minas, & caſtigationem.*

QVINTA Ratio ab officio communi omnium membrorum in Eccleſia. Ceſſantibus epiſcopis aut ſi ipſi epiſcopi falſa doceant, reliqua Eccleſia debet malos paſtores ab officio remouere, et in quolibet cœtu præcipua membra cæteris præire debent, & iuuare alios, ut emendetur Eccleſia. Principes & cæteri magiſtratus, debent eſſe præcipua membra Eccleſiæ: Ergo neceſſe eſt illos hanc emendationem inchoare, & adiuuare. Maior eſt manifeſta, Nam hæc præcepta pertinent ad totam Eccleſiam, & ſingula membra. Cauete à pſeudoprophetis. ITEM, Priore Corinth. 5. Auferte malum ex uobiſipſis. ITEM: Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema ſit &c. Præcipit ſingulis, ut defenſores impiorum cultuum, & impiæ doctrinæ execremur, tanquam excommunicatos & maledictos. Hoc cum ſit uerißimum, Eccleſia remotis atque repulſis iſtis debet eruditos et pios paſtores eligere. Sicut Antiochiæ Eccleſia Epiſcopũ Paulum Samoſatenum propter impium dogma excommunicauit, qui cum nollet diſcedere ex epiſcopi domo, et retineret epiſcopi facultates, haberetque ſuam factionem, quæ eũ tuebatur, ſanior pars Eccleſiæ impetrauit ab Ethnico Imperatore Aureliano, ut magiſtratuũ imperio cogeretur relinquere epiſcopi domũ et facultates. Ita quãdocunque cõſtat doctrinã eſſe impiã, nihil dubiũ eſt, quin ſanior pars

Mat. 7.

Ad Gal. 1.

Eccl. hiſto. lib. 7.

pars Eccleſiæ *debeat malos paſtores remouere, & abolere impios cultus.* Et *hãc emendationẽ præcipuè adiuuare debẽt magiſtratus, tanquam potiora membra* Eccleſiæ. SEXTA, A*uitanda ſocietate perſecutionis.* Non *licet eſſe medium, ſicut quidam imaginantur:* Sed *neceſſe eſt, aut coniunctũ eſſe cũ perſecutoribus, aut cũ uera* Eccleſia. At *præſertim* Principibus & *magiſtratibus hoc accidit, ut neceßariò perſecutoribus* Regibus *aut obtemperent, aut aduerſentur.* Inter *hæc non eſt mediũ:* Ergo *qui nõ uolunt ſe polluere ſocietate perſecutionis, apertè ſe cõiungant cũ uera* Eccleſia. Huc *pertinent ſententiæ plurimæ in ſcripturis, quæ prohibent ſocietatẽ hoſtiũ ueritatis,* Pſal. 35. Odi *eccleſiam malignantiũ, & cum impijs nõ ſedebo,* Lauabo *manus meas inter innocentes, et circundabo altare tuum domine.* Pſal. 138. Perfecto *odio oderam illos.* 2. Para. 19. Impio *præbes auxiliũ, ideo iram merebaris.* Pro. 24. Erue *eos, qui ducunt ad mortẽ, etc.* 3. Reg. 18. *ait* Elias: Vſquequo *claudicatis utroq; humero* 1. Ioan. 3. In *hoc cognouimus dilectionem, quia ille animam ſuã pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratrib. animas ponere:* Ergo *omnes apertè profiteri neceſſe eſt, & oẽs ueræ* Eccleſiæ *debẽt defenſionẽ, cuius dißimulatio parit ſcandala, et pœnas accerſit.* SEPTIMA: Ex *iure naturali.* Finis *ſocietatis humanæ proprius et præcipuus eſt,*

ut Deus innoteſcat. Magiſtratus eſt cuſtos ſocietatis humanæ: Ergo multo magis cuſtos illius præcipuus finis eſſe debet. Quia in omni actione proprius finis principaliter expetendus, et tuendus eſt, ut medico in medendo ſanitas præcipuè expetenda et tuenda eſt: ergo et in gubernatione ſocietatis proprius finis ſocietatis principaliter gubernatori expetẽdus eſt. Errãt igitur magiſtratus, qui diuellũt gubernationẽ à fine, et ſe tantũ pacis ac uentris cuſtodes eſſe exiſtimãt. Aliud habent maius officium, uidelicet defenſionẽ totius legis primæ et ſecũdæ tabulæ, quod ad externã diſciplinã attinet. Propter hoc cœleſte munus impertit eis deus ſocietatem ſui nominis, inquiens: Ego dixi, dij eſtis. i. delecti diuinitus ad cõſeruandã uerã religionem, et abolendam idololatriã, ad cõſeruationem iuſtitiæ, cõiugiorũ, pacis &c. Deut. 17. Deus regem cuſtodem facit legis, et doctrinæ religionis. Et in lib. Sapientiæ traditur initiò hoc præceptũ: Diligite iuſtitiã, qui iudicatis terrã, quærite deum &c. At ſi tantũ Principes cuſtodes uentris et caporũ faciemus, quid differrent ab armentarijs, cũ magiſtratus inſtitutus ſit, nõ tantũ ad quærenda & curãda uentris bona, ſed magis ut deus in ſocietate innoteſcat, atq; ut æterna bona quærãtur. Vnde rectè Cõſtantinus idolorum templa claudi iußit, multaq; in eccleſia mutauit, licet Maxentius et Licinius propter id ingentia bella aduerſus eũ mouerint. At multi iã, quod indig

gniſſimũ Heroico animo, deterriti metu, ignauia, aut etiã ſpe certarũ utilitatũ, prodũt religionem. Cũ Caſſander peteret ab Athenienſib. ut Alexandrum referrent inter deos, quod cũ pleriq; deteſtarentur, Demades ſuaſit, ut fieret, ne uidelicet bellũ eis inferretur, ac inquit: Videte ne terrã amittatis, dũ cœlo iniuriã fieri prohibetis. Ita nũc multi cœlo iniuriã facere malũt, quàm ſuſcipere uel laborẽ, uel periculũ propter ueritatis defenſionem. Sed hi ignaui Principes nequaquã digni ſunt illa appellatione: Ego dixi, dij eſtis. OCTAVA, A grauiſſimis cõminationib. Væ homini, qui eſt autor aut cõfirmator ſcãdali. Væ homini, per quem uenit offendiculum. Principes, qui nõ mutãt abuſus, ſunt autores horribiliũ ſcandalorum. Quare nõ dubiũ eſt eis deum grauiſſimè iraſci. Cõſiderent, quãta cõtumelia deus adficiatur in defenſiõe idololatriæ. Quot millia animarũ ſeducãtur, ac pereãt, præcipuè culpa principũ, qui impediunt, quo minus purã Euãgelij doctrinam populus audiat. Confirmatur furor aduerſariorũ, qui ſunt pertinaciores et ſæuiores exemplis principũ. Cõfirmantur et libidines. Sic aũt inquit deus apud Ezechielem de omnibus gubernatoribus, cap. 34. Ecce ego ipſe ſuper paſtores, & requirã gregem meũ de manu eorum. Et Amos. 6. Væ uobis optimates &c. Quòd aũt nobis ſcandala obijciũtur, q. uidelicet aliqui abutantur libertate, aut alia,

Val. lib. 7. cap. 2.

Mat. 18.

Hæc non accidunt doctrinæ, aut Principum culpa, Si doctores & Principes rectè faciunt ſuum officium, ut inquit Ezechiel, extra culpam ſunt.

AN PRINCEPS AVAROS & iniquos Officiarios ſtatim à munerum publicorum functionibus deturbare debeat.

P*Rouerbijs duobus antiquis: Delibera diu, &: Feſtina lentè, Princeps admonetur, ut nihil præcipitanter agat, nec pœnitendum aliquid, per temeritatem faciat, neq; per ſocordiam quicquam effectu uel honeſtum, uel utile prætereat, ſed maturitatem ac moderationē ex uigilantia & lenitudine temperatam ſtrenuè ſeruet. Proinde ſi lotos in biantes, hoc eſt, in officiarios rapaces inciderit, diem illis dicet, & ut paulo antè proditum, irrogabit multam, non autem protinus ab officijs remouebit, idq; duas potiſſimū ob rationes.* PRIOR: *Quoniā anceps electionis euentus, et ambiguus ſortis exitus, adeò ut dignitas eum qui prius omniū integerrimus apparuerit, immutare, & magiſtratus alium uirum oſtendere poſſit, ut iuxta Prouerbium: Mali thripes mali ſint ipes. Quare ſi uarijs Officiariorum iniurijs exaſperati ſubditi, forſitan urſerint, ut ab officijs ini-*

qui

qui moueantur: tum Princeps Pacuuium illum Calaninum poterit imitari. Qui ad Campanos olim ſui Magiſtratus oſores, atque hoſtes, ita fertur locutus: Senatores odiſtis, & Senatum omnino nõ uultis habere. Atqui Senatus habendus eſt. Itaque duæ res ſimul agendæ ſunt uobis, ut & ueterem Senatum tollatis, & nouum cooptetis. Citari ſingulos ſenatores iubebo, de quorum capite uos conſulam, Quod de quoq; cenſueritis, fiet: ſed prius in eius locum uirum fortem ac ſtrennuum nouum ſenatorem cooptabitis, quàm de noxio ſupplicium ſumatur. Inde conſedit, & nominibus in urnam coniectis, citari, quod primum ſorte nomen excidit, ipſumq; è curia produci iuſſit. Vbi auditum eſt nomen, Malum & improbum pro ſe quiſq; clamare, & ſupplicio dignũ. Tum Pacuuius: uideo, quæ ſententia de hoc ſit data: eijcitur pro malo & improbo, bonum Senatorem, & iuſtum eligite. Primo ſilentium erat inopia potioris ſubijciundi, Deinde, cum aliqui omiſſa uerecundia quempiam nominaſſent, multo maior extemplò clamor oriebatur, quum alij negarent noſſe, alij nunc probra, nunc humilitatem ſordidamq; inopiam, & pudendæ artis aut quæſtus genus obijcerent: hoc multò magis, in ſecundo, ac tertio citato ſenatore eſt factum, ut ipſius pœnitere homines appareret quem autẽ in eius ſubſtituerent locum, deeſſe, quia

Liui. lib. 3. ſe. bel. puñ.

nec eoſdem nominari attinebat, nihil aliud, quàm ad audienda probra nominatos, & multò humiliores, obſcurioreſq; cæteri erant eis, qui primi memoriæ occurebant. Ita dilabi homines, *notiſſimum quodq; malum maximè tolerabile dicentes eſſe, hoc eſt, notiſſimam rem (ut prouerbio dicitur) malum optimum eſſe.* Atqui ſi uarijs Officiariorũ iniurijs exaſperati ſubditi, forſitan (ut dixi) urſerint, ut ab officijs iniqui moueantur, Tum fuerit conſultiſſimum ſententiæ Ariſtotelis acquieſcere, ſic dicentis: Si Princeps aliquem à poteſtate ſibi tradita, deponere uelit, gradatim hoc debet facere, & non ſimul auferre totam poteſtatem.

Ari.pol.5.

ALTERA. Quoniam metuendum ne noui, quos in eiectorum locum ſubſtituerit, atque ſuffecerit, longè uel auariores uel iniquiores, plus expilando damni pauperibus, quàm ueteres ſint illaturi, quòd longo uſu iam impleti partius ſanguinem ſubditorum bibere, at noui, quos fames habendi premit, non aliter utque muſcæ media confectæ, macilenti profundius ſoleant aculeos figere. Vnde Samios olim populi Rectorem auaricia nobilem perdere uolentes, Aeſopus hac fabula compeſcuit: Vulpes, inquit, fluuium tranſiens, in lacunam quandam eſt prolapſa. Vnde cum exire non poſſet, tenaci limo retenta, muſcarum affligebatur aculeis. Quod Herinaceus conſpicatus, miſericordia

motus

motus eſt, interrogauitq́; an uellet, ut ab ea muſcas abigeret. At illa abnuit, dicens: Hæ meo ſanguine iam plenæ, paruam mihi poſſunt inferre moleſtiam: ſi autem has abegeris, aliæ famelicæ superuenient, quæ quicquid mihi adhuc ſupereſt ſanguinis exhaurient. Ita uerbis moti Samij, ab incœpto deſtitere. Hac ratione adductus Tyberius Cæſar, diuturnos magiſtratus dabat. Vnde (ut refert Ioſephus) ſub eo, per uiginti annorum ſpacia, per duos tantum præſides, Gratum ſcilicet & Pilatum eſt gubernata Iudæa. Etenim non parcit populis regnum breue, ut inquit Statius.

Prædictis ſubnectere collibuit, quod nuper ex Gerhardo Nouimago ſene uenerando accepi memorabile Ducis Gelrienſis Caroli exemplum: Qui cum in oppido Tillenwerde rogaret olim quandam uiraginem Cauponam, an dignus uideretur pro cuius ſalute Deum orarent ſubditi, Reſpondit ipſa, ſe iugiter orare, ueritam, ne mortuo Duce, Dux longe deterior ſuccederet. Cōſultius fore, ut malus à malis proauis, atq; auis progenitus regnet, quàm peior atq; truculentior.

QVID IN MAGISTRATIBUS auari & iniqui ſoleant Officiarij cogitare uel facere.

AD *luculentam publici muneris functionem à Principe gratioſo uocati rerum gubernatores iniqui, nunquam aut rariſsimè præcogitant, aut animos componunt ad ea, quorum D. Paulus admonuit, inquiens: Quæſtus eſt magnus pietas, cum*

1. Timo. 6 *animo ſua ſorte contento. Nihil intulimus in mundum, nec efferre quicquam poſſumus. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti erimus. Cæterum qui uolunt diteſcere, incidunt in tentationem & laqueum, & cupiditates multas, ſtultas ac noxias, quæ demergunt homines in exitium & interitum. Sed auari potius animo reuoluere, ſimul ac factis exprimere ſolent* Germanicum *illud uetus prouerbium:*

Agricol. in pro. ger.

Wer reich wil werden / můß ſein ſeel eyn weil auff den rick ſetzen: vnd wañ er reich worden iſt / wider herab nemen.

Hoc eſt:

Qui cupit ut fuluo ſibi mantica turgeat auro,
Laxaq́; prælargas arca flagellet opes:
Hic animam ad tempus palo ſuſpendet ab alto,
Sed referet, factus ditior, inde ſuam.

Item: Herren dienſt erbet nicht.

Officia Principum *non ſunt hæreditaria. Quid igitur faciemus, ſi* Domini *diſpenſationem à nobis*

abſtule

abſtulerint. Fodere non ualemus, mendicare erubeſcimus. Conſultißimum erit, ut nobis faciamus amicos ex iniquitatis mammona, id eſt, diuitijs iniquitate prouenientibus, ut gratia Principum deſtitutis, ſint qui nos in ſua tabernacula recipiant, Quærendæ ſunt opes. Luc. 16.

Mille talēta rotundentur, totidē altera porrò, Ho. 1. ep. 6
Tertia ſuccedāt, & quæ pars quadret aceruū.
Scilicet uxorem cum dote, fidemq; & amicos,
Et genus, & formam, regina pecunia donat.
Et benè nummatum decorat ſuadela Venuſq;,
O pulchra Lauerna.
Da nobis fallere, da iuſtosq; ſanctos uideri Idē 1. e. 16
Noctē peccatis, & fraudibus obijce nubē. Quid?
Vnde habeas nemo quærit, ſed oportet habere
Protinus ad cenſum, de moribus ultima fiet Iuue. ſa. 3
Quæſtio, quot paſcit ſeruos, quot poßidet agri
Iugera, quā multa, magnaq; paropſide cœnat?
Quantum quiſq; ſua nummorū contīnet arca.
Tantum habet & fidei.

Faceſſant, qui nobis illud occinunt Adagium: Nec omnia, nec paßim, nec ab omnibus. Illud applauſibile magis arripiamus. Lucrum pudori præſtat, &: Lucri bonus odor è re qualibet.

Ergo paretur
Altera uilla tibi, cum rus non ſufficit unum, Iu. ſa. 14.
Si melior uicina ſeges, mercaberis hanc, &
Arbuſta,

Arbuſta, & denſa montem qui canet oliua,
Quorum ſi precio dominus non uincitur ullo,
Nocte boues macri, laſſo q; famelica collo
Armenta ad uirides tua dimittantur ariſtas,
Nec prius inde domũ, quã tota noualia ſæuos
In uentres abeant, ut credas falcibus actum.
Sed qui ſermones, quæ fœdæ buccina famæ?
Quid nocet hoc, uilis tunicã mihi malo lupini,
Quàm ſi me toto laudet uicinia pago.
Ho.1.ſe.2. Eleuo: ſi populus me ſibilet, at mihi plaudo
Plin.li.7. Ipſe domi, ſimul ac nummos contẽplor in arca.
cap.46. Quondam ab ampliſsimo terrarum rege Gyge conſultus Apollo, pronunciauit Aglauum Prophodium beatiſsimum in terris. Hic ſorte ſua contentus, in anguſtiſsimo Arcadiæ, ſed annuis uictibus ſufficiens prædium colebat, ex eo nunquam egreſſus. Sed iam paucos ille beatos iudicauerit, maximè deos iſtos ollares, qui ſuos intra terminos ſe minus continent, ſed egreſsi aſsiduò meditantur quo iure uel iniuria diteſcentes adijciant aceruis ſuis indies plura, atque pauperum ſudore per impoſturas maximè Iudaicas pingueſcant, atque adeo ut ueriſsimum illud in magiſtratu ſuo germanicum prouerbium faciant. Es iſt keyn Ampt ſo kleyn/es iſt henckens werdt. Hoc eſt, Nullá muneris publici functio tam exiguæ commoditatis eſt, in qua non poſsit cõmitti crimẽ expiandum ſuſpendio.

pendio. In cauſſa eſt, auri ſacra fames, quæ pleriſq; iuſticiæ obliuionē inducit, ac prorſum inſanos reddit, illud fixum in pectore uerſantes: Qui multa rapuerit, & pauca ſuffragatoribus dederit, ſaluus erit. Cuius ſententiæ uim, cum malis artibus ditatus olim quidam impleuiſſet, ab officio deturbabatur. Priuatus iam meſſe tenus propria uiuens, omnem mouit lapidem, quo priſtinam in magiſtratus ſui dignitatem reſtitui poſſet. Ad id, aureos etiam, ut aiunt, montes ſuffragatoribus eſt pollicitus. Sed hianti lupo reſponſum fuit, fruſtra laborare eum, repetito officio nunquam perfuncturum. Nam id ſi conſecutus eſſet, furari tanta, ut non modo factas largitionibus impenſas reſarcire, ſed etiam multò maiora præmia, & impietatis ſpolia conſequi poſſet, cum uariæ ſint in publicis functionibus uiæ & rationes, quibus facile queat iniquus homo, maximas ad diuitias, bonorumq; (ut aiunt) glomos peruenire, ut qui Treſsis Agaſo, primò lineo indutus amictu uenerit ad magiſtratum, una, qua tota ut Codri domus compoſita, rheda uectus, breuiore temporis curriculo, ſtrennus ita rem augere, & conſtabilire, nidoq; pennas maiores extendere poſsit, ut multis iumentis ac curribus habeat opus, ad tranſportandam, ſi res popoſcerit, ſupellectilem, artibus uarijs con geſtam. Quod ſi alia nulla citò ditandi foret

art

ârs,ſatis magna tamen eſſet,Neminem prorſus ad
mittere, Neminem audire, nemini fauere, nemi-
nem deniq; iuuare,niſi pecuniã numerarit,aut mu
nera tulerit.Id olim mihi noto pauperi cuidam ac
cidit, quem uacuum potens ac diues quidam uir
diu noluit audire,nedum ſuppetias ferre. Sed cum
pauperculum nummis,quos magnæ reculæ famili-
aris corraſerat iactura onuſtum animaduertiſſet,
libenter admiſit:ſed accepta pecunia miſerum ſpe
lactauit inani, nimirum quòd aduerſa pars, unde
maior fortaſſe lucri ſpes,ditior eminuerat.Hac ea
dem arte uſus Abſtemicus ille rabula, quem ruſti-
cus quidam,grauil ite implicitus,acceſſerat,ut eo
patrono ſeſe explicaret. At ille negocijs alijs impe
ditus,renunciari iubet,ſe non poſſe nunc illi uaca
re.Quare abiret aliàs rediturus.Ruſticus, qui hu
ic,ut ueteri fidoq; amico, plurimum fidebat, plu-
ries rediens,nunquam admiſſus eſt. Tandem hœ-
dum adhuc lactentem,ac pinguem ſecum deferens,
ante ædes iuriſperiti ſtabat, & hœdum uellicans,
illum balare cogebat. Ianitor, qui ex præcepto
Heri dona portantes ſtatim admittere ſolebat, au
dita hœdi uoce, ianuam ilicò aperiens, hominem
introire iubet. Tunc ruſticus ad hœdum conuer-
ſus:Gratias,inquit,ago,hœdule mi, quòd tam fa-
ciles mihi has effeciſti fores. Cuius farinæ locu-
pletes officiarij ſunt illi,quorum multiplices pro-
pter

Ex Abſte. fabulis.

pter inſidias dixit Diogenes aurum pallere, cauſſam palloris illius rogatus. Hi diuites aut iniqui, aut (quod aiunt) iniquorum hæredes. Nunquam enim uiri æqui citò diuites euaſerunt. Diog. li. 6.

Οὐδεὶς ἐπλούτησε ταχέως δίκαιος ὤν.

Et iuſti nunquam pauperes, tempore breuiore peruenerunt eò, ut præpotentibus dominis egentibus, abundarent ipſi. Id ſi uiſum fuerit alicubi contigiſſe, tum Germanico, quod Agricola prodit in aula Saxoniæ Ducis Alberti natum, prouerbio locus erit: Wilt du gelt haben/ ſo werde eyn Rendtmeyſter oder eyn Schöſſer/ ſo haſt du ſein gnůg. Menander.

Hoc eſt.

Tempore ſi paruo cupias diteſcere, pernix
Quæſturæ ut grandi præficiare, ſtude.

Sed hæc omnia, nullo modo quis ſuſpicetur eſſe dicta de bonis atq; iuſtis Quæſtoribus, Præfectis, atque alijs officiarijs, Quos iudico digniſſimos, ut opima laborum ac uirtutis ſuæ præmia conſecuti, & honoribus, & fortunæ donis augeantur: ita tamen, ne plus æquo locupletatis ipſis, Principes redigantur ad inopiam. Quod Germanicus ille prouerbiorum Doctor nō admittit, inquiens: Mann ſol der Herren genieſſen/ das ſie auch beim brot bleiben. Hoc eſt:

Vtendum eſt opibus domini, uel Principis ære,

Sic tamen ut ſaties digna ſuperſit hero.

Atqui de rerum moderatoribus auaris & iniquis, qui neque homines, neq; deos timentes, illud aſsiduò ſonant, meditātur ac faciunt. O ciues ciues quærenda pecunia primum eſt, Virtus poſt nummos. Hor. in ep. *Item quibus ſemper in ore eſt, illud auaris uſurpatum prouerbium germanicum:* Gelt hat keyn hůff ſchlag. *Hoc eſt, Nulla pecuniarũ ueſtigia. Quo ſignificant ſummum bonum, pecunias quibuſcunq; artibus partas eſſe, cum ſcilicet fraudes clandeſtinas Principi non prodens, in arca lateat abſcondita iniquitatis mammona. De iſs iniquā auaris, ut illa bono iure dici, ſic cantilena germanica Suueitzeri ſequiens poterit cantari:*

Es iſt der lauff/ ſo mann ſicht drauff/
  In aller welt gemeyne/
Voll hinderliſt/ die welt ietzt iſt/
  Auff tugent acht mann kleyne.
Het ich nur gelt/ ich wer eyn Helt/
  Vnd vorzogen auff erden.
Nun ſolchs man melt/ dem gelt nach ſtelt/
  Wie kans doch erger werden:
Gelt iſt die klag/ daruon ich ſag/
  Gelt gelt iſt nur der handel/
Wie man bei nacht/ vnd auch bei tag/
  Dem gelte nach mag wandeln.
Het ich nur gelt/ in diſer welt/
  Nach gelt ſteht mein begeren/

Mann

Mann rüwet nicht/nach gelt man ſicht/
Wie kans doch erger werden?
Mañ leufft/mañ rent/mañ reit/mañ ſpregt
Nach gelt ſtehn all ir ſinnen/
In regen/ſchnee/auff land vnd ſee/
Wie mann mag gelt gewinnen.
Mann leßt nit ab/biß in das grab/
Gelt gelt iſt nur ir leben/
Gel iſt ir Gott/iñ aller not/
Wer kan doch nun frum̃ werden.

Hoc eſt carmine Phalæcio redditum:

Cunctis pulſa locis oberrat exul
Virtus,inſidijs referta terra eſt.
Qui nummos habet,ac opes,probatur
Solus nobilis,integer,beatus,
Sic peruerſius ut nihil uideri,
Et nil poßit iniquius putari.
Heu friget pietatis omnis ardor.
Ipſum quæſtio prima,ſola uota
Sunt aurum,rapido dieſq; noctes
Quæſitum ſtudio,trahit quod omnes
Per dumeta,per æquor,& per ignes:
Alpinaſq; niues,gelu,uel imbres.
Aes,æs nauibus & petunt quadrigis
Cuncti,nulla quies,ſopor nec ullus.
Quod uitæ ſpacium per omne durat,
Auri ſola libidinem reſoluit
Mors,agger miſeros replet ſepulchri,

Quorum nummus adeſt DEVS:*tenebris*
Sed tantis poterit quis ire tutus?

DE SECRETIS PRINCIPUM negocijs, & arcanis rebus gerendis.

Dio. li. 1. Pittacus ille Mitylenæus, homo ſapiens: Quod facere, inquit, inſtituis, noli prædicare, Nam ſi facere nequiueris, ridebere. Quo Principes admonentur, ut arcanis grauioribus gerendis rebus nullos uiros rimarum plenos adhibeant, idq; non ſolum ut iocus & irriſio, ex inauſpicato rerum euulgatarum euentu ſuborta, ſed magis ut atrocia, quæ res arduas & arcanas in uulgus temerè ſparſas comitari ſolent

Plu. in apo Reip. pericula, deuitentur. Olim Rex Lycurgus apud Lacedæmonios ad conuiuia ingredientes, inſtituit, ut qui natu eſſet maximus, ſingulis fores oſtenderet dicens: Per has nullus egrediatur ſermo. Admonens nihil effutiendum, ſi quid liberius dictum eſſet in conuiuio. Quod ſi rebus in leuioribus commodum fuit obſeruatu, quanto magis ſeruandum in arduis: unde ut maiora rerum diſpendia profluere poſſunt, ſic maior adhibẽda cautio.

Er. 4. apo Quare Magnus Alexander, cùm Epiſtolam à matre miſſam, arcana continentem legiſſet, & eandem

dem Hephæſtioni legendam tradidiſſet, annulum ſignatorium è digito detractum, ori illius appreſſit, admonens hoc geſtu, ut arcana contineret. Et Cæcilius Metellus, Tribuno cuidam è iunioribus *percontanti: Quid eſſet facturus: Si eius rei, inquit, ſcirem mihi tunicam eſſe conſciam, exutam in ignem conieciſſem.* Ergo quum taciturnitas optimum, ac tutiſsimum ſit, adminiſtrandarum rerum uinculum. Et, Eximia uirtus, præſtare ſilentia rebus, At contrà grauior culpa tacenda loqui, Princeps cauebit, ne (quod Periander Mytilenæus admonuit) inter loquenduum ſecreta pronunciet, ſed potius curet, ut in Dicaſterijs ſuis, & penetralibus aulæ reddatur Harpocrates. Qui deus apud ueteres pingebatur ita, ut digito admoto ori, ſilentium indicaret. Qualis & apud Romanos dea Angerona. Quanta autem ex rebus arcanis proditis ſæpenumero pericula ſuſcitentur, non ignorabat Pompeius. Hinc à Genthio Rege interceptus, cum Senatus conſilia prodere iuberetur, ardenti lucernæ digitum cremandum prebuit eáq; patientia deſperationem tormentis quicquam ex ſe cognoſcendi excuſsit. Plu. & Pli. de uir. illu. Val. li. 2. cap. 1. Diog. li. 2. Val. li. 3. cap. 3.

Atqui ut Principis eſt ſecreta non facile alicui concredere, ita nemo prudens facile ſtuduerit indagine conſequi Principum arcana, cum maxima linguæ ſit omnium maximè uolubilis incontinen

tia,ut Chilō Lacedæmonius,rogatus quid eſſet dif-
Er.6.apo. ficile,meritò reſponderit:arcanum reticere. Hinc
Philippides poeta comicus. Liſymacho Regi cum
primis charus, ac familiaris: Cui cū Lyſimachus
offerret liberalitatē ſuam,diceretq́;: Quid uis ti-
bi impartiā rerū mearū? Quodcunq; uoles,inquit,
modo ne arcani quippiam. Significans ſimul peri-
Er.8.apo. culoſum noſſe magnatum arcana, quorum ſi quid
effutias,actū eſt de capite. Rectè igitur Horatius:

Arcanum neq; tu ſcrutaberis ullius unquam,
Commiſſumq; tegas, & uino tortus, & ira.

Rectè item Euripides opprobranti cuidā oris gra
ueolentiam. Multa nimirū, inquit, in illo occulta
computruerunt. Significans ſe poſſe arcana conti
nere. Solent autē res in occulto congeſtæ cōputre
Suet.in Ce ſcere. Malè Thallus ille, cui Cæſar Auguſtus,
quòd pro epiſtola prodita denarios quingētos ac
cepiſſet,crura effregit. Vtinam in Principū aulis
non ſint,conſimiles Thalli,qui literis ſecretis,euul
gandis, & clandeſtinis epiſtolis nomine Principū
effictis, & illorum annulo ſignatis, lucrū faciant
Pro.11. prægrande: Quod proditorū eſt. Et ſuſurrones re
uelant arcanū. At qui fideli ſunt animo,res tegūt.
Dignum memoratu Xenocratis Chalcedonenſis
Er.7.apo. dictum. Qui cum in conuiuio cæteris multa garri
entibus,ſolus nihil diceret:interroganti, cur unus
omniū ſileret: Quoniā,inquit,locutū fuiſſe pœnitu
it aliquan

it aliquando, ſiluiſſe nunquam. Rectè igitur Cato:
Virtutem primam eſſe puta, cōpeſcere linguā,
Proximus ille Deo, qui ſcit ratione tacere.

DE PAVPERVM QVERELAS AUDIENDI FACILITATE, ATQ; BENIGNA ADFLICTORUM AUDIENTIA.

Aximū populi ſui, quod inexpugnabile regnorum, ut dixi, munimentum eſt, fauorem atq; beneuolentiam, ſibi Princeps conciliauerit, ubi ſubditorū querelas omnium benignè ſimul ac clementer audire non fuerit grauatus. Quod filius Dauidis Abſolon animaduertēs, mane conſurgere, & iuxta introitū regiæ portæ ſtare ſolebat, & omnem uirum, qui habuit negocium, ut ueniret ad Regis iudicium, uocabat ad ſe, clementerq; audiebat. Quod licet ſyncero minus animo fecerit, tamen quia comiter audierat adeuntium deſideria, potenter effecit, ut uniuerſus Iſrael, à patre & Rege Dauide deficientes, ſeſe Regem uno ore declararent, ac toto corde ſequerentur. Sic Solomon clementer audiendo, iuſteq; iudicando, ſummam ab hominibus gratiam iniuit. Sic Daniel Suſannæ cauſſam audiendo, iuſtamq; ſententiam dicendo, magnus in conſpectu populi factus eſt. Et hoc proprium eſt Principis offi-

2. Reg. 15. — 3. Reg. 5. — Daniel. 13.

Pro.30. ciũ,ſuis omnibus aures præbere clementes, multis in iudicio, & omnibus orphanis patrocinari, abiectum & inopem iudicare, nemini denique ſe difficilem exhibere. Hinc Græcum illud; ἄρχων ἄκουε, καὶ δικαίως κἀδίκως. Hoc eſt Princeps æqua, & iniqua pariter audias. Quod qui faſtu ſuperbo turgidus non facit, & iniquus & infelix

Pro.29. eſt. Cognoſcit enim iuſtus pauperum cauſſas, Impius autem non aduertit animũ ad dijudicandum. Regis ſedes, qui uerè iudicat pauperes, perpetuò fortunata erit. Qui obſtruit aurem pauperum cla

Pro.21. mori, clamabit ipſe uiciſsim, nec exaudietur. Ideo diues ille rogans, nõ exauditur in tormentis, quia

Aug. in Ho de diuite: Aga. ad Iuſt rogantem pauperem non audiuit in terris. Quare facilis aditu ſis indigentibus, ob uim ſupernæ illius poteſtatis, atque aperias aures his, qui à paupertate obſidentur, ut inuenias Dei auditum ad apertum. Quales enim erga noſtros fuerimus conſeruos, talem circa nos reperiemus dominum. Hæc audiant ac meditentur Principes, quos caute Marpeſia duriores miſerabilis pauperum clamor nihil mouet, qui ſuos adflictos ſubditos, non pluris quàm canes aut equos æſtimantes, audire minus dignantur. Qui negocijs ſæpe uaniſſimis diſtracti, cauſſas inopum ad officiarios reijciunt, eos aliquando, qui & auari & immites, non quærunt pauperũ, ſed priuatã utilitatẽ, Quo

facto

facto prophano Domini pauperibus malè conſu-lunt, & egregiè contemnunt. Quod qui faciunt, conuicium eorum conditori faciunt.

Ethnici quondam homines, Chriſtianis nonnullis longè clementiores ſeſe leguntur exhibuiſſe, & pauperum querelas libenter audijſſe. Octauius Augustus Imperator, ius dixit aſſiduè, & in noctem nonnunquam, ſi parũ corpore ualeret, lectica pro tribunali collocata, uel etiam domi cubans. Dixit autem ius non diligentia modò ſumma, ſed & lenitate. Sue. in Cæ.

I T E M, *Seuerus Alexander cauſas plurimas audiuit, Accuſatos à prouincialibus iudices, probatis rebus grauiter puniuit.* Ael. Spar.

I T E M, *Maximum populi amorem ſibi conciliauit P. Craſſus, qui ut decreta redderet, eadem qua quis apud tribunal eius poſtulauerat lingua, Græcam in quinque diuiſam genera comprehendit.* Val. lib. 8. cap. 7.

I T E M, *Mithrydates Rex Ponti, oriundus à ſeptem Perſis, duarum & uiginti gentium, quæ ſub regno ſuo erant, ore loqui perdidicit, ut omnibus iura dicere, & ſuos ſine interprete alloqui poſſet.*

I T E M, *Flauius Veſpaſianus pater, licet auariſſimus fuerit, tamen libenter cauſis audiendis interfuit. Qui cum uehementer angeretur uiciatis inteſtinis, nihilo ſecius imperatorijs muneribus fungebatur, adeò ut lecto decumbens audiret legatio-*

nes. Et amicis hortantibus, ut ſibi parceret, reſpondit: Imperatorem ſtantem mori oportere, hoc eſt, in cauſis audiendis, rebusq́; componendis ſtrenuum, & erectum, uſque ad extremum uitæ momentum eſſe oportere. Digniſsimum memoratu Principis apophthegma. Sed ut Ethnici ſummis eos Imperatores laudibus euexerunt, qui rerum ſuarum ſatagere, clementerq́; ſubditos audire ſolebant, ita reprehenſionibus acerrimis digniſsimos iudicarunt eos, quorum intolerabilis ſtatus, tyrannica reſponſa, ſuperbæ aures, contumelioſa dicta, difficiles aditus, quibus exceſsiſſe Demetrium tradunt. Nam inter alia, quæ de illo referuntur, Legati Athenienſium, qui omnes Græciæ populos gratia apud Demetriũ anteibant, duos annos fruſtra terendo tempus, ſecuti ſunt ueſtigia Regis, & diuturna mora fatigati, rebus infectis domum redierunt: cuius Ethnici ueſtigijs Chriſtiani quidam Principes inſiſtunt, qui ſuperbo faſtui nimium inſeruientes, aut occupationibus parũ frugiferis diſtricti, nõ admittunt ſubditos, nec exaudire dignantur adflictos, maximas difficultates itinerum emenſos, & eaſdem rebus infectis coactos remetiri, non parua rei familiaris, atq; temporis iactura.

Plu. in uita Demetrij.

IDEM Demetrius quodam tempore palàm edixit, ſeſe omnes ſuos benignè ac comiter auditurum, itaque cũctis ſupplices libellos, diligenter ſcriptos

ptos certatim offerentibus, liberaliter accepit, & in chlamydis ſinũ repoſuit. Cum autem ſuarũ quiſque petitionum expeditionem ſitienter expectaret, ad fluuium nomine Axium perueniens, aperta chlamyde, libellos omnes proiecit in flumen. Quà ex re uehementer exacerbati, abalienatiq́; ſunt animi Macedonum. Et hoc ipſum Chriſtiani quidam imitantur, qui poſt multam cautionem, ac laboris euitationem, libellos pauperum ſupplices accipiunt, at delicati nimis non dignantur legere. Laborem igitur officij ſui ſubterfugientes, non in flumen proijciunt, ſed in cloacam. Aut in cuiuſdam proprio quæſtui magis, quàm ſaluti pauperũ ſtudentis ſinum. Similis in Hieronymo Syracuſanorũ tyranno cõtemptus omniũ hominum fuit execrabilis. Nec unquam probatũ fuit uiris ſapientibus Perſarũ regum inſtitutum, qui domi abditi uitam exigebant, omniaq́; regni negocia reijciebant in cõſiliarios et officiarios. Et hac una uia ſtudebant à ſuis magnifieri, quòd nunquam conſpicerentur, & rariſſimè ſui copiam facerent populo. Quòd ſi quando prodibant, nihil aliud quàm faſtum barbaricum, & opes immodicas, populi malo partas oſtentabant. Reliquum æui, aut luſibus, aut furioſis expeditionibus trãſigebant, perinde quaſi deeſſet, quod pacis temporibus agat egregius Princeps, cum tanta ſemper pateat pulcherrimorum facinorum ſeges, ſi modò

Beroal. de opt. ſtatu.

Eraſmus in prin. inſtit.

Plu. in uit. *modò adſit Principe dignus animus. Sed ut ad Demetrium reuertar, animum Regis peruerſum una fregit ac correxit anicula: Quæ cum illum rogaſſet, ut ſe audiret, & reſpondente eo, ſibi ocium non eſſe, tum anus alta uoce ad illum conuerſa:* Ne etiam *regas, inquit.* Hæc *uerba reuoluta animo, ac mẽte repetita, hominem compulerunt, ut omnibus poſt habitis rebus, benignum ſe cunctis accedentibus, facilemq́; præberet, atque initio ab anicula ſumpto, multos dies audiendo, reſpondendoq́; conſumeret. Sic in* Euangelio *iudicem iniquum, qui neque deos,*

Luc. 16. *neque homines reueritus, uidua pertraxit ad audiendum. Conſimili quondam ratione tranſeuntem*

Ex Dione Caßio. *Adrianum Cæſarem mulier rogauit, ut ſe audiret. Cui quum ille reſpondiſſet: Ocium mihi non eſt. Illa deinde clamans, ait:* Noli *ergo imperare.*

ITEM: *Anui cuidam pauperculæ* Philippum

Era. 4. ap. *Macedoniæ* Regem *appellanti, ut cauſam ipſius cognoſceret, quum hac flagitatione frequenter obſtreperet illi, reſpondit ſibi non eſſe ocium. Cumq́; anus inclamaſſet:* Proinde *ne* Rex *quidem eſſe uelis.* Philippus *admiratus aniculæ liberam uocem, non illi ſolum præbuit aures, uerum etiam alios audiuit. Quum igitur* Ethnici *uel ſua ſponte, uel aliorum inſtinctu clementer & benignè ſubditos audierunt, non inuiti* Principes Chriſtiani, *ſunt idem multo uberius facturi.* Ne *propheticum illud dici poßit:*

Prin-

Principes tui infideles, ſocij furum. Omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones. Pupillo non iudicant, & cauſa uiduæ non ingreditur ad illos, propter hoc ait dominus: Ego conuertam manum meã ante te, & ad purum excoquam ſcoriam tuam, & auferam omne ſtannum tuum &c.

DE LVXV ET COMESſationibus aulicis.

Parſimonia apud ueteres, et uictus atque cœnarum tenuitas, non domeſtica ſolum obſeruatione ac diſciplina, ſed duplici quoq; animaduerſione, legumq; complurium ſanctionibus cuſtodita eſt. Intelligebant enim plurimum malorum naſci ex luxu & profuſione. Sumptuarijs igitur legibus occurrerunt, creatis in hoc Cenſoribus, qui immodica impendia in conuiuijs, in ueſtitu, aut in ædificijs cohiberent. Certè noſtro hoccine ſeculo legibus ſumptuarijs, atque Cenſoribus acerrimis opus haberemus, quorum grauitate perdita rerum profuſio, nimius ueſtimentorum cultus, luxuria turpis, & ſumptuoſæ comeßationes, quæ non ſolum in aulis ferme iam omnibus, ſed ubique locorum prædominantur, compeſcerentur. Et tempus eſſet, quo ſat nobis eſſe deberemus exiſtimare

Gell. lib. 2. cap. 23.

Eraſm. in prin. inſtit.

re, quòd uoluntatem gentium patrauerimus, uerſati in omni luxus genere, in faſtu, in laſciuijs, concupiſcentijs, uinolentijs, comeſſationibus, & compotationibus. Quæ teterrimæ peſtes, ſi tam licenter graſſari non ceſſauerint, maxima Rebusp. damna procul dubio ſunt importaturæ. Atqui metuendum eſt, ne non tantas uulgò radices egerint, ut difficiles uideantur euulſu, ut q; illud dici poſsit, quod olim prolatum à Catone ſeniore. Qui cum apud pò-
Plu. in ap. pulum in prodigalitatem, & immodicos ſumptus inueheretur: Quàm difficile (inquit) eſt uerba facere uentri, aures non habenti? Significans honeſtas
Per. ſat. 4. rationes difficulter ab ijs admitti, qui uentres faciunt in penem quicquid ſibi uenit amarum, Et puteal multa cauti uibice flagellant. Idem Cato ſe mirari dicebat, quomodo ſalua ciuitas eſſe poſsit, in quà pluris quàm bos uendatur piſcis. Iam nemo miratur, perditum iri Reſpub. in quibus ad ſummum luxus excreuit, & ubi magis illa iuuant, quæ pluris emũtur. Apud Ethnicos olim in multo maiore prècio, quàm apud pleroſq; modò Chriſtianos habita fuit mediocritas atq; frugalitas.

Iuue. ſa. 11. Dentatus Curius paruo quæ legerat horto,
Ipſe focis breuibus ponebat oluſcula, quæ nunc
Squalidus in magna faſtidit compede foſſor,
Qui meminit calidæ ſapiat quid uulua popinæ:

Hic eſt ille Curius, qui Legatis Samnitum aurum

offe-

offerentibus, cum ipſe in foco rapa torreret: Malo, inquit, hæc in fictilibus meis eſſe, & aurum habentibus imperare.

ITEM: Ageſilaus ille magnus Lacedæmoniorum Rex, nulla in re melius habebat, quàm hi, quibuſcum uiuebat. A ſaturitate & crapula in totum abſtinebat. Somno uerò ſic utebatur, non ut ille dominaretur, ſed ut ſeruiret negocijs. Aduerſus æſtũ & frigus ſic erat instructus, ut quatuor anni temporibus unicis tantum ueſtibus uteretur. Cæterum cum in tentorijs inter milites ageret, uelut unus quilibet è numero, nihilo meliorem culcitram habebat quàm cæteri, illud aßiduò habens in ore: Principis eſſe, non mollicie, delitijs ue, ſed temperantia, ac fortitudine priuatis hominibus antecellere. O uerè regiam uocem. Era.1.ap.

ITEM, Diuus Aurelianus Imperator ueſtem holoſericam neque ipſe in ueſtiario ſuo habuit, neque alteri utendam dedit. Et cum ab eo uxor ſua peteret, ut unico pallio bracteato ſerico uteretur, ille reſpondit: Abſit, ut auro fila penſentur. Idem habuit in animo, ut aurum neque in cameras, neque in tunicas, neque in pelles, neq; in argentum mitteretur, dicens: Multum auri eſſe in rerum natura, ſed per uarias bractearum, filorum, et liquationum uſus perire, quod non item in poculis, quæ admittebat, aureis fieret.

Quod

Quod hodie ferè nullus uidetur perpendere, cũ tamen intelligat, quantum auri pereat in ferculis, in ueſtibus ſericis, in lignis, in lapidibus, atq; in alijs mille rebus inauratis, idq; inutili nimis ſtudio, et malorum irritamento.

ITEM: Alexander Seuerus Imperator ueſtes ſericas ipſe raras habuit, holoſericas nunquam induit, ſubſericam nunquam donauit. Boni linteaminis appetitor fuit, & quidem puri, dicens: Si lintei idcirco ſunt, ut nihil aſperum habeant, quid opus eſt purpura? in linea aurum autem mitti, etiam dementiam iudicabat, cum aſperitati adderetur rigor. *Ael. Lam.*

ITEM, Didius Iulianus Imperator tantæ parſimoniæ fuiſſe perhibetur, ut per triduum porcellum, per triduum leporem diuideret, ſi quis ei fortè miſiſſet. Sæpe autem nulla exiſtente religione, oleribus, leguminibusq; contentus, ſine carne cœnaret. Atqui cõuiuia iam nulla celebrantur, niſi quæ pingui ferina, ſimul ac piſcibus omnigenis luxurioſa, ſuperbiant, & faſtuoſa ferculorum opiparorũ infinito numero renideant, nemo grauitatis uel autoritatis alicuius approbatur, niſi qui plenas precioſis uarijs ueſtimentorum exoticorum generibus arcas omnes habuerit. Nemo denique bonus ac celebris habetur, niſi qui luxu prodigioſo nobilem ſe fecerit. Hinc eſt, quòd annonæ tanta caritas ingra- *Ael. Spar.*

ueſcat

ueſcat indies, & ubique rerum inopia maior impen deat omnibus, qui degeneres à ſanctis proauorũ ſuo rum moribus non ceſſant deerrare. Illi ſorte ſua contenti, nihil ambitioſe, nihil ſumptuoſe, nihil ſu- perbè, nihil deniq; luxurioſe faciebant: & ideo bo no iure diuites, omni copia rerum abũdabant. Iam contrà facientes, & luxu ueſano perditos, ipſa bo na, ſi uelit, Fortuna fortunare, non poteſt. Illi quo nobiliores, quo ditiores, quo fuerunt potentiores, eo magis humiles, modeſtos atque temperantes ſeſe geßiſſe prædicantur. Sed in alijs frugalitas aut mũ dicies uel inopiæ tribui poteſt, uel parſimoniæ, ſi quis iniquius interpretetur. Eraſmus in prim. inſtit.

At eadem in Principe nihil aliud eße poteſt, quàm temperantiæ documentum, cum his rebus mo dicè utitur, cui quantum libet, tantum ſuppetit. Il- li optimum condimentum ſal arbitrabantur, pere- grinis nunquam delitijs fracti. Iam inſaniunt homi- nes, tot aromatum tam carorum ſpecies coëmendo, capſasq; omnes implendo pipere, zinzibere, ſacca ro, cynamomo, harundinis melle, nucibus myriſti- cis, cariophylis, & id genus alijs. Illi poculentis, ut ita loquar, & eſculentis, quæ ſolum natale tulit, cõ tenti uixerunt: Iam aliqui longo deſiderio tabeſce rent Heroës, niſi plurimis ſubditorum, uel aggra- uationibus, uel moleſtijs aduectum poßiderent, & fortiter biberent peregrina uina, Alſaticum, Ne-

caricum, Rheticum, Maluaticum, Maßicum, & ſimilia. Ad hæc emorerentur, niſi omnes omnium piſcatorum, aucupum, fartorum, cupedinariorum, atque exterorum pharmacopolarum opes haberent, ac certatim abligurirent. Illi non alias, niſi quas oues patriæ produxerant, aut quas uicini parauerant, ueſtes corporibus ſuis aptabant, peregrinas non induebant: Iam nemo eſt, qui non ueſtes ſubſericas, undulatas, damaſcenas, & acupictas gerat, qui non ſerica uilloſa portet, qui non purpuratus, & inauratus incedat, ut iam plurimos uideas, non modò ſcribas aulicos, quæſtores, ſecretarios, uigilum, caſtrorum, fabrorum, prætoriorumq́; præfectos, ſed etiam plebeios ac priuatos homines, ornatu multo precioſiore, quàm olim Comites, uel Principes, effulgere. Multo item plura, tapetum, metallorum, & gemmarum, poculorumque argenteorum ac aureorum genera, ſummo precio comparata, poßidere. Breuiter, tantam rerum cariorum exoticarum copiam, ad nihil ferè aliud, quàm ad uanarum mundi pomparum, atque luxus genera conducentem eſſe confirmant, ut bona pars neglecta iacens, ſitu caneſcat, uel à tineis & blattis arrodatur, penitusq́; ad nihilum redigatur, maximè in potentum nonnullorum Heroum aulis, ubi ſuperbus unicus nepotum apparatus omnes proauorum ſplendentiores ornatus, multis paraſangis indicetur

tur exuperare. Hinc eſt, quòd unus illorum egregias baſilicas, operoſa templa, ſpecioſa monaſteria, & utilia Reipub. *monumenta ſine ſubditorum aggrauationibus potuerunt extruere, quæ iam cõplures, ſubditorũ facultatibus adiuti, uix poſſent.*

Illuſtriſsimus olim piæ memoriæ Princeps D. Henricus Lantgrauius, *non ut modò plerique, faſtuoſo luxu diffluebat, qui nigra plerunque lanea ueſte contentus, in pileo geſtare ſolebat argenteum ſiphunculum, qui duabus, quarum receptaculum fuerat, pennis gallinaceis exornatus, uidebatur* Heroi *maximo maximum ornamentum. At iam uideas puellam plebeiam, cuius unicum reticulum, uel redimiculum, multo pluris conſtet, quàm* Principis *illius ſummus omnis conſtiterit ornatus capitis.* Et *reperiuntur multi plebeij, qui profeſtis iam diebus multo nitidiores atque comptiores, quàm feſtis ille, ſoleant ambulare, & ſi fuerit oportunitas oſtentandi, bis, ter, aut quater habitus precioſos mutare.* O *pauperiem ſuperbam, odioſam coram* Deo *& hominibus.*

D. Henricus Lantgrauius.

Eccleſ. 35.

ITEM, *Generoſus olim piæ recordationis* Comes, D. Philippus, Comes in Catzenelbogen, *eximius* Chriſtianæ *frugalitatis amator fuit. Qui in arce ſua* Haddamaria, *contentus ſimplici, ſed mundo rerum apparatu, faginis patinis, ligneis cochlearibus, tornatilibus poculis, & quernis candelabris*

uſus. Illud autem, quo ſolebat ipſe uti, candelabrum ab alijs diſcretum, in ſummitate ferreos duos canaliculos, aut fiſtulas, quibus candelæ ſuperimponebantur, habens: Iam ferè nemo ciuis eſt, qui non faſtiditis ligneis ſupellectilibus, argento uel auro, prãdeat, atq; cœnet, multo lautior, quàm ille uixerit, ambitioſior denique multo triumphet indies. Sed
Prouе.11. redigitur ad inopiam, qui amat gaudia, & quiſquis amat uinum, & pinguedinem, non diteſcet. Quod quidem uerißimum eſſe, uel hoc præſens exemplum documento fuerit. Frugalis ille Comes omnia granaria frumentis, promptuaria penoribus, apothecas uinis, arcas deniqui argento atque auro pleniſsimas habebat. Vnde quidam cum illo pactus ſe nummum aureum daturum, ſi pecuniam, & aureum theſaurum ſibi uidere liceret. Comes non ſolum uidendi, ſed etiam quantum unico raptu poſſet, auferendi poteſtatem obtulit, & ſtatim ad arcam duxit hominem, inquiens: Ex pacto iam rape, quantum potes. Auidus prædæ manum theſauro protinus iniecit, ſed lupus hiãs ſpe fruſtratus abijt, nullo cum fructu, maiore autem cum digitorum atque unguium detrimento. Erant autem aurei nummi ita confertim ex ordine concinnati, ligneoq; malleo compacti, ut inde nihil poterat eximi. Atqui noſtro iam ſeculo, quo peregrina luxuria defluxit in Germaniam, nihil pecuniarum remanet, uniuerſam

uerſam enim auferunt œnopolæ, gemmarij, popino nes, nuguendi, mercatores, atque Phrygiones exteri.

ITEM: *Prædicti Comitis filia, piæ memoriæ domina Anna illuſtriſsimi Heſſorũ Principis pauloantè dicti* D. *Henrici Lantgrauij &c. uxor, nunquam purpurata, uel quiſquiliata inceſsit, ſed ſimplicibus ueſtimentis laneis nigris uſa, & quod uiuentes adhuc aliquot Marpurgenſes uidêre ciues, humilimis calyptris, uulgaribus peplis, & inemptis capitalibus ornamentis. Iam ferè nulla pauperis uxor eſt, quæ non illam omni ueſtimentorum genere ſuperet. Nulla ferè eſt, quæ non pepla gerat, lato triplici limbo aureo diſtincta, moniliaq; auro rigida. Paucæ iam uiros quieſcere ſinunt, niſi porcis, bobus, aut frumentis diuenditis, emant ſuperbis uxoribus, ceſtos aureas, ſcapularia uel amicula ſerico uilloſo fimbriata, crocotas denique biſſinas, roſeas, uiolaceas, aut praſinas. Ita miſeri nos id modò noſtris in uxoribus tolerare cogimur, quod olim in filia ſua Iulia ægerrimè tulit Auguſtus Cæſar, ad quem licentiore habitu ueniens illa, patris tacentis oculos offenderat, Mutauit cultus ſui poſtera die morem, & lætum patrem affectata ſeueritate complexa eſt. At ille qui pridie dolorem ſuum continuerat, gaudium ſuum continere non potuit. Et quantum ait in filia Auguſti pro*

Macr. Sat. li. 2. ca. 5.

babilior eſt hic cultus, quibus ſignificauit: Principum liberos ante omnia decere modeſtiam. Ridiculos eſſe, qui ſe magni habendos credunt apud ſuos, ſi ſtrepitu, cultu, luxuque ſeſe quàm maximè oſtentent. Quis enim magnum putat, Principem auro, aut gemmis ornatum, cui norunt omnes, tantum eſſe, quantum uult? Et interim, quid aliud oſtentat, quàm calamitatem ſuorum ciuium, ſuo diſpendio alentium hunc luxum. Denique quid aliud prodit hac ratione ſuis, niſi ſeminarium ſcelerum omnium. Documento ſit Hieronymus ille Syracuſanorum tyrannus, cuius ſuperbum apparatum, habitumq́; conuenientes ſequebantur mores, contemptus omnium hominum, ſuperbæ aures, contumelioſa dicta, aditus, non alienis modò, ſed tutoribus etiam difficiles, libidines nouæ, & inhumana crudelitas. Quorum criminum euitandorum gratia, nõ pauci apud proauos noſtros Chriſtiani Principes modeſtiam potius ac frugalitatem, quàm ſpurcum luxum amplecti maluerunt. In quorum numero piæ recordationis Dux Gelriæ D. Arnoldus, Caroli auus, claruit, qui nimios aulæ ſtrepitus odio proſecutus, nunquam ſericam ueſtem induit, ſemper uſus lanea Londina. Tandem acceperat ſericam uilloſam, à Domino Philippo Duce Burgundionum dono miſſam unam, hanc nihil admiratus, quum ſemel atque iterum toto induiſſet anno, ſeſe

Eraſm. in prin. inſti.

Liu. li. 4. ſec. bel. pu.

Ex colloq. Ger. No.

manum

minimè ſuſpexit, nuſquam oſtentauit, ſed potius ludibrio, quaſi diſsimilem ſibi redditum, ſolitus fuit habere.

ITEM: Piæ memoriæ Dux primus Cliuenſis, Dominus Arnoldus in uehementer acerbum apparatus ſuperbi, ac peregrini luxus odium peruenerat. Simplicem igitur, ac modeſtam in aulis uiuendi rationem à filio D. Ioanne, eius nominis Duce Cliuenſi primo ſeruari uoluit. Sed hic in Gallijs aliquot annos uitam exigens, patriam dedidicit, ac ſuperbiorē exteræ gentis conſuetudinem aſſumpſit. Quare quum à Nauarorum nobiliſsima familia duxiſſet uxorem, ſtatuit in patriam redire, ſed apparatu & equitatu Gallico inſtructus. Aduentantem filium, & peregrino luxu tumidum uidens, ad hæc plurimorum inſuetas campanellas, atque tintinabula mulorum audiens Dominus Pater excanduit, inquiens ſua dialecto: Da kompt Henniken mit den bellen. Hoc eſt, filius meus Ioannes uenit cum tintinabulis, quibus exprobrauit illi peregrini, quem affectauerat, luxus uanitatem. Hoc ipſo ſenis Principis dicto, ut prouerbio celeberrimo filius ſæpenumero ſolebat uti, ac ſecum iocari, confeſſus Dominum patrem uera dixiſſe: nempe ridiculum eſſe, ſi quis Principum frugalitatem patriam, cum luxu peregrino non erubuerit permutare.

Plura ſummorum Principum & modeſtia & frugalitate conſpicuorum exempla iam recenſere ſuperſedeo, nihil ambigens, quin in multis adhuc aulis ſint auitarum hiſtoriarum experientia clari uiri, à quibus Princeps ſi quis fuerit ſtudioſus, poterit accipere, & intelligere, iam longè maiorem, quàm fuerit unquam in Germania, luxum: & multo plures inutiles opum profuſiones eſſe, non in patriæ, uel Reipublicæ commoditatem cedentes, ſed in uanam gloriæ breuioris oſtentationem! Diogenes olim Dionyſiaca certamina, quæ Athenis in honorem Bacchi magnis impendijs pompaq; celebrabantur, appellabat magna ſtultorum miracula. Dij
Era.3.ap.
boni, quo nomine, ſi ueniret hodie, uocaret, tot pomparum, tot ludorum, tot equiriorum, tot apparatuum, tot denique profuſionum genera, ea potiſsimũ quæ maximis impendijs, ac ſubditorum moleſtijs facta, nihil prorſum utilitatis adferunt, ſed Rempublicam grauant, & abeuntia uaniſsimam, uix trium aut quatuor dierum famam ſui relinquunt,

Eccl.12. Quæ conſpicatus Eccleſiaſtes dubio procul exclamaret: Vanitas uanitatum, & omnia uanitas. Et Cicero: Stultorum plena ſunt omnia. Nato Auguſtiſsimo Cæſare Carolo Gandaui, maxima fuit operoſæ ſtructuræ tabulatio, quæ longum aulicæ pōpæ tranſitũ, et ueluti porticum à turre Belleſort, ad S.

Cic.4.epi. famil.

Ioannis ædem præbuit, maximis impendijs erecta. Hanc in aëre ſupra domos ciuitatis omnes libratam, funes nautici, cucuminibus faſtigiorum urbis alligati, tenaciter aſſeruabant. Quod ut immenſi laboris ac precij, ſic horarum paucarum, & exiguæ publicæ commoditatis opificium, ſi uidiſſent olim, forſitan inſigne profuſionis & oſtentationis argumentũ uocaſſent Ethnici, Qui magnos ſumptus in Reip. utilitatem minimè collocatos prodigalitatem interpretabantur. Prodigos enim uocabant, qui epulis, uiſcerationibus, & gladiatorum muneribus, ludorum, uenationumq; apparatu pecunias profundebant in eas res, quarum memoriam aut breuem, aut nullam ſint relicturi omnino. At illæ impenſæ meliores ſunt, ut muri, nauualia, portus, aquarum ductus, omniaq; quæ ad uſum Reip. pertinent. Quæ reuoluens animo Cæſar Auguſtus, Romam multis modis ornauit, & communiuit. Vnde non ſine cauſſa gloriari, & dicere ſolebat: Romam latericiam accepi, marmoream relinquo. Nihil Principi magnificentius, quàm ſi ditionem quam accepit, reddat ſtatu meliorẽ. Certè Laconicum illud prouerbium dignum habetur, quod omnibus Principum inſignibus aſſcribatur: σπάρτην ἔλαχες, ταύτην κόσμει. id eſt, Spartã ſortitus es, hanc orna. Cuius memor Ap. Claudius Cæcus Brunduſiũ ſtrauit lapidibus, unde illa Appi

Cic. 2. offi.

Suetoni. in Cæſarib.

a dicta. Aquam Anienem in urbem induxit.

Pli.10.epi ITEM: Traianus Imperator pecunias dedit, ad magnum neceſſariū opus, quo ciuitatis Amaſtrianorum, flumen peſtilens odore teterrimo, emendaretur. ITEM: M. Antonius Philoſophus fa-

Iul. Capit. mis tempore frumentum ex urbe donauit prouincialibus, ſcenicas donationes temperauit. Vias etiam urbis, atq; itinerū diligentiſsimè curauit. Rei frumentariæ grauiter prouidit. ITEM: Antonius Pius Imperator multas ciuitates adiuuit pecunia, ut opera uel noua facerent, uel uetera reſtituerent. ITEM: Per plurimas ciuitates opera Seueri Imperatoris inſignia fuerunt. Magnum illud in

Ael. Spar. ciuitate eius, quod Romæ omnes ædes publicas, quæ uicio temporū labebantur, inſtaurauit, nuſquam propè ſuo nomine adſcripto, ſeruatis tamē ubiq; titulis conditorum. At hodie quā comparia cōſilia Principum aliquot Chriſtianorū ſint conſilijs Ethnicorum, reputare poſſumus. Multa pro iuuandis & exornandis Rebuſp. fecerūt Ethnici. Et quidā Chriſtiani multa, ſubditos onerando & iugiter affligendo faciunt, pro ſola faſtus & auli

Ex. Iul. Ca ci luxus conſeruatione. Olim Alexander Seuerus Rhetoribus, Grāmaticis, Medicis, Mathematicis, Architectis ſalaria inſtituit, & auditoria decreuit, & diſcipulos cum annonis pauperum, filios modo ingenuos dari iuſsit. Etiam in prouincijs

Oratos

oratoribus forenſibus, multum detulit, pleriſq; etiã am annonas dedit, quos conſtitiſſet gratis agere.

ITEM, Antonius Pius, Rhetoribus & Philoſophis per omnes prouincias, & honores, & ſalaria detulit. At noſtro ſeculo fortaſſe plures reperiri poſſunt, qui mille aureos, commeßationibus, & inani luxu profundere malint, quàm decem in honeſtarum diſciplinarũ uſus conferre. Pauci iam qui datis ſtipendijs, idoneos pauperũ filios curant inſtitui. Pauci qui iuriſperitos fouent, ut gratuitò ſubditis inſeruiant, in hoc, ne miſerorum facultates forenſium auaricia rabularum abſorbeat.

Sed ſpes & ratio ſtudiorum in Principe noſtro

Solus enim triſtes hac tempeſtate camœnas, Iuue. ſa. 7.
Reſpexit, claræ cum deſertis Aganipes
Vallibus, eſuriens migraret in atria Clio.

Illuſtrißimus enim Heſſorum Princeps Philippus &c. optimarũ literarum ſtudiorumq; amore flagrans, conſtituit in urbe ſua Marpurgo Gymnaſium, &, ut ita dicã, Aſylum doctrinarum, quo literarum candidati ſe recipiant, patefecit. Bonarum artium profeſſoribus ſalaria, filijs pauperum idoneis ſtipẽdia decreuit. Cuius Principis exẽplũ imitaturi, hoc imprimis curabũt, ut ingenia ſtudijs apta foueantur, non pro fauore aulico ſtipendia, citra delectum ineptis conferantur. Nam ſolet aliquando fieri, ut diuites ac præpotentes, gratia

Principum

Principum adiuti, profligatis pauperibus obtineant omnia, cum tamen prouerbio Germanico non fruſtra dicatur: Reicher / groſſer / weiſer leut kinder geraten ſelten.

Hoc eſt,

Pignora magnatum, locupletum uel ſapientū
Virtutis nitidæ præmia rara ferunt.

Quod uel unus Ciceronis filius confirmauerit, qui potentiſſimi ſimul ac doctiſſimi patris filius, in maximum euaſit nebulonem, & ebrioſum ganeo-
Ex dia.pe. *nem, inquam, qui ſolo patris uel tacentis aſpectu,*
trar. *doctus ac ſobrius euaſiſſe debuerat.*

QVA VIA PRINCIPI CENſus & annui redditus ita ſufficere queant, ut nullam uel occaſionem, uel neceſſitatem habeat, à ſubditis pecunias extorquendi, aut nouis populi aggrauationibus diuexandi.

ANtonius Heliogabulus imperator luxurioſiſſimè uixit, ad imitationem Apitij comedere ſolitus fuit calcanea camelorum, criſtas uiuis gallinis demptas, linguas pauo-

num, & luſciniarum. Vna die miſſus omnes ſola faſianorum carne ſtrui uoluit, alia de pullis ſolis, alia de ſtruthionibus, alea de piſcibus delicatiſſimis. Alia de alijs. Aſſidua celebrauit conuiuia, Sæpius argentum omne, quod habuit in conuiuio, omnemq; ornatum poculorum dedit conuiuis. Semper aut inter flores ſedit, aut inter odores preciosos. Amabat ſibi præcia rerum maiora dici, carũ rerum, quæ menſæ parabantur, orexim conuiuij hanc eſſe aſſerens. Canes iecinoribus anſerum pauit. Habuit gemmata uehicula, & aurata, contemptis argentatis, & eburatis, & æratis. Primus holoſerica ueſte uſus, linteamen lotum nunquam attigit, mendicos dicens, qui linteis lotis uterentur. Vſus & aurea omni tunica, habuit in calceamentis gemmas, & quidem ſculptas, quod riſum omnibus mouit, quaſi poſſent ſculpturæ nobilium artificum uideri in gemmis, quæ pedibus adhærebant. Solido argento factos habuit lectos, & triclinares & cubiculares. Onus uentris auro excepit, & myrrhinis, & onychinis minxit. Per ſingulas urbes præfectos urbis lenones facere uoluit, & ut eſſent in urbe XIIII. Et feciſſet, ſi uixiſſet, promoturus omnes turpiſſimos, & ultimæ profeſſionis homines. Sed breuior uita contigit, quæ ſi longior illi fuiſſet, uniuerſum imperium tantis profuſionibus par eſſe non potuiſſet. Turpi autem Ael. Lamp.

morte

morte conſumpto Heliogabulo, Aurelius Alexan-
der Seuerus imperium accepit, & protinus om-
nes à Rep. & à miniſterijs atque muneribus remo
uit, quos impurus ille Heliogabulus ex genere ho-
minum turpiſſimo prouexerat. Palatium ſuum
atq; comitatum omnem purgauit, abiectis ex au-
lico miniſterio cunctis obſcœnis, & infamibus, ne
Remp. annonis grauaret, dicens: Malum pupil-
lum eſſe Imperatorem, qui ex uiſceribus prouin-
cialibus, homines non neceſſarios, nec Reipub.
utiles paſceret. Gemmas tulit de calciamentis &
ueſtibus, quibus uſus fuerat Heliogabulus. Veſte
alba, nec aurata, penulis togiſq; cõmunibus uſus.
Vnde factum, ut quæ rerum copia, luxu perditum
defeciſſet Heliogabulum, affatim Alexandro ſup-
peteret, frugali ſolius beneficio parſimoniæ, quæ
magnum (ut aiunt) uectigal. Et hodie certè, ad in-
opiam redigi poterunt, ac ſimul impelli, ut mul-
tum à ſubditis emungant, atque indies extorque-
ant, qui fuerint Heliogabulum imitati, aut Nero-
nem teterrimum Cæſarem, qui prælautos & ma-
gnificos iudicabat eos, qui pecunijs abuterentur,
ac deperderent. Quod cum feciſſet ipſe, pecu-
nijs deſtitutus & exhauſtus, calumnijs atque ra-
pinis intendit animum. Contrà qui frugalis Alex-
andri ueſtigijs inſtiterint, rerum copia nunquam
deſtituentur. Optimè enim augetur Principis
cenſus,

Ex Sueton.

cenſus,cōtractis impendijs,Nā cōmodiſſimā augēdi uectigalis ratio, ſi Princeps ſumptus ſuperuacuos amputauerit,ſi miniſteria ocioſa reſecerit,ſi bella & his ſimilimas peregrinationes uitauerit, ſi officiorum rapacitatem cohibuerit,& ſi magis ſtudeat rectè adminiſtrandæ ditioni ſuæ,quā propagandæ. Huius rei gratia, ita memoratus Cæſar Seuerus aulicum miniſterium in id contraxit, ut eſſent tot homines,in ſingulis officijs, quot neceſſitas poſtularat. Et Antonius Pius Imperator, ſalaria multis ſubtraxit, quos ocioſos & inutiles uidebat accipere,dicens: Nihil eſſe ſtolidius, imò crudelius,quàm ſi Rempub. ij arroderent, qui nihil in eam ſuo labore conferrent. Et Iulianus Imperator Eunuchos,coquos,tonſores eiecit è palatio. Rogatus quam ob cauſſam, Negauit ſibi opus eſſe eunuchis,quum uxor deceſſiſſet,nec opus eſſe coquis,quod ſimpliciſſimis cibis uteretur. De tonſoribus dixit,unum multis ſufficere Quippe cenſus & prouentus annui, ſatis copioſi durabunt, atque ſufficient in ijs aulis,in quibus prædictorum eorumq; ſimilium Cæſarum & Heroum exempla,Domini, memores illius, Magnum uectigal parſimonia,fuerint imitati,hoc eſt,ubi turpi hominum ſentina repurgauerint aulas, & ocioſos atque inutiles expulerint uentres, quos non iniuria uitæ Charybdes appellare ſolebat Socrates, quòd

Er. in prin inſtitut.

Ael. Lam.

Iul. Capit.

Er. 2. apo.

quòd omnia uorarent, nec ſatiarentur unquã. Charybdis tantum ea ſorbet, quæ mari uehuntur, & reuomit tandem quod abſorbuit. At Lurconum uentribus nec aër, nec terra, nec flumina, nec maria ſufficiunt, quin & domos & agros totos abſorbent, nec reuomunt. ITEM, Fiſcus non facile, nec citò nimis exhaurietur, ubi ſeruata fuerit aurea mediocritas, ubi largitionibus nihil expenſum chartis luſorijs nihil profuſum, inutilibus magis quàm neceſſarijs apparatibus atq; ſtructuris nihil exhauſtum, commeſſationibus aſsiduis nihil decoctum, Turpi deniq; rerum abuſu, nihil uecorditer abſumptum, idq; non ſolum in aula, ſed etiam extra. Nec parum utilitatis ſibi repoſitum in frugalitate ſubditorum Princeps exiſtimabit. Certè ut florens Principis fortuna ſubditos iuuare, ſic beata ſubditorum frugalitas, quam à uorace luxus Charybde cõſeruauit adſertrix Parſimonia, laboranti Principi multum prodeſſe poteſt. Prudenter igitur fecerit Heros Chriſtianus ſi ueſanum luxus uſum, aula ſua primum, deinde finibus ſuæ ditionis omnibus exploſerit, atq; potenter eiecerit, optimo frugalitatis exemplo ſuis omnibus præeundo. Ante paucos annos fuerunt, qui cum uiderent nimiam ſubditorum luxuriem in alimonijs, & corporum ornamentis, dixere: Certam inituri ſumus rationem, qua prorſus iſtam faſtuoſam tollemus exuperantiam.

Er. 5. apo.

ſuperantiam. Vulgo enim ita pecunias extorquebimus, ut ſuperbia uix habeat, quo nates cõtegat. Sed iſta ratio fallax eſt, Nam ea ſubditos ad inſaniam citius redegerit, quàm ad frugalitatis normam reuocauerit: Id alia faciundum erat uia: nempe legibus, ſed ijs tantũ, quæ Reip. utiles, & quas ante omnia bonis ipſi conditores, earumq́; adſertores exemplis exprimant, aut confirment. Ridiculæ leges ſunt & inutiles, quas ipſi conditores, cum ſuis domeſticis rident, & faſtuoſi tranſgrediuntur. Quid enim prodeſt foris eſſe ſtrennuum, Val. lib. 2. ſi domi malè uiuitur? Expugnentur licet urbes, cap. 4. corripiantur gentes, Regnis manus inijciantur, niſi foro, & curiæ officium, ac uerecundia ſua conſtiterit, partarum rerum cœlo numerus æquatus, ſedem ſtabilem non habebit. Tyberius Cæſar ut Sue. in Cæ. parſimoniam publicam exemplo ſuo iuuaret, ſolennibus ipſe cœnis pridiana ſæpe ac ſemeſa obſonia appoſuit, dimidiatumq́; aprum. Modeſtiſsimus olim Imperator P. Scipio, quam exercuit ipſe, requiſiuit in alijs frugalitatem. Is Cenſor creatus adoleſcenti cuidã equum ademit, quòd eo tempore, quo Carthago oppugnabatur, ſplendidè cœnatus, libum in urbis ſimilitudinem figuratum, cui Carthagini nomen indiderat, conuiuis diripiendum propoſuiſſet. Iuuene uerò cauſſam ſciſcitante, cur equo priuatus, eſſet, quoniam inquit Scipio Er. 5. apo.

me prior Carthaginem diripuiſti. L*ycurgus pe-*
Plut. in ui. *regrinos omnes eijciendos ſtatuit, qui non eam,*
Agidis. *quàm ipſe frugaliter inſtituerat, uiuendi normam & inſtitutum ſeruare uellent, non ſanè corporibus illorum hoſtis exiſtens, ſed uiuendi eorum morem reformidans, ne ciuibus ſuis permiſti, eos quoque luxuriæ & diuitiarum inficerent cupiditate.*
Plu. in ap. I*dem* L*ycurgus ciues ſuos ad temperatiorem uiuendi rationem traducere, eoſq; uirtutis & honeſti ſtudioſos reddere conatus, quibuſdam percontantibus, quam ob cauſſam ſtatuiſſet, ut ad ædium culmen imponendum, fabri ſecuri uterentur, ad fores uerò addendas ſola ſerra, nec ullo alio inſtrumento.* V*t, inquit, ciues mediocritatem ſeruent in omnibus, quæ ad ædes inferunt, neque quicquam habeant earum rerum, quæ apud alios ſunt admirationi.* V*idebatur enim indecorum, ſi per oſtium rude ac uile, ſupellex inferretur exotica, precio chara, arte operoſa. Id ne fieret ipſæ quodammodo fores admonebant.* H*inc aiunt accidiſſe, quòd* L*eotychidas primus apud* L*acones* R*ex cum cœnaret apud quendam, cerneretq; tectum ſumptuoſo apparatu factum, ac lacunaribus ornatum, rogabat hoſpitem, num ligna apud eos quadrata naſcerentur: adeo luxum eſſe putabat, naturam artificio corrumpere.* A*t quid hodie* L*eontychidas diceret, ſi non in ligneis ædificijs ſolum,*

rum, ſed in omnibus rebus tantum uideret luxum, quantus tempore uix fuerit ullo. Pauciſsimi iam ſecum habitant, ut norint quàm reſtet parua ſupellex. Iam plebeios nobilibus, nobiles comitibus, Comites Principibus, Principes Regibus ac Cæſaribus uideas æquatos omni luxus genere. Iam uulgo cerdonum pauperiorum filios habituum ac conuiuiorum apparatu uideas multò ſumptuoſiore luxuriari, quàm Heroas annuis redditibus ditiſsimos. Quæ uiuendi licentia gignit ferociam, ac magiſtratus contemptum. Sed Principem decet ambitionem & ſumptus, quibus alitus irritatuſq; animus atrocior & ferocior fit, omni ſtudio de ciuitatibus procul depellere atq; eijcere: quod ſi minus efficere poterit, ab ijs abhorreat eos declinet, ijs deniq; refragetur pro uiribus, qui talia expetunt, atq; perniocioſiſsimè ſtudent. Rectè igitur Iſocrates: Ne negligas, inquit, priuatorum domos, exiſtimans & eos, qui ſua profundũt, de tuo depẽdere, atq; decoquere: & qui induſtria rem augent, tibi diuitias parare. Omnia enim ciuium bona æqui Principis ſunt propria. Quod cũ ita ſit, iure bono Princeps inſaniam decoctorum compeſcuerit, promulgatis in id ſalutaribus Reipublicæ legibus. At hic protinus homines inſulſi, cum Duronio illo Tribuno plebis dicerent: Freni nobis iniecti ſunt. Alligati & conſtricti

Plu. in pol.

Iſo. ad Nicoclen re.

Val. lib. 2. cap. 4.

ſumus amaro ſeruitutis uinculo. Lex lata eſt, quæ nos frugi eſſe iubet. Quid? non licebit nobis cum facultatibus noſtris, quod libeat, facere? Abrogemus iſtud horridæ uetuſtatis rubigine obſitum imperium. Etenim quid opus eſt libertate, ſi uolentibus luxu perire non licet. Sed ut M. Antonius & L. Flaccus indicta multa ſenatu mouerunt iſtum Duronium, ita ſupplicijs afficiendi, qui bonas de coërcendis ſumptibus conuiuiorum, atque rerum luxuria latas leges, uel contemnere, uel abrogare nituntur.

ITEM: Principis facultates augebuntur, ſi non prægrandi nimis equitatus apparatu ſtuduerit exundare. Equorum enim nimia copia, facultatum ac redditu um gignit inopiam. Frugalis igitur Princeps Chriſtianus, quod Iudæorũ Rex facere iuſſus, non temere multiplicauerit equos.

Deut. 17.

ITEM: Principes euadent ditiores, ſi panno, quem in ditionibus ſuis, optimi ſubditorum artifices præparant, contenti, non in exoticas ueſtes tantum pecuniarum profuderint, imitati Cæſarem Auguſtum, qui ueſte non temere alia quàm domeſtica uſus eſt, ab uxore, & ſorore, & filia, neptibusq́; confecta. Togis neq; reſtrictis, neq; fuſis, Clauo nec lato, nec anguſto. Præterea ſi patriam annonam ac prouentus amplexi, non tantis impendijs, per maria, per terras irritamenta uolupta-

Ex Sueto.

tatis

tatis quæſiuerint. In eos, id qui faciunt, inuehitur Seneca, inquiens: Dij iſtos deæq; perdant, quorum luxuria tam inuidioſi imperij fines tranſcendit. Vltra Phaſim capere uolunt, quod ambitioſam popinam inſtruat: nec piget à Parthis aues petere. Vndique conuehunt omnia uota faſtidienti gulæ. Quod diſſolutus delitijs ſtomachus uix admittat, ab ultimo portatur Oceano. Vomunt ut edant, edunt ut uomant: epulas, quas toto orbe conquirunt, nec concoquere dignantur. O miſerabiles, quorum palatum, niſi ad precioſos cibos non excitatur. Precioſos autem non eximius ſapor, aut aliqua faucium dulcedo, ſed raritas & difficultas parandi facit. Alioquin ſi ad ſanam illi mentem placeat reuerti, quid opus eſt tot artibus uentri ſeruientibus? quid mercatur his, quid uaſtatione ſyluarum? quid profundi perſcrutatione? paßim iacent alimenta, quæ rerum natura locis omnibus diſpoſuit. Sed hic uelut cæci tranſeunt, & omnes regiones peruagantur, maria traijciunt, & cum famem exiguo cibo poßint ſedare, magno irritant. Se. in con. ad Albi.

POSTREMO *redditus Principum annui non citò nimis deficient, nec quotannis uelut inter digitos dilabentur, ſi peregrinationibus longinquis maximos ſumptus requirẽtibus abſtinuerint, difficiles expeditiones non obierint, nec graues*

denique comitatus aſſumpſerint. Quare Antoni us Pius Imperator imprimis celebratur. Qui reſi debat in urbe, unde nuncios medius, ut pote citius poſſet accipere: nec ullas expeditiones obijt, dicens, grauem prouincialibus eſſe comitatum Principis, etiam nimis parci. Et rex apum, qui nunquã procul auolat, & alas, quàm pro corporis portione minores habet, Principem bonum admonet, ut intra regni ſui terminos uerſetur, & minimis impendijs negocia Reipublicæ maxima procuret. (margin: Iul. Capit.)

Cuius ut admoneretur Pelopidas, cum conuiuia cum ducibus collegis agitaret, in fine conuiuij ſolebat acetum bibere. Percontantibus num id conduceret ad ſanitatem: Neſcio, inquit, Illud ſcio bonum eſſe ad hoc, uti quis meminerit domeſticæ dietæ, ſiue domeſticorum negociorum. Sentiens mixtum lauticijs acorem atq; amaritiem admonere Principem in medijs gaudijs triumphantem, frugalitatis atq; officij ſui. (margin: Plut. lib. 2. Sympoſia.)

DE LAVTO PRINcipis uictu.

Quærere quemadmodum poſt ſaturitatem quoq; eſuriant, quemadmodum non impleant (cum natura non delectari, ſed eum impleri uelit) uentrem, ſed farciant. Item, ſapores (margin: Sen. ep. 21.)

ſapores atq; odores noſſe, Menſas opiparas uenerari, aurea uaſa admirari, ad pocula deniq; gemmata ſtupere, fortium Heroum non eſt, ſed eorum, qui damnoſis ſtomachum ſarcinis onerare, & nimis ambitioſi, maximam in humana gloria ſpem collocare ſolent. Quondam Ethnici Duces glorioſi, ut Curius, Quintius Seranus, Cato Cenſorius, aliję; complures, parcè, ſobriè atq; aſperè uiuentes, hoſtium nobiliſſimorum domini facti ſunt. Iam ſplendidorum ferculorum, atq; magnificorum apparatuum admiratores teterrimæ uoluptatis mancipia fiunt. Auguſtus olim Cæſar, qui fortaſſe paululum te lautior eſſe potuerat, cibi, ſic enim de illo traditur, minimi fuit & uulgaris ferè. Sileo, quibus ueſci ſolitus, ne quaſi ruſticanus pater familias contemptui tibi ſit, inter Phaſianos, & ficedulas, ac pauones tuos, illius Principis ſecundinus panis, & caſeus bubalus, & minuti piſciculi rideantur. At quanto melius faſiani iſti ueſtri, & menſarum decus eximiũ, & gulæ ſumma felicitas, apud Colchon ſemper, & Phaſidem latuiſſent, quàm huc ad corrumpendum orbem noſtrum, & irritandas illecebras aduolaſſent. Quanto fuit honeſtior ætas illa, de qua Naſo ait:

Petr. 1. di. 28.

Sue. in Cæ.

> Piſcis adhuc illis populis ſine fraude natabat,
> Oſtreáq; in conchis tuta fuere ſuis.
> Nec Latium norat, quam præbet Ionia diues,

Oui. in Faſ.

Nec quæ Pygmæo ſanguine gaudet auis.

Sed dicat aliquis Heroum: lautiſsimè ab infantia ſum educatus, lautiſsimo igitur uictu frui, uarijſq; delitijs oblectari ſoleo. Multum tibi hoc uidetur: parum eſt, eritq; mox nihil. An ideo magis tibi, quàm duro agricolæ uermes parcent, an cibo molliore ueſcentur auidius? Non iocor tecum, nec te terreo. Scis, & ſi fortè diſsimulas, te illi conuiuio præparatam eſcam, & iam fortè cœnæ tempus inſtare: certè autem longius abeſſe iam non poſſe. Nam & breuis eſt lux, fameliciq; conuiuæ, & quæ menſam inſtruit, mors impigra: quid tibi nunc lauticiæ iſtæ profuturæ ſint, uideris. Porrò cum eſcæ uentri deſtinatæ ſint, & uenter eſcis: Deus autem hunc, & illas abolebit, non debet ab eſcarum mollicie uel ſuauitate, Principis animus, ut uentris ſeruus capi, atque effœminari. Rectè Seneca: Eſurio, inquit, edendum eſt. Vtrum hic panis ſit plebeius, an ſimilagineus, ad naturam nihil pertinet. Illa uentrem non delectari uult, ſed impleri. Sitio, Vtrum hæc aqua ſit ex lacu proximo excepta, an uinum, ad naturam nihil pertinet. Illa hoc unum iubet, ſitim extingui. Vtrum ſit aureum poculũ, an cryſtallinum, an tyberinus calix, an manus concaua, nihil refert. Finem omnium rerum ſpecta, & ſuperuacua deuites. Quicquid naturam excedit, ſcias precarium eſſe neceſſarium.

Ex dia. Petrar.

1. Cor. 6.

Epiſt. lib. penult.

DE BENEFICENTIA Principis atq; liberalitate.

Dionyſius ſenior Corinthiorum legatis ad ſe miſsis, donaria, prout mos eſt, obtulit, quæ cum illi negarent ſe accepturos, eo quòd lex eſſet apud ipſos, uetans ne legatione fungentes munera acciperent à Principe: Rem, *inquit, abſurdam facitis, qui quod unum bonum habet tyrannis, hoc tollitis, dum docetis etiam beneficium, à Tyrannis accipere, periculoſum eſſe.* Et Q. *Fabius Maximus dicebat, abſurdum uideri, ſi quum equos & canes uenaticos familiaritate ciboq; cicuremus, potius quàm catenis aut uerberibus, homines feroces animo, non humanitate ac beneficijs nobis conciliemus, ſed aſperiores in illos ſimus, quàm agricolæ ſunt in caprificos, ac malos ſyluestres, & oleaſtros, qui has non protinus excidunt, ſed inſitione docent miteſcere.* Ergo cum Tyrannos *ſe muneribus commendare, & potentiæ inuidiam munificentia lenire:* Præterea cum feras beſtias *mulceri beneficio conſideret* Princeps, *ipſe benignitate atque liberalitate magis hominum animos ſibi conciliare, quàm aſperitate atque tyrannide ſtudebit abalienare.* Quod Auguſtus *conſueuit facere.* Qui *de ſeipſo ſcripſit hæc:* Liberalitas *mea me ad cœlos euehet.* Sicut *autem nulla uirtus, ama*

Plu. in apo.

Eraſ. 5. ap.

Beroal. de opt. ſtatu. bilior eſt liberalitate, ita nullum planè uitium odiosius, tetriuſq; eſt auaritia, in Principibus & Remp. gubernantibus: Habere enim quæſtui Remp. ut inquit ueriſſimè Tullius, non modò turpe eſt, ſed ſceleratum etiam ac nefarium. Idem non minus uerè, quàm eleganter tradit: Amorem multitudinis cõmoueri ipſa fama, & opinione liberalitatis. Auidius Caſsius dicere ſolebat: Auaritiam in Imperatore eſſe acerbiſſimum malum. Habeat igitur bonus Princeps in ore promptum, & in pectore conditum uerbum illud Traiani. Qui fiſcum Principis ſcitiſſimè lienem uocabat. Nam ut liene creſcente, reliqui artus ac membra tabeſcunt, ita fiſco Principis turgente, ciuitatis corpus, unà cum membris lãgueſcit, & intermoritur. Vt lien modicus uegetat in corpore membra, & auget robur, ſic fiſcus Principis moderatus nec exuberans, cauſa eſt bonæ ualetudinis in corpore ciuitatis. Philoſtratus lib. 5. Veſpaſianus rogauit Apollonium Thyanæum (quem antiquitas ut diuinum, imò ut deum admirata eſt) ut ipſum doceret, quæcunq; bonum Principem facere oporteat. Cui Apollonius: Diuitias (inquit) magni æſtima, non quæ in occulto repoſitæ iacent, quid enim hæ ab harenæ cumulo differunt? nec ea, quæ ex collatione tributorum, à gementibus hominibus proueniunt; Atrum enim, ſordidumq; putandum eſt aurum, quod ex lachrymis oritur. Diuitijs aũtẽ optimè

me ſupra omnes Reges utêris, ſi cum egentibus e-as communicaueris. Bonus igitur Princeps *conitetur imitari Deum, qui quum ſit in omnes beneficus, ipſe nec eget ullius officio, nec requirit beneficium: ita uerè magni Principis eſt, et æterni Principis imaginem referentis, uel gratis bene mereri de omnibus, nullo uel emolumenti, uel gloriæ reſpectu.* Vnde *rectè Seneca: Officium liberalitatis eſt, omni petenti dare, deos imitari: Si deos imitaris, da etiam ingratis.* Nam *& ſceleratis ſol oritur, & pyratis maria patent.* Dij *rerum omnium optimi autores, ignorantibus beneficia dare incipiunt, ingratis perſeuerant: non ceſſant dij beneficia congerere, unam ſortiti intentionem, ſcilicet prodeſſe. Imitemur illos, demus etiam, ſi multa in irritum data ſint.* Etenim *multa perdenda ſunt, ut ſemel bene ponas, quaſi dicat:* Non *eſt curandum, ſi multa perdantur, dummodo aliquid bene detur.* Quia *uno bene poſito beneficio, multorum amiſſorum damna ſolatur.* Smicythus *olim* Nicanorem *deferebat apud* Regem *Macedoniæ* Philippum, *quòd ſi ne fine de ipſo malè loqueretur, quumq; ſuaderent amici, ut hominem accerſi iuberet, deque eo ſupplicium ſumeret,* Philippus Rex *ita reſpondit:* Nicanor *non eſt* Macedonum *peßimus, uidendum eſt igitur, necubi nos ceſſemus in officio.* Vt *igitur cognouit uehementer afflictum inopia, & tamen*

Sen. de beneficijs.

Ex Plutar.

tamen à Rege neglectũ fuiſſe, iuſsit donum aliquod ad illum deferri. Hoc facto, quum rurſus Smicythus diceret regi: Nicanorem apud omnes ſine fine prædicare laudes ipſius. Videtis igitur, inquit, in nobis eſſe ſitum, ut bene aut malè audiamus. Immane quantum abſunt ab huius Principis ingenio, qui nunquam uidentur ſibi ſatis laudari, cum nihil faciunt laudandum, nec ſtudent munificentia, & beneficijs ſibi conciliare beneuolentiam hominum, ſed metui malunt, quàm amari: cumq; ſæpenumero faciant deteſtanda, idq; palàm, tamen perijt, quiſquis auſus eſt hiſcere. Redamatus, & uera laude prædicatus olim Cyrus Perſarum Rex, inter cæteros beneficus ac liberalis, adeò ut dictitare ſoleret, ſe theſauros habere diuitiarum, amicos, quos donationibus diuites opulentosq; efficiebat, dicere ſolitus: Conſimilia eſſe opera paſtorũ atque Regum. Nam ſicut paſtorem decet præſtare, ut pecora habeat læta, & ſucculenta: ita Regem par eſt, ciues & ſubditos facere fęlices, & opulentos, non quotidianis exactionibus infortunatos & inopes. Huic Cyro Regum munificentiſsimo dixit olim Crœſus fore, ut immodica donans pauper fieret, cum poſſet domi recondere theſauros ingentes. Cui Cyrus: Quantam, inquit, pecuniæ ſummam putas me in hodiernum potuiſſe colligere, ſi aurum nulli dono dediſſem, ex quo tempore in imperio ſum? Crœſus in

Beroal. de opt. ſtatu.

finitum

ſinitum quendam numerum reſpondit. Tūc Cyrus: Tibi(inquit)oſtendam maiores me pecunias poßidere. Mitte quempiam ex tuis, cum nuncio meo. Mox conuerſus ad Hyſtaſpam: I Hiſtaſpa,inquit, ad amicos meos,dic indigere me auro. Roga,ut mihi ſuggerant affatim pecuniam,præſcribeq́; quantum quiſq; amicorum mihi uelit contribuere. Iuit ille,petijt,conſcripſit, et maiorem pecuniæ ſummam ſupputauit, quàm duxerat Crœſus futuram in theſauris,ſi ea conſeruaßet: Vbi hoc patuit: Vides ne inquit Cyrus,ò Crœſe, mihi theſauros eſſe. Nam dum amicos diuites reddo,hos mihi theſauros cōparo,& longè quidem fideliores, quàm ſi ipſe domi defodiſſem.

IDEM *aiebat ſe pecunias ob id deſiderare, ut amicis ſubueniret,eosq́; ſibi adſtringeret: Diuitiæ enim erogatæ faciunt amicos plurimos.* Proue. 19.

Munera,crede mihi, placant homines q́; deosq́;,
Flectitur iratus Iuppiter ipſe datis. Oui. 3. art.

Terrenarum quidem opum inſtabiles diuitiæ,fluuiorum imitantur curſum. Modicum enim adfluunt his,qui habere ſe eas arbitrantur: mox uerò refluentes ad alios accedunt. Atque ſolus beneficentiæ theſaurus ſtabilis eſt poßidentibus eum. Bonarum enim actionum meritum ad autores retorquetur. Quod intelligentes haud grauatim deberent Principes ab omnibus ſordibus,atque iniurijs deterreri,ad Aga.ad Iu.

ri, ad clariſsimam autem uirtutem liberalitatem in-flammari, quæ ſubditos reddit deuotos, fideles, ob-noxios, qua immortales efficiuntur, quæ deniq; tan-ti momenti eſt, ut poßit Princeps, obtentu liberali-tatis obumbrare crimina, tantum non enormia, & hac una laude penſare. Rectè igitur Cleobulus di-*cebat, amicos beneficijs fouendos, ut amiciores eſ-ſent, inimicos autem faciendos amicos.* Cuius rei

Pra. ap. 5. *gratia Scipio minor (quia annis quinquaginta qua-tuor, quibus uixit, nihil emit, nihil uendidit, nihil ædificauit)* Polybij *ſecutus præcepta, dabat ope-ram, ne quando è foro rediret domum, priuſquam ſibi quocunque modo, quempiam eorum, in quos in-cidiſſet, familiarem & amicum reddidißet, ſenti-ens nullam eſſe homini poßeßionem meliorem.* Et Princeps Chriſtianus *hoc animo erit, ut eum diem ſibi periiſſe putet, quo non beneficio ſuo iuuerit a-liquem.* Hinc T. Veſpaſianus Flauij *filius, quum quadam die in cœna recordatus fuißet, nulli illa die ſe quicquam præſtitiße, dixit amicis:* Hodie di-

Eutr. lib. 7 *em perdidi.* Et Alexander Seuerus Imperator *co-gitare ſolebat ſecum, & deſcriptũ habere, cui quid*

Ael. Lam. *præſtitißet.* Et *ſi quos ſciret, uel nihil petiſſe, uel non multum, unde ſumptus ſuos augerent, habere, uocabat eos, & dicebat: Quid eſt, cur nihil petis? an me tibi uis fieri debitorem? Pete, ne priuatus de me queraris.* Et rex Perſarum Artaxerxes,

Xerxis filius cognomento Longimanus, quòd alterā manum longiorem haberet, dicere ſolet: Regalius eſſe addere, quàm adimere, ſentiens Principe dignius eſſe, honorem & opes eorum, quibus imperat, augere potius quàm imminuere.

ITEM, Ptolomæus Lagi filius, qui plerunq; apud amicos & cœnare ſolebat, & dormire, quòd ſi quando illos uiciſſim acciperet cœna, amicorū rebus utebatur, commodato ſumens ab illis pocula, aulæa, & menſas. Ipſe uerò ſibi non parabat plura, quàm exigeret neceſſitas. Sed regalius eſſe dicebat ditare, quàm diuitem eſſe. Era. 5. ap.

ITEM, Dionyſius ſenior, cum ad filiū ingreſſus conſpexiſſet uaſculorum aureorum & argenteorum magnam uim, exclamans: Non eſt (inquit) in te regius animus, qui his poculis, quæ à me tam multa accepiſti, neminem tibi amicum feceris. Sentiens abſque ciuium beneuolentia regnum nec parari, nec teneri poſſe. Beneuolentiam uerò maximè conciliari munificentia. At iuuenis rerum imperitus, putabat eſſe felicius habere argentū & aurum, quàm amicos. Nō abs re fictis poëtarū fabulis proditū eſt, deos nuſquam accedere ſolitos, niſi magno quopiā bono eorū, à quibus excipiebantur. Quibus ſignificabāt heroas ditiſſimos et potentiſſimos ubique debere miſeris & humilibus apparere, cum prōpto iuuandi atq; protegendi ſtudio. Hinc bene- Ex Plutar. Eraſmus in prin. inſtit.

factores

factores Principes Ethnici Deos appellabant. Antiquitas enim nihil aliud exiſtimabat deũ eſſe, quàm prodeſſe mortalibus. Hinc Virgilius Auguſtũ Cæſarem, deum ſuum uocabat, Et frugum, uini, legum autores, & quicunq; ad uitæ commoditatem aliquid attuliſſent, eos pro Dijs habebat antiquitas. Adeò, ut & beluas quaſdam pro numinibus colueꝛit, uelut apud Aegyptios Ciconiam, apud Romanos Anſerem. Atqui quum aduentante Principe ciues ſi quid eſt elegantius in ſupellectili, abſcondũt, filias inſigni forma recludunt, adoleſcentes ablegant, opes diſſimulant, ac modis omnibus contrahunt ſeſe, nonne re ipſa ſatis indicant, quam de eo habeant opinionem, quum id faciunt, quod facerẽt, non apparente Deo, ſed adueniente hoſte, aut prædone, aut cacodæmone, cũ ad Principis aduentum ijs timent, quæ illius officij fuerat tueri, ſi quis fortè inſidias, aut uim pararet. Ab alijs timent inſidias, ab illo enim quoque, cum alius queritur ſe pulſatum, alius abductam uirginem, alius ſtupratã uxorem, alius negatam mercedulam. Papæ, quantum hic aduentus abeſt ab illa Deorum imagine, cum ciuitatum, ut eſt quæq; florentiſſima, ita maximè ſuſpectum habet Principem, quum ad Principis aduentum ſceleratiores exiliunt, optimus quiſque, et cordatiſſimus cauet & contrahitur, ut nihil loquantur, certè factis prædicant, quam habeant de Principe

cipe opinionem. At reſpōdeat aliquis: Non poßum meorum omnium continere manus. Ego quod in me eſt, præſto. Fac intelligant tui, id te uehementer, et ex animo uelle: diſpeream, ni continebunt. Et ita demum populo fidem facies, hæc inuito te fieri, ſi non patiєris impunè fieri. Fortaßis Ethnico Principi ſatis erat in ſuos eſſe benignum, in extraneos iuſtum modò. At Chriſtiani Principis eſt, nullū pro extero ducere, niſi qui ſit alienus à Chriſti ſacramentis, ac ne hos quidem iniurijs laceßere. Suos quidem ciues in primis agnoſcere, cæterum de omnibus benemereri, de quibus poßit. Porrò præclara quidem uirtus, ac maximum Principis ornamentum eſt liberalitas, quam duæ comites ſequuntur: Humanitas atque Clementia. Sed hanc tam generoſam dominam cum ſuis pediſſequis frequentiorem aliquando reperias in priuatorum hominum bonorum ædibus, quàm in magnis Principum aulis, ubi multæ bonorum querimoniæ, quòd inibi ſit æquitatis parua ratio. Longè plura beneficia conferri dicuntur in homines nihili, paraſitos & adulatores, quàm in fidos amicos, aut ueteres bonos miniſtros. Suo qui fideliter officio multos annos functi, negliguntur: in ſydera tolluntur, ac locupletes efficiuntur aßentatores noui, qui ad Principum adfectus ſe poterunt accommodare, qui bolum è faucibus bonorum eripere; & ſi qua clarior fortuna

Vale. li. 5. cap. 1.

probis adſulſerit, eam turbare ſolent. Inueniuntur etiam Principes, qui uerbis ualde dapſiles atq; liberales ſunt, magnifica dando promiſſa, ſed parciſſimi atque tardiſſimi ad uerba rebus comprobanda, ut illud iure dici queat:

Pollicitis diues quilibet eſſe poteſt. Aut:

Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus.

Laude digniores exiſtunt, qui promittunt ita, ut ſtatim ex animo uelint præſtitum iri, & quod receperint, certò ſeruatum. Sed bonum illud promiſſionis ſemen, plerumque cadit inter ſpinas, & emarcet. Hoc eſt, ijs officium exequendi ſæpenumero mandatur, & totus fortunæ melioris euentus in eos reijcitur, qui nodum in ſcirpo quærentes impediunt, aut quicquid commoditatis alij ceſſurum erat, in ſe deriuant auariſſimi, ut longè conſultius fuerit, Principem nihil polliceri, niſi præſtiterit ipſe, aut compertum habuerit, redditum iri, quod receperit, ne ſint qui meritò ſuſpicentur, Principem id ore liberali promittere, quod tamen antè iuſſerit, aut decreuerit, non reddi. Sunt qui feruntur ſuis quæſtoribus dixiſſe: Multis promiſſurus multa ſum ego, tuum erit nihil expendere.

Eutr. li. 7. *Sic Veſpaſianus iunior Imperator, quum admoneretur ab amicis, quòd plura polliceretur interpellantibus, quàm præſtare poſſet, uicium diluit, inquiens; Non oportet quenquam à Cæſaris colloq uio*

quio triſtem diſcedere. Et Dionyſius olim ſenior *egregium quendam Cytharœdum, magnificis promiſsis ad ſe pellexit, iubens, ut quàm optimè caneret, Nam quo ſcitius caneret, hoc plus laturum præmij.* Quum ille per dies aliquot accuratè cecinißet, nec quicquam daret Rex, cœpit flagitare mercedem. Tum Dionyſius aſſeuerat ſe mercedem, quam pollicitus erat, bona fide ſoluiſſe: Qui, inquit ille, ne nummus quidem mihi datus eſt. At dedi, inquit Dionyſius, uoluptatem pro uoluptate. Neque enim ego te minus delectaui ſpe, quàm tu me cantu. Sic multis in aulis complures, operis ſuis fidelioribus dominos delectant, & uiciſsim Charetis (ut aiunt) pollicitationibus in ſpem erecti, ab illis oblectantur, ſed incaſſum. Atqui nubes & uentus ipſißimus ſine pluuia is eſt, qui gloriatur pollicendo, & nihil præſtat. Sunt omnium deterrimi, qui non modò nihil uiris dignis pollicentur, aut præſtant, ſed cũ incommodo Reip. ſummo, per noua tributa, ſordidosq; indies quæſtus diteſcere ſtudent. In quorum numero damnatus eſt meritò C. Caligula Cæſar impurus, qui nullum rerum uſum aut hominum genus omiſit, cui non tributi aliquid imponeret. Certũ ſtatutũq; exigebat pro edulijs, quæ tota urbe uenirent, pro gerulorum diurnis quæſtibus. Item ex aleæ luſu, & capturis proſtitutarum, quantum quæq; uno concubitu mereret.

Eutr. lib. 7

Plu. in apo.

Nouiſſimè prophanus nebulo tanta contrectandæ pecuniæ cupidine incenſus, ut ſæpe ſuper immenſos aureorum aceruos, patentiſſimo diffuſos loco, & nudis pedibus ſpaciatus, & toto corpore aliquandiu ſit uolutatus, ut habetur in Suetonio.

QVOMODO ET QVID Princeps debeat elargiri.

Sen. de beneficijs.

Donaturus aliquid Princeps, conſiderabit facultates & uires ſuas, ſimul ac dignitatem reſpiciet, ne aut plus elargiatur, quàm poſſit, aut minus, quàm par ſit. Aeſtimabit item perſonam eius, cui dabit. Quædã enim minora ſunt, quàm ut exire à magnis uiris debeant: quædam accipiente maiora ſunt. Vtriuſque itaque perſonam conferet ſecum inter illa, quæ donabit, nunquid an danti graue ſit, an paucũ. Nunquid rurſum, qui accepturus eſt, aut faſtidiat, aut non capiat. Vrbem cuidam Alexander donabat ueſanus, & qui nihil animo, niſi grande concepit. Dum ille, cui donabatur, ſeipſum menſus, tanti muneris inuidiam refugiſſet, dicens: non conuenire fortunæ ſuæ: Non quæro, inquit, quid accipere deceat, ſed quid me dare. Animoſa uox uidetur, & cum regia ſit, eſt ſtultiſſima. Nihil enim per ſe quenquam decet. Re-

fert

ſert quid, cur, quando, quare, ubi, & cætera, ſine quibus facti ratio non conſtabit. Tumidiſſimum animal, ſi illum accipere hoc non decet, nec te dare. Habetur *dignitatum ac perſonarum proportio.* Et *cum ſit ubiq; uirtutis modus, æquè peccat, quod excedit, quàm quod deficit.* Ab *Antigono Cynicus petijt talentum.* Reſpondit *plus eſſe, quàm quod Cynicus petere deberet.* Repulſus *petijt denariũ.* Reſpondit *minus eſſe, quàm quod regem deceret dare.* Turpiſſima *eſt eiuſmodi cauillatio.* Inuenit, *quomodo neutrũ daret. In denario* Regem: *in talento Cynicum reſpexit, cum potuiſſet & denarium tanquam Cynico dare, & talentum tanquam* Rex. Ariſtoteles *olim rogatus, quidnam citò conſeneſceret:* Gratia, *inquit.* Eam *igitur ſæpius, ne ſitu ſqualeſcat, iterabit, & uelut expoliet* Princeps, *in omni beneficiorum genere ſe frequenter exercitaturus, ſed cum delectu, ne dici poßit illud* Diogenis: Qui *conſpiciens quendam quibuſlibet elargientem:* Malè, *inquit, pereas, qui ex* Gratijs, *cum ſint uirgines, facias ſcorta.* Quare *ſi fuerit efflagitatum, quod inutile, uel inhoneſtum effectu, negandum erit, aulico quidem, ſed decoro more.* Docendi *ſunt aulici quidam mendici, ut* Diogenem *imitentur.* Is *ſolitus eſt interdum adire ſtatuas, & aliquid ab illis petere.* Demirantibus *cur id faceret,* Vt *conſueſcam, inquit, non commoueri, ſi quando ab hominibus non*

Dio. Laert. lib. 5.

Eraſ. 8. ap.

impetro, quod peto. Sed hac quidem doctrina opus non habent, qui perfricta fronte ſunt, non erubeſcentes, quælibet à Principibus emendicare: quippe genera beneficiorum ſunt multa, ſed, ut ingratum eſt, quod diu inter manus dantis hæſit, ita gratum, quod non tardum, nec inuitò, ſed oblatum maturè & hilariter. Dator enim hilaris, & Deo & hominibus dilectus eſt, prouerbioq; celebratur: Bis dat, qui citò dat. Et Mimus: Beneficium inopi bis dat, qui dat celeriter. Ergo:

Auſonius.

Si bene quid facias, facias citò, nam citò factum
Gratum erit, ingratum gratia tarda facit.
Gratia quæ tarda eſt, ingrata eſt, gratia nanq;
Cum fieri properat, gratia grata magis.

Porrò omnis benignitas properat, & proprium eſt libenter facientis, citò facere. Qui tardè dedit, & diem extrahens profuit, non ex animo fecit. Itaque duas maximas res perdidit: Tempus & argumentum amicæ uoluntatis. Tardè uelle, nolentis eſt, Gratiſſima ſunt autem, parata, facilè occurrentia, ubi nulla mora fuit, niſi in accipientis uerecundia. Perfectum liberalitatis genus eſt, quum ſiniſtra neſcit, quid faciat dextra. Vbi ſilentio quis tegit opus ſuum, & neceſſitatibus ſingulorum occultè ſubuenit, quem laudat os pauperis, & non labia ſua. Denique perfecta quoq; liberalitas, fide, cauſa, loco, & tempore commendatur.

Senec. li. 1. de ben.

Matt. 6.

Malum

Malum eſt, quod maius facultate. Quare Cicero rectè: Omnino, inquit, meminiſſe debemus, id quod à noſtris hominibus ſæpiſsimè uſurpatum, iam in prouerbij conſuetudinem uenit: Largitionem fundum non habere. Quo dicto ſignificabant, ſtulta liberalitate, quantaslibet opes exhauriri, uel effluere potius. Multi patrimonia effundunt, inconſultè largiendo. Quid autem ſtultius, quàm, quod facis libenter, curare, ne id diutius facere poſsis. In ipſa igitur liberalitate modus adhibendus eſt rerum & perſonarum. Rerum, ut non omnia uni, ſed ſingulis quædam præſtentur, ut pluribus prodeſſe poſsimus. Perſonarum autem, ut primum iuſtis, deinde peccatoribus, quibus tantum dare prohibemur, non quia homines ſunt, ſed quòd peccatores. Vnde Carneades increpanti, quòd homini malo dediſſet eleemoſynam, non mores, inquit, ſed hominem commiſeratus ſum. Etiam improbis in neceſsitate ſuccurrit uir bonus. Debetur enim hoc officium, ſi non meritis illius, qui iuuatur, certè naturæ. Et bonus fieri poteſt, qui malus eſt. Atqui donare concubinis, hiſtrionibus, adulatoribus, & ſcortis, ut eorum peccata foueas, uitium eſt immane, non uirtus. Bis enim peccat, qui peccanti obſequium accommodat. Nullum igitur beneficium uir bonus dabit, quod turpiter peteret. Nec ita dabit egenti, ut egeat ipſe, ſed ex æqua

Cic.2.offi.

Era.7.ap.

2. Cor. 7. bilitate. Non ut alijs relaxatio, datori autem ſit anguſtia.

Amb. 1. officiorum. Nec ulla ratione probatur liberalitas, uel largitas, ſi quod alter largitur, alteri quis extorqueat, ſi iniuſtè quærat, & iniuſtè diſpenſandum putat.

Eraſm. in prin. inſti. Sunt enim qui inclementer extorqueant à bonis ciuibus, quod in moriones, delatores, & uoluptatum miniſtros effundant. Intelligat Reſpub. ijs potiſſimum expoſitam Principis benignitatem, qui publicis commodis maximè conſulant. Virtuti præmium ſit, non adfectui. Porrò largitati ultra facultates factæ, & in turpe genus hominum erogatæ ineſt cupiditas rapiendi, ut ad largiendum ſuppetant

Ex Seneca copiæ. Sequuntur enim talem largitionem rapinæ. Quum enim dando egere cœperint, alienis bonis manus inferre coguntur, & maiora odia eorũ aſſequuntur, quibus ademerunt, quàm fauores eorum quibus dederunt.

Eraſmus in prin. inſtit. Eſt igitur illud beneficij genus maximè ſectandum Principi, quod cum nullius incommodo, aut certè, iniuria coniunctum eſt. Nam alios ſpoliare, ut dites alios: hos peſſundare, ut illos euehas, adeò non eſt beneficium, ut geminum potius ſit maleficium, præſertim ſi quod indignis ademptum eſt, ad indignos transferatur.

Sen. de be. Illius ante omnia Princeps admonendus, ut ſi liberalis uoluerit eſſe, ſit de ſuo liberalis. Nam liberalis non eſt, qui de alieno liberalis eſt, ſed ille, qui

quod

quod alteri donat, ſibi detrahit. Hic grauiter peccant Principes, qui proprijs in bonis parciſſimi, ſed in ijs, quæ ſemel in uſum Eccleſiæ, pijs à maioribus collata ſunt, ualde liberales, atque plus æquo dapſiles exiſtunt, parati donare, quæ minimis impendijs ſuis conſtant. Vnde peſſima durat in aliquibus aulis conſuetudo, ubi uacante aliquo Sacerdotio pinguiore, protinus Scribæ, Venatores, Coci, Fartores atque Piſcatores aulici certatim currunt ad Principem, quo uelut ad certaminis metam, qui primus uenerit, aulico fauore promotus, impetrat facile, quam petit eleemoſynam. Quod tolerabilius foret, ſi benè munera collocari uiderentur, & rerum perſonarumq; reſpectus ullus haberi. Parum abeſt quin à ſcortis alicubi impetrata, conferantur in ſcortorum greges? Quid? quòd aulica plerumque gratia uictrix in homines erogat indignos, quod in digniores erat transfundendum. Et in eum plerumque finem petunt, ut familiam ſuperbius alere, ſupercilium altius tollere, & uberius aulico faſtui fomentum adminiſtrare poſſint. In quorum numero ſunt, quos eleemoſynarum quidem pudet, ſed nihilo minus eccleſiaſtica ſtipendia tamen opima, quotannis in occulto deuorant, multò plus pro priuata, quàm pro Chriſti gloria facientes. Alij iuſtiores uiſi, qui cum liberos tradunt literis imbuendos, non, ut decuerat,

theologicis, ſed quæ de pane lucrando ſunt, Iuridi-
cis mancipant, ut eleemoſynarum beneficijs pro-
uecti, ſummos ad honores, opes, atq; magnorum
Principum amicitias queant aſpirare. Verum Iu-
riſprudentiæ ſtudia non improbo, ſed in ea ſolum
eccleſiaſtica bona conferri, non æquum iudico.
Certè ut Princeps gladio, ſic iuris externi iuſticia
cogitur uti, cuius peritos, ut poßit habere, ſtipen-
dia de Fiſco numeranda forent, Eccleſiaſtica au-
tem in ſolius uſum Eccleſiæ diligenter aſſeruan-
da. Quid enim cum Iure mundano commercij
Lucæ. 10. Chriſtus habet? Qui ait: Regnum meum non eſt
de hoc modo: Et: Quis me conſtituit iudicem, aut
Ioan. 6. diuiſorem ſuper uos? Qui deniq; cum cognouiſ-
ſet, quòd rapturi, & facturi eum Regem, receßit
in montem. Quapropter animam ſuam Princeps,
in diſcrimen non adducturus, ut de proprijs ſuis bo-
nis liberaliſsimus, ita parciſsimus omnium, in do-
nandis eccleſiaſticis futurus erit, ac ſummo ſtudio
curaturus, ut in eos eleemoſynæ conferantur, qui
Eccleſiæ Chriſtianæ, maximo & ornamento, &
uſui poſſunt eſſe, non ex fauore cæco, de-
uoluantur in eos, qui ſacris de rebus,
multò peius, quàm Antichri-
ſtorum prophaniſsima
phalanx, ſint me-
rituri.

DE

DE SACERDOTIO-rum Collationibus.

QVemadmodum Plato, nullum imperio gerendo cenſuit idoneum, niſi qui coactus & inuitus ſuſciperet, ita Princeps nullos aptiores, in quos Sacerdotia conferat, ac rebus eccleſiaſticis præficiat, iudicabit, quàm quos doctos atq; probos nouerit, inuitos oblata ſuſcepturos. Eos imprimis ſuſpectos habens, qui ſe negocijs ingerunt ambitioſi, qui ſua quærunt, non quæ Dei ſunt, qui deniq; uoti compotes, uel prece uel precio fieri contendunt. At cùm tribus uniuerſa regnorum fœlicitas omnium conſiſtat: accurata iuuentutis inſtitutione, pura Magiſtratuum electione, & ſyncera uerbi Domini, rerumq; ſacrarum adminiſtratione, Chriſtianus Princeps omnem mouebit lapidem, ut decoro ſingula procedant ordine, ſinguliſq;, non ut priuati cæcitas amoris, ſed ut uera fides, & non fucata charitas efflagitarint, proſpiciatur, maximè negocijs eccleſiaſticis, quòd ijs neglectis multò grauius impendeat periculum. Cauſſa enim ſunt ruinæ populi, Sacerdotes mali. Quorũ peccatorũ participes fiunt qui myſteria (quod aiunt) portantibus aſinis, curã animarum crediderunt, aut ineptos homines exemplaria populi poſuerunt. Metuentes igitur

Gregorius Regiſtro.

Deum

Deum Principes, non temere Sacerdotia confe-rent quibuslibet, ſed ijs tantũ, qui ſemetipſos præ-buerunt in formam bonorum operum, in doctrinã, integritatem, grauitatem, ſermonem ſanum, irre-prehenſibilem, ut is qui repugnat, rubore ſuffun-datur, nihil habens, quod de ijs dicat mali. Sed ho-rum immemores multi, beneficia deuoluunt eò, quò gratia traxerit aulica: ut metuendum, ne non pe-diſſequæ, calones atq; lixæ, facilius aliquando ſint eccleſiaſtica bona, quàm mercedulam priuatam conſecuturi. Quod ſi Princeps arbitretur, à maio-ribus ſuis nonnulla malè collocata, curet, ut melius collocentur, nempe ſolius ad emolumentum Eccle-ſiæ, atq; Chriſti gloriam, non ad proprium luxũ, aut ad effrenem petulci gregis libidinem fouen-dam: ne, quod diabolo uideri poßit ereptum, id ip-ſißimis Cerberi faucibus obiectum inueniatur.

Titũ. 1. 2.

Porrò nimis inconſultæ Sacerdotiorum collatio-nes, & profanus eccleſiaſticæ dignitatis negle-ctus atq; contemptus, maximam quam hodie uide-mus, Lernæ malorum partem in orbem inuexe-runt. Quippe ut maximas Reſp. per adoleſcentu-los labefactatas, à ſenibus ſuſtentatas legimus, ita per probos atq; doctos presbyteros bonis rationi-bus electos, fuiſſet Eccleſia ſuſtentata, quam adhuc tot impuris exemplis, adoleſcentuli ſacerdotes mali malo genio uocati, non ceſſant labefactare.

Cic. de ſen.

Breuiter.

Breuiter cum prædicare nequeant, niſi qui fuerint miſsi, Princeps dignos ſolũ, & in uia Domini probatos eliget, ac beneficijs ornabit, non currentes euehet, lupos hiantes. Cuius admonetur Clericorum uocabulo, quos ideo dictos legimus, quòd de ſorte Domini ſint, non fauore hominum. (Iſidor.7. ety.ca.12.) *Exemplò ſit Ioſaphat, qui non proprijs affectibus acquieſcens, elegit quoslibet, ſed timens Deum, uiros eruditiſsimos miſit, atque ſanctiſsimos, qui populum docerent. 2. Paralip. 17.*

DE PERPOTATIONIBUS aulicis.

HOc ætatis humanæ res eò prolapſæ ſunt, ut quod apud Ethnicos olim ſummum dedecus erat, id egregium quaſi facinus in quorundam hodie Chriſtianorum politijs, ac magnis Principum aulis celebretur. Strennuè potare, & (quod aiunt) epiſchytizare, maſchalamq; tollere, lurconibus olim crimini maximò dabatur: nunc qui pergræcari, & potu uaccam æquiparare poſſunt, in magno laudis campo uerſari uidentur. Auxere artem uitiorum irritamenta: In poculis libidines celari iuuit, ac per obſcenitates bibere: (Pli.lib.33. cap.1.) *Vndè Iuuenalis ait: Vitreo bibit ille Priapo. At Rex olim Lycurgus, ut in officio, & tem*

pe

Plut. in ui. *perantiore uiuendi ratione ſubditos contineret, Syßitia, hoc eſt, conuiuia publica, frugalemq́; conuiuiorum apparatum inſtituit, quo ſimul cœnatum conuenientes, ad communia & ordinata obſonia, ac cibos uulgares, nequaquam domi diſcumberent, aut ſuper ſtrata, menſaſq; magnificè inſtructas inter opificum & coquorum manus, ſub noctem ueluti beſtiæ uoraces impingueſcerent, atque unà corpora moreſq; corrumperent. Ob hoc maximè inſtitutum, locupletes dicuntur aduerſus Lycurgum exarſiſſe, & in eum uniuerſi clamoribus, ac tumultu inſurrexiſſe. Idem hodie fortaſſe contingeret Principi, ſi ueſanam bibendi conſuetudinē, inſtitutis melioribus uoluerit ſeriò corrigere. Philoxenus olim cum in Sicilia fundum ac domum opulentam nactus eſſet, & animaduertiſ-*

Er. 8. apo. *ſet illius gentis luxum atque crapulam: Per deos, inquit, hæc bona me non perdent, ſed ego potius illa. Mox ceßit alijs hæreditatem, & è Sicilia abnauigauit. Pauci iam in aulis credunt, homines compotationibus perdi, cum plures crapula, quàm gladio intereant. Quidam fortiter bibendo famam olim merere ſtuduerunt, ſed ignominiam potius quàm gloriam conſecuti. Vnde iactan-*

Er. 3. apo. *ti cuidam, quòd multum biberet, nec inebriaretur, rectè Ariſtippus reſpondit: Quid magni*

Ex Plutar. *narras, cum idem faciat mulus? Et Demetrius*

Phaleræus iuuenem intemperantiæ deditum conſpicatus. Ecce, inquit, quadratus Mercurius, habens ſyrma, uentrem, pudenda, & barbam. Sentiens illum non hominem eſſe, ſed ſtatuam, qualis in uijs ſolet poni Mercurio: hoc illi diſsimilem, quòd effeminatorum, atque ebriorum more traheret ueſtem, quòd deditus eſſet uentri ac libidini, quodque barbatus eſſet, cum nihil horum habeat Mercurius. Bonoſus Imperator olim bibit quantum hominum nemo. De hoc Aurelianus ſæpe dicebat. Non ut uiuat natus eſt, ſed ut bibat. Hic longo grauiq; certamine à Probo ſuperatus, laqueo uitam finiuit. Tunc quidam iocus extitit: Amphoram pendere, non hominem. Nouellus Mediolanenſis tres uno potuit impetu congios epotare, unde Tricongius dicebatur. Hoc facientem Tyberius Cæſar, miraculi gratia potuit ſpectare. Sed is Cæſar, qui ſimili uitio fuit obnoxius, ut ſimiles habuerint labra (quòd aiunt) lactucas, & eadem ratione crediderint L. Piſonem urbis Romæ curatorem ab eo delectum, quòd biduum, duabusque noctibus perpotationem continuaſſet. Hunc Ethnicum Principem Chriſtiani quidã Heroes imitati, qui magnis potoribus officia mandare, præmijs etiam exornare ſunt ſoliti. E quorum numero quidam aureos in grandis ac pleni poculi fundum demerſere nummos, quos

Fla. Vopi.

Pli. li. 14. cap. ulti.

uno impetu, qui tuburcinatores illud exhauſturi eſſent, lucrarentur. Qua ſpe nonnunquam producti uentres, atque uinorum pernicies, ita biberunt, ut crapulam protinus exhalarint, ac in ſatu-
Ex Sueto. *ritate ſpiritum efflauerint.* Hoc *ipſum quod* Eth*nicis turpiſsimum, nonnullis modò uidetur ualde glorioſum. Sed maiori gloria imitarentur* Auguſtum *Cæſarem, qui uini parciſsimus fuit:* Ter non *amplius ſuper cœnam bibit, dum in caſtris eſſet.*
Ex dia. Petrar. Vos ter *decies ante cœnam bibitis, & in cœna centies, nec numero quantitas cedit, & caſtra ipſa uinoſiora ſunt urbibus.* Ille, *ſi ſitis urgeret, pro potione perfuſum aqua frigida panem, uel lactucula tyrſum, uel ſuccoſi pomi morſum, uel fruſtum cucumeris capiebat: at uos ſitim omni lenocinio aucupantes, illam uinis ardentibus, & bibendo aliam ſitim parituris, extinguitis, dicam uerius, accenditis.* Nec *in animum uenit, bibere uos ſanguinem terræ, ac uenenum cicutæ, ut* Alexandro Ma-
Lib. 18. ca. 5. *cedoni ſcripſit* Androcides. *Quibus ſi ille præceptis obtemperauiſſet, profectò amicos in temulentia non interemiſſet, ut ait* Plinius*, nec ipſe inſuper in temulentia periiſſet. Hæc eadem cibi indifferentis, atque potus parcitas in cunctis ferè claris ducibus, atque* Principibus *fuit, & in* Iulio *Cæſare ſingularis. Quæ quantum ueſtræ ſit præferenda libidini, ſomnus ueſter illorum induſtriæ*

&

& geſtarum rerum gloriæ collatus, indicio eſt.

Olim Plato, cum in Siciliam profectus, homines ibidem bis præter morem Græciæ, in die ſaturos fieri conſpexiſſet, reuerſus, eam crapulam, pro miraculo ſuis annunciauit. Quòd ſi nunc uiueret Plato, non bis, ſed ter, aut quater ubique ferè ſaturos, imò toties quoque cerneret ebrios. Ex Plut.
Stratonicus olim Citharœdus natione Athenienſis, arte Muſica celebris, ad quietẽ iturus, aßiduò iubebat puerum ſibi infundere uinum, non quòd ſitiam, inquit, ſed ne ſitiam. Id in Ethnico, & Cantore, cum bonus (ut aiunt) Cantor bonus ſit Cupediarius, non tam turpe, quàm in homine Chriſtiano, & Principe, populorum moderatore. Quare cum uinum ad ſitim pellendam, & in iucunditatem etiam creatum ſit, nõ in ebrietatem, Chriſtianus Princeps in aula ſua non facilè tulerit ebrioſos Sardanapalos, execrandas uinorũ pernicies, Inter quos, ea crapulæ ſtudia, ut ad uinum perdendum nati uideantur. Vinum quidem potatum moderatè, eſt medicamentum, ſed plus iuſto ſumptũ uenenum eſſe cognoſcitur. Iucunditati, non ebrietati creata eſt uini materia. Per uinolentiam plurimi plurimæq; à ſancto pioque propoſito excidêre, & ſui obliti, amißiſq; honoribus profugi uitã ut ſumpſerunt, finierunt. Innumerabiles namq; iugum dominationis diu recuſantes, uinolentia in Er. 8. apo. Eccle. 31 Aug. ad ſa. uirgi.

alienum redegit arbitrium. Alexander omnium uictor uino uictus eſt, Infiniti uerò uino nimio impellente iniuſta impiaq; homicidia commiſerunt. Quàmplurimæ urbes diu obſeſſæ, nec captæ, cuſtodibus ſomno uinoq; ſepultis ab hoſtibus patefactæ ſunt, & incendijs concrematæ. At iam feruent ebrietatum ea certamina, ut fratrum optimus habeatur, qui multos dies ac noctes perpotationibus continuarit, & infuſa omnia uina, cum poculis ipſis abſumpſerit. Iam laudatur is qui cum plurimum hauſerit, tamen cæteris omnibus cacantibus atq; uomentibus, in hauriendo non reſpirauerit, non expuerit, nihil ad elidendum in pauimentis ſonum ex uino reliquerit, nec ſe deniq; uomitione, uel altera corporis parte leuauerit. Hos Eth-
Hora. 1. e. nici, non homines putaſſent, ſed portentoſa hominum monſtra, canes, & Epicuri de grege porcos riſiſſent, iudicaſſentq; digniſsimos, ut quali uolup-
Ex Senec. tatis magiſter Apicius interijt, morte ſuccumberent. Hic cum ſcientiam popinæ profeſſus, diſciplinaq; ſua ſeculum infeciſſet, tandem ære alieno oppreſſus, ueneno uitã finiuit. Sed cauti potores aulici bibunt ita, ne contrahant æs alienum, Ludunt enim de alieno corio. Gratiſsimum igitur illud ſu-
Diog. li. 6. prà citatum fortiter bibituris occurrit: Ex alieno tergore lata ſecantur lora. Item illud Diogenis: Qui rogatus cuiuſmodi uinum libentius biberet.

Alienum

Alienum, inquit. Tolerabilius de potorũ ducibus aulicis ſupplicium Rex Macedonum Antigonus ſumpſit. Qui milites ſuos uidens thoracibus & galeis indutos pila uel ſphæra ludere, delectatus eſt hoc ſpectaculo, ac duces illorũ accerſi iuſsit, ut eos coram illis laudaret. Verũ ubi nunciatũ eſſet, Duces bibere, præfecturas atq; ducatus illorũ militibus dedit, qui ſphæra luſerant armati, ſimul & Ducum ignauiam atq; crapulam puniens, & militum ſtrennuitatem honorans. Cuius exemplo ſi Principes Chriſtiani, criminibus digna ſupplicia, uirtutibus autẽ meritos honores aſsignarent, aulas procul dubio ſanctiores haberent. Olim Germani uino prorſum abſtinebant, quia uino putabãt eneruari uires. Solus eorum potus fuit humor ex ordeo, aut frumẽto, in quandam uini ſimilitudinem cõpactus. Iam uinum non bibunt, ſed ſe uino obruunt atq; ingurgitant, ultra corporis menſurã, & uentris capacitatem, ad perdenda uina orti. Apud quos ſi bibere recuſaueris, grauem infamiæ atq; odij labem incurres. Quã ueſanam bibendi conſuetudinem Ethnici non potuerunt in ciuibus ac filijs ſuis tolerare. Vt Spartiatæ, qui cũ feſta ſua celebrarent, conſueuerũt agreſtes homines qui appellabantur Helotæ, quantũ maximè poterant, ad potũ crapulamq; cõpellere, eoſq; deinde mero ingurgitatos, in cõuiuia iuuenum adduci iubebant, ut illi cernen-

Plut. in ap.

Ex Cõ. Cæ.

Ex Corne. Tacito.

Fran. Ire. li. 2. in ger. ex.

Plut. in ui. Demetrij.

tes ebriorum turpitudinem, ebrietatem ueluti rem deformem perhorreſcerent. Et Plato ſolebat *temulentiæ deditis præcipere, & conſilium dare, ut ſuos in ſpeculo uultus intuerentur, ut tanquam per oris deformitatem ea uicia fugitarent*. Idem *admonebat, ut* Bacchum *temulentum deum, nymphis ſobrijs deabus temperemus*. Hinc Antiquitas Ioui *duas addidit nutrices*: Iten & Adraſtiam, Iunoni *unam, nempe* Eubœam, Apollini *duas*: Orcthiam & Corythaliam, Baccho *uero plures: quòd hunc* Deum *addentem cornua ſuis comitibus oporteat plurimis nympharum menſuris manſuefactũ, ac domitum moderatiorem ac mitiorem reddere, ſignificans uino parcius utendum, & multa aqua diluendum eſſe, ut honeſtè & ſobriè uiui poßit*. Id *quomodo fieri poſſet rogatus* Anacharſis Scytha, *reſpondit*: Sobrius *uiues, ſi turpes ebriorum mores ante oculos tibi poſueris*. Significans *homines ebrietate in maximam corporum ac animorum turpitudinem, cognitu formidabilem prolabi*. Eſt *enim ebrietas parens litium, & furoris, mater petulantiæ, deformitatis magiſtra*. Hanc *qui habet peccatum non habet, ſed ipſe peccatum eſt*. Ebrietas *eſt dæmon blandus, uenenum dulce, rabies uoluntaria, illecebra uoluptatis, & pudoris iniuria, quam nullus nouerit* Chriſtianus. Ebrioſus *cum abſorbet uinum, abſorbetur à uino, abomina-*

tur

Plu. in uita Blatonis.

Er. in pro.

Dio. lib. 1.

Ber. de ſex alis Serap.

tur à Deo, deſpicitur ab angelis, deridetur ab hominibus, deſtituitur à uirtutibus, confunditur à dæmonibus, conculcatur ab omnibus, Ergo *quid turpius ebrioſo? cui fœtor in ore, tremor in corpore, qui promit ſtulta, prodit occulta, cui mens alienatur, facies transformatur, uita maculatur, uirtutes expugnantur.* Quid *deteſtabilius ebrietate?* Quæ *flagitiorum omnium mater, culparum materia, radix criminum, origo uitiorum, turbatio capitis, ſubuerſio ſenſus, tempeſtas linguæ, procella corporis, naufragium caſtitatis, amiſsio temporis, inſania uoluntaria, ignominioſus languor, turpitudo morum, dedecus uitæ, honeſtatis infamia, animæ corruptela.* Quid? Ebrietas *omnium criminum origo, non facit uicia, ſed protrahit.* Tunc *impudicus morbum profitetur ac publicat.* Tunc *petulans non manum, non linguam continet,* Creſcit *inſolenti ſuperbia, crudelitas ſæuo, malignitas liuido, & uicioſis omne uicium.* Nulla *enim uirtus, ubi regnat ebrietas.* Quæ *cum ita ſint,* Chriſtianus Princeps *ſobrietatis ſtudioſus, illam teterrimam beluam ex aula ſua, quacunq; ratione poterit, eijciet ac profligabit, tres potiſsimũ proptre cauſſas.*

Innocen de miſe. homi.

Aug. ad ſa. uirgi.

Senc. li. 12. epi. 24.

PRIMA; *Conſeruandæ proſperæ ualetudinis gratia.* Quippe *ut* Sobrietas *mentis & ſenſus, membrorum omnium, corporiſquæ tutela eſt;*

Aug. ad ſa. uirgines.

ita pernicies horum omnium ebrietas, morbos cor-
Eccleſi.31. *porum ac animorum gignens.* Vnde Eccleſiaſti-
cus: Sanitas, inquit, & animæ & corporis, ſobri-
Ci.de ſene. *us eſt potus.* Et Cicero: *Tantum, inquit, cibi & po*
tionis adhibendum eſt, ut reficiantur uires, non
opprimantur. Vnde Socratem *tanta temperantia*
fuiſſe traditum eſt, ut omnia ferè uitæ ſuæ tempo-
ra ualetudine inoffenſa uixerit. In illius etiam *pe-*
ſtilentiæ uaſtitate, quæ in bello Peloponneſiaco
Gell. lib. 1. cap. 1. *imprimis ipſam* Athenienſium *ciuitatem interne-*
cino genere morbi depopulata eſt, is parcendi, mo
derandique rationibus dicitur, & à uoluptatum
labe cauiſſe, & ſalubritates corporis retinuiſſe,
ut nequaquam fuerit communi omnium cladi ob-
Fla. Vopi. *noxius.* Diuus Aurelianus Imperator, Medicum
ad ſe cum ægrotaret, nunquam uocauit, ſed ipſe
Cœ. antiq. lec. 16. capit. 40. *ſe media præcipuè curauit.* Galenum Philoſo-
phum & Medicum *proditum eſt à nonnullis cen-*
tum quadraginta annos uixiſſe, tantaque in cibo
& potu abſtinentia uſum, ut ad ſatietatem nun-
quam biberit uel ederit: unde factum, ut odorifi-
cum ſemper anhelitum ſpirarit, & Galeni *uale-*
tudo, in prouerbium abierit, ultra humanum cap-
Gale. li. 6. in Hi. aph. *tum nimis proſpera.* Et Hipocratis *ætate pauci*
podagra laborabant, propter uitæ moderantiam.
At noſtris temporibus, uſque adeo ingruit inglu-
uies, ut infinita podagrarum multitudine corri-

piamur

piamur. Ipſe demum profeſſor uoluptatis Epicu-
rus, tenuem uictum quaſi unicum ſuæ profeßionis Petr.lib.1.
auxilium & laudauit, & coluit. Quodq; Sobrie- dial.18.
tati atque modeſtiæ tribuunt honeſti uiri, hoc ille
tribuit uoluptati. Victus enim tenuis ac modicus,
uietos, & ualidos, & aſpectu placidos facit, &
odore corporis nec ſibi, nec alijs moleſto. Confer
bis madidos, æſtuantes, tremulos, olentes, & ut Ci
ceronis uerbis utar, confer & ſudantes, & ructan
tes, & tunc uidebis, quid inter frugalitatem in-
terſit & crapulam. Et ſi non uirtus, aſpectus ipſe
monſtrabit, recta quonam uergat electio, ut uix
ſit quiſpiam tam gulæ ſeruus, qui acriter re di-
ſcuſſa non ſobrietatem longè illi præferendam fa-
teatur. Si hæc ſpernis ut leuia, nunquid & mor-
bos etiam hinc naſcentes, mortemq; contemnes?
Quæ licet per ſeipſam magnis animis contemnen
da ſit naturaliter, atque honeſtè, ſeu certè non tur
piter inuecta, ſic turpibus cauſsis accerſita mor-
te nil fœdius, nihilq; formidabilius. An uerò non
audis Eccleſiaſticum conſultorem? Noli auidus
eſſe, inquit, in omni epulatione, & te non effun- Eccle. 37.
das ſuper omnem eſcam. In multis eſcis erit infir-
mitas, & auiditas appropinquabit uſq; ad cho-
leram. Propter crapulam multi perierunt. Qui Pro. 23.
autem abſtinens eſt, adijciet uitam. Vbi uæ,

ubi eiulatur, ubi fit, ut nihil meriti ſaucientur? ubi rubent oculi? nimirum hæc accidunt inter pocula ijs qui confluunt, ut exhauriant quicquid infuſum eſt. Ne igitur inſpice uinum cum rubeſcit, cum pellucet per uitrum color eius & arridet: poſtremò

Pli.li.14. cap.ult. *uelut ſerpens mordebit, & uelut aſpis punget.* Hinc pallor & genæ pendulæ, oculorum ulcera, tremulæ manus, effundentes plena uaſa, & (quæ ſit pœna præſens) furiales ſomni, & inquies nocturna atque diurna. Vnde Cleomenem Regem Spartanum, cum Scythis agentem conſuetudinē, & illorum ἀκρατοποτίαν, id eſt, meripotationem imitantem, in inſaniam uerſum fuiſſe, ut inde ſit natum prouerbium: ἐπισκυτίζειν

ALTERA, Vt ſobrius Princeps, Rebuſp.

Or.ho.37. adminiſtrandis commodior, prudentior, bonis deniq; cōſilijs inſtructior permaneat. Sobrietas enim omnium uirtutū mater eſt. Sic econtrà ebritas om

Plut.in ap. nium uitiorū origo. Conuiuium apud Lacedæmonios publicum idcirco tenue fuit, ut aſſueſcerent nunquam repleri, & famem ferre poſſe. Sic enim putabant in bello utiliores fore, ſi poſſent etiā ſine cibo labores tolerare, & continentiores frugalio

Gell. li.7. cap.ult. reſq;, ſi multū temporis exigua impenſa degerēt. Hominibus crapulæ deditis, pinguibus & corpulentis Romani Cenſores olim equos adimebant, putabant minus idoneos eſſe, cum tantis corporū

ponderibus

ponderibus, ad faciendum equitum munus. Etenim *crapula in immodicum luxuriaſſe, & exuberaſſe modum, erat criminoſum, & contemnebantur ab domini ſeruientes.* Hinc Dionyſium poſteriorem Dion *inuaſit, quòd eum contemnebat, conſpiciens ipſum* Dionyſium *ſemper obrutum poculis, rebusque gerendis ineptum.* Quare Leontychidas *huius nominis primus, percontanti cuidam, quam ob rem Spartiatæ parciſſimè biberent:* Ne, *inquit, pro nobis alij, ſed nos potius pro alijs conſultemus. Salſiſſimè notans uinoſos non eſſe ad conſultandum idoneos, ſed ſalubrium conſiliorum parentem eſſe Sobrietatem.* Vnde Romulum *dicunt ad cœnam uocatum, ibi non multum bibiſſe, quia poſtridie negocium haberet.* Et *dicunt:* Romule, Si *iſthuc omnes homines faciant, uinum uilius ſit.* Is *reſpondit:* Imò *uerò carum, ſi quantum quiſque uolet, bibat.* Nam *ego bibi quantum uolui.* Rectè *igitur* Solomon: Ne Regibus, *inquit, &* Principibus *uinum des, aut ſiceram, ne poti obliuiſcantur iuris, & de humilibus prauè iudicent.* Porrò Solon ille: Principem *ſi ebrius deprehenſus eſſet, morte multandum eſſe ſtatuit.* Et Pittacus Mitylinæus *legem tulit, ut qui per temulentiam ſceleris aliquid commiſiſſent, duplo plecterentur.*

Ari. pol. 5.

Plut. in ap.

Pro. 31.

Dio. Lae.

TERTIA, Ne Princeps *ebrioſus incidat in iram Dei, & æternam animæ damnationem.* Ebri

oſus enim confundit naturam, amittit gratiam, perdit gloriam, & incurrit damnationem æternam. Nihil æquè Deus odit, quàm ebrietatem. Vnde ait Propheta: Væ qui conſurgitis mane, ad ebrietatem ſectandam, & potandum uſq; ad ueſperam, ut uino æſtuetis. Cithara, & lyra, et tympanum, & tibia & uinum in conuiuijs ueſtris, & opus domini nō reſpicitis, nec opera manuum eius conſideratis. Propterea dilatauit infernus animam ſuam, & aperuit os ſuum abſque ullo termino. Et deſcendent fortes eius, & populus eius, & ſublimes, glorioſique eius ad eum. Væ qui potentes eſtis ad bibendum uinum, & uiri fortes ad miſcendam ebrietatem. Quibus iram Dei grauiſsimam in potores futuram denunciat. Nec uanis id aliàs argumentis colligere poterimus, uidentes ut furor domini ſæpius emicet, & acerbitatis præludium exerceat in ijs, qui uino ſe conſueuerunt ingurgitare. Primò, quæ non uulgaris pœna, Liberi potorum inepti plerunq;, ſtolidi atq; hebetes naſcuntur. Quapropter cum Dioge-

Plu. de edu. puerorum. nes quendam alienatæ mentis adoleſcentulum ſtupidum deſipere cerneret: νεανίσκε ἔφησεν ὁ πατήρ σε μεθύων ἔσπειρε, Hoc eſt, adoleſcentule, inquit, ebrius te ſeminauit pater. Deinde perpetuo bibendi ſtudio uiciati patres ipſi, alioqui boni, tradū-

Hieron. ad Oceanum. tur in reprobam mentem, & in omnem iniuſtitiā. Ingreditur enim unà cum uino, malitia, ſcortatio,

contentio, cædes. Ipſe Noë, iuſtus alioqui uir, ad unius horæ ebrietatem, nudauit femoralia ſua, quæ per ſexcentos annos contexerat. Detegit enim omne uitium ebrietas, & incendit: ubi poſſedit animum nimia uis uini, quicquid mali latebat, emergit. Non eſt animus in ſua poteſtate, ebrietate uictus. Quemadmodum muſto dolia ipſa rumpuntur. Cogita quas clades ediderit publica ebrietas. Hæc multorum annorum pertinacia bello defenſa mœnia patefecit. Hæc contumaciſſimos, & iugum recuſantes in alienum egit arbitrium. Hæc inuictas acies mero domuit. Alexandrum tot itinera, tot prælia, tot hyemes, per quas uicta temporum locorumq; difficultate, tranſierat, tot flumina ex ignoto cadentia, tot maria tutum dimiſerunt, intemperantia bibendi, & ille Herculaneus, & fatalis ſcyphus contudit. M. Antonium magnum uirum, & ingenij nobilis, quæ alia res perdidit, & in externos mores, ac uicia traiecit, quàm ebrietas? Cleopatra inter epulas & luxus regales proſcriptorum manus & ora recognouit, & uino grauis, tamen ſitiuit ſanguinem. Sed interdum euenit, ut bonus Princeps tempori nonnihil inſeruire ſtudendo, nolens, uolens, paulo plus æquo largius bibat. Quod faciens illius meminerit, qui dicit: Maximè caueas à potādi conſuetudine. Quod ſi unquam tulerit tempus, ſurge ante ebrietatem. Quum enim

Sen. 12. ep. epi. 18.

Iſoc. ad Demonicum.

mens

*mens fuerit à uino corrupta, patitur idem quod cur-
rus, qui aurigas ſuos effuderunt. Illi enim nullo or-
dine feruntur, aberrando ſine rectore. Animus ſic
multum offendit, ſubuerſa ratione. Item, ſi coactus*
Eccle, 31. *inquit, fueris in edendo multum, ſurge è medio, &
uome, & refrigerabit te, & non adduces corpori*
Dio. Laer. lib. 1. *tuo infirmitatem,* Rectè Anacharſis Scytha, Vitē
*ferre dicebat tres botros: Primum uoluptatis, alte-
rum ebrietatis, tertium moleſtiæ.* Sentiens parcum
uini uſum, & ſalubrem, & iucundum eſſe: Largiſſi-
mum parere rixas, cædes, ac morbos. Simile huic,
Beroal. in ebrioſo. *quod alius dixit: Primam craterem pertinere ad ſi-
tim, Alteram ad uoluptatem, Tertiam ad ebrieta-
tem, Quartam ad inſaniam.* Quòd ſi quartum po-
*culum facit potores inſanos, quid quater quaterna,
quid quater dena pocula efficient?* Nonne ſupra o-
mnem inſaniam reddent inſaniſſimos?

DE LVSV PRINCIPIS.

Eccle. 31. *Quoniam triſtitia multos occidit, & non eſt utilitas in illa,* Princeps Chriſtianus iucundis & ho-
*neſtis luſuum illectationibus exhauſtum negocijs animum non re-
mittere, ſed demulcere poterit, ut recreatis uiribus, rerum ſuarum melius ſatagere poſſit.* Nam

Quòd

Quod caret alterna requie, durabile non eſt. Ergo
Interpone tuis interdum gaudia curis.
Vt poßis animo quemuis ſufferre laborem.

Hoc eſt, Animus ſerijs fatigatus negocijs aliquando relaxandus eſt, honeſtis ac moderatis uoluptatibus, ut redintegratis uiribus, ad ferendos labores ſufficiat. Hinc Amaſis Aegypti Rex ab amicis reprehenſus, quòd perfunctus negocijs forenſibus potaret, omniq; uoluptatum genere ſolueretur, reſpõdit: Qui arcus habent, eos non intendere, niſi cum opus eſt, quos ſi ſemper intendant, rumpendos eſſe. ac ne tum quidem fore uſui, cum exigit uſus. Ita qui nulla relaxatione curas ſuas ſoluunt, aut mente captos, aut corpore malè adfectos euadere. Danda eſt igitur remißio animis, meliores acrioresq; requieti ſurgent. Vt fertilibus agris non eſt imperandũ, citò enim exhauriet illos nunquam intermiſſa fœcunditas. Ita animorũ impetus aßiduus labor franget, Vires recipient paululum reſoluti & remißi. Atqui ludo & ioco licet uti, ſed ſicut ſomno, & quietibus cæteris, tum quum grauibus ſerijſque rebus ſatisfecerimus: ſed ubique ſeruato, quod πρέπον appellant, decoro, atque optima uirtutum mediocritate, idq; duas propter rationes. Eraſ. 6. ap Sen. de uit. tranquilli. Cic. 1. offi.

PRIOR, *Ne ex perpetua ludendi conſuetudine inſatiabilem, id aßiduò faciẽdi libidinem hauriat. Etenim ſi bonarum (ut inquit Seneca) rerum nimia*

nimia conſuetudo peßima, et ludendi peßima. Qua re Plato conſpicatus adoleſcentem talorum ludo propenſius intentum, acerbius increpauit. Qui cũ dixiſſet: Sic obiurgas ob rem paruam? At paruum non eſt, inquit, adſueſcere. Vel ut alij: Cum adoleſcens ille ludens aleam ſeſe purgaret, pro puſillis, inquiens, ludum habeo. Reſpondit Plato: Puſillum quidem nunc eſt, cæterum mox uehementißimum ſuſcitabit. Nam ex parua ludendi conſuetudine, ſæpenumero cò rapiuntur, ut inueterato ludendi ſtudio capti, perdant oppida, ciuitates, arces, & in ſummum ſubditos omnes diſcrimen turpiter abducant. Ludendi igitur quidam modus retinendus eſt, ut ne nimis omnia profundamus, elatique uoluptate in aliquam turpitudinem dilabamur.

Plut. in uit. Platonis.

Cice. 1. off.

ALTERA, *Quoniam feruida nimis ludendi pertinacitas turbare ſenſus, et crabrones (quod aiunt) irritare ſolet, ac iram liteſque concitare, bonus Princeps exercitijs animum laxandi moderatis conſueſcet uti. Non enim eſt opus accerſere ludendo mala, quæ (iuxta prouerbium) adſunt ultro. Quod igitur honeſtæ uoluptati conceditur, non in prauum detorquebit abuſum. Quem Alexander olim Magnus ferre non potuit, qui multauit ex amicis quoſdam, quòd in ludo aleæ ſenſiſſet eos non ludere. Siquidem multi ſunt, qui in ludis uelut in rebus maximè ſerijs uerſantur, quod nõ eſt*

Plu. in apo.

ludere, ſed negociari potius.

DE VOLVPTATE Principis.

Q Vinque ſunt hominum ſenſus, quos Græci αἰσθήσεις *appellant: guſtus, tactus, odoratus, uiſus, auditus. Quorum guſtus, & tactus uoluptates, hoc eſt, in cibos ac Venerem, libidines, prodigæ, ſolæ ſunt hominibus communes cum beſtijs, & idcirco pecorum ferorumq́; animalium numero habetur, quiſquis eſt his beluinis, atque ferinis uoluptatibus præuinctus: Cæteræ ex tribus alijs ſenſibus proficiſcentes, hominum eſſe tantum propriæ uidentur. Quare primis duabus qui ſe dediderunt, grauiſſimi uicij uocabulis Græci appellant* ἀκολάστους, *uel* ἀκρατεῖς. *Nos eos uel incontinentes dicimus, uel intemperantes. In quorum numero Philoxenus ſummum bonum in uoluptate guſtus collocans,* γεράνου λάρυγγα εὔχετο ἔχειν, *Hoc eſt, gruis collum à dijs immortalibus ſibi dari optabat, ut uidelicet diutius illa uoluptate bibendi, edendiq́; frueretur.* ITEM, C. *Tyberius Nero tertius Cæſarũ, nouũ inſtituit officium, quod à uoluptatib. dicebatur, qui propter nimiam uini auiditatem pro Tyberio Biberius, pro Claudius, Caldius, pro Nerone Mero uocitabatur*

Gel.19.c,2

Ex Sueton.

qui

qui noctem continuumq; biduum epulando, bibendoq; conſumpſit.

Gel. 9. ca. 1 ITEM, Rex Xerxes opum regiarum oſtentatione eximia, eouſque luxuria gaudens, ut edicto præmium ei proponeret, qui nouum uoluptatis genus reperiſſet. Horum diſcipuli ſunt, qui ſtulti in libro Sapientiæ loquuntur: Exiguum eſt tempus ui-
Sapi. 2. tæ noſtræ, Extinctus cinis erit corpus noſtrum, & ſpiritus diffundetur tanquã mollis aer. Nomen noſtrum obliuionem accipiet. Venite ergo, et fruamur bonis quæ ſunt, & utamur creatura tanquam in iuuentute celeriter, Vino precioſo & unguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis, antequam marceſcant, nullum pratũ ſit, quod nõ pertranſeat luxuria noſtra. Nemo exors ſit luxuriæ noſtræ. Vbiq; relinquamus ſigna lætitiæ, quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors noſtra. Opprimamus pauperem iuſtum, et non parcamus uiduæ, nec reuereamur canos multi temporis. Sit fortitudo noſtra lex iniuſtitiæ. Quod infirmum eſt, inutile inuenitur. Circumueniamus iuſtum, quoniam nobis eſt inutilis, et contrarius operibus noſtris, & improperat nobis peccata noſtra, & diffamat in nos peccata diſciplinæ noſtræ. Sed iſtos malos Duces non imitabitur Chriſtianus Princeps, beluinis iſtis uoluptatibus minimè addictus, maximè cum in turpiſsimam ſeruitutem atque

ſummum

ſummum contemptum præclaros uiros ſoleant ad ducere. Honeſtas *autem ac ſe dignas (de quibus paulo pòſt dicetur) uoluptates, amplexabitur.* So*crates aiebat eſſe turpe, ſi quis ſua ſponte ſeruiens uoluptatibus, talem ſe faceret, quales nemo domi uellet habere ſeruos.* T*alibus autem nullam ſalutis ſpem reliquam eſſe, niſi ſi pro eis deos comprecarentur alij, ut bonos dominos nanciſci poſſent, quando prorſum decretum erat ſeruire,* Exiſtima*bat autem nullos fœdiorem miſerioremq; ſeruire ſeruitutem, quàm qui & animo & corpore ſeruirent uoluptatibus.* Q*uorum nemo liberis hominibus rectè poterit imperare, niſi primum ſuis cupiditatibus imperauerit, libidines refrenauerit, ac uoluptates ſpreuerit.* Q*uippe tunc incipiet alijs imperare, quum ipſe improbiſſimis dominis parere deſierit.* Dum *uerò his obediet, non modò* Impe*rator, ſed liber quidem non habendus erit.* Duæ *potiſſimum res ſunt, quæ ſubuertunt imperia:* Odium, *& contemptus.* Odio *opponitur beneuolentia, cõtemptui autoritas.* Itaq; Principis *partes erunt, diligenter obſeruare, quibus hæc parentur, illa uitentur.* Odium *conflatur ſæuicia, uiolentia, contumelijs, moroſitate, difficultate, rapacitate.* Beneuo*lentia multitudinis conciliatur clementia, comitate, æquitate, ciuilitate, benignitate, de quibus ſuprà dixi, paulo pòſt plura.* Contemptus *autem*

Era. 3. ap.

Cic. in par.

Ari. in po.

potiſsimum contrahitur, ſtudio uoluptatum, libidinis, uinolentiæ, comeſſationum, aleæ, morionum, ſcurrarum. Tum autem ſtultitia, ſocordiaq;. Autoritas autem paratur his diuerſis rebus, nimirum prudentia, integritate, temperantia, ſobrietate, & uigilantia. His igitur rebus ſeſe commendet Princeps, qui uerè cupiat autoritate pollere apud ſuos: contemnat ante omnia pecuinas uoluptates, quas etiam Ethnici, ut fœdas, atque turpes ſpreuiſ-
Gell. 9. c. 5. ſe collaudamur. Antiſthenes Socraticus, Voluptatem ſummum malum dixit, eius hoc uerbum eſt: μανείην μᾶλλον ἢ ἡσθείην. Inſanirē potius, quàm oblectarer. Diuinè Plato, eſcam malorum uoluptatem appellat, quòd ea homines capiantur ut piſces hamo. Quare rex olim Ageſilaus inuicti pe-
Plut. in ap. ctoris aduerſus uoluptates fuit, Qui cum per Thaſiorum copia rerum abundantium, & delitijs addictiorum agros, cum exercitu proficiſceretur, Thaſij honoris gratiá miſerunt farinas, anſeres, bellaria, liba ex melle condita, & item omnis generis alia maximi pretij, cum eſculenta, tum poculenta: At ille præter farinas nihil accepit, reliqua domū referri iuſsit ab ijs, qui attulerant, tanquā ſibi ſuisq; prorſus inutilia. Cæterū cum illi precibus & obteſtationibus urgerent omnino, ut acciperet xenia, iuſsit ea inter Helotes diſtribui, id erat apud Lacedæmonios (ut ſuprà dixi) mancipiorum ge-

nus

tus. Eius facti cauſam ſciſcitantibus, reſpondit: Non decere, qui uirtutis ac fortitudinis ſtudio tenerentur, id genus delitias, cupediasq́; recipere, propterea quòd iſtiuſmodi res, quibus inescarentur in genio ſeruili nati, oporteret à liberis procul abeſſe, ſapienter oſtendens, nihil eſſe ſeruilius abiectiusq́; quàm gulæ uentrisq́; uoluptatibus obnoxium uiuere.

Alexander ille Magnus exquiſitorum ciborum ita fuit abſtinens, ut ſæpenumero quum cariſſima ad eum ex mari obſonia, aut piſces deferrentur, eis inter amicos partitis, nihil ſibi reliquum faceret. Et quum Regina Carum Adas illud haberet ſtudio ut aſſiduò mitteret Alexandro obſonia, bellariaſque, per talium rerum architectos coquosq́; magna arte parata, Alexander ait: Seipſum habere meliores obſoniorum artifices, ad prandium quidem nocturnũ iter, ad cœnam uerò tenue prãdium. Plut. in uit. Era. 4. ap

IDEM Lectum ingreſſus excuſſis accuratè pallijs, dicere ſolebat: Nunquid hic delicatũ aut ſuperfluum mater addidit? Adeò abhorrebat à muliebribus delitijs atq; uoluptatib. quæ uiros emollire, effœminare atq; perdere ſolẽt. Documẽto ſit Annibal, qui in hyberna Capuã (quæ prona ſemper in luxuriã ciuitas fuit) conceſſit, ubi partẽ maiorẽ hyemis exercitũ in tectis habuerat, aduerſus oĩa humana mala, ſæpius ac diu durantem, bonis inexpertũ,

atq; inſuetnm. Itaque quos nulla mali uicerat uis, perdidere nimia bona, ac uoluptates immodicæ. Quare Valerius lib. 4. capite tertio. Quæ urbs, inquit, uoluptati plurimum tribuit, imperium maximum amiſit, quæ labore delectata eſt, occupauit, Olim Mileſij luxu diffluentes, eiecerunt è ciuitate Hermodorum uirum clariſſimum, quia frugalitatis & modeſtiæ erat amator: Dixerunt enim: Nemo apud nos frugi ſit, Hinc uulgatum prouerbium: πάλαι ποτ᾽ ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι. Olim fortes fuere Mileſij, tanquam luxu & nequitia omne robur uirilitatis perdidiſſent. Etenim uix ulla re facilius humanæ uirtutis robur expugnari poterit, quàm uoluptatum lenocinijs. Vnde Phalaris cũ Leontinos uiciſſet, ad compotationes ac uoluptates reiecit, ut illis exantlati, rebellionem parare non poſſent, Nam occupatus uoluptate, quomodo reſiſtet labori ac periculo, & egeſtati, & tot humanam uitam circumſtrepentibus minis? Quomodo conſpectum mortis, quomodo doloris feret? Quomodo mundi fragores, & acerrimorum hoſtium, tam molli aduerſario uictus? Voluptates igitur iſtæ plebeiæ atq; beluinæ, adeò non ſunt dignæ Principe, & Chriſtiano Principe, ut uix hominem deceant. Quapropter cum uoluptates multæ ſint, ac multifariæ, aliæ honeſtæ, aliæ turpes. Alia uoluptas equi, alia canis, alia hominis: conſiderabit

Cic. 5. Tuſ. quæſt.

Sen. de uita beata.

Prin

Princeps, & amplectetur, ſe dignum uoluptatis genus, quod ſyncerum ac perpetuum, quod in omnem uſq; uitam Heroi *perduret.* Hoc *gaudium eſt, quod ab honeſtis animi dotibus, non à beluinis iſtis uoluptatibus profluit.* Hoc *uerò perfundetur gaudio, ſi ueram in cognitionem* Dei *peruenerit, ſi uitam omnem in* Dei *timore, quod ſapientiæ principium exegerit, ac indies exigat, ſi denique didicerit cauſas cognoſcere rerum:*

Quid ſumus, aut quidnã uicturi gignimur, ordo
Quis datus, aut metæ quã mollis flexus, et unde, Per. ſa. 5.
Quis modus argẽto, quid fas optare, quid aſper
Vtile nũmus habet, patriæ, charisq́; propinquis
Quantum elargiri deceat. Quem te Deus *eſſe*
Iuſſit, et humana qua parte locatus es in re.

Summo erit oblectamento, quòd ita ſuum imperiũ adminiſtrarit, ut ueneretur, et ametur ab omnibus ſuis, non aliter ac bonus pater à ſuis filijs, non habeatur odio, nec metuatur ut prædo, uel tyrannus.

Voluptatem ſummam adferet, quòd Rempublicam *ſuam, bonis legibus ac pijs artibus ita curarit inſtitui, ut ubique piè atque ſanctè uiuatur, ut quod diuus* Paulus *de* Philippenſibus *ac* Theſſalonicenſibus *olim protulit, uerè de ſubditis dicere poſsit:* Vos *gaudium, & gloria mea. Quum apud ſe recolet, hoc bellum prudenter effugi,* Be- Eraſm. in prin. inſti.

ne ſeditionem illam, quàm minimo ſanguine compe
Eraſmus in ſcui. Illo uiro ad Magiſtratum aſcito, probè con-
prin.inſtit. ſulut Reipublicæ, meoque nomini: ſi uerus Princeps
eſt, mirum ni ingentem animo ſenciet uoluptatem.
Atque ea demum uoluptas materiam ſibiÿpſi quo-
tidie ſuppeditabit, ut plebeias illas oblectatiúculas
uili popello relinquet. Breuiter, lætitia delibu-
tum incredibili reddet, dulcis & iucunda, rerum
feliciter factarum aut procedentiũ memoria, quòd
pecuniis ſubinde uoluptatibus uitæ tædium non fe-
fellerit, nec primos annos inter Aßentatores et mu
lierculas, in alea, choreis, uenatu conſumpſerit, ſed
honeſtis diſciplinis imbutus exercuerit ea, quæ ad
utilitatẽ atque ſalutem Reipublicæ pertinuerint:
atque adeò, ut ne futurus ſit, cui uel ullam iure con
querendi occaſionem præbuerit, ſed poſt mortem
plures exorituri, qui nomen eius æternis ſint euec-
turi laudibus. Sic moriturus Pericles hoc nomi
Plu.in apo. ne ſibi gratulabatur, quòd ipſius cauſa nullus Athe
nienſium pullam ueſtem induißet. Si-
gnificans ſe nulli cauſam mortis
fuiſſe, nec ulli diem ab ipſo
capitis dictum.

DE CANTV ET DVL-cedine Muſices.

Aurium

AVrium moderata, quam cantus & fides efficiunt, uoluptate Chriſtia-
nus Princeps oblectari poterit. Et enim uires publicis negociorum flu-
ctibus obrutas & exhauſtas refi-
cit, & ad res obeundas reddit animos alacriores,
ſuauis & pia modulatio. Quare Pythagoricis o- Quin.li.9.
lim moris fuit, animos ad lyram excitare, quo eſ- capite 4.
ſent ad agendum erectiores, & cum ſomnum pete-
rent, ad eandem prius lenire mentes, ut ſi quid fuiſ
ſet turbidarum cogitationum componerent. Quip Ex dialog.
pe uoluptate aurium caſtè ac ſobriè delectari, hu- Petrar.
manitas quædam: capi autem, & molliter inuiſca
ri, uanitas multa eſt. Certè, ut in fabricatione auri
ſignum eſt ſmaragdi, ſic numerus Muſicorum in iu Eccle.40.
cundo & moderato uino. Vinum quidem & Muſi
ca lætificant cor, ſed ſuper utraq; dilectio ſapien-
tiæ. Huc quicquid ſapiens Princeps egerit, ſpecta-
bit, & uelut in ſcopum diriget omnia, paratior uo
ces adflictorũ ac gemitus oppreſſorũ ſubditorum
ſæpius audire, quàm molles & obſcœnas cantorum
uinoſorum cantilenas. Sextus olim Nero, quod
ſtultum penitusque ridiculum fuit, cantandi, et ſal
tandi fuit ſtudioſiſſimus. Hic nocte illa, quæ ſibi
uitæ ultima, mundo autem uel modicum reſpiran
di prima fuit, inter querelas, quas uicina mors
& præſens metus, dolorque dictitabant, illud

crebrius, atque mirabilius defleuit, non quòd tantus Princeps, ſed quòd tantus Muſicus periret.

Era.ap.4. *Philippus Macedonum Rex, quum audiſſet filium ſuum Alexandrum quodam in loco ſcitè ceciniſſe, ciuiliter obiurgauit, dicens: Non te tui pudet, qui noris tam bellè canere? Significans alias artes eſſe Rege digniores.*

DE SPECTACVLIS ET muneribus publicis ædendis.

SPectacula æditurus Chriſtianus Princeps, cōſiderabit, an ulla Reipublicæ commoditas inde ſit promanatura, poſtmodum curabit, ne luxurie, aut ſuperbia delinquat. Non imitabitur Ethnicos, qui luxus atque faſtus oſtentandi cauſa, maximam ſæpenumero pecuniæ uim, in uaniſſima ſpectaculorum genera profuderunt. Quippe, non facile dictu, quanto publici cenſus impendio, quantaque inſaniæ proxima ducum cura, quanto demum populi ſtudio & labore conſtiterint iſtæ damnoſæ delectationes. Adde illam apparatus ſumptuoſi comparandi, & ædificandi luxuriem, exemplo quidem approbato carentem, ſed imitatione non carituram. Furorē uincunt ſequentium furores. Oſtentationem ſuperat oſtentatio ſu

Petr.lib.1, dial.20.

perbio

perbior. Profuſionem, faſtuoſior profuſio: ut de rebus inutiliter perdendis, commune ſæpius uideri poßit inauſpicatum certamen ſuſceptum. Atqui bonus Princeps, in campo gloriam oſtendendi, nõ de opibus, non de dignitate, non de potentia, ſed de ſapientia atq; uirtute contendet, idq́; eo animo, non ut cuiuſquam famæ obſtrepat, ſed ut alienæ laudis æmulatio ſit ſibi calcar ad ueram gloriam. Nullæ ibi ſint penitus partes inuidiæ, ſed uirtutis. Sic Cato non diuitijs cum diuite, neque factione cum factioſo, ſed cum ſtrennuo uirtute, cum modeſto pudore, cum innocente abſtinentia certabat. Et Taxiles unus è numero Regum Indiæ, occurrens Alexandro, ſic illum affatus eſt: Prouoco te, inquit, non ad pugnam, neq; ad bellum, ſed ad aliud certaminis genus. Si inferior es, à nobis accipe beneficium. Sin ſuperior, nobis benefacito Cui Alexander. Atqui, inquit, ob hoc ipſum inter nos certandum eſt, uter benefaciendo ſuperet alterum. Et humaniſsimè complexus illum, non ſolum non ſpoliauit ditione, ſed auxit etiam. Plu. in uit. Alexandr.

DE VIRIDARIIS
principum.

VIridariorum amœnitas, honeſtã bono Principi uoluptatem afferre poteſt, ſed malum ſi ad incontinentiam ac laſciuiam impulerit.

Ex Petra. dialog. *Non locis ergo ſed animo benè compoſito, atque ſyncero gaudendum erit, ſi talis obtigit, qui benè locis omnibus uti norit.* Etenim *non in locis iucundis, nec in rebus externis omnibus uerum gaudium eſt, ſed in mente ſana, atq; pio corde.* Cùm decoris igitur Heros uiretis ſpaciabitur, *aut florentibus nemoribus uagabitur, referet, quænam curæ in eius pectore ſpacientur, aut reſultent.* Turpe fuerit pulchris in locis, turpem animum habere, & diuinum decorem uitijs conſpurcare. Multi horridis in rupibus ſanctiſsimi floruere uiri. Contrà pulcherrimis in pratis multi potentes nebulones, & ſe, & decori loci religionem adulterijs homicidijsq; contaminauerunt. Secretum Tyberij Cæſaris uiretum, & ſeceſſum Capreæ quis ignorat? At pudet referre, quibus probris hircinus ille ſenex infecerit ipſa ſepoſita loca. Quis non legit apud Curtium, amœniſsimos nemorum receſſus, & uireta illa Medorum manu conſita, Regum ac ſatraparum curam, & præcipuam, ut perhibent uoluptatem? Atqui in illis, iuſſu ebrij ac ueſani adoleſcentis Regis, interfectus eſt Parmenio clarus ſenex, acer conſilio, manu ſtrennuus, charus Principibus. Quis non nouit Caietæ littoris flexum illum quo nullus ſub cœlo pulchrior: illic iuſſu temulenti, & crudelis Antonij occiſus eſt Cicero.

Q. Curti. lib. 7.

DE

DE CHOREIS ATque tripudijs.

Petr. lib. 1. dial. 24.

HIc ludus multorum dedecorũ cauſa fuit. Sæpe ibi matrona diu ſeruatum decus perdidit: Sæpe infelix uirguncula didicit, quod melius ignoraſſet, Non tam ibi delectatio præſens, quàm ſperatæ delectationis auſpicium, ac Veneris præludium, urbanitatis ſpecie: liberæ ibi manus, liberi oculi, liberæ uolant uoces, tubarum clangor, concurſatio & puluis, & quæ ſæpiſſime choreis additur, hoſtis pudicitiæ, & amica ſcelerum, nox ipſa. Hæc ſunt quæ timorem ac pudorem pellunt, hi ſunt libidinum ſtimuli, hæc laxamenta licentiæ. Ex cantu dulcedo aliqua, & ſæpe utilis ac ſancta percipitur, ex choreis nihil unquam niſi libidinoſum, ac inane ſpectaculum honeſtis inuiſum oculis, uiro indignum. Bonis igitur Heroibus adoleſcentibus tripudiare uolentibus, ea lex ſit, ut modeſtiſſimè choreis utantur, ac rariſſimè, ne quid ulla in re molle uel fœmineum agant: ſed ubique non ſuis etiam in finibus uirilis rigor, ac dignitas emineat. Sitq; tripudium, uel quiſquis erit is ludus, fatigati animi relaxatio, & exercitium corporis, non uoluptas eneruatrix mentium. Breuiter, ſi penitus animis inſederit illud Lyricum; Nunc eſt bibendum, nunc pede libero.

Hor.1.od. *libero pulſanda tellus.* Heroës morati ſic uinum bibant, ut Cato. Qui Reip. curis preſſum animum, uino leuare ſolitus fuit. Sic terram pede pulſent, ut Scipio, qui triumphale illud & militare corpus mouit ad numeros, non molliter ſe infringens, Seneca. de tranq. uit. ut nunc mos eſt, etiam inceſſu ipſo ultra muliebrē mollitiem fluentibus, ſed ut antiqui illi uiri ſolebant, inter luſum, ac feſta tempora, uirilem in morem tripudiare, non facturi detrimentum, etiam ſi ab hoſtibus ſuis ſpectarentur. Sed quid omnino eſt aliud apud Germanos atq; alios, in gyrum uolui, quàm excire uertiginem, & ſine termino ire inter locales ſeptem motus, Antè, retrò, dextrorſum, ſiniſtrorſum, ſurſum, deorſum, ac circuitum. Qui conſilio fideliore uoluerit uti, is uino parcius utetur, tripudijs abſtinebit.

DE VECTIGALIBVS, & exactionibus.

Er. in pan. ad Phil. re. PRincipes ac bonos Heroës, alij patriæ patres, alij deos tutelares uocarunt, Alij cuſtodes: ut hoc ſint patriæ quod canes gregi. Principes igitur boni licet glorioſas appellationes audiant, tamen ſe nihil aliud eſſe cogitabunt, quàm ut uocat Homerus: ποιμένα λαῶν, id eſt, Paſtorem populi, ſiue quemadmodum Plato

to φύλακα, id eſt, cuſtodem. Nihil autem minus conuenire in Principem, quàm quod in Agamemnonem dicit: δημοβόρους βασιλεύς qui gregem ſuum non ſolum deglubat, uerum & laniet. Cæterum ut inter greges ac paſtores mutua commoditatis eſt ac officij ratio: ita mutuũ inter Principem & populum commertium. Principi populus cenſum debet, debet obſequium, debet honorẽ. Populo uiciſsim Princeps debet clementiam, atq; uigilantiam. Cum exigit igitur uectigal à ſuis ueluti debitum, faciat prius excutiat ſemetipſum, num illis officij ſui uectigal perſoluerit. At Princeps qui nihil aliud cogitat, nihil aliud agit, niſi ut quamplurimum pecuniarum à ciuibus extorqueat, ut nummorum uim, quantam poteſt maximam irretiat legibus, ut quàm plurimo uendat magiſtratus & officia: quæſo utrum is Princeps dicendus eſt, an negociator, an, ut uerius dicã, prædo? Veruntamẽ accidit aliquoties, ut bonus Princeps in ſummis rerum periculis, ad patriæ defenſionẽ, & iniurias à ſubditis auertendas, atq; propulſandas, pecunijs opus habeat, ac præſidijs. In hoc extremo rerum diſcrimine, & urgente, aduerſum quam, ne dij quidem (ut prouerbio dicitur) reſtiterint, neceſsitate, nemo tam præfractus, aut iniquus fuerit, qui non libenter bono ſuo Principi ſuppetias tulerit, cum in hoc grauiſsimo caſu, nec ſacris

Er. in prin. inſtit.

cris

cris etiam rebus parci debeat. Sic temporibus D. Auguſtini, quibus religio Chriſtiana uehementer oppugnabatur, ad redemptionem captiuorum, ſacra Eccleſiæ uaſa aurea & argentea diſtracta legimus. Sategit enim uir Deo plenus & clarus Epiſcopus, nomine Deo gratias, uniuerſa miniſterij uaſa, aurea uel argentea diſtrahere, & libertatem de ſeruitute barbarica liberare, ut & coniugia fœderata manerent, & pignora genitoribus redderentur. Et quia loca non ſufficiebant ad capiendam multitudinem tantam, Baſilicas duas nominatas & amplas, Fauſti & Varij, cum lectulis atque ſtraminibus deputauit. At ſunt quidam, qui nihil aliud agant apud Principes, quàm ut ſub inde nouis titulis repertis, quàm plurimum emungatur à populo, ac tum ſe principum rebus probè conſuluiſſe credunt, perinde quaſi hoſtes ſint ſuorum ciuium. Atqui hos qui libenter audit, is ſciat ſe à Principis uocabulo plurimum abeſſe, & hoc qui faciunt, paruam à Deo, atq; hominibus gratiam inire. Vincit omnem eloquentiam quorundam rapacitas. Nihil eſt rerum, unde non aliquid exprimant emolumenti. Nec modus eſt, nec finis, quotidie nouas exigendi uias excogitant. Et quicquid ſemel inuaſit, per occaſionem temporis, id mordicus retinent. Hæc per ſe ſatis odioſa, dum per inſolentes miniſtros odioſius exercentur, non

mediocrem

Victor ep. de perſecu. Aphricæ.

Er. in prin. inſtitut.

Er. in pro. A mortuo. tribut. exi.

mediocrem inuidiam conciliant Principibus. Sed nihil ſeſe indignū exiſtimant unde colligatur emolumentum, hoc eſt, unde fames accreſcat tenuibus, & procerum, uel prædonum magis luxuries alatur. Neq; deſunt, qui è nocentum facinoribus haud mediocrem faciant quæſtum, legibus ſeu retibus utentes. Iam quis eſt magiſtratus, quod officium, quæ præfectura, quæ non ematur apud complures? Deniq; cum hæc tam multa non poßint explere pertuſum dolium, hoc eſt, Principum fiſcum, bellum prætexitur, colludunt duces, populus infelix ad medullas uſq; exugitur, perinde quaſi principatus nihil aliud ſit, quàm ingens negociatio. Sed Principis titulo digni ſunt, non qui Remp. ſibi, ſed ſe Reip. dicant. Etenim qui ſibi egerit imperium, & omnia ſuis metitur commodis, is non refert quibus ornetur titulis, certè tyrannus eſt, non Princeps. Vt autem nulla pulchrior appellatio, quàm Princeps: ita nulla inuiſior, & omnium ſenſibus execratior, quàm tyranni. Quanam igitur fronte ſibi Principis titulum uendicant, qui paucos, & eos ſceleratißimos, è ſuorum numero deligunt, per quos arte repertis prætextibus, & ſubinde nouatis titulis, populi uires ſimul & opes exhauriunt, in ſuum conuertunt fiſcum, ſiue quod inclementer extorſerunt, aut prodigunt nequiter in uoluptatibus, aut inſumunt crudeliter in bellis: & ut Er. in pri. inſtitu.

quiſque

quiſque in his maximè ueteratorem agere poteſt, ita plurimi faciunt, perinde quaſi Princeps hoſtis ſit populi, non pater, ut is præcipue uideatur Principis rebus conſulere, qui commodis populi quàm maximè officiat. Sed ut paterfamilias ſuis bonis accreuiſſe putat, quicquid ulli ſuorum obtigerit emolumenti: ita qui uerè Principis animo præditus eſt, in ſuo fiſco putat eſſe, quicquid uſquam ciues poßident, quos ſic habet charitate ſibi deuinctos, ac deditos, ut nihil uereantur, uel uitam impendere Principi ſuo, non modò pecuniam. Refert in Politicis Ariſtoteles in nonnullis oligarchijs hunc fuiſſe morem, ut ulturi magiſtratum, conceptis uerbis iurarent in hunc modum: Plebem odio proſequar, & pro uirili adnitar, ut illi ſit malè. At Princeps Chriſtianus initurus magiſtratus, longè diuerſa iurabit ſuis. Et tamen audimus quoſdam tales eſſe erga populum, quaſi iuxta morem illum barbaricum iuraſſent, ſe populi rebus, modis omnibus hoſtes fore. Planè tyrannidem ſapit, quoties tum optimè eſt Principi, quoties populo eſt peßimè: & alterius felicitas ex alterius creſcit calamitate. Perinde quaſi paterfamilias id agat, ut ſuorum malis ipſe ditior reddatur, ac potentior. Qui ſibi Principis titulum uolet aſſerere, & inuiſum tyranni nomen cupiet effugere, non terroribus, ſed benefactis id ſibi uindicet oportet.

Neq;

Neq; enim refert uel ab aſſentatoribus, uel ab oppreßis appellari Principem, appellari Patrem patriæ, ſi re ipſa fuerit tyrannus. Et ſi maximè illi aduletur ſua ætas, at non aſſentabitur poſteritas. Vides formidabilium olim Regum, quos uiuos nemo, uel nutu audebat offendere, quanto odio poſteri proſequantur, quanta libertate deteſtentur ipſa etiam nomina. Grauiter à Seneca ſcriptum eſt, eodem loco, quo ponimus latrones, ac piratas, ponendos eſſe Reges, latronum ac piratarum habentes animum. Hic enim ſolus Regem à Tyranno diſtinguit, non titulus. Si quis Principem tyrannum, aut prædonem appellet, nonne uehementer commouebitur, & atrocia parabit ſupplicia? & meritò. Eſt enim atrox nec ullo pacto ferenda contumelia. At illud mihi iam cogites, quanto contumelioſior eſt in ſeipſum, qui uolens talis eſt, quẽ ille prædicat. Nam grauius eſt eſſe furem, quàm dici. Et atrocius eſt uitiare uirginem, quam uitiũ exprobrare. Vt benè Princeps audiat, id certißima conſequetur uia, ſi qualem ſe cupit prædicari, talem ſemetipſum exhibeat. Vt Auguſtus qui diligenter curaſſe legitur ne à populo inſtar tyranni haberetur, atq; timeretur. Non eſt uera laus, quæ extorquetur metu, aut tribuitur ab adulatoribus. Et malè agitur cum fama Principis, ſi huius præſidium in ſilentio minis indicto ſitum eſt. Iam ut

maximè præſens ſileat ætas, certè loquetur (ut dixi) poſteritas. Quanquam quis unquam tam formidabilis fuit tyrannus, ut omnium linguas cohibere potuerit? Sit hoc perpetuum Principis decretum, abſq; maxima cauſa grauare uel lædere neminem, prodeſſe omnibus, præſertim ſuis, mala uel tolerare, uel mederi, prout iudicabit in rem præſentem expedire. Qui hunc animum nõ affert ad Remp. tyrannus eſt, non Princeps. Hoc igitur ſtudendum & in hoc excogitandæ rationes, ut ſubditi non uexentur, aut quàm poteſt minimum exigatur à populo. Quippe ſi quis excutiat ueterum annales, reperiet pleraſq; ſeditiones, ex immodicis exactionibus ortas fuiſſe. Proinde curandum erit bono Principi, ut quàm minimum irritentur hiſce rebus animi plebis. Maxima laus Principum, ſuis contentos eſſe, & gratuitò, ſi poterunt, imperare. Sublimius eſt Principis officium, quàm ut mercenarium eſſe deceat. Et bonus Princeps habet, quicquid ciues poßident amantes. Quapropter & Ethnici meliores olim principes, intelligentes nimijs exactionibus irritari & exaſperari ſubditos, diligenter curarunt, ne populi grauarentur, aut per ſuos officiarios expilarentur ſubditi. Verum

Ex Eraſ. *cum Reſpub. corpus quoddam ſit, ex uarijs membris compactum, in quorum numero ſint Principes ipſi licet eximij, ſemper ea moderatione ſunt*

uſi

eſt, ut omnibus ex æquo bene eſſet, non ut attenuatis cæteris, unum aut alterum uegetum ac ſaginatum euadat. Quòd ſi Princeps Reip. malis gaudet & alitur, neq; pars eſt Reip. neque Princeps, ſed prædo. Quare Veſpaſianus, ut ſupra citauimus apud Philoſtratum, rogat Apollonium Thyaneum (quem antiqui ut deum admirati ſunt) ut ipſum doceat, quæcunq; bonum Principem facere oportet: Cui Apollonius imprimis præcipit, diuitias illas eſſe fugiendas, quæ ex collatione tributorum, à gementibus hominibus proueniunt. Habeat igitur bonus Princeps in ore promptū, & in pectore cōditū illud Imperatoris Traiani, cuius ſuprà mentio facta, qui fiſcum Principis ſcitiſſimè lien em uocabat. Hic ab initio Procuratores habebat rapaces, qui prouinciales calumnijs expilabāt. Quorum unus fertur unumquenq; diuitum ſic conuenire ſolitus: Quid habes? Vnde habes? Hæc ubi dixerat, addebat tertium: Pone quod habes. Sed admonitus à Pompeia Plotina uxore, cohibuit eiuſmodi uexationes prouinciarum, addens uocem optimo iure laudatā: Fiſcum eſſe lienem, quòd eo creſcente, reliqui artus contabeſcant. Senſit optimus Princeps iniquum eſſe, ſic explere fiſcum unius, ut nihil habeāt ſubditi, præſertim cū boni Principis ſit, quicquid habet populus. Vnde M. Antonius Philoſophus Imperator, tributa uel uectigalia, ubi ne-

Beroal. de opt. ſtatu.

Er. S. apo.

Iul. Capit.

ceſſitas cogebat, remiſit. Dedit præterea curatoribus regionum ac uiarum poteſtatem, ut uel punirent, uel ad præfectum urbis puniendos remitterent, qui ultra uectigalia quicquam ab aliquo exegiſſent. Et Diuus Adrianus nolens ſubditos nouis exactionibus offendere, Romam ubi uenit, continuò per edictum condonauit omnia debita, ſiue ea pertinerent Regi, ſiue ad ærarium.

Ex Dione Caſſio.

ITEM: Tyberius Cæſar, præſidibus onerandas tributo prouincias ſuadentibus, ſcripſit: Boni paſtoris eſſe tondere pecus, non deglubere: hoc eſt, lanam, non pellem detrahere. Senſit Ethnicus Princeps, ſubditos pauperes nimijs extorſionibus non eſſe grauandos, aut perdendos, ſed miſeris relinquendum, quo uiuant: id auferentes, homicidas fore. Certè panis egentium uita pauperis eſt, qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt. Qui aufert in ſudore panem, quaſi qui occidit proximum ſuum.

Ex Sueto.

Eccle. 34.

Quapropter etiam atque etiam ſecum cogitet bonus Princeps, dum ſtudet augere ſuum ſatellitium, dum neptem, aut ſororem elocare, dum liberos omnes ſibi pares reddere, dum proceres ſuos locupletare, dum peregrinando opes ſuas gentibus oſtenare, quàm inhumanum ſit, ob hæc tot hominum millia domi cum uxoribus ac liberis fame necari, inuolui ære alieno, ad rerum omnium deſperationem adigi. Nec enim iſtos uel inter homines recen-

Er. in prin. inſtit.

ſuerim,

fuerim, nedum inter Principes, qui è pauperculis extorquent, quod turpiter perdant ſcortis, aut alea. Et huiuſmodi quoſdam audimus eſſe, qui hoc ius ſuum eſſe putent. Quare magis piè fecit Marcus Antonius Pius Imperator, Qui Procuratores ſuos modeſtè ſuſcipere tributa iuſsit, excedentes modum, rationem factorum ſuorum reddere præcepit, nec unquam lætatus eſt lucro, quo prouincialis oppreſſus eſt. Senſit tutiſsimam ſalutis ſuæ cuſtodiam, nulla quenquam ex ſubditis iniuria afficere. Et ut Solis partes ſunt illuſtrare radijs orbem, ita Principis egenorum miſereri. Porrò ijs clarior eſt Imperator, qui pius eſt. Ille namque cedit ſuccedenti nocti, hic autem rapacitati prauorum non concedit, indulgetur quicquam, ſed lumine ueritatis, iniquitatis occulta coarguit. Ex Iul. Ca. Aga. ad Iu.

Darius Xerxis pater, cum tributum indixiſſet ſubditis, accerſitos prouinciarum præfectos, percontatus eſt, cũ de alijs rebus, tum de tributis, eſſent ne grauia: cum illi reſpondiſſent, eſſe mediocria, iuſsit, ut ſinguli dimidium exigerent. Senſit tempore neceſsitatis mediocria extorquenda eſſe, pro pauperum fortunis atque conditionibus, non auariciæ, uel ambitionis impulſu. Sic enim nullus exigendi modus, uel finis eſſet: quandoquidem infinita eſt cupiditas, & ſemper urget ac intendit, quod cœpit, donec iuxta prouerbium uetus: nimiũ Er. im pri. inſtit.

tenſus rumpatur funiculus, & in ſeditionem demum erumpat uicta populi patientia, quæ res floꝛentiſsimis quondam imperijs exitium attulit.

Cum igitur Chriſtianus Princeps uideat Ethnicos clementer erga populum ſe geßiſſe, atque exactionibus abſtinuiſſe, ſemper adnitetur ſuos benigne magis ac ſapienter regere, quàm aßiduis exactionum generibus & abalinare & diſperdere, ne iuxta prouerbium, opera Siloſontis ampla regio, hoc eſt, ne malicioſam ſuam per auariciam incolæ nimium onerati, cogantur regionem ac ſolum natale deſerere. Cogitabit, quòd multò plus incommodi, quàm utilitatis ſoleat ab exactionibus nimijs proficiſci. Inde enim inuidiæ, atq; ſimultatis plurimum. Sed admodum parum durantis emolumenti ſibi contrahunt Heroës, raro locupletes emunctionibus inopum redditi. Id qui cupiat agnoſcere, recenſeat quanto minus proaui ſui receperint, & quanto beneficentiores fuerint, quantoq; magis rebus omnibus abundarint: contrà quòd bona pars horum, inter digitos exigentium, & recipientium dilabatur, & minima pars redeat ad ipſum Principem, & ſi redeat, protinus euaneſcat. Verum ſi aulicorum nonnulli dixerint: Scriptum eſt: Illuſtriſsime Princeps: Reddite quæ ſunt Cæ-

Math. 22. ſaris Cæſari.

ITEM: Ne ſimus offendiculo, profectus ad

marc

mare, mitte hamum, & eum piſcem, qui prodie- Math. 17.
rit primus, tolle, & operto ore illius inuenies ſta-
terem, acceptum eum da illis pro me & te.

ITEM. *Exijt decretum à Cæſare, ut cenſere-* Lucæ. 2.
tur totus orbis. Aſcendit autem & Ioſeph, cum
Maria.

ITEM: *Reddite omnibus quod debetur, cui tributum, tributum: cui uectigal, uectigal. Quibus planum factum eſt, te ſalua conſcientia poſſe, tuis à ſubditis quicquid libuerit extorquere, & Themiſtoclis etiam exemplum imitari. Qui, cum apud Andrum argentum exigeret: Duos, inquit, ad uos adduco deos, Vim & ſuaſionem. Significans ſi minus impetraret ſuadendo, ſe ui erepturum. At illi reſponderunt, Apud ſe quoque duas magnas eſſe deas: Inopiam & impoßibilitatem, per quas non liceret dare, quod petebat. Atqui Chriſtianus Princeps non facile uerbis aſſentatorum, quibus inſtigari uideatur ad onerandos pauperes, acquieſcet: ſed animo reuoluet Auguſtum Cæſarem, atque alios, quos in nouo teſtamento legerit heroës potentes, Ethnicos homines fuiſſe, iam indigniſſimos imitatu, quibus tum noui Chriſtiani libenter omnia ſua (quod adhuc hodie, ſi neceßitas ingens requiſiuerit, Chriſtiani dubio procul intrepidè facerent) impendiſſent, ut pace perfrui, & in religione ſuſcepta, tranquillam uitam exi-*

Hero. li. 8. Plu. in uit.

Eraſmi. in prim. inſti. gere potuiſſent. Secū diligenter expendet, Quicquid in Euangelicis, aut apoſtolicis literis de tolerandis dominis, de parendo præfectis, de honorandis Regibus, de pendendo tributo dictum eſt, id ad Ethnicos Principes eſſe referendum: quòd ea tempeſtate nondum eſſent Principes ulli Chriſtiani. Euangelium tolerari iubet impios magiſtratus, ne quid perturbetur ordo ciuitatis, modò ſuo fungantur officio, modò ne imperent impia. Honorem exigit Ethnicus princeps, Paulus honorem iubet dependi: uectigal exigit, uult ſolui uectigal, tributum exigit, iubet (nihilo enim deterior fit his rebus homo Chriſtianus) tributum dari. Atqui Principes uiderint, quibus cauſis impulſi ſubditos expilent. Certè Chriſtianos Principes omnino non decet idem, quod olim Ethnicos: hi ſæpenumero ſuos inclementer tractauerunt, ius ſuum arbitrati, ſubditos metu premere, exigere poſſeßionibus, expilare bonis. Id qui faciunt, duplex incommodum aſſequi ſolent, Primo ſibi maximum conciliant odium, deinde bonis extortis inter digitos dilabentibus, redduntur non ditiores, ſed infeliciores. Homines olim infeſti nimis erant augusto Cæſari, propter immodicas tributorum exactiones, quibus coacti alij partem quartam fructuum contulerunt, alij præſertim libertinæ conditionis, octauam totius patrimonij. Quæ omnia

nia uelut inter manus dilapſa, ut parum ditantia, ſic parum durabilia fuerunt. Etenim malè parta, malè (iuxta prouerbium) diſpereunt. Vnde cũ M. Antonio pugnaturus ipſe, Antonij magnitudine copiarum audita, uehementer trepidauit. Deerant enim complura ad belli apparatum. Plut. in uit. Antonij.

ITEM: Veſana extorquendi libido Veſpaſianum patrem, non tam fortunatum, quàm omnibus inuiſum reddidit. Is reprehendenti olim Tito filio, quòd etiam urinæ uectigal commentus eſſet, pecuniam ex prima penſione admouit ad nares, ſciſcitans num odore offenderetur, & illo negante, Atqui, inquit, è lotio eſt. Lucri bonus eſt odor è re qualibet. Quã peſtilentiſſimã Cæſaris Ethnici uocem, Princeps bonus dignam execratu iudicans, auariſſimorum exempla tyrannorum minus imitari, aut eorum prætextu maleficijs patrocinari ſuis præſumet: ut Alexandri Regis improbo facto, ſuum Rex Antigonus defendit. Hic in extorquendis pecunijs acer erat ac rigidus. Cuidam itaque dicenti: At nõ talis fuit Alexander. Meritò, inquit, Nam ille metebat Aſiam, ego culmos lego. Sentiens locupletiſſimam Aſiam prius ab Alexandro ſpoliatam, ſibi à ſpoliatis corradendum eſſe, quod poſſet. Sed facta potius optima Heroum optimorũ in Hiſtoriographis obuia, Chriſtiani Principes in rectè agendi exempla ſibi conuertent. Sic ad grauandos pauperes Suetoni. in Cæſarib.

neceſsitate ſumma compulſi, ſubditorum efflictim miſerebuntur, & breuiter, ita ſe gerent, ac tam clementes ſuis ſeſe præbebunt, quaſi in ſubditorum miſerorum loco ſint ipſi. Ad conſeruandum igitur, quod fortiſsimum, ut dixi, principis eſt propugnaculum, communem populi fauorem, qui multis exactionibus amitti facilimè ſolet: tria potiſsimũ ipſo exigendi tempore facient:

PRIMVM. Quicquid ſubditis imperaturi ſunt, id ipſum principiò ſibijpſis imperabunt, præibuntq́; ſuis exemplo, parati facultatibus proprijs non pauperum ſudore, communia Reipublicæ mala propulſare. Cum olim apud Romanos, de remigum in Siciliam ſupplemento cœptum eſſet agi, neque hominum ſatis, nec pecuniæ quicquam in publico eſſet, edixerunt Conſules, ut priuato ex cenſu, ordinibusq́; ſtipendia & cibaria darentur. Ad quod edictum tantus fremitus hominum, tanta indignatio fuit, ut magis dux, quàm materia ſeditionis deeſſet: plebem Romanam perdendam lacerandamque Conſules ſumpſiſſe, per tot annos tributis exhauſtos, nihil reliqui præter terram nudam ac uaſtam habere, tecta hoſtes incendiſſe, ſeruos agricultores Romani populi abduxiſſe, nũc ad militiã par uo ære emendo, nunc remiges imperãdo, ſi quid cui argenti, ærisúe fuerit, ſtipendio remigum, & tributis annuis ablatum: ſe ut dent, quod non habent, nulla ui

Liu. lib. 6. 3. belli Pu.

laui

la ui, nullo imperio cogi poſſe, bona ſua uenderent, in corpora, quæ reliqua eſſent, ſæuirent, ne, unde re dimantur quidem, quicquam ſupereſſe. Hæc non in occulto, ſed propalam in foro, atque oculis Conſulum ingens turba circumfuſa fremebant, nec eos ſedare COSS. nunc caſtigando, nunc conſolando poterant. In hac rerum difficultate, quum hæreret conſilium, ac prope torpor quidam hominum mentes occupaſſet, tum M. Valerius Leuinus Conſul: Magiſtratus, inquit, Senatui, & Senatus populo ſicut honore præſtant, ita ad omnia dura & aſpera ſubeunda duces eſſe debent. Si quid iniungere inferiori uelis, id prius in te ac tuos, ſi ipſe iuris ſtatueris, facilius omnes obedientes habeas. Nec impenſa grauis eſt, quum ex ea plus quàm pro uirili parte ſibi quenq; capere Principum uiderint. Itaque ut claſſem habeat, quam ornare uolumus, populus Romanus priuatos ſine recuſatione remiges dare nobiſmetipſis imperemus. Primum aurū, argentum, æs ſignatum, omnes Senatores craſtina die in publicum conferamus, ita ut annulos ſibi quiſque, & cōiugi, & liberis relinquat, aurum cæterum & argentum ad triumuiros menſarios extemplò deferamus, nullo antea ſanatuſconſulto facto, ut uoluntaria collatio, & certamen Reipublicæ excitet ad æmulandum animos, primùm equeſtris ordinis, deinde etiam plebis.

In quod conſilium, cum conſenſum eſſet, tanto certamine in publicum æs collatum eſt, ut nec triumuiri menſarij accipiendo, nec ſcribæ referẽdo ſufficerent. Magiſtratum enim Senatus, Senatum equeſter ordo, equeſtrem ordinem plebs ſecuta eſt ita, ut nec remige in ſupplementũ, nec ſtipendio Reſpublica eguerit.

ALTERVM, *Quòd ſi neceßitas efflagitarit, exigi nonnihil à populo, tum bonorum Principum erit, id his rationibus facere, ut quàm minimũ incommodorum perueniat ad tenues.* Nam diuites *ad frugalitatem uocare, fortaßis expedit. At pauperes ad famem & laqueum adigi, cum inhumanum eſt, tum parum tutum.* Et cenſum inſtituit Numa, *rem ſaluberrimam futuro imperio, ex quo belli pacisq́; munia non uiritim, ſed pro habitu pecuniarũ fierent.* Quare Rex Ageſilaus *cum parum inſtructus eßet, Epheſum ſe recepit, ibi pauperes relinquendo denunciauit opulentis, ut quiſquis pro ſe uirum & equum præberet, à militia eſſet immunis. Hac arte factum eſt, ut pro ignauis & timidis diuitibus, breui colligeret & equos & uiros ſtrenuos, ac bello magis idoneos.* Qua *quidem in re aiebat, ſe Agamemnonis exemplum retuliße, quòd is accepta equa generoſa, uirum* Echepolum *diuitem, ſed ignauum, militia liberaßet. Hæ ſunt artes excellenti* Principe *dignæ, quibus efficitur, ut quod ad Reipublicæ*

Eraſmus in prim. inſtit.

Plu. in ap.

Ho. Ili. 4.

publicæ dignitatem, incolumitatemq́; neceſſarium eſt, non per uiolentiam inuidioſam, nec per inæqualitatem malitioſam extorqueat, ſed ea dexteritate impetret, ut nec tenues grauet, et à ditioribus etiam gratiam ineat. Sic P. Scipio Aphricanus relictis pauperibus ex Siciliæ iuniorum numero, principes genere & fortuna trecentos equites, qui ſecū in Aphricam traijcerent, legit, diemq́; ijs, qua equis armisq́; inſtructi, atq; ornati adeſſent, edixit. Grauis ea militia, procul domo, terra mariq́;, multos labores, magna pericula allatura uidebatur. Ergo ubi dies, quæ edicta erat, aduenit, & arma equosq́; oſtenderunt. Tū Scipio renunciari ſibi dixit quoſdam equites Siculorum, tanquam grauem ac durā horrere eam militiam, ſi qui ita animati eſſent, malle eos ſibi tunc fateri, quàm poſtmodum querentes, ſegnes atq; inutiles milites eſſe Reipub. expromerent, quid ſentirent, cum bona uenia ſe auditurum. Vbi unus ex ijs auſus eſt dicere: ſe prorſus, ſi ſibi, utrum uelit, liberum eſſet, nolle militare: tum Scipio ei, quando igitur adoleſcens quid ſentires, non diſſimulaſti, uicarium tibi expediam, cui tu arma, equumq́;, & cætera inſtrumenta militiæ tradas, & tecum hinc extemplò domum ducas, exerceas, docendum cures equo tradito, armisq́;: cui læto cōditionem accipienti, unum ex trecentis, quos inermes circa ſe habebat, tradit. Vbi hoc modo exauto-

Liu. lib. 9. ſec. bel. pu.

ratum

ratum equitem, cum gratia Imperatoris cæteri uiderunt: ſe quiſque excuſare, & uicarium accipere: ita trecentis Siculis Romani ſubſtituti equites, ſine impenſa publica, et pauperum grauationibus. Egregiam hanc alam equitum euaſiſſe ferunt, multisq; prælijs Rempub. adiuuiſſe.

TERTIVM. Boni Principes ante omnia curabunt, ut quod ſemel per occaſionem temporũ, aut urgentium periculorum occaſiones fuerit inductum, id ſublata exigendi neceſſitate, non modò tollatur, ſed etiam onus populi, & quo ad fieri poſſit, ſuperiorum temporum diſpendia reſarciantur atque reponantur. Qui enim bene uolũt populis ſuis, cauebunt exemplũ peſtilens, quod ſemel obtruſum aboleri nequeat, inducere.

ITEM. Impendentia pericula publica proprijs ſuis rerum iacturis libenter compenſare ſtudebunt, ut ita ſubditorum (quem qui amiſerunt, maximum procul dubio theſaurum amiſerunt) fauorem conſeruent, ne calamitate ſuorum gaudere uideantur. Vtriuſque exemplum Hiſtoriographi celebrant, alterum in Gelone Syracuſano, alterũ in M. Plut. in ap. Antonio Philoſopho Imperatore. Cum ille pecuniam à ciuibus ſuis Siculis exigeret, & idcirco tumultuantes ciues uideret, ait ſe petere mutuò, quippe redditurum. Ita uolentes dederunt, atque peracto bello reddidit. Hoc artificio perficit, ut pecunia

non deeſſet ad bellum neceſſaria, nec ciues haberet minus beneuolos. Cum M. Antonius Philoſophus ad bellum omne ærarium exhauſiſſet ſuum, neque in animum induceret, ut extra ordinem prouincialibus aliquid imperaret: In foro diui Traiani auctionem ornamentorum imperialium fecit, uendiditq; aurea pocula, & cryſtallina, & myrrhina. Vaſa etiam regia, & ueſtem uxoriam, ſericam & auratam, gemmasq; etiam, quas multas in repoſitorio ſanctiore Hadriani repererat, & per duos quidem menſes hæc uenditio celebrata eſt, tantumq; auri redactum, ut reliquias belli Marcomannici ex ſententia perſecutus, poſtea dederit poteſtatem emptoribus, ut ſi quis uellet, empta redderet, atq; aurum recipere ſciret licere. Nec moleſtus ulli fuit, qui uel nõ reddidit empta, uel reddidit. Hæc ſi Ethnici, quid nõ bono iure Chriſtiani principes facient? Iuli. Capit.

PRAETEREA, Quarum rerum uſus infimæ quoq; plebi communis, & maximè neceſſarius eſt, has quàm minimũ grauabunt boni Principes, ueluti frumenti, panis, cereuiſiæ, uini, pannorũ, agrorum, hortorũ, equorũ, uaccarum, ouium ac cæterarum item rerũ, ſine quibus humana uita non poteſt tranſigi. At hæc nunc potiſſimum onerantur, idq; nõ uno modo, primũ grauiſſimis exactionibus, quas redemptores extorquent, uulgus Aciſias uocat: deinde portorijs, quæ et ipſa ſuos habent redẽptores:

poſtmodum monopolijs, ex quibus, ut paulũlum cõpendij redeat ad Principem, diſpendio maximo tenues multantur, tamen ſi uitari non poteſt, quin exigatur aliquid, & ita res populi flagitet, onerentur barbaræ ac peregrinæ merces, quæ non tam ad uitæ faciunt neceßitatem, quàm ad luxum ac delitias, & quarum uſus diuitũ eſt peculiaris, ueluti byſſus, ſerica, purpura, uina peregrina, aromata, unguenta, gemmæ, & ſi quid eſt aliud huius generis. Nam hinc incommodum ſentient ij tantum, quorũ fortunæ ferre poßint, nec ob hanc iacturam ad inopiam redigentur: ſed fortaße reddentur frugaliores, ut pecuniæ iactura morum bono ſarciatur. Poſtremò in cudenda moneta, non permittent ſibi boni Principes, quod atrocißimis ſupplicijs puniunt in alijs. Hac in re quatuor ferme modis expilari populus ſolet. Primum, ubi numiſmatis materia mixtura quapiam uiciatur, deinde quum ponderi detrahitur: præterea quum circumciſione minuitur: poſtremò quum æſtimatio (quod iniquißimum eſt) nunc intenditur, nunc remittitur, utcunque uiſum fuerit, non loculis pauperum, ſed Principis fiſco conducere.

Ex Eraſm.

DE VENATV PRINcipis.

Princi-

PRincipibus iunioribus uenatio duplicem adfert cōmoditatem. Principio maximam ad labores perferendos patientiam atq; robur, ad hæc bonam corporis ualetudinem administrat. Ferunt enim quotidianas exercitationes plus ad ſanitatem prodeſſe, quàm medicos ac medicinam, cum exercitatione cuncta conualeſcāt, & ſine ea impoßibile ſit, hominem ſanitati proſperrima frui. Quibus rationibus adductus Socrates, ſæpius ſaltabat, eamq; exercitationem plurimum ad tuendam bonam ualetudinem conducere exiſtimat. Et inter labores uoluntarios, & exercitia corporis, ad fortuitas patientiæ uices, firmamentum id quoque accepimus Socratem facere inſueuiſſe. Stare ſolitus Socrates dicitur pertinaci ſtatu perdius atque pernox, à ſummo lucis ortu ad ſolem alterum orientem inconniuens, immobilis, iiſdem in ueſtigijs, & ore & oculis in eundem locum directis. Rectè igitur Iſocrates inquit: Exerce teipſum ſpontaneis laboribus, ut inuitos ſufferas. Et Vegetius: Exercitatio continua prodeſt, ut quotidiani laboris uſus in pace, difficilis non uideatur in bello. Hinc Germanorum omnis uita, in uenationibus ac re militari exiſtebat. Commune his ſtudium, uenari, equitare, uagari, per iuga ueloces curſu præuertere ceruos. Et corporis exercita-

Beroal. de felicitate.

Dio. lib. 2.

Gel. 2. c. 1.

Vege. li. 2. cap. 24.

tionem conſerre ad uirtutem capeßendam Ariſtippus aſſeruit. Vnde Macedonum Rex Alexander ſuos magis ad uirtutem inflammabat, cum uel militia, uel uenationibus cunctos in perferendis malis ac laboribus exuperaret. Is quum eximiæ magnitudinis leonem ſterneret, Spartanorum Legatus, qui fortè aderat: Pulchrum erat Mediusfidius, ait, Alexander, ut pro imperio cum leone decertaſſes. Et Lycurgus Lacedæmoniorum Rex quopiam percontante, quam ob rem uirginum corpora, curſibus, luctis, ac telorum iactibus fatigaret: Vt inquit, fœtuum proſeminatio, ab ipſa ſtatim radice, ualidum in ualidis corporibus initium ſumens, rectè germinet: ſimul ut ipſæ in perferendis partubus, facilè ſimul & generoſe certent aduerſus pariendi nixus, doloresq́;. Poſtremò ſi qua incidat neceßitas, poßint pro ſe, & pro liberis, & pro patria pugnare. Intellexit uir prudens, quãta rerum publicarum peſtis ſit ocium, atque ignauia. Contrà, moderatos labores etiam corpora reddere cũ firmiora, tum ſalubriora. Vnde nec uirginibus permiſit in ocio uiuere, ſed has quoque maſculinis exercitijs, quodammodo uertit in maſculos, cũ in pleriſque ciuitatibus per delitias ac luxum maſculi in fœminas transformarentur.

Dio. lib. 2.

Plu. in uit.

Plu. in ap.

Ci. de nat. deorum.

DEINDE, Venatio feri nas pingues, ornamenta coquinarum adfert, & præcipuè ad rei mili

taris

taris artem maximè conducit. Immanes enim non modò feras beluas nanciſcimur uenando, ſed etiam exercemur, ad ſimilitudinem bellicæ diſciplinæ. Quippe ut in uenãdo Princeps à truculenta beſtia modò ſibi ſolerter cauet, prudenterq; proſpicit: modò uafer inſidias tendit, ac indulgenter tractat: mox aperto Marte imperterritus adoritur, atque fortiter ſternit. Sic in bellis modò ſagax declinat hoſtem, non temere congreditur, iam ſtratagemate ludit ac uelitatur. Mox intrepidus in hoſtem impreſſionem facit, collatis ſignis fortiter dimicat, & manibus cõſertis hoſtes occidione occidit. Atqui Chriſtianus Princeps, ut in alijs omnibus, ſic in uenationis exercitio modum ſeruabit. Etenim

Eſt modus in rebus, ſunt certi deniq; fines, Horatius.
Quos ultra, citraq; nequit conſiſtere uirtus.

Quorum ſi Princeps immemor, aſſiduis uenationibus indulſerit, pauperum curam abiecerit, atque in ſyluis inter ſpelæa ferarum equo circumuectus, Reipub. negocia turpiter neglexerit, is peccat uehemẽter, diuinitus iniuncto munere ſuo nõ functus: ſed è Principe factus indigna permutatione uenator, et horridus ſyluarum cultor, Quas ad honeſta ExPetrar. dialog. ſtudia minus idonei ſolent colere, cõmunem cum feris, ac canibus, ac uolucribus uitam exigentes. Cuius fortaſſe quoſdam puduerit, qui ad antiquã Ethnicorum uitã ſeſe menſi fuerint, atq; cõparauerint.

Qui ſæpe legere poterunt, & Platonem philoſo-
phantem, Homerum poëtantem, Tullium orantem,
& Cæſarem triumphantem, uenantem puto non le
gerint. Vehementer igitur delinquunt, qui penitus
Ex Matth. omiſſo dignitatis, ac ſuæ maieſtatis officio, ſe to-
Boſſo. tos beluis tradunt, omnia ſpacia, temporumq́; mo-
menta in ſectandis apris, leporibus, ceruis uecordi
ter inſumunt. Quibus pluris ſunt, equorum ſtabu-
Vuimphel. la, canesq́; & accipitres, quàm ſapientum diuina
in adoleſc. gymnaſia, & ſalus ſubditorum. Quippe, homines
quidam (ut diuus Auguſtinus inquit) uident uena-
tores & delectantur. At uæ miſeris, qui non corre
xerint, qui uenatorem uident & delectantur: Vide
bunt ſaluatorem, & triſtabuntur. Eſau uenator
Ex Hiero. erat, quoniam peccator erat, & penitus non inue-
nimus in ſcripturis ſanctis, ſanctum aliquem uena-
torem, piſcatores inuenimus ſanctos. Si obijcias de
Vuimphel. Euſtachio, & Huperto, Reſpondet Gloſa: Venato
rem ſanctum non inueniri, dum uenator permanet.
Non enim in eo debet deſpici, quod fuit, quādo iam
inceperit eſſe, quod non fuit. At qui teneris annis
per uniuerſam uitā huic furiæ aſſueti ſunt, uix hanc
niſi morte derelinquunt: ſicq́; toto uitæ curſu lepo
rem aut ceruum, pluris facientes, quàm ſapienti-
am, neceſſaria Reipub. negocia negligunt, ac par-
uipendunt. Adrianus Imperator olim uenandi ſtu
dio ad inſaniam, & periculum tenebatur, nam in-
ter

ter uenandum diffracto humero, & crus penè contriuit. Sed huic rei licet aſsiduam operam daret, nihil tamen eorum neglexit, quæ ad adminiſtrandam Rempublicam, & imperij commoditatem pertinerent. Hoc Ethnico Principe, quoſdam Chriſtianos longè deteriores perdita uenandi libido facit, quos Franciſcus Petrarcha ſic alloquitur inquiens: Inutiles undiq;, & uenandi ſtudio manci effecti eſtis, qui ne nihil agere uideamini, multo cum ſtrepitu ante diem ſurgitis, & quaſi ſint hoſtes in limine, præcipitanter erumpitis, tota dehinc luce iactamini ſtagnis, ſyluis ac uepribus, implentes cuncta clamoribus diſſonis, et incõdito ululatu. In hoc ſpiritum, nulli maiori rei habilem effundentes, ſpiritum, quo maiores ueſtri bello terrebant hoſtes, pace iuſtitiam defendebant. Serò autem, quaſi re bene geſta, domi ſedetis altercantes, quàm bene uel auis hæc uolauerit, uel illa digeſſerit, quot ſint caudæ, quot alarum plumæ ſuperſtites, quot amiſſæ. Nonne hæc omnis ſciẽtia ueſtra eſt, hic amor, hæc felicitas, & hoc totum quod Creatori Deo, quod altrici patriæ, quod parentibus, quod amicis redditis? Quis uos ferat ad aliud natos, in his uiuere, ſi modò uiuitis, hæc agentes. Antiochus ille, qui bis exercitum duxit aduerſus Perſas, quum in uenatu quodam feram inſequeretur, aberrans ab amicis ac famulis, in caſam pauperum quorundam, quibus Plut. in ap.

ignotus erat, introijt, atque inter cœnam iniectâ mentione Regis, audiuit, quòd cætera quidem probus eſſet, ſed pleraſque functiones mandaret amicis improbis, ipſe ad eorum facta conniuens: tum quòd immodico uenandi ſtudio frequenter neceſſaria negligeret. Ad hæc tum temporis nihil reſpondit, nec quis eſſet, prodidit. Verum ubi diluculo ſatellites ueniſſent ad caſam, iamq; agnoſceretur, allata purpura ſimul cum diademate: Age, inquit, ex quo uos indui, heri primum uera de me ipſo audiui. Nam ferè hoc ſtudio eſt his, qui uiuunt in aulis Principum, ne quid audiant, uel dicant, niſi blandum auribus. At ſi nonnulli Chriſtianorum Principum, aut potius uenatorum à ſyluis in agricolarum aliquando caſulas incogniti ſeſe reciperent, ac patienter (ut Antiochus) auſcultarent, multa Principibus indigna, ſed ueriſſima, dubio procul audituri eſſent atque percepturi: præſertim ab ijs ſubditis miſeris, qui Principem uenando inſanientem, per horrida nemora, ſyluas, ſaltus, ualles, montes, ac ferarum cubilia ſecuti, coguntur rebus infectis domum redire, cum magna temporis ac rei familiaris iactura.

ITEM, ab ijs agricolis, quos truculenti, nimia Principum indulgentia nõnulli uenatores, ipſis dominis immitiores uexant, pauperum facultates canibus abſumunt. Breuiter, inopem plebem abſq; omni

omni miſericordia, non ſecus atque feras beluas exercent atque raptitant, ut non iniuria uenatorum quidam ſemidiaboli ruſticorum appellentur.

ITEM: ab ijs, quibus immanium ferarum greges depaſcunt omnia ſata, boumq; labores, unde pauperem familiam alere, & ipſi Principi uectigal exoluere debeant. Quam uidentes coguntur propriã maximo cum dolore, calamitatem tolerare. Nam pauper nemo tantas patiens iniurias, audet aliquo crepitaculo terrere, nedum bacillis abigere noxias feras. Quarum aliqua ſi caſu fuerit læſa, longè maiores & atrociores, ab aulicis uenatoribus excitantur Tragœdiæ, quàm ſi pagus uniuerſus ruſticis probiſsimis refertus, ferro uel igne crudeliter fuerit abſumptus. Ita quidam uulnera nocentium ferarum acrius, quàm humanam cædem ulciſci non dubitant. Quorum impiam truculentiam hi ueteris autoris uerſiculi meritò taxant.

Ne iuſtum credas, ſi qui leporem petit arcu,
Plus caſtigatur, quàm fur, blaſphemus, adulter, Ex adoleſ.
Raptor, ſacrilegus, latro, paricida cruentus. Vuimphel.

Faciant igitur Principes Chriſtiani, non ſicut Lamech, Nemroth, & Eſau, ſed ſicut Euſtachius & Hupertus, deſiſtãt, ceſſent, pauperes audiãt, Rempub. curẽt, deo ſeruiant, et beati tandẽ efficientur.

neceſsitate ſumma compulſi, ſubditorum efflictim miſerebuntur, & breuiter, ita ſe gerent, ac tam clementes ſuis ſeſe præbebunt, quaſi in ſubditorum miſerorum loco ſint ipſi. Ad conſeruandum igitur, *quod fortiſsimum, ut dixi, principis eſt propugnaculum, communem populi fauorem, qui multis ex actionibus amitti facilimè ſolet: tria potiſsimũ ipſo exigendi tempore facient:*

PRIMVM. *Quicquid ſubditis imperaturi ſunt, id ipſum principiò ſibijpſis imperabunt, præibuntq; ſuis exemplo, parati facultatibus proprijs non pauperum ſudore, communia Reipublicæ mala propulſare. Cum olim apud Romanos, de remigum in Siciliam ſupplemento cœptum eſſet agi, neque hominum ſatis, nec pecuniæ quicquam in publico eſſet, edixerunt Conſules, ut priuato ex cenſu, ordinibusq; ſtipendia & cibaria darentur. Ad quod edictum tantus fremitus hominum, tanta indignatio fuit, ut magis dux, quàm materia ſeditionis deeſſet: plebem Romanam perdendam lacerandamque Conſules ſumpſiſſe, per tot annos tributis exhauſtos, nihil reliqui præter terram nudam ac uaſtam habere, tecta hoſtes incendiſſe, ſeruos agricultores Romani populi abduxiſſe, nũc ad militiã paruo ære emendo, nunc remiges imperãdo, ſi quid cui argenti, ærisúe fuerit, ſtipendio remigum, & tributis annuis ablatum: ſic ut dent, quod non habent, nul*

Liu. lib. 6. belli Pu.

la ui

la ui, nullo imperio cogi poſſe, bona ſua uenderent, in corpora, quæ reliqua eßent, ſæuirent, ne, unde redimantur quidem, quicquam ſupereßet. Hæc non in occulto, ſed propalàm in foro, atque oculis Conſulum ingens turba circumfuſa fremebant, nec eos ſedare COSS. *nunc caſtigando, nunc conſolando poterant. In hac rerum difficultate, quum hæreret conſilium, ac propè torpor quidam hominum mentes occupaßet, tum* M. *Valerius Leuinus Conſul: Magiſtratus, inquit, Senatui, & Senatus populo ſicut honore præſtant, ita ad omnia dura & aſpera ſubeunda duces eſſe debent. Si quid iniungere inferiori uelis, id prius in te ac tuos, ſi ipſe iuris ſtatueris, facilius omnes obedientes habeas. Nec impenſa grauis eſt, quum ex ea plus quàm pro uirili parte ſibi quenq; capere Principum uiderint. Itaque ut claßem habeat, quam ornare uolumus, populus Romanus priuatos ſine recuſatione remiges dare nobismetipſis imperemus. Primum aurũ, argentum, æs ſignatum, omnes Senatores craſtina die in publicum conferamus, ita ut annulos ſibi quiſque, & cõiugi, & liberis relinquat, aurum cæterum & argentum ad triumuiros menſarios extemplò deferamus, nullo antea ſanatuſconſulto facto, ut uoluntaria collatio, & certamen Reipublicæ excitet ad æmulandum animos, primùm equeſtris ordinis, deinde etiam plebis.*

In quod conſilium, cum conſenſum eſſet, tanto certamine in publicum æs collatum eſt, ut nec triumuiri menſarij accipiendo, nec ſcribæ referẽdo ſufficerent. Magiſtratum enim Senatus, Senatum equeſter ordo, equeſtrem ordinem plebs ſecuta eſt ita, ut nec remige in ſupplementũ, nec ſtipendio Reſpublica eguerit.

ALTERVM, *Quòd ſi neceßitas efflagitarit, exigi nonnihil à populo, tum bonorum Principum erit, id his rationibus facere, ut quàm minimũ incommodorum perueniat ad tenues. Nam diuites ad frugalitatem uocare, fortaßis expedit. At pauperes ad famem & laqueum adigi, cum inhumanum eſt, tum parum tutum. Et cenſum inſtituit Numa, rem ſaluberrimam futuro imperio, ex quo belli pacisq; munia non uiritim, ſed pro habitu pecuniarũ fierent. Quare Rex Ageſilaus cum parum inſtructus eßet, Epheſum ſe recepit, ibi pauperes relinquendo denunciauit opulentis, ut quiſquis pro ſe uirum & equum præberet, à militia eſſet immunis. Hac arte factum eſt, ut pro ignauis & timidis diuitibus, breui colligeret & equos & uiros ſtrenuos, ac bello magis idoneos. Qua quidem in re aiebat, ſe Agamemnonis exemplum retuliße, quòd is accepta equa generoſa, uirum Echepolum diuitem, ſed ignauum, militia liberaßet. Hæ ſunt artes excellenti Principe dignæ, quibus efficitur, ut quod ad Reipublicæ*

Eraſmus in prim. inſtit.

Plu. in ap.

Ho. Ili. 4.

publicæ dignitatem, incolumitatemq́; neceſſarium eſt, non per uiolentiam inuidioſam, nec per inæqualitatem malitioſam extorqueat, ſed ea dexteritate impetret, ut nec tenues grauet, et à ditioribus etiam gratiam ineat. Sic P. Scipio Aphricanus relictis pauperibus ex Siciliæ iuniorum numero, principes genere & fortuna trecentos equites, qui ſecũ in Aphricam traijcerent, legit, diemq́; ijs, qua equis armisq́; inſtructi, atq; ornati adeßent, edixit. Grauis ea militia, procul domo, terra mariq́;, multos labores, magna pericula allatura uidebatur. Ergo ubi dies, quæ edicta erat, aduenit, & arma equosq́; oſtenderunt. Tũ Scipio renunciari ſibi dixit quoſdam equites Siculorum, tanquam grauem ac durã horrere eam militiam, ſi qui ita animati eſſent, mallé eos ſibi tunc fateri, quàm poſtmodum querentes, ſegnes atq; inutiles milites eſſe Reipub. expromerent, quid ſentirent, cum bona uenia ſe auditurum. Vbi unus ex ijs auſus eſt dicere: ſe prorſus, ſi ſibi, utrum uelit, liberum eſſet, nolle militare: tum Scipio ei, quando igitur adoleſcens quid ſentires, non dißimulaſti, uicarium tibi expediam, cui tu arma, equumq́;, & cætera inſtrumenta militiæ tradas, & tecum hinc extemplò domum ducas, exerceas, docendum cures equo tradito, armisq́;: cui læto cõditionem accipienti, unum ex trecentis, quos inermes circa ſe habebat, tradit. Vbi hoc modo exauctoratum

Liu. lib. 9. ſec. bel. pu.

ratum

uatum equitem, cum gratia Imperatoris cæteri uiderunt: ſe quiſque excuſare; & uicarium accipere: ita trecentis Siculis Romani ſubſtituti equites, ſine impenſa publica, et pauperum grauationibus. Egregiam hanc alam equitum euaſiſſe ferunt, multisq; prælijs Rempub: adiuuiſſe.

TERTIVM. Boni Principes ante omnia curabunt, ut quod ſemel per occaſionem temporũ, aut urgentium periculorum occaſiones fuerit inductum, id ſublata exigendi neceßitate, non modò tollatur, ſed etiam onus populi, & quo ad fieri poßit, ſuperiorum temporum diſpendia reſarciantur atque reponantur. Qui enim bene uolũt populis ſuis, cauebunt exemplũ peſtilens, quod ſemel obtruſum aboleri nequeat, inducere.

ITEM, Impendentia pericula publica proprijs ſuis rerum iacturis libenter compenſare ſtudebunt, ut ita ſubditorum (quem qui amiſerunt, maximum procul dubio theſaurum amiſerunt) fauorem conſeruent, ne calamitate ſuorum gaudere uideantur. Vtriuſque exemplum Hiſtoriographi celebrant, alterum in Gelone Syracuſano, alterũ in M.
Plut. in ap. Antonio Philoſopho Imperatore. Cum ille pecuniam à ciuibus ſuis Siculis exigeret, & idcirco tumultuantes ciues uideret, ait ſe petere mutuò, quippe redditurum. Ita uolentes dederunt, atque peracto bello reddidit. Hoc artificio perfecit, ut pecunia

Mm 4 non

non deeſſet ad bellum neceſſaria, nec ciues haberet minus beneuolos. Cum M. Antonius Philoſophus ad bellum omne ærarium exhauſiſſet ſuum, neque in animum induceret; ut extra ordinem prouincialibus aliquid imperaret: In foro diui Traiani auctionem ornamentorum imperialium fecit, uendiditq; aurea pocula, & cryſtallina, & myrrhina. Vaſa etiam regia, & ueſtem uxoriam, ſericam & auratam, gemmasq; etiam, quas multas in repoſitorio ſanctiore Hadriani repererat, & per duos quidem menſes hæc uenditio celebrata eſt, tantumq; auri redactum, ut reliquias belli Marcomannici ex ſententia perſecutus, poſtea dederit poteſtatem emptoribus, ut ſi quis uellet, empta redderet, atq; aurum recipere ſciret licere. Nec moleſtus ulli fuit, qui uel nõ reddidit empta, uel reddidit. Hæc ſi Ethnici, quid nõ bono iure Chriſtiani principes facient? Iuli. Capit.

PRAETEREA, Quarum rerum uſus infimæ quoq; plebi communis, & maximè neceſſarius eſt, has quàm minimũ grauabunt boni Principes, ueluti frumenti, panis, cereuiſiæ, uini, pannorũ, agrorum, hortorũ, equorũ, uaccarum, ouium ac cæterarum item rerũ, ſine quibus humana uita non poteſt tranſigi. At hæc nunc potiſſimum onerantur, idq; nõ uno modo, primũ grauiſſimis exactionibus, quas redemptores extorquent, uulgus Aciſias uocat: deinde portorijs, quæ et ipſa ſuos habent redẽptores:

poſt

poſtmodum monopolijs, ex quibus, ut paulũlum cõpendij redeat ad Principem, diſpendio maximo tenues multantur, tamen ſi uitari non poteſt, quin exigatur aliquid, & ita res populi flagitet, onerentur barbaræ ac peregrinæ merces, quæ non tam ad uitæ faciunt neceßitatem, quàm ad luxum ac delitias, & quarum uſus diuitũ eſt peculiaris, ueluti byſſus, ſerica, purpura, uina peregrina, aromata, unguenta, gemmæ, & ſi quid eſt aliud huius generis. Nam hinc incommodum ſentient ij tantum, quorũ fortunæ ferre poßint, nec ob hanc iacturam ad inopiam redigentur: ſed fortaßè reddentur frugaliores, ut pecuniæ iactura morum bono ſarciatur. Poſtremò in cudenda moneta, non permittent ſibi boni Principes, quod atrocißimis ſupplicijs puniunt in alijs. Hac in re quatuor ferme modis expilari populus ſolet. Primum, ubi numiſmatis materia mixtura quapiam uiciatur, deinde quum ponderi detrahitur: præterea quum circumciſione minuitur: poſtremò quum æſtimatio (quod iniquißimum eſt) nunc intenditur, nunc remittitur, utcunque uiſum fuerit, non loculis pauperum, ſed Principis fiſco conducere.

Ex Eraſm.

DE VENATV PRINcipis.

Princi-

PRincipibus iunioribus uenatio duplicem adfert cõmoditatem. Principio maximam ad labores perferendos patientiam atq; robur, ad hæc bonam corporis ualetudinem adminiſtrat. Ferunt enim quotidianas exercitationes plus ad ſanitatem prodeſſe, quàm medicos ac medicinam, cum exercitatione cuncta conualeſcãt, & ſine ea impoßibile ſit, hominem ſanitati proſperrima frui. Quibus rationibus adductus Socrates, ſæpius ſaltabat, eamq; excercitationem plurimum ad tuendam bonam ualetudinem conducere exiſtimat. Et inter labores uoluntarios, & exercitia corporis, ad fortuitas patientiæ uices, firmamentum id quoque accepimus Socratem facere insueuiße. Stare ſolitus Socrates dicitur pertinaci ſtatu perdius atque pernox, à ſummo lucis ortu ad ſolem alterum orientem inconniuens, immobilis, iiſdem in ueſtigijs, & ore & oculis in eundem locum directis. Rectè igitur Iſocrates inquit: Exerce teipſum ſpontaneis laboribus, ut inuitos ſufferas. Et Vegetius: Exercitatio continua prodeſt, ut quotidiani laboris uſus in pace, difficilis non uideatur in bello. Hinc Germanorum omnis uita, in uenationibus ac re militari exiſtebat. Commune his ſtudium, uenari, equitare, uagari, per iuga ueloces curſu præuertere ceruos. Et corporis exercita-

Beroal. de felicitate.

Dio. lib. 2.

Gel. 2. c. 1.

Vege. li. 2. cap. 24.

tionem conferre ad uirtutem capeſſendam Ariſtippus aſſeruit. Vnde Macedonum Rex Alexander ſuos magis ad uirtutem inflammabat, cum uel militia, uel uenationibus cunctos in perferendis malis ac laboribus exuperaret. Is quum eximiæ magnitudinis leonem ſterneret, Spartanorum Legatus, qui fortè aderat: Pulchrum erat Mediusfidius, ait, Alexander, ut pro imperio cum leone decertaſſes. Et Lycurgus Lacedæmoniorum Rex quopiam percontante, quam ob rem uirginum corpora, curſibus, luctis, ac telorum iactibus fatigaret: Vt inquit, fœtuum proſeminatio, ab ipſa ſtatim radice, ualidum in ualidis corporibus initium ſumens, rectè germinet: ſimul ut ipſæ in perferendis partubus, facilè ſimul & generoſe certent aduerſus pariendi nixus, doloresq́;. Poſtremò ſi qua incidat neceſsitas, poſsint pro ſe, & pro liberis, & pro patria pugnare. Intellexit uir prudens, quãta rerum publicarum peſtis ſit ocium, atque ignauia. Contrà, moderatos labores etiam corpora reddere cũ firmiora, tum ſalubriora. Vnde nec uirginibus permiſit in ocio uiuere, ſed has quoque maſculinis exercitijs, quodammodo uertit in maſculos, cũ in pleriſque ciuitatibus per delitias ac luxum maſculi in fœminas transformarentur.

Dio. lib. 2.

Plu. in uit.

Plu. in ap.

DEINDE, Venatio ferinas pingues, ornamenta coquinarum adfert, & præcipuè ad rei militaris

Ci. de nat. deorum.

tarís artem maximè conducit. Immanes enim non modò feras beluas nanciſcimur uenando, ſed etiam exercemur, ad ſimilitudinem bellicæ diſciplinæ. Quippe ut in uenādo Princeps à truculenta beſtia modò ſibi ſolerter cauet, prudenterq; proſpicit: modò uafer inſidias tendit, ac indulgenter tractat: mox aperto Marte imperterritus adoritur, atque fortiter ſternit. Sic in bellis modò ſagax declinat hoſtem, non temere congreditur, iam ſtratagemate ludit ac uelitatur. Mox intrepidus in hoſtem impreſſionem facit, collatis ſignis fortiter dimicat, & manibus cōſertis hoſtes occidione occidit. Atqui Chriſtianus Princeps, ut in alijs omnibus, ſic in uenationis exercitio modum ſeruabit. Etenim

Eſt modus in rebus, ſunt certi deniq; fines, Horatius.
Quos ultra, citraq; nequit conſiſtere uirtus.

Quorum ſi Princeps immemor, aßiduis uenationibus indulſerit, pauperum curam abiecerit, atque in ſyluis inter ſpelæa ferarum equo circumuectus, Reipub. negocia turpiter neglexerit, is peccat uehemēter, diuinitus iniuncto munere ſuo nō functus: ſed è Principe factus indigna permutatione uenator, et horridus ſyluarum cultor, Quas ad honeſta ſtudia minus idonei ſolent colere, cōmunem cum feris, ac canibus, ac uolucribus uitam exigentes. Cuius fortaſſe quoſdam puduerit, qui ad antiquā Ethnicorum uitā ſeſe menſi fuerint, atq; cōparauerint. Ex Petrar. dialog.

Qui ſæpe legere poterunt, & Platonem philoſophantem, Homerum poëtantem, Tullium orantem, & Cæſarem triumphantem, uenantem puto non legerint. Vehementer igitur delinquunt, qui penitus omiſſo dignitatis, ac ſuæ maieſtatis officio, ſe totos beluis tradunt, omnia ſpacia, temporumq; momenta in ſectandis apris, leporibus, ceruis uecorditer inſumunt. Quibus pluris ſunt, equorum ſtabula, canesq; & accipitres, quàm ſapientum diuina gymnaſia, & ſalus ſubditorum. Quippe, homines quidam (ut diuus Auguſtinus inquit) uident uenatores & delectantur. At uæ miſeris, qui non correxerint, qui uenatorem uident & delectantur: Videbunt ſaluatorem, & triſtabuntur. Eſau uenator erat, quoniam peccator erat, & penitus non inuenimus in ſcripturis ſanctis, ſanctum aliquem uenatorem, piſcatores inuenimus ſanctos. Si obijcias de Euſtachio, & Huperto, Reſpondet Gloſa: Venatorem ſanctum non inueniri, dum uenator permanet. Non enim in eo debet deſpici, quod fuit, quãdo iam inceperit eſſe, quod non fuit. At qui teneris annis per uniuerſam uitã huic furiæ aſſueti ſunt, uix hanc niſi morte derelinquunt: ſicq; toto uitæ curſu leporem aut ceruum, pluris facientes, quàm ſapientiam, neceſſaria Reipub. negocia negligunt, ac paruipendunt. Adrianus Imperator olim uenandi ſtudio ad inſaniam, & periculum tenebatur, nam inter

Ex Matth. Boſſo.

Vuimphel. in adoleſc.

Ex Hiero.

Vuimphel.

ter uenandum diffracto humero, & crus penè contriuit. Sed huic rei licet aſsiduam operam daret, nihil tamen eorum neglexit, quæ ad adminiſtrandam Rempublicam, *& imperij commoditatem pertinerent.* Hoc Ethnico Principe, *quoſdam* Chriſtianos *longè deteriores perdita uenandi libido facit, quos* Franciſcus Petrarcha *ſic alloquitur inquiens:* Inutiles *undiq;, & uenandi ſtudio manci effecti eſtis, qui ne nihil agere uideamini, multo cum ſtrepitu ante diem ſurgitis, & quaſi ſint hoſtes in limine, præcipitanter erumpitis, tota dehinc luce iactamini ſtagnis, ſyluis ac uepribus, implentes cuncta clamoribus diſsonis, et incōdito ululatu.* In *hoc ſpiritum, nulli maiori rei habilem effundentes, ſpiritum, quo maiores ueſtri bello terrebant hoſtes, pace iuſtitiam defendebant.* Serò *autem, quaſi re bene geſta, domi ſedetis altercantes, quàm bene uel auis hæc uolauerit, uel illa digeſserit, quot ſint caudæ, quot alarum plumæ ſuperſtites, quot amiſsæ.* Nonne *hæc omnis ſciētia ueſtra eſt, hic amor, hæc felicitas, & hoc totum quod* Creatori Deo, *quod altrici patriæ, quod parentibus, quod amicis redditis?* Quis *uos ferat ad aliud natos, in his uiuere, ſi modò uiuitis, hæc agentes.* Antiochus *ille, qui bis exercitum duxit aduerſus* Perſas, *quum in uenatu quodam feram inſequeretur, aberrans ab amicis ac famulis, in caſam pauperum quorundam, quibus* Plut. in ap.

ignotus erat, introijt, atque inter cœnam iniecta mentione Regis, audiuit, quòd cætera quidem probus eſſet, ſed pleraſque functiones mandaret amicis improbis, ipſe ad eorum facta conniuens: tum quòd immodico uenandi ſtudio frequenter neceſſaria negligeret. Ad hæc tum temporis nihil reſpondit, nec quis eſſet, prodidit. Verum ubi diluculo ſatellites ueniſſent ad caſam, iamq; agnoſceretur, allata purpura ſimul cum diademate: Age, inquit, ex quo uos indui, heri primum uera de me ipſo audiui. Nam ferè hoc ſtudio eſt his, qui uiuunt in aulis Principum, ne quid audiant, uel dicant, niſi blandum auribus. At ſi nonnulli Chriſtianorum Principum, aut potius uenatorum à ſyluis in agricolarum aliquando caſulas incogniti ſeſe reciperent, ac patienter (ut Antiochus) auſcultarent, multa Principibus indigna, ſed uerisſima, dubio procul audituri eſſent atque percepturi: præſertim ab ijs ſubditis miſeris, qui Principem uenando inſanientem, per horrida nemora, ſyluas, ſaltus, ualles, montes, ac ferarum cubilia ſecuti, coguntur rebus infectis domum redire, cum magna temporis ac rei familiaris iactura.

ITEM, ab ijs agricolis, quos truculenti, nimia Principum indulgentia nõnulli uenatores, ipſis dominis immitiores uexant, pauperum facultates canibus abſumunt. Breuiter, inopem plebem abſq; omni

omni miſericordia, non ſecus atque feras beluas exercent atque raptitant, ut non iniuria uenatorum quidam ſemidiaboli ruſticorum appellentur.

ITEM: ab ijs, quibus immanium ferarum greges depaſcunt omnia ſata, boumq; labores, unde pauperem familiam alere, & ipſi Principi uectigal exoluere debeant. Quam uidentes coguntur propriã maximo cum dolore, calamitatem tolerare. Nam pauper nemo tantas patiens iniurias, audet aliquo crepitaculo terrere, nedum bacillis abigere noxias feras. Quarum aliqua ſi caſu fuerit læſa, longè maiores & atrociores, ab aulicis uenatoribus excitantur Tragœdiæ, quàm ſi pagus uniuerſus ruſticis probiſsimis refertus, ferro uel igne crudeliter fuerit abſumptus. Ita quidam uulnera nocentium ferarum acrius, quàm humanam cædem ulciſci non dubitant. Quorum impiam truculentiam hi ueteris autoris uerſiculi meritò taxant.

Ne iuſtum credas, ſi qui leporem petit arcu,
Plus caſtigatur, quàm fur, blaſphemus, adulter, Ex adoleſ.
Raptor, ſacrilegus, latro, paricida cruentus. Vuimphel.

Faciant igitur Principes Chriſtiani, non ſicut Lamech, Nemroth, & Eſau, ſed ſicut Euſtachius & Hupertus, deſiſtãt, ceſſent, pauperes audiãt, Rempub. curẽt, deo ſeruiant, et beati tandẽ efficientur.

ne uerum de ijs ſit, quod Aeneas in Europa ſua, his uerbis ſcribit: Non eſt diuinus ſermo Principibus auditus. Contenti rerum ſtatu potentes, futurum Chriſti regnum non niſi morientes inquirunt.

DE PRINCIPVM IN EQUOS atq; canes ſtudijs.

EQuos atque canes bonas Dei creaturas nemo ſanæ mentis odio proſequitur: ſed eorum ſtudijs æquo plus incaleſcere, ac inſanire, non Principum Chriſtianorum eſt, ſed Ethnicorum, quorum multos hoc ſtudio, uſq; ad ludibrium captos legimus.
Sue. in Cæ. *Iulius Cæſar equo inſigni utebatur, pedibus propè humanis, & in modũ digitorum ungulis fiſſis, quem natum apud ſe maximà cura aluit, cuius inſtar, pro æde Veneris poſtea dedicauit. Alexander amato equo Bucephalo ſepulchrum conſtruxit, & ob equi honores oppidum condidit Bucephalon appellatum.*
Gell. lib. 5. cap. 2. *Mirabilior in Auguſto Cæſare, ſed minor ineptia, neq; enim urbem equo ille ſuo inſtituit, ſed ſepulchrum.*
Pet. in dia. *Minor multo, uel ætate, uel etiam gloria: uerum opibus, ac Cæſareo nomine penè æqualis Verus Imperator,*
Ex Iul. Ca. *qui equo ſuo Praſino ſimulachrum aureum fecit, quod ſecum portabat. Cui quidam paſſas*

uuas

uuas, & nucleos in uicem ordei in præſepe ponebat, quem ſagis fuco tinctis ad ſe iubebat adduci. Cui mortuo ſepulturam in Vaticano iuſsit extrui, tot inter ſacra hominum oſſa ibi condita, atq; condenda. Et Hadrianus Imperator equos & canes ſic amauit, ut eis ſepulchra conſtitueret. Qui oppidum Hadrianotheras, in quodam loco, quòd illic & feliciter eſſet uenatus, & urſam occidiſſet aliquando conſtituit. Franciſcus Petrarcha ſcribit ſe nouiſſe uirum ingentis fortunæ, qui ægrotanti equo, cuius amore tenebatur, aureum puluinar, & ſericum cubile ſubſtrauerit. Dij faciant hodie nulli ſint, qui neglectis hominibus pauperculis, animalia bruta diligentiſsimè curent, qui beſtias lautiſsime, relicto ad fores Lazaro, ſaginent, qui demũ in multo maiore precio canes, uel ἰχνευτὰς, uel μελιταίους, & equos habeant, quàm ſuos à Deo Opt. Max. concreditos inopes ſubditos. Indiam petenti Alexandro Magno Rex Albaniæ dono dederat inuſitatæ magnitudinis canem, cuius ſpecie delectatus, iuſsit urſos, mox apros, & deinde damas emitti, contemptu immobili iacente, eáq; ſegnicie tanti corporis offenſus Imperator, generoſi ſpiritus eum interimi iuſsit. Nunciauit hoc fama Regi. Itaque alterum mittens, addidit mandata, ne in paruis experiri uellet: ſed in leone, elephantóue. Duos ſibi fuiſſe, hoc interempto, præte-

Ael. Spar.

Dialo. li. 1. dial. 31.

Plin. lib. 8. cap. 40.

rea nullum fore. Nec diſtulit Alexander, leonem protinus, poſtea elephantum iuſsit induci: haud alio magis ſpectaculo lætatus, horrentibus quippe per totum corpus uillis, ingenti primum latratu intonuit: Mox in ceruicem aſſultans, contraque beluam exurgens hinc & illinc artifici dimicatione, qua maximè opus eſſet, infeſtans, atq; euitans, donec aſsidua rotatū uertigine afflixit, ad cāſum eius tellure concuſſa. Hunc Ethnicum Alexandrum aliquando canibus oblectatum fuiſſe, nō exiſtimauerim uicioſum, cum alias etiam (ut ſuprà meminimus) acri literarum, ſine quibus imperia commodum adminiſtrari non poſſunt, ſtudio delectatus fuerit. Nam cum delato ad ipſum ſcriniolo, quo nihil inter opes Darij precioſius, pulchriuſq; repertum eſt, quæreretur, in quem uſum deſtinandum eſſet: alijs aliud ſuadentibus, dixit: Huic optimè ſeruandus dabitur Homerus. Sentiens nullum eſſe theſaurum illo precioſiorem. At hodie fortaſſe (quod turpiſsimum) inueniri poſſunt, quibus ſi tale ſcriniolum donaueris, ſint in phalerarū, atq; uenabulorum potius uſum, quàm librorum deſtinaturi. Quibus ſi canem, aut equum inſignem dono miſeris, multò plus gratiæ, uel præmij conſecuturus fueris, quàm ſi dederis Homerum: aut bonos libros, cōmodam Reip. fœliciter adminiſtrandæ doctrinam continentes, dedicaris.

Plu. in uit.

QVA-

QVALEM SESE PRINCEPS efferò ſimul ac iniquo Ruſticorũ ſubditorum uulgo debeat exhibere.

R*Vſtica gens nonnullis monachis, atq; religioſis compluribus ruricolis procul dubio ſanctiores iudicarentur, ſi piè uiuentes, à* Deo *ordinatæ poteſtati morem gererent, & in omnibus, quæ non contra* Deum, *obedirent:* Deinde *ſi in uocatione ſua, qua uocauit eos* Dominus, *perſiſtentes, laborem quiſq; ſuum fideliter curarent.* Etenim Obedientia *ſanctiſſima uirtus, melior eſt, quàm uictimæ: quibus illa iure præponitur, quia per uictimas aliena caro, per obedientiam uerò propria uoluntas, quæ plerumq; mala, mactatur.* Et *iuſtus & honeſtus labor, honoribus, præmijs, ſplendore decoratur.* Vnde Cleanthes *cum audiſſet, à* Lacone *quodam probari, bonumq; uocari laborem, delectatus eo dicto ſubiecit hemiſtichium* Homericũ αἵματος εἶς ἀγαθοῦ φίλον τέκνος, *id eſt, ſanguine præclaro ſatus es, chariſſime fili. Sed multi ſubditorũ inobedientes, moroſi, areſacto (ut aiunt) rubo præfractiores, omni fraude, & impietate conflati atq; conſuti nebulones ſunt, parati bonos omnes ab honeſtatis uia deducere, corrumpere, perdere, ſacra profanis*

Gre. 15. moralium.

Ci. de Ora.

Diog. li. 2.

miſcere, communem pacem interturbare, & ſi poſſent omnes, quod nulli unquam Ethnici tyranni deſignare ſunt auſi, bonas unà cũ pietate literas, ſunditus abolere, teterrimi diuinarum ſimul ac humanarum legum contemptores, ut illud ueriſsimè dici queat: οὐδ᾽ ἐν ὑγιές. Hi, quos nullius honeſtatis reſpectus, nulla mouẽt eloquia diuina, digniſsimi ſunt ut infernum ſortiantur duplicem: alterum in uita, poſt mortem alterum. In quos illud iure dici poteſt. Compedes in pedibus doctrina ſtulto. Et: Flagellum equo, Frenum aſino, Virga tergo ſtultorũ. Item: Bis ſeptem plagis Polypus contuſus. Item: Phryges plagis emendantur. Quos ſi clementius æquo tractare contenderit Princeps, non meliores, ſed inſolentiores, & iniquiores redderet, ac efficeret indulgendo, ut arbores malæ peſsimos in fructus luxuriarent. Quare bonus Princeps communis Reip. cauſa, natiuam bonitatem exuet, & Phalaridis (ut aiunt) imperium aſſumet, in hoc, ut pro meritis, malè malos exerceat, atque tractet. Etenim in eos uſus geſtat gladium, terrori non benè agentibus, ſed malè. Vis igitur non timere poteſtatem? quod bonum eſt facito, & feres laudem ab illa. Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Quod ſi feceris malum, quod malum eſt, time.

Eccleſi. 21.
Pro. 26.
Rom. 13.

DE

DE CLEMENTIA PRINcipis, atque longanimitate.

BOnos Principes (ut ſuprà dictum) immortalibus dijs Antiquitas comparauit. Vnde Sene. inquit: Optimè deos exemplum Principibus cõſtituam, ut ſe tales ciuibus præbeant, quales ſibi deos eſſe uolunt. Quod ſi dij placabiles & æqui, delicta potentium non ſtatim fulminibus proſequuntur, quanto æquius eſt hominem hominibus præpoſitum miti animo exercere imperium? Excogitare nemo quicquam poterit, quod magis decorum regenti ſit, quàm clementia, quocunq; modo is, & quocunq; iure præpoſitus cæteris erit. Eò ſcilicet formoſius id eſſe, magnificentiusq; fatebimur, quò in maiore præſtabit poteſtate, quam non oportet noxiam eſſe, ſi ad naturæ legem componitur. Natura enim commenta eſt Regem, quòd ex alijs animalibus licet cognoſcere, ut ex apibus, quarum Regi ampliſsimum cubile eſt, medioq; ac tutiſsimo loco. Prætereà onere uacat, exactor alienorum operum, & amiſſo Rege totum dilabitur examen. Nec unquam plus unum patiuntur, melioremq; pugna quærunt. Prætereà inſignis Regi forma eſt, diſsimiliſq; cæteris, cum magnitudine, tum nitore. Hoc tamen maximè diſtinguitur:

Seneca de clementia.

guitur: iracundiſſimæ, ac pro corporis captu pu gnaciſſimæ ſunt apes, & aculeos in uulnere relinquunt. Rex ipſe ſine aculeo eſt. Noluit illum natura nec ſæuum eſſe, nec ultionem magno conſtaturam petere, telumq́; detraxit, & iram eius inermem reliquit. Exemplar hoc magnis Regibus ac Principibus ingens eſt. *Pudeat ab exiguis animalibus non trahere mores, cum tanto moderatior hominum animus eſſe debeat, quanto uehementius nocet.*

Agā. ad iu. *Magnam igitur qui poteſtatem adeptus eſt, Deum poteſtatis largitorem imitetur. Si enim imaginem geſtat rerum præſidis* Dei, *atq; per ipſum continet rerum principatum, in eo maximè imitabitur* Deum, *ut non exiſtimet, quicquam miſericordia precioſius optabiliúſue.* Et *magni animi pro-*

Ex Seneca. *prium eſt placidum eſſe, tranquillumq́;, ac iniurias & offenſiones ſuperando deſpicere.* Muliebrè *eſt furere in ira.* Et Principes *nulla alia re propius accedunt ad deos, quàm clementia, longius recedunt, crudelitate.* Hinc Cicero: *Animum uincere,*

Ci. pro. M. Marc. & Ligario. *iracundiam cohibere, uictoriam temperare, non ego ſummis uiris comparo, ſed ſimilimum* Deo *iudico.*

ITEM: *Homines accedunt ad deos, nulla re magis, quàm ſalutem hominibus dando. Inter cætera profectò, quæ* Principes *decent, clementia eſt,*

quæ

quæ illos facit amabiles, gratioſos, fauorabiles, quæ dos prima Regum eſt, ut inquit Vopiſcus, & ut autor eſt Seneca, nullum magis, quàm Principem decet. Hinc apud Claudianum Theodoſius Honorio filio ſalubriter præcipiens inquit.

Sis pius imprimis, nam cum uincemur in omni
Munere, ſola Deos æquat clementia nobis.

Hæc una Principem gentibus commẽdat, Hæc Cæſarem Deum fecit, Hæc Auguſtum cõſecrauit, Hæc Antonium Pij cognomine ornauit. Contrà ſeueritas Deo & hominibus facit inuiſum Principem. Beroal. de opt. ſtatu.

Dextera præcipue capit indulgentia mentes, Oui. 2. art.
Aſperitas odium, ſæuaq; bella mouet.
Odimus accipitrẽ, quòd ſemper uiuit in armis,
Et pauidum ſolitos in pecus ire lupos.
Sit piger ad pœnas Princeps, ad præmia uelox
Et doleat, quoties cogitur eſſe ferox.

At in aulis ſunt, qui ſe ſolos dominis inſinuando, clament. Non decere Principem, ut omnibus ſe facilem, ac clementem præbeat. Cæterum id de ſolis hominibus malis, non de bonis ubiq; uiris Chriſtianus Princeps debet intelligere. Hinc Cleomenes Anaxandridæ filius, cum è ciuibus quiſpiam apud eum diceret: Bonum Regem omnino erga omnes mitem, & placidum eſſe oportere. Sed hactenus, inquit, ne ſit contemptui. Significans Plu. in apo.

erga improbos manſuetudinem nimiam eſſe inutilem Reip. notans quorundam nebulonum mores, qui Principes uehementer bonos & clementes, cũ impenſius amare debuerint, diſcunt habere contemptui. Eſt quidem præcipua uirtus in Principe comitas ac manſuetudo: uerum ob malorum ingenium, hæc ita temperanda, ut Principi ſua conſtet autoritas. Dabit operam modis omnibus, ut ſuos beneuolentia proſequatur, & uiciſſim ametur à ſuis, ſed ita ut nihilo ſecius autoritate polleat apud eoſdem, nec ſubditi propter nimiæ (quæ contemptum procreat) familiaritatis confidentiam inſoleſcant. Vnde Cæſar Adrianus, quodam tempore cum ſeruum ſuum uideret, inter duos Senatores ambulantem, miſit, qui illi colaphum impingeret, diceretq́; Noli inter eos ambulare, quorum adhuc potes eſſe ſeruus, ſimul ſenatoriæ dignitati conſulens, & ſerui caſtigans inſolentiam, quam de Cæſare hero ſumpſerat. Deorum itaq; ſibi animum aſſerens Princeps, alios ex ciuibus ſuis, qui utiles bóniq; ſunt, libens uideat: alios in numerum relinquat, quoſdam eſſe gaudeat, quoſdam patiatur. Oportet autem in Reip. ſtatu quantũ fieri poteſt, omnes ciues reddere beneuolos: quod ſi id fieri nequeat, ſaltem conari, ne hoſtes exiſtiment eos, qui gubernant. Porrò qui populos regit, ita gubernabit, ut inde non modò dignitas, & maieſtas quædã

Er in prin. inſtit.

Ael. Spart.

Sene. de clementia.

Ariſt. pol. 6. cap. 5.

exoriatur

exoriatur: uerùm gratia quoque & beneuolentia concilietur, res profectò diuitijs Crœſi optatior longè, atq; præſtantior. Sit igitur ſalutabilis, & natura communis, atque adire & affari uolentibus facilis, cuius domus non obſerata, non occluſa: ſed patens omnibus, quò ſe quiſque uelut è tempeſtate & fluctibus in portũ tutò recipere poßit. Plut. in po.

Hinc Adrianus Cæſar, in colloquijs etiam humilimorũ, mirè ciuilis erat, eoſq; deteſtari ſolitus fuit, qui hanc humanitatis uoluptatem ipſi inuiderent, hoc prætextu, quòd dicerent Principis maieſtatem ubiq; ſeruandam. Ael. Spar.

ITEM: Vlpianus Traianus Imperator, nihil nõ tranquillum & placidũ egit, adeo ut omni eius ætate unus tantum ſenator damnatus ſit, at is tamen per Senatum, ignorante Traiano. Ob hoc per orbem terrarum Deo proximus nihil non uenerationis meruit. Inter alia dicta hoc illius fertur egregium. Amicis enim culpantibus, quòd nimis circa omnes comis eſſet, reſpondit: Talem ſe Imperatorem eſſe priuatis, quales eſſe ſibi Imperatores priuatus optaſſet. Eutro. li. 8

ITEM: Rex Alexander affabilis & humanus fuit. Is niuali quodam loco tempeſtate opreſſus, ſenio iam confectum militem Macedonem, nimio frigore obſtupefactũ, ipſe ſublimi, & propinqua igni ſede ſedens, animaduertit, factaque non Val. lib. 5. cap. 1.

fortunæ,ſed ætatis utriuſque æſtimatione,deſcendit,& illis manibus, quibus opes Darij Regis afflixerat, corpus frigore duplicatum, in ſuam ſedem impoſuit,id ei ſalutare futurum ducens, quod apud Perſas capitale extitiſſet, ſolium regium occupaſſe.

Macr. Sa. li.2.ca.4. ITEM: Auguſtus Cæſar facilis ac clemens, Qui nulli ferè ad conuiuium uocanti, negare ſolitus eſt. Exceptus igitur à quodam cœna perparca,ac penè quotidiana, cum à conuiuatore dimitteretur,hoc illi tantum inſuſurrauit: Non putabam me tibi tam familiarem. Quidam aulicorum noſtrorum tam ieiunum apparatum, contumeliam

Er.4.ap. fuiſſet interpretatus. Ille etiam pudori conſuluit inuitatoris, familiaritati tribuens, idq́; in aurem, ne cæteri putarent exprobratam parſimoniam. Quid hac comitate amabilius in tanto Monarcha, qualem nunc uix triginta Reges æquent. Idem cum audiſſet inter pueros, quos in Syria ferox Herodes Rex Iudæorum inter bimatum iuſſit crudeliter interfici, filium quoque eius occiſum, ait: Melius eſt Herodis porcum eſſe, quàm filium.

Ex Plut. ITEM: Rex Macedoniæ Philippus ciuilis ac benignus, quodam tempore, ab hoſpite quodam inuitatus ad cœnam, inter eundum plures fortè obuios ſecum adduxit umbras. Vbi ſenſit hoſpitem turbari, quòd tam multis non ſufficerent appa-

ratus

uatus: præmiſſo ad ſingulos amicos puero, iuſſit ut placentæ ſeruarent locū. Illi perſuaſi, dum placentam expectant, paululum edebant. Ita factum eſt, ut cœna ſuffecerit omnibus: Faceto ioco ſimul & eluſit amicos, & hoſpitis pudori ſubuenit.

ITEM: *Maximinus ſenior nunquam ad oſcula pedum quenquam admiſit, dicens:* Dij *prohibeant, ut quiſquam ingenuorum pedibus meis oſcula figat.* Et *ubi ſunt interim, qui non ſolum ingenuos, uerum etiam ſummos monarchas ad oſcula, non pedum, ſed calceorum, non dicam admittunt, ſed inuitant, & quodammodo cogunt,* Er. 6. apo.

ITEM: *Arragonium* Rex *Alphonſus ab aulicis admonitus, ne nimia lenitas abiret in contemptum, & ex contemptu naſceretur pernicies, magis, inquit, cauendum, ne ſeueritas conciliet inuidiam, unde maius exitij periculum.* Er. 8. apo.

Exempla clementiæ conſimilia referuntur de Principum *modò uiuentium auis atque proauis, à quorum moribus iam nimium poſterorum nonnulli degenerarunt: in quorum numero, qui magnum dedecus, aut læſæ maieſtatis crimen arbitrantur, ſi quis modò* Principum, *infimæ ſortis hominem aliquem fuerit comiter allocutus.* Eam *opinionis falſæ perſuaſionem non induerat, iam olim piæ memoriæ* Princeps *illuſtriſſimus*

D. Henricus Heßiæ Lantgrauius, quem nullo faſtu intumuiſſe, ſed ciuiliſsimum atq; humaniſsimum fuiſſe, uiuentes adhuc Marpurgi, ciues tantæ uirtutis oculati teſtes, celebrare, atque laudibus extollere non deſinunt. Nec ulla ſuperbia turgebat olim Archiepiſcopus Moguntinus Villegiſus, qui manſuetiſsimus, etiam pueris omnibus ſe facilem allocutu præbuerat. Is patrem qui currus atq; bigas facere ſolitus erat, habuit. Hinc titulum hunc ſculptum aßiduò legit: Villegiſe, recole unde ueneris. Appendit & rotas in pariete, ut ſuæ admoneretur originis. Vnde adhuc Rotæ in Eccleſiæ Moguntinæ uexillo. Et piæ memoriæ D. Eberhardus Comes olim in Konigſteyn, tanta fuit humanitate præditus, ut eum potentißimus affectus ira, quatere uel uincere non potuerit. Cuius hoſtis acerrimus quidam, cum apud ſaltum, uulgo die Höge uocitant, ab inimicis ui ſumma premeretur tandem ultima neceßitate compulſus, in caſtrum ipſum Konigſteyn, tanquam ad aſylum confugit. Vbi iuſtißima quidem Comitis in hoſtem ira, ſed tamen ad ſe fugientem clementer excepit, ac beneficijs affectum, dimiſit incolumem, ut mihi iampridem Dillenbergæ retulit, & eruditione, & generis claritate conſpicuus uir D. Iohannes Knebelius aulæ generoſiß. Comitis à Naſſaw, D. Vuilhelmi Comitis à Dietz & Katzenelenbogen ſummum

Ex Chro. ſexta mũdi ætate.

mum ornamentum. Factis igitur ille bonus Comes expreſsit illud, quod iam multis ſolũ hæret in ore: Si eſurit inimicus tuus, paſce illum: ſi ſitit, da illi potum, Hoc enim ſi feceris, carbones ignis coacer- Roma.12. *uabis in caput illius. Ne uincaris à malo, imò uince bono malum. Hoc ipſum Chriſtianis mandatum, & olim Ethnici utcunque leguntur executi. Cum Auguſtus Cæſar iam quadrageſimum annum ex-ceſsiſſet, ageretq; in Gallia, delatum eſt ad illum,* Senec. de cle. lib. 1. *L. Cinnam adoleſcentem nobilem ac Pompeij nepotem inſidias illi ſtruere: dictum eſt, ubi, quando & quomodo aggredi uellet. Decreuerat autem ſacrificantem interficere. Dictitabatur proſcriptionis ſententia, ſed Auguſto interim uarias ædente uoces, ingreſſa Liuia uxor: Fac inquit, quod Medici ſolent, qui ubi uſitata remedia non procedũt, tentant contraria, Seueritate adhuc nihil profeciſti, ignoſce. Cinna deprehenſus uitæ tuæ nocere nõ poteſt, famæ tuæ prodeſſe poteſt. Protinus Cæſar iuſsit accerſi Cinnam ſolum ad colloquium. Venienti alteram cathedram poni iuſsit: Hoc inquit, Cinna primum abs te peto, ne me loquentem interpelles: dabitur tibi loquendi tempus. Hic commemoratis plurimis in Cinnam beneficijs, quòd ſeruaſſet in caſtris hoſtium, quòd patrimonium omne conceſsiſſet, quòd inſuper ornaſſet Sacerdotio, rogauit quare putarit ipſum occidendum, Per*

turbato Cinna, ſic finijt obiurgationem: Vitam tibi Cinna, iterum do: prius hoſti, nunc inſidiatori, ac parricidæ. Ex hodierno die inter nos incipiat *amicitia*, Contendamus *utrum ego meliore fide uitam tibi dederim, an tu mihi debeas.* Et *conſulatum obtulit.* Vis *exitum? Cinnam habuit perpetuò amiciſſimum, ſolus illi fuit hæres.* Nullis amplius *inſidijs ab ullo petitus eſt.*

Ex Plut. ITEM: *Quidam petulantioris linguæ maledicta cõijcere ſolebat in Philippũ: hunc amici hortabantur, ut eijceret in exilium.* At *ille negauit ſe hoc facturum.* Demirantibus *quid ita: ne, inquit, oberrans inter plures malè de me loquatur.* Quòd *maledicum non egit in crucẽ, uel clementiæ erat, quòd ignouit: uel magnanimitatis, quòd contempſit: quòd noluit expellere, prudentiæ, plus enim nocuiſſet.* Hæc *audiant aulici, qui leuibus cauſſis exaſperati,* Principes *inſtigant, & ad ciues in exiliũ ablegandos inflammant.*

Plu. in. ap. ITEM: *Ciuium ſuorum iniurias patientiſſimè ferebat, dicens eſſe nefas iraſci patriæ.* Quemadmodum *parentum iniurias ulciſci pietas uetat.*

ITEM: Ex Ethnico *pectore* Chriſtiani *ſpecimen animi protulit* Macedoniæ Rex Alexander, *qui cum accepiſſet eſſe quendam qui conuitijs ipſum impeteret:* Regium *eſt, inquit, cum facias bene, audire malè.* Nihil *hoc dicto generoſius, quan-*

quam

quam idem & alijs aſſcribitur:

ITEM: *Rex Macedonum Antigonus, cum noctе quadam quoſdam è militibus ſuis exaudiſſet, omnia mala imprecantes Regi, qui ipſos in illud iter, & inextricabile lutum induxiſſet, acceßit ad eos, qui maximè laborabant, eos cum ignorantes, à quo adiuuarentur, explicuiſſet:* Nunc, *inquit, maledicite* Antigono, *cuius uicio in has miſerias incidiſtis: ſed ei bene optate, qui uos ex hac uoragine eduxit.* Hac *uindicta contentus erat* Regis *uerè excelſus animus.* Ex Plut.

ITEM, *Theodoſius iunior, tam admirabili fuit ingenij lenitate, ut cum ab amicis rogaretur, quamobrem neminem eorum, à quibus lædebatur, ſupplicio capitis afficeret,* Vtinam, *inquit, mihi liceret & mortuos ad uitam reuocare.* Ad *priuatas quidem iniurias oportet* Principem *eſſe facilem ad ignoſcendum, ſed in ijs quæ lædunt* Remp. *decet eſſe ſeueriorem.* Er.8.apo.

DE PRINCIPIS IRA atque uindicta.

PRiſci Sapientes *regium ſceptrũ ad hunc modũ effingebant, in ſummo erat* Ciconia *pietatis ſymbolum, in imo* Hippopotamus, *anim*

mal efferum & noxium, illud uidelicet innuentes, ſi quid in Principe ſæuiant affectus efferi, quod genus uiolentia, uindictæ cupiditas & ira, ut eos motus pietas in patriam atque ciues uincat, prematque. Ad inſolentiam quidem fortunæ licentia, rerumq; ſucceſſus inuitat, & inſtigat: ſed amor patriæ, & paternus in ſubditos omnes adfectus eam animi truculentiam cohibere debet. Operæ precium igitur eſſet, ſi eiuſmodi ſceptra, in Principum aulis curarentur depingi, ut ijs ad clementiã Principes inuitarentur. Etenim non minus principi turpia ſunt multa ſupplicia, quàm medico multa funera. Et bonum Principem animi lenitas decet, tyrannum ira, qua non modò ſapientia deperditur, iuſticia relinquitur, concordia rumpitur, Reſp. læditur, ac ſubditi funeſtantur, ſed ipſis etiam dominis malum accerſitur. Zelus enim & iracundia minuit dies, & ante tempus ſenectam adducunt cogitatus. Et ingentis iræ exitus furor eſt, & ideo ira uitanda eſt, non moderationis cauſa, ſed ſanitatis. Quare Cotys Thraciæ Rex, cum eſſet natura celer ad iram, ſæuuſq; caſtigator eorum, qui in miniſterio deliquiſſent, uicio materiam ubique nitebatur præripere. Ad illum hoſpes quidam detulit uaſa fragilia, tenuiaq;, ſed ſcite, curioſeque celte tornoque elaborata. At is hoſpiti quidem dedit munera, cæterum uaſcula omnia confregit.

Er. in pri. inſtit.

Sene. li. 2. de clement.

Greg. moralium. 5.

Eccleſ. 30.

Se. 3. de ir.

Plut. in ap.

fregit. Demirantibus cur id faceret: Ne, inquit, ira ſcar, & ſæuiam in eos, qui fracturi erant. Contrà, quod laudabilius, Rex Macedonum Antigonus piger ad iram fuit, Qui cum aliquando tempore hyberno compuliſſet caſtra transferri in locum, ubi non erat rerum neceſſariarum copia, atque hac de cauſa milites quidam in Regem maledicta congererent, ignari ipſum eſſe in proximo. Virga tentorij uela diduxit: Flebitis, inquit, ni longius ſemoti, de me malè loquamini. Era. ap. 4

Atqui ſi iuſta Princeps ira commotus, ad uindictam procedere contenderit, illud quod Demonax olim dixit, animo reuoluet: Nequaquam hominibus iraſcendum eſſe, ſed corrigenda uitia, nimirum exemplo medicorum, qui non indignantur ægrotis, ſed morbo medentur. Nam hominis eſt peccare, dei uerò, aut hominis Deo proximi, hoc eſt, Principis emendare peccata. Malos ſi à malicia reuocare nō poterit per indulgentiam, pœna coërcebit per ſeueritatem. Secabit & amputabit aliquando de corpore ciuitatis membra putrida, hoc eſt, ciues ſceleratos, ne pars integra contagione ſerpente pariter corrumpatur, iuxta illud cantatiſſimum: Immedicabile uulnus enſe recidendum eſt, ne pars ſyncera trahatur in uitium. Quippe ut Medici officium eſt, ut citò, ut tutò, ut iucundè curet: tamen quādoque auſteriore medicina uti cogitur, ad uim mor Era. 8. ap. Ber. de op. ſtatu.

bi grauioris retundendã profligandamq́. Sic Prin cipis officium, ut molliter, ut indulgenter, ut benignè ſubditos foueat, curet, tueatur. Nonnunquam tamen, curatione mordaci & auſtera utetur, cauſticaque adhibebit, ad reprimendos duriores ciuium morbos, omnia molliora malagmata recuſantes. Opus enim interdum auſteriore, & mordaciore medicina, quando lenia medicamenta non proſunt. Sed rectè monet Plato, nihil non tentandum, & omnem, quod aiunt, lapidem eſſe mouendum, priuſquam ad ultimum ueniatur ſupplicium. Agendum argumentis, ne quis peccare uelit, deinde deterrendum metu numinis, malefactorum uindicis, præterea minis ſupplicij. Quibus ſi nihil proficitur ad ſupplicia ueniendum, ſed leuiora, quæ medeantur malo, non quæ tollant hominem. Quòd ſi nihil horum procedit, tum deniq; ceu membrum deploratum, & immedicabile, ab inuito legibus reſecandum, ne pars (ut dixi) ſyncera trahatur in uicium. Porrò tres cauſas puniendis peccatis eſſe ferunt. Vna eſt, quæ grecè νουθέσια, κόλασις, uel παραίνεσις uocatur, id eſt, commonitio, animaduerſio, monitio uel ſtatutio, cum pœna adhibetur, caſtigandi atque emendandi gratia, ut is qui fortuitò deliquit, attentior fiat correctus. Altera eſt, quam τιμωρίαν, id eſt, pœnam appellant. Ea cauſa eſt, cũ dignitas autoritasq; eius, in quem eſt peccatum, tuenda

Eraſm. in prin. inſti.

Gell. lib. 6. cap. 14.

enda eſt, ne prætermiſſa animaduerſione contemptum eius pariat, ac honorem leuet. Tertia uindicandi ratio eſt, quæ παράδειγμα, id eſt, exemplum à Græcis nominatur, quum punitio propter exemplum neceßaria, ut cæteri à ſimilibus peccatis, quæ prohiberi publicitus intereſt, metu cognitæ pœnæ deterreantur. At quantum ad ſecundam uindicandi cauſam pertinet, nullis commißis facilius, ac libentius ignoſcet bonus Princeps, quàm quæ ad priuatam ſuam iniuriam pertinent. Nam cui facilius eſt, eiuſmodi contemnere, quàm Principi? At huic ulciſci quàm facile eſt, tam eſt inuidioſum, & indecorum. Quum enim ultio puſilli, & humilis animi ſit argumentum, nihil minus competit in Principem, quem oportet animo eſſe excelſo, magnoque. In primis autem, quum duo maximè ſint (ut Bias Prienæus inquit) contraria conſilio: Ira ſcilicet, & feſtinatio, Princeps ſe conferet ad maximum iræ remedium, nempe dilationem, ut primus eius feruor elangueſcat, & caligo, quæ mentem premit, aut decidat, aut minus denſa ſit. Vnde Athenodorus Philoſophus rectè monuit Auguſtum Cæſarem, inquiens: Quum iratus fueris Cæſar, nihil neque dixeris, neque feceris, priuſquam quatuor & uiginti literas tecum ipſe percurreris. Et Theodoſius quoque Imperator habuit à naturæ munere, quod Auguſtus à Philoſophiæ Doctore.

Eraſmus in prin. inſtit.

Dio. lib. 1.

Se. 3. de ira

Plut. in ap.

Ille

Ille ubi cœpiſſet iraſci, quatuor & uiginti Græcas literas memoria recenſebat, ut illa concitatio, quæ momenti eſt, aliò traducta, parui temporis interiectu langueſceret. Sed ut aliorum omnium, quos Latini philoſophi affectus, uel affectiones, Græci πάθη appellant: ita huius quoq; motus animi, quæ cum

Gel.1.c.ul.

eſt ulciſcendi cauſa ſæuior, ira dicitur, non priuationem eſſe utilem cenſuerunt, quam Græci στέρησιν dicunt, ſed mediocritatem, quam μετριότητα illi

Grego.20. moral.

appellant. Miſcenda eſt igitur lenitas, cum ſeueritate, & faciendum quoddam temperamentum, ut nec multa aſperitate exulcerentur ſubditi, nec nimia benignitate ſoluantur. Leones, quos manſueſcere uolunt homines, iubebat olim Phraotes uerberi-

Phi.de uita Apoll.7.

bus non cædi, nam recrudeſcere uerberibus illos aiebat: nec rurſus blanditijs nimium leniendos putabat, quia ſic nimium ſuperbi euaderent, opinabatur itaq; blanditias minis permixtas facilius ad mores optatos illos poſſe deducere. Id autem nos non per ferarum duntaxat manſuefactionem dixerimus, ſed tyrannis quaſi frenum quoddam inijcimus, quo ſi utentur, à mediocritate nunquam deerrabunt. Ad quam pulcherrimam uirtutem Agapetus quoq; Iuſtinianum Imperatorem hortatur, inquiens: Acutum quidem oportet eſſe Principem, cum in alijs, tum uel maximè in adſerendo, de rebus difficilimis iudicio. Lentum autem ad iraſcendum, & longani

mem

mem. Et quoniam omnimoda iræ abſentia aſpernabilis eſt, & iraſcatur mediocriter, & non iraſcatur oportet. Illud, ut prauorum impetus comprimat: hoc, ut propenſiones bonorũ perueſtiget, aut benefactorum occaſionem præbeat.

POSTREMO. Si omnino miſſo ſanguine fuerit opus, conſiderandum eſt Principi, ac ſuſtinendum, ne ultrà quàm neceſſe ſit, incedat. Cauendum ne maior pœna ſit, & ne iiſdem de cauſis alij plectantur, alij ne appellentur quidem, ut illud iure dici poſſit: Dat ueniam coruis, uexat cenſura columbas. Et: Quicquid delirant Reges, plectuntur Achiui. Hinc Archytas olim Tarentinus uillicũ impunitum dimittere maluit, quàm propter iram grauius iuſto punire. Qui cum rura ſua reuiſere cœpiſſet, animaduertit negligentia uillici corrupta, & perdita. Intuensq́; malè meritum. Sumpſiſſem, inquit, à te ſupplicium, niſi tibi iratus eſſem. Et Plato ob deprehenſum in delicto grauiore ſeruulum, excandeſcens, Xenocrati, ad ipſum ſalutandi gratia uenienti, dixit: Plagis hunc adflige, id ego ne faciam, impedimento eſt ira. Alio ſubinde tempore, in alterum delinquentem quoque ſeruulum: Ni tibi iratus eſſem, ait, pro tuis depexus eſſes meritis. Seneca Neronem laudibus extollit, quòd aliquando longanimis, non plus æquo ſæuierit in ſontes. Qui cum à Buro Præfecto moneretur, ut ſcriberet, in quos, et

Sen. de cle.

Cic. 1. offi.

Val. lib. 4 cap. 1.

Plu. in uit.

Sen. li. 1. de clement.

ex

ex qua cauſa animaduerti uellet. Quod negocium ſæpe dilatum, quum Burus urgeret, chartam inuitus accipiens, exclamauit Nero: Vellem neſcirem literas.

DE PRINCIPIS OCCVpationibus in pace.

Ex Eraſm. SApiens Princeps tempore pacis, bonis legibus occurret morum iniquitati, Leges corriget deprauatas, tollet malas, integro magiſtratui proſpiciet, corruptum puniet, aut cohibebit. Rationes exquiret, quibus tenuem plebeculam quàm minimum grauet, quibus ditionem ſuam latrocinijs ac maleficijs liberet, idq; quàm poterit minimo ſanguine, quibus ſuorum perpetuam concordiam alat, ac ſtabiliat. Sunt his minutiora quædam, ſed non indigna, quamuis magno Principe, luſtrare ciuitates, ſed hoc animo, ut omnia reddat meliora, non uanam gloriam captet, aut opes ſuperbus oſtentet, ſed quæ ad Reip. commoditatem attineant, procuret, quæ parum tuta communiat, publicis ædificijs ornet. ITEM, pontibus, porticibus, tēplis, ripis, aquæductibus, Loca peſtilētiæ obnoxia purget, uel mutatis ædificijs, uel deſiccatis paludibus. Amnes incommodè fluentes, aliò deriuet. Flumina pro utilitate publica uel admittat, uel arceat. Aedificia, per ſimultates intercidentia, reparanda, neglectoſque agros colendos curet, quo magis ſuppetat an-

nona

nonæ uis, parum utiliter cultos, aliter coli iubeat, ueluti, ne illic uineta ſint, ubi uinũ cultura indignũ prouenit, et frumenta gigni poſſunt. Huius *ſex millia ſunt, quæ curare Principi ſit pulcherrimũ, bono Principi etiã iucundũ, ut nihil unquam ſit opus, uel ocij tædio bellum quærere, uel aßiduis uenationibus longa tempora diſperdere, uel alea totas fallere noctes.* DEINDE, *cũ bona facinorum pars hinc oriatur, quòd ubiq; plurimi fiant diuitiæ, contempta iaceat paupertas, dabit operam* Princeps, *ut ſui ciues uirtute ac moribus æſtimentur, non cenſu.* Idq; *primum in ſeipſo, ac ſuis potißimum aulicis exhibeat.* Quòd *ſi* Principem *oſtentare diuitias, & apud illum, ut quiſq; ditißimus, nõ probißimus eſt, ita plurimi fieri, ad magiſtratus, ad honores, ad officia nummis patere uiam, ſubditorũ multitudo conſpexerit, iiſdem artibus incitati, ad opes per fas ac nefas parandas rapientur, et ad honores & officia largitionibus, fraudibus, atq; dolis peruenire connitentur.*

ITEM: Quum *pleraq;* Rerump. *ſemina ex ocio naſcatur, quod diuerſis rationibus adfictant omnes, cui qui ſemel aſſueti ſunt: ſi deſit, quo alant illud, ad malas artes confugiunt.* Hoc *igitur aget boni* Principis *uigilantia, ut quantum poterit, minimam habeat inter ſuos turbam ocioſorum.* Ad *hoc genus pertinent: redemptores, inſtitores, nugigeruli* Eraſmus in prin. inſtit.

geruli,fœneratores,proxenetæ,lenones, cuſtodes uillarum,ac uiuariorum.Grex miniſtrorum ac ſtipatorum,qui apud nonnullos tantùm ambitionis aluntur gratia. His quum non ſuppetit, quod luxus ocij comes efflagitat, ad malas artes degenerant.

Poſtremò penitus hoc ſibi perſuaſum habebit bonus Princeps, nihil à ſe geri poſſe magnificentius, quàm ſi,quicquid eſt hoc, quod ſors dederit,florentius reddat,ac modis omnibus ornatius: quod fiet, ſi res eas curauerit maximè, per quas Reſpublica ſtabilitur,& illuſtratur: eas rurſus excluſerit, & arcuerit,quæ Reipublicæ ſtatum reddunt deteriorem. Adiuuatur autem,& excolitur maximè boni Principis exemplo, ſapientia,uigilantia, magiſtratuum & officiorum integritate,Eccleſiæ miniſtrorum ſanctimonia,ludimagiſtrorum delectu,Magiſtratus atque Iudicum iuſtitia,conſtante æquis legibus,& ad uirtutem conducentibus ſtudijs. In his augendis & confirmandis ſit omnis boni Principis cura. Imitentur Ioſaphat Regem Iuda,Qui reuer-
2.par.19. ſus ex bello,quod Regi Syriæ intulerat,Iudices terræ in omnibus ciuitatibus conſtituit, atq; eis præcepit,inquiens: Videte, quid faciatis. Non tantum hominis exercetis iudicium,ſed Domini. Et quodcunq; iudicaueritis, in uos redundabit. Sit timor Domini uobiſcum,& cum diligentia cuncta facite. Non eſt enim apud dominum Deum noſtrum iniqui-

tas

quitas, nec perſonarum acceptio, nec cupido munerum. Permulti fuerunt in hoc errore, et utinam hodie nullos idem habeat error, ut huc omnes conatus ſuos intenderent, nō ut meliorem ſuam, qualemcunq; nacti fuerint, ditionem redderent, & ornatiorem, ſed ut maiorem: quibus illud ſæpenumero uidemus eueniſſe, ut dum propagando ſtuderent imperio, etiam id amiſerint, quod poſſederant. Rectè igitur Theopompus Spartanorum Rex, qui cum ab uxore obiurgaretur, quòd regnum humilius ac minus eſſet filijs traditurus, quàm accepiſſet, negauit ſua referre, quàm ingens relinqueret liberis ſuis imperium, modò melius ac ſtabilius. Porrò nihil Principi pulchrius, quàm ut hoc, quicquid eſt regni quod fortuna dedit, ſua ſapientia, uirtute, diligentia reddat ornatius, celebrius ac locupletius. Sic cum duci Epaminundæ per inuidiam, & contumeliæ gratia, ſordidus quidam & contemptus magiſtratus delegatus eſſet à populo Thebano, non aſpernatus eſt, dicens: Non ſolum magiſtratum oſtendere uirum, ſed uirum uiciſſim oſtendere magiſtratum: itaque geſſit, ut deinceps tanquam honeſtum munus à multis ambiretur, quum antea nihil aliud fuerit, quàm cura, ſordes, & ſtercora ex angiportis eijciendi.

Val. lib. 4 cap. 1.

Plut. in ap.

Simile protulit Ariſtippus, Qui quum à Dionyſio iuſſus eſſet omnium infimus accumbere, Ni-

bil offenſus hunc, inquit, locum ò Rex, illuſtrare uis, & honorificum reddere. Significans, nõ locum reddere uiliorem, ſed ex dignitate hominis honorem addi loco.

DE BELLO SVSCIPIENDO.

Sene. li. 2. de clement.

Q*Vum ferina ſit rabies, ſanguine gaudere, & uulneribus, & abiecto homine, in ſylueſtre animal tranſire, bonus Princeps non facilè ad bella gerenda prouocabitur, ſed prudentior expendet, quantum interſit inter hominem paci ac beneuolentiæ natum animal, & inter feras ac beluas prædationi belloque genitas. Ad hæc, quantum interſit inter hominem, & hominem Chriſtianum: Deinde contemplabitur, quàm expetenda, quamq́; ſalutifera ſit pax, quæ omnium rerum & parens, & nutrix, qua iuxta prouerbium, paruæ res creſcunt, magnæ dilabuntur. E diuerſo, quàm calamitoſa, ſimul & ſcelerata res bellum, quantũcunq; malorum omnium agmen, etiamſi iuſtiſſimũ ſit, ſecum trahat.*

Er. in pa. ad Phil.

Hinc tot moleſtiæ, ſtrepitus armorum, fremitus militum, clangor tubarum, crepitus cornuum, inſanus tympanorum ſtrepitus, telorum fragor, tam horrenda ſaxorum uolantium tonitrua, ut feræ & piſces, & aues offenſæ relictis natiuis ſedibus, aliò procul uelut exulatum demigrare

grare ſoleant. Quas ob res & Homerus aptè πό-
λεμον δυσηχέα ſubinde nominat, à moleſto ſtrepi
tu, ac tumultu. Hinc malorum omnium, quaſi mare
quoddam exundat, ſemelq; cuncta, quæcunq; perua
ſerit, calamitatem ac ſcelerũ fluctibus operit bellũ.
Hac malorum lerna producitur, & quaſi magno
fonte promanat deteſtanda illa colluuies facinoro-
ſorum hominum, raptorum, ſtupratorum, lenonũ,
prædonum, piratarum, latronum, ſicariorum, uene
ficorum, furum, peculatorum, abigeorum, ſeditioſo
rum, proditorum, ſacrilegorum, periurorum, bla-
ſphemorum, tum ſcortorum, lenarum, malefica-
rum. Cui teterrimæ ſceleratorum hominum fæci,
atque ſentinæ, ſæpe dum Princeps erga Principem Eraſmus in
animoſior uideri uult, cogitur blandiri atque ſer- prin inſtit.
uire. Hac hominum colluuie bella gerenda, Hæc
ſentina in urbes, atq; in domos recipienda, cuius fe
torem ne ſolida quidem ætas queat è ciuium mori-
bus expurgare. Deinde ſagaciter expendet, cu-
ras, pericula Reipublicæ, damna, & infinita gra-
uiſſimarum expenſarum atque ſumptuum diſpen-
dia, quorum nullus finis. Hinc in bello Peloponeſia
co, ſocijs rogantibus, quanta pecunia futura eſſet Ex Plutar.
ſatis, ac poſtulantibus, ut certum tributorum modũ
præſcriberet, Archidamus Ageſilai regis filius in-
quit: bellũ nõ quærit definita: ſignificãs eos qui bel
la ſuſceperũt, oportere per omnia ſeruire belli ne-

ceſsitatibus, quarum nullus eſt certus modus, quòd uariæ ſint bellorum præter expectationem occaſiones. Poſtmodum ante oculos ponet: Bella ex bellis naſci, litem lite produci, Bella bellis ſuccedere, nec ullum tumultuandi modum, aut finem. Ex minimis bellis ſæpe maxima conflari, ex uno plurima. Neq; enim unquam licuit unico bello defungi. Aliud ex alio ſeritur, atque in immenſum trahitur inexplicabilis catena malorum.

Ad hæc, Omne bellum facilè ſumitur, cæterum ægerrimè definitur. Non eſt in eiuſdem poteſtate initium & finis. Et citæ ſunt offenſæ, reconciliationes autem tardæ, propterea quòd iniuriarum diu ſoleant homines meminiſſe. Quòd Homerus innuit lepidiſsimo figmento de Litis & Ate. Hanc deam facit, quæ noxas & turbas ſoleat immittere rebus mortalium, atque ipſam quidem acribus oculis, atque præuelocibus eſſe pedibus. Cæterum poſt eam multo interuallo cõſequi Litas deas, quæ quod Ate turbauerit, ſarcire moliantur. Has & ſtrabis oculis fingit, & pedibus claudis, illud nimirùm innuens: Iram omnium tardiſsimè ſeneſcere. Poſteaquam Princeps uniuerſorum malorum, ſubductis calculis, ſummam collegerit (ſi tamen unquam colligi poſſit) tum ita ſecum cogitabit: Vnus ego tot malorum autor fuero? Tantum humani ſanguinis, tot uiduæ, tot luctu funeſtæ domus, tot orbi ſenes,

Sal. in Iug.

Hom. Il. 9.

Er. in pri. inſtitu.

tot indignè egentes, tanta morum, legum, ac pietatis pernicies, mihi uni imputabitur? Hæc mihi luenda Chriſto, cui de minutiſſima quaque guttula ſanguinis humani, uel piaculo exactiſſimam rationem ſum redditurus.

Poſtmodum reuocabit in memoriam, quàm fugax, quàm breuis, quàm fraglis ſit hominum uita, & quot obnoxia calamitatibus, quippe, quam tot morbi, tot caſus impetant aſſiduè, ruinæ, naufragia, terræmotus, fulmina, peſtes, ut non opus ſit, bellis accerſere mala, & prælijs non neceſſarijs in mari malorum fluctuantes homines abſumere.

Poſtremò ſecum reuoluet, quanta ſit rerū humanarum inconſtantia, quæ miſerationē iniecit Alex*andro, cum legeret, hæc inſcripta* Cyri *ſepulchro:* O *uir quiſquis es & undecunq; aduenis,* Neq; *enim te uenturum ignoraui.* Ego *ſum* Cyrus, *qui* Perſis *imperium conſtitui,* Puſillum *hoc terræ, quo meum tegitur corpus, mihi ne inuideas.* *Diodorus in uit. Alex.*

Quibus cauſis impulſus Cineas *olim, ut* Pyr*rhum* Regem Epirotarum *à bellandi ſtudio reuocaret, ſic per ocium cum illo collocutus eſt.* Ro*mani feruntur bellaciſſimi, ſed ſuperatis, quid deinde agemus* Pyrrhe? *Tum* Italiam, *inquit* Pyr*rhus, totam occupabimus.* Hic *denuo* Cineas: *quid* Italia *ſubacta?* Sicilia, *inquit* Pyrrhus, *proxima eſt. Tum* Cineas: Num *hic erit militiæ finis?* Ne- *Era. 5. ap.*

quaquam, inquit Pyrrhus, ſed hæc tantum prælu-dia ſunt ad res maiores: Supereſt Lybia, & Carthago. Rectè, inquit Cineas, nam his potitus, facilè & Macedoniam recipies, & Græciæ dominaberis. Sed deletis omnibus, quid tandem faciemus? His arridens Pyrrhus: Tum inquit, ocium agemus, ò beate, & quotidie Cothon erit, mutuisque ſermonibus nos inuicem delectabimus. Tum Cineas. At quid uetat, ò Rex, quominus nunc iam iſto ocio, iſto Cothone, & mutuis ſermonibus perfruamur? Nunc enim citra negocium ſuppetit nobis ea facultas, quam per multum ſanguinem, per moleſtias, per pericula tum noſtra, tum aliorum ſequimur, incerti an aſſequuturi. Rationibus iiſdem permotus Piſiſtratus Athenienſium tyrannus, cum aliquot amici, qui ab ipſo defecerant, Phylen occupaßent, uenit ad illos, ſtragulas in ſarcinam colligatas ipſe portans. Cæterum illis, quid ſibi uellet, percontantibus: Vt, inquit, ſi perſuaſero, reducam uos: ſi non perſuaſero, maneam uobiſcum, ob hoc enim ueni cum ſarcinis. Egregius animus, qui pacis ſtudioſus, præcauit, ne res in ſeditiones ac bella prorumperet. Vterque rectè ſenſerunt, ratiocinati, tam uaria ac multa, quæ numero comprehendi nequeant bellorum incommoda, ancipites exitus, & incertißimos euentus, ut non fruſtra Martem ἀλλοπρόσαλλον, hoc eſt, uerſipellem,

Plut. in ap.

nu

mutabilem, nunc his, nunc illis partibus fauentem appellauerit Homerus. Et νίκην ἑτεραλκέα, hoc eſt, uictoriam alternatim, nunc his, nunc illis obtingentem, & uiciſsim, nunc apud hos, nunc apud illos pollentem. Quorum euentuum, quos ſtultorum magiſtros appellant, quum innumerabilia ſint exempla, duo tamen breuitatis gratia proferam: Syriæ Rex olim Antiochus bello, quod cum Romanis gerebat, filium Scipionis Aphricani à militibus ſuis interceptum, honoratiſsimè excepit, regijſque donatum muneribus, ultro, gratis, ac celeriter patri remiſit. Qui ei quaſi pro reddenda gratia ſuaſit, ut euentuum bellicorum memor, amicitiam Romanorum peteret. Sed ut hic Antiochus Scipionis, ita Pyrrhus Cineæ ſanis conſilijs non acquieuit. Vterque igitur temeritatis aleam ſubiens, ipſa re fuit expertus, quid ſibi uetus illud uelit: γλυκὺς ἀπείρῳ πόλεμος. Ille enim nimia opum fiducia ſuffultus, cum L. Scipione Aphricani fratre conflixit, ſed turpiter uictus, ultra Taurum montem relegatus, tandem à ſodalibus ſuis miſerè trucidatus. Et Pyrrhus, qui præliari, quàm domi tranquillam uitam exigere maluit, uiribus ſuis, dolisq; terribilis, in Italiam omnium primus inuexit Elephantos, uſque in hoc tempus inuiſos Romanis. Is primum cum Leuino Conſule congreſſus, maximam cladem accepit, cuius atrocitatem

Va.l.1.c.5

Oroſi.li.1. cap.1.

Dijs ſuis, hominibusq́; teſtatus eſt, affigens titulum in templo Tarentini Iouis, in quo hæc ſcripſit: Qui ante hac fuere inuicti uiri, Pater optime Olympi, hos ego in pugna uici, uictusq́; ſum ab ijſdem. Et cũ à ſocijs increparetur, cur ſe uictum diceret, qui uiciſſet, reſpondiſſe fertur: Næ ego ſi iterum eodem modo uicero, ſine ullo milite Epirum reuertar. Tandem à Curio & Fabricio ſuperatus, in Græciam regreſſus eſt. Vbi dum Argos Achaiæ florentiſſimam urbem, Spartani regni auiditate ſeductus, oppugnaret, ictu tegulæ proſtratus interijt. Dij faciant, ut hodie non ſint uel Antiochi, uel Pyrrhi ſimiles, qui plauſibilia magis, quàm utilia ſuadentibus obtemperent, ac conſilijs ſanioribus repudiatis, ad arma proſilire gaudeant, pacis & honeſtioris ocij nimium impatientes, ut olim Sitalci pater ille Teres, qui (ut Plutarchus ait) dicere conſueuit, quoties eſſet in ocio, nec militia exerceretur, ſe nihilo meliores eſſe equiſonibus. Quæ uox quid aliud ſonat, quàm barbaricam immanitatem, quaſi pacis tempore deſit, quod agat bonus Princeps, & nactus ſit occaſionem benefaciendi bellorum duntaxat temporibus, in quibus nulla honeſtatis ratio, nullusq́; uel pietatis uel iuſtitiæ reſpectus. Hinc Antigonus Rex Macedonum ſenior, Sophiſtæ cuidam librum de iuſtitia conſcriptum porrigenti: deſipis, inquit, qui cum me uideas alienas

Plu. in ap.

Era. ap. 4

alienas urbes armis uexantem, tamen apud me de iuſticia diſſeris. Senſit eos qui ditionis amplian-dæ, gloriæ ue cauſa bellum inferunt alienis ciuita-tibus, non poſſe tueri iuſticiæ leges. Quare qui ſe uolet excellentem, ac uerè fortem Principem oſten dere, curabit ut magis hoſtem proprijs ſuperet bo nis, ſapientia, animi magnitudine, temperantia, in-tegritate, quàm apparatu bellico. Sin uiſum fue-rit cum alijs certare Principibus, non ita ſe ſupe-riorem exiſtimet, ſi quam illis ditionis partem ade merit, aut copias fuderit: ſed ſi fuerit quàm illi ſunt incorruptior, ſi minus auarus, minus temerarius, minus arrogans quàm illi, ſi minus iracundus, ſi mi nus præceps, ſi minus deniq; crudelis, & magis pa cificus, quàm illi. Hoc ſapientis Principis ſtudium eſt, hæc ſancta certamina. Hinc ciuitatum, ac po-pulorum felicitas enaſcitur. Vnde Germanicum celebre prouerbium exortum. Er. in pri: inſtit.

Wann Gott eyn land ſegnet/ ſo gibt er jm eynen klůgen fürſten/ der fride hellt / Wide-rumb/ wann Gott eyn land ſtraffen vnd pla gen wil/ ſo gibt er jm eynen tyrannen vnnd wůterich / der es alles on radt mit der fauſt wil außrichten. Agric. in pro. ger.

Hoc eſt:

Numine quas aulas diuino proſperat, & quæ
Fortunat clemens ſplendida regna DEVS;

Pacificos illis Dominos largitur, amanteis,
Virtutum Heroas, iuſticiæq; duces.
Contrà quæ diris palatia ſternere flagris,
Perdere quæ ſummo regna furore parat.
Rectores ſtultos donat, quos una uoluntas
Praua, tyrannis item pro ratione regit.

Hinc Auguſtus Octauianus non facile ad bella gerenda permouebatur dicens, Hoc eſſe aureo hamo piſcari. *Bonus igitur Princeps, nunquam* Ex Eraſ. *omnino bellum ſuſcipiet, Cæterum ſi tentatis omnibus, nulla ratione uitari poßit, & ullo pacto non queat res tàm peſtilens declinari, tum proxima cura Principis erit, ut quàm minimo ſuorum malo, quàm minimo Chriſtiani ſanguinis impendio geratur, breuiq; finiatur.* *Nihil magis in uotis erit, quàm ut ſuorum longè magis ſalutem, quàm proprium commodum quærat, ne temere bellando tot uiduas, tot orbos ſenes, tot mendicos, tot infelices denique reddat homines. Id in animo fixum habuiſſe probatur Ethnicus Imperator Lucullus, qui* Ex Plut. *ad direptionem incitantibus, dixit: Se malle unum militem ſuum, ac ciuem ex hoſtium manibus eripere, quàm uniuerſas hoſtium fortunas ſibi uendicare.*

Ex Iu. Ca. *Conſimiliter Antonius Pius Imperator, qui Scipionis ſententiam frequentauit, ac imitatus eſt, qua ille dicebat: Malle ſe unum ciuem ſeruare,*

quàm

quàm mille hoſtes occidere.

ITEM C. Cæcilius Metellus, cum loco munito cogitaret admouere exercitū, ac cēturio dixiſſet ipſi. Si decem modo hominum iacturam facere uelis, capies locum, interrogauit eum: Num ipſe de numero decem unus eſſe uellet.

ITEM: Lacedæmoniorum Rex Lycurgus, anxiè cauit, ne ciues ſuos in diſcrimen adduceret, unde cuidam percontanti, qua de cauſa uetuiſſet oppugnari turres: ne, inquit, à fœmina, pueroue, aut ab alio quopiam homine, puero, ac fœminæ nō diſſimili, uiri præſtantiores occidantur. Non probauit bonus Imperator, prælij genus, in quo uirtuti locus non eſſet. E turribus uerò puer, aut mulier deiectu ſaxorum, poteſt uirum quantumuis fortem interimere. Exemplo eſt Rex Epirotarum Pyrrhus, qui poſt multa grauiſſima bella quæ geſſit in Græcia, apud Argos, ſaxo ictus interijt. Oro. li. 4. cap. 2. Quis igitur locus uirtuti in bellis noſtris, in quibus præcipuas parteis agunt bombardæ? Quoties inſtrumentis bellum geritur, quæ miſſo telo, ſaxoue procul feriunt, minimum intereſt, inter fortem uirum & ignauum. Verum ubi cominus res geritur, tum apparet, qui uiri ſint, qui non. Er. 1. apo. Hinc Archidamus Ageſilai Regis filius, ubi uidiſſet iaculum catapulta mittendum, id temporis primum ex Sicilia aductum, exclamans inquit

quit: Hercules, perijt uiri uirtus. Quod ſi Rex ille horrendiſſima & crudeliſſima noſtrorum bellorum tormenta iam uideret, multò profectò magis exclamaret: ò Iupiter, aut Hercules, actum eſt de uiris. Atqui cum tam generoſos, ac uirtute conſpicuos habuerint animos Ethnici, turpiſſimum fuerit Chriſtianos deterrimis præditos. Eam igitur bonus Princeps ſemper gloriam affectabit, quæ ſit incruenta, aſpiraturus ad uictoriam minimo ſuorum ſanguine partam. Et Pittacus olim Mytilenæus ſolas approbabat uictorias citra ſanguinem partas: nam magno ciuiũ cruore emptas, hoc eſt, Cadmeas, ut uocant, nõ exiſtimabat eſſe uictorias. At iam fortaſſe Chriſtiani ſunt ſuperbiſſimi, qui uictoriolam unicam inexhauſto ſanguinis humani proluuio, multiſq; uirorum myriadibus malint temere confligendo comparare, quàm cum ſalute ſuorum prudenter imitari Q. Fabium Maximum, Vnus qui Latio cunctando reſtituit rem. Hi ſunt qui ſanguinem hominis, non aliter ac ſi bouis eſſet, aut porci, non adhorrent effundere: quiq; tot homicidia iocoſis dictis proſequi, uoluptatis loco ducunt. Quorum alij Hominem occidere uocant, non occidere, ſed dormitum ducere, alij feneſtras claudere, deuorare, deglutire, lumen extinguere, mactare, papauera demetere, frigido lauacro conſpergere, in ſempiternam quietem conijcere, & neſcio

Diog. li. 1.

Liui. li. 2. bel. pun. ſe.

neſcio quibus alijs truculentiæ modis appellant.

Deinde iuſtioribus ad bellandum cauſis Princeps impulſus, adnitetur ſuam ditionem defendere magis, quàm alienis manus inijcere. Sic M. Antonius Pius Imperator ingentis honeſtatis uir, in re militari gloria contentus moderata, defendere magis prouincias ſuas, quàm amplificare ſtudebat. Eutro. l. 2.

Poſtmodum ordinaturus aciem, tria proſpiciet: ſolem, puluerem & uentum. Nam ſol ante faciem eripit uiſum. Ventus contrarius tua inflectit ac deprimit, hoſtium adiuuat tela. Ita ergo conſtituantur ordines, ut hæc poſt occipitiũ noſtrum ſint, & (ſi fieri poſsit) aduerſariorum impetant faciem. Vege. li. 3. cap. 14. Sic Annibal ad Cannas cum Romanis pugnaturus, caſtra poſuit auerſa à Vulturno uento, quẽ nouerat campis torridis ſiccitate, nubes pulueris uehere ſolitum. Romanis igitur iam præliaturis in meridiem, Pœnis in Septentrionem uerſis, Vulturnus aduerſus Romanos coortus, multo puluere in ipſa ora uoluendo, proſpectum ademit. Quod Pœnis ſalutare, Romanis fuit exitiabile. Liui. li. 2 be. p un. ſe. Eutro. li. 3. Sic Cn. Pompeius pugnaturus cũ Mythridate Ponti Rege, conſtituit aciem, ut Ponticorum quidem oculos aduerſa luna perſtringeret, ſuis autem illuſtrẽ & conſpicuum præberet hoſtem. Front. li. 2. cap. 2.

ITEM curabit ne milites ocioſi, ſalaria quæ pauperum è uiſceribus adminiſtrantur, ſine fructu

Reip.

bilis. *Illud item quod idem dicebat: nempe non eſſe conſligendum, niſi aut inuitaret occaſio, aut urgeret neceßitas.* Ex hac re Imperatoris colligitur *prudentia, Vnde Annibal ſolitus dicere: Se magis cunctantem, ac quieſcentem Fabium, quàm Marcellum pugnantem formidare.*

ITEM: *Non facile bella ſuſcipiet aduerſus procul habitantes populos, quòd ea ſit difficilis expeditio, & periculoſa. Hinc Archidamus Lacedæmonijs diſſuaſit, ne bellum inferrent Athenienſibus, quòd uires eorũ aduerſus finitimos pares, aduerſus hostes procul habitantes omninò impares.*

ITEM: *ubiq; ſeſe uigilantem exhibebit, nec hoſtem humilem contemnet. Sæpe enim uiribus imbecillior, arte atque ingenio uincit potentiorem, unde illud: Aſſequitur celerem tardus, Aquilam teſtudo uincit, Scarabeus aquilam quærit.* Et Sertorius in re militari plus habere momenti conſilium, quàm uires temerarias oſtenſurus, duos propoſuit equos, alterum macilentum atq; inualidum, alterum uegetum cauda piloſa. *Atq; in ualido illi iuuenem adhibet prægrandi corpore, & admirandis uiribus. Contrà uegeto illi, puſillũ & imbecillum admouet homuncionem. Hic ſingulos pilos paulatim uellens, breui ſpacio totam depilauit caudam, Iuuenis è diuerſo caudam omnem ſimul*

Val. lib. 7. cap. 3.

ſimul manibus utriſq; comprehenſam, ui atque impetu conatur reuellere. Qui cum fruſtra ſudaret, riſui fuit circumſtantibus. Tum Sertorius: Videtis, inquit, commilitones, quanto plus poßit ingenium, quàm uires.

ITEM: *ante omnia curabit, ut milites habeat, qui dicto libenter audiant, obedienteſq; faciant imperata. Lacædemoniorum dux Clearchus egregio dictò diſciplinam militiæ continebat, identidem exercitus ſui auribus inculcando, A militibus Imperatorem potius, quàm hoſtem metui debere. Vnde Scipio Maior, cum in Sicilia quidam percontaretur, qua re fretus claſſem educere pararet in Africam, Oſtendit uiros armatos, ſeſe exercentes. Præterea turrim excelſam, mari imminentem. Et ait: Nullus horum eſt, qui non conſcenſa turri, ſemet in mare præcipitaturus ſit, ſi iuſſero. Sentiens non perinde referre, quàm numeroſam educas multitudinem, modò fortis dux educat exercitatos, & dicto audientes. Idem ſenſit Lacedæmoniorum Rex Theopompus, Is affirmanti cuidam, propterea Spartam ſaluam, & incolumem eſſe, quòd regibus uteretur imperãdi gnaris: Imò, inquit, & ciuibus, et populo Regibus obſequente.*

Er.5.apo.

Val.lib.2. cap.2.

Plu.in.po.

ITEM: *Vigilanter prouidebit, ut milites ſtipendijs ſuis contenti, nihil omnino rapiant, pauperes non concutiant, In campos pupillorum, quorũ*

hil offenſus hunc, inquit, locum ô Rex, illuſtrare uis, & honorificum reddere. Significans, nō locum reddere uiliorem, ſed ex dignitate hominis honorem addi loco.

DE BELLO SVSCIPIENDO.

Scne. li. 2. de clement.

QVum ferina ſit rabies, ſanguine gaudere, & uulneribus, & abiecto homine, in ſyluestre animal tranſire, bonus Princeps non facilè ad bella gerenda prouocabitur, ſed prudentior expendet, quantum interſit inter hominem paci ac beneuolentiæ natum animal, & inter feras ac beluas prædationi belloque genitas. Ad hæc, quantum interſit inter hominem, & hominem Chriſtianum: Deinde contemplabitur, quàm expetenda, quámq; ſalutifera ſit pax, quæ omnium rerum & parens, & nutrix, qua iuxta prouerbium, paruæ res creſcunt, magnæ dilabuntur. E diuerſo, quàm calamitoſa, ſimul & ſcelerata res bellum, quantūcunq; malorum omnium agmen, etiamſi iuſtiſſimū ſit, ſecum trahat. Hinc tot moleſtiæ, ſtrepitus armorum, fremitus militum, clangor tubarum, crepitus cornuum, inſanus tympanorum ſtrepitus, telorum fragor, tam horrenda ſaxorum uolantium tonitrua, ut feræ & piſces, & aues offenſæ relictis natiuis ſedibus, aliò procul uelut exulatum demigrare

Er. in pa. ad Phil.

grare

grare ſoleant. Quas ob res & Homerus aptè πόλεμον δυσηχέα ſubinde nominat, à moleſto ſtrepitu, ac tumultu. Hinc malorum omnium, quaſi mare quoddam exundat, ſemelq; cuncta, quæcunq; peruaſerit, calamitatem ac ſcelerũ fluctibus operit bellũ. Hac malorum lerna producitur, & quaſi magno fonte promanat deteſtanda illa colluuies facinoroſorum hominum, raptorum, ſtupratorum, lenonũ, prædonum, piratarum, latronum, ſicariorum, ueneficorum, furum, peculatorum, abigeorum, ſeditioſorum, proditorum, ſacrilegorum, periurorum, blaſphemorum, tum ſcortorum, lenarum, maleficarum. Cui teterrimæ ſceleratorum hominum fæci, atque ſentinæ, ſæpe dum Princeps erga Principem animoſior uideri uult, cogitur blandiri atque ſeruire. Hac hominum colluuie bella gerenda, Hæc ſentina in urbes, atq; in domos recipienda, cuius fœtorem ne ſolida quidem ætas queat è ciuium moribus expurgare. Deinde ſagaciter expendet, curas, pericula Reipublicæ, damna, & infinita grauiſſimarum expenſarum atque ſumptuum diſpendia, quorum nullus finis. Hinc in bello Peloponeſiaco, ſocijs rogantibus, quanta pecunia futura eſſet ſatis, ac poſtulantibus, ut certum tributorum modũ præſcriberet, Archidamus Ageſilai regis filius inquit: bellũ nõ quærit definita: ſignificãs eos qui bella ſuſceperũt, oportere per omnia ſeruire belli ne-

Eraſmus in prin institi.

Ex Plutar.

ceſsitatibus, quarum nullus eſt certus modus, quòd uariæ ſint bellorum præter expectationem occaſiones. Poſtmodum *ante oculos ponet*: Bella ex bellis *naſci, litem lite produci,* Bella bellis *ſuccedere, nec ullum tumultuandi modum, aut finem*. Ex minimis *bellis ſæpe maxima conflari, ex uno plurima*. Neq; *enim unquam licuit unico bello defungi.* Aliud ex *alio ſeritur, atque in immenſum trahitur inexplicabilis catena malorum.*

Sal.in Iug. Ad hæc, Omne bellum *facilè ſumitur, cæterum ægerrimè definitur.* Non eſt in *eiuſdem* poteſtate *initium & finis.* Et *citæ ſunt offenſæ, reconciliationes autem tardæ, propterea quòd iniuriarum diū ſoleant homines meminiſſe.* Quòd Homerus *innuit lepidiſsimo figmento de* Litis & Ate. Hanc *deam facit, quæ noxas & turbas ſoleat immittere rebus mortalium, atque ipſam quidem acribus oculis, atque præuelocibus eſſe pedibus.* Cæterum *post eam multo interuallo cōſequi* Litas *deas, quæ quod* Ate *turbauerit, ſarcire moliantur.* Has & *ſtrabis oculis fingit, & pedibus claudis, illud nimirùm innuens*: Iram *omnium tardiſsimè ſeneſcere.* Poſteaquam Princeps *uniuerſorum malorum, ſubductis calculis, ſummam collegerit (ſi tamen unquam colligi poſsit) tum ita ſecum cogitabit:* Vnus *ego tot malorum autor fuero?* Tantum *humani ſanguinis, tot uiduæ, tot luctu funeſtæ domus, tot orbi ſenes,*

Hom.Il.9

Er.in pri. inſtitu.

tot

tot indignè egentes, tanta morum, legum, ac pietatis pernicies, mihi uni imputabitur? Hæc mihi *luenda Chriſto, cui de minutiſsima quaque guttula ſanguinis humani, uel piaculo exactiſsimam rationem ſum redditurus.*

Poſtmodum reuocabit in memoriam, quàm fugax, quàm breuis, quàm fragilis ſit hominum uita, & quot obnoxia calamitatibus, quippe, quam tot morbi, tot caſus impetant aſsiduè, ruinæ, naufragia, terræmotus, fulmina, peſtes, ut non opus ſit, bellis accerſere mala, & prælijs non neceſſarijs in mari malorum fluctuantes homines abſumere.

Poſtremò ſecum reuoluet, quanta ſit rerũ humanarum inconſtantia, quæ miſerationẽ iniecit Alexandro, *cum legeret, hæc inſcripta Cyri ſepulchro:* O *uir quiſquis es & undecunq; aduenis,* Neq; *enim te uenturum ignoraui.* Ego *ſum Cyrus, qui Perſis imperium conſtitui, Puſillum hoc terræ, quo meum tegitur corpus, mihi ne inuideas.* Diodorus in uit. Alex.

Quibus cauſis impulſus Cineas olim, ut Pyrrhum Regem *Epirotarum à bellandi ſtudio reuocaret, ſic per ocium cum illo collocutus eſt.* Romani *feruntur bellaciſsimi, ſed ſuperatis, quid deinde agemus Pyrrhe? Tum Italiam, inquit Pyrrhus, totam occupabimus. Hic denuo Cineas: quid Italia ſubacta?* Sicilia, *inquit Pyrrhus, proxima eſt. Tum Cineas:* Num *hic erit militiæ finis?* Ne- Era. 5. ap.

quaquam, inquit Pyrrhus, ſed hæc tantum prælu-dia ſunt ad res maiores: Supereſt Lybia, & Carthago. Rectè, inquit Cineas, nam his potitus, facilè & Macedoniam recipies, & Græciæ dominaberis. Sed deletis omnibus, quid tandem faciemus? His arridens Pyrrhus: Tum inquit, ocium agemus, ò beate, & quotidie Cothon erit, mutuiſque ſermonibus nos inuicem delectabimus. Tum Cineas. At quid uetat, ò Rex, quo minus nunc iam iſto ocio, iſto Cothone, & mutuis ſermonibus perfruamur? Nunc enim citra negocium ſuppetit nobis ea facultas, quam per multum ſanguinem, per moleſtias, per pericula tum noſtra, tum aliorum ſequimur, incerti an aſſequuturi. Rationibus iiſdem

Plut. in ap. permotus Piſiſtratus Athenienſium tyrannus, cum aliquot amici, qui ab ipſo defecerant, Phylen occupaſſent, uenit ad illos, ſtragulas in ſarcinam colligatas ipſe portans. Cæterum illis, quid ſibi uellet, percontantibus: Vt, inquit, ſi perſuaſero, reducam uos: ſi non perſuaſero, maneam uobiſcum, ob hoc enim ueni cum ſarcinis. Egregius animus, qui pacis ſtudioſus, præcauit, ne res in ſeditiones ac bella prorumperet. Vterque rectè ſenſerunt, ratiocinati, tam uaria ac multa, quæ numero comprehendi nequeant bellorum incommoda, ancipites exitus, & incertiſſimos euentus, ut non fruſtra Martem ἀλλοπρόσαλλον, hoc eſt, uerſipellem,

mutabilem, nunc his, nunc illis partibus fauentem appellauerit Homerus. *Et* νίκην ἑτεραλκέα, *hoc eſt, uictoriam alternatim, nunc his, nunc illis obtinentem, & uiciſsim, nunc apud hos, nunc apud illos pollentem.* Quorum euentuum, *quos ſtultorum magiſtros appellant, quum innumerabilia ſint exempla, duo tantùm breuitatis gratia proferam:* Syriæ Rex *olim* Antiochus *bello, quod cum* Romanis *gerebat, filium Scipionis Aphricani à militibus ſuis interceptum, honoratiſsimè excepit, regijſque donatum muneribus, ultro, gratis, ac celeriter patri remiſit.* Qui *ei quaſi pro reddenda gratia ſuaſit, ut euentuum bellicorum memor, amicitiam* Romanorum *peteret.* Sed ut hic Antiochus Scipionis, *ita* Pyrrhus Cineæ *ſanis conſilijs non acquieuit.* Vterque *igitur temeritatis aleam ſubiens, ipſa re fuit expertus, quid ſibi uetus illud uelit:* γλυκὺς ἀπείρῳ πόλεμος. *Ille enim nimia opum fiducia ſuffultus, cum* L. Scipione Aphricani *fratre conflixit, ſed turpiter uictus, ultra* Taurum *montem relegatus, tandem à ſodalibus ſuis miſerè trucidatus.* Et Pyrrhus, *qui præliari, quàm domi tranquillam uitam exigere maluit, uiribus ſuis, dolisq; terribilis, in* Italiam *omnium primus inuexit* Elephantos, *uſque in hoc tempus inuiſos* Romanis. *Is primum cum* Leuino *Conſule congreſſus, maximam cladem accepit, cuius atrocitatem*

Va.l.1.c.5

Oroſi.li.1. cap.1.

Dijs ſuis, hominibusq́; teſtatus eſt, affigens titulum in templo Tarentini Iouis, in quo hæc ſcripſit: Qui ante hac fuere inuicti uiri, Pater optime Olympi, hos ego in pugna uici, uictusq́; ſum ab ijſdem. Et cũ à ſocijs increparetur, cur ſe uictum diceret, qui uiciſſet, reſpondiſſe fertur: *Næ ego ſi iterum eodem modo uicero, ſine ullo milite Epirum reuertar.* Tandem à Curio & Fabricio ſuperatus, in Græciam regreſſus eſt. Vbi dum Argos Achaiæ florentiſſimam urbem, Spartani regni auiditate ſeductus, oppugnaret, ictu tegulæ proſtratus interijt. Dij faciant, ut hodie non ſint uel Antiochi, uel Pyrrhi ſimiles, qui plauſibilia magis, quàm utilia ſuadentibus obtemperent, ac conſilijs ſanioribus repudiatis, ad arma proſilire gaudeant, pacis & honeſtioris ocij nimium impatientes, ut olim Sitalci pater ille Teres, qui (ut Plutarchus

Plu. in ap. ait) dicere conſueuit, quoties eſſet in ocio, nec militia exerceretur, ſe nihilo meliores eſſe equiſonibus. Quæ uox quid aliud ſonat, quàm barbaricam immanitatem, quaſi pacis tempore deſit, quod agat bonus Princeps, & nactus ſit occaſionem benefaciendi bellorum duntaxat temporibus, in quibus nulla honeſtatis ratio, nullusq́; uel pietatis uel iuſtitiæ reſpectus. Hinc Antigonus Rex Macedonum ſenior, Sophiſtæ cuidam librum de iuſtitia conſcri

Era. ap. 4 ptum porrigenti: deſipis, inquit, qui cum me uideas

alienas

alienas urbes armis uexantem, tamen apud me de iuſticia diſſeris. Senſit eos qui ditionis amplian-dæ,gloriæ ue cauſa bellum inferunt alienis ciuitatibus,non poſſe tueri iuſticiæ leges. Quare qui ſe uolet excellentem,ac uerè fortem Principem oſtendere,curabit ut magis hoſtem proprijs ſuperet bonis,ſapientia,animi magnitudine,temperantia,integritate,quàm apparatu bellico. Sin uiſum fuerit cum alijs certare Principibus, non ita ſe ſuperiorem exiſtimet,ſi quam illis ditionis partem ademerit,aut copias fuderit:ſed ſi fuerit quàm illi ſunt incorruptior, ſi minus auarus, minus temerarius, minus arrogans quàm illi,ſi minus iracundus, ſi minus præceps,ſi minus deniq; crudelis, & magis pacificus,quàm illi. Hoc *ſapientis Principis ſtudium eſt,hæc ſancta certamina.* Hinc *ciuitatum, ac populorum felicitas enaſcitur.* Vnde *Germanicum celebre prouerbium exortum.* *Er. in pri: inſtit.*

Wann Gott eyn land ſegnet/ ſo gibt er jm eynen klůgen fürſten/der fride hellt/ Widerumb/wann Gott eyn land ſtraffen vnd plagen wil/ſo gibt er jm eynen tyrannen vnnd wüterich/der es alles on radt mit der fauſt wil außrichten. Agric. in pro. ger.

Hoc eſt:

Numine quas aulas diuino proſperat, & quæ
Fortunat clemens ſplendida regna DEVS;

Pacificos illis Dominos largitur, amanteis,
Virtutum Heroas, iuſticiæq; duces.
Contrà quæ diris palatia ſternere flagris,
Perdere quæ ſummo regna furore parat.
Rectores ſtultos donat, quos una uoluntas
Praua, tyrannis item pro ratione regit.

Hinc Auguſtus Octauianus non facile ad bella gerenda permouebatur dicens, Hoc eſſe aureo hamo piſcari. Bonus igitur Princeps, nunquam
Ex Eraſ. *omnino bellum ſuſcipiet, Cæterum ſi tentatis omnibus, nulla ratione uitari poßit, & ullo pacto non queat res tàm peſtilens declinari, tum proxima cura Principis erit, ut quàm minimo ſuorum malo, quàm minimo Chriſtiani ſanguinis impendio geratur, breuiq; finiatur. Nihil magis in uotis erit, quàm ut ſuorum longè magis ſalutem, quàm proprium commodum quærat, ne temere bellando tot uiduas, tot orbos ſenes, tot mendicos, tot infelices denique reddat homines. Id in animo fixum habuiſſe probatur Ethnicus Imperator Lucullus, qui*
Ex Plut. *ad direptionem incitantibus, dixit: Se malle unum militem ſuum, ac ciuem ex hoſtium manibus eripere, quàm uniuerſas hoſtium fortunas ſibi uendicare.*

Ex Iu. Ca. *Conſimiliter Antonius Pius Imperator, qui Scipionis ſententiam frequentauit, ac imitatus eſt, qua ille dicebat; Malle ſe unum ciuem ſeruare,*

quàm

quàm mille hoſtes occidere.

ITEM C. Cæcilius Metellus, cum loco munito cogitaret admouere exercitũ, ac cẽturio dixiſſet ipſi. Si decem modo hominum iacturam facere uelis, capies locum, interrogauit eum: Num ipſe de numero decem unus eſſe uellet.

ITEM: Lacedæmoniorum Rex Lycurgus, anxiè cauit, ne ciues ſuos in diſcrimen adduceret, unde cuidam percontanti, qua de cauſa uetuiſſet oppugnari turres: ne, inquit, à fœmina, pueroue, aut ab alio quopiam homine, puero, ac fœminæ nõ diſſimili, uiri præſtantiores occidantur. Non probauit bonus Imperator, prælij genus, in quo uirtuti locus non eſſet. E turribus uerò puer, aut mulier deiectu ſaxorum, poteſt uirum quantumuis fortem interimere. Exemplo eſt Rex Epirotarum Pyrrhus, qui poſt multa grauiſſima bella quæ geſſit in Græcia, apud Argos, ſaxo ictus interijt. Quis igitur locus uirtuti in bellis noſtris, in quibus præcipuas parteis agunt bombardæ? Quoties inſtrumentis bellum geritur, quæ miſſo telo, ſaxoue procul feriunt, minimum intereſt, inter fortem uirum & ignauum. Verum ubi cominus res geritur, tum apparet, qui uiri ſint, qui non. Hinc Archidamus Ageſilai Regis filius, ubi uidiſſet iaculum catapulta mittendum, id temporis primum ex Sicilia aducctum, exclamans inquit

Oro. li. 4. cap. 2.

Er. 1. apo.

quit

quit: Hercules, perijt uiri uirtus. Quod ſi Rex ille horrendiſſima & crudeliſſima noſtrorum bellorum tormenta iam uideret, multò profectò magis exclamaret: ò Iupiter, aut Hercules, actum eſt de uiris. Atqui cum tam generoſos, ac uirtute conſpicuos habuerint animos Ethnici, turpiſſimum fuerit Chriſtianos deterrimis præditos. Eam igitur bonus Princeps ſemper gloriam affectabit, quæ ſit incruenta, aſpiraturus ad uictoriam minimo ſuorum ſanguine partam. Et Pittacus olim Mytilenæus ſolas approbabat uictorias citra ſanguinem

Diog. li. 1. partas: nam magno ciuiũ cruore emptas, hoc eſt, Cadmeas, ut uocant, nõ exiſtimabat eſſe uictorias. At iam fortaſſe Chriſtiani ſunt ſuperbiſſimi, qui uictoriolam unicam inexhauſto ſanguinis humani proluuio, multiſq; uirorum myriadibus malint temere confligendo comparare, quàm cum ſalute ſuorum prudenter imitari Q. Fabium Maximum,

Liui. li. 2. Vnus qui Latio cunctando reſtituit rem. Hi ſunt

bel. pun. ſe. qui ſanguinem hominis, non aliter ac ſi bouis eſſet, aut porci, non adhorrent effundere: quiq; tot homicidia iocoſis dictis proſequi, uoluptatis loco ducunt. Quorum alij Hominem occidere uocant, non occidere, ſed dormitum ducere, alij feneſtras claudere, deuorare, deglutire, lumen extinguere, mactare, papauera demetere, frigido lauacro conſpergere, in ſempiternam quietem conijcere, & neſcio

neſcio quibus alijs truculentiæ modis appellant.

Deinde iuſtioribus ad bellandum cauſis Princeps impulſus, adnitetur ſuam ditionem defendere magis, quàm alienis manus inijcere. Sic M. Antonius Pius Imperator ingentis honeſtatis uir, in re militari gloria contentus moderata, defendere magis prouincias ſuas, quàm amplificare ſtudebat. Eutro. l. 8.

Poſtmodum ordinaturus aciem, tria proſpiciet: ſolem, puluerem & uentum. Nam ſol ante faciem eripit uiſum. Ventus contrarius tua inflectit ac deprimit, hoſtium adiuuat tela. Ita ergo conſtituantur ordines, ut hæc poſt occipitiũ noſtrum ſint, & (ſi fieri poſſit) aduerſariorum impetant faciem. Vege. li. 3. cap. 14. Sic Annibal ad Cannas cum Romanis pugnaturus, caſtra poſuit auerſa à Vulturno uento, quẽ nouerat campis torridis ſiccitate, nubes pulueris uehere ſolitum. Romanis igitur iam præliaturis in meridiem, Pœnis in Septentrionem uerſis, Vulturnus aduerſus Romanos coortus, multo puluere in ipſa ora uoluendo, proſpectum ademit. Quod Pœnis ſalutare, Romanis fuit exitiabile. Liui. li. 2 be. p un. ſe. Eutro. li. 3. Sic Cn. Pompeius pugnaturus cũ Mythridate Ponti Rege, conſtituit aciem, ut Ponticorum quidem oculos aduerſa luna perſtringeret, ſuis autem illuſtrẽ & conſpicuum præberet hoſtem. Front. li. 2. cap. 2.

ITEM curabit ne milites ocioſi, ſalaria quæ pauperum è uiſceribus adminiſtrantur, ſine fructu

Reip.

inutiliter abſumant, ſed eos ad patriæ ſalutem om
Fla. Vopi. *nibus momentis exercebit. Sic* Probus Imperator, *non patiebatur militem ocioſum eſſe, ſed multa o*
Plu. in uita Marij. *pera militari manu perfecit, inquiens,* Annonam *grauitam militem comedere non debere.* Et C. Ma*rius ſuos milites, uarijs ac longis itineribus, geſtan diſq; oneribus exercebat, unde caſtrẽſi ioco, Muli Mariani prouerbialiter dicti, ob laborum tolerantiam.* Quod Homerus ἡμιόνυς ταλαέργυς *identidem appellat.*

ITEM: *nullis iniuſtis ad inhoneſtum facinus*
Val. lib. 6. cap. 5. *cauſis* Princeps *impelli debebit, ſed integram etiam hoſti fidem ſeruare.* Fabricio *conſuli miſit epi ſtolam* Pyrrhi Regis *medicus* Timochares, *qua promittebat, ſe regem ueneno necaturum, ſi iuberet.* At *eam epiſtolam autore* Timochare *non pro dito ad* Pyrrhum *hoſtem remiſit, admonens illum, ut aduerſus huius generis inſidias cautius ſe gereret, ſibiq; caueret.* Memor *urbem à filio* Martis *conditam armis iuſtis bella, non uenenis gerere debere.* Similis *in* M. Furio Camillo *iuſticia claruit.*
Pli. in uir. Illuſtrib. Is *cum* Phaliſcos *obſideret, ac* Ludi *magiſter* Prin*cipum filios ad eum adduxiſſet, uinctum cum eiſdem pueris in urbem redigendum, & uirgis obiurgandum tradidit.* Statim Phaliſci, *quorum mœnia expugnari non poterant, ſe ei ob tantam iuſticiam dediderunt.*

ITEM

ITEM: Infixum habebit animo, longè regali us eſſe, condere urbes, quàm conditas immaniter demoliri. Sic Ageſipolis Cleombroti filius, cum quiſpiam apud ipſum, ceu rem magnificam prædicaret, quòd Philippus Macedonum Rex intra paucos dies ſubuertiſſet Olynthum: Atqui per deos, inquit, talem ciuitatẽ longè maiore tẽporis ſpacio nõ extructurus eſt. Eo Princeps igitur animo ſit erga urbes ſuis uiribus inferiores, quo principatu ſibi ſuperiores deſideret in ſeipſũ eſſe. Imitetur M. Marcellũ. Qui Syracuſarũ tectis potitus Plu. in apo. Iſo. ad Nicocl. reg.

Auſonius ductor poſtquam ſublimis ab alto
Aggere deſpexit trepidam clangoribus urbẽ.
Inq; ſuo poſitam nutu, Stent mœnia Regum,
An nullos oriens uideat lux craſtina muros.
Ingemuit, nimiũq; uiris, tantumq; licere, Silius Ita. lib. 14.
Horruit, & propere reuocata militis ira,
Iuſſit ſtare domos, indulgens templa uetuſtis
Incolere, atq; habitare Deis. Sic parcere uictis
Pro præda fuit, & ſeſe contenta, nec ullo
Sanguine pollutis plauſit uictoria pennis.

ITEM: Illud Scipionis Maioris identidem ſecum reuoluet, Is dicere ſolitus, in re militari turpe uerbum: non putaram, quod alijs rebus interdũ locus datur inſtituta poſterioribus conſilijs corrigere. Cæterũ quæ ferro peragũtur ea nõ oportet temere aggredi, quòd hic error ferè eſt inemẽdabilis Ex eo. am.

bilis. Illud item quod idem dicebat: nempe non eſſe conſligendum, niſi aut inuitaret occaſio, aut urgeret neceſſitas. Ex hac re Imperatoris colligitur *prudentia, Vnde Annibal ſolitus dicere: Se magis cunctantem, ac quieſcentem Fabium, quàm Marcellum pugnantem formidare.*

ITEM: *Non facile bella ſuſcipiet aduerſus procul habitantes populos, quòd ea ſit difficilis expeditio, & periculoſa.* Hinc Archidamus *Lacedæmonijs diſſuaſit, ne bellum inferrent Athenienſibus, quòd uires eorũ aduerſus finitimos pares, aduerſus hoſtes procul habitantes omnino impares.*

ITEM: *ubiq; ſeſe uigilantem exhibebit, nec hoſtem humilem contemnet. Sæpe enim uiribus imbecillior, arte atque ingenio uincit potentiorem, unde illud: Aſſequitur celerem tardus, Aquilam teſtudo uincit, Scarabeus aquilam quærit.* Et Sertorius *in re militari plus habere momenti conſilium, quàm uires temerarias oſtenſurus, duos propoſuit equos, alterum macilentum atq; inualidum, alterum uegetum cauda piloſa. Atq; inualido illi iuuenem adhibet prægrandi corpore, & admirandis uiribus. Contrà uegeto illi, puſillũ & imbecillum admouet homuncionem. Hic ſingulos pilos paulatim uellens, breui ſpacio totam depilauit caudam, Iuuenis è diuerſo caudam omnem ſi-*

Val. lib. 7. cap. 3.

mul

ſimul manibus utriſq; comprehenſam, ui atque impetu conatur reuellere. Qui cum fruſtra ſudaret, riſui fuit circumſtantibus. Tum Sertorius: Videtis, inquit, commilitones, quanto plus poſſit ingenium, quàm uires.

ITEM: *ante omnia curabit, ut milites habeat, qui dicto libenter audiant, obedienteſq; faciant imperata. Lacædemoniorum dux Clearchus egregio dictò diſciplinam militiæ continebat, idem tidem exercitus ſui auribus inculcando, A militibus Imperatorem potius, quàm hoſtem metui debere. Vnde Scipio Maior, cum in Sicilia quidam percontaretur, qua re fretus claſſem educere pararet in Africam, Oſtendit uiros armatos, ſeſe exercentes. Præterea turrim excelſam, mari imminentem. Et ait: Nullus horum eſt, qui non conſcenſa turri, ſemet in mare præcipitaturus ſit, ſi iuſſero. Sentiens non perinde referre, quàm numeroſam educas multitudinem, modò fortis dux educat exercitatos, & dicto audientes. Idem ſenſit Lacedæmoniorum Rex Theopompus, Is affirmanti cuidam, propterea Spartam ſaluam, & incolumem eſſe, quòd regibus uteretur imperãdi gnaris: Imò, inquit, & ciuibus, et populo Regibus obſequente.*

Er. 5. apo.

Val. lib. 2. cap. 2.

Plu. in. po.

ITEM: *Vigilanter prouidebit, ut milites ſtipendijs ſuis contenti, nihil omnino rapiant, pauperes non concutiant, In campos pupillorum, quorũ*

Pro.23. DOMINVS eſt fortis uindex, non irrumpant, & breuiter neminem affligant, aut uim inferant. Bonus igitur Princeps nebulonum iniurias comprimet, & in ſceleſtos grauiter animaduertet, ut Peſcennius Niger Imperator, Is ob unius gallinacei direptionem, decem commanipulones, qui raptum ab uno commederant, ſecuri percuti iuſsit: &

Ael. Spar. feciſſet, niſi ab omni exercitu, prope uſque ad metum ſeditionis eſſet rogatus. Et cum pepercisſet, iuſsit, ut denorum gallinaceorum precia Prouinciali redderent: decem, qui ſimul furto conuixerant: addito eo, ut tota in expeditione in commanipulatione, nemo focum faceret, ne unquam recens coctum cibum ſumerent, ſed pane ac frigidis uesceren-

Fla. Vopi. rentur, appoſitis ſpeculatoribus, qui id curarent. Et Diuus Aurelianus militibus ſceleratis ita timori fuit, ut ſub eo, poſtea quam ſemel cum ingenti ſeueritate caſtrenſia peccata correxit, nemo peccauerit. Militem, qui adulterium cũ hoſpitis uxore commiſerat, ita puniuit, ut duarum arborum cacumina inflecteret, quæ ad pedes militis deligaret, eademq; ſubitò dimitteret, ut ſciſſus ille utrinq; penderet. Quæ res ingentem timorem omnibus fecit. Huius epiſtola militaris eſt ad uicariũ ſuum data huiuſmodi: Si uis Tribunus eſſe, imò ſi uis uiuere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat, Ouem nemo contingat, Vuam nullus auferat.

Segetem

Segetem nemo deterat, Oleũ, ſal, lignum nemo exigat. Annona ſua contentus ſit. In hoſpitijs caſtè ſe agant: qui litem fecerit, uapulet. Epiſtola profectò digniſſima, quam omnes legant, & factis exprimant milites, eorumq; Tribuni Chriſtiani.

Similiter Aufidius Caſſius Imperator, milites, qui aliquid prouincialibus abſtuliſſent per uim, in illis ipſis locis, in quibus peccauerant, in crucem ſuſtulit. Primus id ſupplicij genus inuenit, ut ſtipitem grandem poneret, pedum octoginta & centum, id eſt, materiam, & à ſummo uſq; ad imum damnatos milites ligaret, & ab imo focum apponeret, incenſis alijs, alios fumi cruciatu, timore etiam alios necaret. Idem denos catenatos in profluentem mergi iubebat, uel in mare. Idem multis deſertoribus manus excidit, alijs crura incidit, ac poplites, dicens: maius exemplum eſſe uiuentis miſerabiliter criminoſi, quàm occiſi. Ex Vulcã. Gallicano.

Et Alexander Seuerus Cæſar, in expeditionibus, ſi quis de uia in alicuius poſſeſſionem deflexiſſet, pro qualitate loci fuſtibus ac uirgis cædebatur, aut alioqui condemnabatur. Si dignitas perſonæ tales pœnas non recipiebat, grauiſſimis cõtumelijs afficiebatur, quum diceret: Velles ne hoc in agro tuo fieri, quod facis in alieno? Clamabat ſæpius, quod à Chriſtianis audierat, idq; per præconẽ, Ael. Lam.

quoties aliquem emendabat, dicere iubebat: Quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris. Sed quid nunc dicemus de militibus Christianis, qui limina paterna uix egreßi, ſtatim more luporum, rapiunt atque mactant, qui ſiue quò eant, ſiue redeant, furantur, conſtuprant, pulſant, abigunt pecora, pertuſis uaſis ſinunt uinum effluere. Quid multis? Crudelius tractant ſuos, quàm hoſtes. Et hoc hodie ſi ſuperis placet, appellatur ius militare, & ad hæc conniuent Principes. Attamen Heroës hodie nonnulli boni, ſcelera militum in prouinciales ædita pati non poſſunt, imitati P. Cornelium Scipionem, qui eodem temporis momento, quo caſtra intrauit, turpi atque erubeſcenda hominum ſentina purgauit exercitum. Et Illuſtrißimus Heſſorum Princeps Philippus, uirtute ſimul ac diſciplina militari præfulgens, peccata caſtrenſia non leuiter ſolet corrigere. Is cum iampridem aliquot maleficos in crucem tolli iuberet, unus damnatorum conterraneis ſuis in luto (quod aiunt) eodem hærentibus patrocinaturus, inquit, Cur non relicti ſumus in patria? Quid agimus in bello, ſi nobis non licuerit rapere, loculiſq; noſtris, ac uentribus conſulere? Heſſus ita ſceleratus arbitrabatur impiißimam quandam, audendi quælibet licentiam eſſe bellũ, quod ſolius iuſticiæ defendendæ, iniuriæq; illatæ propulſandæ, non inferendæ cauſſa, ſuſcipi debet.

Er.5.apo.

Val. lib.2. cap.2.

ITEM

ITEM: Illud obſeruabit, non ſæuiendum in eos, qui contrà ferre arma deſtiterint, ſed ſupplicibus ignoſcendum eſſe. Nam cum ueniam delictorum tuorum petas, ipſe quoq; te offendentibus ignoſce. Quoniam remißioni retribuitur remißio, noſtræq; cum conſeruis noſtris reconciliationi, Dei amicitia & familiaritas. Tenebit igitur adagium illud μὴ μνησικακήσῃς, id eſt, ne malorum memineris. Quam malorum obliuionem Athenienſes appellabant ἀμνηστίαν, hoc eſt, malorum obliuionem. Ag. ad Iuſ.

Regia, crede mihi, res eſt ſuccurrere lapſis, Ouid. 2. de
Cōueniens hominū, hominem ſeruare uoluptas, ponto.
Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos. Virg. in 6.

Vnde Mithridatem Ponti Regem hoſtem acerrimum, cum Cn. Pompeius in caſtris ſuis ſupplicem, abiectumq; uidiſſet, erexit, atq; inſigne regium, quod ille de ſuo capite abiecerat, repoſuit, & imperatis certis rebus, regnare iußit: nec minus & ſibi & imperio glorioſum putauit, conſtitutum à ſe Regem, quàm conſtrictum uideri. Ci. pro Se.

Cum fœmina ſaxo petijſſet atq; ſtrauiſſet humi Pyrrhum, Alcyoneus Antigoni Regis filius adiens caput à Zopyro reſectum, ad patrem referre properauit. Is tunc unà cum amicis ſedebat, qui poſtquam caput aſpexit, cognouitq;, filium baculo percußit ac repulit, barbarum ac pollutum ap- Plu. in uit. Pyrrhi.

pellans. Ipſe chlamyde ante oculos obducta, lachrymauit. Porro barbaricæ ferocitatis eſt ſæuire in proſtratos, Hinc Lacedemonij tibijs in bello uſi, non lituis, ut animi manſuetiores redditi, non plus æquo ferocirent. Attamen ita temperãda erit clementia ne nobis ſit exitio: Fit non rarò, ut hoſtis amicitiam petitam ſimulet, quo redintegratis uiribus acrior reſurgat in uictorem.

Ci. in offi. ITEM in euertendis urbibus, diripiendiſq; ualdè illud conſiderabit, ne quid temerè, ne quid crudeliter fiat. Vnde Ageſilaus ille magnus Lacedæmoniorum rex crebro ſolitus fuit in contione admonere milites ſuos, ne captiuos, ut facinoroſos cruciarent, ſed ut homines ſeruarent, Infantibus etiam in bello captis parcerent. Hos ut in unum locum comportarentur, iußit, ne mutatis caſtris relicti perirent. Eandem curam uoluit impendi ſenibus captiuis, ne quoniam ſequi non poſſent, à canibus lupiſúe diſcerperentur. Hæc autem humanitas Regi non ſolum aliorum, uerum etiam captiuorũ mire beneuolentiam conciliauit. Et nunc homines ſibi uidentur, qui trucidatis infantibus ac ſenibus, eam ætatem abducunt, quæ uel libidini apta eſt, uel labori, uel utriq;. Quo progreſſa eſt immanis illa feritas? Multò iuſtiores olim Ethnici. Crœſus cum uideret urbe capta, Cyri milites magno tumultu diſcurſantes, rogabat, quidnam facerent: Cui reſpondenti

Ex Pluta.

Ex, in apo.

ſpondenti, facere eos, quod uictor exercitus ſolet, diripere bona ciuium. Quid, inquit, audio: An nō hæc iam tua ſunt, qui me uiciſti? Cur igitur iſti tua populantur? Hac uoce monitus Cyrus, militem à direptione coërcuit. Eadem ſemper oportebit ob uerſari Principis animo: Hæc quæ extorquentur mea ſunt, qui iniurijs afficiuntur mei ſunt, qui ſpoliantur & atteruntur mei ſunt. Quicquid in bos peccatur, in me ipſum peccatur. Er. in prin inſtit.

ITEM, *Propter unius delictum hominis Princeps non delebit totam aliquam ciuitatem. Sic cū in Abela ciuitate Sibam oppugnaret Ioab, & exercitus deſtruere muros niteretur, ad ſapientem mulierem ciuem, inquit: Non demoliar ciuitatem. Tradite ſolum hoſtem mihi, & recedemus à ciuitate. Et ait mulier ad Ioab: Ecce caput eius mittetur ad te per murum, Ingreſſa eſt ergo ad omnem populum, & locuta eſt eis ſapienter: Qui abſciſſum caput Sibæ proiecerunt ad Ioab, & ille cecinit tuba, & receſſerunt ab urbe.* 2. Reg. 20.

ITEM: *Rebus feliciter in bello geſtis, tum maximè, cum populus maximè indulget genio, uigilandum eſt Principi, Huic non oportet unquam uacare, genialiter uiuere. Sic olim, cum feſtum diem celebraret, omneſq; compotationibus & libidni indulgerent, Epaminundas Thebanorum dux cuidam familiarium factus eſt obuiam.* Er. 5. apo.

Plu. in ap. ſqualidus & cogitabundus. Admirante illo, rogante'q; quid tandem eſſet rei, quòd ſolus ad eum affectus modum obambularet: ut uobis, inquit, omnibus ebrios, & ſocordes eſſe liceat. Huius etiam ſuprà memini.

ITEM: Sacra literarum & artificum nobilium monumenta conſeruabit integra, cunctis ab iniurijs defenſa. Viris item & uirtutibus, & eruditione conſpicuis parci iubebit. Sic captis Syra-
Val. lib. 8. cap. 7. cuſis M. Marcellus Imperator, machinationibus Archimedis philoſophi, multum ac diu uictoriam ſuam inhibitã ſenſerat, eximia tamen hominis prudentia delectatus, ut capiti illius parceretur, edixit: penè tantũ gloriæ in Archimede ſeruato, quantũ in oppreßis Syracuſis hoſtis reponens. Et dux inclytus Demetrius, cũ Rhodum obſideret, ædes quæ extra muros urbis erãt, uaſtare, & igni parabat abſumere. In ijs ædibus erat memoratißima il
Gel. lib. 15. cap. 31. la imago Hyaliſi Protogenis manu facta, pictoris illuſtris, Cuius operis pulchritudinem præſtãtiam q; ira percitus Rhodijs inuidebat. Mittunt Rhodij Legatos ad Demetrium cum his uerbis: Quæ malum, inquiunt, ratio eſt, ut tu imaginem iſtam uelis incendo ædium facto, diſperdere. Nam ſi nos omnes ſuperaueris, ac oppidum hoc totum cœperis, imagine quoque illa integra & incolumi per uictoriam potieris. Si uerò nos uincere

uincere obſidendo nequiueris, petimus conſideres, ne turpe tibi ſit, quia non potueris bello Rho*dios uincere, bellum cum* Protogene *mortuo geſſiſſe.* Hoc ubi ex Legatis *audiuit, oppugnatione deſita, & imagini & ciuitati pepercit.*

ITEM: D*abit operam, ut à ſuis, quantum fieri poßit, militibus ametur, ut* Siluius Otho, *qui licet omni uita turpis, maximè adoleſcentia fuerit, tamen adeò fuit amabilis militibus proprijs, ut plerique corpore eius extincti uiſo, ſuis manibus interierint.* Ex Aurel. Victore.

ITEM: R*ebus ſecundis moderatè gaudebit, non ſuperbus exultabit, ut* Gallorum *dux* Brennus, *qui faſtuoſe dixit ad* Romanos *adflictos:* Quid niſi uictis dolor? *Longè modeſtior fuit* Epaminundas. Q*ui cum aliàs hilari uultu ſolitus eſſet in publicum prodire, poſtridie eius dici, quo feliciter pugnatum eſt in* Leuct*ris, proceßit ſqualidus ac ſummißus,* A*micis autem ſciſcitantibus, ecquid illi moleſtè accidiſſet,* Nihil *inquit, ſed heri ſenſi me plus æquo mihi placuiſſe, eius gaudij intemperantiam, hodie caſtigo.* Adeò *metuit arrogantiam uir* Bœo*tus, ac militaris.* Et *nos non idem in bellis faciemus, quoties ſecunda fortunæ aura res nobis ſuccedunt?* Liu. lib. 5. ab urb. Eraſ. 5. ap.

P*rudenter* Philippus Macedo, *qui cum accepiſſet nuncium, uno die multas res feliciter ac proſpe rè geſtas eſſe, exclamauit:* Et *ò fortuna, inquit, pro*

Era. 4. ap tot tantiſque bonis, leui quopiam malo me affice. Vir cordatißimus non inſolenter geſtijt ob rerum ſucceßum. Sed fortunæ indulgentiam ſuſpectam habuit, cuius ingenium eſſe nouit, ut quibus exitiũ molitur, his prius noua rerum proſperitate blandiatur. Huc pertinet, quod de Polycrate Samiorum Tyranno refert Plinius.

Poſtremò curabit Princeps, ut omnes Tribunos atque duces habeat iuſtißimos, atque tempe-
Ex Eraſm. rantißimos. Fuerunt olim Ethnici, qui ſola gloria contenti, nihil, aut omnino parum, ex rebus bellicis in ædes ſuas retulerunt, quanto magis oportebit Principis Chriſtiani duces, conſcientia recti cõtentos eſſe: præſertim, cum ei militent, qui nullum rectè factum non amplißimis præmijs repenſat. Sed utinam hodie ſint Chriſtiani bellatores tam integri, taleſque Rerumpublicarum amatores, quales olim Ethnicorum quidam. Gracchus ille, uer-
Gelli. li. 15 ſatus ſum, inquit, in Sardinia prouincia ueſtra, quo
cap. 12. modo ex uſu ueſtro exiſtimabam eſſe, non quomodo ambitioni meæ conducere arbitrabar. Nulla apud me fuit popina, neque pueri eximia facie ſtabant, ſed in conuiuio liberi ueſtri modeſtius erant, quàm apud Principem: Verſatus ſum in prouincia, ut nemo poſſet uerè dicere, aſſem, aut eo plus in muneribus me accepiße, aut mea etiam opera quempiam ſumptum fecisse. Nulla meretrix do

mum meam introiuit. Qum in patriam profectus ſum, zonas quas plenas argenti extuli, eas ex prouincia inanes retuli. Alij uini amphoras, quas plenas retulerunt, eas argento plenas donum reportauerunt. At hodie multi, qui zonam perdiderunt, militatum abeunt, ſed magnum per fas atque nefas rerum partarum, hoc eſt, furtorum ac rapinarum aceruum referunt, quem ſi detraxeris, curtam habituri ſint ſupellectilem.

Ethnicus Paulus Aemylius, ex pecuniarum infinita ui reperta in caſtris hoſtium, ipſe quidem nihil ſibi ſumpſit. Tuberoni tamen genero phyalam pondere quinque drachmarum, fortiter geſtæ rei præmium dedit. Atque hoc primum aiunt argenteum uaſculum, in Aeliorum domũ fuiſſe ingreſſum. Deuicto Perſe nulla ex parte ſuos penates locupletiores fecit, præclarè ſecum actũ exiſtimans, quòd ex illa uictoria alij pecuniã, ipſe gloriam occupaſſet, ut ait Valerius libro 4. ca. 3. Ex Plutar.

Laudat Panætius Aphricanum, quòd fuerit cõtinens, ac minimè cupidus. Is Aphrica deuicta, nihil in proprias ædes retulit, argenti autem in ærarium pondo centum millia XXIII. tulit. Militibus etiam ex præda quadragenos æris diuiſit. Cic. 1. offi. Liu. lib. 10 bell. pun. 2.

Lyſander nullo in loco uictus, aut corruptus pecunia, poſt Athenienſe bellum, ingentem auri atq; argenti uim in patriã introduxit, ſed interim ſibi Plut. in uit.

ne unam quidem drachmam fecit reliquam.

Plut.in ap. *Iaſon Theſſalorum Rex uenerat Thebas, belli ſocius futurus. Is cum Epaminundæ uehementer egenti, aureorum duo millia miſiſſet, aurum non recepit, ſed ipſum Iaſonem intuitus, Iniuſtis, inquit, imperas, ipſe deterior. Ipſe uerò quinquaginta drachmis à ciue quodam acceptis mutuò, pro uiatico exercitus, inuaſit Peloponeſum. Sentiebat iniquas eſſe diuitias, in bello malè partas, fortes autem uiros, gloria, uirtutis præmio, contentos eſſe. Hinc Ariſtides ad Themiſtoclem ait: Manus abſtinentes habere, pulcherrimum Principis eſt munus.*

Val.lib:4 ca.3. *M. Curius Dentatus, quum Italia Regem Pyrrhum exegiſſet, nihil omnino ex præda regia, qua exercitum, urbemq́; ditauerat, attigit. Idem, ut ſuprà citaui, quum in foco rapa torreret, ac Samnites magnum auri pōdus publicè miſſum attuliſſent, benignis uerbis inuitatus, ut eo uti uellet, uultum riſu ſoluit. Protinusq́; ſuperuacuæ, inquit, ne dicam, ineptæ largitionis miniſtri, narrate Samnitibus M. Curium hæc in fictilibus eſſe, & malle locupletibus imperare, quàm ipſum fieri locupletem. Idem cum interuerſæ pecuniæ argueretur, Cadum ligneum, quo uti ad ſacrificia conſueuerat, in medium protulit, iurauitq́; ſe nihil amplius de præda hoſtili, in domum ſuam conuertiſſe.*

Pli.de uiris illuſt.

Cn. Scipio poſt res bellicas in Hiſpania proſperè ge-

rè geſtas, deceßit in paupertate ſumma, nec ea quidem relicta pecunia, quæ ſufficeret in dotem filiarum, quas Senatus ob inopiam publicè dotauit. Fron. li. 4 cap. 3.

M. Attilius *Regulus, cum ſummis rebus præfuiſſet, adeò pauper fuit, ut ſe, coniugem, liberoſque toleraret agello, qui colebatur per unicum uillicũ. Oppida ducenta, & hominum ducenta millium cepit, nihil tamen rem familiarem ſuam auxit. Abſente eo, coniugi eius, & liberis ob paupertatem ſumptus publicè dati.*

Cn. Martius patriciæ gentis adoleſcens, Anci regis clara progenies, cum æditis conſpicuæ fortitudinis operibus, à Poſthumio Communio COS. accurata oratione apud milites laudatus, omnibus donis militaribus, & agri centum iugeribus, & decem captiuorũ electione, & totidem ornatis equis, centenario boum grege, argentoq́; quantum ſuſtinere ualuißet, donaretur, nihil ex his, præter unius captiui ſalutem hoſpitis, equumq́;, quo in acie uteretur, accipere uoluit. Qua tam circumſpectæ moderationis uirtute, neſcias, utrum maiore cum laude premia meruerit, an reiecerit. Quid hic bellatores noſtri reſpondebunt, quum audiant Ethnicos in bello tam modeſtos atque continentes fuiße, ut etiam oblatas manubias recuſarint, nedum adfectauerint, aut per uim rapuerint. Certè nolentes, uolentes fateantur oportet, militarem ueterũ Ethnicorum Val. lib. 4 cap. 3.

nicorum diſciplinam fuiſſe iuſtiorem, quàm hodie quorundam Chriſtianorum, qui longè inclementius & iniquius bella gerunt, quàm illi. Illi nihil auarè, nihil libidinoſe facientes, ſola gloria contenti, pro rerum publicarum utilitate, atque ſalute ſudarunt efflictim. Hi contrà, per auaritiæ atque libidinum genera, per omnia denique Reipublicæ diſpendia non uerecundarentur priuatam commoditatem Reipublicæ anteponere. Quorum aliqui crimina fucis occulturi, ſolent in crucem tollere pauperculos calonum, atque lixarum greges, quos dirior aliquando fames ad fruſtum panis, aut petaſonum, aut caſei uillicis eripiendum, impulit, cum interim Duces ipſi maiores fures per fictitia militum abſentium, quæ cœca uocantur nomina, per iniuſtas cædes, per uarias machinationes, per omnia denique Tyrannidis imperia prædas agant, atque cõuertant in uſum priuatũ ea, quæ publica priuatas ultra ſalariorum propriorum expenſas accepta, publicũ in ærarium, iure bono fuerant referenda. Atqui de glorioſorum huiuſmodi triumphatorum ſpolijs, quibus Reſp. (ut meritò debuerant) ditantur minimè, nec omnis Reip. communis inopia ſubleuatur, ſed priuatarũ ædiũ alitur ſuperbia, luxuſque fouetur, illud dici poteſt: Malè parta malè dilabentur. Et: De malè quæſitis uix gaudet tertius hæres. Et: Salis onus, unde uenerat, abit.

DE POTENTIS ANIMO ſo Principis auſu.

CAius Iulius Cæſar, facinora, quæ quoniam periculis obnoxia ſunt, & magna gerenda eſſe dicebat, at de his non conſultandum, quòd ad hæc perficienda, plurimum habeat momenti celeritas. Quam Cæſaris ſententiam in bello Princeps amplexari poterit, ſed non antè, quàm neceſſitas poſtulauerit ſumma. Fortuna certè ſolet aliquando uiros audaces iuuare, quaſi ijs infenſa, qui nihil audeant experiri, ſed ueluti cochleæ perpetuò lateant intra teſtas. Vnde Saluſtius: Semper in prælio maximum periculum, qui maximè timent. Audacia pro muro habetur. Et rex Ageſilaus Imperatorem, inquit, oportet habere, in hoſtes audaciam, in ſubditos autem beneuolentiam & ad occaſiones ſolertiam. Animalia quidem generoſa habentur, quibus multum ineſt iræ: ſed errant uehementer, qui ea in exemplum hominis adducunt, quibus pro ratione eſt impetus, homini pro impetu ratio eſt. Quare quum iuxta Periandri ſententiam: Omnis temeritas periculoſa ſit, bonus Princeps adhibitis omnibus conſilijs, nihil omnino præcipitanter aget, doctus Eccleſiaſtici ſententia: Fili ſine conſilio nihil facias, & poſt factũ non pœnitebis. Et prouerbio ueteri ἐν νυκτὶ βουλή.

Ex Plutar.

Plut. in ap.

Sene. li. 2. de ira.

Dio. lib. 1.

Eccleſ. 32.

Quod

Quod admonet, non protinus decernendũ, nec præcipitandum conſilium, neque ſtatim ad primos animi impetus quippiam agendum. Rectè Saluſtius *ait:* Priuſquam *incipias, conſulto, & poſtquam conſulueris, maturè facto opus eſt.* Nec perperam Agapetus: *Conſulta, inquit, quæ agenda ſunt cunctanter, exequere autem, quæ decreueris maturè.* Quoniam *periculoſa eſt admodum inconſiderata in rebus temeritas. Si quis, quæ ex inconſulta mente prouenïunt, mala conceperit animo, is facilè reperiet, conſilij melioris commoda, ut qui ſanitatis fructũ poſt durum ægrotationis experimentum perſentiſcunt.* Debes *igitur cordatiſsime* Rex, *tum conſilio prudentiore, tum precibus ad* Deum *feruentioribus exquirere diligenter, quæ ſint expeditura.* Nõ *expediunt autem præcipitata conſilia, quòd ea magnas ſæpenumero tempeſtates, maximasq́; ruinas ſecum trahere ſoleant.* Vnde Cæſar Auguſtus cre-
Sue. in Cæ. *brò iactabat illa:* σπεῦδε βραδέως, ἀσφαλὴς γὰρ ἐστιν ἀμείνων, ἢ θρασὺς στράτηγος. Id eſt, *Feſtina lentè, nam certus dux potior, quàm confidens. quibus ſignificat:* Nihil *in* Duce *perfecto minus, quàm feſtinationem temeritatemq́; conuenire.* Qua-
Cic. 1. offi. *re fugiendum illud, ne offeramus nos periculis, ſine urgente cauſa, quo nihil poteſt eſſe ſtultius.*

Porrò *in acie temere uerſari, & manu cum hoſte confligere, immane quiddam & beluarum ſimi-*

le eſt. Sed quum neceßitas poſtulat, manu decertandum. At inconſultò & præproperè ſignis collatis, cum hoſte dimicare, & ſe periculis obijcere, furioſum eſt, & rabioſum, contra ſtimulos iactare calcem, & id quod dicitur, Celmis in ferro. Meritò damnata quondam à Romanis audacia Scipionis Aphricani, qui relicto exercitu, cum paucißimis ſocijs ex Hiſpania temere duabus quinqueremibus, in Aphricam ad Syphacem traiecit, in unius Numidæ infidis præcordijs, ſuam pariter ac patriæ ſalutem depoſiturus. Qua temeritate exiguo momento, maximè Reip. caſus fluctuatus eſt, utrū interfector, an captiuus Scipio Syphacis fieret. Cōtrà, iure laudatur à Iuuenale Criſpini prudentia, qui Domitiani uiolentiæ conceßerit, & ingenio alioqui inſanabili, obſecundarit. Val. lib. 9. ca. 8. Liu. lib. 8. 2. bel. pun.

Ille igitur nunquam direxit brachia contra
Torrentem. Iuue. ſa. 4.

Quid enim ſtultius, quàm temerarium eſſe, & uiribus præter modum fidere, tanquam ſint inexpugnabiles? Olim Milo Crotoniates, quum iter faciens, quercum in agro cuneis adactis fiſſam uidißet, fretus uiribus acceßit ad eam, inſertisq; manibus, diuellere conatus eſt, quas arbor excußis cuneis, in ſuam naturam reuocata, compreßit, eumque cum tot Gymnicis palmis lacerandum feris præbuit. Val. lib. 9. cap. 12.

ITEM, Polydamas Athleta tempeſtate ſpe-

luncam adire coactus, nimio & ſubito incurſu aquæ labefactata ea, ac ruente, cæteris comitibus ſuga periculum egreßis, ſolus reſtitit, tanquam humeris ſuis totius ruinæ molem ſuſtentaturus, ſed pondere omni corpore humano potentiore preßus, in tribus petitam latebram, dementis fati ſepulchrum habuit. Poßunt ij præbere documentum, ne quis uirium ſuarum robore fretus, in pericula ſe præcipitet, infœlicem habiturus euentum.

Rex olim Antigonus, cum renunciatum eßet, filium Alcyoneũ in acie cecidiße, demißo uultu, paulisper apud ſe cogitauit, mox erupit in hanc uocem: O Alcyonee, ſerius quàm oportuit, uitam morte cõmutaſti, qui tam audacter in hoſtes inſilieris, neque tuæ ſalutis, neque meorum monitorum ullam habẽs rationem. Putauit non eße deflendum, qui ſua culpa perijſſet, ſibiq; calamitatem accerſiſſet.

Ex Plutar.

Dionyſius Siciliæ Tyrannus conſpiciens filium ſuum cum Athenienſibus iuueniliter ac temere congredientem: Aut uiribus, inquit, adde, aut animis deme. Docens periculoſam eße audaciam, ſi uires non ſuppetant ſpiritibus.

Era. 1. apo.

Fabius Maximus cum de Minutio collega ſuo (quoniam nonnullos hoſtes deiecerat) multus eßet ortus rumor, tanquã uiro fortißimo, ait, ſe magis ſecundã Minutij fortunã, quàm aduerſam pertimeſcere. Sentiens illius temeritatem periculoſißimã

Era. 5. ap.

eße

eſſe Reip. quã ſi rerũ ſucceſſus attolleret, in extremũ diſcrimen adducturam uniuerſum populum Romanũ, ſed aduerſis caſibus futuram moderatiorem.

Quum rumor incerto autore obortus eſſet de morte Alexandri, moxq; Rhetores proſilirẽt, hortantes, ne contarentur, ſed è ueſtigio bellum ſuſciperent. Phocion Athenienſis expectare iuſsit, donec certius aliquid cognoſceretur. Nam ſi, inquit, hodie mortuus eſt, & cras, & perendie mortuus erit. Grauiter Oratorum præcipitem temeritatem coërcuit. At aliquis dicat: Quid? non decet audacem in bello, non fortem eſſe? Decet, ſed ut ubique temeritatis abſit uel minima ſuſpicio, nuſquam deſit prudentia, ne malo, quod aiunt, accepto ſtultus ſapiat. Optimè Cato ſenior dixit, Imperatorem, ſi minus ætate, certè moribus ſenem eſſe oportere. Sentiens non eſſe, quod iuuenes ſolent, præcipitanda conſilia, ſed moribus utendum ſenilibus. Et olim prudentes Ethnici fuerunt audaces, ſed ita, ne temerarij ſeſe præcipitarent in pericula. C. Marius dolorum atque periculorum maximus erat cõtemptor. Is quum in utroque crure uarices haberet, nullis uinculis alligatus, præbuit ſeſe medico ſecandum, ac nec ſuſpirio emiſſo, nec adductis ſupercilijs Chirurgi curationem pertulit. Idem Cymbros in Gallia, apud aquas Sextias, Theutonas in Italia uicit. Vnde Satyricus.

Plut. in apo.

Ex Plutar.

ITEM, L. *Lucullus imperterritus fuit. Qui cum in Armenia cum decem millibus armatorum, & mille equitibus aduerſus* Tigranem *regem tenderet, centũ quinquaginta hominum millia habentem in exercitu, pridie* Nonas *Octobreis, quo die prius* Scipionis *copiæ deletæ fuerant, quodam admonente, quòd* Romani *diem illum ut nefaſtum & inauſpicatum metuerent.* Ergo, *inquit, hodie alacriter pugnemus, ut hunc quoq; diem ex nefaſto funeſto q́; Romanis hilarem & auſpicatum reddamus.* Idem, *cum* Romani *cataphractos præcipuè formidarent, bono animo illos eſſe iuſſit, plus enim negocij futurum in ſpoliandis illis, quàm uincendis.* Ex eodem.

ITEM, Q. Fabius Maximus *extrema neceſsitate poſcente, ſatis fuit audax.* Is *cum uideret collegam ſuum, hominem temerarium, ab* Annibale *ſuperatum, & in ſummo diſcrimine ciues* Romanos *uerſari: Nunc ſigna, inquit, extra uallum proferte, uictoriam hoſti extorqueamus, confeßionem erroris ciuibus. Iam magna ex parte alijs cæſis, alijs circumſpectantibus fugam, repente uelut è cœlo demiſſus, ab effuſa ſuos fuga, & à feroci pugna hoſtes continuit.* Vnde Annibalem *ex acie redeuntem dixiſſe ferunt:* Tandem *illam nubem, quæ ſederet in iugis montium, ſolicitatam procellæ imbrem dediſſe, hoc eſt, à* Fabio *ſe uictum, qui* Minu*tium uicerat.* Idem *tamen* Fabius *temere cum ho-* Liu. lib. 2. ſec. bel. pu.

ſte nunquam uoluit confligere, unde pro cunctatore ſegnis, pro cauto timidus à multis propalam ſolebat uocari.

ITEM: *Quis animoſior uel audacior unquam* Annibale *fuit? Is exercitu armari iußo, cum paucis in equo, humilem quendam tumulum conſcendit, ſpeculatuſque eſt hoſtes, iam inſtructis ad pugnam ordinibus properanteis.* Quum *autem quidam* Giſcon *nomine, ex his qui aderant, dixißet, ad mirabilem ſibi hoſtium numerum uideri, contrahens frontem* Annibal, Hoc *aliud certè te admirabilius fugit.* Rogitante *uerò* Giſcone, *quidnam id eſſet:* Quòd *ex hac, inquit, tanta hominum multitudine ſit nemo, qui* Giſcon *uocetur.* Id *cauillũ præter expectationem incidens, omnibus non ſolùm riſum mouit, ſed timorem etiam excußit.* Nam Carthaginenſes *quum perſpicerent* Imperatorem *intrepidum, in periculo iocari, & rem paruifacere, audaciores facti ſunt.* Idem *tamen* Annibal *nihil temere ſolitus eſt agere, ſed adhibitis conſilijs ferè omnia.* Is *ad* Cannas *uictor, quod reliquum erat diei inſequentis, quietem ſibi ſumpſit, & feßis militibus dedit.* Tum Mahar*bal præfectus equitum, minimè ceſſandum ratus, imò quid hac hac pugna ſit actum, ſcias:* Diequinti, *inquit, uictor in* Capitolio *epulaberis, ſequere cum equite, ut* Romani *prius te ueniße, quàm uenturum*

Plu. in uita Fabij.

Liu. lib. 2. bell. pun. 2.

ſciant.

ſciant. Reſpondit Annibal: Præcedant nuncij, leta res eſt, ſed uia maior, quàm ut eam ſtatim animo capere poſſim. Itaque uoluntatem ſe laudare Maharbalis, ait, ad conſilium autem prenſandum tempus opus eſſe. Tum Maharbal exaſperatus: Non omnia eidem Dij dedere. Vincere ſcis Annibal, uictoria uti neſcis.

DE VAFRIS PRINCIpum machinationibus, atque ſtratagematis.

VNiuerſa rerum bellicarum fortuna pendet ab Imperatoris exercitati ſimul ac ſapiẽtis induſtria. Pauci enim milites ſub peritiore et prudentiore Duce, multo celebriores ſimul ac formidabiliores exiſtunt, quàm innumerabiles ſub imperito, atque temerario. Vnde Chabrias egregius Dux ſolebat dicere: Formidabiliorem eſſe Ceruorum exercitum, duce Leone, quàm Leonum, duce Ceruo. Sentiens totam belli fortunam pendere à uirtute prudentiaq; Ducis. In quo potiſſimum quatuor has res ineſſe oportet: Scientiam rei militaris, Virtutem, Autoritatem, Felicitatẽ. Et Chabrias eos dictitabat optimos Imperatores, qui res hoſtium quàm optimè cogni-

Plut. in ap.

Cicero pro Lege Man.

Veg.1.c.9 *tas haberent.* Et Vegetius *aſſerit eos optimorũ duæ cum muneribus fungi, qui non caſu, ſed arte dimicant, qui non aperto* Marte *prælium, in quo commune periculum, ſed ex occulto ſemper attentant, ut integris ſuis, quantum poßint, exuperent, hoſtes certè uel terreant, uel minimo ſanguinis diſpendio fallant.* Vnde Rex Ageſilaus *ſolitus dicere*:

Plut.in ap. Fœdera *præter cauſam uiolare, impium eſſe, cæterum hoſtibus imponere, non modò iuſtum, ac laude dignum, uerum etiam & iucundum & lucro ſum haberi.* Quare Lacones, *ſi quando ſtratagemate, hoc eſt, callido conſilio ſuperaſſent hoſtem,* Marti *bouem immolabant: Sin aperto prælio, gallum.* Hoc *pacto conſuefacientes belli* Duces, *ut non ſolùm fortes eßent ad prælium, & fundendum ſanguinem, uerùm ut callidis potius conſilijs aduerſus hoſtem inſtructi, uictoriam incruentam cõſequerentur.* Præclarius *enim exiſtimabant hoſtẽ ingenio citra ſanguinem deijcere, quàm pugna plerunq; utrinq; cruenta uincere.*

Ex eodem. Era.2. ap.

Sic C. Veturius, & Sp. Poſthumius COSS.

Liu.lib. 9. ab urbe. *bellum aduerſus* Samnites *gerentes, à* Pontio Theleſino *uafro hoſtium* Duce, *per inſidioſam artem ſeducti ſunt.* Nam *ille ſimulatos transfugas miſit, qui* Romanis *dicerent,* Luceriam *à* Samnitibus *obſideri in* Apulia, *quò duo itinera ducebant, aliud lõgus & tutius, aliud breuius et periculoſius.* Feſtinantes

nantes igitur COS S. *inciderunt in inſidias, uiui cumſuis omnibus capti.* *Liui. li 2. bel. pun. ſe.*

Annibal incluſus, & ad Caßilinum obſeſſus, ludibrium oculorum ſpecie terribile, ad fruſtrandũ hoſtem commentus, necubi Romanus incluſum ual lib. agmen aggrederetur. Fallacis autem conſilij talis apparatus fuit. Faces undiq; ex agris, faſceſq; uirgarum atq; arida ſarmenta præligauit cornibus boum, quos indomitos, domitoſq; multos, inter cæteram agreſtem prædam habuit. Ad duo millia fermè boum fuerunt. Aſdrubali negocium dedit, ut primus tenebris noctis, id armentum, accenſis cornibus ad montes ageret, maximè, ſi poßit, ſuper ſaltus ab hoſte inſeſſos. Primis tenebris, ſilentio mota caſtra, boues aliquanto ante ſigna acti, ubi ad radices montium, uiaſq; anguſtas uentum eſt, cornua ſunt accenſa. Armenta in aduerſos montes concitata, magnum hoſtibus timorem incuſſerunt, Annibali præbuerunt occaſionem cum exercitu illæſo commodum elabendi. Sic cum Leonis, ut aiunt, exuuium non ſufficeret, uulpinum addidit Annibal.

Clearchus Lacedæmonius exploratum habens Thraces, omnia uictui neceſſaria in montes comportaſſe, una quoq; ope ſuſtentari, quòd crederent, eum commeatus inopia receſſurum, per id tempus quo legatos eorum uenturos opinabatur, *Front. li. 3. cap 5.*

aliquem ex captiuis in conſpectu iußit occidi, & membratim, tanquam alimenti cauſa diſtribuit in contubernia. Thraces nihil non facturum perſeuerantiæ cauſa credentes, qui tam deteſtabiles epulas ſuſtinuiſſet experiri, in deditionem uenerunt.

Annibal cum exploraſſet negligenter caſtra Fron. li. 2. cap. 5. Fuluij Romani *ducis munita, ipſum præterea multa temere audere, prima luce cum denſiores nebulæ præſtarent obſcuritatem, paucos milites munitionum* Romanarum *uigilibus oſtendit, quo* Fuluius *repente mouit exercitum. Annibal per diuerſam partem, caſtra eius occupauit, & ita in terga* Romanorum *effuſus, octo millia fortißimorum militum cum ipſo* Duce, *citra magnam ſuorum iacturam trucidauit.*

Liui. li. 7. bel. pun. ſe. IDEM *à Marcello uictus, cum ſe uideret duobus non parem* Conſulibus, *in artes ſuas totus uerſus, locum inſidijs quærebat.* Tumulus *erat ſyluestris inter* Punica & Romana *caſtra, à neutris primo occupatus.* Fremebant Romani *locum eum occupandum eſſe, & caſtello firmandum, ne ſi occupatus ab hoſte Annibale foret, uelut in ceruicib. haberent hoſtem. Annibal inſidijs eum, quàm caſtris aptiorem credens, nocte ad id miſſas aliquot Numidarium turmas, medio in ſaltu condidit, quorũ interdiu nemo à ſtatione mouebatur, ne aut arma, aut ipſi procul conſpicerentur. A ſuis impulſus*

Marcellus, collegæ Criſpino, quin imus, inquit, ipſi cum equitibus paucis exploratum? ſubiecta res oculis certius dabit conſilium. Profecti igitur cum equitibus ducentis uiginti, in inſidias inciderunt. Marcellus inter pugnandum lancea transfixus ex equo prolapſus, Criſpinus duobus iaculis ictus, effugit cum filio COS. ſaucio.

IDEM in prælio Cannenſi, quingentos Numidas ad Romanos profugere iuſsit, qui præter conſueta arma, telaq́; gladios occultos ſub loricis habuerunt. Hi cum ſpecie transfugarum, parmas poſt terga habentes adequitauiſſent, repente ex equis deſiliunt, parmiſq́; & iaculis ante pedes hoſtium proiectis, in mediam aciem accepti, ductiq́; ad ultimos conſidere à tergo iubētur: ac dum prælium ab omni parte conſeritur, quieti manſerunt. Poſteaquam omnium oculos animoſq́; occupauerat certamen, tum arreptis ſcutis, quæ paſsim inter aceruos cæſorum corporum ſtrata erant, auerſam adoriuntur Romanam aciem, tergaq́; ferientes, ac poplites cædentes ſtragem ingentem dederunt, & maiorem aliquanto pauorem fecerunt. His atq; ſimilibus artibus Annibal ſuis uictoriam, cum maiore hoſtium, quàm ſuorum pernicie comparauit. In eo bello quadraginta millia peditum Romanorum, tria equitum millia cecidiſſe leguntur. Et tres aureorum annulorum modij, ex nobilium

Liui. li. 2. bel. pun. ſe.

Oroſ. li. 4. cap. 15.

bilium digitis detracti, atq; Cartaginem miſſi.

Liui. li. 7. a. bel. pun. IDEM *interfecti Marcelli Conſulis annulo potitus, ſtatim ſigni eius errore dolos nectere parabat. Nam Marcelli nomine ſcriptas literas Salapiam miſit, ſe nocte, quæ diem illum ſecutura eſſet, uenturum Salapiam, parati milites eſſent, qui in præſidio erant, ſi qua opera eorum opus eſſet. Ad monitione Criſpini alterius Conſulis fraudem ſenſerunt Salapiani, Miſſo igitur retro nuncio, ut ſine arbitro milites, quæ uellent agerent. Interim oppidani circa portam, qua uenturum hoſtem rebantur, quod roboris in præſidio erat, oppoſuerunt. Annibal quarta uigilia ad urbem acceſſit, & Latinos transfugas præmiſit, aperiri portas iubentes, Conſulem adeſſe. Sed Annibal ſua fraude captus, amiſſis militibus abijt. Sic ars arte, dolo dolus eluſus.*

Val. lib. 2. cap. 1. Liui. li. 6. bel. pun. ſe *Cùm equitatui Campano crebris excurſationibus equites Romani (quia numero pauciores erant) reſiſtere non poſſent: inierunt rationem, ut quod uiribus deeſſet, arte æquaretur: Ex omnibus legionibus electi ſunt iuuenes, uigentes, ac ueloces. Eis parmæ breues, & ſeptena iacula, præfixa ferro data. Eos ſingulos in equos ſuos accipientes equites aſſueſecerunt, & uehi poſt ſeſe, & deſilire perniciter, ubi datum ſignum eſſet. Inſtructi iam aduerſus Campanorum equites proceſſerunt.*

Data

Dato ſigno uelites deſiliunt, in equos, & uiros hoſtium coniectis paßim telis, effecerunt Romanam aciem equitatu ſuperiorem.

Ageſilaus Lacedæmonius aduerſus Thebanos cum acie confligeret, intellexiſſetq́; hoſtes locorũ conditione clauſos, ob deſperationem fortius dimicare, laxatis ſuorum ordinibus, apertaq́; Thebanis ad euadendum uia, rurſus in abeuntes contraxit aciem, & ſine iactura ſuorum cecidit aduerſos. Front. li. 2, cap. 6.

Cymon Dux Athenienſium in Caria inſidiatus cuidam ciuitati, religioſum incolis templum Dianæ, lucumq́; qui extra muros erat, noctu improuiſus accendit, effuſiſq́; oppidanis, ad opem aduerſus ignes ferendam, uacuam defenſoribus urbem cepit. Front. li. 3, cap. 1.

Scipio Maſiniſſam iubet Salinæ portis obequitare, hoſtes elicere, & ſenſim cedendo, ad ſe, per opportunis uiarum flexibus, cum exercitu Romano latiturum, pertrahere. Quod Maſiniſſa fecit, & ferocem ſine ordine, ſine ſignis effuſam multitudinem excepit, & ſenſim cedendo, ad tumulos tegentes Romanum equitatum pertraxit: inde exorti equites, & ipſi integris uiribus, & recentibus equis, hoſtes cum duce Hannone, ſine magno Romanorum periculo interfecerunt, urbemq́; in poteſtatem Romanorum redegerunt. Liui. li. 9. ſe. bel. pu.

Fron. li.2. cap.1.

P.Scipio in Hiſpania cum comperiſſet Aſdrubalem Pœnorũ Ducem, ieiuno exercitu mane proceſſiſſe in aciem, continuit in horam ſeptimam ſuos: quibus præceperat, ut quieſcerent, ac cibum caperent: cumq́; hoſtes inedia, ſiti, mora ſub armis fatigati repetere caſtra cœpiſſent, ſubitò copias eduxit, & commiſſo prælio, uicit.

Hyberna Carthaginenſium ſociorum Syphacis & Aſdrubalis Regum (congeſta temerè ex agris materia) exædificata, lignea fermè tota erãt, pars maxima arundine texta, ſcoriaq́;. Quæ res P.Scipioni ſpem fecit, caſtra hoſtium per occaſionem incendendi. Legatos igitur, conditionis pacis faciendæ prætextu ad Syphacem miſit, & cum ijs calonum loco primos ordine ſpectatæ uirtutis, atque prudentiæ, ſeruili habitu, qui dum in colloquio Legati eſſent, uagi per caſtra, alius alia, aditus, exituſq́; omnes, ſitum formamq́; uniuerſorum caſtrorum, & partium, quà Pœni, quà Numidæ haberent, quantum interualli inter Aſdrubalis & regia caſtra eſſet, ſpecularentur, moremq́; ſimul noſcerent ſtationum, uigiliarumq́;: an noctu an interdiu oportuniores inſidiantibus eſſent. Inter crebra colloquia, alij atque alij de induſtria, quo pluribus omnia nota eſſent miſſi. His præparatis aduocauit conſilium, & quid ipſe pararet in proximam noctem, propoſuit Scipio. Poſtremo Tribunis

Liui.li.10. ſe.bel.pun.

bunis edixit, ut ubi ſigna conciniuiſſent, extēplò è caſtris legiones educerent. Lælium & Maſinſſam hoſtium caſtra inuadere, igneſq; conijcere iuſſit, ſe idem facturum: cæterum non antè cœpturum, quàm ignem in regijs caſtris conſpexiſset. Nec ea res morata diu eſt. Proximis caſtris iniectus ignis hæſit, extemplo proxima quæque, & deinceps contigua amplexus, totis ſe paſſim diſsipauit caſtris. Fortuitum, non hoſtilem ignem rati milites, ſine armis ad reſtinguendum incendium effuſi, in armatos inciderunt hoſtes. Ambuſti homines iumentaq;, primum fuga, deinde ſtrage, obruebant itinera. Quos non oppreſsit ignis, ferro, ſine magna Romani ſanguinis iactura abſumpti. Sic bina caſtra; nocte una, deleta. Duces cum paucis, & ijs ſaucijs, & incendio afflatis effugerunt.

Epaminundas dux Thebanorum, aduerſus Lacedæmonios directurus aciem, pro fronte eius decurrere equitibus iuſsis, cum ingentem puluerem oculis hoſtium obieciſſet, expectationemq́; equeſtris certaminis prætendiſſet, circumductis peditibus, ab ea parte, ex qua decurſus in aduerſam hoſtium aciem ferebat, inopinantium terga adortus cecidit. Fron. li. 2. cap. 2.

C. Sulpitius Petreius Conſul contra Gallos dimicaturus, iuſsit muliones clā in montes proximos, Ibid. ca. 4.

cum

cum mulis abiere, & inde conſerto iam prælio, uelut equis inſidentes, oſtentare ſe pugnantibus. Quare Galli exiſtimantes aduentare auxilia Romanis, ceſſere iam penè uictores.

Viriatus diſpoſito per occulta milite, paucos miſit, qui abigerent pecora Etobrigenſium: atq; illi ad uindicanda cum frequentes procurriſſent, ſimulanteſq; fugam prædatores perſequerentur, deducti in inſidias, paruo Viriati diſpendio cæſi ſunt.

Front. li. 3. cap. 10.

Romani, cum à Gallis Capitolium obſideretur, in extrema iam fame, panem in hoſtem iactauerunt, conſecutiq; ut abundare commeatibus uiderentur, obſidionem, donec ueniret Furius Camillus adſertor, tolerauerunt.

Liui. li. 6. ab urbe.

Thraces in arduo monte obſeßi, in quem hoſtibus acceſſus non erat, collato uiritim exiguo tritico, aut caſeo pauerunt pecora, & in hoſtium præſidia dimiſerunt. Quibus exceptis, occiſiſq;, cum frumenti ueſtigia in uiſceribus eorum apparuiſſent, opinatus hoſtis magnam uim tritici ſupereſſe eis, qui inde etiam pecora paſcerent, receſſit ab obſidione.

Front. li. 3. cap. 6.

Annibale Caßilinum obſidente, ciues extrema fame premebantur. T. autem Sempronius Gracchus cum frumenta non poſſet eò palàm importare, quàm plura dolia farre compleuit, & nuncium ad

Liui. lib. 3. ſec. bel. pu.

ad Caßilinum magiſtratum miſit, ut exciperent dolia, quæ Vulturnus amnis deferret. Nocte igitur intenti omnes in flumen, dolia medio amne miſſa acceperunt. Cuius rei certior factus Annibal, cuſtodia magis uigili cauit, ne quid falleret Vulturno ad urbem miſſum. Nuces deinde fuſæ à Romanis caſtris, cum medio amne ad Caßilinum defluerent, cratibus excipiebantur à famelicis Socijs. Poſtremo tamen ad id uentum inopiæ eſt, ut lora, detractæ ſcutis pelles, ubi feruida molliſſent aqua, mandere conarentur: nec muribus, alióue animali abſtinerent, & omne herbarũ, radicumq́; genus aggeribus infimis muri eruerent: & cum hoſtes obaraſſent, quicquid herbidi terreni extra murum erat, raparum ſemen iniecerunt, ut Annibal: Eóne uſq́;, dum ea naſcantur, ad Caßilinum ſeſſurus ſum? exclamaret.

Darius ut falleret Scythas diſceßu, canes atq́; aſinos in caſtris reliquit, quos cum latrantes, rudenteſq́; hoſtis audiret, remanere Darium credidit. Eundem errorem obiecturi Romanus Ligures, per diuerſa loca bubalos laqueis ad arbores alligauerunt, qui deducti frequentiore mugitu ſpeciem remanentium præbebant hoſtium. Fron. li. 1. cap. 5.

Cyrus Perſarum Rex ſuperbus, bellum Scythis intulit, quem Tomyris Regina, quæ tum genti præerat, cum prohibere tranſitum Araxi flumi Oro. lib. 1. cap. 8.

nis poſſet, tranſire permiſit: primum propter fiduciam ſui, dehinc propter oportunitatem ex obiectu fluminis hoſtis incluſi. Cyrus itaq; Scythiam ingreſſus, procul à tranſmiſſo flumine caſtra metatus: inſuper aſtu eadem inſtructa uino epuliſq;, deſeruit, quaſi territus refugiſſet. Hoc comperto Regina tertiam partem copiarum, & filium adoleſcentulum ad perſequendum Cyrum mittit. Barbari uelut ad epulas inuitati, primum ebrietate uincuntur, mox reuertente Cyro, uniuerſi cum adoleſcente obtruncantur. Tomyris exercitu & filio amiſſo, uel matris, uel Reginæ dolorem, ſanguine hoſtium diluere promptius, quàm ſuis lachrymis, parat. Simulat diffidentiam deſperatione cladis illatæ, paulatimq; cedendo ſuperbum hoſtem in inſidias uocat. Ibi quippe compoſitis inter montes inſidijs, hoſtem ita citra ſuorum ſanguinem tractauit, ut nec nuncius tantæ cladis ſuperfuerit. Regina caput Cyri amputari, atq; in utrem humano ſanguine oppletum conijci iubet, non muliebriter increpitans: Satia te ſanguine, quē ſitiſti, cuius per annos triginta inſatiabilis perſeueraſti.

Fron. li. 3. cap. 10. Annibal cum obſideret ciuitatem Hymeram, caſtra ſua capi de induſtria paſſus eſt, iuſsis recedere Pœnis, tanquam præualeret hoſtis. Quo euentu Hymereis ita deceptis, ut gaudio impulſi relicta urbe, procurrerent ad Punicum uallum, Anni-

bal

ſal'iidcuā urbem,per eos,quos in inſidijs, ad hanc ipſam occaſionem poſuerat, cepit.

Hæc propter eam maximè cauſſam producta ſunt exempla,ut Princeps Chriſtianus uideat Ethnicos animis honeſtioribus præditos in id potiſsimum incubuiſſe,ut in bellis hoſtem uafra magis aſtutia,belliciſq; artibus,quā apertis prælijs adorti uictoriam citra ſanguinem, maximè ſuorum partam ſibi compararent. Deinde non facilè conſilia, quæ cū honeſtate ipſa pugnare uiſa ſint, admiſiſſe. Nullam enim utilitatem putauerunt,quæ honeſtatis ſpecie,cū ipſo pugnaret honeſto. Hinc Athenienſes Cyrſilum quendā ſuadentē,ut ciues (qui Perſarum impetum,nullo modo ſuſtinere poterant) in urbe remanerent, Xerxemq; regē Perſarum reciperent,lapidibus obruerunt. Et Themiſtocles,poſt uictoriā eius belli,quod cū Perſis fuit, dixit in contione ſe habere conſiliū Reip.ſalutare,ſed id ſciri opus nō eſſe,poſtulauitq;,ut aliquē populus daret, qui cū cōmunicaret. Datus eſt Ariſtides,huic illè claſſem Lacedæmoniorū, quæ ſubducta eſſet ad Gytheum clàm incendi poſſe,quo facto,frangi Lacedæmoniorū opes neceſſe eſſet. Quod Ariſtides cū audiuiſſet, in contionē magna expectatione uenit,dixitq; perutile eſſe conſilium, quod Themiſtocles afferret,ſed minimè honeſtum. Itaq; Athenienſes, quod honeſtum non eſſet, id ne utile qui-

Cic.3.offi.

dē putauerunt, totamq́; eam rem, quam ne audiuerant quidem, auctore Ariſtide repudiauerunt. Ex quibus omnibus Princeps Chriſtianus intelliget, quid in rebus bellicis facere deceat ſeſe, qui pietate, ſanctimonia, charitate, clementia, cæteriſq́; uirtutibus longo interuallô debeat Ethnicos omnes antecellere. Pacem ante omnia, rerum omnium conſeruatricem quæret, atq; amplexabitur. Vrgentibus autem neceſsitatibus ad bellandum impulſus, uniuerſum negocij cardinem eò uertet, omni arte, conſiliorumq́; calliditate rem eo deducet, ut uictoriam minimo, non ſubditorum ſuorum modò, uerum etiam hoſtium, maximè ſi Chriſtiani fuerint, ſanguine partam aſſequatur. Et ante omnia priuatis commodis Rempub. præferre: honeſtati, iuſticiæq́; propriam utilitatem poſtponere contendat.

VTRVM INGRVENTE bello Princeps ſubditis ſuis, an alienigenis mercede paratis, fidere magis debeat.

AB Aulicis quibuſdam aliquando Principes audiunt, belli temporibus in auxiliares exteros plus ſpei, atq; fiduciæ, quā in regni ſui milites atque ciues eſſe reponendum

dum: cum hi minus exercitati, ſint illis incommodiores. Accerſendos igitur exoticos eſſe, quorum humeris tota Reip. fortuna melius incumbat. Atqui Ducum antiquorum optimi, cum res ad Triarios, ut aiunt, rediiſſet, ciues ſubditos, ac patrios milites, exoticis prætulerunt: quòd hi mercede parati, uel precio, uel gratia, uel metu, uel ſimultate corrumpi, & facilius ad defectionem ſolicitari poſſent. At illi non item, quos amor ac pietas in patriam religione quadam obſtrictos habeant, ac potenter inſtigent ad fortiter pugnandum pro ſalute patriæ, amicorum, adfinium parentum, uxorum, atq; liberorum. Quippe cum omnia commoda ſint à patria accepta, nemo ciuis honeſtus ullum incommodum pro patria, bonoq; ſuo Principe ſubire detrectat. Hoc monet ac docet in patriam pietas, atque publica ſalus, cui priuata incolumitas poſtponenda. Quid, quòd pro patria mori pulcherrimum ſemper ac glorioſiſsimum fuerit: contrà, patriam antiquiſsimam ac ſanctiſsimam parentem uocatam, in extremo diſcrimine, noſtra ceſſatione deſeri turpiſsimum. Vnde cum ingens olim rei frumētariæ penuria Romæ eſſet, Cn. Pompeius annonæ procurator declaratus, in Aphricam, Sardiniam ac Siciliam nauigauit, multaq; ui frumenti collecta, properabat ire Romam. Verũ cum ingenti tempeſtate oborta naucleri detrecta- Ex. Plut.

uent nauigationem, ipſe primus nauim ingreſſus, iußit ancoras tolli, clamans: ut nauigemus urget neceßitas, ut uiuamus nō urget. Significans patriæ periclitantis habendam rationem, potius quã priuatæ incolumitatis. Id olim qui fecerunt, laudibus celebrati, atq; præmijs ornati fuerũt. Accidit plerumq;, ut quæ fiant, in alienis, non tam moueant hominum corda, quã quæ geruntur in patria: hæc ſolicitant, hæc urunt. Vnde Duces olim ſtrennui magis, ex hoc quaſi fortißimo loco, ſoliti ſunt, exhortationum argumenta deducere, milites ſuos animaturi, ut pro focis, aris, templis, amicis, adfinibus, parentibus, liberis atq; coniugibus alacriter dimicarent. Deinde in extremis rerum fortunis, ſuorum fiducia fulti, non ad alienorum, ſed potius ad ſuorum præſidia, tanquam ad ſacram, quod aiunt, ancorã confugere. Sic Annibal ultimum uirtutis ſuæ opus perfectæq; militaris diſciplinæ ſpecimen æditurus, ſingulari arte aciem, eo die quo cũ Publio Scipione congreſſus, inſtruxit. Etenim in prima fronte ſtipendiarios milites exoticos & auxiliares, ante ciuium ſuorum Carthaginenſium aciem collocauit, ne homines miſti, ex colluuie omnium gentium, quos non fides teneret, ſed merces, liberum receptum fugæ haberent, ſimul primum ardorem atq; impetum hoſtium excipientes fatigarent. Ac ſi nihil aliud, alij mißilibus, alij uulneribus ſuis fer-

Liui. li. 10. ſe. bel. pun.

tum

rum hoſtium hebetarent. Tum ubi omnis ſpes eſſet, ſuos ciues, milites Carthaginenſes, ut omnibus rebus alijs pares, eo quòd integri cum feſſis ac ſaucijs pugnarent. Sic Hieron Rex Syracuſanorum, cum Mamertinis pugnaturus, conductum militem in fronte locauit. Ipſe cum equitibus Syracuſanis, urbaniſq; copijs longius ſubſtitit. Et hodie Turcam ferunt, Chriſtianos transfugas, atque Socios conductitios in primam aciem collocare ſolitum, partim ne retrocedere, & haſtam, ut aiunt, abijcere queant: partim ut primos hoſtium impetus, atque uim intolerabilem excipientes, arma hebetent aduerſa. Non enim ignorat, infidum eſſe genus hominum, qui mercedis gratia, non patriæ, neque iuſtitiæ defendendæ cauſa, ſtipendia faciunt: prompti etiam Cacodæmoni, ſi pecuniam numeret, inſeruire, unde rectiſſimè dictum: Ex Polyb.

Nulla fides, pietaſq; uiris, qui caſtra ſequuntur. Luc. 10.
Venaleſq; manus, ibi fas ubi plurima merces.

Quod uerum eſſe multi olim Duces cum maxima ſuorum pernicie didicerunt. Aſdrubal poſteaquam animaduerteret Romanorum ſpem omnem, in Celtiberorum auxilijs eſſe, perfidiæ ſpe, linguæq; commertio per occulta colloquia pactus eſt magna mercede, cum Celtiberorum Principibus, ut copias à Romanis abducerent. Non atrox Liui. lib. 5. bel. pun. ſe.

uideri facinus, cum in Romanos arma uerſuri non eſſent. Merces, quanta uel pro bello ſatis eſſet, da batur. Celtiberi ſignis repente ſublatis abierunt, nihil aliud quærentibus cauſſam, obteſtantibuſq;, ut manerent, Romanis, reſpondentes, quàm domeſtico ſe auocari bello. Sic à perfidis relictus Scipio Romanuſq; exercitus, ab Aſdrubale uictus. Illi manus cum hoſte conſerenti, latus dextrum lancea traiectum. Quod exemplum Romanis documento fuit, ne ita crederent externis auxilijs, ut non plus ſui roboris, ſuarumq; uirium in caſtris haberent.

At ſi Princeps agreſtes habuerit ſubditos, nihil exercitatos, rebuſq; bellicis nihil adſuetos, diligenter curabit eos exerceri temporibus pacis, idq; diebus oportunis, quoad fieri poterit frequentiſsimè, ut quotidianus uſus in pace, non uideatur difficilis in bello. Et ferunt uſum in pugna amplius prodeſſe, quàm uires. Doceantur itaq; tyrones, ambulare pleno gradu, ordines ſeruare, tranſilire foſſas, arma tractare, haſtilia uibrare, curſu certare, celeriter in equos inſilire, tela torquere, in fluminibus natare, ſub armis currere, In hoſtes impreſsionem facere, onera portare, paruo deniq; uictu plurimum laboris exhaurire. Quibus omnibus magis idoneum uulgus ruſticum aſſerunt.

Vege. li. 2. cap. 23.

Lib. 1. ca. 3. Hinc Vegetius: Nunquam, inquit, credo potuiſſe dubi-

dubitari, aptiorem armis ruſticam pubem, quæ ſub diuo, & in labore nutritur, ſolis patiens, umbræ negligens, balnearum neſcia, delitiarum ignara, ſimplicis animi, paruo contenta, duratis ad omnem laborum tolerantiam membris, cui geſtare ferrum, foſſam ducere, onus ferre de more eſt.

Quare Carthagnenſes quum optimos milites à Romanis interemptos amiſiſſent, contraxerunt nouum, undique copijs agreſtibus conſcriptis, exercitum. Accerſiuerunt rei militaris peritum Xantippum Lacedæmonium. Is exercitus cura ſuſcepta, inſtituendo militem, atque exercendo breui cōpoſuit, & ſeruare ordinem, diſciplinamq; coëgit. Polyb. li. 1 pri. bel. pu.

ITEM, Syphax Numidarum Rex, cum Romanis ſocietatem faciens, confeſſus eſt, gentem ſuam ad pedeſtria bella rudem. Orauit igitur, ut unus apud ſe magiſter rei militaris remaneret. Q. igitur Statorius remanſit, qui ex multa iuuentute pedites conſcripſit, ordinatoſque proximè morem Romanum inſtruendo, & decurrendo ſigna ſequi, & ſeruare ordines docuit, & operi alijſque inſtitutis militaribus aſſuefecit, ut breui Rex, non equiti magis fideret, quàm pediti, collatisq; æquo campo ſignis, iuſto prælio Carthagnenſem hoſtem ſuperaret. Liu. li. 4. sec. bel. pu.

ITEM, De Lollio refert Horatius, inquiens:

Ac ne te retrahas, & inexcuſabilis abſis. Hora. 1. epiſt.

Quamuis nil extra numerum feciſſe, modumq́;
Curas, interdum nugaris rure paterno,
Partitur lintres exercitus, Actia pugna
Te duce per pueros hoſtili more refertur,
Aduerſarius eſt frater, lacus, Adria, donec
Alterutrum uelox uictoria fronde coronet.

Ex Vulcatio Gall. ITEM, *Sub Aufidio Caßio Imperatore, exercitium ſeptimi diei fuit omnium militum, ita ut ſagittas mitterent, & armis luderent. Dicebat enim miſerum eße, cum exercerentur Athletæ, uenatores, & gladiatores, non exerceri milites, quibus minor eſſet futurus labor, ſi conſuetus eſſet.*

Ex Plutar. ITEM: *Pyrrhus Epirotarum Rex, ei cui delectum militum commiſerat, dixiſſe fertur: Tu grandes elige, ego exercitijs eos fortes reddam. Significans inſtitutione fieri bonum militem, quantumuis ruſticum. Fertur autem Pyrrhus diſciplinæ militaris optimus fuiſſe magiſter.*

Ad eiuſmodi certè præludia bellorum, & exercitia militaria gregatim ac manipulatim aduolaret, maxima uoluptate capta pubes agreſtis, ſi modò Duces aut Heroës eßent, qui pro ratione temporis oppidatim, aut municipatim illis addi calcar & nonnunquam aliquid præmij, tanquam uirtutis irritamentum conferri procurarent, hinc fortaßè plurimum utilitatis publicæ uiſuri. Primò iuuenes ad longè melius inſtitutum reuocarentur, à

ritu prauo,& malorum aſſuetudine,qua modò corrupti,cateruatim ad tabernas meritorias,ad choreas,ad poculorum certamina, & deteſtanda turpium ingurgitationum ſtudia,unde corporum pernicies,crebra iurgia,lites,blaſphemiæ, deierationes,turbarum ac ſeditionum ſeminaria,coniurationes, prælia,& breuiter,maria, quod aiunt,malorum emergunt. Deinde *bellis ingruentibus,haberentur ad manus, non quærendi procul utiles armis, robuſti & exercitati uiri, in quos ut fideliores ſuos ſubditos,multo plus ſpei atq; certæ fiduciæ* Princeps *collocare poßet,quàm in exoticam hominum perditißimorum colluuiem.* Poſtremò,Princeps *eiuſmodi militarium exercitationum ſtudijs, maximam apud exteros autoritatem,& nominis gloriam ſibi compararet,iudicaturos talem* Principem *ut alterum* Annibalem,*aut* Scipionem, *bello minimè laceßendum eße,qui ad utrumq; facilè paratus ſit,& ad pacem ſeruandam,& ad ſua defendenda; uel ad bella,ſi neceßitas efflagitarit, alijs inferenda.*

QVID IN GRAVISSImorum negociorum, aut diſcriminum exordijs,Chriſtiano Principi faciendum.

lum, etiam ſi nemo ſequeretur, uictor futurus im-miſit.

Et hodie Chriſtianus Princeps non malè fecerit, ubi ſummo rerum diſcrimine impendente, metus diuini ſpecimen exhibuerit ipſe, & regionatim ſuis omnibus imperarit, communes ad Deum Opt. Max. ſupplicationes, atq; ieiunia. Quod Chriſtiano nomine multo dignius, & uicinis longè minori fuerit offendiculo, quàm ſi ſtatim à poculis, aut nugationibus, ad res arduas adminiſtrandas, uel ad bella gerenda fuerit proſultum.

In magnis rebus olim Ethnici, nihil facere, nihil publicè ſolebant attentare, nihil priuatim aggredi, niſi principio Deos oraſſent, atque conſuluiſſent: niſi ſumpſiſſent auſpicia, feciſſent ſacrificia, ludos, & ſupplicationes, hoc eſt, humiles, & cum reuerentia precationes ad deos habuiſſent. Sic poſt Scipionis traiectionem in Aphricam, Romæ decretum, ut ſupplicatio fieret, ut expeditio populo Romano, ſalutaris, ipſiq; Duci, atque exercitui eſſet. Sic poſt cladem Cannenſem, quum Annibalis aduentu ciuitas eſſet in ſummo diſcrimine, ſupplicationes ad omnia puluinaria Deorum ab omni ſexu fuerunt habitæ. Ploratus mulierum non ex priuatis ſolum domibus exaudiebatur, ſed undique matronæ in publicum effuſæ, circa Deûm delubra diſcurrerunt, crinibus ſparſis aras uerrentes, nixæ genibus

Liu. lib. 10. bel. pun. ſe.

Liu. lib. 6. 2. bel. pun.

nibus, ſupinas manus ad cœlum ac Deos tendentes, orantesque, ut urbem Romam à manibus hoſtium eriperent, matresq; Romanas, & liberos paruos inuiolatos ſeruarent. Et Rex Ageſilaus, cum in animo haberet mouere bellum aduerſus Regem Perſarum, non temere, nec illotis (quod aiunt) manibus rem aggreſſus fuit. Primò conſuluit oraculum Iouis Dodonæi. Nam ea gens pleraq; ex oraculis Deorum gerebat. Deinde adijt & Delphicum oraculum, ijſdem de rebus ſciſcitaturus. Nec adflictis ſolum temporibus Ethnici Deorum memores fuerũt, ſed etiam proſperis, quibus Dijs pro re fœliciter geſta gratias agere, ſpolia opima in Capitolium ferre, tauros mactare, ad patritios penates trophæa ponere, conſueuerunt. Sic uictoria Numudica læti Senatores, extemplò edixerunt, ut æditui ædes ſacras omnes tota urbe aperirent, circumeundi ſalutandiq; Deos, agendiq; gratias, per totum diem populo poteſtas fieret. Sic poſt uictoriam Aphricanam, omnia patuere in urbe templa, ſupplicationesq; in triduum decretæ. Quòd ſi uerum illi Deum agnouiſſent, quanto feruore putes, ueræ pietatis ſpecimina protuliſſent, nobis lõgè meliores; quorum hodie parua admodum religionis, diuiniq; metus ſcintilla relucet. Quum autem non modò pios Heroas, ſed etiam prophanos Ethnicos in utroque curſu temporis ad numina diuina recurrere ſoli-

Ex Plutar.

Liui. li. 10. bell. 2. pun.

tos uideat Chriſtianus Princeps, multo magis ipſe cum ſuis ad Dei Opt. Max. præſidia rebus in afflictis confugere, in proſperis Domino gratias agere, atque nomen eius glorificare debet. Certè quum quiuis homo, qui ſalutem expetit, ad ſupernum auxilium recurrere debet, ante omnes id Principem oportet facere, utpote qui pro omnibus ſolicitus, ut ipſe cuſtoditus à Deo poßit hoſtes generoſa manu debellare, & ſuos fortiter defendere. Cæterum, quum ut dictum eſt, Princeps cor & oculus ſuorũ ſit, & uelut ex altißima prudentiæ ſpecula ſuborituras Reipub. tempeſtates præuidere poßit, non fuerit impium, ſi malis impendentibus ipſe per Eccleſiæ miniſtros curarit moneri populum, ac ſolicitari ad publica ieiunia, ad orationes, & ad eleemoſynas integre faciendas. Deinde, per Magiſtratum dicta & facta malignorum conſtringi. In hoc enim ſeruiunt Principes Deo, ſi in regno ſuo bona iubeant, mala prohibeãt, nõ ſolũ quæ pertinent ad ſocietatem humanã, ſed et quæ ad religionẽ diuinã.

Aga. ad Iu.

Aug. lib. 3. ad Chryſ.

DE LEGIBVS.

CVM initiò premeretur humilis multitudo, ab his qui maiores opes habebant, ad unum aliquem confugiebant uirtute præſtantem, qui cum prohiberet iniuria tenuiores, æquitate conſtituenda, ſummos cum infimis pari iure retinebat.

Hinc

Hinc factum, ut bene morati Reges *conſtituerentur, qui ab iniurijs inferiores defenderent. Quæ autem cauſa fuit* Regum *conſtituendorum, eadem &* Legum, *quibus non indigeremus, ſi omnes homines iuſti eſſent, ac ſuum unicuiq; tribuerent.* At quum *plena ſint omnia ſtultorum, & iniquorum hominum,* Leges *inopia bonorum atque iuſtorum conſtitutæ ſunt, neceſſarioq; introductæ, ne probiores à maleficis opprimerentur.* Vnde *rectè* Empedocles Agrigentinus *dicebat:* Ciues *non minus oportere*

Era.6.ap. *pugnare pro* Legibus, *quàm pro mœnibus, quod abſq;* Legibus *nullo pacto poßit eſſe ciuitas incolumis, abſque mœnibus poßit.* Conſtat *enim ad ſalu-*

Cic. de le. 2 *tem ciuium ciuitatum, q; incolumitatem, uitamque hominum & quietam & beatam conditas eße* Leges, *quibus è medio ſublatis, non modò ſcelera nefanda ſubditorum iniquus grex æditurus, ſed etiam potentes, & iniuſti magiſtratus ad immania tyrannidis exempla prolapſuri eßent.* Quare *leges in medium poſitæ ſunt, ex æquo ſeruandæ ab utriſque.* Nam *ut ex illarum præſcriptis ſubditi uiuere, nec non regulis iuſtitiæ regi debent, ita etiam* Principes *ac* Reges, *æquitati* Legum, *in omnibus obedire, non latum inde, quod aiunt, unguem diſcedere debent, ſed quas & ipſi bonas condunt, ſeruare.*

Val. lib. 6. cap. 5. Quod *iuſtißimum* Charõdas *ille* Tyrius *olim morte ſua confirmauit.* Is *ad uim atq; cruorem uſq; ſe-*

ditio-

ditioſas ciuium ſuorum contiones pacauerat, lege cauendo, ut ſi quis eas cum ferro intraſſet, continuò interficeretur. Interiecto deinde tempore, ex longinquo rure, gladio accinctus, domum repetens, ſubita indicta contione, ſicut erat, in eam proceßit, ab eoq́; qui proximè conſtiterat, ſolutæ à ſe legis ſuæ monitus. Idem ego illam, inquit, ſanciam: ac protinus ferro, quod habebat, diſtricto, incubuit. Cumq́; liceret culpam uel dißimulare, uel errore defendere, tamen oppetere maluit, quàm ipſe primus legem à ſe latam ſoluere. Sentiens Principes non ſolum per leges imperare, ſed etiam legibus obtemperare debere. Etenim ut Principes populis, ita ſolæ leges Principibus imperant. Et ut magiſtratibus leges, ita populo præſunt magiſtratus, uereq́; dici poteſt. Magiſtratum legem eſſe loquentem, legem autem mutum magiſtratum. Cum autem leges iuſticiæ ſint quaſi miniſtræ quædam, cuſtodes æquitatis, ac publicæ utilitatis, meritò Princeps, qui iuſticiæ item miniſter ex illarum ſtatutis omnino pendere debet, & nouas fortaſſe conditurus, tria ueluti capita, ante oculos ponere. Principio debet operam dare, ut incorruptus ipſe lex uiua ſit, bono ſuis exemplo præfulgẽs, curabit, ut non multas leges condat, ſed optimas, Reip. ſalutares. Inprimis caucbit, ne ſapiant auariciam, ne quid oleant fiſci lucrum, ne priuatam procerum

Cic. de leg. 3.

Er. in Pri. inſtit.

commoditatem, ne pauperibus adflictionem, opulentis adferant relaxationem, ſed ad exemplar æquitatis, & ad publicam utilitatem referantur omnia, alioquine lex quidem erit, fatentibus & Ethnicis, ni iuſta ſit, ni æqua, ni publicis commodis conſulens. Etenim *qui pernicioſa, & iniuſta populis* Cic. de leg. *iuſsa deſcripſerint, quiduis potius tulerint, quàm leges.* Iure *notatus eſt* Dionyſius *ille* Syracuſanus, *qui tyrannico conſilio, plurimas tulit leges, alias ſuper alias ingerens, easq; à populo negligi patiebatur, quo cunctos ad hunc modum ſibi redderet obnoxios.* At *iſtud non eſt leges condere, ſed laqueos* Ex Eraſm. *tendere.* Et *meritò reprehenſus eſt* Epitades, *qui legem tulit, ut liberum eſſet cuique, cui uellet, ſua relinquere: hoc interim agens, ut ipſe filium, quem oderat, poſſet exhæreditare.* Hanc *populus technam, primò non intelligebat, quæ deinde grauem perniciem attulit* Reipub. Sed *fœdiſsimum eſt, legibus caſsium uti uice.*

DEINDE, *Condendis in legibus* Princeps *bonus curabit, ne peruerſi homines, diuitijs, nobilitate, clientelis, functionibus, & potentia deniq; ſua freti, bonas leges detorqueant in ſceleſtos iniquitatis abuſus, ut* L. *ille* Neratius, *egregiè homo impro*- Gell. lib. 20 cap. 1. *bus, atque immani uecordia, qui cũ olim lex iſta eſſet lata,* Si *iniuria alteri faxit,* XXV. *æris pœnæ ſunto, pro delectamẽto habebat os hominis liberi,*

manus

manus ſuæ palma uerberare. Eũ ſeruus ſequebatur crumenã plenam aſsium portitans, et quemcunque depalmauerat, numerari ſtatim ſecundũ legem prædictam, quinque & uiginti aſses iubebat. Sed bonus Princeps dicet, eiuſmodi uoluntario facinori nullam excuſationem eſſe, uerum imprudentiæ iuſtam aliquando deprecationem paratam. Cic. 2. rhe. Plato uult νομοφύλακας, hoc eſt, eos qui ſeruandis legibus præfecti ſunt, incorruptiſsimos eſſe. Et bonus Princeps in nullos debet ſeuerius animaduertere, quàm in eos, qui corruptè leges adminiſtrant. At quum Princeps ſit νομοφυλάκων primus, ante omnia cauebit ipſe, ne bonis legibus abutatur: ne illud dici poſsit: Summum ius, ſumma iniuria. Eraſmus in prin inſtit. Deinde ne rectè inſtitutas leges, officiariorum ſuorum prauitas ad peſsimos, ut dixi, detorqueat uſus. Nihil enim perniciosius, bona lege, ad malas res deflexa. Noſtra tempeſtate bonæ leges ſunt de puniendis blaſphemis, ebrioſis, uirginum corruptoribus, & adulteris, ſed illas in quantam licentiam trahant, & crimina iocoſis dictis proſequantur nonnulli, uel nominis claritate, uel opibus ſuis freti, ſatis eſt manifeſtum. Receptum in nonnullis urbibus erat, ut peregre mortui bona in cuſtodiã acciperet præfectus aliquis principis nomine. Id cũ ſalubriter ſit inſtitutũ, nẽpe, ne hoſpitis res ſibi uendicent ij, ad quos iure nõ perti-

neant,ſed tantiſper ſint in manibus præfecti, donec extent hæredes certi. Nunc iniquiſsimè huc detortum eſt, ut ſiue extet hæres, ſiue non extet, hoſpitis bona ad fiſcum pertineant.

Rectè quondam inſtitutum, ut quod apud furem deprehenſum repertum eſſet rerum, id Princeps, aut huius nomine magiſtratus occuparet, nimirum ob id, ne ſi paſsim uendicandi ius eſſet, per fraudem ad alienos dominos aberrent: uerum ſimul atque conſtaret, cuius eſſent, tum illi reſtituerentur. At nunc quidem, quicquid apud furem compererint, id non minus ſuum eſſe ducunt, ac ſi ex paterna hæreditate obueniſſet.

Olim bono conſilio fuit inductum, ut in confinijs ditionum eſſent præfecti, qui importationum aut exportationum curam agerent, nimirum quò negociator, aut uiator tutus à latrocinijs commearet, & tum ciuilitatis gratia dari cœptum eſt nonnihil à negociatoribus. At non paſsim huiuſmodi portorijs retinetur uiator, uexantur hoſpites, expilantur negociatores, exactionibus indies ſine fine creſcentibus. Conſtitutum eſt olim, ut res naufragio eiectæ, à præfecto maris occuparentur, non ut in illius, aut Principis ius caderent, ſed ut per hos caueretur, ne ab iniuſtis dominis occuparentur, & ita demum publicæ fierent, ſi nullus extaret, qui iure uendicaret. At hodie quibuſdam in locis, quicquid

quo-

quocunque modo perijt in mari, id ueluti ſuum occupat præfectus, ipſo mari immitior. Eadem *truculentia, nonnulli redigunt in poteſtatem, ac ius ſuum quicquid miſeris uectoribus de ponte aliquo malè ſtructo delapſum perierit, ut ſi plancis carioſis fractis aut illiſis rotis, onuſtus mercibus deciderit currus, aut cruribus luxatis iumenta.*

Infima fuit olim conditio, & miſera fortuna ſeruorum, quorum uiuentium aut mortuorum facultates uniuerſæ pertinebant ad dominos. Hi *Chriſtiani facti, miſericordia moti, donatis rude reliquerunt omnia. In beneficij tamen præſtiti recordationem exegerunt, à uiuentibus exigua, non grauia item à mortuis.* Sed *iam eò nonnullis in locis proceſſit auaritia, ut dominis ipſis inclementiores* Officiarij *quidam, immaniter extorqueant optima, quæ bonis in hæreditarijs defuncti ſerui reliquerint capita, uulgò* die beſte häupter *uocata, hoc eſt, iuſta præſtantiorum atq; chariorum animalium, ut uaccarum, atque equorum precia, idq; ab ijs, qui optimum caput, nempe patremfamilias amiſerunt uiduæ atque orphani, quibus à* Domino *flagellatis, infligere noua uulnera miſerrimum.* Tolerabile *quidem eßet aliquid accipere, ſed pauperculos uitæ ſubſidijs priuare, & bolum è faucibus eripere, tyrannicum, quum bonæ leges in eam partem magis propendere debeant, ut imbecillioribus ſubuenia*

tur, quòd humiliorum fortuna magis expoſita ſit in iurijs. Quod igitur in fortunæ præſidijs diminutum eſt; id Legum exæquet humanitas. Proinde acrius puniant uiolatum pauperem, quàm offenſum diuitem. Acrius Legis corruptorem, aut malignum detortorem, quàm aliquem plebeiorum perfidum.

POSTREMO. Curabit Heros, ut ex æquo bonæ leges ſeruentur ab omnibus, ne detur uenia coruis, uexet cenſura columbas, ne muſcæ Legum retibus capiantur, impunè crabronibus permittatur elabi. Bonæ leges ſunt, de coëmptionum abuſibus, de ſuperbo puerperiorum ac nuptiarum luxu reprimendo, ſed eas rerum inopia preſſi tenues ſeruare coguntur, diuites autem nonnulli permittun-
Eccle. 20. tur tranſgredi. Hic uigilandum Principi, ne xenia & dona excæcent iudicum oculos, et quaſi mutus in ore auertat correctiones eorum. Item ne locum habeat illud: Qui multa rapuerit, pauca ſuf-
Prouer. ex fragatoribus dederit, ſaluus erit. Contingit enim ſæ-
Aeli. Lam. penumero, ut qui parua tollunt deprehenſi, pendeant: magnorum autem raptores, aut ſplendidi depeculatores, factis argento uijs, euadant. Vnde Senior Cato: Fures, inquit, priuatorum furtorum in
Gell. 11. ca. neruo, atque in compedibus ætatem agunt: Fures
ult. publici in auro atque purpura. Et Diogenes, cum
Diog. li. 6. uidiſſet aliquando magiſtratus, qui ἱερομνήμονες diceban

dicebantur, quendam ex ærario phialam furatum adducentes: Magni, inquit, fures paruum ducunt. Val. 7. c. 2.
Et ſubtiliter Anacharſis Scytha Leges araneorũ telis comparabat. Nam ut illis infirmiora animalia retineri, ualentiora tranſmutti: ita his humiles, & pauperes conſtringi, diuites & præpotentes non alligari.

DE PRINCIPIS CONſtantia.

Conſtantem uocamus ſedatum, grauem, humana omnia prementem, il Ci. 4. tuſc. quæſt.
lum quem magnanimum, & fortem uirum dicimus. Quæ uerba nemini cuiquam magis competere uidentur, quàm Principibus, quorum maieſtas humana ſupereminet omnia, quorũ ea congeſta mens, ea grauitas eſſe debet, ea firmitas animi, ea denique fides in præſtandis ijs, quæ recipiunt, ut ſimplex horum promiſſum, certius ſit, atque ſanctius, quouis aliorum iureiurãdo. Rectè igitur Iſocrates ad Nicoclem Regem: Omni, inquit, tempore ueritatem in te lucere curabis, ita ut maior fides uerbis adhibeatur tuis, quàm aliorum iureiurãdo. Quod ipſum cũ in fœderibus pangendis, atq; promiſſis ſeruãdis Ethnici præſtare ſtuduerint, multo magis idẽ

Chriſtiani Principes, quibus multò maiori datur crimini, quàm ruſtico uulgo, ſi leues mulieris animum geſſerint, & cothurno (quod aiunt) uerſatiliores extiterint. Quippe eos, qui nimis inconſtantes pacta reſcindunt, rumpunt, & iureiuranda uio-
Era.1.apo. lant, grauia crimina ſequi, ſimul ac pericula ſolent manere. Exemplo ſit Annibal, qui cum toties rupiſſet fœdera, ut Punica fides prouerbio locum fecerit; tandem hauſto, quod ſub annuli gemma habebat, ueneno abſumptus eſt. Et Cleomenes, qui cum Archiuis ſeptem dierum pactus inducias, cum obſeruans deprehendiſſet illos, tertia nocte indulgere ſomno, fiducia uidelicet induciarum adortus eſt eos, & alios interfecit, & alios abduxit captiuos. Cæterum cum illi probro daretur, uiolata iuriſiurandi fides. De diebus, inquit, pactus ſum, noctes nõ additæ ſunt in iureiurando. Sed breui perfidus ipſe ſibi gladio mortem conſciuit, in ea urbe, cuius gratia uiolarat conuenta. Longè conſtantiores atque iuſtiores enituere Romani, quorum aliquot me-
Gell.lib.7. cap.18. morabilia ſequuntur exempla. Prælio Cannenſi Annibal, ex captiuis Romanorum electos decem Romam miſit, mandauit eis pactusq; eſt, ut ſi populo Romano uideretur, permutatio fieret captiuorum. Hos priuſquam proficiſcerentur, iureiurando adegit, redituros eos eſſe in caſtra Punica, ſi Romani captiuos non permutarent. Veniunt Romã

decem

decem captiui, mandatum Pœni Imperatoris in Senatu exponunt: Permutatio Senatui non placità, parentes, cognati, adfinesq; captiuorum amplexi eos, poſtliminio in patriam rediſſe dicebant, ſtatumq; eorũ integrum incolumemq; eſſe, ac ne ad hoſtes redire uellent, orabant. Tunc octo ex ijs, poſtliminium iuſtum ſibi non eſſe reſponderunt, quoniam deiurio uincti forent: ſtatimq; uti iurati erant, ad Annibalem profecti ſunt. Duo reliqui Romæ manſerunt, ſolutoſque eſſe ſeſe, ac liberatos religione dicebant, quoniam cũ egreßi caſtra hoſtium fuißent, commentitio conſilio regreßi eòdem (iuriſiurandi enim ſoluendi cauſa, uelut aliquid obliti, redierant in caſtra, profectos comites ante noctem aßecuti) tanquam ſi ob aliquam fortuitam cauſam ißent, atque ita iureiurando ſatisfacto, rurſum iniurati abißent. Hæc eorum fraudulenta calliditas, tam eße turpis æſtimata eſt, ut contempti uulgò diſcerptique ſint: Cenſoresq; eos poſtea omnium notarum et damnis & ignominijs affecerunt: quoniam, quod ſe facturos dictauerant, non fecißent. Eos item milites, qui poſt cladem Cannenſem Remp. deſeruiße, Liu.lib.4. bel.pun.ſe.
Italiaq; exceßiße uelle dicebantur: Eos prætereà, qui nimis callidi, exoluendi iuriſiurandi interpretes, ex itinere regreßi, clàm in caſtra Annibalis, ſolutum, quod iurauerant, ſe redituros, rebantur, tribu mouerunt Cenſores, equos ademerunt, &

ærarios omnes fecerunt.

Liui. li.6. bel.pun.ſe. ITEM: P. Scipio Africanus, ita elato ab ingenti uirtutum ſuarum fiducia animo fuit, ut omnibus quæ dixerit, ineſſet tum maieſtas, tum fides.

Vale.li.2. cap.4. ITEM: Attilius Regulus per ſummos cruciatus expirare, quàm hoſtes etiam fallere ſatius eſſe duxerat. Is arte Xantippi Lacedæmonij mercenarij militis captus, in carcerem miſſus, Legatus de permutandis captiuis Romam miſſus, dato iureiurando, ut ſi non impetraſſet, ita demum rediret: in Senatu conditionem diſſuaſit, reiectiſq; à ſe coniuge & liberis, Carthaginem regreſſus: ubi in arcam ligneã coniectus, clauis introrſum adactis, uigilijs ac dolore punitus eſt. Sic bonus Ethnicus maluit miſeris modis enecari, quàm promiſſis non ſtare, ac fidei, quod aiunt, teſſeram confringere. Senſit hominibus integrè uiuendum eſſe, credens non modò factis, ſed etiam cogitationibus humanis adeſſe numen cœleſte, dolos ac periuria uindicaturum: quod etiam Thales Mileſius faſsus, qui rogatus, an facta hominum de os fallerent, nec cogitata quidem inquit, ſignificans non ſolum manus, ſed puras etiam mentes ſeruandas eſſe. Præterea ſenſit fraudibus ac periurijs deos exaſperari, uiolatarum promiſſionum, ac ruptorum fœderum iudices, & ultores. Quod approbat ipſe Tiſſaphernes Perſarum Dux, cum Ageſilao fœdus

Pli. in uir. illuſtrib.

Vale.li.7. cap.2.

Ex.Plut.

non

non ex animo percuſſerat, hac lege ut Græcas ciuitates ſineret liberè, ſuiſq; uiuere legibus, mox ingentibus copijs, bellum illi denunciauit, ni Aſia decederet. Hoc *fœdus uiolatum libenter arripuit Ageſilaus, Legatis hilari uultu reſpondens, ſe magnam habere gratiam Tiſſapherni, quod periurio ſuo & Deos et homines ſibi infenſos reddidiſſet, aduerſæ uerò parti propitios. Quare metuentior Deorum Q. Fabius Maximus fuit, qui fidem etiam hoſti ſeruare, proprio cum diſpendio uoluit. Nam captiuos ab Annibale interpoſita pactione numorum receperat, pepigeratq; de redemptione captiuorum. Quod factum cum à Senatu improbaretur, nec pecunia mitteretur, miſſo in urbem filio, fundum quem unicum poßidebat, uendidit, eiusq; precium Annibali protinus numerauit, fidem impendio priuato exoluturus. Similis conſtantia fuiſſe prædicatur in Heroibus Chriſtianis, horum maioribus, in* DOMINO *iam quieſcentibus. Quorum ſermo fuit: eſt, eſt: non, non. Quorum, ut in antiquis uidemus monumentis, exiguæ fuerunt in rebus confirmandis literæ, parua ſigilla, pauca uerba, ſed conſtantia & fide plenißima omnia.* Liui. li. 2. bel. pun. ſe.

At hodie uideas alicubi literas prolixas, in tergo nondum finitas, immenſam uerborum copiam, ſigilla palma, uel menſæ diſco latiora, & tamen

fidē

ſidei non multum ſubeſſe. Nonnullis in locis habet locum illud Lyſandri, qui egregius ſimulandi artifex, & fœderum ruptor ſolitus dicere: Pueros talis eſſe fallendos, iureiurando uiros, quaſi hoc ipſum eſſet uiro dignum, periurio fallere.

Ex Plut.

IDEM *dicere ſolitus: Vbi quod uellet non aſſequeretur leonis exuuium, ibi uulpinum addendũ eſſe: ſentiens, quod honeſtis artibus non poſset effici, id fraude, dolis ac periurijs perficiendum. At Chriſtianus Princeps ab iſtis alieniſsimus, ubiq; uerax, conuentis ac promiſsis ſtabit, nunquam pacta reſcindet, nec fucum faciet. Cæterum non facile promiſsa dabit, niſi perſpectum habuerit, eum qui petit, non iniuſta petere, nec os, ut aiunt, ſublinere. Verum ubi pollicitus aliquid fuerit, dabit operam, ut protinus uerba rebus confirmentur, iuxta illud Periãdri Corinthij. Quodcunq; pollicitus fueris, ſerua.*

Diog. li. 1.

Accidit tamen aliquando, ut multò conſultius ſit, fidem non ſeruare, quàm ſatisfacere, maximè cum res honeſtati reluctantur, aut utilitati publicæ repugnat priuata ſpes lucri. Sic Aurelianus olim Imperator auariciam militum eluſit. Cum Thebanam ueniſſet, eamq; occluſam reperiſſet, iratus dixit: Canem in hoc oppido non relinquam. Hac uoce milites ſunt erecti in ſpem prædæ. Et Heradomon Tyanenſis, metu ne cum cæteris occideretur,

Fla. Vopi.

tur,prodidit ciuitatem. *Qua capta Aurelius* Heradomonem *patriæ proditorem occidit.* Milites *ex Cæſaris promiſſo direptionem oppidi flagitantibus,reſpondit:* Agite, *canem me negaui relictu-rum,canes omnes occidite.*

Accidit item ut oratione doloſa captus,& expugnatus,artificioſo aulicæ diſciplinæ fuco bonus Princeps,aliquid iniuſtum promittat,idemq; literis ac ſigillis corroboret. Quo uinculo conſtrictus,duplici forma ſe poterit extricare.

ALTERA, *Cum prima ſit amicitiæ lex,ut ab amicis honeſta petamus,& amicorum cauſa honeſta faciamus, nec deceat à iuſtis iniuſta impetrare,*Regis Ageſilai *exemplo quiuerit negocium expedire,quem cum urgeret quidam improbè poſtulando,diceretq; ei:promiſiſti,atq; idem crebro repeteret,quaſi iam fas non eſſet negare,quod petebatur:*Rectè *ſanè,inquit,ſi quidem iuſtum eſt quod petis promiſi:ſin minus,dixi,non promiſi.*Hoc di-*cto eluſit flagitatoris improbitatem.*Ille *uerò cum nondum faceret flagitandi finem,ſed ſubijceret:*At *qui decet* Reges *præſtare,quicquid uel capite annuerint:*Nihilo *magis,inquit,quàm eos qui* Reges *adeunt,decet ea petere,loquiq;,quæ iuſta ſunt,ſpectantes ſimul & oportunitatem,& quid* Regibus *conueniat decorumq; ſit.* *Sunt qui Principes uelut ex inſidijs adoriuntur,& à bene potis,aut alioqui*

Ci. in Lel. Plau. in Amphitryone. Ex. Plut. Er. 1. apo.

aliud

aliud agentibus, ut non uacet quale ſit quod petitur, conſiderare, poſtulant quod iniquum eſt. His meritò negatur, quod promiſſum eſt, & repulſi immeritò requirunt fidem à promiſſore, qui ſui officij non meminerunt in poſtulando.

Certè non parum ergo dubito, utrum ſui, an Principum officij meminerint, nonnulli petitores aſtuti, qui noſtra tempeſtate, Principes aut benè potos, aut uenationum ſtudijs intentos, aut alijs negotijs occupatos aggreſsi, non erubuerunt emendicare bona eccleſiaſtica, quæ pijs ab hominibus olim diuinos in uſus erogata, non temerè fuerant in humanos imo prophanos transferenda. Quis hic arguerit inconſtantiæ Principē, ſi melioris frugis gratia diuitias poſtliminio ſacras receperit, quas certò cognouerit, in ſcelerata luxus atq; faſtus incrementa ſe malè perſuaſum aliquādo collocaſſe?

Er. 4. apo. *Altera fidem imprudenter obſtrictam liberandi forma Principe digniſsima, quam Heros à generoſo Philippi Macedonum Regis exemplo deducere poterit. Is Machætæ cuiuſdam pro tribunali ſedens cauſam cognouit, ſed dormitabundus, nec ſatis attentus ad iuris æquitatem, itaq; ſententiam tulit aduerſus Machætam. Verum cum is exclamaſſet, ſe ab ea ſententia appellare, Rex iratus: Ad quem, inquit? Nam appellandi uerbum Monarchis eſt inuiſum. Hic Machætes Ad te ipſum ò*

Rex,

Rex,ſi expergiſcaris,et attentius audias cauſam. At tum quidem ſurrexit Rex. Cæterum poſtea quam cauſam apud ſe melius perpendiſſet, intelligeretq́; Machætæ factam iniuram, iudicata quidem non recidit, ſed pecuniam qua damnatus fuerat Machætes, ipſe perſoluit. Vt igitur Philippus ingenioſo cōmento, ſic damnum exemit damno, ut regiam tamen in iudicando autoritatem non proderet, mulctam priuatim, perinde quaſi ipſe damnatus eſſet, diſſoluit. Ita Princeps ſi quid inconſultò fuerit pollicitus, priuato curabit impendio, ut fides data ſeruetur, & autoritatis maieſtas custodiatur, ſed citra iuſtitiæ atque partis aduerſæ iacturam.

DE IVSTITIA Principis.

A*Ntiſthenes Athenienſis rogatus, quæ res portenderent ciuitatibus exitium. Cum in his, inquit, nullum eſt bonorum atq; malorum diſcrimen. Sentiens eam Remp. beatam eſſe, in qua floreret iuſticia, quæ habitus animi cōmuni utilitate ſeruata, ſuam cuique tribuit dignitatem: contrà Reſp. eas non poſſe conſiſtere, ubi nec honos eſſet uirtuti, nec pœna ſceleroſis, ubi auderent aliquid impune, breuibus Gyaris, & carcere dignum, qui uellent eſſe aliquid, ubi probitas*

Diog. li. 6.

Ex Cicer. Rhet. uet.

probitas laudaretur, ſed algeret: ubi deniq; pro[bi] & honeſti, nullis beneficijs, nullis exornarentu[r] uirtutum præmijs, ſed bonorum iuxta atq; malorum haberetur ratio, in adulteros, ſtupratores, ebrios, raptores æderentur exempla nulla, aut relictis maioribus æderentur in inferiores tantum. Quare Princeps qui Remp. cupit beatam habere, colat & obſeruet æqua lance iuſticiam, cum de ea ſola ueniant innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, adfectus, humanitas. Hinc rerum omnium Plato & actuum naturam penitus inſpiciens, animaduertit in omni ſermone ſuo, de Reip. inſtitutione propoſito, infundendum animis iuſtitiæ amorem, ſine qua non ſolum Reſp. ſed ne exiguus hominum cœtus, nec domus quidem parua conſtabit.

Macro. de Som. ca. 8. & 1.

Et procul dubio nihil tam egregium, tamq; Principis aut Regis eſſe uidetur, quàm iuſticiæ opus. Reges enim, ut inquit Homerus, non expugnatrices urbium machinas, ærataſq; naues, ſed Iuſticiam à Ioue ſumptam exercere, cuſtodireq; decet.

Plu. in uit. Demetrij.

Chryſippus olim Iuſticiæ imaginem fieri ſolitam eſſe dicit à pictoribus rhetoribuſq; antiquioribus, ad hunc fermè modum: Forma atq; filo uirginali, aſpectu uehementi & formidabili, luminibus oculorum acribus, neq; humilis neq; atrocis, ſed reuerendæ cuiuſdam triſticiæ dignitate. Ex imaginis iſtius ſignificatione intelligi uoluit Principem, qui

Gel. li. 14. cap. 4.

iuſticiæ

iuſticiæ antiſtes eſt, oportere eſſe grauem, ſanctum, ſeuerum, incorruptum, inadulabilem, contráq; improbos nocenteſq; nobiles uel obſcuros, immiſericordem, atq; inexorabilem, erectum & arduum, & potentem, ui & maieſtate æquitatis ueritatiſq; terrificum, habentem animo fixum: Nihil eſſe periculoſius criminum impunitate, cum eá ſemper ad deteriora inuitet. Vnde Cato ſenior dicere ſolitus, ſe malle pro collato beneficio nullam reportare gratiam, qàum pro maleficio perpetrato non dare pœnam. Er.5.apo.

IDEM *iniuriam etiamſi facienti nihil afferat periculi, uniuerſis tamen periculoſam eſſe dicebat. Sentiens impunitæ iniuriæ exemplum, omnibus minari iniuriam.* Etenim *ſi liceat impune lædere, nemo tutus erit ab improborum uiolentia. Sed metuendum hodie ne non quibuſdam in aulis, non parua ſit flagitiorum impunitas, ubi uindices iniuriarum & ſcelerum ultores ipſi ad flagitia conniuent, & indulgentia magna, ſtudioq; aulica crimina, calumnias, ſcortationes, blaſphemias, deierationes, adulteria, crapulas, emptiones & hæreditates fraudulentas, & pauperum expilationes diſſimulant, in inferiora cernentes acutius.* Iuſtius olim egerunt Ethnici Principes, *qui fratribus etiam aut amicis ſuis delinquentibus non indulgenter pepercerunt, nedū peccantibus ſuis ſubditis.*

*Quondam Antigoni Regis frater Marſyas li-
tem habebat, ſed à Rege poſtulabat, ut cauſa do-
mi cognoſceretur. Cui Antigonus: Si nihil, inqui-
præter ius agimus, melius fiet in foro, cunctiſq; a-
dientibus. Non impetrauit hoc à Rege fratern-
adfectus, ut uel tantillum de iure concederet. Ip-
ſum autem hoc dilemmate conſtrinxit: Si iniuſta-
cauſam habere te ſcis, cur litigas? ſin iuſtam, cu-
fugis hominum conſcientiam, & ad domeſtic-
latebras rem fori pertrahis, non cariturus ſin-
ſtra ciuium ſuſpicione, etiam ſi bonam cauſa-
uiceris.*

Plut. in ap. *Agis Laconicorum Regum ultimus, parenti-
bus rogantibus, ut ſibi in re quapiam iniuſta adeſ-
ſet, recuſauit illis aliquandiu. Cæterum cum inſta-
rent, hunc in modum reſpondit: Donec eſſem apud
uos, nullam omnino tenebam iuſticiæ ſcientiam.
Verum ubi me patriæ tradidiſtis, patriæq; legi-
bus: inſuper & iuſticiam & honeſtatem pro uiri-
bus docuiſtis, conabor huic magis obtemperare
quàm uobis. Et quandoquidem hæc eſt ueſtra uo-
luntas, ut quæ ſunt optima faciam: Optima uerò
ſunt, quæ iuſta ſunt, cum homini priuato, tum præ-
cipue Principatum gerenti: quæ uultis faciā, quæ
dicitis negabo. Nō moroſa nec aſpera recuſatione
Rex parentum animos contriſtauit, ſed mira ciui-
litate reſpondit, ſic magis hoc pacto parentibus
obtem-*

obtemperare, ſi faceret, quod illorum perpetuã uoluntas optabat, quodq; ſemper eſſent probaturi, quàm ſi præſenti adfectui indulſiſſet.

Ageſilao Regi datum fuit crimini, & meritò, quòd amicis calamitoſis plus æquo ſtudioſius & uberius opem tuliſſet. Is Phœbidem accuſatum, quòd Senatus iniuſſu Cadmeam demolitus eſſet, pœna exemit, & ut ſaluus fieret, autor extitit, ſubdens: Eiuſmodi res quandoq; ex tempore, ac raptim patrare neceſſe eſſe. Plut. in pol.

IDEM *Sphodriæ, quòd Athenienſibus ſociis ac fœdere iunctis agrum Atticum inuaſiſſet, in iudicio ſalute periclitante adfuit, & ut reus abſolueretur, effecit. Fertur præterea epiſtola eius, pro amico Nicia in hæc uerba: Niciam ſi inſons eſt, dimitte: ſin ſons, mihi dimitte, omnino uerò dimitte.*

Iuſtior fuit Phocion, qui ne genero quidem Charillo, repetundarum dicturo cauſam adeſſe ſuſtinuit, inquiens: Equidem mihi generum te ut hominem iuſtum ac probum optaui: quæ cum dixiſſet, deſerto genero, continuò inde ſeſe proripuit.

IDEM *Antipatro petenti, ut in gratiam ſuam faceret quiddam pugnans cum iuſticia. Nõ potes, inquit, ò Antipater, Phocione ſimul & amico, & adulatore uti. Sentiens, amicum obſecundare, quouſque patitur æquum & honeſtum, nec amicũ* Plut. de di. adu. et ami.

ab amico, quod iniuſtum eſt petere debere. Ac torem autem ad quiduis obſequi.

Er. 4. apo. Harpalus pro Cratete propinquo ac famili ſuo, qui iniuriarum poſtulabatur, petijt à Phil po Macedonum Rege, ut multam reus quidem ueret, ſed à cauſſa liberaretur, nec damnatus ho num maledictis exponeretur. Hic uerò Philipp præſtat, inquit, ut ipſe malè audiat, quàm ut propter illum. Indulgebat amicis, ſed quatenus cebat iuſticiæ lege, iudiciſq; opinione integra.

Plu. in ap. Aegytiorum Reges (ut ſuprà memini) iuxta gionis illius conſuetudinem, iudices ad iuſiura dum adigebant, ut ſi quid Rex iuberet eos iudic re, quod iuſtum non eſſet, ne iudicarent. Tanti r ferre putabant, ut iuſticia ſeruaretur in regnis.

Er. 5. apo. Porrò potentiæ ferociæq; regiæ oppoſita eſt i riſiurandi religio, quod adactum non uideri n poterat, cum ab ipſis Regibus exigeretur. At q fieri poteſt, ut res ſynceriter adminiſtrentur, u iudicandi poteſtatem magno uendunt Principes

Conſimiliter Antigonus tertius, qui ſcripſera ciuitatibus, ut ſi quid per literas iuberet ipſe, quo aduerſaretur legibus, nè curarent, perinde qua ipſo neſcio ſcriptum eſſet. Interdum enim Princi pes uel priuati compendij, uel amicorum gratia ſcribunt atque mandant ea, quæ iuſta non ſunt. E aliquando dum metuunt quoſdam offendere, iu-

bent,

bent,quæ fieri nollent. At quicquid pugnat cum le gibus,hoc uelut inſciente Principe tentatum habe ri decet,cum ipſe nihil aliud ſit,quàm legum mini ſter,qui iuſtus defendere iuſticiam, eamq; acerri mo ſtudio ſuis ab omnibus officiarijs exigere debe at. Quare Rex Cambyſes, mali cuiuſdam iudicis ex corpore pellem detractam ſellæ intendi,in eaq; filium eius iudicaturum conſidere iuſsit, atq; ita Rex atroci,& noua pœna iudicis, ne quis poſtea corrumpi poſſet prouidit,ſimul innuens,eam per ditam Remp.eſſe,ubi haſtis (ut aiunt) argenteis pugnaretur: ubi locus nullus eſſet rectè factis, & rationibus æquis, ſed largitionibus, & aſſentati one res omnes peragerentur exploſa iuſticia,quæ omnium domina & Regina uirtutum eſt,maior omni potentia,uiribuſq; humanis præſtantior, Vn de rex Ageſilaus quodam rogatus tempore. Vtra uirtus melior eſſet,fortitudo an iuſticia,nullam for titudinis utilitatem eſſe dixit, abſente Iuſticia. Nam ſi omnes,inquit,iuſti eſſent, nihil fortitudine opus fore,nihilq; ad profligandas iniurias ulla po tentia,cum ubi iuſticia ſit, ibi nulla diſsidia, nullæ ſimultates,nulla iurgia,nullæ ſeditiones,nulla de niq; prelia ſint,ſed pax, concordia, charitas, & unica parata ad immortalitatem uia. Hinc An tiſthenes Athenienſis: qui cuperent immortales eſ ſe,oportere dicebat,piè uiuere atq; iuſtè. Vulgus

Ex cod.an.
Vale.li.6. cap.3.
Cic.3.offi.
Plut.in ap.
Diog.li.4

hominum è ſtructuris, ſtatuis, trophæis, bellorumq́ titulis ſibi promittunt immortalitatem, ſed ad eam Antiſthenes uiam oſtendit unicam, nempe iuſtè uiuere. Quare diligite iuſticiam, qui iudicatis ter-
Sapient. 1. ram, Iuſticia enim perpetua eſt & immortalis, In iuſticia autem mortis acquiſitio. Sic autem iudi-
Petra. .lii. cate, quaſi mox ab alio iudicandi. Vnus eſt iudex,
dialo. 47. unum tribunal incorruptum. Ante illud ſtabitis mortales: quid falſi corio iudicis ſellæ iudiciariæ impreßo, & barbarica admonitione iuſticiæ opus eſt? Ea in ſella quiſq; ſedet, qui iudicat, ubi ſi iniuſtè iudicabitur, nec pecunia, nec gratia, nec ina-
Eſaiæ. 5. nes minæ, nec diſerti proderunt patroni. Væ qui iuſtificatis impium pro muneribus, & iuſticiam iuſti aufertis ab eo. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes dulce in amarum, & amarum in dulce.

QVATENVS ET QVOVSque Principi deflectendum ab honeſto, ſua uel amicorum cauſa.

Sueton. in Cæſarib. ILlam Euripidis ſententiam C. Iulius Cæſar in ore ſemper habuiße fertur: Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος περὶ, κάλλιστον ἀδικεῖν, τ᾽ ἄλλα δὲ εὐσεβεῖν χρεών.

Hoc

Hoc eſt, Si uiolandum eſt ius, imperij gratiâ uiolandum eſt, alijs rebus pietatem colas. Quam ſententiam improbat Cicero, *cum bonorum uirorum non ſit, recta & honeſta negligere, dummodo potentiam conſequantur.* Nullum *enim commodum tam expetendum eſſe dicit, ut uiri boni & ſplendorem & nomen amittas.* Nihil *autem eſſe, quod afferre tantum queat, quantum auferre poßit iſta, quæ dicitur, utilitas, ſi boni uiri nomen eripuerit, fidem, iuſticiamq́; detraxerit?* Quid *enim intereſt utrum ex homine ſe conuertat quis in beluam, an in hominis figura immanitatem gerat beluæ?* Quod *facit, qui poſthabita iuſticia, ſolus inſtinctu libidinis impulſus omnia gerit.* Cui *patrocinantur, qui cum* Ageſilao Rege *ſentientes affirmant: in amicorum negocijs ſolam occaſionem iuuandi perquam iuſtam eſſe.* Et *alij, ſed paulò circumſpectius, qui, cum agetur, inquiunt, aut caput amici, aut fama, declinandum eſt nonnihil de iuſticiæ uia, ut uoluntatem illius adiuuemus, ſi non magna turpitudo conſecutura ſit.* Sic *paruam & tenuem turpitudinem, uel infamiam arbitrantur ſubeundam eſſe, ſi ea re magna utilitas amico quæri poßit.* Minimam *enim labem, & quaſi famæ laſciuiam, partarum amico utilitatum ratione ſolidari.* Sed *multò conſultius alij diſſerunt:* Amicorum *commodis inſer-*

Ci.3.offic.

Plut.in ap.

Gel.lib.1?cap.3.

uiendum eſſe: uerum eatenus, ne propter hominem amicum, uiolemus iura uel humana, uel diuina. Vnde rectè Pericles, quem cum quiſpiam rogaret, ut in cauſſa quadam, ſua gratia deieraret, falſúmq; teſtimonium diceret, inquit: Δεῖ με συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι βωμῶν. Hoc eſt, oportet me commodare amicis, ſed uſque ad aras. Significans aliquouſq; gratificandum amicis, ſed citra uiolationem religionis. Chilonem olim Lacedæmonium facti pœnituit, quo ſolummodo falſum pro amici ſalute conſilium dederat. Is enim grandæuus dicebat: ſe ſibi nullius facti conſcium eſſe, cuius pœniteret, uno excepto, quòd cum eſſet aſcitus arbiter, ut inter duos amicos finiret controuerſiam, nec quicquam uellet aduerſus leges facere, perſuaſit alteri amico, ut ad alios deferret arbitriū. Hoc pacto licet amicum ſeruarit, atque legem, hic tamen ſcrupulus mouebat ſenis animum, quòd perfectæ uirtutis fuiſſet, nullo metu à regula legum deflectere, nec illius amicitiam magnifacere, qui ob ſententiam ſecundum leges, non ſecundum ipſum datam, deſineret amicus eſſe.

[Margin: Er. in pro. Vſque ad aras.]

[Margin: Diog. li. 1.]

Quid illa ſanctius anima, qui per omnem uitam, quæ illi longa contigit, hoc tantum criminis admiſit? At quid illis animabus aulicis prophanum magis, ac perditum, qui iuſtas pauperum cauſas, amiculi gratia, non ſemel negligere, ſed omnino

peſ-

peſſundare ſolent?

DE VAFRIS ET INGENIoſis Principum præiudicijs, atque artibus.

PRæcipua Regum & Principũ ars eſt, nullum reijcere, ſed ad publicam utilitatem omnium operã accommodare. Quemadmodum Deus unicus totius mundi Monarcha malis genijs ac impijs hominibus abutitur ad utilitatem Eccleſiæ: ita Principes cordati norunt et probis & improbis uti, non quòd ipſi per malos mali quippiam faciant, ſed quòd per malos puniunt malos. At multi ſunt Principes, qui præpoſterè bonis abutuntur, malis utuntur. Ad tyrannica negocia uiros adhibent ſanctitatis opinione celebres, quò uulgus eſſe rectum, ac pium, quod agunt, exiſtimet, cũ negocijs malis malos, honeſtis honeſtos debeant adhibere. Cuius rei gratia Philippus Macedonum Rex Alexandro filio ſuadebat, ut eos omnes, qui in Repub. pollerent autoritate, cum bonos, tum malos ſibi conciliaret amicos, ac bonis quidem uteretur, malis uerò abuteretur. Eandem propter cauſam, prudens ſæpenumero Princeps, in aulicorum album, imò propriam in menſam receptos, patitur nebulones peſſimos in aliorum ſupplicia nebulonũ Era. 4. ap.

aliquandiu durare. Sic quum in conuiuio Rhymitales Thracum Rex, qui ab Antonio ad Auguſtum deſciuerat, inſolentius iactaret ſua erga Cæſarem Auguſtum merita, ac ſine fine exprobrans belli ſocietatem, moleſtus eſſet. Cæſar Auguſtus diſſimulata illius petulantia, alteri cuidam Regum propinans dixit: Proditionem amo, proditores nõ laudo. Significans his, qui Reipublicæ ſua proditione uel malignitate profuerunt, nihil deberi gratiæ: Licet enim officium, quod præſtiterint, pro tempore gratum ſit, ipſi tamen habendi pro malis nebulonibus.

Plut. in ap.

ITEM, *Callidæ Principum artes illæ, quibus inſtructi ſolent alienum à ſententia concepta rumorem diſſipare, aut aliud agere, aliud interim in animis habere. Sic Annibal expugnaturus Saguntum, opulentiſſimam Hiſpaniæ ciuitatem, uerſutè prius in Olcadum fines exercitum induxit, aliaſque ciuitates domuit, ut non petiſſe Saguntinos uideri poſſet. Annibal, ut dictatoris Q. Fabij Maximi inuidiam augeret, quum omnia flammis abſumeret, ab uno agro Dictatoris Fabij, uim omnem militum abſtineri iuſſit, ut occulti alicuius pacti ea merces uideri poſſet, & ut aliqua ſuſpicione trahendi belli illum reſpergeret, & notam clancularię cuiuſdam proditionis inureret. Profeciſſet aliquid tanti beneficij inſidioſa adumbratio, niſi Ro-*

Liui. lib. 1. ſec. bel. pu.

Val. 7. c. 3

manis

manis Fabij pietas, et Annibalis uaſri mores fuiſſent notiſsimi.

Ageſilaus Lacedæmonius, quum inferret bellum Tiſsapherni, Cariam ſe petere ſimulauit, quaſi aptius locis montuoſis, aduerſus hoſtem equitatu præualentem pugnaturus. Per hanc conſilij oſtentationem, aduocato in Cariam Tiſsapherne, ipſe in Lydiam, ubi caput hoſtium regni erat, irrupit, oppreſſisq; qui illic agebant, pecunia regia potitus eſt. Fron.lib.1

Pyrrhus Rex quum falſas aduentus ſui cauſas prætexens Laconicam inuaſiſset, diripuiſsetque, Lacedæmoniorum Legatis expoſtulantibus, quòd non indicto bello Laconicam inuaſiſset. Nec uos, inquit, Spartani, quod facturi eſtis, alijs denunciatis. Ex Plutar. Et Traianus Nerua Cocceius Imperator, rumores de hoſte falſos plerumq; diſsipabat, etiam aduerſus ea, quæ ſpeculatores expoſuiſsent: ita milites, quæ imperaſset, diligentius exequebantur, & ad omnia belli momenta parati, & intrepidi erant. Ex Dione Caſsio.

ITEM, Sertorius Dux egregius, in temporibus difficilimis, mētiebatur ad milites, ſi mendaciū prodeſset, et literas compoſitas pro ueris legebat, et ſomnium ſimulabat, & falſas religiones confere bat, ſi quid iſtæ res, eum apud militum animos adiu tabant. Is quoties hoſtes ingreſsos fines, aut urbem aliquam cepiſse occultè præſenſerat, in ſomnis dictum Gell.15.ca. 22. Plut.in uit.

dictũ ſibi à cerua ſimulabat, ut copias in armis habe-
beret. Rurſus uerò ſi uictoria aliqua ſuorum Ducum
deferebatur, occultato nuncio ceruam coronabat,
ſibiq; ab ea fauſtè nunciatum. Per hanc artem
milites ſibi magis atq; magis parere compellebat,
ueluti non hominis, ſed Dei conſilijs agerentur omnia.

ITEM: Callidi Imperatores in rebus extra pericula poſitis, ſolent animos uigilantes ac circũſpectos ad futura ſemper habere, & excubias agere, iuxta illud: Tranquillis rebus, quæ ſunt aduerſa caueto.
Cato. Vnde Iphicrates Dux, cum in amicorũ ac ſociorum agris haberet exercitum, ac nihilominus & uallum iaceret, & foſſas duceret accuratè, cuidam dicenti: Quid metuimus? reſpondit: peßimam eße Ducis uocem: non expectaram.
Plut. in ap. Significans in tranquilliſsimis rebus interdum exiſtere periculum, quod nullus expectaſſet. Aduerſus inopinatos igitur caſus Iphicrates proſpexit ſuis copijs, ne, ſi quid accidiſſet, dicere cogeretur: Non putaram. Quod dictum, ut ſuprà memini, transfertur etiam ad Scipionem. Alexander ille Magnus inſtructa iam ad prælium acie, cum cerneret & militem quendam id temporis amentum telo aptantem, ut inutilem ſubmouit, ab exercitu, qui tum demum aptaret arma, cum his utendi tempus adeßet.

ITEM: Qui uolunt odia ſuorum effugere, ac be-

beneuolentiam alere, ſolent alijs, quæ ſunt odioſa, delegare, quæ autem plauſibilia, per ſe facere, Hoc pacto magna pars inuidiæ defluet in eos, per quos res adminiſtratur, præſertim ſi fuerint & aliàs inuiſi populo. Er aſmusin prin. inſtit.

Sic Dionyſius expoſtulantibus quibuſdã, quòd hominibus improbis, atq; ciuibus inuiſis officia mã daret. Volo, inquit, eſſe, quem me magis oderint. Agnouit ingenium multitudinis, ſi ſit, in quem inuidiam odiumq; deriuent, mitiores ſunt in Principẽ. Hac igitur arte nonnulli utuntur Monarchæ, ut ijs quos tamen ex animo non amant, plurimum aliquã do dignitatis, & autoritatis permittant, ut ipſi tutiores ſint à furore multitudinis. Plut, in apo.

ITEM, Quum nullum regnum, quod ſolo metu atque tyrannide conſeruatur, diu, ut ſuprà dixi conſiſtere poſſit, Heroës prudentes faciunt iuxta Germanicum illud Adagium, quod Cæſari quondã Friderico, Maximiliani parenti ſemper in ore fuiſſe dicitur: Wer regiren will/ der můß hören/ vnd nicht hören: ſehen/ vnd nit ſehen. Hoc eſt, Agricola in pro. geri.

Qui regnare uolunt, multis dormire, ſagaci
Multaq; conſilio diſsimulare ſolent.

Sunt profectò nonnulla, ad quæ Princeps, quoad fieri poterit, ſe prudenter accommodare, polypum piſcem imitari cogitur, & illud prouerbiale dicere; Nota res mala, optima, At quæ ſine magno

malo

malo non queant abrogari, paulatim abroganda ſunt, aut certè corrigenda, ne præcipitatio periculum adferat. Bactri canibus, ad hoc ipſum nutritis ſenes obijcere ſolebant. Quod quum Alexandri præfectus Nicanor emendare uoluiſſet, penè amiſit prouinciam.

Hier. cont. Ioui. ca. 36. Era. in prouer. Lex et rego.

ITEM, Odioſa monumenta, ut perpetua ſimultas atque animorum rancor expullulare poſſit, abolere ſolent. Sic quum Cn. Pompeius Sertorij literas in Hiſpanijs intercepiſſet, in quibus erant incluſæ complurium Ducum epiſtolæ, Sertorium ad nouandas res, ſtatumque ciuitatis immutandum, Romam nunciantium, exuſſit omnes, ut improbis daret pœnitentiæ locum, docuitque ſimul, quantum crimen ſit, alienas reſignare literas, aut quod tibi per literas obſignatas concreditum eſt, ſub dium efferre.

Et C. Caligula commentarios ad matris fratriſque ſuorum calumnias pertinentes, ne cui poſtmodum delatori, teſtiue maneret ullus metus, conuectos in forum, & antè clarè teſtatus Deos, neque legiſſe ſe, neque attigiſſe quicquam, concremauit.

Plu. in pol.

PORRO multa ſunt, in quibus Principes aliquando conniuere coguntur, multa prætereunda, tanquam nec uiderint, nec audierint. Id quod domi plerunque puerorum errata de induſtria non obſeruantes, quaſi neſciant, intelligantúe, factitare ſo-

ſolent. Porrò diſsimulat iniuriam callidus, at ſtultus ſtatim prodit iram ſuam. Et omnia facit callidus cum iudicio, fatuus ſtultitiam prodit. M. Marcellus, quum ei quidam nunciaſſet, Senatores Nolanorum habere clandeſtina cum hoſtibus colloquia, ipſe rem altis ſenſibus reponendo, tacitus diſſimulauit, non præcipitanter perrupit, donec ſpes Nolæ potiundæ hoſti Annibali fuiſſet adempta. Tum demum clauſis portis, & cuſtodibus diſpoſitis, ne quis elabi poſſet, in foro quæſtionem habuit, & de ijs, qui nocturna cum hoſtibus colloquia habuiſſent, ſupplicia ſumpſit. Pro. 12. 13 Liu. lib. 3. ſec. bel. pu.

ITEM, Leuiora pericula, & non graues iniurias, quas in aulis calumniatorum peruerſitas elephantum ex culice faciens exaggerat, callidi Principes non ſtatim punire, ſed potius fictam truculentiam præ ſe ferentes, eludere ſolent, ac dictis aliquando iocoſis proſequi. Sic quum quidam olim Gallieni Cæſaris uxori gemmas uitreas pro ueris uendidiſſet, & re comperta mulier flagitaret uindictam, Cæſar iuſsit hominem corripi, quaſi leoni obiecturus. Deinde in caueam, dum impoſtor & populus expectat terribilem leonem, proſilijt capus. Cunctis rem tam ridiculam mirantibus, per Curionem dici iuſsit: Impoſturam fecit, & paſsus eſt. Eadem opera fefellit impoſtorem, & irriſit uxorem. Tre. Pollio

ITEM

ITEM, Si quid morbidi, turbulenti, uel diſpē
Plu. in pol. dij fuerit in ciuitatibus obortum, id catorum Principum eſt, per ſeſe componere, ſupprimere, non foras eliminare, uel exteris palàm facere, ne medicis alienis opus habere, & ab hoſtibus queant irrideri. Quare, quum olim Romæ poſt cladem Cannenſem, clamor ubiq; mulierum obſtreperet, mortuiq;
Liu. lib. 2. per omnes ferme domos complorarentur; cenſue-
bell. pun. 2. runt Senatores omnem in urbe trepidationem eſſe tollendam, matronas è publico arcendas, ſilentiumque per urbem faciendum. P. Scipio, cum Syphacis Legati nunciarent ei Regis ſui nomine, ne fiducia ſocietatis eius, ex Sicilia in Aphricam tranſiret, ueritus, ne confunderentur animi ſociorum, fa-
Front. li. 2. mam diffudit, tanquam ultrò à Syphace accerſeretur.

ITEM, Quandoquidem ueritas, iuxta prouerbium, in uino. Et, quod in animo ſobrij, id eſt in lingua ebrij, Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torquere merò, quem perſpexiſſe laborent:
Fla. Vopiſ. Sic Bonoſius Imperator, ſi quando Legati undecunque gentium ueniſſent, ipſis propinabat, ut eos inebriaret, atque ab his per uinum cuncta cognoſceret. Ipſe quantumlibet bibiſſet ſecurus, & ſobrius. Habuit præterea rem mirabilem, ut quantum bibiſſet, tantum mingeret, neque unquam eius pectus aut uenter, aut ueſica grauaretur. Quod eam propter

cauſam

adieci, ut dulici potores, quibus fortaſſe reliqua non placitura ſunt, habeant, quod ex hoc libello queant optare.

ITEM, Aſtuti Principes, ut morbis ſubditorũ medeantur, fictitiam quandam aſperitatem aſſumunt, & iuuandi, non incommodandi gratia truculentiam induunt. Sic Dionyſius, quum audiſſet quendam è ciuibus aurum habere domi defoſſum id ad ſe adferri iuſſit. Verùm poſteaquam is ſuffuratus auri paululum, in aliam urbem commigraſſet, ibique mercatus eſset agrum, reuocato Dionyſius totum aurum reddidit, ut qui iam diuitijs uti cœpiſset, deſiſſetq; rem utilem inutilem reddere. Satis hac arte Tyrannus declarauit, ſe non aurum alienum appetiſse, ſed hominis morbum ſanare uoluiſse, ſimul uſum auri legitimum demonſtrauit, ſi in agricolationem impendas, potius quàm in uſuram. Er. 5. apo.

Carolus olim Gelrienſium Dux, acerbum, ut in officio militari ſuos contineret, dedit reſponſum. Nam quum quidam conquererentur, paruam à Duce relatam gratiam, qui pro eius ſalute multa paſſi eſsent, Multi captiui abducti, multi etiam interfecti. Cur, inquit, per ignauiam ſuam uicti, abducti & occiſi ſunt? Fortiter pugnando gloriam atque diuittas conſequi potuiſsent. Ex Gerar. Noüioma.

ITEM: Cauti Principes, rerum omnium, quæ

gerantur apud alios populos, explorandarum gratia ſæpenumero fouent in alienis regnis ſpeculatores ac percontatores, aut legationis, aliorumq; negociorum ſpecie mittunt exploratores, ut hac arte certiores de omnibus redditi, ſua prudentius negocia queant expedire. Sic Carthagnenſes quum a-
Fron.1.c.2 nimaduertiſſent Alexandri ita magnas opes, ut Aphricæ quoq; immineret, unum ex ciuibus, acrem uirum, Amilcarem Rhodium, iuſſerunt ſimulato exilio, ire ad Regem, omniq; ſtudio in amicitiam eius peruenire: qua is potitus, conſilia eius nota ciuibus ſuis faciebat. Iidem miſerunt, qui per ſpeciem Legatorum, longo tempore Romæ morarentur, exciperentq; conſilia Romanorum.

ITEM, Priſca (quæ nimia uetuſtate iam ex-
Plu. in Sympoſi. li. 2. oleuit) ars fuit Heroum, qua quum inimicis ualde nocere uellent, eos faciebant opulentos, quòd diuitias conſecuti, ſeipſos uarijs negocijs obruerent, atque perderent. Vnde quidam incuſauit Imperatorem, quòd illius inſidijs, & ocio, & ſomno fuiſſet priuatus, uidelicet, quòd illius benignitate, è paupere factus eſſet diues. Diuitiæ quidem præ ſe ferunt uoluptatem, ſed ſi introſpicias, habent moleſtias, pericula, & amaritudinem.

Hinc ergo Eutrapeles cuicunq; nocere uolebat,
Hor. 1. epi. Veſtimenta dabat precioſa, beatus enim iam
Cũ pulchris tunicis, ſumet noua conſilia et ſpes.

Dicti-

Dictitabat enim ita ſe eos ulciſci, quippe acce-pturos cum diuitijs ingentem curarum ſarcinam.

DE GENEROSO PRINcipis animo, & adfectione.

QVamuis Solomon dicat: Cor Regis non perſcrutabile, ſicut altitudinem cœli, & incomprehenſibilem terræ profunditatem eſſe, tamen ut induſtrium uirum, & egregium artificem ingenioſa monumenta, & opera nobilia declarant, ita generoſa facinora & prolata ſapientiæ ſpecimina nobis oſtendunt, uerè nobilem Principis animum. In manu enim artificum opera laudabuntur, & Principes populi, in ſapientia ſermonis ſui. Quippe plurima ſunt, quibus animum Chriſtiano Principe digniſsimum perſpicere liceat indicia. Principiò igitur, cum ſapientiæ tutiſsimæ regnorum omnium conſeruatricis initium ſit timor Domini, generoſiorum animorum Principes hanc unã exẽplo Solomonis, à Deo Opt. Max. precibus aſsiduis expetunt, atque ut in timore Dei uerſatur eorum gloriatio, omniſq; enarratio in altiſsimi præceptis, ita familiã omnem in timore Domini regi curant, & erudiri. Ac in primis liberos in bonis diſciplinis, atq; diuinis mãdatis inſtitui, ut

Pro. 15.

Eccleſi. 9.

Eccleſi. 9.

eo melius regnare, gubernacula Rerumpublicarũ commodius tractare, & breuiter, omnia ſapientius adminiſtrare poßint.

Sene.epi.5. II. *Excelſi ingenij Principem humilia atq; ſordida minimè delectant, ſed magnarum rerum ſpecies ad ſe uocat, & extollit. Quemadmodum flamma ſurgit in rectum, iacere ac deprimi non poteſt, non magis, quàm quieſcere: ita Principis animus eo nobilior & actuoſior, quo uehementior fuerit, ſed felix, qui ad meliora hunc impetum dedit, & extra ius ditionemque fortunæ ſepoſuit, contemptor eorum, quæ uulgus admiratur.*

Eraſmus in prin.inſtit. III. *Principes uerè nobiles gerunt in ſubditos ſuos animum, qualem boni parentes in ſuos liberos: ex tota mente cupiunt à ſuis amari, magis quàm metui: curant, ut qui optimi ſunt, de ſe optimè ſentiant, & ut probentur ab illis, qui ſunt omnibus probati, hos habent familiares, hos in conſilium adhibent, hos ornant honoribus, hos plurimum apud ſe pollere patiuntur. Atqui adulatores ac nebulones ægerrimè ferunt: nunquam ex uoluptate, quod Tyrannorum eſt, ſæuiunt, ſed ex neceßitate: nullis iniquiores, quàm prauis Officiarijs, qui* Sene de clc. lib. 1. *ſtipendijs ſuis non contenti, pauperes calumniantur, expilant, eorum denique totum bibunt artubus cruorem. Quod item in regno ſuo crimen deterrimum Peſcennius olim Imperator ferre non poterat.*

poterat. Quare Conſiliarijs ſuis, ne uel aliquam onerandi pauperes occaſionem haberent, nec eos, quibus aſſidebant, addidit ſalaria, dicens: Iudicem nec dare debere, ne accipere. Ael. Spart.

IIII. *Boni Principis animus ægre fert bonos uiros ad genua ſibi prouolui, & ſeruiliter abiectéque nimium ſupplicare, metuens ne non, quod de Dionyſio dixit Ariſtippus, iure dici poſſit. Is cum aliquando Dionyſium oraret pro amico, repulſus ad pedes illius corruit. Quod factum arguenti: Nõ ego, dixit, in culpa ſum, ſed Dionyſius, qui aures habet in pedibus. Contrà, quum familiaritas nimia contemptum facit, non temere, qui fidei dubiæ, uel turpis notæ ſunt homines, admittit. Sic Cato ſenior, lurconi cuidam ambienti inter Catonis familiares recipi, negauit, dicens: Se cum eo non poſſe uiuere, qui plus ſaperet palato, quàm corde.* Diog. lib. 2 Era. 5. ap.

V. *Quandoquidem uera nobilitas ab ipſa uirtute promanat, nobiliſſimorũ Principum animi in omnem honeſtatẽ et uirtutis, hoc eſt, lucis opera faciles atq; proni ſunt, ut in charitatẽ, pacem, lenitatem, benignitatem, mãſuetudinem, temperantiam. Contrà, nunquã procliues, in opera carnis & tenebrarum, ut libidines, ebrietates, comeſſationes, cædes, ſcortationes, adulteria. Hæc cum ualde familiaria ſint aulis nonnullis, & propter ſpeciem mulieris multi perierunt: in primis hic ſibi cauent, ac* Galat. 5.

nullas ideo uirgines aſpiciunt, ne fortè ſcandalizentur in decore illarũ, ac pereant. Honeſtis igitur occupationibus ſeſe dedunt, ut impiarũ obliuiſcãtur.

VI. Principum illuſtrium animi uarijs Rerumpublicarum occupationibus, aut curis exhauſti, nõ dedignantur aliquando facetijs atque iocis oblectari, & recreari, non ſcurrilibus & obſcœnis, ſed omnino caſtis, & honeſtis, quæ pauciloqui, iuxta prouerbium, ſed eruditi protulerunt. Philoxenus quondam cœnans apud Dionyſium, quoniam animaduertit Regi appoſitum piſcem Mulum, inſignem magnitudine, cum ipſi appoſitus eſſet perpuſillus, piſciculum auribus admouit. Id factum admiranti Dionyſio, cauſamq; percontãti: In manibus, inquit, eſt Galathea, de qua uolebam ex hoc quædam percontari. Verum negat ſe per ætatem quicquam adhuc ſcire: ſed ait proauum ſuum iſthic eſſe in diſco tuo, qui multa poſſet commemorare, ſi liceat colloqui. Exhilaratus rex, miſit illi ſuum mulum. Atqui uerboſos & garrulos homines magno proſequuntur odio, ut interdum reſponſo uix dignentur. Sic Cleomenes Anaxandridæ filius, quum Samiorum Legati ueniſſent, hortaturi, ut cum Polycrate tyranno bellum ſuſciperet Id quum feciſſent oratione, plus æquo prolixa, reſpondit in hunc modum: Quæ primo loco dixiſtis, non memini, & ob id ne media quidem intelligo: Quæ uerò dixiſtis omnium

Eraſ.8.ap.

Plut.in ap. Laconicis.

um poſtrema, non probo. Cleomenes item Cleombroti filius, cũ quidã lõga uteretur oratione: Quid mihi, inquit, de paruis rebus longa facis prooemia? Nam quanta res eſt, tanta & oratio, qua uteris, eſſe debet. Et minimo fauore proſequuntur eos, qui Oſce, hoc eſt, turpiter & impudicè loquuntur, præſertim religioſos, inter quos ſtultiloquium, immunda dicta, obſcœnitas, ſcortatio nunquam audiri debet, ne ſint offendiculo ijs, quos bonis moribus antecellere conueniret. Princeps igitur uenereos eiuſmodi ſpermologos auditurus, dicere poterit, quod Diogenes, qui audiens adoleſcentẽ honeſta ſpecie, uerbis parum honeſtis utentem. Non te pudet, inquit, qui ex eburnea uagina plumbeum educas gladium?

VII. Mediocritas inter parum & nimium maxima uirtus eſt. Hæc in omnibus rebus optima, conſiſtit in medio. Quanto igitur magis aliquid accedit ad medium, tanto melius: quanto magis diſtat à medio, tanto peius eſt. Proinde bonus Princeps totis animi uiribus ad mediocritatem peruenire contendit, ut in utroque latere poſita crimina fugere poßit. Eſt ergo clemens & miſericors, ſed ita, ne illic in prauam, quæ populorum flagitia nutrit, lenitatẽ incidat: hic in tyrannidẽ, utráq; Principibus etiã Ethnicis dãnata ſcelere. Quare Sciraphidã Ephori mulctarunt, quòd à multis erat iniu

Ci. 1. offic.

Ari. pol. 4

Ex Plutar.

ria adſectus. Interpretabantur enim illius ignauiam eſſe in cauſa, quòd complures auderent eundem lædere. Nam qui ueterem impunè fert iniuriam, inuitat nouam. Si qui primus læſerat, delatus dediſſet pœnas legibus, cæteri temperaßent ab iniuria. Contrà nimiam caſtigauit ſæuiciam Auguſtus Cæſar, qui cœnabat apud Vedium Pollionem. Fregerat quidam è ſeruulis uas cryſtallinum, ilico iußus

Ex eodem. eſt à Vedio rapi, & murenis obijci. Puer ad Cæſaris pedes confugit, nihil aliter petiturus, quàm ut aliter periret. Cæſar motus nouitate crudelitatis, et puerum dimutti, et cryſtallina omnia ante ſe frangi iußit, & his pro puero compleri piſcinam. Amicum autem grauiter increpauit è conuiuio, inquiens: Rapi homines imperas, & noui generis pœna lacerari? Tantum ne tibi placebis, ut ibi aliquem duci iubeas, ubi Cæſar eſt? Quare rectißimè docuit

Era.2.apo Chilon Lacedæmonius, ita moderandã eſſe uitã, ut nec inferioribus ſis terrori, nec ſuperioribus deſpectui. Metui enim à ſubditis, tyrannicũ eſt, negligentiæ uerò eſt, ſic agere, ut à minoribus contemnaris. Docuit potentiæ adiungendam manſuetudinem, ut à ſuis, non tam metum extorqueat Princeps, quàm impetret reuerentiam. Reuerentiæ comes eſt amor: metus, odium. Amari autem non ſolum honeſtius eſt, ſed etiam, ut ſuprà dixi, tutius.

ITEM, In auariciæ atq; prodigalitatis medio con-

conſiſtit pulcherrima uirtus Liberalitas, quam duobus utrinq; uicijs reiectis, ut ſeſe digniſſimam boni Principes amplectuntur, cum beneficentia & ueritas cuſtodiant Regem, & fulciatur thronus eius beneficentia. Sed à turpiſſima auaricia, quam meritò Diogenes malorum omnium μητρόπολιν appellauit, uerè generoſi animi ſunt alieniſſimi. Hanc & in potentibus reprehendit Ethnica Carum Regina, quæ Babylonem condidiſſe fertur Semiramis. Hæc monumento, quod ſibi pararat, inſcripſit: Quiſquis Rex pecunijs eguerit, aperto monumento, quantum uoluerit capiat. Darius ea potitus ciuitate titulo credens, ſaxum ingens, quo claudebatur monumentum, uix amolitus, nihil quidem inuenit pecuniarum, ſed ex altero ſaxi latere, hoc inſcriptum reperit: Ni uir malus eſſes, & pecunia inexplebilis, haud quaquam mortuorum loculos moueres. Quibus ſignificauit Principis auariciam omnibus eſſe ludibrio debere. Et de Principe ſordido Biantis illud dici poſſet: Hic facultates ſuas non poſſidet, ſed ipſum poſſident facultates. Contrà peſſima item prodigalitas Heroum, maximis incommodis regna ſæpius afficiens. Etenim exhauſto liberalitate ſtulta fiſco, ſuboritur occaſio pauperes expilandi. Rectè Leonides Alexandro puero dijs largius facienti ſuffitum, ac ſubinde ad thus currenti: Heus puer, inquit, tum lar-

Pro. 20.

Plut. in ap.

Er. 7. apo.

Er. 4. ap.

Sueton. in Cæſarib. gē facies ſuffitum, cum regionem deuiceris, quæ thus gignit. C. Caligula Cæſar luxu prodigio ſo uetens, ut calidis frigidiſq; unguentis lauaretur, pretioſiſsimas margaritas accto liquefactas ſorberet conuiuis ex auro panes, & obſonia apponeret, nummos non mediocris ſummæ è faſtigio baſilicæ Iuliæ per aliquot dies ſpargeret in plebem, Liburnicas naues gēmatis puppibus, uerſicoloribus uelis fabricaretur, ſubinde dicebat: Aut frugi hominem eſſe oportere, aut Cæſarem. Rectè igitur Ar. 8. apo. Aragoniæ Rex Alphonſus equitem, qui, ut ſuprà meminimi, amplum patrimonium per luxum abſorbuerat, coëgit corpore pœnam luere. Idem equiti ſubinde aliquid à Rege flagitanti, ſed mox quod acceperat profundenti: Si pergā, inquit, tibi dare quæ petis, citius me pauperem effecero, quàm te diuitem: nam qui tibi donat, nihil aliud, quàm aquam infert pertuſo dolio. Quæ uerba iure bono deberet ex Principibus audire, patiq; repulſam aulicorum mendicorum grex, qui crebris emendicationibus ſuis, bolum è faucibus meliorum eripere non erubeſcit, nec impleri poteſt unquam, neq; quieſcere, niſi terra ſepultus, Sarcophago contentus erit, Iuuenal. ſa. 10. mors ſola fatetur, Quantula ſint hominum corpuſcula. Vera nimis ſententia Ariſtotelis, qua dicebat, quoſdam homines ita ſuis parcere, quaſi ſemper eſſent uicturi, rurſus alios ita profundere, quā Er. 7. apo.

A

ſi mox eſſent morituri. Nōnullos profectò potentes hodie uideas adeo ſordidos ut congeſtis undiq; ſaccris Indormiant inhiantes, & tanquam parcere ſacris Cogantur, aut pictis tanquam gaudere tabellis. Hi uere pauperes, tametſi magnas opes habeant, de quibus illud latinum meritò dici poteſt adagium: Auarus, niſi cum moritur, nil rectè facit. Et Germanicum: Eyn reicher vnd geitziger / iſt Solomons eſel. Hoc eſt: Hor. ſer. 2. Io. Agri. in pro. ger.

Sordidior diues Solomonis habetur aſellus,
Qui uita plagas, gaudia morte refert.
Verbera multa capit dorſo, dum ſpirat aſellus,
Extincti pubes tympana pelle facit.
Nil habet ex opibus niſi curas diues auarus,
Ipſius aſt hæres funere lætus abit.

Contrà quoſdam adeo prodigos inuenias, ut meritò dici poßit illud: Largitio non habet fundum. Hi ſunt, qui multas opes alea perdunt, plurimas profundunt in potores, paraſitos, decoctores, ſemilixas, adulatores, & ſcorta. Hinc Diogenes eos ſimiles dicebat arboribus per præcipitia naſcentibus, quarum fructus homo non guſtaret, ſed à coruis & uulturibus ederentur, hoc eſt, non à bonis & honeſtis uiris, qui uerè ſunt homines, ſed ab hominum colluuie, nempe paraſitis, adulatoribus & ſcortis abſumerentur. Idem Crates Thebanus dicebat, nempe diuitum illorum opes ſimiles Diog. li. 6. Er. 7. apo.

miles eſſe ficis arboribus in præruptis locis, è quibus ut homines nihil caperent fructus, ſed corui & miluij: ita ex facultatibus tantum alerentur ſcorta & adulatores. Quam *profuſionem impiam, animi uerè nobiles execrantur, parati uiris omnibus uirtute præditis opitulari, ſed ita, ne quid nimis: ſentientes melius eſſe, ut alij rogent, quàm ut ad egeſtatem ipſi redacti cogantur rogare.* Nouerunt *quidem ſcriptum:* Auaro *nihil iniquius eſſe, eumq́; maledictum, qui frumentum abſconderit: ſed nouerunt etiam ſcriptum:* Ita *dandum eſſe, ne alijs ſit relaxatio, datori autem anguſtia.* Mediocritatem *igitur ſeruabit bonus Princeps, memor illius, quod dicit* Solomon: Ne *des alijs facultates tuas, & annuos prouentus tuos ne effundas in crudeles.* Item *quod* Eccleſiaſticus *prodidit, inquiens,* Non *dederis alij poſſeßionem tuam, ne fortè pœniteat te, & depreceris pro illis.* Melius *eſt, ut filij te rogent, quàm te reſpicere in manus filiorum tuorum.*

Eccleſ. 10. Prouer. 11. 2. Corin. 8. Prouer. 5. Eccleſ. 33.

ITEM: *Crimini datur puſillanimitas, datur item uicio temeritas.* Probroſi *ſunt, qui neceßitate nulla cogente conijciunt ſe in uitæ diſcrimen, quiq́; bonos equos, per horrida loca, ualleſq́; præruptas calcaribus admotis agentes, ſeipſos cum equis, ad meliores uſus ſeruandis, præcipitant in pericula.* Aeque *probroſi ſunt, qui uiri ceruini ſunt* &

& ῥιψάσπιδες,hoc eſt,qui ante tubam,ut aiunt, trepidant timidi ,ac formidoloſi, quorum animus in pedes,iuxta prouerbium, decidere ſolet. At bonus Princeps inter utrumque mediam tenebit uiam,paratus etiam,ſua morte,ſi ſors tulerit, atque neceßitas efflagitarit, populi commodis conſulere. Er. in pri. inſtit.

I T E M:*In proſperis rebus gaudio nimio perfundi,ſtultorum eſt. Eorundem contrà, in afflictis nimio mœrore confici.Sapienter Metellus ille Numidicus,qui patria pulſus in Aſiam ſeceßit:ubi ludos ſpectanti literæ redditæ, quibus licet nuncium lætißimum, nempe reditum in patriam datum accepiſſet, tamen gaudium illud ſuum proxime ſedentibus ulla ex parte non patefecit. Eundem dicunt,pari uultu, & exulem fuiſſe, & reſtitutum, adeo moderationis beneficio medius ſemper inter ſecundas & aduerſas res animi firmitate uerſatus eſt!Optimè Poëta Lyricus:* Vale.li.4. cap.1.

Rebus aduerſis animoſus,atq; Hora.2. car.10.
Fortis appare,ſapienter idem
Contrahes uento nimium ſecundo
Turgida uela.

I T E M:*Vt nimium ſapere uicioſum eſt, ita nimium deſipere.Nole igitur eſſe iuſtus multum,neque plus ſapias,quàm neceſſe eſt; ne obſtupeſcas. Sunt qui maluerint nihil ſapere, quàm plus æquo ſapere.* Eccleſi. 7.

ſapere. Quibus illa Sophoclis poëtæ ſententia placuit: Ἐν τῷ φρονεῖν γὰρ μηδὲν ἥδιστος βίος τὸ μὴ φρονεῖν γὰρ κάρτ' ἀνώδυνον κακόν. Suauiſſima hinc eſt uita ſi ſapias nihil. Nã ſapere nihil

Ecclesi.1. doloris expers eſt malum. Sed in multa ſapientia multa indignatio.

ITEM, Semper abſtemium uiuere, & bonam Dei creaturam uinum reſpuere, hominumq; omnium conſortia, more ſyluicolarum fugere, non decet Principem: ccontrario nec decet, obrutum uino nimio, uel cibis diſtentũ eſſe. Bonus igitur Princeps bonorum conuiuia iuxta prouerbium accedet, iuſtos ipſe conuiuas habebit, uinum in ſobrietate atque moderatè bibet. Diligentes in uino minimè

Eccl.9.31. prouocabit, ne illud dici poſſit: Væ tibi terra cuius Rex puer eſt, & cuius Principes mane comedunt. Sed potius: Beata terra, cuius Principesueſcuntur in tempore ſuo, ad reficiendum, non ad luxuriam, Ergo,

Aureum quiſquis mediocritatem
Horati.1. car.10. Diligit, tutus caret obſoleti
Sordibus tecti: caret inuidenda
Sobrius aula.

VIII. Boni Principes ex animo fauent iis, qui recto corde ſunt fideles, conſtantes atq; ueraces,

Pro.16. placent enim Regibus labia iuſta, & ueraces diliguntur. Quod Ethnicorum etiam exempla confirmant

firmant. Damon olim & Pythias fideles amici fuerunt. Quorum alterum cum Dionyſius Syracu- Vale.li.4. ſanus interficere uellet, atq; is tempus ab eo, quo prius, quàm periret, domum profectus res ſuas ordinaret, impetrauiſſet, alter uadem ſe pro reditu eius, tyranno dare non dubitauit. Solutus ergo periculo mortis, qui modò gladio ceruices ſubiectas habuerat, idemq; caput ſuum ſubiecerat, cui ſecuro uiuere licebat. Igitur omnes & imprimis Dionyſius, nouæ atq; ancipitis rei exitum ſpeculabatur. Appropinquante deinde finita die, nec illo redeunte, unuſquiſq; ſtultitiæ tam temerarium deſponſorem damnabat. At is nihil ſe de amici conſtantia metuere prædicabat, eodem autem momento & hora, à Dionyſio conſtituta, qui eam acceperat, ſuperuenit. Admiratus amborum animum tyrannus, ſupplicium fidei remiſit. Inſuper eos rogauit, ut ſe in ſocietatem amicitiæ, tertium ſodalitij gradum, ultima culturum beneuolentia, reciperent.

IX. Principes inanem & orrogantem ſubditorum prædicationem, quam uocant iactantiam, ferre non poſſunt. Aulicorum igitur alij propriam fidem ſuã iactanti, alij probitatem amplificanti, alij labores extollenti, aliis denique ferenti ad cœlum ſua ſtudia, & in patriã amorẽ, reſpondebunt: Lau- Pro.27. det te alienus, & non os tuũ: extraneus, & non os

tuum

tuum. Solerter olim M. Liuij iactantia fuit eluſa, Qui cum poſtularet acceptum ſibi ferri, quod Q. Fabius Maximus cepiſſet urbem Tarentinam, uidelicet, quòd in arce præſidium habuiſſet: cæteris iactantiam hominis deridentibus: Vera, inquit Fabius, narras, Nam niſi tu ciuitatem amiſiſſes, nequaquam ego recepiſſem.

X. Qui maturè, ac fortiter expediunt negocia,
Pro.22. Principibus chari ſunt. Et qui mandata maturè exequuntur, ſtabunt coram Regibus: ſed odio habentur inertes atq; pigri, qui aliquò mittendi, leopardus, inquiunt, in uia eſt, foris leo, in plateis in-
Pro.25. terficiemur: qui abſcondunt manus ſuas in ſinum, & in lecto uoluuntur, ut fores in cardine.

XI. Animi uerè nobalis ægerrimè ferunt ac concoquunt delatorum, adulatorum & palponum uerba, quòd ore profuſa blando, plus in receſſu habeant aloës atq; ueneni, quàm mellis: ut non fru-
Diog.li.6. ſtra Diogenes orationem blandam, non ex animo proficiſcentem, ſed ad gratiam compoſitam, appellare ſolitus fuerit: melleum laqueum, quod blandè amplectens hominem iugulet. Cum igitur (ut ſuprà dictum) ſub illa dulcedine fala, doli lateant, ac merum uirus, meritò noluit olim, quod ab adulatoribus fieri ſolet, in faciem laudari Peſcenninus
Ael.Spar. Niger, cui creato Imperatori, cum quidam ei Panegyricum, in ipſius laudem compoſitum recitare uellet

uellet, dixit: Scribe Marij uel Annibalis, aut alterius Ducis egregij uita functi laudes, ut eum nos imitemur. Nam uiuos laudare irriſio eſt, præſertim Imperatores, à quibus ſperatur, qui timentur, qui poſſunt necare, qui poſſunt proſcribere. Adiecit illud: Se uiuum placere uelle, mortuum laudari.

XII. Cum melius ſit à ſapiente corripi, quàm ſtultorum adulatione decipi, longè meliorem illi manifeſtam correptionem, quàm dilectionem clandeſtinam arbitrantes, non dedignantur etiam à mulieribus cordatis admoneri. Pythius Bithinicus, qui Xerxis temporibus claruit, Rex prediues, auri ſtudio præter modum deditus, totam ferè de felicitatem ciuitátem in fodiendis metallis occupatã tenebat, ut iam uix aliud agi uacaret, multiq; ob laboris magnitudinem interirent. Quare mulieres agminatim ad Pythij uxorem uenerunt, orantes, ut huic malo mederetur. Quæ illas bono animo eſſe iuſsit. Deinde illius morbo, ſolerti remedio medicata eſt. Adhibitis artificibus curat abſente marito menſam, omnemq; menſæ ſuppellectilem adfabrè ex auro confici, denique & cibariorum effigies, quibus nouerat maritum præcipue delectari. Reuerſo cum conuiuij tempus eſſet, apponitur menſa aurea, cum reliquo uaſorum apparatu. Atque hoc ſanè ſpectaculo diues aliquando pauit oculos. Tan

Eccleſiaſtes 7.

Berold.

Er. 8. apo.

arte tyrannica, quo commodius ſuo arbitratu, populum compilent.

I T E M, *illos qui factis inducijs, ictoq; fœdere, amicitiam ineunt, non quòd ſeſe ex animo diligant, ſed quòd alter alterius opis egeat, aut quo ueluti coniunctis copijs, cõmuniter* Remp. *aliquã peſſundent. Id quod hiſce temporibus ſæpenumero factitari uidemus, ut arma iungant, alioqui inter ſe inſenſißimis animis. Tanta ineſt & Chriſtianis hominibus ulciſcendi rabies.* Er. in pro. Syncretiſmus.

XIIII. Percontanti, *quo pacto* Dionyſius *amicis uteretur: ut utribus, inquit* Diogenes: *plenos ſuſpendit, inanes abijcit.* Et Solon Salaminius, *eos qui apud tyrannos autoritate ualerent, calculis, quibus in componendis rationibus utimur, comparare conſueuerat. Vt enim illi interdum maiorem numerum, interdum minorem, interdum nihil ſignificant, ita & tyranni amicorum quenq; pro ut libitum fuerit, aliquando illuſtrem faciunt, aliquando obſcurũ habent, & abijciunt. Sed in generoſo* Principis *animo tyrannicus adfectus iſte non dominatur.* Nã *amicum ipſum alterum, nunquam niſi ab honeſtatis uia deflectentem repudiat. Subditis etiam omnibus bonis metum adimit, nullis inſontibus ſe formidabilem eſſe uolens, ſed talem, quales erga ſe cupiat illos adfectos, exhibens.* Eſt *optimo* Principi *moleſtißimum, ſi magis timeatur,* Diog. li. 6. Idem li. 1. Er. 7. apo. Iſocra. ad Nicoc. Re.

Macro. li. 2. cap. 4. quàm ametur à ſuis. Vnde Auguſtus Cæſar, cuidã ipſi libellum trepide porrigenti, qui manum nunc proferret, nunc retraheret: Quid inquit? An putas te aſſem dare elephanto: Et Diogenes, Regem non eſſe metuendum niſi ſe malum eſſe profiteretur, hoc modo conuicit. Ei aſtantem narrant Alexandrum Magnum quæſiſſe ab eo, num ipſum metueret, At ille: quid es? bonum an malũ? Alexander reſpondit: bonum. Quis, inquit Diogenes, timet bonum? Significans malum timeri, bonum diligi debere.

Diog. li. 6.

XV. Vt palma non cedit oneri, ſed aduerſum pondus ſurgit: ita generoſa Principis iunioris natura, nullis moleſtijs, nullis laboribus pro Rep. ſuſceptis oppreſſa ſuccumbit, ſed omni difficultate ſuperior, multis uſibus exercita fortior euadit, ac ſiccum robuſtumq; confecta ætate corpus acquirit. Nam qui ineunte adoleſcentia laboribus honeſtis exercuere corpora, ij gloriam, & bonam ætate ingraueſcente ualetudinem aſſequuntur. Sic Numidarum Rex Maſiniſſa laudatus, quòd in eo fuerit maxima exercitatio atq; temperantia, unde ſummam corporis ſiccitatem conſecutus. Qui cum nonaginta annos natus, iter pedibus ingreſſus eſſet, in equum omnino non aſcendere: cum equo, ex equo non deſcendere ſolebat: & exequi omnia Regis officia & munera. Contrà qui poculis

Ci. de ſene.

-culis indulget, ac libidinibus, is euadet turpis, elumbis, debilis, horridus deſidida, latumq; trahens inglorius aluum. Etenim Vt Venus eneruat uires, ſic copia uini. Vnde Pythagoras rogatus, quando eſſet congrediendum cum fœmina? cum uoles, inquit, te ipſo fieri debilior. Quid olim turpius, quid ægrius, quid deniq; perditum magis eſſe potuit quàm Syriæ Rex ille Sardanapalus, cuius cognomen ob inſignem molliciem abijt in prouerbium, qui delitijs adeo effœminatus, ut inter eunuchos et puellas, ipſe puellari cultu deſidere ſit ſolitus. Cuius ut uita turpis, ita uitæ terminus. Indicio fuit Epitaphium, eius ſepulchro literis Aſſyrijs inſculptum. Virgilius. Diog.li.8.

Εσιε, πῖνε, ὄχευε, ὡς τ' ἄλλα οὐδενός ἐστιν ἄξια,
Hoc eſt: Ede, bibe, utere Venere, nam cætera ſunt nihil. At quid aliud in bouis, non in Regis ſepulchro inſcriberes? Hæc habere ſe mortuum dicit, quæ ne uiuus quidem diutius habebat, quàm fruebatur. Item A. Vitellius graui ſæuicia nobilitatus, præcipue ingluuie, & uoracitate. Interfectus autem, & magno dedecore tractus per urbem Romam publice nudus, in Tyberim proiectus, etiam communi caruit ſepultura. Eutr.li.7.

XVI. Principum animi, à cogitabundis, auſteris atq; tacitis Aulicis abhorrent, Nam illi aliquid moliri uidentur. Rectè Cato:

Demiſſos animo, ac tacitos uitare memento.
Qua flumẽ placidũ eſt, forſan latet altius unda.

Ex Eraſ. *Quemadmodum flumen ea parte cauendũ, qua tranquillum eſt: nam illic profundiſsimum eſſe ſolet, ita Cæſar magis metuebat Brutum & Caſsium pallidos ac tacitos, quàm Antonium ebrium. Et cum olim ad Dionyſium delatum eſſet, duos adoleſcentes inter pocula multa conuicia, tum in ipſum, tum in eius tyrannidem dixiſſe: ambos uocauit ad cœnã, quo facto, animaduertit alterum largius potum multa nugari, alterum raró cauteq; bibere. Illum dimiſit, ut qui natura uinolentus, per temulentiam maledicus fuiſſet. De hoc ſumpſit ſupplicium, ut qui ſtudio maleuolus & hoſtis eſſet.*

XVII. *Generoſi Principum animi uirorum intrepidorum & imperterritorum admiratione tenentur.* Ci. Phili. 8. Vale. li. 6. cap. 4. *C. Popilius miſſus erat ad Antiochum Regem, epiſtolã ferens à Senatu, qua iubebatur exercitum ex Aegypto abduceret, nec Ptolomæi filios orphanos ſpoliaret. Quum uerò Rex illũ per medium exercitũ ad ſe accedẽtem procul humaniter ſalutaſſet, non reſalutato Rege, literas reddidit. Quibus lectis, cũ Antiochus diceret, ſe cõſultaturum, daturumq; reſponſum, Popilius uirga quã tenebat, ducta linea cinxit Regẽ, dicens: Hic igitur ſtans conſulta, & reſponde. Omnibus uiri ſpiritũ admirãtibus, poſteaquã Antiochus ſpopondiſſet, ſe*

factũrum, quæ Romanis uiderentur: ita demum ſalutauit illum, & amplexus eſt Popilius.

ITEM, Cũ Porſena Rex obſideret Romam, Mutius Scæuola cordatus uir ſenatum adijt, & ueniam transfugiendi petijt, necem Regis repromittens. Accepta poteſtate, in caſtra Porſenæ uenit, ibiq; purpuratum pro Rege, deceptus, occidit. Apprehenſus & ad Regem pertractus, dextram aris impoſuit, hoc ſupplicij ab ea exigens, quòd in cæde peccaſſet. Quo facto Regem in admirationem ſui coëgit Mutius, ipſumq; Porſenam dicere: Reuertere ad tuos Muti, & eis refer, te cũ uitam meam petieris, à me uita donatum. Quid Cyrenæum Theodorum Philoſophum non ignobilem nonne miramur? cui cum Lyſimachus Rex crucẽ minaretur: Iſtis quæſo, inquit, iſta horribilia minitare purpuratis tuis, Theodori quidem nihil interest, humi ne, an ſublime putreſcat. Vale. li.3. cap.3. Cic.1.tuſc. quæſt.

ITEM, Porus Rex ab Alexandro deuictus, cum ab eo poſt pugnam rogaretur: Quomodo te tractabo? Regaliter ait. Rurſus ſubijcienti Alexandro? Num quid etiam aliud? Omnia, inquit Porus, complectitur hoc uerbum: regaliter. Alexander & prudentiam, & fortitudinem uiri admiratus, latiorem illi ditionem addidit ea, quam prius obtinuerat. Supplici et ad pedes adiecto minus cõceſſiſſet, adeo diligebat animoſus iuuenis animos im- Plu.in apo.

pauidos. Q. *Curtius aliquanto ſecius narrat: Interrogatus* Porus, *quid ipſe uictorem ſtatuere debere cenſeret: Quod hic, inquit, dies tibi ſuadet, quo expertus es, quàm eſſet caduca felicitas. Submonuit* Regem, *ut modeſtè ſua fortuna uteretur, memor ipſi poſſe accidere, quod acciderat* Poro.

ITEM, *Cum pirata captus ad* Alexandrum Magnum *deductus eſſet, rogatus qua re fretus auderet infeſtare maria, compendio reſpondit:* Ego *inquit, quoniam id unico nauigio facio, pirata nominor: Tu cum idem facias magna claſſe,* Rex *appellaris.* Alexander *admiratus intrepidum animum, donauit illi uitam.*

XVIII. *Principis animus uerè nobilis, eorum miſeretur, qui ueritatem periculo capitis audent fateri, malorumq́; quorum autores ipſi fuerint in*
2.reg.14. *ſeſe diſcrimina recipere. Sic* Dauid *cum uideret angelum cædentem populum, dixit ad* Dominum: Ego *ſum qui peccaui, & ego iniquè egi: iſti qui oues ſunt, quid fecerunt?* Vertatur *obſecro manus tua contra me, & contra domum patris mei &c.* Vnde *miſericordiam conſecutus* Dauid. Nam *oblatis holocauſtis propiciatus eſt* Dominus *terræ, & cohibita eſt plaga ab* Iſraël.

ITEM, *Vt ſacris profana ſubiungam,* Pompeius Magnus *olim* Mamertinos, *quòd hoſtium partibus adhæſiſſent, uniuerſos interficere ſtatue-*

rat

rat. At Sthenius eius ciuitatis Princeps, Pompeium adijt his uerbis, Non æquum facis Pompei, qui propter unum noxium, multos innoxios occidere pares. Atqui ego ipſe ſum ille, qui & amicis perſuaſi, & inimicos coëgi Marianas ſequi partes. Hic Pompeius uiri fortem animum admiratus, dixit ſe ignoſcere Mamertinis, à tali perſuaſis uiro, qui patriam ſuæ ipſius uitæ antetulerit, ſimul & ciuitatem, & Sthenium liberauit. In Sthenio habes exemplum, quem animum erga Rempublicam oporteat gerere Principem, ſi periculũ incidat. In Pompeio placabilitatis argumentum, qui pietati maluerit habere honorem, quàm indulgere iræ. Plut. in ap.

XIX. Generoſa Principum ingenia, feſtiuo magis perſuadendi artificio duci uolunt, quàm rigido ſermone permoueri. Vnde cum Alexander externis bellis cum magno periculo defatigaretur, quidam Calanus adhortatu Taxilis ad Regem accedens, coniecit in medium bubulam pellem aridam, & obambulando eius extrema pedibus premebat. Pellis cum ad unam tantum partem calcaretur, reliquis in altum attollebatur. Eo facto, media deinde firmus inſtitit, atque ita pellis undique immota, cõquieuit. Tali exemplo Alexandrũ commonuit, ne in longinquis locis tempus tereret, ſed imperij medium tueretur, ita enim in eius finibus quietura omnia. Diod. Sic. in uit. Ale.

POSTREMO. θυμὸς ἐπιζυβόειος, hoc eſt, fortis ac inuictus, uerè'q; heroicus animus longè maior eſt, quàm ut ad iram prouocari poſsit, iocorũ omnium, ac liberaliorum etiam dicteriorum facto-rumq; patientiſsimus. Miramur in Auguſto Cæſare, quos iocos, & quàm æquanimiter etiam iocis mordaciora pertulerit. Is militis non libertatem tantum, ſed & temeritatem boni conſuluit. In quadam uilla inquietas noctes agebat, rumpente ſomnum eius crebro noctuæ cantu. Prehendendam curauit noctuam miles aucupij peritus, & ſpe ingentis præmij pertulit. Laudato Imperator, mille nũmos dari iuſsit. Ille auſus eſt dicere: Malo uiuat, auemq; dimiſit. Quis non miratus eſt, non offenſo Cæſare, abijſſe militem contumacem?

Mac. li.2. cap.4.

IDEM Auguſtus, ut gaudebat liberalibus iocis in alios ludere, ita in ſe iactos, atque retortos interdũ liberius, patientiſsimè tulit. Adoleſcens quidam prouincialis Romam uenerat, oris ſimilitudine, tam mirificè referens Auguſtum, ut in ſe populi totius oculos conuerteret, Cæſar hoc audito iuſſit ad ſe perduci, eumq; contemplatus, hunc in modum percontatus eſt: Dic mihi adoleſcens, fuit ne aliquando mater tua Romæ? Negauit ille, ac ſentiens, iocum retorſit, adijciens: ſed pater meus ſæpe. Augu[ſ]tus ludens ſuſpicionem intendebat in matrem adoleſcentis, uelut ab ipſo ſtupratam. At adoleſcens

leſcens protinus eam ſuſpicionem retorſit in matrem Cæſaris, aut in ſororem. Nam oris ſimilitudo non magis arguebat illum eſſe Cæſaris filium, quàm fratrem, aut nepotem.

Agathocles figulo patre natus fuit. Is Rex declaratus cum obſideret urbem quandam. Quibuſdam è muro conuicia in ipſum iaculantibus, dicentibusq́;: Figule, unde militibus tuis perſolues ſtipendium? Ille placidus ac ridens, reſpondit: Cum hanc cepero. At cum urbe potitus eſset, uenderetq́; captiuos: Si me, inquit, denuo conuitijs affeceritis, apud heros ueſtros de uobis conquerar. Non occidit homines, ſed ciuiliter illis exprobrauit, & intempeſtiuam maledicentiam, & ſeruitutem maledicentiæ præmium.

Ruſticus quidam, quoniam gratuitam libertatem ſuppliciter petēs à Cæſare, repulſus eſt, non ueritus eſt clarè dicere: Vulpes pilos mutat, non mores, exprobrans illi naturæ rapacitatem, quaſi mercede data cōceſsurus fuiſset, quod gratuitò negabat Era. 6. ap.

Pyrrhus Epirotarum Rex audierat apud quoſdam in conuiuio Tarentinorum, parum honoratum de ſe ſermonem habitum. Accerſitos, qui ei interfuerant, percontabatur, an ea quæ ad aures eius peruenerant, dixiſsent. Tum ex his unus inquit: niſi nobis uinum defeciſset, iſta quæ tibi relata ſunt pro his, quæ de te locuturi eramus, luſus ac iocus Val. lib. 5. cap. 1.

fuiſ-

fuiſſent. Tam urbana excuſatio, tamq; ſimplex ueritatis confeßio, iram regis conuertit in riſum.

Ex Iul. Ca. *Quondã Antonius Pius Imperator, cum Omuli uiſens domum, ac miratus columnas Porphyreticas, quæſiſſet, unde eas haberet, Omulus ei reſpondit: Cum in ædes alienas ueneris, & ſurdus & mutus eſto. Quo tam libero ioco non eſt offenſus Imperator.*

Era.6.ap. *Bithys Paraſitus, quum Liſymachus Rex ueſti ipſius curaßet affigendum ſcorpium ligneum, aut ut Plutarchus ait, rubetam, pulchre aßimilatum uero, perturbatus reſilijt. Ridentibus omnibus, ubi dolum ſenſit. Et ego, inquit, te uicißim terrebo rex. Quum ille dixiſſet: Fac. Da mihi, inquit, talentum, exprobrans Regis ſordes, & parſimoniam.*

Sene. lib. 5. de ira. *Piſiſtratus Athenienſis Tyrannus, quum multa in crudelitatem eius ebrius conuiua dixißet, nec deeſſent, qui uellent manus eius moderari, & alius hinc, alius illinc faces ſubderent, placido animo ferens, hoc irritantibus reſpondit: Non magis illi ſe ſuccenſere, quàm ſi quis obligatis oculis, in ſe incurriſſet.*

Plu. de diſ. adu. et ami. *Cum Diogenes in Philippi regis caſtra ueniſſet, eo tempore, quo parabat cum Græcis confligere, adductus eſt ad Regem. Is cum eum non noſſet, rogabat, an explorator eßet: Prorſus, inquit, Philippe, explorator temeritatis & amentiæ tuæ, per quam nulla*

nulla adductus neceßitate, huc uenerlis, una hora de regno, ſimul & uita periculum ſubiturus, aleamq́; iacturus. Funditus fortaſſe hodie periret, qui bellatoribus Chriſtianis ſimilia diceret.

Cum Ariſtides olim ad ſupplicium duceretur, quiſquis occurrebat, deijciebat oculos, et ingemiſcebat, non tanquam in hominem iuſtum, ſed tanquam in ipſam iuſtitiam animaduerteretur. Inuentus eſt tamen, qui faciem eius inſpueret: poterat ob hoc non moleſtè ferre, quòd ſciebat neminem id auſurum animi purioris. At ille abſterſit faciem, & ſubridens, ait comitanti magiſtratui: Amoue iſtum, ne poſtea tam improbè obſtitet. His uerbis patientiſſimus uir iniuriam ultus fuit. Sene. de cõ.

Athenienſes legationem ad Philippũ Regem miſerant, ea benignè audita, ut humaniter dimitteret, iußit illos dicere, qua in re gratum facere poſſet Athenienſibus. Hic Demochares excipiens, Si teipſum, inquit, ſuſpendas. Ob tam inhumanum reſponſum, indignantibus regijs amicis, Philippus compeſcuit eos, iußitq́; ut Therſitem illum incolumem dimitterent. Tum ad cæteros legatos conuerſus, Renunciate, inquit, Athenienſibus, multo ſuperbiores eſſe, qui iſta dicunt, quàm qui impunè dicta audiunt. Tales demum animi regno digni ſunt. Era. 4. ap.

Idem Rex Macedonum Philippus, cum diſsidium haberet cum Olympiade uxore, cumq́; Alexandro Plu. in apo.

dro filio. Demaratum Corinthium, ad ſe ueniētem percontatus eſt: Quomodo inter Græcos inuicem conueniret. Hic Demaratus, ſcilicet inquit, magnopere tibi curæ eſt Græcorum concordia, cum qui tibi ſunt coniunctiſſimi, huiuſmodi in te ſunt animo. Quid hic expectas, niſi ut Rex offenſus Demarati libertate, iubeat illum ab oculis ſuis abduci? Imò quoniam Demarati ſermo, ab ira ad ſaniora conſilia uocabat, Rex ſeſe ad eius obiurgationem compoſuit, poſitaque ira, Rex rediјt cum ſuis in gratiam.

Plu. in uita Lycurgi. Quũ Lacedæmoniorum Rex Lycurgus Syßitia, hoc eſt, quorũ ſuprà mentio facta, conuiuia publica (quibus luxum inuaderet, atq; delitias, diuitiarumq; tolleret admirationem) inſtituiſſet. Diuites hoc genus inſtitutionis indignè ferebant, coortique ſunt in illum, & non ſolùm conuitijs inſectabãtur, uerum etiam ſaxa in illum iaculabantur, conantes eum lapidare. At cũ urgerent perſequentes, dilapſus eſt per forum, ac reliquos quidem fugiens auertit. Alcander aũt pertinacius inſequens, fuſte, reſpicienti in tergum, extudit oculum. Hunc Alcandrum cum noxæ deditum, publico decreto acceпiſſet puniendum, nec ullo affecit incommodo, nec incuſauit, ſed dimiſsis conſuetis miniſtris, qui ſibi famulabantur, illum miniſtrare iuſsit. Lycurgo Regi igitur adſiſtens Alcander, ſimulq; uiuens, in

pera

perſpicienda eius manſuetudine, animi adfectu, & uitæ ſeueritate, & in perferendis laboribus conſtantia, ipſe mirifico in eum uirum amore eſt redditus, & ad familiares amicoſque dicebat, Lycurgum neque durum, neque clarum eße, ſed ſolum manſuetum, atque aduerſus alios mitem. Sic igitur Alcander *cruciatus eſt, & huiuſmodi pœnam ſubijt, ut ex improbo & temerario iuuene, in uirum exactiſſimum, continentiſſimumque euaderet. Geminum hic habes exemplum, Alterum admonens, non abſque diſcrimine, mores ciuitatis corruptæ uicijs, ad meliorem frugem reuocari, Alterum inſignis tolerantiæ, quæ ex hoſte capitali reddidit amicum ac propugnatorem. Quem etiam ſi necaſſet, ut ipſi licuit, nihilo tamen minus ipſe fuiſſet luſcus, et uno legũ ſuarum defenſore minus habuißet. Cum igitur* Ethnici Principes atq; Re*ges leuiorum etiam hominum, nõ modò iocos, ſed etiam longè duriora iocis, tam patienter tulerint, ego nihil ambigo, quin hiſce lectis, boni proceres aulici, æquioribus animis ſint laturi, ſi qua fortaßis in hoc libello parum blanda, ſed aliena ab omni adulatione legerint, clarorum è monumentis* Auto*rum prolata. Certè neminem ego ſingulatim, quod ſcurrarum eſt, dente* Theonino *(ut aiunt) corrodere, uel genuino mordere uolui, ſed generatim eos, ſi qui forſitan uicijs eſſent obnoxij, ad ſaniora* Eraſ. 1. apt

ra

docuere uitandam) gloriam quæret, ſed in id fortiter incumbet, ut inuitum ſequatur illa, quæ uirtutis umbra, comes ac præmiũ. Illud aßiduò reuoluet, quod Eccleſiaſtes inculcat, inquiens: Vanitas uanitatum, & omnia uanitas, quæ ſub ſole ſunt. Quem uerſiculum, ſi ſaperent, qui in pôtentia uerſantur, in parietibus omnibus, & in ueſtibus ſuis ſcriberẽt in foro, in domo, in ianuis, in ingreßibus; & ante omnia in conſcientijs ſuis, ut ſemper cum oculis cernerent, tũ corde ſentirent. Poſtremum caſu aliquo, uel ægritudine, uel ſenectute, qui mortis nuncij ſunt, ingraueſcente, ſecum reputabit mortem non eſſe timendam, maximè quàm uita bona præceſſerit. Intrepidus igitur ſecum ità loquetur: Quid tibi nouum eſt? Ad hanc legem natus es, hoc patri tuo accidit, hoc matri, hoc maioribus. Series inuicta, & nulla mutabilis ope, illigat ac trahit cuncta. Quantus te pôpulus præceßit? quantus moriturorum ſequetur, quantus cõmitabitur? O præclarum diem, cum ad illud animarum concilium, cetumq; proficiſcar, & ex hac turba, & colluuione diſcedam. Equidem efferor ſtudio pâtres noſtros (quos colui & dilexi) uidendi. Quo quidem me proficiſcentem haud ſanè quis facile retraxerit, nêue tanquam pilam retorſerit. Quòd ſi quis deus mihi largiatur, ut ex hac ætate repueraſcam, & in cunis uagiam, ualdè recuſem.

Chryſo. hô mi. 5.

Sene. li. 12. epi. 78.

Ci, de ſene.

Quid enim habet hæc uita commodi? quid non potius laboris. Animoſa fuit item Demetrij fortißimi uiri uox: Hoc unum, inquit, dij immortales, queri poſſum, quòd non antè mihi uoluntatem ueſtram notam feciſtis. Prior enim ad iſta ueniſsem, ad quæ nunc uocatus adſum. Vultis liberos ſumere, illos uobis offero: uultis aliquam partem corporis, ſumite. Non magnam rem promitto, citò totum relinquam. Vultis ſpiritum; quid ni? nullam moram faciam, quo minus recipiatis, quod dediſtis. A uolente feretis, quicquid petieritis. Quid ergo eſt? maluißem offerre, quàm tradere. Quid opus fuit auferre, accipere potuiſtis. Sed ne nunc quidem auferetis, quia nihil eripitur, niſi retinenti. Tantum animi robur cum fuerit in Heroibus Ethnicis, & Chriſtianus Princeps impendente uitæ termino, fortis apparebit, & animoſus audebit dicere: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum uerbum tuum, in pace. Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum.

Sen. de prouid. diui.

QVOMODO PRINCEPS uita defunctos amicos lugere debeat.

Paucis animus tam infractus atque ferreus eſt, ut non aliquam ex eorũ quos charos habent, interitu cõcipiant ægritudinem, quem luctũ uocamus

uamus. Atqui cum multos occiderit triſtitia, et non eſt utilitas in illa, modũ lugendi Princeps faciet, non impotenter, nec inconſolabiliter ſuorum funera de ploraturus, ſed moderatè, preſſurus alto corde do lorem, ita ut color eius non mutetur, non agitetur uultus, non artus frigeſcant. Nihil denique incon ſulto naturæ geratur impetu. Quippe muliebres in fletus reſolui, & in aniles eiulatus effundi, alienum eſt à Principis decoro, pueris conueniens, atq; fœ minis Ethnicis. Et plus æquo lugere, deplorare, la mentari defunctos, puſillanimitatis eſt, non heroi cæ uirtutis. Cic. 4. tuſ. quæſt. Eccleſi. 30 Ex Senec.

Non mulieres, nec item uiros decet dolori la chrymisq; nimium ſe dare, ſed quantum fas eſt, reſi ſtere, lachrymas leuiter cum opus, ſine tumultu, ſi ne clamore, ſine ululatu emittere. Nec uti ſolet qui dam tunicam ſcindendo, aut puluere caput aſper gendo, neu deniq; turpe aliquid, & indecorum ad mittendo, admitti ab his ſolitum, qui ſine diſcipli na & modeſtia res ferunt humanas. Oportet ergo diuino præcepto inſtructum, ac tanquam muro ali quo inexpugnabili recta ratione munitum eſſe, tũ fortiter atq; conſtanter harum impetum rationum ab ſe repellere. Et non quemadmodum in depreſſo loco, ſic in parte humili, atq; abiecta ſedentem, tu multus uitæ turbinibus inundantes excipere. Ani mæ namq; inermis, ac nullam in Deum ſperando fir Baſilius magnus de deo grat. agen.

mitatem, atq; robur habentis eſt, facilè diſrumpi, & in rebus aduerſis plus æquo cruciari. Sicut enim uermes in lignis mollioribus innaſcuutur maximè, ſic animi anxietates in mollioribus hominũ mentibus oriuntur.

2. Reg 13. Rex David *cum audiſſet interfectum filium Ammon, ſcidit ueſtimenta ſua, et cecidit ſuper terram. Id factum opinor ex nimia funeris acerbitate atq; truculentia, qua filium à filio crudeliter obtruncatum audierat, ut magis paterni doloris, quàm imitationis uideatur exemplum. Atqui licet plus æquo multi non ſemel pij luxiſſe referantur: meminerit tamen* Princeps Chriſtianus *Chriſtianorum eſſe, mo-*

1. Theſ. 4. *deratè lugere, non quemadmodum ij, qui ſpem non habent, nec mortuos per* Chriſtum *reſurrecturos*

Epiſt. li. 10 epiſt. 7. *credunt.* Non malè Seneca: *Sapiens, inquit, non affligitur liberorum amißione, nõ amicorum.* Eodem *enim animo fert illorum mortem, quo ſuam expectat,* Non *magis hanc timet, quàm illam dolet.* Vir*tus enim conuenientia conſtat. Omnia opera eius cum ipſa concordant, & congruunt.* Hæc *concordia perit, ſi animus, quem excelſum oportet eſſe, luctu atque deſiderio ſubmitttur.*

Tre. Pollio Vnde Galienus Imperator, *quum* Valerianum *patrem audiſſet extinctum, id quod philoſophus optimus dixiſſe fertur: Sciebam me genuiſſe mortalem, dixit: Sciebam patrem meum eſſe mortalem.* Quid? *quòd*

Eth-

Ethnicorum alij luctum inutilem, alij, ſi nimius eſſet, etiam ridiculum iudicarint. Quocirca rectè Lycij, quum ijs luctus incidit, muliebrem ueſtem induunt, ut deformitate cultus commoniti, maturius ſtultum proijcere mœrorem uelint. Poſt cladem Cannenſem, cum nulla Romæ domus, nulla matrona luctus expers eſſet, trepidationes atque tumultus, ut inutiles urbe tollendas cenſuit Q. Fabius Maximus, & Senatuſconſulto etiam luctus finitus fuit. Herodes olim Sophiſta, uxoris Regillæ mortem luxit impotentius, adeò, ut picturas, et ornamenta domus coloribus atraret, uelis pullis tegeret, ac lapide Lesbio obſcuraret omnia, Nam is funeſtus, ac niger eſt. Quodam igitur die quum Lucius, qui fruſtra conatus fuerat Herodi perſuadere, ut lugeret moderatius, pueros uideret, in fonte ædibus uicino lauantes Rhaphanides, rogabat, cui pararetur ea cœna, qui reſponderunt: Herodi. Tum Lucius: Iniuriam facit Regillæ, qui albis radiculis ueſcatur, in atra domo. Quo ſcommate iocoſo, Lucius effecit, ut Herodes ab ædibus ſuis ſpeciem funeſtam amoueret, ne uiris ſapientibus, ridendi, uulgo traducendi materiam præberet. Val. 2. c. 1. Liu. lib. 2. bell. pun. 2. Era. 8. ap.

ITEM, Philoſophus quidam priſcus, ſed ἀνώνυμος, huiuſmodi ſermone iocoſo, luctum immoderatum Arſinoës Reginæ compeſcuit. Quum Iu-

piter, inquit, inter dæmones rerum faceret partitionem, Luctus non aderat, ſed diſtributione iam peracta, uenit. Huic igitur, quum Iupiter aliquid honoris tribuere uellet, nec eſſet, quod daret, quippe iam conſumptis omnibus, tandem aßignauit illi honorem, qui mortuis impenditur, ueluti lachrymas & mœrores: Quemadmodum igitur, inquit, cæteri dæmones bene uolunt iis, à quibus coluntur, itidem & Luctus. Quod ſi fuerit abs te contemptus, ò mulier, haudquaquam uenturus ad te. Contrà, ſi diligenter abs te colatur, honoribus illi deſignatis à Ioue, mœroribus ac lamentis, diliget te, ſemperq; tibi ſuppeditabit aliquid earum rerum, quibus abs te perpetuò poßit honorari.

Sagaciter Demonax, qui lugentem quendam inconſolabiliter filij mortem, in tenebris abditum adijt, certò promittens, ſe filij umbram ab inferis reuocaturum, ſi tres ex hominum numero ſibi nominare poßet, qui nullius luxiſſent obitum. Cumque in cogitationem per omnes notos circumferens, ne unum quidem reperißet, luctus expertem. Quid igitur, inquit, teipſum diſcrucias homo, qua ſi nouum aliquid tibi acciderit?

Eraſ. 8. ap.

Sapienter item Solon, qui quum ex amicis quendam grauiter mœrentem uideret, in arcem perduxit, hortatuſque eſt, ut per omnes ſubiectorum ædificiorum partes oculos circumferret. Quod u

Val. lib. 7. cap. 2.

factum animaduertit, cogita nunc tecum, inquit, quàm multi luctus ſub his tectis, & olim fuerint, hodieq́; uerſentur, inſequentibuſque ſeculis ſint habitaturi, ac mitte mortalium incommoda, tanquã propria deflere. Qua conſolatione demonſtrauit, urbes eſſe cladium humanarum conſepta miſeranda.

Idem aiebat, ſi in unum locum cuncti mala ſua contuliſſent, futurum, ut propria deportare domum, quàm ex omni miſeriarum aceruo portionẽ ſuam ferre mallent. Quo colligebat, oportere neminem plus æquo communia fata lugere, ac quæ patiatur, alijs grauiora iudicare.

QVID IN LIBERORVM, aut amicorum funere Princeps cogitare poſſit.

GENtium Lex eſt, quod acceperis, reddere. A Deo liberos accepi, Deo uero parenti reddidi. Ad imitandum mihi proponam opulentum illum Iob, qui licet corde non fuerit adamantinus, nec eius uiſcera lapidea, tamen cum ei decem filij, breui temporis ſpacio, una plaga eſſent oppreßi, in domo uoluptatis, tempore hilaritatis, Diabolo ipſam commouente habitatio-

Ex Baſilio magno.

nem, & cum uidiſset menſam ſanguine conſperſam, uidißet filios diuerſo quidem tempore procreatos unum exitum pariter habuiße, non ululauit, non comas euellit, nullam indignam emiſit uocem, ſed cantabilem illam, & in omnibus laudabilem gratiarum actionem dicebat: Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſit nomen Domini benedictum. Filij mei habebant, cuius eſsent magis, quàm mei, apud me precario morabantur. Illi hominem me reliquerunt, induerunt Deum. Reliquere mundana, omnibus fortunæ ludibrijs obnoxia, ſortiti iam cœleſtia extra omnem fatorum aleam poſita regna. Reliquerunt terrenas atque perituras arces, quas ad tempus erant poſseſsuri, hæreditarias receperunt cœleſtes, & æternas, ut non χρυσέα χαλκέων, permutarint, ſed è contrà, hoc eſt, ferro poſthabito, receperint aurum. Quid igitur habeo, quod cõquerar? In hanc lachrymarum uallem hac conditione ſunt ingreßi, ut egrederentur. Naſcentibus illis hũc protinus natura finem conſtituit. Me præcedentes cõfecere, quod mihi conficiendum iter. In portu nauigant illi, nos in procelloſo tempeſtatum æſtu. Qua tot Principes, Reges, atq; Cæſares tranſierunt, atque tranſituri ſunt omnes, illi tranſierunt. Quid eſt, quod indigner? quid contra expectationem miam euenit? Mortui ſunt, quoniam mortales erant, ipſe mortalis ſum illos inſequuturus, in hæc uerba

Sene. de re. fortui.

totu

totus iurauit orbis.

DE MORTE PRINcipis.

H*Eroës Ethnici, qui uentrem habēt Deum, calidis (ut aiunt) balneis detenti, hoc eſt, mūdana perditi mollicie & prophano luxu, ſola terreſtria more pecudum amplectentes, cœleſtia nihil curantes, ſolent mortem formidare, metuque illius concidere, neque id mirum, cū uniuerſam felicitatem habeant in corpore, quod extingui morte non eſt dubium. Iure igitur boni ſui finem pauidi cogitant, mœſti uident.* Et *ſolis ijs* Petra. dia. li.2. di.117. *mors terribilis, quorum cum uita omnia extinguuntur, non ijs, quorum laus emori non poteſt.* Hoc qui Cic. in par. *non didicerunt, huius mundi gaudijs abſorpti, curant id unum, ut quacunque ratione poterunt, cordibus timorem mortis eximentes, in hoc ſeculo glorioſi triumphent, in hoc neruos omnes intendunt, ut ubertim ſuppetat, unde genus omne libidinis foueant, expleantque. Cuius rei gratia ſolos in oculis ferunt, qui ſcenæ (quod aiunt) ſeruire, qui facetijs tempora fallere, qui delitias facere, qui denique roſas loqui, hoc eſt, uerba gratiſſima, & roſarum inſtar amabilia proferre nouerunt.* Eos *autem delicatuli ferre non poſſunt, qui prudentes, humanæ fragilitatis, durorum caſuum atq; mortis, uel*

minimam faciunt mentionem. At quo uita iucun-
Eccle. 41. *dior illis, tanto mortis recordatio durat acerbi-*
or. Hinc illud: *O mors quàm amara eſt memoria*
tua, homini pacem habenti, in ſubſtantijs ſuis ui-
ro quieto. Et rogatus Diogenes ab Adriano Impe
ratore, *quid eſſet mors, argutè reſpondit: Mors*
eſt incerta peregrinatio, ſomnus æternus, pauor
diuitum.

Atqui Chriſtiani Principes *officio ſuo iuſtè*
atq; piè fungentes, longè aliter ſentiunt, qui ſuam,
in nullas omnino res humanas quantumuis excel-
ſas, felicitatem collocant: ſed ueros in cœlo the-
Hebre. 13. *ſauros, extra omnem hoſtium iniuriam poſitos,*
recondunt. Hi *futurum inquirentes regnum, ſcien-*
tes, quòd hic non manentem ciuitatem, ſed commo-
randi, non habitandi diuerſorium habeamus: ni-
hil expaueſcunt mortem, ſed oblatam à Deo *liben-*
ter accipiunt, non malum eſſe, ſed optimum mori
iudicantes. Quod Ethnicorum *etiam teſtantur*
Plut. in uit. Solonis. *hiſtoriæ.* Cum *ſacerdotem olim* Argiam, *ad ſo-*
lenne, ac ſtatum ſacrificium, curru uehi ius eſſet,
ſatis longè ab oppido ad fanum, morarentur q; iu-
menta, tunc Cleobis *&* Biton *filij, ueſte poſita,*
corpora oleo perunxerunt, ipſiq; iugum currus
ſubeuntes, ad Iunonis *templum matrem traxerũt,*
lætam & omnibus ciuibus felicem habitam. Ita
ſacerdos aduecta in fanum, cum currus eſſet du-
ctus

ctus à filijs, precata deam dicitur, ut illis præmium daret pro pietate, quod maximum homini dari poſſit à Deo. Pòſt epulatos cum matre adoleſcentes, ſomno ſe dediſſe, mane inuentos eſſe mortuos. Simili precatione Trophonius & Agamedes uſi dicuntur, qui cum Apollini Delphis templum exædificaſſent, uenerantes deum, petierunt mercedem non paruam quidem operis & laboris ſui, nihil certi, ſed quod optimum. Quibus Appollo ſe id daturum oſtendit, poſt eius diei diem tertium: qui ut illuxit, mortui ſunt reperti. Iudicauiſſe deum dicunt, & eum quidem deum, cui reliqui dij cōceſſiſſent, ut præter cæteros diuinaret, Mortem eſſe optimum homini. Cic. 1. tuſc. quæſt.

Fertur etiam de Sileno fabella quædam, qui cum à Mida captus eſſet, hoc ei muneris pro ſua miſſione dediſſe ſcribitur: Docuiſſe Regem, non naſci optimum eſſe, proximum autem, quàm primum mori. Cum igitur piorum hominum mors mala non ſit, ſed Ethnicorum etiam teſtimonijs optima, tanquam finis laborum, tanquam uictoriæ conſeruatio, tanquam uitæ iannua, & perfectæ ſecuritatis ingreſſio, boni Principes non timentes mortem libenter audiunt crebram eius mentionem fieri, idq; duas potiſſimum propter rationes. Bernh. de tranſ. Mal.

PRIOR. Ne fragilitatis humanæ nimia ſit in proſperis obliuio. Etenim qui fatali quadā felicita Q. Curtius lib. 8.

fuerat Ethnicum Regem Philoſophiam Chriſtiano dignam animo? Deplorabant amici ceu magnum malum, quòd tam grauiter ægrotaſſet: ille interpretatus eſt, ex morbo plus acceſſiſſe boni, quã mali. Corpus extenuarat, ſed animum reddidit modeſtiorem: Corporis robori nonnihil detraxerat, ſed animo detraxit morbum longè periculoſiſsimum inſolentiam, qua correptus non agnoſcit, omnium iſtorum, quos altos incedere uiderit bracteatam eſſe fœlicitatem, nec, quantum tenui ſub membrana dignitatis, mali iaceat, Quare Chilo Lacedæmonius admonere ſolebat, rebus ſecundis elato non applaudendum, nec arridendũ: quòd infœlix fœlicitas ſit, quæ hominem reddit inſolentiorem, eoq; non plauſum mereri, ſed lachrymas. Solent nonnulli uiatores, cum amœna fortaſſe prata in itinere conſpiciunt, pergendi moras innectere, & ab accepti itineris rectitudine declinare, eorumq; greſſus tardat pulchritudo itineris, dum delectat. Electis ergo ſuis pergentibus ad ſe DOMINVS, huius mundi iter aſperum facit, ne dum quiſq; uitæ præſentis requie, quaſi uiæ amœnitate paſcitur, magis eum diu peregre, quàm citius peruenire delectet: ne dum oblectatur in uia, obliuiſcatur, quod deſiderabat in patria. Cum autem hæc uita, præterquam quòd multis miſerijs expoſita ſit, nihil durius, nihilq; triſtius, quàm quòd mortẽ habeat

Er. 4. apo.

Sene. li. 21. epi. 15.

Diog. lib. 1.

Grego. lib. 23. moral.

Diog. li. 1.

habeat certiſſimam, diem mortis incertiſſimum: uigilandum eſt omnibus, ne mors incautos opprimat. Ad hoc autem conditor noſter latere non uoluit finem noſtrum, diemq́; noſtræ mortis eſſe incognitum, ut dum ſemper ignoratur, ſemper proximus eſſe credatur: & tanto quiſq; ſit feruentior in operatione, quanto incertior eſt de uocatione: ut dum incerti ſumus quando moriamur, ſemper ad mortem parati debeamus uenire. Ergo cum incertum ſit, quo loco nos expectet, illam omni loco expectemus oportet, maximè cum uita noſtra ſit dubia, uita cæca, uita ærumnoſa, quam humores tumidant, dolores extenuant, ardores exiccant, aër morbidat, eſcæ inflant, ieiunia macerant, ioci diſſoluunt, triſticiæ conſumunt, ſolicitudo coarctat, ſecuritas hebetat, diuitiæ iactāt, paupertas deijcit, iuuentus extollit, adoleſcentia profundit, ſenectus incuruat, infirmitas frangit, mœror deprimit, tot enim hoſtibus indies oppugnantur mortales. Prudens in bello Princeps uigilare ſolet aſſiduò, & prouidere diligenter, ne quid corpori præter ſpem accidat. Sed cum animus longè præſtantior corpore, multo magis in uita (quæ myſtica ſuper terram militia) proſpiciendum eſt, ne præcipitetur in diſcrimen animus. Cui cum inſidiæ fiant multo plures à fortuna proſpera, quàm aduerſa, maximæ cuique fortunæ minimè

Gre. mora. lib. 12.

Sene. epiſt. lib. 3.

Aug. ſuper illud Iaco. Quæ enim eſt ui ta no.

Liui. li. 10. ſec. be. pū.

nimè credendum erit. Calamitas enim occaſio uirtutis eſt, ut inquit Seneca, ſed peccatorum nimia blandientis fortunæ proſperitas, obliuio mortis, & æternæ uitæ contemptus. Virtutis igitur præmia feret, qui rebus in aduerſis, non abiecerit animum, ſed potius coëgerit eum ſecum eſſe, hoc eſt, abductum à rebus corporeis animum aſſueſecerit indies conditionis ſuæ meminiſſe, corpus autem benè mori. Et ſecernere animum à corpore, nequaquam aliud eſt, quàm mori diſcere, quare hoc commentemur, diſiungamusque nos à corporibus, id eſt, conſueſcamus mori, ne uitæ præſentis occæcati præſtigijs, ruamus in interitum, à quo mortis crebra meditatio liberat. Quare ſemper cogitemus mortem, ut eam non timeamus, aut illius immemores, peccemus. Scriptum eſt: In omnibus meditare nouiſsima tua, & in æternum non peccabis. Item: Memento mortis tuæ, & non peccabis. Qui ſe quotidie meditatur moriturum, contemnit præſentia, & feſtinat ad futura.

Cic. 1. tuſc. quæſt.

Sene. ep. 4

Eccleſi. 7.

Hieron. ad Ciprianum

Et nihil profectò tam æquè nobis fuerit, ad temperantiam omnium rerum, quàm frequens cogitatio breuis æui, & huius incerti. Quicquid facies, reſpice ad mortem. Cuius rei gratia olim in diuitum epulis apud Aegyptios unus quiſpiam cadauer ligneum, ſed quàm proximè ad

Sene. ep. 10 epi. ult.

uerum effictum oſtendit ſingulis, dicens: In hunc intuens, pota, & oblecta te, talis poſt mortem futurus: quo admonebantur, ut moderatius fruerentur uoluptatibus, conditionis ſuæ memores. Ita quondam Ethnici non ſemper (ut hodie delicati quidam aulici diuites) iucundas, & applauſibiles res audire uoluerunt, ſed etiam triſteis, ut à nimia uiuendi licentia reuocarentur ad modeſtiam,

Ex oratione funebri Sueuica.

Eadem ratione commotus prudentiſſimus Imperator Maximilianus Cæſar, anno quinto priuſquam diem obiret ultimum, in maximis Imperij & regnorum negocijs ſarcophagum ſibi conſtrui curauit. Etenim cum palatium ampliſſimum in Inſpruck regio oppido Tirolis fabricaretur, atq; nonnihil erroris artifices commiſiſſent, ad Matthæum (quem ſeniorem appellabant) qui primus inter eos qui cubiculo regio præ erant, ſecretius in aurem ſuſurrans, dixit: Nihil hi faciunt, quod mihi gratum ſit. Ego domum mihi conſtruam placituram, eaq; die Sarcophagum, cum omni, quæ mortuo ad ſepeliendum neceſſaria ſuppellectili, parari iuſſit: & clanculò quidem, ne ad hominum oſtentationem, aut ſimulatam religionem, id factum uideretur. Quod ſecretiſſimè apud ſe quinque illis annis, ubicunq; locorum eſſet, etiam dum Mediolanum contra Gallos proficiſceretur, quam diligentiſſimè ſingulis noctibus ſemper conſeruauit

uit

uit, ac reponi iuſſit. Arbitrabantur quidam homines, etiam quibus rerum magnarum demandata fuerat cura, theſaurum aliquem illic detineri ac conſeruari. Alij nonnihil librorum, quibus hiſtoriæ ueteres continerentur. Alij aliud magni quippiam eo deferri atq; cuſtodiri. Cæſar uerò ſibi conſcius, in quem ſecum deferret uſum, ut ſemper hilaris erat, ſubridendo in rei cuiuſdam ſibi omnium chariſsimæ uſum, id ſecum deferri dicebat. Sic aſsiduò mortem ante oculos ſibi repoſuit, ac dies atq; noctes ſepulchrum ſibi adeſſe uoluit, ut perpetua mortis recordatio eximeret cordi uanum huius mundi faſtum, ſanctas autem cogitationes infunderet.

IDEM adhuc uiuus iuſſerat, ut ſuum cadauer, à cunctis, cuiuſcunq;, ac quantumuis infimæ ſortis hominibus conſpici per mitteretur, ut uel ſuo exemplo diſcerent cogitarentq́;, cuiuſcunq; ſtatus forent, ſeſe mortales eſſe, nec ulla diademata, nullas opes, regna, & imperia, à morte hominem præſeruare poſſe.

ITEM, Barbari Thraces ideo ſapientes prædicantur, quòd memores miſeriarum humanarum, flebiliter celebrare fuerint ſoliti natales hominũ, exequias cum hilariate: præuiderunt conditionis ſuæ habitum, & quod mirum, ſine ullis doctorum præceptis. Fragilitatis item humanæ ac mortis Solin. capi. 17.

(*quæ rapit omnia*) *conſideratio compulit in la-chrymas, & ne nimium ſuperbus ferociret, com-peſcuit Xerxen illum magnum potentiſsimumq́; regem? Qui cum de ſublimi loco uidiſſet uniuer-ſum Helleſpontum nauibus ſuis conſtratum, om-niaq́; littora atq; Abydenorum plana hominibus referta, iactauit ſe beatũ, moxq́; fudit lachrymas. Tam ſubitam mutationem admiratus Artabanus Regis patruus, qui diſſuaſerat eam expeditio-nem, auſus eſt rogare cauſam. Tum Xerxes: Subijt, inquit, animum meum cogitatio, quàm bre uis ſit hominum uita, quando ex tam numeroſa multitudine, poſt annum centeſimum, nemo ſuper futurus eſt. Sed ſi poſſemus ſuper talem aſcendere ſpeculam, de qua uniuerſam terram ſub pedibus cerneremus, iam tibi oſtenderem totius mundi rui nas, gentes gentibus, reges regibus, regna regnis colliſa: Alios torqueri, alios necari, alios abſor-beri fluctibus, alios in ſeruitutem trahi. Hic nuptias, ibi planctum, illos naſci, iſtos mori. Ali-os affluere diuitijs, alios mendicare. Et non tan-tum Xerxis exercitum, ſed totius mundi homi-nes, qui nunc uiuunt, in breui ſpacio defuturos. Vincitur ſermo rei magnitudine, & minus eſt quod dicimus. Redeamus igitur ad nos, & qua-ſi è cœlo deſcendentes pauliſper noſtra uidea-mus. Sentis obſecro te, quando infans? quando pu-*

Vale. li. 9. cap. 13. Er. 5. apo.

Hieron. ad Heliodo.

tu! quando ſenex factus ſis?

Quotidie morimur, quotidie commutamur: & tamen æternos nos eſſe credimus. At uita noſtra nauiganti ſimilis eſt. Is enim qui nauigat, ſtet, ſedeat, iaceat, uadatq́;, ſemper impulſu nauis ducitur. Sic & nos ſumus. Quia ſiue dormientes, ſiue uigilantes: ſiue iacentes, ſiue ambulantes: ſiue uolentes, ſiue nolentes, per momenta temporum quotidie ducimur ad finem. Grego. in Regiſtro.

Huc qui uitæ ſuæ rationes omnes bene contulerit, is beatus mortem expectare, & intrepidus audet arripere, dicens: Pro dij immortales, quàm optabiliter iter illud iucundum eſſe debet, quo confecto, nulla reliqua cura, nulla ſolicitudo futura eſt. Sed hodie pleriq; cogitationibus molliſſimis effœminati, ſenem ullum Aeſopicum imitamur: Cic. 1. tuſc. queſt.

Qui lignorum faſcem ſuper humeros ex nemore portans, cum longa uia defeſſus eſſet, faſce humi depoſito, mortem uocauit. Ecce mors aduenit, & cauſſam, quamobrem ſe uocauerit, rogat. Tunc Senex: Vt hunc lignorum faſcem ſuper humeros mihi imponeres, ait. Quæ fabula ſignificat, quòd quiſque huius uitæ, licet mille periculis ſubiectæ, ſit auidior, ac terrenarum rerum amantior, quàm ut per mortem calamitatis terminum, cupiat ad æterna regna perduci. Sed tamen quocunque ingredimur, ſequitur mors, corpus ut umbra. Cato.

ALTERA, Ne per mortis obliuionem ingruens inopia moriendi (quæ in uiro ſapiente turpiſſima) neceſſitas, uenturæ mortis horrorem adlat, pauorem exaugeat, & rem, ut prouerbio dicitur, ad reſtim redire compellat: ſed potius, ut præmeditatio mortis eximat, aut minuat de illa cõceptam opinionem mali, quam ægritudinem alii qui uocant. Hanc Cyrenaici non omni malo fieri cenſebant, ſed inſperato tantum & inopinato, quod non mediocre ad augendam ægritudinem incitamentum. Omnia enim repentina, & improuiſa grauiora ſunt. Sed præmeditatio futurorum malorum, lenit eorum aduentum, quæ uenientia longe antè uideris. Ergo quoniam multum poteſt prouiſio, & præparatio ad minuendum dolorem, omnia humana Principi ſint meditata. Et nimirum hæc eſt illa præſtans, & diuina ſapientia, & perceptas penitus, & pertractatas humanas res habere, nihil admirari cum acciderit, nihil antè quàm aduenerit, non euenire poſſe arbitrari. Sed unde tantus homini metus? unde tantum mortis odium? Ex ſola mortis impræmeditatione, quam mollicies animorum fouet, ac tanta uoluptatis enutrit indulgentia, Vnde fieri uidemus, ut magna pars mortalium ipſum nomen (ut ſuprà dixi) mortis exhorreat. Quod quid eſt aliud, quàm naturam propriam horrere, atque id odiſſe

Cic. 3. tuſc. quæſt.

Petra. dial. li. 2. dia. 118

ſe

ſe, quod natus ſis? quo nihil inter homines ſtultius, nihil ingratius in Deum. Quàm multi nomen illud ægrè audiunt, quod ſemper internam aurem pulſare debuerat, nempe ſine quo non eſt, qui ſeipſum cogitare poßit. Quid nanque ſe cogitet, niſi quòd eſt animal mortale? Quoties in ſe quiſque reflectitur, nonne ſibi illico nomen mortis occurrit? Sed refugimus, quaſi per aurem mors irrumpat, & auertimus animum, atque id cogimus obliuiſci, quod mox ſui memoriam, uel inuitis ingeret. Recuſamus ecce mortem cogitare, quam confeſtim & cogitare oportebit, & pati, cuius paſſio facilius ſequeretur, ſi cogitatio præceßiſſet. Nunc ſimul in anguſtijs altera alteram exaſperat. Omne enim inopinum, ac ſubitum animam quatit. Quod ne fiat, bonus Princeps libenter mortis recordatur, cum id præſentißimum contra omnes carnis atque ſuperbiæ motus remedium exiſtat. Nam qui mortis aßiduò memores, non facile rebus humanis elati cornua tollent, ſed quid natura ſint reputando, uigilabunt atque cauebunt ne quando corda eorum grauentur crapula, & curis huius ſeculi, ſubituſq; ingruat dies ille, &c. Lucæ 21.

Adnitentur in cœlo magis quàm in terra, theſauros eſſe reponendos, ubi nulla tinea, nulla corrumpat ærugo, nec hoſtis rapiat ullus. Hinc ad *Cæſarem Iuſtinianum ſcribens Agapetus:* Digni-

tatum, inquit, ſplendores mors haud reformidat. omnibus enim uoraces ſuos dentes infigit. Ergo *ante illius ineluctabilem aduentum, opum copiam tranſportemus in cœlum.* Nemo *enim quæ colligit in mundo, illuc profectus adducit, ſed omnibus in terra derelictis, nudus de uita ſua reddit rationem, imò de quocunque quod fuerit locutus, ocioſo uerbo.* Hæc *cuius animo tenaciter hæſerint, uitam inſtituent ita, ne mors eam mala ſubſequi poſſit:* Plerunq; *autem mala eſt, quam mala uita præceßit.* At *non poteſt malè mori, qui benè uixit.* Nam *ſi quis nos roget, utrúmne mors ſit bonum an malum? reſpondebimus, qualitatem eius ex uitæ ratione pendere.* Nam *ſicut uita ipſa bonum eſt, cum uirtute uiuitur, malum, ſi cum ſcelere:* Ita *& mors ex præteritis uitæ actibus ponderanda eſt.* Aequißimo *igitur animo ſapientißimus quiſque moritur, ſtultißimus iniquißimo, cum ſua turpitudine nimis horridum & inauſpicatum fecerint hi, quod uirtutibus illi placidum atque beatum.* Sapienter Antiſthenes *Athenienſis rogatus, quid apud homines beatißimum eſſet, reſpondit: felicem mori.* Quare *cum utilißima ſit recordatio mortis, ipſaq; per ſe beatißima, boni* Principes, *ultrò (ut aiunt) citroque uerba de morte gaudebunt facere, atque ita mortalem hanc uitam exigere, ut ad æternam peruenire mereantur.* Quod *omnibus*

Augu. de doctrina Chriſtia.

Lactan. li. 3. cap. 19.

Ci. de ſene.

Diog. li. 5.

bus magiſtratum gerentibus, ſimul ac ſubditis eueniat, Amen.

DE SEPVLTVRA Principis.

Varia fuit apud Ethnicos ſepulturæ ſuperſtitio: Aegyptij condiebant mortuos, eosq́; domi ſeruabant. Perſæ cera circumlitos, cōdebant, ut quàm maximè permanerent diuturna corpora. Magorum mos erat, non humare corpora, niſi à feris antea fuiſſent laniata. In Hircania publicos canes alebat plebs, optimates domeſticos, quibus deuorarentur mortui, eamq́; optimam cenſebant ſepulturam. Apud Chriſtianos item nonnullos magna ſuperſtitio durat. Alibi ſumptuoſo nimis apparatu, qui nihil aliud, quàm prophanum luxum, atque ſuperbas opes oſtentat, mortui ſepeliuntur. Alibi ſacris ædibus ipſis precioſiora monumenta, oculos hominum in ſe conuertunt. Alibi magnifici ſub terra fornices, in quibus penſilia Mauſoleis ſuperbiora ſepulchra coruſcant. Alibi cum cadaueribus, tot aromatum, gemmarum, annulorum & ueſtituum precioſarum genera, defodiuntur, quorum ſupra terras uſus, multos diu pauperes

Cic. 1. tuſc. quæſt.

reſocillare poſſet. Laudanda Maximiliani Cæſaris modeſtia, qui moriturus inhibuit, ne præter cõmunem hominũ ſepeliendi conſuetudinem ſibi pompa fieret exequialis. Et balſamo noluit condi, cum tamen Principibus Germaniæ, maximè autem Auſtriæ, id fuerit conſuetum atque commune. Sepultus igitur in oppido Vuelſs Auſtriæ, honorifico magis, quàm apparatu nimium glorioſo. Quippe ſi D. Bernhardus non tam uaniorem, quàm inſaniorem uanitatem uanitatum appellat: quòd eccleſia fulgeat in parietibus, ſed egeat in pauperibus: quòd lapides auro ſint induti, ſed Eccleſiæ filij nudi deſerantur: quòd deniq; de ſumptibus egenorum ſeruiatur oculis diuitum, multò magis opes in prodigioſam funerũ, aut ſarcophagorum magnificentiam noſtra tempeſtate profuſas, uanitatem uanitatum appellaſſet. Certè pompa funebris honorifica Principem Chriſtianũ non deceret, ac nitidior ſepulturæ locus, ſed dedecet plus æquo ſuperbus apparatus, inanis profuſio rerum, & faſtuoſa diuitiarũ oſtentatio: Abrahã à filijs Heth emit agrum cum duplici ſpelunca, ut ſuos ibi mortuos honorificè conderet, ubi Sarã ſepeliens honore magis pio proſequebatur, quã diuitiarum, quibus affluebat, luxu: luxu, inquã, Ethnicis etiã ſapientioribus deteſtato. Apud illos enim, ne ſepulchrorũ amplitudo mediocritatis terminum excederet, ſancitum erat,

Ex oratione funebri Sueuica.

Bernhar. in apolget.

Gene. 25.

Cic. de le. 2

rat, ne quis ſepulchrum faceret operoſius, quàm quod decem homines effecerint triduo. Neque id *opere tectorio exornari, nec hermas eos, quos uocant, licebat imponi, nec è lapide excitari plus, nec addi, quàm quod caperet inciſam mortui laudem, ne plus quatuor* Heroicis, *quos* Ennius *longos appellauit, uerſibus.* Et Demetrius *ſepulchris nouis finiuit modum, ac nimios eorum ſumptus non pœna ſolum minuit, ſed etiam tempore ante lucem iuſsit efferri, præfecto huic procurationi magiſtratu.* Lycurgus *item ſepulchrorum ſuperſtitionem ſuſtulit, mandauitq;, ne quid unà cum cadaueribus ſepeliretur, præter puniceam ueſtem, & oliuæ folia, in quibus æquè omnes cadauera ſepeliebant.* At ho*die uideas alicubi, non operæ triduanæ ſepulchralem ſtructuram, ſed menſium plurimorum, atq; ſumptuum operoſiſsima lithoſtrata, nec breuioris ſpacij lapidem, aut expenſæ mediocris tumbã, ſed tot bracteatorum titulorum, tot armorum, tot inſigniorum latiſsimè diffuſorum capacia monumenta ſaxea, uel inaurata ſculptilia.* Et *quorum aui monumentis humilioribus,* Chriſtianos *decentibus, contenti fuerunt, modò nepotes affectare ſuperbiſsima hominum ocioſorum oculos inani ſpectaculo magis paſcentia, quàm pauperũ adflictorum animos conſolantia.* Quorum *immemores multi nimis anxij, & ſuperſtitioſe ſoliciti ſunt, quomodo ſepelian-*

tur, ac per quos efferantur. Hos ridiculos argua it illud Diogenis, qui rogatus, quomodo ſe uellet ſepeliri, iuſsit cadauer abijci. Tum amici: Volucribus ne & feris? Minimè uerò, inquit: ſed bacillum prope me, quo illos abigam, ponite. Quibus præcipuè taxaſſe uidetur id ſepulturæ genus, in quod uana curioſitas hominum profundit opes non paucas: non ut inde uiuentes aut mortui fructum ullum ſentiant, ſed quò luxurioſus faſtus mundanam aucupetur gloriam.

Quum igitur (ut ſuprà dictum) mediocritas uirtutum omnium ſit optima, Chriſtianus Princeps ullius gloriæ nouæ titulum ibi non quæret, ubi locus, & humanæ fragilitatis conditio monent, admirationem rerum caducarum eximendam eſſe, cœleſtium autem et æternarum animis infigendam.

FINIS.

ELENCHVS CAPITVM huius Libri.

De Principis tenerioris pædagogo Fol. 6
Quo tempore inſtituendus princeps 8
De moderando Principum impubium uictu 10
De conuictoribus ac colluſoribus iuniorum principum 11
De

De Principis iunioris inceſſu 11
Literas Principi futuro neceſſarias 12
Cur et quid iunior Princeps addiſcere debeat 18
Quæ ſæpius audire, & imis reponere ſenſibus iunior Princeps debeat 20
Quam ex inſtitutione recta, bonisq; ſtudijs commoditatem aſſecuturus ſit Princeps 28
Cur heroũ filij à bonis literis abhorreant 32
Eruditi Principis & indocti diſcrimen 32
Principum ſtatus ac conditio 33
De poteſtate Principum 43
Quinam principatus diuturni permaneant 46
Nobilitas quid 51
Contra ſuperbas ambitioſarum mentium cogitationes remedia 55
Qua ratione Princeps inuidiam deuitare, & ſubditorum fauorem poßit aucupari 53
Quæ princeps in omni actione ſua tenere debeat 58
Principatum ſuſcepturus, quæ nam cogitare debeat 58
Imagines boni ac mali Principis, & quibus epithetis ſignari ſoleant 62
Quæ bonus Princeps, quæ malus item in actione ſuſcipienda dicit ac facit 61
Inter Principes & Tyrannos diſcrimen 63
Boni & mali Principis pictura 65
Boni Principis deſcriptio 66

Mæ

Mali regis aut tyranni deſcriptio 66
Tyrannorum artes 67
Quorum in noui principis exordio Princeps admoneri debeat 67
ADVLATIO. 68
Quid Princeps ab aſſentatoribus laudatus cogitare debeat. 77
Aſſentatorum artes. 77
Quomodo Princeps adulatorem ab amico diſcernere debeat 78
Quomodo Princeps amicorum animos experiri queat 80
Quomodo princeps ab amicis admoneatur 81
Incommoda adulationis 83
CALVMNIA. 88
OCVLVS DOMINI. 97
De principis coniugio 104
Qua ratione Princeps deteſtabiles libidinum reatus euitare poßit 110
De Principum adfinitatibus 114
De aulica uita & familia 116
De numeroſo principum famulatu 118
Quibus in locis artes ingenuæ, & ſalubria Euangelij dogmata florere poßint 120
De principum erga liberos ſuos amore 123
De pietate erga parentes 132
De pietate erga conſanguineos & adfines 134
De iuniorum Principum erga præceptores ſuos, at-

que uiros eruditos amore 136
De principũ erga ſubditos et patriã amore 138
Quomodo princeps à ſubditis ſuis beneuolentiam contrahere poßit 142
De ſubditorũ officijs,ac in dominos amore 143
De Principum erga fideles miniſtros & amicos amore 144
De principum erga uicinos amore 146
Quibuſnam officia & munera publica tutò poſſint,& utiliter committi 146
An Princeps debeat mutare cultus impios ceßantibus aut prohibentibus epiſcopis 152
An Princeps auaros,et iniquos officiarios ſtatim à munerum publicorum functionibus deturbare debeat 156
Quid in magiſtratibus auari,& iniqui ſoleant officiarij cogitare,uel facere 158
De ſecretis Principum rebus gerendis 162
De benigna adflictorum audientia 164
De luxu & comeſſationibus aulicis 167
Qua uia principi cenſus,et annui redditus ita ſufficere queant,ut nullam uel occaſionem, uel neceßitatẽ habeat,à ſubditis pecunias extorquendi, aut nouis populum aggrauationibus diuexandi 174
De lauto Principis uictu 179
De beneficentia principis atq; liberalitate 181
Quomodo & quid Princeps debeat elargiri 186
De

De ſacerdotiorum collationibus 190
De perpotationibus aulicis 191
De luſu & uoluptate Principis 198. 200
De cantu & dulcedine Muſices 204
De ſpectaculis, & muneribus publicis eden-
dis 204
De uiridarijs Principum 205
De choreis atq; tripudijs 206
De uectigalibus & exactionibus 206
De uenatu Principis 217
De principum in equos atq; canes ſtudijs 220
Qualem ſeſe Princeps iniquo ſubditorum uulgo de
beat exhibere 222
De clementia Principis, atq; longanimitate 223
De Principis ira atque uindicta 228
De Principis occupationibus in pace 231
De bello ſuſcipiendo 233
De potentis animoſo Principis auſu 248
De uafris Principum machinationibus atq; ſtrata-
gematis 252
Vtrum ingruente bello, Princeps ſubditis ſuis, an
alienigenis mercede paratis, fidere magis de-
beat 258
Quid in grauiſſimorum negociorum exordijs Chri
ſtiano Principi faciendum 259
De legibus 264
De Principis conſtantia 268
De iuſtitia Principis 272
Qua

Quatenus & quouſque Principi deflectendum ab honeſto, ſua uel amicorum cauſa 295
De uafris & ingenioſis Principum præiudicijs atque artibus 277
De generoſo Principis animo, et adfectione 282
Quorum indies, ante ſupremum uitæ ſuæ terminũ Princeps debeat meminiſſe 296
Quomodo Princeps uita defunctos amicos lugere debeat 299
Quid in liberorum, aut amicorum funere Princeps cogitare poſsit 300
De morte Principis 301
De ſepultura Principis. 308

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FRANCOFORTI APVD
Chriſtianum Egenolphum.
Anno

M. D. XLI.